УДК 378.146

ПРОЕКТУВАННЯ ТЕСТОВОГО ЕКЗАМЕНУ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ З ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ (АСПЕКТ СТВОРЕННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ)

Л. М. АРТЕМЧУК, кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри вищої математики ім. М.П.Кравчука
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: artemchuklm@gmail.com

Анотація: *У статті досліджується метод тестування, який відповідає критеріям якості освіти та Державним стандартам вищої освіти підготовки фахівців. Наведено технологію конструювання тесту, таксономію цілей навчання за Блумом, удосконалену Л.Андерсоном і Д. Кратволем. Метою статті є аналіз форматів тестових завдань, відповідно до освітніх цілей. Охарактеризовано багатовибіркові закриті тестові завдання та відкриті тестові завдання на надання короткої відповіді та розширеної відповіді. Наведені приклади створення умов тестових завдань в залежності від таксономій. Результатом дослідження є вибір форматів тестових завдань для предметного тестового екзамену з вищої математики.*

Ключові слова: *тест, тестове завдання, таксономія.*

Актуальність (Introduction) дослідження визначається необхідністю застосування тестового контролю у навчальному процесі при вивченні вищої математики, який відповідає критеріям якості освіти та Державним стандартам вищої освіти підготовки фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Проблема застосування тестового контролю у різних аспектах висвітлювалася у педагогічних дослідженнях рядом вчених: В.С.Аванесов, А.В.Анастазі, І.Є. Булах, К.Інгенкамп, О.Н.Майоров, Т.А.Кабанова, Т.М.Канівець, В.В.Кірсанов, Л.О.Кухар, П. Клайн, Ю.М.Нейман, В.П. Сергієнко, Р.Фріке, М.Б.Челишкова, І.В.Хом'юк, В.А.Хлебников та ін. У науковій літературі розділяють два напрямки вимірювання, що призвело до диференціації не лише тестів, а й тактики тестування на два типи: нормо-орієнтовані та критеріально-орієнтовані вимірювання. Для підсумкового контролю з вищої математики використовується критеріально-орієнтоване вимірювання, основною задачею якого є встановити абсолютний рівень досягнень студента (незалежний від інших).

У критеріально -орієнтованих вимірюваннях закладається відхід від нормального закону розподілу результатів тестування (крива Гауса), через те що ймовірність дати правильну p або неправильну q відповідь не дорівнюють одна одній. Це призводить до відхилення від нормального закону розподілу та накопичення результатів тестування на правому крилі кривої розподілу. При критеріально-орієнтованих вимірюваннях необхідно визначити: коли можна прийняти рішення щодо досягнення навчальної мети; яку кількість завдань для цього потрібно виконати; до якої групи за показниками навчальної успішності потрібно віднести екзаменованого. [1]

Вибір методу тестування для вимірювання навчальних досягнень студентів безпосередньо пов'язана з об'єктивністю, точністю, валідністю цього методу. Мінімальна похибка педагогічних вимірювань прямо залежить від якості тесту. Створення тестового екзамену з добрими психометричними (кваліметричними) показниками потребує виконання певних етапів процесу розробки тесту: [2]

1. Мета проведення оцінювання.
2. Опис домену, що діагностується.
3. Вибір методу вимірювання, який забезпечуватиме валідність.
4. Матриця змісту тесту.
5. Вибір типів тестових завдань.
6. Формування бази даних тестових завдань.
7. Формування тесту та його специфікація.

© Л. М. Артемчук, 2017

8. Визначення логістики тестування.
9. Вибір аргументованого прохідного балу.
10. Проведення тестування.
11. Обробка та аналіз результатів.
12. Встановлення валідності методу оцінювання

Всі етапи розробки тесту не можливо охопити в межах однієї статті, тому **метою (Purpose) дослідження** є аналіз форматів тестових завдань та вибір найбільш адекватних для оцінювання навчальних досягнень студентів при вивченні вищої математики та проектування тесту для підсумкового контролю з вищої математики.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, узагальнення, систематизація, вивчення досвіду.

Результати (Results). Важливою умовою ефективного тестування є використання різних форматів (типів) тестових завдань, які повинні відповідати визначеним цілям проведення оцінювання.

Чіткому визначенню цілей навчання сприяє їх класифікація (таксономія). У своїй класифікації Блум виділяє 3 рівні освітніх цілей: 1) когнітивні (пізнавальні); 2) афективні (емоційні); 3) психомоторні. Когнітивна сфера включає шість класів цілей, що розміщені відповідно до складності: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез та оцінювання знань. По-новому оцінили таксономію Блума Л.Андерсон і Д. Кратволь [3]. Вони виділили когнітивні (мисленнєві) процеси і вимірювання рівня знань.

1. Пам'ятати - відтворювати правильну інформацію з пам'яті: впізнавання, називання (пригадування).

2. Розуміти – засвоювати навчальний матеріал чи досвід: інтерпретація (перефразування, переклад з однієї знакової системи на іншу), наведення прикладів, класифікація (за вивченими чи знайомими ознаками), підведення підсумків, встановлення взаємозв'язків, порівняння, пояснювання.

3. Застосовувати – діяти згідно з правилами: виконання за інструкцією, виконання за самостійно створеною інструкцією.

4. Аналізувати – розділити (розбити) щось на частини, які не мають ознак цього цілого та описати, як ці частини відносяться до цілого: диференціювання (відрізнити одне від одного, розділити), впорядкування, атрибуція (визначення характерних ознак).

5. Оцінювати – робити судження, засновані на критеріях та стандартах: перевірка, контролювання, критика, рецензування.

6. Створити, синтезувати – зібрати нове ціле з частин чи розпізнати компоненти нової структури: генерування, планування, вироблення, продукування.

Ця, загальноприйнята міжнародною освітянською спільнотою, система цілей навчання є основою вибору цілей.

Наступними етапами є чітке визначення домену (змісту), який буде оцінюватися екзаменом та побудова матриці змісту тесту. Для підсумкового оцінювання (предметний тест) – це відповідність кінцевим цілям вивчення предмету (освітньо-кваліфікаційна характеристика фахівця), відповідність етапу навчальної програми (освітньо-професійна програма), залежність від форми оцінювання та висновків на основі отриманих результатів (засоби діагностики).

В якості засобу діагностики виступає тест, створений з тестових завдань. Перш ніж розглядати типи тестових завдань розглянемо правила, якими необхідно користуватися під час створення тестових завдань. Наведемо десять основних: [2, с 41-42]

“1. Кожне тестове завдання має оцінювати досягнення важливої та суттєвої освітньої цілі.

2. Кожне тестове завдання має перевіряти відповідний рівень засвоєння знань.

3. В умові повинно міститися чітко сформульоване завдання для екзаменованого.

4. Варіанти відповідей мусять бути гомогенними (однорідними).

5. Усі дистрактори повинні бути вірогідними (правдоподібними).

6. Інформація, що міститься в одному тестовому завданні, не має давати відповідь на інше тестове завдання.

7. Не рекомендується використовувати як правильну відповідь чи дистрактор фразу

“все з вищевказаного”.

8. Не рекомендується використовувати як правильну відповідь чи дистрактор фразу “нічого з вищевказаного”.

9. Умова має бути сформульованою за можливості позитивно.

10. Необхідно уникати при формулюванні умови підказок, таких як: - граматична невідповідність між умовою та варіантами відповідей; - повторення у правильній відповіді слів з умови; - використання прикладів з підручника чи лекції як тестових завдань; - найдовша правильна відповідь; - найбільш детальна правильна відповідь; - дистрактори, що виключають один одного. ”

Тестові завдання за структурою поділяють на відкриті та закриті. Закриті тестові завдання для предметного тесту з вищої математики використовують багатовибіркового типу. Тестове завдання складається з двох частин: умови, яка описує певну проблему та ставить завдання перед студентом та списку варіантів відповідей.

Тестові завдання з однією найкращою відповіддю.

Структура цього тесового завдання така: умова (задача), запитання за цією умовою та п’ять варіантів відповідей, один яких є найбільш правильним. Кількість варіантів відповідей обґрунтована ймовірністю вгадування правильної відповіді. При п’яти варіантах відповідей вона дорівнює 20 відсоткам. Необхідно зауважити, що неправильні варіанти відповіді не є абсолютно неправильними, але вони все ж таки менш правильні, ніж еталонна відповідь. Цим типом тестових завдань можна перевірити знання, розуміння і застосування знань.

Наведемо приклади формулювання умови тестового завдання.

1. Перевірка знань: Яка з наведених формул відповідає векторному добутку?; Аналітична геометрія вивчає…; Декартовою системою координат називається…; Логарифм добутку дорівнює; . Похідна сталого числа дорівнює.

2. Розуміння: Відповідне скалярне поле називають плоским, якщо воно залежить від…; Ірраціональні числа не можна представити у вигляді…; Правило Лопіталя полягає в…; Процес знаходження похідної називають…; Яке з тверджень виражає геометричний зміст похідної?; Визначник трикутної матриці дорівнює…

3. Застосування знань: Знайти границю функції (вказується функція); Використовуючи правило Лопіталя обчислити границю функції; Похідна неперервної функції є…; Якщо на деякому інтервалі більшому значенню аргументу відповідає меньше значення функції, то дана функція на цьому інтервалі…; Визначник, який має два пропорційні рядки (стовпці)…

Тестові завдання множинного вибору “правильно – неправильно“.

Зовні цей тип тестових завдань ідентичний попередньому типу, проте у ньому правильною може бути будь-яка кількість відповідей. Відповідаючи на завдання “правильно – неправильно“, студенти мусять вирішувати, наскільки правильним є кожен запропонований варіант для того, щоб бути обраним як правильна відповідь. Кожний варіант відповіді має бути або абсолютно правильним, або ж абсолютно неправильним, з тим, щоб була виключена неоднозначність. Цей тип завдань найчастіше перевіряє лише засвоєння знань.

Наведемо приклад формулювання завдань “правильно – неправильно“: Лініями другого порядку є…, Вказати всі неперервні функції; Виберіть узгоджені матриці; Якщо дана функція парна, то для неї виконуються умови. Які з наведених тверджень вірні ?; Визначник дорівнює нулю…

Тестові завдання з декількома найкращими відповідями.

У тестових завданнях такого типу студент мусить вибрати певну кількість відповідей з запропонованого списку варіантів. Перелік варіантів відповідей, як правило, досить довгий (до 30 елементів). За діагностичними властивостями такі тестові завдання діагностують знання, розуміння і застосування.

Наведемо приклад формулювання завдань: Виберіть необхідні і достатні умови (три типи) існування локального екстремуму; Знайти дві асимптоти кривої (вказується формула кривої); Визначіть формули для обчислення координат центра мас системи n матеріальних точок із заданими масами m; Назвіть 3 основних способи задання функції.

Тестові завдання розширеного вибору.

Цей тип тестових завдань відноситься до категорії логічних пар. Його структура: ми маємо три – чотири умови, одне запитання до цих умов і, наприклад, п'ять варіантів відповідей, які можуть використовуватися або лише один, або жодного разу. Варіанти відповідей означені буквами, а умови – пронумеровані. Це зручна форма тестового завдання для перевірки так званих "асоціативних знань" - взаємозв'язків між фактами, явищами, формою та змістом. Діагностує з першого по третій рівні когнітивного домену. В якості умов можуть виступати функції, а варіантами відповіді можуть бути їх первісні, похідні, графіки і т.д.

Тестові завдання відкритого типу.

Тестові завдання відкритого типу поділять на завдання на доповнення (або завдання зі стислої відповіддю) та завдання з розгорнутою відповіддю.

Тестові завдання зі стислою відповіддю можуть формулюватись у вигляді незавершених тверджень, означень. Наприклад, Натуральний логарифм має основу...; Напишіть канонічне рівняння еліпса; Операція знаходження первісної називається…

Тестові завдання на доповнення доречно застосовувати для діагностування четвертого та п'ятого рівня когнітивного домену (аналіз та оцінка). Наприклад, Інтеграл вигляду $\int \frac{dx}{ax^2+bx+c}$ знаходимо шляхом виділення в знаменнику ____, зводиться до табличного інтегралу _____ чи _____.

Тестові завдання на надання розгорнутої відповіді.

Розгорнута відповідь може бути довільною за розміром та формою. Вона повинна містити повний розв'язок задачі з поясненнями. Студент повинен показати вміння синтезувати знання. Як правило такі завдання підрозумівають чітку логічну структуру розв'язання поставленої задачі. Наприклад, завдання на повне дослідження функції мають алгоритм (послідовність) розв'язку та кінцевою метою такого завдання є побудова графіку функції. Тобто спочатку студент функцію розкладає на складові (точки екстремуму, перегину і т.д.) , а потім зі складових будує графік. Інший приклад, завдання на використання визначеного інтегралу для обчислення площі фігури обмеженої лініями. Студент має зробити малюнок (нанести лінії на певну систему координат), а потім, залежно від фігури отриманої на малюнку, розкласти фігуру на складові для визначення площ, щоб в кінці знайти їх алгебраїчну суму.

Висновки і перспективи (Discussion). Аналіз тестових завдань показав, що при проектування тестового екзамену для підсумкового оцінювання з вищої математики теоретичний матеріал доцільно перевіряти тестовими завданнями закритого типу. Узагальнення з вищої математики тестовими завданнями розширеного вибору. Другий блок тестового екзамену повинен містити тестові завдання на застосування знань з використання стандартних методів розв'язування задач та використання формул і означень. Це можуть бути тестові завдання на надання однієї правильної відповіді, відкриті завдання на надання короткої відповіді та на доповнення. Третій блок має містити завдання з розгорнутою відповіддю.

В перспективі предметний екзамен повинен складатися з двох складових: комп'ютерного тестування (чи бланкового тестування) та практично-орієнтованого екзамену. Це може бути наступною темою нашого дослідження.

Отже, для оцінювання навчальних досягнень студентів при вивченні вищої математики при проведенні предметного тестового екзамену рекомендується використовувати різні типи тестових завдань, які відповідають цілям оцінювання.

Список використаних джерел

1. Mehrens W.A., Lehman I.J. Measurement and evaluation in education and psychology, (3rd edition). - New York: Holt; Rinehart &Winston, 1991. – 592 p.

2. Основи педагогічного оцінювання. Частина І. Теорія., навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників / Агрусті Г., Артемчук Л., Булах І., Вілмут Д., Лукіна Т., Мруга М. – К.: Майстер-клас, 2005. – 94 с.

3. Anderson, L. & Krathwohl, D. R. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessin: A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. –New York: Longman, 2001, 263 p.

References

1. Mehrens, W.A., Lehman, I.J. (1991) Measurement and evaluation in education and psychology, (3rd edition). New York: Holt; Rinehart &Winston, 592 p.

2. Agrusti, G., Artemchuk, L., Bulah, I., Vilmut, D., Lukina, T., Mruga, M. (2005) Osnovy pedagogichnogo otsinuvannya. Chastyna I. Teoria., navchalno-metoduchni ta informatsiino-dovidkovi materialy dla pedahoohichnyh pratsivnykiv [Basics of educational assessment. Part I. Theory., Teaching and information and reference materials for teachers]. K.: Mayster-Klas, 94 p.

3. Anderson, L. & Krathwohl, D. R. (2001) A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessin: A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. New York: Longman, 263 p.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ ТЕСТОВОГО ЭКЗАМЕНА ДЛЯ ИТОГОВОГО ОЦЕНИВАНИЯ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ (АСПЕКТ СОЗДАНИЯ ТЕСТОВЫХ ЗАДАНИЙ)

Л.Н. Артемчук

Аннотация. *В статье исследуется метод тестирования, который соответствует критериям качества образования та Государственным стандартам высшего образования. Автор рассматривает технологию проектирования теста, таксономию целей обучения за Блумом, которая усовершенствована Л. Андерсоном и Д. Кратволем. Целью работы есть анализ форматов тестовых заданий в соответствии с целями обучения. Дана характеристика тестовых заданий множественного выбора и открытых тестовых заданий. Приведены примеры создания условий тестовых заданий в зависимости от таксономий. Результатом исследования есть перечень форматов тестовых заданий для предметного тестового экзамена по высшей математике.*

Ключевые слова: *тест, тестовое задание, таксономия.*

DESIGNING THE TEST EXAM FOR THE FINAL EVALUATION IN HIGHER MATHEMATICS (ASPECT OF THE CREATION OF TEST CASE)

L. N. Artemchuk

Abstract. *The article is searched the method of testing, which fulfils the qualifications of education quality to the State standards of higher education. The author considers the technology of the test design, taxonomy of the educational purposes for Bloom, which had been improved by L. Anderson and D. Kratvol. The purpose of the work is the analysis of formats of test tasks in accordance with the training purposes. The characteristic of the test tasks of multiple choice and open test tasks is given. Examples of the creation of the conditions for test tasks in the dependence on the taxonomies are given. The result of a study is a list of test tasks for the subject test exam to higher mathematics.*

Keywords: *test, test task, the taxonomy.*

УДК 378.147

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-ДИСКУРСИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

О. В. БАБІЧ, викладач кафедри англійської мови
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
E-mail: oliababich@ukr.net

Анотація: *У статті розкрито суть методу моделювання та поняття* «модель»*; розкрито структурні компоненти моделі, представлено модель формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників; проаналізовано основні функції, до виконання яких повинен бути готовим випускник Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького; визначені основні вимоги до його культурного рівня. На основі аналізу й узагальнення ре-*

© О. В. Бабіч, 2017

References

1. Mehrens, W.A., Lehman, I.J. (1991) Measurement and evaluation in education and psychology, (3rd edition). New York: Holt; Rinehart &Winston, 592 p.

2. Agrusti, G., Artemchuk, L., Bulah, I., Vilmut, D., Lukina, T., Mruga, M. (2005) Osnovy pedagogichnogo otsinuvannya. Chastyna I. Teoria., navchalno-metoduchni ta informatsiino-dovidkovi materialy dla pedahoohichnyh pratsivnykiv [Basics of educational assessment. Part I. Theory., Teaching and information and reference materials for teachers]. K.: Mayster-Klas, 94 p.

3. Anderson, L. & Krathwohl, D. R. (2001) A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessin: A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. New York: Longman, 263 p.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ ТЕСТОВОГО ЭКЗАМЕНА ДЛЯ ИТОГОВОГО ОЦЕНИВАНИЯ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ (АСПЕКТ СОЗДАНИЯ ТЕСТОВЫХ ЗАДАНИЙ)

Л.Н. Артемчук

Аннотация. *В статье исследуется метод тестирования, который соответствует критериям качества образования та Государственным стандартам высшего образования. Автор рассматривает технологию проектирования теста, таксономию целей обучения за Блумом, которая усовершенствована Л. Андерсоном и Д. Кратволем. Целью работы есть анализ форматов тестовых заданий в соответствии с целями обучения. Дана характеристика тестовых заданий множественного выбора и открытых тестовых заданий. Приведены примеры создания условий тестовых заданий в зависимости от таксономий. Результатом исследования есть перечень форматов тестовых заданий для предметного тестового экзамена по высшей математике.*

Ключевые слова: *тест, тестовое задание, таксономия.*

DESIGNING THE TEST EXAM FOR THE FINAL EVALUATION IN HIGHER MATHEMATICS (ASPECT OF THE CREATION OF TEST CASE)

L. N. Artemchuk

Abstract. *The article is searched the method of testing, which fulfils the qualifications of education quality to the State standards of higher education. The author considers the technology of the test design, taxonomy of the educational purposes for Bloom, which had been improved by L. Anderson and D. Kratvol. The purpose of the work is the analysis of formats of test tasks in accordance with the training purposes. The characteristic of the test tasks of multiple choice and open test tasks is given. Examples of the creation of the conditions for test tasks in the dependence on the taxonomies are given. The result of a study is a list of test tasks for the subject test exam to higher mathematics.*

Keywords: *test, test task, the taxonomy.*

УДК 378.147

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-ДИСКУРСИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

О. В. БАБІЧ, викладач кафедри англійської мови
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
E-mail: oliababich@ukr.net

Анотація: *У статті розкрито суть методу моделювання та поняття* «модель»*; розкрито структурні компоненти моделі, представлено модель формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників; проаналізовано основні функції, до виконання яких повинен бути готовим випускник Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького; визначені основні вимоги до його культурного рівня. На основі аналізу й узагальнення ре-*

© О. В. Бабіч, 2017

зультатів експериментальної роботи наведено п'ять основних блоків даної моделі: педагогічні умови формування комунікативно-дискурсивної культури офіцерів-прикордонників, процес формування комунікативно-дискурсивної культури, компоненти комунікативно-дискурсивної культури, рівні сформованості комунікативно-дискурсивної культури та кінцевий результат.

Ключові слова: *метод моделювання, модель, комунікативно-дискурсивна культура, офіцер-прикордонник.*

Актуальність (Introduction). Інтеграція України до єдиного світового простору знаходить своє відображення у глобалізації освіти та у нових вимогах до підготовки сучасних фахівців, зокрема, і військової сфери.

Процес підготовки нової генерації майбутніх офіцерів-прикордонників, які здатні позитивно впливати на суспільний розвиток, потребує не лише зростання якості знань курсантів, але й підвищення їх культурно-освітнього рівня. Служба у Державній прикордонній службі України створює особливі умови для розвитку особового складу та формує комунікативно-дискурсивну культуру.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). У педагогічній науці в останні роки широко використовується метод моделювання, обґрунтування якого надано в роботах І. Грязнова [3], І. Колодія [6], З. Кучер [8], О. Корольова [7], Л. Романишиної [13] та ін.

Мета (Purpose). обґрунтувати модель формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників, за рахунок її реалізації в освітньому процесі ВВНЗ.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, вивчення передового досвіду.

Результати (Results). Моделювання підвищує ефективність теоретичних рішень, культуру мислення, дає можливість висунути значну кількість гіпотез, чітко побачити проблеми у функціонуванні педагогічного процесу і уявити його у цілісному вигляді [2].

Так, у працях І. Зязюна [4], Д. Іщенка [5], С. Сисоєвої [14] побудова моделі базується на диференційованому підході до обґрунтування різних аспектів процесу професійної підготовки фахівців.

Оскільки моделювання дозволяє глибше проникнути в сутність об'єкта дослідження. Слово «модель» походить від латинського слова «modus, modulus», що означає: міра, образ, спосіб, норма. Під моделлю в широкому сенсі в науці прийнято розуміти аналог, замінник оригіналу (фрагмента дійсності), який за певних умов, відтворює властивості оригіналу. Його первинне значення було пов'язано з будівельною галуззю. Модель – це штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, який, будучи подібним до досліджуваного об'єкту (або явища), відображає і відтворює в більш істотному вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки та відносини між елементами цього об'єкту. При цьому, як правило, безпосереднє вивчення об'єкта пов'язано з певними труднощами, наприклад, фінансового або технічного характеру. Модель розуміється як уявна чи матеріально реалізована система, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження, та здатна заміщати його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт. Склад моделі залежить від мети дослідження і повинен давати можливість простежити будь-які сторони, характеристики об'єкта дослідження.

Суть методу моделювання полягає у встановленні подібності явищ (аналогії), адекватності одного об'єкта іншому в певних взаємозв'язках і на цій основі перетворення простішого за структурою і змістом об'єкту в модель більш складного об'єкту (оригіналу). Тобто, модель – допоміжний засіб, який в процесі дослідження дає нову інформацію про основний об'єкт вивчення. Вона може сприяти конструюванню нового, ще невідомого в практиці. Виявлення характерних рис, властивостей, ознак існуючих явищ, процесів педагогічної практики, пошук їх нового компонування і поєднання дає досліднику можли-

вість моделювання принципово нового стану досліджуваного явища. Так виникають моделі-гіпотези, що носять ймовірнісний характер і вимагають перевірки, моделі-концепції, які перетворюються в науково обґрунтовані теорії. Отже, моделювання – це відтворення характеристик певного об'єкту на іншому об'єкті, спеціально створеному для його вивчення. Другий об'єкт називають моделлю першого. У найбільш загальному вигляді моделей визначають як систему елементів, що відтворює визначені сторони, зв'язки, функції предмету дослідження. В основі моделювання лежить певна відповідність (але не тотожність) між досліджуваним об'єктом (оригіналом) і його моделлю. У зв'язку з підвищенням теоретичного рівня науки в педагогіці моделювання набуває особливого значення, оскільки воно нерозривно пов'язане з абстрагуванням та ідеалізацією, за допомогою яких відбувається виділення сторін модельованих об'єктів, що відображаються на моделі. У процесі створення теорії широке застосування знаходять модельні уявлення (або моделі-уявлення), які можуть бути ідеалізованими об'єктами дослідження і в цій їх функції слугують незамінним засобом теоретичного педагогічного аналізу. Уявити взаємозалежності соціокультурних чинників, службової діяльності офіцерів-прикордонників (що безпосередньо не дані емпірично) та результатів навчання в якості теоретичного об'єкта дидактики – основна мета нашого моделювання.

Визначаючи “моделювання” як одну з основних категорій пізнання, М. Ярмаченко вважає, що на ідеї моделювання ґрунтується будь-який метод наукового дослідження – як теоретичний, при якому використовуються різноманітні знакові, абстрактні моделі, так і експериментальний, що використовує предметні моделі [10, с. 323].

Головною ознакою теоретичної моделі – є те, що вона являє собою фіксований зв'язок елементів, передбачає певну структуру, яка відображатиме внутрішні, істотні відносини реальності. Модель, також є ідеалізованою в тому сенсі, що вона сама по собі не становить безпосереднього проекту педагогічної діяльності, а лише згодом стає реалізованим прообразом таких проектів. Така модель містить загальне уявлення про те, що повинно бути зроблено для досягнення найкращих результатів. В даному випадку метод моделювання використовується в цілях наукового передбачення, під яким розуміється науково-дослідницька операція для отримання даних про предмети і процеси, які ще не існують, чи існують, але які ще не пізнані. Такого роду передбачення створює основу для вибору способу діяльності в майбутньому, тобто може моделюватися і сам спосіб діяльності.

У своєму дослідженні О. В. Мисечко розглядає модель взаємодії “викладач-курсант” як психолого-педагогічне, творче спілкування, як синтез функціонально-рольового й особистісного спілкування, яке є об’єктом у системі факторів, що визначають показники (структурні, генетичні, функціональні). Модель індивідуальної діяльності викладача і курсанта у взаємозв’язку, у взаємодії є мотиваційно-сенсорними й операційно-технічними сторонами спілкування (комунікації). Моделлю особистісно-діяльнісної комунікації “викладач-курсант” у проективних ситуаціях навчального процесу є система взаємодії, відносин того, хто навчається, і того, хто навчає. Вона зумовлює характер мотивації в процесі навчальної діяльності, ефективність формування пізнавальних дій курсантів [9, с. 59-60].

На думку Т. В. Ваколюк, модель повинна включати орієнтовну, виконавчу й контролюючу частини. В орієнтовній частині моделі, в узагальненому вигляді, повинна бути подана основна ідея змісту і вказані її основні позиції. Виконавча частина – основна. Її зміст, як правило, подано суттєво новою інформацією, яку повинні засвоїти курсанти. Вона розкриває й ілюструє шляхи вирішення проблеми, демонструє процес заданих перетворень. Контролююча частина моделі призначена для визначення ступеня відповідності всіх попередніх перетворень інформації за зразком (ідеальним або матеріальним). З її допомогою здійснюється необхідна корекція як в орієнтовній, так і у виконавчій частинах [1, с. 107].

Погоджуючись з думкою В. Райко, [12] можливо стверджувати, що процес моде-

лювання припускає наявність: об'єкта дослідження; дослідника, перед яким стоїть конкретне завдання; отримання для вирішення поставленого завдання необхідної інформації про об'єкт.

При побудові моделі враховувалися три взаємозалежні системи, які існують у ДПСУ: оперативно-службова діяльність; професійна діяльність і вимоги до спеціаліста відповідно до ОКХ; навчально-виховний процес в органах та підрозділах ДПСУ.

При моделюванні було необхідно: вирішити ряд перехідних теоретичних завдань і визначити вимоги, запропоновані до моделі в цілому; виявити, яким вимогам повинен відповідати кожний компонент моделі; розробити структурну схему моделі, що відображає основні функціональні взаємозв'язки між окремими компонентами системи; створити логічну схему змісту, засобів, форм і методів навчання; вирішити завдання оптимізації вихідних даних; розробити критерії, обґрунтувати методи добору змісту й принципи систематизації основних функцій моделі.

Моделювання зв'язків між компонентами системи формування комунікативно-дискурсивної культури офіцерів-прикордонників здійснювалось за таким алгоритмом:

1. виділення елементів, що відносяться окремо до кожної підсистеми (компонента) функціональних наукових понять;
2. встановлення і класифікація зовнішніх зв'язків цих елементів;
3. визначення на основі аналізу сукупності зовнішніх зв'язків і принципів взаємодії в системі функціональних наукових понять;
4. виділення серед безлічі внутрішніх зв'язків ієрархічних, системотворних зв'язків розвитку, що забезпечують упорядкованість системи;
5. виявлення в процесі вивчення упорядкованості структури й організації системи (структура виражає інваріантний аспект системи, а організація – кількісну характеристику і спрямованість упорядкованості).

Тлумачення моделі, що містить одночасно визначення її в описовій формі і технологію її побудови, розглядається вченими в різних модифікаціях. Найбільш прийнятною, на думку В. Галімова, є концепція, у якій в основу моделі підготовки спеціаліста покладена модель його діяльності як на теперішній час, так і на перспективу. Критерієм обґрунтованості цієї концепції є практика з її існуючими та перспективними вимогами [2].

Розглядаючи зміст моделі формування комунікативно-дискурсивної культури (по аналогії з І. Почекаліним), слід зазначити, що сама особистість офіцера як феномен складна і багатогранна. Побудова моделі процесу формування комунікативно-дискурсивної культури в майбутніх офіцерів-прикордонників вимагає урахування специфіки професії і світоглядних настанов, орієнтуючих на виконання певної соціальної функції. На основі отриманих результатів вивчення ми переходимо до побудови якісної моделі даного процесу формування комунікативно-дискурсивної культури, що ідеалізується. При створенні моделі ми виходили з того, що модель повинна відображати таке: вимоги, які висуваються до якості професійної підготовленості майбутніх офіцерів-прикордонників; основні ідеї з проблеми формування комунікативно-дискурсивної культури; педагогічні умови ефективного формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників; зміст підготовки у вигляді знань з теорії і технології формування комунікативно-дискурсивної культури; основні критерії, показники та рівні сформованості досліджуваної якості.

Виділення структурних компонентів дозволило нам розділити модель на блоки. Під блоком розуміється компонент, що відрізняється змістом і структурною специфічністю, відносною автономністю і функціональною інтегративністю. Відповідно до виділених нами структурних елементів формування комунікативно-дискурсивної культури в моделі ми включаємо 5 блоків: педагогічні умови формування комунікативно-дискурсивної культури офіцерів-прикордонників, процес формування комунікативно-дискурсивної культури, компоненти комунікативно-дискурсивної культури, рівні сформованості комунікативно-дискурсивної культури та кінцевий результат. Основним результа-

том, що відображає ефективність функціонування моделі, є позитивна динаміка сформованості компонентів комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників і рівня його комунікативно-дискурсивних знань, вмінь та якостей, які у сукупності являють собою сформовану комунікативно-дискурсивну культуру офіцера-прикордонника. В узагальненому вигляді модель формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників подано на рис. 1.

Досліджуючи модель майбутнього офіцера-випускника Національної академії Прикордонних військ України [11] через призму комунікативно-дискурсивної культури, ми проаналізували основні функції, до виконання яких повинен бути готовим випускник Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Отже, фахівець, який закінчив навчання в академії повинен: відповідати „соціальному портрету"; володіти високим культурним рівнем; бути готовим до виконання типових і нетипових завдань діяльності майбутнього офіцера-прикордонника.

Беручи до уваги перелічені функції, слід зазначити, що всі вони безпосередньо стосуються формування високої комунікативно-дискурсивної культури майбутнього офіцера. Вважаємо за доцільне глибше розглянути сутність культурного рівня майбутніх офіцерів-прикордонників. Отже, відповідно до моделі майбутнього офіцера-випускника Національної академії Державної прикордонної служби України [11, с. 5], культурний рівень передбачає: знання іноземної мови; володіння загальнокультурними і гуманітарними знаннями (світової та вітчизняної історії, літератури, мистецтва); загальну ерудицію; спрямованість до самовдосконалення; уміння критично оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні події; знання основ зовнішньої та внутрішньої політики держави, знання її історії і специфіки розвитку; знання державної мови; високу культуру і такт під час виконання службових обов'язків на кордоні та у взаємовідносинах з місцевим населенням.

Беручи до уваги те, що автори моделі майбутнього офіцера-випускника Національної академії Державної прикордонної служби України на перше місце поставили володіння курсантами *іноземними мовами*, а також те, що чільне місце займають знання предметів циклу *гуманітарних та соціально-економічних дисциплін*, доцільно розглядати культурно-освітній потенціал саме цих навчальних дисциплін, та з'ясувати, як саме з їхньою допомогою можна формувати комунікативно-дискурсивну культуру офіцерів-прикордонників.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, формування комунікативно-дискурсивної культури офіцерів-прикордонників, здійснюється на основі розробленої моделі яка враховує структуру, зміст та педагогічні умови формування комунікативно-дискурсивної. культури. Модель втілює в собі властивості реального об'єкта і тому пізнання зосереджене на тих сторонах освітнього процесу, що виділені для вивчення і є джерелом визначення змісту підготовки. Моделювання дозволило всебічно дослідити вимоги, запропоновані оперативно-службовою діяльністю до змісту формування комунікативно-дискурсивної культури офіцерів-прикордонників. За допомогою моделі педагогічної системи досліджений варіант освітнього процесу, обґрунтовані склад і зв'язки, що визначають наукові основи змісту та педагогічних умов формування комунікативно-дискурсивної культури офіцерів-прикордонників.

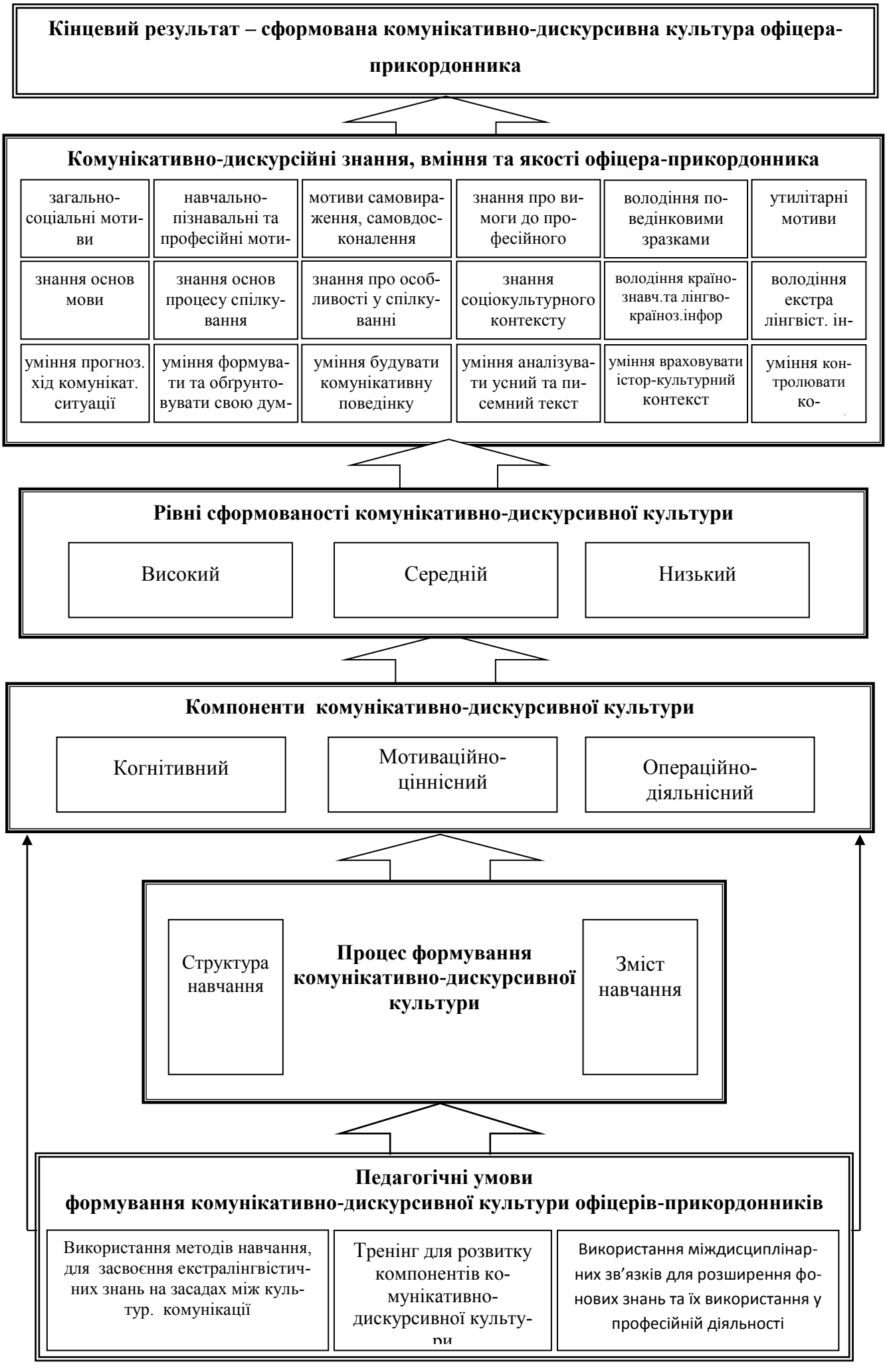

Рисунок 1 – Модель формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників

Список використаних джерел

1. Ваколюк Т. В. Педагогічні умови інтенсивного навчання іноземної мови курсантів-прикордонників : дис. … кандидата пед. наук : 13.00.04 / Ваколюк Тетяна Володимирівна. – Хмельницький, 2003. – 199 с.
2. Галімов А. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до виховної роботи з особовим складом : монографія / А. В. Галімов. – Хмельницький : НАДПСУ, 2004. – 376., с. 146–147.
3. Грязнов І. О. Система морального виховання майбутніх офіцерів-прикордонників / І. О. Грязнов. – Хмельницький : Нац. акад. ДПСУ, 2004. – 343 с.
4. Зязюн І. А. Сучасні дидактичні моделі і логіка учення // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія. Теорія. Досвід, проблеми: Збірник наукових праць. – К.-Вінниця, 2000. – С. 4–7.
5. Іщенко Д. В. Теорія і практика виховання слухачів вищих військових навчальних закладів у процесі навчання : дис. … д-ра пед. наук / Д. В. Іщенко. – Хмельницький, 1999. – 426 с.
6. Колодій І. С. Формування морально-бойових якостей у воїнів Збройних Сил України : дис. … кандидата пед. наук : 13.00.04. / Колодій Ігор Степанович. – К., 1998. – 198 с.
7. Корольов О. П. Система етичного виховання працівників Державної митної служби України // Збірник наукових праць. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2003. – № 25, ч. ІІ. – С. 242–249.
8. Кучер З. С. Організація самостійної роботи майбутніх учителів обслуговуючої праці в системі модульного навчання офіцерів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Зоя Сидорівна Кучер. – Хмельницький, 2006. – 20 с.
9. Мисечко О. В. Педагогічна технологія формування вмінь службового спілкування у майбутніх офіцерів-прикордонників: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Мисечко Ольга Валеріївна. – Хмельницький, 2006. – 209 с.
10. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
11. Пропозиції робочої групи Держкомітету з розробки моделі майбутнього офіцера-випускника Національної академії Прикордонних військ України. – К., 2002. – 25 с.
12. Райко В. В. Моделювання педагогічної системи формування правової культури у офіцерів-прикордонників / В. В. Райко // Збірник наук. праць Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького / гол. ред. В. О. Балашов. – Хмельницький, 2008. – № 44, ч. 2. – С. 113–116.
13. Романишина Л. М. Система поетапного контролю навчальної діяльності студентів педагогічних університетів за модульно-рейтинговою технологією навчання з дисциплін природничого циклу: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Романишина Людмила Михайлівна. – К., 1997. – 417 с.
14. Сисоєва С. О. Теоретична модель підготовки вчителя до педагогічної творчості / С. О. Сисоєва // Проблеми професійної підготовки та виховання: Збірник наукових праць. – К. : ТОВ “Міжнародна фінансова агенція”, 1998. – С. 29–35.

References

1. Vakoliuk, T. V. (2003). Pedahohichni umovy intensyvnoho navchannia inozemnoi movy kursantiv-prykordonnykiv [Pedagogical conditions of intensive studying of the foreign language of cadets-borderguards] : dys. … Kandydata ped. nauk : 13.00.04 / Vakoliuk Tetiana Volodymyrivna. Khmelnytskyi, 199.
2. Halimov, A. V. (2004). Teoretyko-metodychni zasady pidhotovky maibutnih ofitseriv-prykordonnykiv do vyhovnoi roboty z osobovym skladom [Theoretical and methodical principles of future officers-borderguards training to educational work with personnel]: monohrafia / A. V. Halimov, Nats. akad. DPSU, 343.

3. Hriaznov, I. O. (2004). Systema moralnoho vyhovannia maibutnih ofitseriv-prykordonnykiv [the Ststem of moral education of future borderguard officers] / I. O. Hriaznov, Nats. akad. DPSU, 343.
4. Ziazun, I. A. (2000). Suchasni dydaktychni modeli i lohika uchennia [Contemrorary didactic models and logics of education] // Suchaasni informatsini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohia. Teoria. Dosvid, problemy: Zbirnyk naukovykh prats, Vinnytsia, 4-7.
5. Ishchenko, D. V. (1999). Teoria i praktyka vykhovannia slukhachiv vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladiv u protsesi navchannia [Theory and practice of students education of higher military educational establishments in the process of studying] : dys. … d-ra ped. nauk / D. V. Ishchenko, Khmelnytskyi, 426.
6. Kolodii, I. S. (1998). Formuvannia moralno-boiovykh yakostei u voiniv Zbroinykh Syl Ukrainy [Formation of moral and battle qualities of Armed Forces soldiers of Ukraine] : dys. …kandydata ped. nauk, Kyiv, 198.
7. Koroliov, O. P. (2003). Systema etychnoho vykhovannia pratsivnykiv Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy [The system of ethical education of personnal of State customs service of Ukraine] // Zbirnyk naukovykh prats. Khmelnytskyi : Vydavnytstvo NADPSU, 25, II, 242-249.
8. Kucher, Z. S. (2006). Orhanizatsia samostiinoi roboty maibutnikh uchyteliv obsluhovoiuchoi pratsi v systemi modulnoho navchannia ofitseriv [The organization of self-preparation work of future teachers of service work in the system of officers module studying] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupennia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 “Teoriia i metodyka profesiinoi osvity” / Zoia Sydorivna Kucher, Khmelnytskyi, 20.
9. Mysechko, O. V. (2006). Pedahohichna tekhnolohia formuvannia vmin sluzhbovoho spilkuvannia u maibutnikh ofitseriv-prukordonnykiv [Pedagogical technology of formation the skills of service communication of future borderguards-officers] : dys. … kandydata ped. nauk : 13.00.04. Khmelnytskyi, 209.
10. Yarmachenko, M. D. (2001). Pedahohichnyi slovnyk [Pedagogical dictionary], Kyiv, : Pedahohichna dumka, 514.
11. Propozytsii robochoi hrupy Derzhkomitetu z rozrobky modeli maibutnoho ofitsera-vypusknyka Natsionalnoi akademii Prykordonnykh viisk Ukrainy (2002). [The suggestions of work group of State committee concerning the development of the model of future graduate officer]. Kyiv, 26 s.
12. Raiko, V. V. (2008). Modeluvannia pedahohichnoi systemy formuvannia pravovoi kultury u ofitseriv-prykordonnykiv [The modeling of pedagogical system of legal culture formation of borderguard officers], Zbirnyk nauk. prats Nats. akad. Derzh. Prykordonnoi sluzhby Ukrainy im. B. Khmelnytskoho / hol. red. V. O. Balashov, Khmelnytskyi, №44, ch. 2, 113-116
13. Romanyshyna, L. M. (1997). Systema poetapnoho kontroliu navchalnoi dialnosti studentiv pedahohichnykh universytetiv za modulno-reitynhovoiu tekhnolohieiu navchannia z dystsyplin pryrodnychoho tsyklu [The system of phased control of styding activity of pedagogical universities students according to the module and rating technology of studying of natural sciences]: dys. … doktora ped. nauk : 13.00.04, Kyiv, 417.
14. Sysoieva, S. O. (1998). Teoretychna model pidhotovky vchytelia do pedahohichnoi tvorchosti [The theoretical model of teachers training to pedagogical creativity] // Problemy profesiinoi pidhotovky ta vykhovannia. Kyiv : TOV “Mizhnarodna finansova ahentsia”, 29-35.

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНО-ДИСКУРСИВНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ-ПОГРАНИЧНИКОВ

О. В. Бабич

Аннотация. *В статье раскрыто сущность метода моделирования и понятия «модель»; раскрыто структурные компоненты модели; представлено модель формирования коммуникативно-дискурсивной культуры будущих офицеров-пограничников; проанализировано основные функции, к исполнению которых должен*

быть готов выпускник Национальной академии Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого; определены главные требования к его культурному уровню.

На основе анализа и обобщения результатов экспериментальной работы представлены пять основных блоков описания данной модели: педагогические условия формирования коммуникативно-дискурсивной культуры офицеров-пограничников, процесс формирования коммуникативно-дискурсивной культуры, компоненты коммуникативно-дискурсивной культуры, уровни формирования коммуникативно-дискурсивной культуры и конечный результат.

Ключевые слова: *метод моделирования, модель, коммуникативно-дискурсивная культура, офицер-пограничник.*

THE MODEL OF COMMUNICATIVE AND DISCURSIVE CULTURE FORMATION OF THE FUTURE BORDERGUARD OFFICERS

O.V. Babich

Abstract. *In this article the essence of the method of modeling and notion "model" are described; structural components of the model were disclosed; the model of formation of communicative and discursive culture of the future borderguard officers was presented; basic functions, that every graduate of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi must be ready to carry out, were analyzed; the main demands to his cultural level were distinguished. The model represents itself the features of the real object and that's why perception is concentrated on those sides of educational process that were emphasized for studying and they are the sources of determined the training content. The modeling allowed investigating the demands, have been suggested by operative and service activity to the content of communicative and discursive culture of borderguard officers formation. With the help of the model of pedagogical system the variant of educational process has been investigated, structure and ties have been grounded that determine scientific basis of the content and pedagogical conditions of the communicative and discursive culture of the borderguard officers formation. On the basis of the analysis and generalization of experimental work results five basic blocks of the model have been presented: pedagogical conditions of communicative and discursive culture of the borderguard officers formation, the process of communicative and discursive culture formation, components of communicative and discursive culture, the levels of communicative and discursive culture formation and final result. The main result that reflects the effectiveness of model functioning is the positive dynamics of formation of communicative and discursive culture of borderguard officers components and levels of their communicative and discursive knowledge, skills and qualities that represent totally the communicative and discursive culture of borderguard officers that has been formed.*

Key words: *method of modeling, model, communicative and discursive culture, borderguard office.*

УДК 378.091.33: 631.3-05

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ У ФОРМУВАННІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНЖЕНЕРІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

І. М. БУЦИК, кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: i_butsyk@ukr.net

© І.М. Буцик, 2017

УДК 159.925.019.4:371.147

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

І. П. ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ, аспірант кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: vasilkovskiuilla@gmail.com

Анотація: *У статті здійснюється порівняльний аналіз моделей емоційного інтелекту, розглядаються теоретично і емпірично розроблені моделі емоційного інтелекту різними дослідниками в галузі психології та педагогіки, їх концептуальні особливості в контексті рівних властивостей індивідуальності, зокрема в процесі навчання та виховання.*

Ключові слова: *інтелект, емоції, емоційний інтелект, порівняльний аналіз, моделі емоційного інтелекту.*

Актуальність (Introduction). Зміна суспільної парадигми з індустріальної на інформаційну, трансформація системи освіти в контексті викликів глобалізації диктує нове бачення всебічно гармонійно розвиненої особистості із розвиненими здібностями та компетенціями, які дозволяють швидко адаптуватися до мінливих умов, легше досягати поставлених цілей у взаємодії з оточуючими. За даних умов зростання інтересу до емоційного інтелекту як групи взаємопов'язаних ментальних здібностей, що сприяють усвідомленню й розумінню власних емоцій та емоцій оточуючих є досить актуальним задля формування проактивної, асертивної, саморегульованої особистості. Питання емоційного інтелекту пов'язане з багатьма теоретичними та емпіричними напрацюваннями науковців. У полі даного феномену. необхідним є порівняльний аналіз наявних моделей емоційного інтелекту та пошук моделі, яка відповідала б вимогам освітніх систем сьогодення, розкривала феномен емоційної розумності особистості в концептуальному полі освіти, зокрема виховання особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Питанням емоційного інтелекту в психолого-педагогічній науці та системного моделювання цього конструкту особистості присвячені дослідження як зарубіжних науковців (Р. Бар-Он, Д. Гоулман, Д. Карузо, Дж. Мейер, П. Селовей, К. Кеннон, Л. Морріс, Е. Оріоль, С. Хейн, Р. Купер, А. Саваф, Х. Вайсбах, У. Дакс, К. Петридес, Е. Фернхем, Т. Бредбері, Дж. Грівз ін.), так і вітчизняних (Л. Виготський, С. Рубінштейн, А. Леонтьєв, Д. Люсін, І. Бех, Г. Ващенко, С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, І. Андреєва, Ю. Савченко, Е. Сергієнко, І. Ветрова, В. Зелюк, О. Бантишева, К. Маннапова, Е. Носенко, А. Четверик-Бурчак**,** Н. Коврига та ін.).

Мета (Purpose). статті полягає у висвітленні існуючих моделей емоційного інтелекту в психолого-педагогічній науці та порівняльному аналізі цих моделей в концептуальному полі навчання та виховання особистості.

Методи (Methods). Порівняльний аналіз моделей емоційного інтелекту в психолого-педагогічній та методичній науковій літературі, узагальнення результатів порівняльного аналізу.

Результати (Results). Природа емоцій та інтелекту в історії психолого-педагогічної думки переважно розглядалися як антагонічні категорії, проте сучасні концептуальні уявлення про природу цих двох процесів тлумачаться як «союзні», інтегральні атрибути індивідуальності. Плюралізм підходів до концептуалізації феномену емоційного інтелекту генералізував різні моделі емоційного інтелекту, від моделі сукупності здібностей особистості до змішаних моделей емоційного інтелекту.

В психолого-педагогічній науці метод моделювання є досить поширеним способом

© І. П. Васильківський, 2017

заміщення досліджуваного явища чи процесу задля відтворення об'єкту пізнання, його системних зв'язків, які відображають чи відтворюють об'єкт, виходячи із певних концептуальних засад дослідження. Моделювання – непрямий, опосередкований метод наукового дослідження об'єктів пізнання (безпосереднє вивчення яких неможливе, ускладнене чи недоцільне), який ґрунтується на застосування моделі як засобу дослідження. Модель – це результат процесу моделювання і виступає сукупністю взаємопов'язаних між собою елементів, яка відзначається структурну організацією і функціональне призначенням того чи іншого елементу системи [6].

Модель емоційного інтелекту запропонована Дж. Мейером, П. Саловеєм, Д. Карузо передбачала наявність трьох видів здібностей: ідентифікація та виявлення емоцій, що підрозділяється на два компоненти, один з яких спрямований на свої, а інший – на чужі емоційні стани; регуляція емоцій, що також складається з двох компонентів (управління своїми емоціями та емоціями і почуттями інших людей); здатність використовувати емоційну інформацію в мисленні і діяльності, що охоплює такі структурні одиниці як гнучке планування, креативність, перемикання уваги.

У більш сучасному варіанті моделі здібностей Дж. Мейера, П. Саловея, Д. Карузо увага акцентувалася на гіпотезі про те, що емоції містять інформацію про зв'язки людини з іншими, оточуючими її людьми, і об'єктами навколишнього світу, окрім цього, ці зв'язки можуть не тільки сприйматися, але й уявлятися. Зміна зв'язків з іншими людьми і предметами призводить до зміни пережитих з цього приводу емоцій. Змінюються і уявлення про структуру емоційного інтелекту, який вчені визначають як складний, ієрархічно організований конструкт, що складається з чотирьох структурних компонентів [7]:

- рефлексивна регуляція емоцій, що сприяє емоційному та інтелектуальному зростанню;
- розуміння й аналіз емоцій;
- фасилітація мислення за допомогою емоцій;
- сприйняття, оцінювання та вираження емоцій.

Дж. Мейера, П. Саловея, Д. Карузо стверджують, що емоційні здібності, описані їх моделлю, можуть розглядатися як інтелект, бо вони є взаємопов'язаним набором компетентностей, які можуть бути інтерпретовані як єдиний фактор з чотирма субрівнями. Вчені стверджували, що ці здібності тісно пов'язані з вербальним та соціальним інтелектом особистості, люди з високим рівнем емоційного інтелекту, які виросли в оптимальних біосоціальних, адаптивних домашніх умовах (мали емоційне виховання), в стані повторно переживати емоції (тобто бувають щиро оптимістичними і вдячними), вибирають хороші емоційні зразки для наслідування (в стані спілкуватися і обговорювати почуття, розвивають досвід знань в специфічній емоційної сфері типу естетики, морального або етичного почуття, соціального рішення проблем, лідерства або духовних почуттів) [10].

На противагу класичної моделі здібностей Дж. Мейера, П. Саловея, Д. Карузо розроблені змішані моделі емоційного інтелекту, які за своєю структурою розглядаються як сукупність когнітивних, особистісних та мотиваційно-вольових рис, характеристик самосвідомості та соціальних навичок.

Змішана модель канадського клінічного психолога Р. Бар-Она позиціонує емоційний інтелект як множинність некогнітивних здібностей і навичок, що впливають на можливість індивіда успішно долати перешкоди і тиск оточення. В структуру моделі емоційного інтелекту Р. Бар-Он включає п'ять основних компонентів: внутрішньо особистісний (асертивність, емоційний самоаналіз, незалежність, самоповага, само актуалізація); міжособистісний (емпатія, соціальна відповідальність, компетентність у інтерперсональних відносинах); адаптивний (реалістичність, гнучкість, здатність до вирішення проблем); регулятивний (стресостійкість, регуляція імпульсивності); загальний настрій (оптимізм, задоволеність життям) [1].

Після виходу книги «Емоційний інтелект» Д. Гоулмана автором була запропонована моделей емоційного інтелекту заснована на сукупності компетентностей особистості.

Цю модель можна вважати змішаною, оскільки вчений включає до складу емоційного інтелекту різні за своєю природою, структурою і функціями компоненти, а саме: знання про власні емоції, що охоплює процеси ідентифікації і найменування емоційних станів, розуміння взаємозв'язків між емоціями, мисленням і діями; управління емоціями – контроль над емоціями і заміна небажаних емоційних станів адекватними; мотивацію для себе як здатність входити в емоційні стани, що сприяють досягненню успіху; здатність розпізнавати емоції інших людей, бути чутливим до них і керувати емоціями інших; підтримка та здатність вступати в міжособистісні стосунки з іншими людьми і підтримувати їх.

Д. Люсин, вітчизняний науковець в області емоційного інтелекту, розробив також змішану модель і запропонував поглянути на взаємозв'язок емоційного інтелекту та індивідуальних особливостей особистості по іншому.

Структурними компонентами його змішаної моделі емоційного інтелекту є [3]: здатність розпізнавати емоцію, тобто встановлювати сам факт наявності емоційного переживання у себе або у іншої людини; ідентифікація емоції, тобто встановити, яку саме емоцію відчуває сам індивід або інша людина, і знайти для неї словесне вираження; розуміння причини, що викликали цю емоцію, і наслідки, до яких вона призведе.

Науковець стверджує, що розвинений емоційний інтелект – це перш за все здатність до керування власними емоціями (людина може контролювати інтенсивність емоцій, насамперед регулювати надмірно сильні емоції; здатна контролювати зовнішнє вираження емоцій; може у разі необхідності довільно викликати ту чи іншу емоцію) та емоцій інших людей. Тобто вченим виокремлюються два компоненти в емоційному інтелекті: внутрішньоособистісний та міжособистісний.

На думку Люсина, емоційний інтелект – це психологічне утворення, яке формується протягом людського життя, враховуючи чинники, які обумовлюють його рівень й індивідуальні особливості. Автор виокремлює три групи таких факторів: когнітивні здібності, уявлення про емоції, особливості сформованої емоційної сфери особистості [9].

Диспозиційна модель емоційного інтелекту, запропонована англійськими дослідниками К. Петридесом та Е. Фернхемом, полягає в сукупності певних рис, які безпосередньо пов'язані з емоційним функціонуванням особистості. За диспозиційними теоріями, риси – це фундаментальні одиниці особистості, кожна з яких є узагальненою схильністю діяти певним чином у відповідній типовій ситуації. Разом з тим, представники цього напряму по-різному визначають кількість та сутність базових параметрів, необхідних для адекватного опису особистості. Представниками цього напряму також є Г Оллпорт, Г Айзенк, Р Кеттел.

К. Петридес та Е. Фернхем беруть до уваги набір здібностей, запропонованих Мейєром і Саловеєм, а також пропонують враховувати власні диспозиційні компоненти особистості (риси), які репрезентує стиль поведінки та досвіду, який носить контекстуалізований характер їх моделі. Головна концептуальна відмінність моделі К. Петридеса та Е. Фернхема від інших моделей емоційного інтелекту в тому, що автори акцентують увагу на суб'єктивності емоційного досвіду особистості і виокремлюють наступні компоненти виявлення диспозиційного емоційного інтелекту дорослої людини [9]: здатність адаптуватись до нових умов життєдіяльності; асертивність (впевненість у власних силах); усвідомлення власних емоцій та емоцій інших людей; емоційна експресія; регуляція емоцій інших людей; емоційна саморегуляція; низька імпульсивність; здатність підтримувати доброзичливі стосунки з іншими людьми; адекватна самооцінка; самомотивація; соціальна обізнаність; управління стресом; емпатія як риса; щастя як риса особистості; оптимізм як риса.

Українські науковці в сфері емоційного інтелекту особистості Е. Носенко та Н. Коврига розробили інформаційно-перероблювану модель емоційного інтелекту, розглядаючи поняття «емоційний інтелект» через поняття «емоційна розумність». Автор Е. Носенко вказує на певну ієрархічність структур емоційного інтелекту та відповідність цим структурам певний рівень сформованості емоційної розумності, а саме [8]: сенсорно-

перцептивна структура → низький рівень виявлення ЕІ → реактивна дія особистості; мисленнєва структура → середній рівень виявлення ЕІ → усвідомлена дія особистості; структура настанов, цінностей, ідеалів → високий рівень виявлення ЕІ → вчинок особистості.

Новітня потокова модель емоційного інтелекту науковців Т. Бредбері та Дж. Грівз, яка описана в їх спільній монографії «Емоційний інтелект 2.0» розглядає емоційний інтелект як когнітивно-особистісне утворення та набір знань, умінь та навичок (стратегій) щодо переробки та перетворення емоційної інформації. Т.Бредбері та Дж.Грівз розуміють емоційний інтелект як «інтенсивний потік інформаційного обміну між раціональним та емоційним центрами мозку», «об'єднання раціонального мислення та емоційних реакцій» [2]. Структурними компонентами цієї моделі є: самосприйняття; керування собою; соціальна чутливість; керування відносинами.

У рамках загально гуманістичних завдань нової парадигми освіти акцент навчання та виховання переноситься на запити особистості та забезпечення умов щодо її самореалізації. Цього можна досягти за умови формування в освітніх закладах емоційного поля взаємовідносин, які формують повагу до особистості та паритетність суб'єктів навчально-виховного процесу, і як результату емоційного комфорту учасників педагогічного процесу.

Сім'я дуже часто не може сформувати в юнаків і дівчат вміння пристосовуватися до змінних соціально-економічних умов, а тому важливою є державна підтримка молодих людей. Один із шляхів такої підтримки – впровадження спеціальних програм в освітній простір задля підвищення соціальних навичок, сприяти адаптації в умовах, що змінюються, формувати емоційну розумність підростаючого покоління [11]. Моделлю особистості в новій парадигмі освіти має стати інноваційна людина, основною рисою якої є креативність, а провідною метою навчання – формування суб'єктної позиції, посилення гуманістичних компонентів особистості [5].

В педагогічній спадщині була впроваджена модель формування емоційного інтелекту, яка не має рівних і по сьогодні. Створюючи свою педагогіку, А. Макаренко дійшов висновку, що в колективі повинен бути радісний, піднесений настрій. Мажор у колективі, вважає він, є виявом внутрішнього спокою, упевненості у своїх силах і своєму майбутньому. Мажор – це постійна бадьорість, готовність до дії і, разом з тим, життя в спокійному, енергійному русі. Можливо, звідти ж ідея «завтрашньої радості», просування до мети, почуття задоволеності від трудової діяльності, навчання, від життя взагалі, від упевненості в завтрашньому дні і в майбутньому. Ці почуття, вважав А. Макаренко, полегшують природні труднощі буття і формують здорову психіку дітей [12].

У зв'язку з цим слід згадати, що А. Макаренко застосовував колективні форми виховної роботи, через колектив кожен отримував необхідний емоційний досвід та вміння, які сприяли розвитку самостійності і творчості дітей, у підопічних формувався радісно-піднесений настрій і мажорний стиль поведінки.

В контексті педагогічної спадщини А. Макаренка, можна виокремити модель емоційного інтелекту (Закон мажорного тону та стилю життя коллективу), яка має наступні структурні компоненти [4]: наявність особистісної позиції; життєвий, соціальний оптимізм; очищення від деструктивних думок та настроїв; сильна віра в успіх; почуття взаємної відповідальності; відчуття себе «напередодні перемоги».

Структурними компонентами моделі емоційного інтелекту за А. Макаренком є також диспозиційні характеристики особистості, які проявляються через вчинки, думки, почуття як риси.

Порівняльний аналіз моделей в психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження емоційного інтелекту показав, що на сьогодні існує багато підходів до концептуалізації феномену емоційного інтелекту. Всі моделі емоційного інтелекту мають спільний конструкт особистості, який полягає у здатності особистості до ідентифікації, розуміння емоцій і управління ними. Характерна відмінністю між всіма моделями емоційного

інтелекту полягає в наявності інтерперсональних здібностей, навичок та компетентностей особистості. Модель здібностей акцентує увагу на емоціях та їх взаємодії з мисленням. Дана модель переважно працює в сфері ідентифікації емоцій та їх пізнання, тоді як змішані моделі ставлять акцент на безлічі інших різноманітних компонентів особистості. Змішані моделі розглядають як когнітивні здібності, так і інші, не менш важливі конструкти, такі як мотивація, усвідомленість і соціальні навички як єдине ціле. Слід окремо наголосити на диспозиційній, інформаційно-перероблювальній та потоковій моделі. Емоційного інтелекту в їх контексті розглядається як співвідношення внутрішніх компонентів особистості (емоційних та інтелектуальних), диспозиційних аспектів вияву (рис особистості), інформаційний обмін між раціональним та емоційним і їх об'єднання як єдине ціле.

З позиції порівняльного аналізу цих моделей в концептуальному полі навчання та виховання особистості, слід зазначити, що всіма науковцями ставиться акцент на безперервності розвитку емоційного інтелекту в продовж життя людини, надається можливість до цілеспрямованого формування у процесі навчання та виховання емоційної розумності (знань, умінь та навичок; норм та цінностей, емоційних компетентностей тощо) суб'єктів навчання під час спеціально організованої взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, на сьогоднішній день існують наступні типи моделей емоційного інтелекту: модель здібностей (Дж. Мейер, П. Саловей, Д. Карузо); змішані моделі (Р. Бар-Он, Д. Гоулман, Д. Люсин); диспозиційна модель (К. Петридес та Е. Фернхем); інформаційно-перетворювальна модель (Е. Носенко);

- потокова модель (Т. Бредбері та Дж. Грівз).

Ключовою відмінністю між розглянутими моделями є наявність різних інтерперсональних компонентів та показників емоційного інтелекту та їх взаємодія між собою. З точки зору комплексності уявлення природи емоційного інтелекту, на сьогодні слід говорити про тенденції інтегрального уявлення про природу цього явища. Все більше починають вказувати на паритетну роль як когнітивних і некогнітивних здібностей в процесі соціалізації особистості при вивченні емоційного інтелекту. Слід зазначити, що кожна розроблена модель, яка ґрунтується на основі експериментального вивчення особливостей перебігу емоційних процесів, станів та стійких властивостей особистості, їх формування в процесі життя людини є цінною при вивченні даного особистісного конструкту.

Список використаних джерел

1. Андреева И.Н. Азбука эмоционального интеллекта / И.Н. Андреева – СПб : БХВ – Петербург – 2012. – 288 с.
2. Бредберри Т. Эмоциональный интеллект 2.0 / Тревис Бредберри, Джин Гривз; Пер. с англ. П.Миронова. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2010. – 192 с.
3. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Д. Гоулман; пер. С англ. А. П. Исаевой. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА; Владимир: ВКТ, 2009. – 478 с.
4. Катарсична сутність педагогічної системи А. С. Макаренка / І. М. Карпенко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 7 (266), Ч. ІІ, 2013.
5. Критерії якості освіти: філософський підхід / Л. А. Сподін, І. П. Васильківський // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Гуманітарні студії. - 2014. – Вип. 203. – С. 144 – 151. – Режим доступу: http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Gumanitarni/article/download/4988/4915
6. Лузан П. Г. Методологія та організація науково-педагогічних досліджень / П. Г. Лузан, С. В. Виговська, І. В. Сопівник. – К.: 2016. – 420 с.
7. Майер Г. Психология эмоционального мышления // Психология мышления / Под. ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, В.А Спиридонова, М.В.Фаликман, В.В.Петухова. – 2-е изд., перераб. и доп. - М.: АСТ: Астрель, 2008. – С.204-207.
8. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект, як інтегральна особистісна властивість // Практична психологія та соціальна робота / Е. Л. Носенко, Н. В. Коврига – 2008. №9. С.22-30.

9. Носенко Е. Л. Посібник до вивчення курсу «Теорія емоційного інтелекту»/ Е.Л. Носенко, А.Г. Четверик-Бурчак. – 2014. – 73с.
10. Сергиенко Е. А., Ветрова И. И. Тест Дж. Мэйера, П. Сэловея, Д. Карузо «Эмоциональный интеллект» (MSCEIT v. 2.0): Руководство / Е. А. Сергиенко, И. И. Ветрова – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2010. - 176 с. (Методы психологии)
11. Сопівник Р. В. Сопівник І В. Зарубіжний досвід виховання моральної відповідальності сільської молоді [Електронний ресурс] / Р В. Сопівник, І. В. Сопівник // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2014. – № 3. – С. 147-153.
12. Формування емоційного інтелекту в контексті педагогіки А. С. Макаренка / В. Зелюк // Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки. – 2012.

References

1. Andreeva, Y.N. (2012) Azbuka emotsyonalnoho yntellekta [The ABC of Emotional Intelligence]. SPb : BKhV – Peterburh, 288.
2. Bredberry, T. Hryvz, D. (2010) Emotsyonalnyi yntellekt 2.0 [Emotional Intelligence 2.0. M.: Mann, Yvanov y Ferber, 192.
3. Houlman, D. (2009) Emotsyonalnyi yntellekt [Emotional Intelligence]. M.: AST: AST MOSKVA; Vladymyr: VKT, 478.
4. Karpenko, I.M. (2013) Katarsychna sutnist pedahohichnoi systemy A. S. Makarenka [Cathartic nature of the pedagogical system A.Makarenko] // Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka № 7 (266), Ch. II, 3.
5. Spodin, L. A., Vasylkivskyi, I. P. (2014) Kryterii yakosti osvity: filosofskyi pidkhid [Criteria for quality education: philosophical approach] / // Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia : Humanitarni studii. Vyp. 203. - S. 144 - 151. - Rezhym dostupu: http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Gumanitarni/article/download/4988/4915
6. Luzan, P. H. Vyhovska, S. V., Sopivnyk I. V. (2016) Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovo-pedahohichnykh doslidzhen [Methodology and organization of scientific and pedagogical research] K., 420.
7. Maier, H. (2008) Psykholohyia emotsyonalnoho myshlenyia [Psychology emotional thinking] // Psykholohyia myshlenyia. M.: AST: Astrel, .204-207.
8. Nosenko, E. L., Kovryha N. V. (2008) Emotsiinyi intelekt, yak intehralna osobystisna vlastyvist [Emotional intelligence, as an integral personal property] // Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota. №9, 22-30.
9. Nosenko, E. L. Chetveryk-Burchak, A.H. (2014) Posibnyk do vyvchennia kursu «Teoriia emotsiinoho intelektu» [Guide to studying the course "Theory of Emotional Intelligence"], 73.
10. Serhyenko, E.A., Vetrova, Y. Y. (2010) Test Dzh. Meiera, P. Seloveia, D. Karuzo «Emotsyonalnyi yntellekt» (MSCEIT v. 2.0): Rukovodstvo [Test of J. Mayer, P. Salovey, D. Caruso "Emotional Intelligence"] M.: Yzdvo «Ynstytut psykholohyy RAN», 176
11. Sopivnyk, R. V. Sopivnyk, I. V. (2014) Zarubizhnyi dosvid vykhovannia moralnoi vidpovidalnosti silskoi molodi [Elektronnyi resurs] [Foreign experience moral responsibility education of rural youth] // Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriia : Pedahohika. № 3, 147-153.
12. Zeliuk, V. (2012) Formuvannia emotsiinoho intelektu v konteksti pedahohiky A. S. Makarenka [Formulation of the Emoticon and in the context of the pedagogy of A. S. Makarenka] . Vytoky pedahohichnoi maisternosti. Seriia : Pedahohichni nauky. 278-285.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МОДЕЛЕЙ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НАУКЕ

И. П. Васильковский

Аннотация. *В статье осуществляется сравнительный анализ моделей эмо-*

ционального интеллекта, рассматриваются в теории и эмпирически разработанные модели эмоционального интеллекта разными исследователями в области психологии и педагогики, их концептуальные особенности в контексте равных свойств индивидуальности, в частности в процессе обучения и воспитания.

Ключевые слова: *интеллект, эмоции, эмоциональный интеллект, сравнительный анализ, модели эмоциональногоо интеллекта.*

COMPARATIVE ANALYSIS MODELS OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SCIENCE

I. P. Vasylkivskyi

Abstract. *In this article comparative analysis of models of emotional intelligence are considered theoretically and empirically developed models emotional intelligence by various researchers in psychology and pedagogy, their conceptual especially in the context of equal individual properties, especially in training and education.*

Key words: *intellect, emotions, emotional intelligence, benchmarking, models emotional intelligence.*

УДК 378.035.6:316.752

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Н. В. ВИШНІВСЬКА, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри початкової освіти
Київський університет імені Бориса Грінченка
E-mail: natasha780138@rambler.ru

Анотація: *У статті розкрито зміст спецсемінару «На шляху до милосердя» для майбутніх учителів початкової школи, завданнями якого є: розширити уявлення майбутніх учителів початкової школи про сутність і структуру милосердя в учнів молодшого шкільного віку; актуалізувати проблему виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку; розкрити зміст, структуру та специфіку педагогічного милосердя; розглянути особливості виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку; ознайомити майбутніх учителів початкової школи із діагностикою рівнів вихованості милосердя в учнів молодшого шкільного віку; поглибити знання майбутніх учителів початкової школи про форми і методи виховання милосердя у молодших школярів.*

Ключові слова: *підготовка майбутнього вчителя, вчитель початкової школи, милосердя, педагогічне милосердя, молодші школярі.*

Актуальність (Introduction). Загострення політичних, економічних суперечностей призвели до зміни життєвих цінностей та ідеалів, що виявляється у прояві лицемірства, цинізму та жорстокості у людських взаєминах. За таких обставин особливої актуальності набуває проблема виховання в молодого покоління милосердя. Особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховання милосердя у молодших школярів. Вчитель початкової школи має щиро любити та розуміти дітей, співчувати їм, поділяти їхню радість чи сум, спиратися на позитивні якості школярів, виховувати в них доброту і милосердя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publication) Проблемі підготовки майбутніх учителів початкової школи до гуманізації педагогічного процесу присвячено дослідження (І. Бужиної, Л. Канішевської, А. Крамаренко, С. Мартиненко, Т. Москвіної, А. Сущенко, В. Шинкарука та інших).

© Н. В. Вишнівська, 2017

ционального интеллекта, рассматриваются в теории и эмпирически разработанные модели эмоционального интеллекта разными исследователями в области психологии и педагогики, их концептуальные особенности в контексте равных свойств индивидуальности, в частности в процессе обучения и воспитания.

Ключевые слова: *интеллект, эмоции, эмоциональный интеллект, сравнительный анализ, модели эмоциональногоо интеллекта.*

COMPARATIVE ANALYSIS MODELS OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SCIENCE

I. P. Vasylkivskyi

Abstract. *In this article comparative analysis of models of emotional intelligence are considered theoretically and empirically developed models emotional intelligence by various researchers in psychology and pedagogy, their conceptual especially in the context of equal individual properties, especially in training and education.*

Key words: *intellect, emotions, emotional intelligence, benchmarking, models emotional intelligence.*

УДК 378.035.6:316.752

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Н. В. ВИШНІВСЬКА, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри початкової освіти
Київський університет імені Бориса Грінченка
E-mail: natasha780138@rambler.ru

Анотація: *У статті розкрито зміст спецсемінару «На шляху до милосердя» для майбутніх учителів початкової школи, завданнями якого є: розширити уявлення майбутніх учителів початкової школи про сутність і структуру милосердя в учнів молодшого шкільного віку; актуалізувати проблему виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку; розкрити зміст, структуру та специфіку педагогічного милосердя; розглянути особливості виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку; ознайомити майбутніх учителів початкової школи із діагностикою рівнів вихованості милосердя в учнів молодшого шкільного віку; поглибити знання майбутніх учителів початкової школи про форми і методи виховання милосердя у молодших школярів.*

Ключові слова: *підготовка майбутнього вчителя, вчитель початкової школи, милосердя, педагогічне милосердя, молодші школярі.*

Актуальність (Introduction). Загострення політичних, економічних суперечностей призвели до зміни життєвих цінностей та ідеалів, що виявляється у прояві лицемірства, цинізму та жорстокості у людських взаєминах. За таких обставин особливої актуальності набуває проблема виховання в молодого покоління милосердя. Особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховання милосердя у молодших школярів. Вчитель початкової школи має щиро любити та розуміти дітей, співчувати їм, поділяти їхню радість чи сум, спиратися на позитивні якості школярів, виховувати в них доброту і милосердя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publication) Проблемі підготовки майбутніх учителів початкової школи до гуманізації педагогічного процесу присвячено дослідження (І. Бужиної, Л. Канішевської, А. Крамаренко, С. Мартиненко, Т. Москвіної, А. Сущенко, В. Шинкарука та інших).

© Н. В. Вишнівська, 2017

Проблема виховання милосердя знайшла відображення в окремих дисертаційних дослідженнях: педагогічні умови формування почуття милосердя в учнів профтехучилищ (Л. Бабенко), підвищення кваліфікації директорів загальноосвітніх шкіл з керівництва процесом виховання в учнів милосердя (Л. Безгласна), виховання милосердя у дітей молодшого шкільного віку в умовах кардіологічного санаторію (Ю. Глінчук), педагогічні умови виховання та розвитку милосердя в молодших школярів (Л. Ощепкова), виховання милосердя у студентів університету в процесі їхнього навчання (Л. Уварова), педагогічні умови виховання милосердя у дітей молодшого шкільного віку (В. Шутова) та ін.

Мета (Purpose). розкрити зміст спецсемінару «На шляху до милосердя» для майбутніх учителів початкової школи.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення, систематизація.

Результати (Results). Милосердя – інтегративна моральна якість особистості, в основі якої лежить любов до оточуючих, що виявляється в доброті, співчутті, співпереживанні, чуйності, турботі про них; умінні надавати безкорисливу допомогу тим, хто її потребує; відмовитися від будь-чого на користь ображеного, допомогти, пробачити кривдника [1, с. 6].

Педагогічне милосердя – це стійка, інтегральна позитивна моральна якість особистості вчителя, який розділяє ідеї гуманізму і ненасилля в педагогічному процесі та сам є їх носієм. Виявляючи педагогічне милосердя, педагог приймає дитину як самоцінність, реалізує у професійній діяльності загальнолюдські моральні цінності та спонукає до цього своїх учнів. Милосердний педагог виходить від школяра, його індивідуальних, вікових потреб, можливостей, досвіду, допомагає стати суб'єктом власного розвитку з метою спільного перетворення життєвих обставин у сприятливі для розвитку вихованця. Він готовий прийняти на себе труднощі у вирішенні проблем дитини через діяльну педагогічну допомогу, виявляти толерантність, доброзичливість та зацікавленість у результатах та досягненнях своїх учнів [6, с. 46].

Чим слабшими є успіхи дитини, чим важче їй долати проблеми, тим потрібнішою для молодшого школяра є любов. Нам імпонує позиція К. Роджерса [5], який зазначає, що вихованця необхідно не просто любити, а й демонструвати цю любов.

Важливою складовою образу педагога є професійна спрямованість – сукупність мотивів і цілей, що орієнтують його діяльність. Центральною проблемою професійної спрямованості майбутнього педагога є проблема мотиву [3, с. 181]. Отже, основною у процесі виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку є емоційно-позитивна мотивація майбутнього вчителя початкової школи.

Пропонуємо спецсемінар для майбутніх учителів початкової школи «На шляху до милосердя».

Завданнями спецсемінару «На шляху до милосердя» є: – розширити уявлення майбутніх учителів початкової школи про сутність і структуру милосердя в учнів молодшого шкільного віку; – актуалізувати проблему виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку; – розкрити зміст, структуру та специфіку педагогічного милосердя; – розглянути особливості виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку; – ознайомити майбутніх учителів початкової школи із діагностикою рівнів вихованості милосердя в учнів молодшого шкільного віку; – поглибити знання майбутніх учителів початкової школи про форми і методи виховання милосердя у молодших школярів.

Наведемо короткий зміст занять спецсемінару «На шляху до милосердя»

Заняття 1. Сутність, структура феномена «милосердя».

Мета: розкрити сутність, структуру феномена милосердя, роль милосердя у сучасному житті.

Зміст заняття:

1. Милосердя як соціально-етична та моральна категорія.
2. Милосердя як педагогічна проблема.

3. Зміст та структура феномена милосердя.

4. Милосердя як національна риса українського народу.

Заняття 2. Виховання милосердя (творча майстерня для майбутніх учителів початкової школи).

Мета: розкрити значущість милосердя у сучасному житті, актуалізувати проблему виховання милосердя у дітей.

Обладнання: картки із спірними твердженнями, фломастери, кольорові олівці, картки із запропонованими для відтворення життєвими ситуаціями, картки з проблемними завданнями.

Наведемо короткий зміст проведення творчої майстерні.

І. Вступне слово керівника творчої майстерні (визначається актуальність проблеми, мета творчої майстерні).

Керівник творчої майстерні. Уявіть собі свого вихованця. Напишіть у лівому стовпчику ті якості, які б ви бажали виховати у нього, а в правому ті якості, які б не бажали бачити у нього.

Наприклад:

Добро	Злобливість
Чуйність	Байдужість
Відповідальність	Егоїзм
Милосердя та інші	Образливість та інші.

Учасники творчої майстерні зачитують свої списки позитивних та негативних якостей.

Керівник творчої майстерні. У лівому стовбці оберіть головне слово, підкресліть його. Доберіть до нього асоціативний ряд слів.

Керівник творчої майстерні. Сьогодні в нашому суспільстві гостро відчувається дефіцит турботливого ставлення один до одного. Байдужість, зло, ненависть, на жаль, є дуже поширеними у нашому житті. І це невипадково, оскільки поняття «милосердя» було забуто.

Ми погоджуємося з великими мислителями, що тільки краса й добро врятують світ. Отже, наша творча майстерня присвячена проблемі важливості виховання милосердя у дітей.

Керівник творчої майстерні. Виразіть за допомогою кольору своє ставлення до поняття «милосердя». Поясність вибір кольору.

ІІ. Робота в групах з картками.

Майбутніх учителів початкової школи розподіляємо на три групи та пропонуємо їм картки з написаними на них спірними твердженнями. Учасники творчої майстерні доводять правильність або хибність даного твердження.

На картках написані такі спірні твердження:

1. Добрій, милосердній людині іноді доводиться важко у сучасному суспільстві, тому і батьки і вчителі, якщо вони турбуються про дитину, не повинні виховувати в неї милосердя.

2. Не можна давати милостиню усім без виключення жебракам: деякі використовують її з метою наживи.

3. Справді гуманна, милосердна людина не повинна піклуватися про своє здоров'я, оскільки це – вияв егоїзму. Необхідно присвятити всього себе турботі про здоров'я інших людей, допомозі хворим та нужденним.

ІІІ. Групова робота. Учасникам творчої майстерні роздаються картки з проблемними завданнями, які викладені нижче, проводиться дискусія.

1. Л. Толстой, М. Кінг, М. Ганді відстоювали принцип ненасилля, не спротиву злу. Чи можна у такий спосіб перемогти зло?

2. Чи є необхідність у цілеспрямованому вихованні милосердя у нашому суспільстві?

3. Чи можна вважати милосердною людину, яка нікому не робить лиха?

IV. Підведення підсумку творчої майстерні [2, 153–155].

Майбутні вчителі початкової школи обмінюються своїми враженнями від проведеної творчої майстерні, висловлюють пропозиції.

Заняття 3. Зміст та специфіка педагогічного милосердя. Особливості виховання милосердя у молодших школярів у позаурочній діяльності.

Мета: розкрити зміст та специфіку педагогічного милосердя; розглянути сенситивність молодшого шкільного віку щодо виховання милосердя.

Зміст заняття:

І. Розгляд теоретичного питання «Зміст та специфіка педагогічного милосердя».

ІІ. Розгляд теоретичного питання «Сенситивність молодшого шкільного віку щодо виховання милосердя».

ІІІ. Обмін думками з питання «Пошук умов усунення негативних чинників у процесі виховання милосердя у молодших школярів у позаурочній діяльності».

Заняття 4. Діагностика рівнів вихованості милосердя у молодших школярів.

Мета: ознайомлення майбутніх учителів початкової школи з критеріями і показниками вихованості милосердя у молодших школярів; озброєння їх методикою діагностування рівнів вихованості милосердя молодших школярів

Зміст заняття:

1. Характеристика критеріїв та показників вихованості милосердя у молодших школярів.

2. Ознайомлення майбутніх учителів початкової школи з методикою діагностування рівнів вихованості милосердя у молодших школярів.

3. Індивідуальні консультації учасників семінару з питань діагностики вихованості милосердя у молодших школярів.

Зазначимо, що нами визначено критерії та відповідні показники вихованості милосердя в учнів молодшого шкільного віку: розуміння сутності милосердя та його ролі в житті людини (знання про прояви доброти, співчуття, співпереживання, чуйності, турботи; розуміння причин власної поведінки та поведінки інших людей у тих чи інших ситуаціях); здатність до емпатії (мотивація на виявлення чуйності, співчуття, співпереживання стосовно оточуючих); милосердна поведінка (виявлення доброти, турботи, співчуття, співпереживання, чуйності; вміння надавати безкорисливу допомогу тим, хто її потребує; вміння відмовлятися від будь-чого на користь ображеного, допомогти, пробачити кривдника).

З метою виявлення рівнів вихованості милосердя в учнів молодшого шкільного віку підібрано комплекс діагностичних методик та методів, за допомогою яких вимірюються окремі показники визначених нами критеріїв: бесіди, опитування, методика «Незакінчене речення» (Н. Щуркової); методика «Упізнай настрій» (Г. Урунтаєвої, Ю. Афонькіної); «Тест-малюнок» (модифікована методика Н. Щуркової); опитувальник «Характер прояву емпатійних реакцій і поведінки в дітей» (А. Щетинникова), метод вирішення ситуацій морального змісту з опорою на зображення, створення життєвих ситуацій, які потребують виявлення доброти, співчуття, співпереживання чуйності, безкорисливої допомоги, турботи, здатності до самопожертви, пробачення кривдника; педагогічні спостереження.

Заняття 5. Форми і методи виховання милосердя у молодших школярів у позаурочній діяльності.

Мета заняття: поглиблення знань майбутніх учителів початкової школи щодо форм і методів виховання милосердя у молодших школярів у позаурочній діяльності; обговорення змісту розробленої програми «На шляху до милосердя» та методику її реалізації упозаурочній діяльності.

1. Форми і методи виховання милосердя у молодших школярів.

2. Індивідуальні консультації з майбутніми вчителями початкової школи з питань роботи з експериментальними матеріалами.

Заняття 6. Педагогічні конфлікти та їх попередження.

Мета заняття: розглянути види педагогічних конфліктів, визначити їх особливості та причини виникнення; проаналізувати стилі поведінки педагога в конфліктній ситуації; створити правила побудови життєдіяльності початкової без конфліктів і агресії.

Зміст заняття:

І. Обговорення доповідей майбутніх учителів початквої школи з теми: «Види педагогічних конфліктів і ситуацій»;

ІІ. Тестування «Наскільки Ви конфліктні», мета – визначити рівень конфліктності особистості [4, с. 57–58].

ІІІ. Організація групової роботи «Причини конфліктів у початковій школі».

ІV. Обговорення та доповнення правил побудови життєдіяльності початкової школи без конфліктів і агресії.

Наведемо орієнтовні правила побудови життєдіяльності початкової школи без конфліктів і агресії:

– приймайте дитину такою, якою вона є, незалежно від її успішності, здібностей, поведінки;

– забезпечте учню емоційний комфорт у школі, для цього будьте другом для школяра, враховуйте його індивідуальні здібності та властивості характеру; виявляйте любов, чуйність, вимогливість, співпереживання, турботу, терпимість;

– демонструйте повагу, ціннісне ставлення до учня, віру в його можливості;

– прийміть за головний засіб взаємного впливу діалогову форму спілкування з дітьми, уміння говорити по-дружньому, уміння слухати;

– сприяйте формуванню у школі гуманних відносин, не припускайте приниження гідності дітей.

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, розроблений спецсемінар «На шляху до милосердя» сприятиме ознайомленню майбутніх учителів початкової школи із діагностикою рівнів вихованості милосердя в учнів молодшого шкільного віку; поглибленню знаннь щодо форм і методів виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку.

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми. Подальшого розвитку потребує проблема підвищення ефективності післядипломної освіти педагогічних кадрів із проблеми виховання милосердя у молодого покоління.

Список використаних джерел

1. Вишнівська Н. В. Виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку у позаурочній діяльності шкіл-інтернатів: автореф. дис…..на здобуття наук. ступеня канд. пед наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Вишнівська Наталія Володимирівна. – Умань, 2015. – 20 с.

2. Вишнівська Н. В. Підготовка педагогів шкіл-інтернатів до виховання милосердя у молодших школярів / Н. В. Вишнівська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 2012. – Вип. 16. – Кн. 2. – 344 с. – С. 152–159.

3. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності / Канішевська Любов Вікторівна: монографія. – К.: ХмЦНІІ, 2011. – 368 с.

4. Ольшанская Н. Техника педагогического общения: практикум [для учителей и классных руководителей] / Наталья Ольшанская. – Волгоград: Учитель, 2005. – 74 с.

5. Роджерс К. Эмпатия / Карл Роджерс // Психология эмоций. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. – С. 235–238.

6. Словарь Психология / Под общ.ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-е изд. испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.

7. Уварова Л. Р. Воспитиание милосердия у студентов университета в процессе их обучения: дисс…канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія и методика обучения и воспитания (социальное воспитание в общеобразовательной и высшей школе)» / Уварова Любовь Рудольфовна. – Кострома, 2001. – 165 с.

References

1. Vishnivska, N. V. (2015) Vihovannya miloserdya v uchniv molodshogo shkil'nogo viku u pozaurochnij diyalnosti shkil-internativ [Education compassion junior pupils in after-hour activity boarding]. Uman, 20.

2. Vishnivska, N. V. (2012) Pidgotovka pedagogiv shkil-internativ do vihovannya miloserdya u molodshih shkolyariv [Training teachers of boarding schools for instruction in primary school children charity] Teoretiko-metodichni problemi vihovannya ditej ta uchnivs'koї molodi,. 16, 2, 344.

3. Kanishevska, L. V. (2011) Vihovannya socialnoi zrilosti starshoklasnikiv zagalnoosvitnih shkil-internativ u pozaurochnij diyalnosti [Education social maturity of senior pupils boarding schools in after-hour activity]. Kiev, 368.

4. Olshanskaya N. (2005) Tehnika pedagogicheskogo obshcheniya: praktikum [Technique of pedagogical communication: practical work]. Volgograd, 74.

5. Rodzhers, K. (1984) E'mpatiya [Empathy]. Psihologiya emocii. Moscow, 235–238.

6. Petrovskyi, A. V., Yaroshevsko, M. G. (1990) Slovar Psihologiya [Dictionary Psychology]. Moscow, 494.

7. Uvarova, L. R. (2001) Vospitianie miloserdiya u studentov universiteta v processe ih obucheniya [Rapture of mercy among university students in the process of their education]. Kostroma, 165.

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К ВОСПИТАНИЮ МИЛОСЕРДИЯ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Н. В. Вишнивская

Аннотация. *В статье раскрыто содержание спецсеминара «На шляху до милосердя» для будущих учителей начальной школы, задачами которого являются: расширить представление будущих учителей начальной школы о сущности и структуре милосердия у учащихся младшего школьного возраста; актуализировать проблему воспитания милосердия у учащихся младшего школьного возраста; раскрыть содержание, структуру и специфику педагогического милосердия; рассмотреть особенности воспитания милосердия у учащихся младшего школьного возраста; ознакомить будущих учителей начальной школы с диагностикой уровней воспитанности милосердия у учащихся младшего школьного возраста; углубить знания будущих учителей начальной школы о формах и методах воспитания милосердия у младших школьников.*

Ключевые слова: *подготовка будущего учителя, учитель начальной школы, милосердие, педагогическое милосердие, младшие школьники.*

PREPARATION FOR FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO TRAINING A MERCYFULHESS OF JUNIOUR SCHOOL CHILDREN

N. V. Vyshnivska

Abstract. *In the article is revealed a content of special seminars «On the way to mercy» for future primary school teachers, main tasks are: to expand the notion of nature and structure of the mercy for future primary school teachers; to make an actual the training of mercy in junior school children reveal the contents, to disclose the contents for structure and specific of educational mercy; to introduce a future primary school teachers the ways of diagnosing the levels of mercy for junior school children; to deepen the knowledge of future primary school teachers about forms and methods of training a mercy for junior school children; to*

introduce of future primary school teachers with a system of training hours «Towards a mercy». Shows an outline of short contents of special seminars «Training a mercy»: «The essence of structure for mercy»; «Education way of training mercy» (creative workshop); «The content and specific way of training mercy in primary school children in after-hour activity»; «Diagnosis of levels of education of junior pupils in mercy»; «Forms and methods of training of mercy in junior school children in after-hour activity»; «Teaching conflicts and the way how to prevent them».

Key words: *training of future teachers, primary school teachers, mercy, training of mercy of future teachers.*

УДК 378.22

MODERN CONCEPTS AND STRATEGIES OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING TO ADULTS IN THE PROCESS OF NON-FORMAL EDUCATION

L. V. VIKTOROVA, Doctor of Pedagogical Sciences, Head of Department of Social Pedagogy and Information Technologies in Education Faculty of Humanities and Pedagogy,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)
E-mail: viktorova17@ukr.net
Y. V. ZAKATEI, Faculty of Humanities and Pedagogy, Phylology course
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)
E-mail: flawless18071998@gmail.com

Abstract. *In the article are considered some issues about the peculiarity and the content of foreign language teaching of various categories of adults in the process of non-formal education. The general conceptions, global strategies, trends, and forms of foreign language teaching of various categories of adults are highlighted. The program and normative documents of the European Union and Ukraine, which determine the policy of foreign language teaching of adults in the process of non-formal education, are carecterized as well.*

Key words: *non-formal education, foreign language teaching, foreign language education, learning strategies, the teaching of various categories of adults, foreign experience, foreign language.*

Introduction. Social and political situation in Ukraine, intensification of transatlantic and European integration processes, as well as integration into the European educational and scientific space requires development of all the components and segments of the lifelong learning system, which should stimulate the modernization of economic, professional, social and humanitarian spheres of the country. However, development of such adult education system in the world leading countries is one of the significant mechanisms of achieving sustainable economic development, ensuring civil progress and democratic system of social life; it is an expression of social responsibility for the formation of human and social capital, which is a key element of modern knowledge society. Under the specified conditions of particular importance becomes foreign language training, without which it is impossible to expand the range of individual, social, professional and career opportunities for adults, establish and develop interpersonal, intercultural contacts and acquire new knowledge, skills and experience. The development of modern concept of foreign language teaching to various categories of adults is aimed to solve the specified social problems through better involvement of adults into the educational process of human development.

The advanced use of non-formal education and particularly of its foreign language component, can be useful: 1) for development of social relations in general (promotion of democratization, civil society development, civic engagement and leadership; for solving the

© L.V. Viktorova, Y.V. Zakatei, 2017

introduce of future primary school teachers with a system of training hours «Towards a mercy». Shows an outline of short contents of special seminars «Training a mercy»: «The essence of structure for mercy»; «Education way of training mercy» (creative workshop); «The content and specific way of training mercy in primary school children in after-hour activity»; «Diagnosis of levels of education of junior pupils in mercy»; «Forms and methods of training of mercy in junior school children in after-hour activity»; «Teaching conflicts and the way how to prevent them».

Key words: *training of future teachers, primary school teachers, mercy, training of mercy of future teachers.*

УДК 378.22

MODERN CONCEPTS AND STRATEGIES OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING TO ADULTS IN THE PROCESS OF NON-FORMAL EDUCATION

L. V. VIKTOROVA, Doctor of Pedagogical Sciences, Head of Department of Social Pedagogy and Information Technologies in Education Faculty of Humanities and Pedagogy,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)
E-mail: viktorova17@ukr.net
Y. V. ZAKATEI, Faculty of Humanities and Pedagogy, Phylology course
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)
E-mail: flawless18071998@gmail.com

Abstract. *In the article are considered some issues about the peculiarity and the content of foreign language teaching of various categories of adults in the process of non-formal education. The general conceptions, global strategies, trends, and forms of foreign language teaching of various categories of adults are highlighted. The program and normative documents of the European Union and Ukraine, which determine the policy of foreign language teaching of adults in the process of non-formal education, are carecterized as well.*

Key words: *non-formal education, foreign language teaching, foreign language education, learning strategies, the teaching of various categories of adults, foreign experience, foreign language.*

Introduction. Social and political situation in Ukraine, intensification of transatlantic and European integration processes, as well as integration into the European educational and scientific space requires development of all the components and segments of the lifelong learning system, which should stimulate the modernization of economic, professional, social and humanitarian spheres of the country. However, development of such adult education system in the world leading countries is one of the significant mechanisms of achieving sustainable economic development, ensuring civil progress and democratic system of social life; it is an expression of social responsibility for the formation of human and social capital, which is a key element of modern knowledge society. Under the specified conditions of particular importance becomes foreign language training, without which it is impossible to expand the range of individual, social, professional and career opportunities for adults, establish and develop interpersonal, intercultural contacts and acquire new knowledge, skills and experience. The development of modern concept of foreign language teaching to various categories of adults is aimed to solve the specified social problems through better involvement of adults into the educational process of human development.

The advanced use of non-formal education and particularly of its foreign language component, can be useful: 1) for development of social relations in general (promotion of democratization, civil society development, civic engagement and leadership; for solving the

© L.V. Viktorova, Y.V. Zakatei, 2017

problem of leisure-time activities for youth and the elderly); 2) for formal education (for the universities – the opportunity to flexibly and promptly respond to the demands of labor and services market, meet the requirements of students, employees and employers; for the development of motivation and personal interest to the educational process); 3) for all the participants of the educational process (self-improvement and development of self-esteem; improvement of civic skills, development of a sense of participation, solidarity; optimal combination of freedom and responsibility; the possibility to select time, place, duration of education, to solve issues of mobility and career progress).

Under the conditions of intense globalization and migration processes multilinguism becomes of primary importance on the global labor market. It is aimed at solving political, economic, cultural and other tasks therefore providing professionals with the ability to communicate with people all over the world, using different communication channels.

In recent years, in many countries namely members of the European Council, the USA, Japan, China, India the growing understanding of the fact that the improvement of the economic and national security, environmental, social and cultural integration requires a high level of linguistic harmony can be observed. In order to reach this goal, the modern policy in the sphere of foreign language teaching is being developed by various institutions on different levels – from education authorities to security bodies.

Signing of the Association Agreement between Ukraine and the European Union is accompanied by the formation of common educational and scientific space, development of universal criteria and standards. Thus, foreign language education in Ukraine is being reformed following the main documents of the Council of Europe in this sphere, in particular such as "Bilingual education: main strategic tasks", "Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment", "European Language Portfolio", requirements for Euroexams and is aimed to review the structure of education levels, update the contents of foreign language education and create unique programs and courses, alternative textbooks.

Ukraine's desire to become a full member of the European community encourages experts to study foreign educational experience, in which a problem of foreign language teaching has become an object of serious theoretical and practical research as a result of diversification of international cooperation in Europe and in the whole world, with the formation of the concept of "European dimension", implementation of the multilingualism concept and the need to preserve national, cultural and linguistic identity.

Analysis of recent researches and publications. The problem of searching for the ways to optimize foreign language teaching process has been recently attracting the attention of researchers in connection with entrance of countries into certain supranational structures in terms of globalization as well as with the achievement of results of work of national educational systems in such meta-systems and evaluation of economic risks form inefficient foreign language education system.

Problem analysis and strategies of the US foreign language teaching system are offered in the publications of the US Department of Economic Development [1] and in a report of former CIA director and former US Defense Secretary, Professor L. Panetta [2] on the conference at Stanford University and also in the papers of Canadian researcher P. Duff [3].

Efficiency and barriers in implementing the provisions of EU foreign language education policy are discussed in the scientific research [4-9].

The analysis of recent national research papers has shown that the subject of scientific interest is a wide range of theoretical and practical problems of foreign language education. In particular, in the works of R.Grishkova [10] and M. Tadeyeva [11] the latest European and national documents on language education are analyzed. The ways of implementing the recommendations of European Council into the educational process within the framework of modernization of the content, forms and methods of teaching and assessment of applicants' speech competence level are described.

Purpose. The purpose of the article is an analysis of conceptions and tendencies in

development of foreign language teaching of adults in the conditions of globalization that is realize via separate tasks: the definition of content of foreign language teaching of adults, the factors of influence that specify the principles of foreign language policy, the emphasis of tendency of improvement in foreign language teaching of adults within the recommendation of educational and verbal institutes of Council of Europe.

Methods. To solve these mentioned tasks the complex of methods is used: analysis, systematization, generalization of philosophical, psychological, educational, and methodical literature, conceptual and comparative analysises.

Results. System research of the issues of foreign language education system development in different countries was performed by Ukrainian and foreign scientists. Numerous works of national linguists, teachers and psychologists have been recently supplemented by the papers of Y. Goncharuk [12], in which the unstable nature of foreign language education content is grounded, the need to study the existing approaches to the determination of foreign language education content is substantiated and elaboration of the development conditions for the reformation of foreign language education system is offered; B. Hamanyuk [13], whose dissertation deals with the study of theoretical principles and practice of foreign language education in Germany in the context of European integration processes and a publication by M. Tadeyeva M. and Y. Pavlovych [14] concerning the transformation of the objectives of modern foreign language education in schools in post-socialist European countries under the influence of globalization.

Scientific research in Ukraine is aimed at improving certain aspects of foreign language teaching as well as at solving conceptual issues of foreign language education. The content of foreign language education should be determined by the modern achievements in linguistics, psychology and psycholinguistics. The specific of foreign language education, according to Y. Goncharuk [12], is that the future specialist masters not only a foreign language, but also explores the most valuable – the culture that has a great educational potential. Educational aspect of foreign language education is therefore aimed at the spiritual enrichment and personal improvement of the individual on the basis of dialogue between native and foreign cultures.

The components of an educational system in any branch of knowledge, including foreign language education system are its goal, contents, principles, methods, apparatus of control and assessment of its efficiency. The defining element of this system is socially the content of education from the spirit and structure of which depend on the choice of methods, tools, motivation for obtaining knowledge and mechanisms of its acquisition.

Development of modern foreign language education requires interdisciplinary specialization and multi-level approach to the study of foreign languages as well as focus on the intercultural aspect of language skills. That is why a detailed analysis of the best practice of different international institutions in reformation of foreign language education system is important because its best elements can be used for the reformation of foreign language education system of Ukraine.

Despite the fact that the recommendations of the Council of Europe on language education were implemented with equal intensity, the major reforms in Ukraine were made in the following areas [11]: a) review of the educational system structure in the context of life-long foreign language learning introduction; b) realization of CLIL principle (Content and language integrated learning) in the curriculum, which allows to teach one subject in different languages, focusing on both the development of professional knowledge and language proficiency levels; c) increase of the amount of costs for training foreign language teachers and publishing textbooks; d) revision of curricula, examinations and certificates for accession in order to join the European foreign language proficiency scale assessment, approved by the Council of Europe; e) participation in European programs and events organized by the European Commission and the Council of Europe in order to review national education systems, develop appropriate materials and tests for language learning.

The main principles of the modern paradigm of foreign language study in Ukraine are:

communicative orientation; person-oriented approach; autonomy of the audience; integrated teaching of language and speech skills (listening, speaking, reading and writing) [15].

On the basis of these principles of modern language education nowadays different concepts of foreign language education in Ukraine are being developed.

According to V. Redko [16], the basic principles of selecting the material for teaching foreign languages are: repeating previously studied and absorbed material; gradual increase of difficulty level; motivation to study foreign languages, the essence of which is to study first of all the most important and necessary material.

The general strategy of foreign language education in Ukraine is considered to consist of the needs of modern society and the level of linguistic, psychological and pedagogical science development.

This strategy involves primarily a communicative approach that determines the practical purpose of teaching and learning a foreign language i.e. mastering foreign intercultural communication, means of development of intercultural communicative competence and its components.

In the process of learning foreign languages different strategies (methods) of teaching can be used [18]: 1) meta-cognitive technologies of organization, focus and self-evaluation; 2) affective strategies of emotional states or circumstances handling; 3) social strategies for collaboration (cooperation) with other participants of the educational process; 4) cognitive strategies.

The choice of language strategies depends strongly on the ethnicity, language learning objectives, the nature of the task and other factors [4]. According to professor F. Königs [5], the choice of foreign language teaching methods in Germany is a controversial issue. At the present time, in his opinion, the development of the so-called traditional methods of foreign language teaching is slowed down, and at the same time the adaptation and improvement of non-traditional (alternative) methods can be observed. First of all, the use of the methods of response and suggestopedia is being discussed. The prospective areas are determined to be structuring of learning models that are able to expand the cognitive aspect of the learning process by including more emotional and affective elements than it has been in the recent decades.

The analysis of the works on studying a second foreign language for non-linguistic students made it possible for S. Chorna [19] to define a number of principles of its teaching: communication, socio-cultural, cognitive-intellectual and intercultural focus, person-oriented, "contrastive" approach to the learning process, parallel development of all the types of speech activity, intensification of the study, the use of bases.

Many researches are focused on the role of meta-cognitive awareness of the academic progress of foreign language students. In particular, in their analytical review M. Rahimi and M. Katal [20] point out the efficient role of meta-cognitive knowledge in many cognitive activities related with the use of language, that are obvious: oral communication, verbal persuasion, listening, reading comprehension, various self-instructing . The reason for this phenomenon lies in the fact that meta-cognitive strategies allow students to play an active part in the learning process, guide him and as a result find better ways for practice and improvement of skills.

The essence of foreign language education is that learning any foreign language should be accompanied by studying the culture of its native speakers, and these processes should take place simultaneously. In this regard, it is necessary to consider foreign language education as a linguocultural education, which should result in multilingualism of citizens, who are aware of their belonging to a particular ethnic group, and are ready for self-identification in the world [18]. Foreign language education engages you into the culture of other people, develops the ability to understand the world culture on the whole and also forms your orientation in today's multicultural and information society [18].

Discussion. The process of foreign language education, in fact, includes four processes: 1) cognition, that is aimed at mastering culturological content of foreign language culture,

i.e. culture of the country, the facts of culture and language as a part of culture; 2) development, that is aimed at mastering the psychological content of foreign language culture (skills, mental functions, etc.); 3) education, aimed at mastering the educational content of foreign language culture (ethical, moral); 4) learning that is aimed at mastering the social content of foreign language culture, i.e. language skills that are absorbed as a means of communication in society [18].

At the present stage of crucial importance is the fact that adults should master foreign language as a means of intercultural communication.

Foreign experience of studying the issue of non-formal adult education is rather broad and formalized. Available research papers of the foreign scientists should be adapted and empirically justified so that they can be used in the national non-formal education system, taking into consideration the differences in formalization of such education, population structure and categories, their needs, motivations and capabilities.

Studying the experience of foreign language education strategy reveals the interconnection between national and international educational processes, defines guidelines for the adaptation of educational policy of Ukraine and allows to determine the directions of education reform, based on the positive experience of other countries.

References

1. Education for Global Leadership: The Importance of International Studies and Foreign Language Education for U.S. Economic and National Security [Electronic resource] / Gross P. W., Lewis W. W., Arnof I. [et al.]. - Committee for economic development. – Washington : USA, 2006. – 69 p. - Access to publications : https://www.actfl.org/sites/default/files/pdfs/public/Finalreport.pdf.

2. Panetta L. E. Message from the Director : Strengthening Our Foreign Language Capability [Electronic resource] / L. E. Panetta. - Historical Document. Posted : May 29, 2009. Last Updated: Apr 29, 2013. – Access to publication : https://www.cia.gov/news-information/press-releases-statements/foreign-language-capability.html.

3. Duff P. A. Foreign Language Policies, Research, and Educational Possibilities [Electronic resource] / P. A. Duff // APEC Education Symposium Xi'an, China, January 14-17, 2008. - 25 p. - Access to publications : http://hrd.apec.org/images/b/b6/50.2.pdf.

4. Kınsız M. The barrier to Turkey's foreign language teaching is foreign language policy: Macro-and micro-level planning / M. Kinsiz, S. Özenici, K. Demir // Procedia - Social and Behavioral Sciences. - 2013. - Vol. 70. - P. 1144–1151.

5. Königs F. G. Teaching and Learning Foreign Languages in Germany: a personal overview of developments in research [Electronic resource] / F. G. Königs // Cambridge Journals Online. Language Teaching. – 2003. – Vol. 36, Issue 04. – P. 235-251. - Access to article :http://faculty.ksu.edu.sa/yousif/ELT%20Resources/Primary%20ELT/Germany.pdf.

6. Namita K. Revision of Foreign Language Education Policy in Japan [Electronic resource] / K. Namita // The Japan Studies Association of Canada (JSAC). Thompson Rivers University; Japan Studies Conference (JSAC), October 12-15, 2006. - Access to article : https://www.tru.ca/jsac2006 /pdf/jsac2006_proceedings_ namita_katsunoke.Pdf.

7. Gojkov-Rajić A. Foreign language learning as a factor of intercultural tolerance / A. Gojkov-Rajić, J. Prtljaga // Procedia - Social and Behavioral Sciences. - 2013. - Vol. 93. - P. 809–813.

8. Tănase-Robescu D. Developing a common framework for foreign language teaching in Romanian technical universities / D. Tănase-Robescu, M. Pop // Procedia - Social and Behavioral Sciences. - 2010. - Vol. 2. - P. 5630–5634.

9. Rahimpour M. Current trends on syllabus design in foreign language instruction / M. Rahimpour // Procedia - Social and Behavioral Sciences. - 2010. - Vol. 2. - P. 1660–1664.

10. Gryshkova R. O. Foreign language education in Ukraine in the context of eurointegration [Electronic resource] / R. O. Gryshkova // Scientific papers. Series "Economics". – My-

kolaiv : Petro Mohyla Black Sea State University, 2006. - Issue 27. - Vol. 40. - P. 145-148. - Access : http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2006/40-27-24.pdf.

11. Tadeeva M. I. Practice of school foreign language teaching reformation within the recommendations of educational and linguistic institutes of European Council / M. I. Tadeeva // Scientific journal of National Pedagogical M. P. Dragomanov University. Series 5. Pedagogical sciences : reality and prospects. - 2011. - Issue 28. - P. 272-279.

12. Goncharuk Y. V. Basic approaches do the definition of foreign language education content in the universities of Ukraine [Electronic resource] / Y. V. Goncharuk // Scientific papers. Series "Pedagogics". – Mykolaiv : Petro Mohyla Black Sea State University, 2011. - Issue 146. - Vol. 158. - P. 75-82. - Access : http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/ pedagogika/2011/158-146-15.pdf.

13. Gamaniuk V. A. Theory and practice of foreign language teaching in Germany in the context of European integration process : abstract of dissertation … Doctor of pedagogical sciences : 13.00.01 / Gamaniuk V. A.; East Ukrainian Volodymyr Dahl National University. - Lugansk, 2013. - 42 p.

14. Tadeeva M. I. Transformation of modern foreign language teaching objectives of the pupils from former post-socialist European countries within the requirements of European recommendations on language education / M. I. Tadeeva, Y. V. Pavlovych // Spirituality of a person : methodology, theory and practice. - 2013. - Issue 3 (56). - P. 169-177.

15. Bolotov V. A. Competence model: from idea to educational program / V. A. Bolotov, V. V. Serikov // Best pages of pedagogical press : digest magazine. – 2004. – № 2. – P. 3–5.

16. Redko V. G. B. Factors that influence functioning of modern foreign language education system in comprehensive educational establishment / V. G. Redko // Pedagogics and psychology. – 2001. – № 3-4 (32-33). – P. 43-183.

17. Nazarenko P. G. Peculiarities of conducting pretrial investigation in criminal cases involving foreigners : dissertation … candidate of legal sciences : 12.00.09 / P. G. Nazarenko; National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2006. – 196 p.

18. Viktorova L. V. Organizational and methodical aspects of teaching foreign students / L. Viktorova // ScienceRise : Pedagogical Education. – 2016. – № 7 (3). - P. 22-27. - Access : http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2016_7_6.

19. Chorna S. S. Peculiarities of teaching second foreign language to non-linguistic students / S. S. Chorna // Pedagogics of forming creative personality in higher and comprehensive schools. - Zaporizhya, 2013. – Issue 33 (86). – P. 645-651.

20. Rahimi M. Metacognitive strategies awareness and success in learning English as a foreign language: an overview / M. Rahimi, M. Katal // Procedia - Social and Behavioral Sciences. - 2012. - Vol. 31. – P. 73–81.

20. Passov E. I. Communicative method of teaching to speak foreign language / E. I. Passov. – M. : Prosveschenie, 1995. – 208 p.

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ І СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДОРОСЛИХ У ПРОЦЕСІ НЕФОРМАЛЬНОГО ОСВІТИ

Л.В. Вікторова, Ю.В. Закатей

Анотація: *У статті розглядаються окремі питання особливостей та змісту іншомовної підготовки різних категорій дорослих у процесі неформальної освіти. Висвітлено основні зарубіжні концепції, світові стратегії, тренди та форми іншомовної підготовки різних категорій дорослих. Охарактеризовані програмні і нормативні документи ЄС та України, що визначають політику у сфері іншомовної підготовки дорослих в процесі неформальної освіти.*

Ключові слова: *неформальна освіта, іншомовна підготовка, іншомовна освіта, стратегії навчання, іншомовна підготовка різних категорій дорослих, досвід, іноземна мова.*

СОВРЕМЕННЫЕ ПОНЯТИЯ И СТРАТЕГИИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ ВЗРОСЛЫХ В ПРОЦЕССЕ НЕФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Л.В. Викторова, Ю.В. Закатей

Аннотация. *В статье рассмотрены некоторые вопросы об особенностях и содержании обучения иностранному языку различных категорий взрослых в процессе неформального образования. Выделяются общие концепции, глобальные стратегии, тенденции и формы обучения иностранным языкам различных категорий взрослых. Также уделяется внимание программе и нормативным документам Европейского Союза и Украины, которые определяют политику обучения иностранному языку взрослых в процессе неформального образования.*

Ключевые слова: *неформальное образование, обучение иностранному языку, образование на иностранном языке, стратегии обучения, преподавание различных категорий взрослых, зарубежный опыт, иностранный язык.*

УДК 378.22

EDUCATION QUALITY: PROBLEMS AND PERSPECTIVES LANGUAGE TEACHING IN THE PROCESS OF NON-FORMAL EDUCATION

L. VIKTOROVA, Doctor of Pedagogical Sciences, Head Department of Social Pedagogy and Information Technologies in Education,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)
E-mail: viktorova17@ukr.net
M. ILYINA, Faculty of Humanities and Pedagogy, Phylology course
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)
E-mail: m_Ilina@ukr.net

Abstract. *In the article the content of the notion "quality of education" is analyzed, main factors and problems that determine efficient teaching of future professionals are outlined. Problems, directions and specifics of foreign language teaching are defined, ways of modeling foreign language teaching processes in higher educational establishments from the point of quality management are discussed.*

Key words: *specialized training, foreign language communicative competence, professional communication, non-formal education, modeling, quality.*

Introduction. Life in the contemporary society and ongoing globalisation processes result in growing demands on educators, including language teachers in higher education. The frequently accentuated so-called postmethod approach to foreign language teaching gives teachers a lot of freedom and flexibility but also creates a large space for various types of challenges and dilemmas. These are related to issues ranging from the inevitability to perceive teaching in a broader educational context to the necessity to internalise the lifelong learning concept, bringing along the categories of formal, non-formal and informal learning.

Modern development of Ukrainian society puts forward new tasks for higher school concerning the quality of professionals' teaching. Nowadays scientists that study the question of education quality, point out that of special importance are issues of teaching specialists that speak foreign language. New strategies of language teaching put their corrections into the goals and tasks of the higher education in the sphere of foreign language study. Nowadays under the quality of foreign language teaching we mean certain level of foreign language professional and communicative competence of the graduate students, complex of psychophysiological properties, professionally important qualities, foreign language skills and characteristics of a professional that are formed in the process of professional training in higher educational

© L. Viktorova, M. Ilyina, 2017

СОВРЕМЕННЫЕ ПОНЯТИЯ И СТРАТЕГИИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ ВЗРОСЛЫХ В ПРОЦЕССЕ НЕФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Л.В. Викторова, Ю.В. Закатей

Аннотация. *В статье рассмотрены некоторые вопросы об особенностях и содержании обучения иностранному языку различных категорий взрослых в процессе неформального образования. Выделяются общие концепции, глобальные стратегии, тенденции и формы обучения иностранным языкам различных категорий взрослых. Также уделяется внимание программе и нормативным документам Европейского Союза и Украины, которые определяют политику обучения иностранному языку взрослых в процессе неформального образования.*

Ключевые слова: *неформальное образование, обучение иностранному языку, образование на иностранном языке, стратегии обучения, преподавание различных категорий взрослых, зарубежный опыт, иностранный язык.*

УДК 378.22

EDUCATION QUALITY: PROBLEMS AND PERSPECTIVES LANGUAGE TEACHING IN THE PROCESS OF NON-FORMAL EDUCATION

L. VIKTOROVA, Doctor of Pedagogical Sciences, Head Department of Social Pedagogy and Information Technologies in Education,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)
E-mail: viktorova17@ukr.net
M. ILYINA, Faculty of Humanities and Pedagogy, Phylology course
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)
E-mail: m_Ilina@ukr.net

Abstract. *In the article the content of the notion "quality of education" is analyzed, main factors and problems that determine efficient teaching of future professionals are outlined. Problems, directions and specifics of foreign language teaching are defined, ways of modeling foreign language teaching processes in higher educational establishments from the point of quality management are discussed.*

Key words: *specialized training, foreign language communicative competence, professional communication, non-formal education, modeling, quality.*

Introduction. Life in the contemporary society and ongoing globalisation processes result in growing demands on educators, including language teachers in higher education. The frequently accentuated so-called postmethod approach to foreign language teaching gives teachers a lot of freedom and flexibility but also creates a large space for various types of challenges and dilemmas. These are related to issues ranging from the inevitability to perceive teaching in a broader educational context to the necessity to internalise the lifelong learning concept, bringing along the categories of formal, non-formal and informal learning.

Modern development of Ukrainian society puts forward new tasks for higher school concerning the quality of professionals' teaching. Nowadays scientists that study the question of education quality, point out that of special importance are issues of teaching specialists that speak foreign language. New strategies of language teaching put their corrections into the goals and tasks of the higher education in the sphere of foreign language study. Nowadays under the quality of foreign language teaching we mean certain level of foreign language professional and communicative competence of the graduate students, complex of psychophysiological properties, professionally important qualities, foreign language skills and characteristics of a professional that are formed in the process of professional training in higher educational

© L. Viktorova, M. Ilyina, 2017

establishment on the basis of individual psychological peculiarities, motives and inclinations of an individual.

In the documents of the Bologna process quality is described as a fundamental condition for acknowledgement, trust, compatibility and attraction in the European space. Berlin communique defines quality of education as a basis for European space creation. In order to define scientific and methodological grounds for quality management of foreign language teaching and to make project of a corresponding management system on this basis it is necessary to provide a comprehensive research of the education quality, which according to scientists [1], assumes studying a complex of problems and making management decisions to maintain quality standards in the sphere of foreign language teaching on all the levels.

In particular, the notion "quality of education" nowadays does not have any generally accepted definition and is quite controversial. Academician I. Zinkovskyi defines quality of education as a level of correspondence between requirements of an employer and abilities of a graduate student, the way a graduate student of higher educational institution satisfies the needs of a society as a group of people united by economic, industrial, cultural relations and meets certain professional conditions in terms of the obtained specialty that are needed in a certain branch of economics, organization where he/she works [2]. According to the international quality standards (ISO 9000-2008) quality of education is a balanced complex of properties and characteristics of the educational process and its result that satisfy the needs of all its participants (person, his/her parents, higher educational institution, state and society) [3, 4].

Taking into consideration the diversity of the category under investigation, it is obvious that to maintain high quality level it is necessary to provide the corresponding level of all the functional components of the educational process and to achieve their coordinate interaction.

Analysis of the scientific literature shows that in the context of the specified problem modern science has quite a wide range of theoretical and practical achievements. Still it is necessary to mention that most of research works are devoted to elaboration of analytical and economic model of graduates' teaching quality evaluation. This, in our opinion, can be explained by the fact that only pedagogical knowledge is not enough to solve this question. Of great interest are scientific papers in which the issues of quality of foreign language teaching in Ukraine are analyzed. Thus, in the works of a group of ukrainian linguists headed by S. Nikolaeva [5] the basics of language policy are defined and modern approaches to teaching foreign languages in terms of Common European Framework of Reference for Languages of European Council are analyzed.

Indeed, positive changes in the foreign language teaching system in Ukraine are connected with the introduction of common European level of foreign language competence; new pedagogical and information and communication technologies; increase in variety of languages studied in the higher school; realization of early teaching of foreign languages (from the 1st of September 2012 new state standards for the primary school came into force, which assume compulsory study of a foreign language from the 1st class and from September 2014 – study of the second foreign language in 5th class) with further advanced study in the middle school, secondary technical schools and higher educational establishments.

Analysis of recent researches and publications. Questions of quality of professionals' teaching, methodology of complex evaluation of graduates' readiness for professional activity, creation of evaluation system are the research objects among a wide range of Ukrainian and foreign scientists: L. Anysheva, O. Velychko, V. Dolyatovskiy, I. Zinkovskiy, L. Vitkin, P. Kativets, P. Kuleshov, E. Meleshko, I. Mykulionko, V. Steschenko, A. Subetto, I. Taturan. Some aspects of the problem of students' teaching quality are elaborated by M. Beskin, V. Boltyanskiy, A. Botvinnikov, G. Vladymyrskiy, I. Vyaltseva, M. Iroshnikov, I. Kolyagin, G.Monakhov, O. Pyshkalo, A. Semushyn, Z. Skopetc, A. Stolyar, I. Teslenko, A. Fetisov, R.Habib, R. Tcherkasov, M. Chetverukhin, S. Schwartzbud, M. Yagodovskiy.

Purpose. Goal of research is to outline questions connected with the quality of foreign language teaching and to find ways of its improvement.

Methods. To solve these mentioned tasks the complex of methods is used: analysis, systematization, generalization of philosophical, psychological, educational, and methodical literature, conceptual and comparative analysises.

Results. In pedagogics [6, 7] the notion "quality" – is a system methodological category. It reflects the level of correspondence between result and the final goal. In the World declaration on higher education adopted on the International conference on higher education in November, 1998 it is stated that the quality of higher education is a diverse notion that covers all the aspects of higher educational institution work – educational and academic programs, educational and research work, academic teaching staff and students, training base and resources [8]. In the wide sense quality of education can be viewed as a well-balanced correspondence between process, result and the educational system itself with goal, needs and social norms (standards) of education [9]; in narrow sense – as a list of requirements to person, educational environment and educational system that are implemented on certain stages of person's education and correspond with certain number of indices.

According to the majority of scientists (N. Moskalenko, I. Potai, I. Schaidyr and others) quality of education is a composite index of the modern society development in certain temporal dimension, that is why it should be viewed within the dynamics of changes that characterize the state in the context of world tendencies: it moves towards consolidation and integration into the world community or opposes it, placing its own interests ahead of everything. It is a social characteristics, not an object of competition or political argument in the estimation of country development on the certain stage of its formation. In the UNESCO policy paper it is mentioned that quality of higher education is a notion characterized by numerous aspects and mostly depends on contextual boundaries of this system, institutional tasks or conditions and standards in certain discipline [10].

Improvement of the education quality and equal access to it is one of the primary tasks of modern state policy in the sphere of education, national priorities and background for state national security, condition of citizens' right to education [11]. Development of the national education system under modern conditions taking into consideration fundamental changes in all the spheres of social life and historical challenges of XXI century demand rethinking of the achieved results and concentrating efforts and resources on solving the most urgent problems that retard the development, do not give possibility to maintain new quality of education, adequate to the current historical epoch. In general, the specified problem reflects the world tendency of educational systems' innovative development because the world community admits that education, welfare and health are the main factors of person's quality of living and quality of education is the main goal, priority of civil society development. European community considers quality of education as an object of social unity and consolidation of national education systems. In particular, in EU agreement it is stated that European community will promote the development of high quality education by encouraging cooperation between EU member countries and, if it is needed, to support and supplement their actions, showing respect for their responsibility for teaching content and organization of educational systems, cultural and linguistic diversity. Such social choice is not accidental as it is connected with geopolitical competition between countries namely in the sphere of intellectual resources because in hi-tech informational society quality of education is the main argument in maintaining the level of person's life and professional competence, development of human potential necessary for satisfying the needs of an individual, society and state. According to some estimates, the problem of education quality is nowadays connected with the development of new information civilization of XXI century [12].

Taking into account the existing provisions of the European education, important aspects of maintaining its quality are: complete, constant, transparent and objective character of monitoring the education quality; quality and accreditation that are closely connected with each other and put forward new tasks concerning the usage of European quality standards. That is why Ukraine's participation in European Association for Quality Assurance in Higher Education

(ENQA system) is compulsory. Quality control should be concentrated not only on the control of educational process, staff, scientific and methodological support, resource base and so on, but, first of all, on the academic performance rating of students and especially graduates, defining their competence and ability to satisfy the demands of labor market that implies the possibility of external evaluation as well. For higher educational institutions of the Ministry of education and science of Ukraine the system of external evaluation can be supported by the European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA), European University Association (EUA) and European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE) so it may be possible to evaluate educational programs outside the country according to general criteria.

The above mentioned European agencies that control the quality of higher education in educational establishments have elaborated common guidelines on maintaining quality among all Bologna process European member countries and have adopted the standards in this sphere that are oriented to internal maintenance of education quality and also to maintenance of quality of the operation of agencies of external quality maintenance.

Achieving a brand new status of a modern society is impossible without massive improvement of the level of advanced professionals' training including those employed in the educational system that, in its turn, should solve the tasks connected with foreign language teaching.

Definition of the searching for "quality" process implies the analysis of questions connected with the quality of students' education, infrastructure and educational environment. That is why the quality of higher education can be viewed as a scheme.

During the last decades [13] certain stereotypes that point out the achievements in the sphere of education quality have been formed, among them: searching for ways of quality improvement implies different efforts that include all types of teaching activity; the way we work, experience gained, skills that are used, knowledge and relations – all these have origin in previously obtained education; world competition demands changes in the organization of education: quality revolution made educational institutions reconsider the goal of their existence; conditions should make the person who is willing to study sure that he/she can do everything to improve quality.

In the world practice different approaches are used to evaluate the quality of higher educational institutions' performance: reputational (usage of expert mechanism for evaluation of professional educational programs level and educational institutions in general), resultative (measurement of quantity index of higher educational institution performance) and general (based on the principles of Total Quality Management and requirements to quality management systems of International Organization for Standardization). Nowadays ukrainian universities develop quality systems using general approach.

On the basis of O. Velytchko's [3] investigations we can mention that evaluation of the education quality is made in the following directions: as a social ideal of person's education; results of his/her educational activity; process of education and training organization; functioning of the educational system and so on.

Thus, important or even key aspects of the quality management system are the factors that define it and are described in the general quality system as external factors, internal factors and management [14]. Such external factors are: level of quality requirements (consumers, progress, opponents); presence of the suppliers of capital, labor force, materials, energy, services; working legislation in the sphere of quality and work of state bodies. Internal factors of the enterprise are: resource base (finance, equipment, infrastructure); staff (qualification and motivation); project quality (clever design); performance quality (usage of advanced technologies). Educational service management implies estimation of enterprise organization and management including quality management system that consists of marketing; relationships with clients (contracts, service); quality control on all the stages of production; prompt response to quality problems.

It is worth mentioning that according to license requirements of the Ministry of education and science of Ukraine, the quality of education in certain higher educational establishment is characterized by such key integral indices as state of resource base, scientific, educational, methodological and information support of the educational process, quality indicators of the teaching staff.

According to the results of the international project «National system of quality and mutual trust in the higher education system (TRUST)», program Tempus IV of the European Union in Ukraine, that are more or less connected with specialized (sponsored by government agencies) educational institutions, the world-acknowledged conditions of educational systems' successful development are: choice and competition, decentralization and autonomy, responsibility for the results [15]. Among most important anti-crisis measures for higher education quality maintenance system in Ukraine, experts point out the following:

1) creation of the national definition of the notion "quality" on the basis of best european practices and knowledge triangle. Nowadays a wide range of Ukrainian experts can name neither general requirements to the quality of education nor generally accepted definition of this notion that meets modern demands of Ukraine;

2) development of own revolution strategies in higher educational establishments on the basis of global concept as a unique system of values that will take into consideration their specifics and goals. Every higher educational institution has to work out its own unique evolution strategy with regard for both global and national system of values that reflects main needs of the society and specifics of the higher educational establishment;

3) elaboration of transparent procedures of quality maintenance for the evolution of higher educational establishment in accordance with the chosen system of values. Procedures can differ for various institutions especially when they are of different types. Still one should be common for all the institutions – procedures have to be available and open for the society and also help to achieve, support or improve the quality of education and to be based on the following conditions-axioms: high qualification level of the teaching staff; motivation of all the participants to improve the quality of education; information transparency on all the levels of higher educational system; sufficient resources and their equitable distribution on the basis of the quality achieved; flexibility of educational content; mobility of the teaching staff and students; academic freedom, self-sufficiency and independence.

Quality monitoring procedure has to be conducted by an independent agency that will estimate the performance of higher educational establishment (or other academic resources) according to national quality global concept and system of values of the institution;

4) autonomy of the higher educational establishment after the culture of quality maintenance is formed.

Current state of the national higher education proves the fact that the existing centralized strict control system has negative influence on the efficiency of quality maintenance system. Key solution of this problem lies in the self-organization of a system, limited only by general rules. Every state higher educational establishment is totally under control of the Ministry of education and science of Ukraine (sometimes – another state body), its behavior is reactive – it can't make independent decisions. Thus, it can't bear responsibility for its performance and its results, executing orders "from above" that causes only short-term effect [15].

According to many scientists and experts, one of the key factors that directly influences the quality of education and teaching future professional is the teaching staff of the higher educational establishment and elaboration of the corresponding foreign language teaching model [16; 17].

Elaboration of the foreign language teaching dynamic model, analysis of the didactic principles, language teaching programs for university students, provisions of competence-based and personal approach in education have allowed to discover a range of conditions for successful foreign language proficiency in professional activity: professional attitude of teachers to foreign language study; wide choice of methodological tools that minimize time and ten-

sion of study, possible language “anxiety” and also individual peculiarities of students. Special attention needs to be paid to the investigation of psychological peculiarities of foreign language skills development because only their relevant level can help to achieve the final goal of foreign language study. Moreover, there is a need in elaboration of methodological and pedagogical issues of foreign language teaching from the point of self-estimation, self-efficiency and formation of high level of interpersonal communication.

One of the ways to improve educational process in such a case is to explore the specifics of foreign language professional communication, search for diagnostic resources and development of students’ foreign language skills that is extremely important because of the necessity to maintain successful and efficient foreign language interaction in the process of solving professional tasks.

Discussion. On the basis of the analysis of world and domestic experience in the sphere of education quality systems' elaboration we can argue that foreign language teaching quality of the future professionals is a complicated multi-level phenomenon that unites strictly established departmental norms, complex of internal and external factors of educational process organization, specific conditions of foreign language skills formation. Perspective ways of professional foreign language teaching quality optimization are: professional selection of applicants, formation of student body using psychological diagnostics, methodological aspects of academic performance and communication skills estimation; monitoring of foreign language teaching process in order to correct teaching techniques that are used.

References

1. Ivanov V.G. Education quality management (social and philosophic analysis) : monography / V.G. Victorov. – Dnipropetrovsk : “Porogy”. – 2005. – 286 p.

2. Zinkovskiy I. Higher education in domestic systems of education and economics / I. Zinkovskiy // Vyscha osvita. – 2011. – № 9. – P. 16–26.

3. Velytchko O. Influence of "leader-groups" on the education quality in the higher school / O. Velytchko, A. Dolzhanskiy, O. Bondarenko [and others] // Vyscha schkola. – 2011. – № 7-8. – P. 19–26.

4. Velytchko O. Innovation activity in the sphere of technique, technology, technical regulation and quality maintenance : textbook / O. Velytchko, A. Dolzhanskiy, L. Vitkin [and others]. – Dnipropetrovsk : Svidler A. L., 2010. – 393 p.

5. Common European recommendations on language education: studying, teaching, estimating / [edited by S. Nikolaeva]. – K. : Lenvit, 2003. – 273 p.

6. Lugovyi V. Pedagogical education in Ukraine: structure, functioning, development tendencies / Edited by O. Moroz. – K. : MAUP, 1994. – 196 p.

7. Lyaschenko O.I. Quality of education as a basis for modern educational systems functioning and development / O. Lyaschenko // Pedagogics and psychology. – № 1 (46), 2005. – P. 5–12.

8. Higher education in Ukraine and Bologna process: навчальний посібник / Edited by V. Kremen. – Ternopyl : Navtchalna Knyga. – Bogdan, 2004. – P. 171.

9. Subetto A.I. Problem of higher education quality in the context of global and national problems of social development (philosophy of education quality) / A. Subetto. – Spb., Kostroma, 2000. – P. 34.

10. UNESCO program document (1995) // Scientific and educational potential of nation: outlook into XXI century / Authoring team: V. Vytvyn (chief), V. Andrushtchenko, S. Dovgyi [and others]. – K. : Navtchalna Knyha, 2003. – P. 352–354.

11. National strategy of education development in Ukraine till 2021 / Decree of the president of Ukraine from 25 June, 2013 № 344 / 2013. – Access to publication : http://www.president.gov.ua /documents/15828.html.

12 Human Development Report 2004: Cultural Liberty in Today's Diverse World). – M.: Ves Mir, 2004. – 328 p.

13. Velytchko O.G. Education quality – problems and perspectives / O. Velytchko, S. Pintchuk, S. Pliskanovskiy // Education problems: scientific methodological digest. / Authoring team. – K. : Scientific and methodological center for higher education, 2003. – 34 edition. – 341 p.

14. Management basics : [Textbook] / M. X. Mescon, M. Albert, F. Xedouri. – 3-e edition. – M. ; Spb. ; K. : Williams, 2012. – 672 p.

15. Higher education quality maintenance concept [Electronic resource]. – 17 p. – Project "National system of quality and mutual trust in the higher education system (TRUST)" of Tempus program of IV European Union (516935-TEMPUS-1-2011-1-FITEMPUS-SMGR). – Access to publication : http://dovira.eu/images/QA_concept_Final.pdf.

16. Ishtchenko T. Peculiarities and problems of national higher education / T. Ishtchenko, M. Xomenko // Vyscha Shkola. – 2011. – P. 7–14.

17. Viktorova L. V. Organizational and methodical aspects of teaching foreign students / L. Viktorova // ScienceRise : Pedagogical Education. - 2016. - № 7 (3). - P. 22-27. - Access : http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2016_7_6.

ЯКІСТЬ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Л.В. Вікторова, М.А. Ільїна

Анотація: *У статті проаналізовано зміст категорії "якість освіти", основні фактори та проблеми, які обумовлюють успішність іншомовної підготовки дорослих у процесі неформальної освіти. Висвітлено проблеми, напрями та специфіку іншомовної підготовки, показані шляхи моделювання процесів іншомовної підготовки різних категорій дорослих з позиції управління якістю.*

Ключові слова: *іншомовна підготовки, іншомовна комунікативна компетентність, іншомовне спілкування, неформальна освіта, моделювання, якість.*

КАЧЕСТВО ОБРАЗОВАНИЯ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИНОЯЗЫЧНОЙ ПОДГОТОВКИ В ПРОЦЕССЕ НЕФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Л.В. Викторова, М.А. Ильина

Аннотация: *В статье проанализировано содержание категории "качество образования", основные факторы и проблемы, которые обусловливают успешность иноязычной подготовки взрослых в процессе неформального образования. Освещены проблемы, направления и специфика иноязычной подготовки, показаны пути моделирования процессов иноязычной подготовки различных категорий взрослых с позиции управления качеством.*

Ключевые слова: *иноязычная подготовки, иноязычная коммуникативная компетентность, иноязычное общение, неформальное образование, моделирование, качество.*

УДК 371.15.015.3:159.922

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

О. Ю. ГАНОЦЬКА, здобувач

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: ics3@ics-active.com

Анотація. *У статті наводяться теоретичні узагальнення щодо проблеми підготовки майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки, визначено кри-*

© О.Ю. Ганоцька, 2017

13. Velytchko O.G. Education quality – problems and perspectives / O. Velytchko, S. Pintchuk, S. Pliskanovskiy // Education problems: scientific methodological digest. / Authoring team. – K. : Scientific and methodological center for higher education, 2003. – 34 edition. – 341 p.

14. Management basics : [Textbook] / M. X. Mescon, M. Albert, F. Xedouri. – 3-e edition. – M. ; Spb. ; K. : Williams, 2012. – 672 p.

15. Higher education quality maintenance concept [Electronic resource]. – 17 p. – Project "National system of quality and mutual trust in the higher education system (TRUST)" of Tempus program of IV European Union (516935-TEMPUS-1-2011-1-FITEMPUS-SMGR). – Access to publication : http://dovira.eu/images/QA_concept_Final.pdf.

16. Ishtchenko T. Peculiarities and problems of national higher education / T. Ishtchenko, M. Xomenko // Vyscha Shkola. – 2011. – P. 7–14.

17. Viktorova L. V. Organizational and methodical aspects of teaching foreign students / L. Viktorova // ScienceRise : Pedagogical Education. - 2016. - № 7 (3). - P. 22-27. - Access : http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2016_7_6.

ЯКІСТЬ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Л.В. Вікторова, М.А. Ільїна

Анотація: *У статті проаналізовано зміст категорії "якість освіти", основні фактори та проблеми, які обумовлюють успішність іншомовної підготовки дорослих у процесі неформальної освіти. Висвітлено проблеми, напрями та специфіку іншомовної підготовки, показані шляхи моделювання процесів іншомовної підготовки різних категорій дорослих з позиції управління якістю.*

Ключові слова: *іншомовна підготовки, іншомовна комунікативна компетентність, іншомовне спілкування, неформальна освіта, моделювання, якість.*

КАЧЕСТВО ОБРАЗОВАНИЯ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИНОЯЗЫЧНОЙ ПОДГОТОВКИ В ПРОЦЕССЕ НЕФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Л.В. Викторова, М.А. Ильина

Аннотация: *В статье проанализировано содержание категории "качество образования", основные факторы и проблемы, которые обусловливают успешность иноязычной подготовки взрослых в процессе неформального образования. Освещены проблемы, направления и специфика иноязычной подготовки, показаны пути моделирования процессов иноязычной подготовки различных категорий взрослых с позиции управления качеством.*

Ключевые слова: *иноязычная подготовки, иноязычная коммуникативная компетентность, иноязычное общение, неформальное образование, моделирование, качество.*

УДК 371.15.015.3:159.922

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

О. Ю. ГАНОЦЬКА, здобувач

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: ics3@ics-active.com

Анотація. *У статті наводяться теоретичні узагальнення щодо проблеми підготовки майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки, визначено кри-*

© О.Ю. Ганоцька, 2017

терії, показники готовності майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки; конкретизовано методи роботи з майбутніми вчителями, а саме: методи стимулювання мотивації та підготовки студентів до роботи з учнями девіантної поведінки: аналіз життєвих ситуацій, створення ситуацій успіху; методи стимулювання мотивації, обов'язку та відповідальності у процесі підготовки майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки: пояснення суспільної значущості даної проблеми; методи самостимулювання: самокритика; методи і прийоми самовпливу: самоінструкція, самопримус, самонаказ; методи організації підготовки майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки; пошуково-інформаційні методи: вивчення педагогічної преси; нових підручників, складання тез конспекту, написання рефератів і повідомлень; творчо-моделюючі методи: захист проекту, драматизація сюжетів, створення банку ідей, моделювання виховних ситуацій, ділові ігри; методи контролю та самоконтролю підготовки майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки.

Ключові слова: *готовність майбутнього педагога, девіантна поведінка, критерії, рівні готовності майбутніх педагогів до роботи з підлітками девіантної поведінки, методи роботи з майбутніми вчителями.*

Актуальність (Introduction). Актуальність дослідження зумовлена відсутністю системи підготовки майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки. Тому серед пріоритетних напрямів сучасної педагогічної науки вагоме місце посідає дослідження широкого кола питань підготовки майбутнього фахівця, зокрема підготовки до роботи з підлітками девіантної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publication). Проблема підготовки вчителя до роботи з підлітками девіантної поведінки, її різні аспекти, привертала увагу багатьох дослідників. Ученими досліджено: соціально-педагогічні причини виникнення асоціальної поведінки неповнолітніх (В. Оржеховська, Н. Пихтіна, Т. Федорченко та інші), шляхи і засоби попередження асоціальної поведінки учнів (Т. Малихіна, Н. Максімова), профілактику девіантної поведінки неповнолітніх (І. Козубовська, Н. Пихтіна, Т. Федорченко), теоретичні і методичні засади підготовки студентів ВНЗ до виховної діяльності з неповнолітніми (Е. Змановська, Н. Пихтіна).

Проблемі формування особистості вчителя, практичної підготовки до педагогічної діяльності, зокрема до роботи з важковиховуваними учнями, присвячені роботи (В. Оржеховської, Т. Федорченко, М. Фіцули та інших).

Питанням підготовки педагогів як лідерів (приклади для наслідування) у колективах студіюючої молоді висвітлювались у працях Р. Сопівника [5, с. 190-201; 6, с. 13-18].

Мета (Purpost) статті – розкрити окремі аспекти підготовки майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення, систематизація, опитування, анкетування, ранжування, тестування.

Результати (Results). Девіантна поведінка – система вчинків, що суперечать прийнятим у суспільстві правовим чи моральним нормам; стійка поведінка особистості, яка відхиляється від найбільш важливих соціальних норм; поведінка, що спричиняє реальну шкоду суспільству чи самій особистості, а також супроводжується її соціальною дезадаптацією [3, с. 142].

Основні девіації підліткового віку проявляються: у недисциплінованості та порушеннях правил поведінки на уроках, перервах; грубощах у стосунках із однолітками, учителями, батьками; бійках; правопорушеннях, крадіжках; зухвалості, дратівливості; схильності до вживання психоактивних речовин; проявах насильства щодо молодших школярів та однолітків, тварин; участі у азартних іграх; хуліганстві, втечах з дому, лайливих виразах тощо [4].

Теоретичний аналіз психологічної, педагогічної літератури дав змогу уточнити сутність феномену «готовність майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки», як приватне виявлення готовності до самостійної педагогічної діяльності, як цілісне, стійке полікомпонентне утворення, яке забезпечується позитивною мотивацією, оволодінням методами психолого-педагогічної діагностики, формами і методами корекціно-виховної роботи з підлітками девіантної поведінки; ставленням до людини як найвищої цінності та наявністю здібно-

стей до саморегуляції та керування своїм емоційним станом, потребою майбутніх вчителів до педагогічної рефлексії.

У структурі сформованості загальної готовності майбутнього вчителя до роботи з підлітками девіантної поведінки виокремлюємо: емоційно-ціннісний, когнітивний, операційний, рефлексивний компоненти.

Критерії готовності майбутнього вчителя до роботи з підлітками девіантної поведінки є ідентичними названим компонентам і характеризуються певними показниками.

Ціннісно-мотиваційний, показниками цього критерію є: ставлення до проблеми профілактики девіантної поведінки підлітків, бажання виконувати цю діяльність; ставлення до людини як найвищої цінності; *когнітивний* (знання сутності та форм прояву девіантної поведінки підлітків; знання основних причин формування девіантної поведінки в підлітків); *операційний* (володіння методами корекційно-виховної роботи з підлітками девіантної поведінки, уміння здійснювати педагогічне спілкування); *рефлексив*ний (аналіз здійснення процесу корекційно-виховної роботи з підлітками девіантної поведінки; самооцінка, впевненість у власних силах).

Готовність майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки – складне інтегроване утворенням для дослідження якого немає універсальної методики, тому застосовується комплекс спеціальних методик, за допомогою яких вимірювались окремі компоненти цієї якості: опитування, анкета «Чи подобаєтесь Ви людям?» (методика А. Маркова) [1, с. 137–138]; ранжування, педагогічні спостереження; тестування: вивчення професійної позиції «ХІМ» («хочу і можу») (автори А. Бадак, Є. Кившик) [2, с. 116].

З огляду на результати діагностики та відповідно до означених критеріїв визначено три рівні сформованості готовності майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки: (низький – ЕГ – 36,0 % і КГ – 32,0 %, середній ЕГ – 40,0 % і КГ – 40,0 %, високий ЕГ – 24,0 % і КГ – 28,0 %)

Результати проведеного дослідження засвідчили, що значний відсоток майбутніх учителів не володіє достатніми знаннями з профілактики девіантної поведінки підлітків, методами корекційно-виховної роботи.

У процесі дослідної роботи використовували наступні групи методів:

1. Методи стимулювання мотивації та підготовки майбутніх учителів до роботи з учнями девіантної поведінки: аналіз життєвих ситуацій, створення ситуацій успіху.

1.1. Методи стимулювання мотивації, обов'язку та відповідальності у процесі підготовки майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки: пояснення суспільної значущості даної проблеми.

1.2. Методи самостимулювання: самокритика; методи і прийоми самовпливу: самоінструкція, самопримус, самонаказ тощо.

2. Методи організації підготовки майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки.

2.1. Пошуково-інформаційні методи: вивчення педагогічної преси; нових підручників, складання тез конспекту, написання рефератів і повідомлень.

2.2. Творчо-моделюючі методи: захист проекту, драматизація сюжетів, створення банку ідей, моделювання виховних ситуацій, ділові ігри.

3. Методи контролю та самоконтролю підготовки майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки.

3.1. Методи усного контролю.

3.2. Методи письмового контролю.

3.3. Методи самоконтролю.

Нами, спираючись на праці дослідженіків, досвід педагогічної роботи, обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки: поповнення змісту професійної підготовки майбутніх учителів питаннями щодо профілактики найбільш поширених форм девіантної поведінки; розвиток у майбутніх учителів професійних умінь щодо здійснення профілактики девіантної поведінки підлітків; використання активних форм навчання (тренінгові заняття, вправи, рольові та ділові ігри).

Апробовані під час асистентської практики наступні заняття: «Соціально-педагогічна профілактика агресивної поведінки підлітка», «Проблема насильства у молодіжному середо-

вищі. Профілактика насильства щодо дітей», «Делінквентна й злочинна поведінка у дітей та молоді, особливості профілактики».

Цікавим є досвід виховної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України (НУБіП України) щодо упередження порушення студентами правил внутрішнього розпорядку [7; 8]. В НУБіП України педагогічна освіта бере початок з 1924 року. Вона здійснюється з метою забезпечення педагогічними кадрами аграрних коледжів та університетів [9]. З метою формування особистіних якостей студентів НУБіП України, їх ціннісного світогляду [10], профілактики дисциплінарних правопорушень розроблено Програму виховання студента «Фахівець, громадянин, патріот» [11].

Впровадження цих напрацювань у підготовці педагогів сприяло: підвищенню якості знань майбутніх учителів щодо форм девіантної поведінки підлітків; опануванню майбутніми вчителями знаннями щодо психолого-педагогічних та вікових особливостей підлітків; оволодінню методами корекційно-виховної роботи з підлітками схильними до девіантної поведінки; формуванню уміннь здійснення профілактичної та методичної роботи з молодд. Схильною до девіантної поведінки.

Висновки і перспективи (Discussion). Після проведення дослідно-експериментальної роботи відбулися значні позитивні зміни щодо рівнів сформованості готовності майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки. Так, порівняно з початком дослідно-експериментальної роботи відсоток майбутніх учителів, які виявили високий рівень сформованості готовності до роботи з учнями девіантної поведінки значно збільшився (з 24,0 % на початку проведення експериментальної роботи й 48,0 % після її завершення). До позитивних зрушень належить зменшення чисельності майбутніх учителів із низьким рівнем сформованості готовності до роботи з підлітками девіантної поведінки на 32,0 %. Аналіз порівняльних рівнів сформованості готовності майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки контрольної групи засвідчує, що суттєвих позитивних змін у рівнях сформованості готовності до роботи з підлітками девіантної поведінки у них не відбулося. Стабільна динаміка підвищення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки свідчить про педагогічну доцільність та ефективність обґрунтованих та експериментально перевірених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки.

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми. Перспективним вважаємо розробку моделі підготовки майбутніх учителів до роботи з підлітками девіантної поведінки.

Список використаних джерел

1. Лишин О. В. Педагогическая психология воспитания: Учебное пособие для школьных психологов; / Под ред. Д. Й. Фельдштейна / Олег Всеволодович Лишин. – М. : Институт практической психологии, 1997. – 256 с.

2. Пазухина С. В. Педагогическая успешность: диагностика и развитие профессионального сознания учителя: учебное пособие / Светлана Вячеславовна Пазухина. – СПб. : «Речь», 2007. – 224 с.

3. Федорченко Т. Є Соціально-педагогічні засади профілактики девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища : дис….д-ра пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка». – К., 2012. – 699 с.

4. Федорченко Т. Є. Профілактика девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища: соціально-педагогічний аспект: [монографія] / Тетяна Євгенівна Федорченко. – Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А. – 2011. – 488 с.

5. Сопівник Р.В. Роль наставників академічних груп у процесі формування лідерських якостей майбутніх фахівців агропромислового комплексу України // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2012. – Вип.16, книга 3. – С.190-201.

6. Сопівник Р.В. Еволюція ідей відбору та формування якостей лідера у процесі фахової підготовки майбутніх аграріїв // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2012. – №3. – С. 13-18.

7. Сопівник Р. В. Експериментальна робота з удосконалення виховної роботи зі студентською молоддю / Р. В. Сопівник, І. В. Сопівник // Науковий вісник Національного універ-

ситету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2010. Вип. 155, Ч.1. – С. 282–286.

8. Сопівник Р.В. Планування виховної роботи у вищому навчальному закладі // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2016. – № 239. – С. 229-234.

9. Сопівник Р.В. З історії становлення педагогічної складової професійної освіти НУБіП України /Сопівник Р., Васюк О.// Науковий вісник НУБіП України. Серія : Психологія Педагогіка. Філософія. - № 192. – Ч2. – 2013. – С. 166-175.

10. Сопівник Р.В. Ціннісні орієнтири екзистенціалізму в контексті виховання особистості. // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірних наукових праць. – 2015 - . Вип. 2 (65). – С. 164-173.

11. Ніколаєнко С.М. Програма виховання студента: «Фахівець, громадянин, патріот». Навчально-методичний посібник / С.М.Ніколаєнко, В.Д.Шинкарук, Д.М.Рудень, Р.В.Сопівник, І.В.Сопівник, Г.В.Петрів, А.О.Кушнір, В.В.Мойсеєв, О.П.Давидова. – К.: «ACS-ACTIVE» 2016. – 76 с.

12. Вікторова Л. В. Професійна підготовка соціальних працівників / соціальних педагогів до професійної діяльності: колективна монографія / Л. В. Вікторова, Т. І. Ковальчук, О. Б. Кошук, С. О. Кубіцький, О. В. Лапа, П. Г. Лузан, О. В. Наконечна, О. М. Прохорчук, І.В. Сопівник, Р. В. Сопівник, Р. О. Тарасенко, Н. Т. Тверезовська. – К.: ЦП «Компринт», 2016. – 589 с.

References

1. Lyshyn O. V. Pedahohycheskaia psykholohyia vospytanyia: Uchebnoe posobye dlia shkolnыkh psykholohov; / Pod red. D. I. Feldshteina / Oleh Vsevolodovych Lyshyn. – M. : Ynstytut praktycheskoi psykholohyy, 1997. – 256 s.

2. Pazukhyna S. V. Pedahohycheskaia uspeshnost: dyahnostyka y razvytye professyonalnoho soznanyia uchytelia: uchebnoe posobye / Svetlana Viacheslavovna Pazukhyna. – SPb. : «Rech», 2007. – 224 s.

3. Fedorchenko T. Ie Sotsialno-pedahohichni zasady profilaktyky deviantnoi povedinky shkoliariv v umovakh sotsiokulturnoho seredovyshcha : dys….d-ra ped. nauk : spets. 13.00.05 «Sotsialna pedahohika». – K., 2012. – 699 s.

4. Fedorchenko T. Ie. Profilaktyka deviantnoi povedinky shkoliariv v umovakh sotsiokulturnoho seredovyshcha: sotsialno-pedahohichnyi aspekt: [monohrafiia] / Tetiana Yevhenivna Fedorchenko. – Cherkasy : PP Chabanenko Iu.A. – 2011. – 488 s.

5. Sopivnyk, R.V. (2012) Rol nastavnykiv akademichnykh hrup u protsesi formuvannia liderskykh yakostei maibutnikh fakhivtsiv ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy [The role of mentors of academic groups in the process of forming the leadership qualities of future specialists in the agro-industrial complex of Ukraine]. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi. 2012.16, 3, 190-201.

6.Sopivnyk R.V. Evoliutsiia idei vidboru ta formuvannia yakostei lidera u protsesi fakhovoi pidhotovky maibutnikh ahrariiv / R. V. Sopivnyk // Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. Hnatiuka. Seriia: Pedahohika. – 2012. – № 3. – S. 13–18.

7. Sopivnyk, R. V., Sopivnyk I. V. (2010) Eksperymentalna robota z udoskonalennia vykhovnoi roboty zi studentskoiu moloddiu [Experimental work on improvement of educational work with students] Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy / Seriia «Pedahohika, psykholohiia, filosofiia», 155/1, 282–286.

8. Sopivnyk, R. V. (2016) Planuvannia vykhovnoi roboty u vyshchomu navchal'nomu zakladi. Naukovyi visnyk Natsional'nogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia "Pedagogika. Psykhologia. Filosofia", 239, 229-234.

9. Sopivnyk, R.V. (2013) Z istorii stanovlennia pedahohichnoi skladovoi profesiinoi osvity NUBiP Ukrainy [From the history of the formation of the pedagogical component of vocational education of NUBiP of Ukraine]. Naukovyi visnyk NUBiP Ukrainy. Seriia : Psykholohiia Pedahohika. Filosofiia. 192, 2. 2013, 166-175.

10.Sopivnyk, R.V. (2015) Tsinnisni oriientyry ekzystentsializmu v konteksti vykhovannia osobystosti [Valuable orientations of existentialism in the context of the education of the person]

Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: Zbirnykh naukovykh prats, 2 (65), 164-173.

11. Nikolaienko S.M., Shynkaruk V.D., Ruden D.M., Sopivnyk R.V., Sopivnyk I.V., Petriv H.V., Kushnir A.O., Moisieiev V.V., Davydova O.P. Prohrama vykhovannia studenta: «Fakhivets, hromadianyn, patriot» [Student education program «specialist, citizen, patriot»]. Kiev: «ACS-AKTIV», 2016, 74.

12. Viktorova, L. V. Kovalchuk, T. I., Koshuk, O. B., Kubitskiy, S. O., Lapa, O. V., Luzan, P. H., Nakonechna, O. V., Prokhorchuk O. M., Sopivnyk, I. V., Sopivnyk, R. V., Tarasenko, R. O., Tverezovska, N. T. (2016). Profesiyna pidgotovka sotsialnih pratsivnikiv / sotsialnih pedagogiv do profesiynoyi diyalnosti [Professional preparation of social workers / social teachers to professional activity]. Kyiv, Komprint, 589.

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К РАБОТЕ С ПОДРОСТКАМИ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ

О. Ю. Ганоцкая

Аннотация. *В статье рассматриваются теоретические обобщения по проблеме подготовки будущих учителей к работе с подростками девиантного поведения, определены критерии, показатели готовности будущих учителей к работе с подростками девиантного поведения; конкретизированы методы работы с будущими учителями, а именно: методы стимулирования мотивации и подготовки студентов к работе с учащимися девиантного поведения: анализ жизненных ситуаций, создание ситуаций успеха; методы стимулирования мотивации, долга и ответственности в процессе подготовки будущих учителей к работе с подростками девиантного поведения: объяснение общественной значимости данной проблемы; методы самостимулирования: самокритика; методы и приемы самовоздействия: самоинструкция, самопринуждение, самоприказ; методы организации подготовки будущих учителей к работе с подростками девиантного поведения; поисково-информационные методы: изучение педагогической прессы; новых учебников, составление тезисов конспекта, написание рефератов и сообщений; творческо-моделирующие методы: защита проекта, драматизация сюжетов, создание банка идей, моделирование воспитательных ситуаций, деловые игры; методы контроля и самоконтроля подготовки будущих учителей к работе с подростками девиантного поведения.*

Ключевые слова: *готовность будущего педагога, девиантное поведение, критерии, уровни готовности будущих педагогов к работе с подростками девиантного поведения, методы работы с будущими учителями.*

TRAINING OF TEACHERS TO WORK WITH TEENAGERS WITH DEVIANT BEHAVIOR.

O.U. Ganocka

Abstract. *The article is presents the theoretical generalizations about the problem of training future teachers to work with teenagers with deviant behavior, the criteria, indicators of future teachers to work with teenagers with deviant behavior. Also specified methods of working with future teachers. Namely incentives and motivation prepare students to work with teenagers with deviant behavior, such as : analysis of situations, create situations for success; incentives of motivation, commitment and responsibility in preparing future teachers to work with teenagers with deviant behavior. There were explain the social significance of the methods: self-criticism; methods and techniques of self-affect: self- stimulation, self- compel and self- criticism. The search and information methods of preparation of teachers to work with teenagers with deviant behavior: the study of educational media; new textbooks, preparation of theses notes, writing essays and reports; creative modeling techniques: protection project dramatization of stories, create a bank of ideas, design educational situations, business games; methods of control and self-training of teachers to work with teenagers with deviant behavior.*

Key words: *readiness of future teachers, deviant behavior, criteria and levels of future teachers to work with teenagers with deviant behavior, work with future teachers.*

УДК 378.147:811.111:004.9

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

О.О. ГНЄДКОВА, науковий здобувач, викладач кафедри інформатики, програмної інженерії та економічної кібернетики
Херсонський державний університет
E-mail: gnedkova@ksu.ks.ua

Анотація: *У статті представлені результати наукового обґрунтування та експериментальної апробації процесу організації контролю знань майбутніх учителів англійської мови з використанням дистанційного навчання. Уточнено сутність та структура поняття «професійна компетентність» майбутнього учителя іноземної мови, основним компонентом структури зазначеного поняття є комунікативна компетентність. Автором обґрунтовано критерії сформованості професійної компетентності: мотиваційний, лінгвосоціокультурний, методичний; інформатичний. Охарактеризовано рівні професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови: високий, середній та низький. Розглянуто сучасний стан організації контролю знань майбутніх учителів англійської мови з використанням дистанційного навчання. Представлено досвід впровадження технологій дистанційного навчання у фахову підготовку студентів, його ефективність доведена результатами формувального етапу експерименту.*

Ключові слова: *професійна компетентність майбутніх учителів англійської мови, дистанційне навчання, інформаційно-комунікаційні технології, контроль знань, технології дистанційного навчання, електронне навчально-методичне забезпечення.*

Актуальність (Introduction). Вимоги, що висуваються до освіти на кожному етапі розвитку суспільства, задовольняються зміною її змісту, методів та прийомів викладання навчального матеріалу, тобто модернізацією освіти [4]. Модернізація системи освіти спрямована на забезпечення її якості відповідно до найновіших досягнень вітчизняної і світової науки, культури та соціальної практики. Забезпеченню якості освіти підпорядковані матеріальні, фінансові, кадрові й науково-методичні ресурси суспільства, державна політика в галузі освіти. Висока якість освіти передбачає органічний взаємозв'язок освіти і науки, педагогічної теорії й практики [4, с. 5].

Сучасні державні освітні стандарти співвідносять зміст навчання іноземної мови на факультетах іноземної філології ВНЗ із вимогами ринку професійної праці, інтересами й потребами громадянського суспільства у висококомпетентнісних і кваліфікованих фахівцях. Не випадково компетентнісний підхід визнаний основою нової парадигми вищої професійної освіти [3, с.48]. При цьому підсумком діяльності освітньої установи стають компетентності, що відображають результати навчання, систему цінностей, спонукальні сили до того чи іншого виду діяльності, спілкування, поведінки; морально-етичні норми, соціально-культурні надбання та взаємодія з навколишньою дійсністю [7, с.7].

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Результати наукового пошуку доводять, що проблемі формування «професійної компетентності» майбутніх фахівців-філологів присвячено досить велику кількість наукових праць. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про відсутність єдності думок щодо визначення поняття «професійна компетентність». Отже, інтерес учених до цієї проблеми не послаблюється, що говорить про особливу значимість та актуальність її вирішення на сучасному етапі реформування освіти в Україні в цілому.

© О.О. Гнєдкова, 2017

Феномен «професійної компетентності» став об'єктом наукових інтересів таких науковців В.Баркасі, Э.Зеєра, І.Зимньої, О.Заболотської, І.Зязюна, О.Крюкової, Н. Кузьміної, Ю.Кулюткина, В.Лугового, А.Маркової, Л.Мітіної, Н.Ничкало, А.Нісімчука, Л. Петухової, В.Рибалки, С.Сисоєвої, В.Сластьоніна та ін. Проблемами інформатизації освіти опікуються: В.Биков, М.Жалдак, І.Захарова, Ю.Машбиць, Н.Морзе, Є.Полат, С. Сисоєва, А.Співаковський, І.Роберт, Ю.Триус та ін. Особливостям застосування ІКТ та технологій дистанційного навчання у професійній підготовці майбутніх учителів англійської мови присвячені наукові доробки В.Бикова, В.Кухаренка, А.Андрєєва, К.Кожухова, О. Олійника, С.Кудрявцевої, Н.Майєра, Є.Полат, Т.Коваль, А.Хуторського та ін.

Проблема ефективності організації контролю знань майбутніх учителів англійської мови з використанням технологій дистанційного навчання як важливої складової професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах інформації освіти ще не стала предметом окремого наукового дослідження.

Мета (Purpose) полягає у представленні результатів наукового обґрунтування та експериментальної перевірки ефективності контролю знань майбутніх учителів учителів англійської мови з використанням технологій дистанційного навчання.

Методи (Methods). Для досягнення поставленої мети були використані теоретичні методи науково-педагогічного дослідження: аналіз та синтез наукової літератури з метою дослідження сутності та розвитку методологічних підходів, узагальнення та систематизації.

Результати (Results). Загальна феноменологія «професійної компетентності» знайшла відображення у великій кількості наукових доробок, проте в сучасній психолого-педагогічній науці проблема професійної компетентності педагога не має однозначного розв'язання. Різноманітні трактування сутності поняття «професійна компетентність» учителя обумовлені, перш за все, особливостями структури діяльності фахівців різних професійних галузей. Однак базовою характеристикою даного поняття залишається ступінь сформованості у педагогічних працівників єдиного комплексу знань, навиків, умінь, досвіду, що забезпечує виконання професійної діяльності (Н.Тализіна [14], Р.Шакуров [17] та ін.). Необхідно зазначити, що зараз не існує точного визначення «формули компетентності» (М.Чошанов [16]), критеріїв професіоналізму (А.Маркова [13]), якостей професійної компетентності (І.Колесникова [11]), а також особистісного професіоналізму (Е.Зеєр [10]). Це пов'язано з тим, що сам термін ще остаточно не вивчений, недостатньо досліджений в психолого-педагогічній науці і в більшості випадків використовується для визначення високого рівня кваліфікації й професіоналізму фахівця.

Зробивши аналіз наукових досліджень ми надали наступне визначення поняттю *«професійна компетентність учителя»* – це сукупність ціннісних орієнтацій, знань, умінь, навичок, що визначають результативність педагогічної діяльності, професійні психологічні знання, комплекс професійно значущих особистісних якостей і властивостей, єдність теоретичної й практичної готовності до професійної педагогічної діяльності.

Стосовно питання структури «професійної компетентності» В.Журавльов пропонує конструювати структуру професійної компетентності вчителя, спираючись на «кваліфікаційну характеристику фахівця», «модель спеціаліста», «професіограма вчителя» [8].

Н. Харитонова визначає «професійну компетентність» вчителя іноземної мови як інтегральну якість особистості педагога, що охоплює сукупність особистісних, професійних, комунікативних властивостей, які визначають ступінь оволодіння професійно-педагогічною діяльністю на основі професійних знань, навичок і вмінь, ставлення до них і рівня оперування ними, що дозволяє вчителю іноземної мови здійснювати професійну діяльність найбільш ефективно, а також сприяє саморозвитку і самовдосконаленню особистості у професійній діяльності. Дослідниця пропонує структуру професійної компетенції вчителя, яка містить три компоненти: мотиваційно-ціннісний; змістовий; процесуально-діяльнісний [15].

Розглядаючи питання про професійну компетентність учителя іноземних мов правомірно сказати про те, що відрізняє саме цього вчителя – це сформована іншомовна комунікативна компетентність.

На думку Л. Долгової та колег дослідників, професійна компетентність учителя іноземної мови складається зі *спеціальної компетентності* (предметні і непредметні знання, які розвивають особистість, тобто знання загальних та основних навчальних дисциплін), *технологічної* (методичної), *управлінської* (організаторської, менеджерської) та *комунікативної*. Особливістю комунікативної компетентності автори вважають її органічне входження до складу спеціальної, технологічної та управлінської компетентності як засобу їх реалізації [5].

Отже, ми вважаємо, що «професійна компетентність учителя» – це інтегральне утворення особистості, яке включає сукупність соціального, полікультурного, аутопсихологічного, когнітивно-технологічного та персонального компонентів, необхідних для успішного здійснення педагогічної діяльності з урахуванням специфіки предмета, що викладається. Специфіка компетентності вчителя іноземних мов полягає в наявності сформованої іншомовної комунікативної компетентності, яка входить до складу когнітивно-технологічного компоненту [1].

Найбільш важливою професійно-значущою якістю компетентного вчителя є комунікативність, тому що вміння спілкуватися є необхідним для педагогічної діяльності, адже він працює у сфері «людина-людина», яка передбачає здатність успішно функціонувати у системі міжособистісних стосунків. Так, на думку О.О. Леонтьєва, спілкування – це «процес чи процеси, які мають місце в середині певної соціальної групи суспільства, процеси, за своєю суттю, не міжіндивідуальні, а соціальні. Вони виникають в силу суспільної потреби, суспільної необхідності. Спілкування – це те, що забезпечує колективну діяльність» [12]. Процес спілкування тісно пов’язан із комунікативною компетентністю фахівця в цілому. Існує багато наукових доробок щодо змістового наповнення цього поняття та того, чим виявляється «комунікативна компетентність»: здатністю, властивістю чи сукупністю знань, умінь, навичок.

Виникає необхідність розглядати «комунікативну компетентність» як багатофункціональну та ієрархічно-побудовану систему, що формується в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців-філологів у вищому навчальному закладі та є засобом педагогічної діяльності в різних умовах.

Аналіз педагогічних концепцій науковців дає підстави вважати, що процес формування професійної компетентності, зокрема ефективність та якість організації контролю найвищого рівня засвоєння знань майбутніх учителів англійської мови з використанням дистанційного навчання, відбуватиметься успішно за таких умов:

1. формування в майбутніх учителів позитивної мотивації до навчання та професійної діяльності;

2. занурення майбутніх учителів у полілінгвальне середовище для вдосконалення їхніх комунікативних умінь та навичок за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій та технологій дистанційного навчання;

3. застосування електронного навчально-методичного забезпечення до фахової підготовки студентів мовних спеціальностей.

Для обгрунтування першої умови було проаналізовано дослідження науковців Х.Хекхаузена, Г. Мюрея, О. Макаревич, А. Бандури, С. Занюка, А. Реана, В. Асеєва, К. Левіна, В. Століна та інших. Це дало змогу визначити основні чинники підвищення мотивації студентів до навчальної та професійної діяльності, такі як: педагогічна взаємодія, створення комфортного психологічного клімату та позитивного емоційного настрою студентів під час навчального процесу.

Під час реалізації другої умови необхідно враховувати порушення на фонетичному, лексичному та граматичному рівнях, що призводять до інтерференцій. Передумовою виникнення відхилень є те, що мовець, послуговуючись рідною мовою використовую еле-

менти другої мови. Так, наприклад в англійському мовленні, на думку О.Заболотської, з'являються явища української мови як: надмірне пом'якшення звуків; неправильна вимова слів (за нормами рідної мови); уникнення закону відкритого складу; неправильна побудова речень і словосполучень; уникнення морфологічних норм відмінкових закінчень; вплив рідної мови під час перекладу словосполучень і речень [9].

Для занурення студентів у полікультурне та полілінгвальне середовище необхідно відбирати автентичні тексти, що відповідають сучасним реаліям (автентичні інноваційні матеріали, що ілюструють іншомовний дискурс другої або третьої мови , так інших іноземних мов, які вивчалися). Важливим чинником вдосконалення комунікативних умінь майбутніх учителів англійської мови є використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій під час занурення їх у полілінгвальне середовище. Внаслідок швидкого розвитку ІКТ з'явилась ще одна можливість заповнити відсутність природнього іншомовного, у тому числі полілінгвального середовища шляхом створення *іншомовного інформаційно-освітнього середовища*, в склад якого входять електронно-освітні ресурси, розміщені в Інтернеті та електронно-освітні ресурси у системах підтримки дистанційного навчання. Інтернет-підтримка надає студентам отримувати інформацію з іншомовних сайтів, де студенти дізнаються нове, пізнають світ, спілкуються з носіями мови, удосконалюють та розвивають навички іншомовного спілкування. Таким чином створюється навчальне інформаційно-освітнє середовище [6].

Не менш важливою є третя педагогічна умова – застосування електронного навчально-методичного забезпечення (ЕНМЗ) фахової підготовки студентів мовних спеціальностей. Проаналізувавши ряд науково-педагогічних доробок зі змістовного наповнення поняття «ЕНМЗ», імпонує запропонований підхід О. Ковалів, це автоматизована система із сукупністю навчально-методичних матеріалів та системою зворотнього зв'язку з результатів навчальної діяльності. Під час створення електронного навчально-методичного забезпечення відбувається трансформація традиційних навчально-методичних матеріалів у електронні навчальні ресурси з використанням ІКТ.

Таким чином, підготовка майбутніх фахівців з англійської мови за допомогою електронного навчально-методичного забезпечення фахової підготовки з використанням ІКТ та технологій дистанційного навчання надасть можливість, з одного боку сформувати та вдосконалити уміння та навички основних видів мовленнєвої діяльності, а з іншого буде сприяти накопиченню знань і умінь з використання ІКТ у науковій та педагогічній діяльності.

Розглянувши змістовне наповнення та структуру «професійної компетентності» та організаційно-педагогічні умови формування зазначеного феномену нами розроблено критерії, показники та рівні сформованості означеної компетентності. Представимо сукупність критеріїв, показників формування професійної компетентності майбутнього учителя англійської мови та відповідний діагностичний інструментарій (див.табл.1).

Таблиця 1.

Критерії сформованості професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови

Критерій	Показник	Інструментарій
Мотиваційний критерій	наявність професійних мотивів	1.Методика «Мотивація навчання у ВНЗ» за Т.Ільїною
	професійно-педагогічна спрямованість	2.Методика «структурна спрямованість педагогів» за В.Семиченко
	мотивація до інформаційної діяльності	3.Методика визначення мотивації до інформаційної діяльності (на основі опитувальника В.К.Гербачевського)

2.Лінгво-соціокультурний критерій	уміння правильно вимовляти звуки англійської мови з відповідною до семантики висловлювання інтонацією і доречно вживати лексеми і граматичні конструкції у словосполученнях відповідно до контексту;	дактичне тестування
	уміння визначати в тексті національно-марковані одиниці та використовувати їх у монологічному та діалогічному мовленні з метою впливу на свідомість адресанта;	стема вправ
	уміння виокремлювати країнознавчу та лінгвосоціокультурну інформацію, розуміти її значення, порівнювати з культурою своєї країни, застосовувати у своєму мовленні;	стема вправ
3.Методичний критерій	знання про психологічні та дидактичні аспекти застосування ІКТ при формуванні іншомовних комунікативних умінь (говоріння, читання, аудіювання, письмо) та мовних навичок (фонетичних, лексичних, граматичних);	Дидактичне тестування
	уміння обирати, систематизувати матеріал з урахуванням методичних труднощів його вивчення;	Дидактичне тестування
	уміння організовувати урок з іноземної мови з використанням засобів ДН;	Дидактичне тестування
4.Інформатичний критерій	комп'ютерна грамотність (MS Office, Internet тощо);	Дидактичне тестування
	володіння знаннями та вміннями застосування технологій ДН під час вивчення англійської мови;	Дидактичне тестування
	підготовка та проведення різних видів уроку, контролю з іноземної мови засобами ДН;	План конспект-уроку з контролю знань з англійської мови з використанням технологій ДН

Узагальнюючи результати аналізу досліджень щодо визначення рівнів сформованості професійної компетентності ми виокремили три основні рівні: низький, середній та високий.

Формування професійної компетентності майбутнього учителя-філолога як цілісний процес передбачає динаміку проходження від низького рівня, тобто від формування оптимального інваріанта знань та вмінь на рівні користувача, до базового рівня, що відповідає усвідомленому, методично грамотному використанні ІКТ у професійній діяльності, через високий рівень, що розглядається як здібність та готовність передати свої знання.

З метою дослідження проблеми організації контролю знань майбутніх учителів англійської мови з використанням технологій дистанційного навчання було проведено педа-

гогічний експеримент. Дослідно-експериментальною роботою було охоплено 250 осіб, з них: 224 студентів, 26 викладачів вузів України.

Констатувальний етап експерименту проводився в два етапи та складався: з аналізу навчально-методичного забезпечення контролю знань студентів, опитування викладачів та студентів з метою вивчення досвіду організації контролю знань з використанням ДН, з розроблення діагностичного інструментарію, експериментальне визначення вихідного стану сформованості професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови, доведення еквівалентності контрольної та експериментальної груп.

У ході аналізу робочих програм з фахових дисциплін з'ясовано порядок проведення поточного, проміжного, рубіжного та підсумкового контролю навчальних досягнень студентів. Аналіз навчальних програм показав відсутність або недостатній рівень використання ІКТ та технологій дистанційного навчання під час вивчення дисциплін фахової підготовки майбутнього учителя англійської мови.

Як зазначає О.Вербицький, найбільшим протиріччям вищої школи є нетотожність предметів діяльності – навчальної та майбутньої професійної [2]. Одним із шляхів подолання даного протиріччя є введення у навчальний процес інтегруючих предметів, у процесі вивчення яких усі знання, уміння та практичні навички, що оволодіюваються та формуються у контексті майбутньої професійної діяльності. Однією з найбільш поширених форм роботи зі студентами у цьому напрямі є викладання дисципліни «Практика усного та писемного мовлення з англійської мови». Саме цей курс має безпосередньо впливати на формування професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови, бо змістова наповненість даної навчальної дисципліни вміщує в собі дані з різних навчальних дисциплін («Практична фонетика основної мови», «Практична граматика основної мови») для вирішення конкретних предметно-практичних завдань майбутньої професійної діяльності.

Проте, під час вивчення зазначеної дисципліни на практичних заняттях дуже рідко проводяться заняття у лінгафонному кабінеті з прослуховуванням та виконанням тренувальних вправ. Також під час контролю зовсім не використовуються ІКТ та технології дистанційного навчання. Для підвищення ефективності навчального курсу «Практика усного та писемного мовлення з англійської мови» ми вбачаємо у застосуванні ІКТ та технологій дистанційного навчання у процесі вивченні та контролі знань. Для реалізації зазначеної проблеми ми пропонуємо організовувати процес навчання та контролю знань з даної дисципліни з використанням системи тестування СДН «Херсонський Віртуальний Університет» (http://dls.ksu.kherson.ua/dls/Default.aspx?l=1). Система надає широкі можливості зі створення навчальних курсів для групи студентів та організації та проведенню контролю знань.

У ході констатувального етапу експериментального дослідження проводилось анкетування викладачів ВНЗ щодо змістовного обґрунтування сформованості професійної компетентності та використання ІКТ та технологій дистанційного навчання у процесі фахової підготовки та організації контролю знань майбутніх учителів англійської мови. Дані анкетного опитування свідчать також про те, що значна кількість викладачів (близько 60-70%) переконані в тому, що формування професійної компетентності майбутнього учителя-філолога має бути змінена у аспекті застосування у навчальному процесі ІКТ та технологій дистанційного навчання, для реалізації більш ефективної професійної підготовки фахівця до трудової діяльності.

З метою реалізації другого етапу констатувального експерименту - визначення рівня професійної компетентності майбутніх учителів за мотиваційним, лінгвосоціокультурним, методичним, інформативним критерієм ми проводили ряд діагностуючих методик.

З метою виявлення рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови було відібрано 2 групи респондентів: ЕГ (експериментальна група) – 106 студентів та КГ (контрольна група) −118 студентів.

Загальну характеристику рівнів сформованості професійної компетентності май-

бутніх учителів англійської мови (за чотирма критеріями) подано у таблиці 2.

З метою перевірки вірогідності результатів констатувального етапу експерименту було проведено статистичний аналіз одержаних результатів діагностування, що характерні для педагогічних досліджень.

Достовірність збігів або розходжень числа балів, набраних студентами ЕГ та КГ, обчислювалось за критерієм однорідності χ^2. Порівнюючи $\chi^2_{емп}$ з критичним значенням χ^2 0,05 бачимо, що характеристики ЕГ і КГ збігаються з рівнем значущості 0,05 через те, що отримане значення $\chi^2_{емп} = 0,6 < \chi^2_{крит} = 5,99$. У випадку, коли $\chi^2_{емп} < \chi^2_{крит}$ є підтвердженням вірності нашої гіпотези − контрольна та експериментальна вибірки ідентичні; інші результати − $\chi^2_{емп} > \chi^2_{крит}$ буде означати, що розподіл студентів в КГ і ЕГ статистично відмінний.

Таблиця 2. Загальна характеристика рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови на констатувальному етапі

Групи студентів	Рівні	Критерії									
		Мотиваційний		Лінгво-соціокультурний		Методичний		Інформатичний		Середнє арифмет.	
		n студ.	%	n студ.	%	n студ.	%	n студ.	%	n студ.	%
ЕГ n=106	Високий	21	19,8	17	16,0	12	11,3	15	14,2	16	15,1
	Середній	21	19,8	29	27,4	23	21,7	25	23,6	25	23,6
	Низький	64	60,4	60	56,6	71	67,0	66	62,3	65	61,3
КГ n=118	Високий	26	22,0	20	16,9	14	11,9	12	10,2	18	15,3
	Середній	33	28,0	37	31,4	32	27,1	29	24,6	33	28,0
	Низький	59	50,0	61	51,7	72	61,0	77	65,3	67	56,8

Отже, результати обчислень показали, що статистично значущої різниці у контрольній та експериментальній групах немає, отже вони можуть бути використані для наступного етапу дисертаційного дослідження – формувального експерименту.

Отримані узагальнені результати рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови представимо у вигляді діаграми (рис.1).

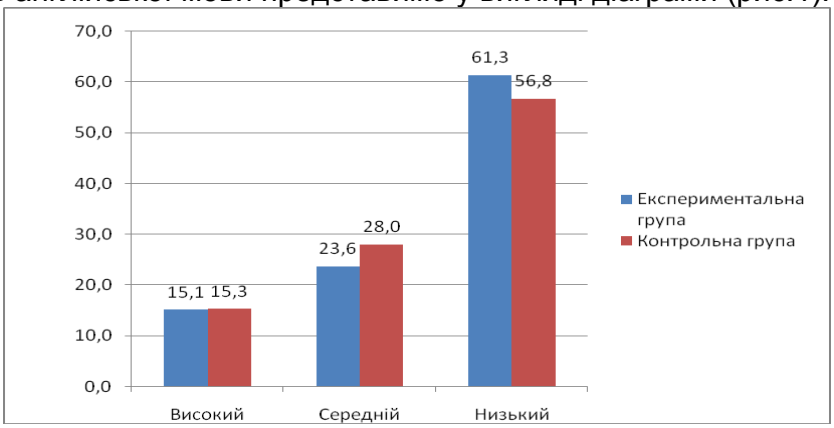

Рис 1. Рівні сформованості професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови (за результатами констатувального експерименту)

Таким чином, аналізуючи отримані дані, ми констатуємо, що у майбутніх учителів англійської мови переважають середні та низькі кількісні показники рівнів сформованості професійної компетентності за чотирма критеріями.

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту визначено вихідний стан сформованості професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови: більшість студентів 61,3% ЕГ та 56,8% КГ володіють низьким рівнем професійної компетентності, 23,6% ЕГ та 28% КГ – середнім рівнем і лише 15,1% ЕГ та 15,3% КГ проявляють високий рівень професійної компетентності.

Наступним кроком експериментальної перевірки було проведення формувального етапу, який мав на меті перевірку гіпотези дослідження: контроль знань майбутніх учителів англійської мови з використанням дистанційного навчання може бути ефективним засобом підвищення якості їх професійної компетентності за означений вище організаційно-педагогічних умов.

В експериментальній групі навчальний процес здійснювався за впровадженою структурно-функціональною моделлю організації контролю знань майбутніх учителів англійської мови з використанням дистанційного навчання та організаційно-педагогічними умовами. У контрольній групі професійна підготовка проходила за розробленими в університетах навчальними планами й програмами, педагогічний процес здійснювався традиційно без запровадження організаційно-педагогічних умов організації контролю знань студентів з використанням дистанційного навчання. Студенти експериментальної групи вивчали курс «Практика усного та писемного мовлення з англійської мови» за допомогою системи підтримки дистанційного навчання «Херсонський Віртуальний Університет». Мета курсу «Практика усного та писемного мовлення з англійської мови» - практичне оволодіння студентами системою англійської мови та нормами її функціонування у іншомовних комунікативних ситуаціях, формування у студентів лінгвокраїнознавчої компетентності з метою вільного оперування засвоєним матеріалом та набутими навичками у професійній діяльності учителя-філолога. Навчання англійської мови у даному курсі переслідує комплексну реалізацію практичної, когнітивно-освітньої, емоційно-розвиваючої, професійної та виховної мети. *У* результаті навчання у курсі: студенти мають досягти рівнів С1.1 в аудіюванні, письмі та діалогічному мовленні, рівня С1.2. у монологічному мовленні та читанні.

Експериментальна перевірка на прикінцевому етапі дослідження дає підстави стверджувати, що в експериментальній групі майбутніх учителів англійської мови зареєстровано позитивні зміни в рівнях сформованості професійної компетентності за усіма критеріальними показниками. Додамо, що зміни, які відбувались у навчальному процесі в експериментальній групі завдяки впровадженню моделі організації контролю знань суттєво вплинули на якість професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови.

Загальну характеристику рівнів культурологічної підготовленості майбутніх учителів початкової школи на формувальному етапі представимо у таблиці 3.

Таблиця 3. Узагальнені результати сформованості професійної компетентності студентів ЕГ та КГ (формувального етап)

Групи студ.	Рівні	Критерії									
		Мотиваційний		Лінгвосоціокультурний		Методичний		Інформатичний		Середнє арифмет.	
		n студ.	%	n студ.	%	n студ.	%	n студ.	%	n студ.	%
ЕГ n=10	Високий	56	52,8	39	36,8	49	46,2	49	46,2	48	45,3

6	Се-редній	36	34,0	40	37,7	34	32,1	36	34,0	37	34,9
	Низький	14	13,2	27	25,5	23	21,7	21	19,8	21	19,8
КГ n=118	Високий	38	32,2	22	18,6	19	16,1	14	11,9	23	19,5
	Се-редній	27	22,9	39	33,1	38	32,2	30	25,4	34	28,8
	Низький	53	44,9	57	48,3	61	51,7	74	62,7	61	51,7

Динаміку сформованості професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови демонструє діаграма (рис. 2.).

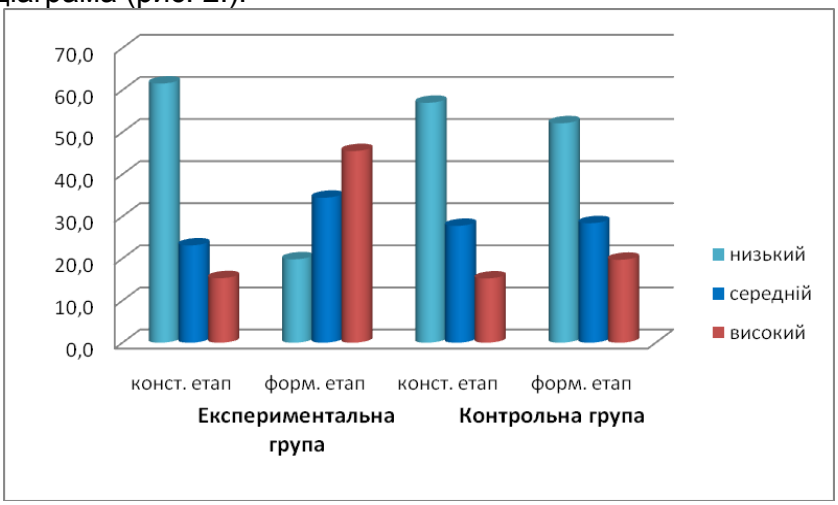

Рис.2. Динаміка сформованості професійної компетентності на формувальному етапі експерименту

Статистичну значущість розбіжності змін сформованості професійної компетентності в контрольній та експериментальній групах доведено за допомогою критерію χ^2. Оскільки $\chi^2_{емп} > \chi^2_{крит}$ (27,87 > 5,99 ($p \leq 0,05$), то розбіжності змін сформованості науково-дослідницької компетентності контрольної та експериментальної груп є статистично значущими.

Отже, доведена статистична значущість розбіжності змін сформованості професійної компетентності в контрольній та експериментальній групах за результатами формувального етапу експерименту підтвердила ефективність структурно-функціональної моделі організації контролю знань майбутніх учителів англійської мови з використанням дистанційного навчання.

Висновки і перспективи (Discussion). В ході дослідження було визначено характеристику та структуру професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови. Визначені критерії, їх змістовні характеристики та показники покладено в основу виділених рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови: низького, середнього, високого. Описано хід та результати експериментальної перевірки ефективності контролю знань майбутніх учителів англійської мови з використанням технологій дистанційного навчання. Статистично доведено, що впровадження організаційно-педагогічних умов та структурно-функціональної моделі організації контролю знань майбутніх учителів англійської мови з використанням дистанційного навчання дозволило досягти суттєвих змін у рівнях досліджуваної характеристики студентів експериментальної групи порівняно з контрольною. Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання проблеми організації контролю знань майбутніх учителів англійської мови з використанням дистанційного навчання. Перспективними вважаємо такі

напрями подальшого дослідження: роль і функції викладача під час організації контролю та оцінювання знань в умовах дистанційного навчання, удосконалення системи управління якістю знань майбутнього учителя англійської мови.

Список використаних джерел

1. Баркасі В. В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов (1997–2004 рр.) : дис. … канд. пед. наук: 13.00.04 / Баркасі Вікторія Володимирівна. – Одеса, 2004. – 254 с
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербикций. - М.: Высшая школа, 1991. – 207 с.
3. Воловник В.Є. Логістичний підхід до організації управління і контролю якості навчального процесу у вищій школі / Воловник В.Є. // Наукова освіта – 2005. – № 7-8. – С. 141-145.
4. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
5. Долгова Л.А. Культурная модель профессионального развития учителя / Долгова Л.А., Захарова Л.П., Шилова Л.Н. // Языковое образование в национально-культурном наследии России: исторические традиции, современность, взгляд в будущее. Тезисы докладов к конференции. – М.: АПК и ПРО, 2001. – С. 207 – 210.
6. Дудышева Е.В. Реализация полилингвального дистанционного обучения в Вузе / Е.В.Дудышева, Е.А.Шестакова – 2007 – 7с.
7. Єрмаков І. Г. Феномен компетентісно спрямованої освіти / І.Г. Єрмаков // Крок за кроком до життєвої компетентності та успіху. – К. : Лат і К, 2003. – С.17-26.
8. Журавлёв В.И. Стандарты в формировании и поддержании профессионализма педагогов / В.И. Журавлёв // Проблемы обновления содержания общего образования – Ростов-на-Дону: РПИ, 1992. – 100 с.
9. Заболотська О. О. Методика викладання іноземних мов у ВНЗ / О. О. Заболотська. – Херсон : Айлант, 2010. – 288 с.
10. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный поход: уч. пос. / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э. Э. Сыманюк. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2005. – 216 с.
11. Колесникова И. А. Теоретико-методологическая подготовка учителя к воспитательной работе в цикле педагогических дисциплін [Текст] : дисс. … доктора пед. наук: 13. 00. 04 / Колесникова Ирина Андреевна. – Л., 1991. – 449 с.
12. Леонтьев А.А. Педагогическое общение / А.А. Леотьев – М.: Знание, 1979 – 48с., 4
13. Маркова А. К. Психология профессионализма / Аэлита Капитоновна Маркова. – М.: Знание, 1996. – 308 с.
14. Талызина Н.Ф. Педагогическая психология./ Талызина Н.Ф – М.: Академия, 1998. - 288 с.
15. Харитонова Н. В. Формирование профессиональной компетентности будущих педагогов в процессе изучения иностранного языка: автореф. дис. на соискание научной степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Н. В. Харитонова. –Магнитогорск, 2002. – 24 с.
16. Чошанов М. А. Инженерия обучающих технологий / М. А. Чошанов. — 2-е изд. (эл.). — М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2013. — 239 с
17. Шакуров Р. Х. Конфликты в педагогических коллективах и пути их преодоления / Шакуров Р. Х., Алишев Б. С. Причины // Вопросы психологии.— 1986.— № 6.— С. 67—76.

References

1. Barkasi, V. V. (2004) Formuvannya profesijnoï kompetentnosti v majbutnih uchiteliv inozemnih mov (1997–2004 rr.) [Formation of professional competence of future teachers of foreign languages (1997-2004)] Odesa, 254.
2. Verbickij, A. A. (1991) Aktivnoe obuchenie v vysshej shkole: kontekstnyj podhod [Active learning in higher education: contextual approach]. Moskov, 207.
3. Volovnik, V.Є. (2005) Logistichnij pidhid do organizaciï upravlinnya i kontrolyu yakosti navchal'nogo procesu u vishchij shkoli [Logistic approach to management and quality control of educational process in higher education]. Naukova osvita, 7-8, 141-145.
4. (1994) Derzhavna nacional'na programa «Osvita» («Ukraïna HKHI stolittya») [State national program "Education" ("Ukraine XXI Century")]. Kiev, 61.
5. Dolgova, L.A., Zaharova L.P., SHilova L.N. (2001) Kul'turnaya model professional'nogo razvitiya uchitelya [Cultural model of professional development of teachers]. Yazykovoe obrazovanie v nacional'no-kul'turnom nasledii Rossii: istoricheskie tradicii, sovremennost', vzglyad v budushchee. Tezisy dokladov k konferencii. Moskov, 207, 210.
6. Dudysheva, E.V. SHestakova, E.A. (2007) Realizaciya polilingval'nogo distancionnogo obucheniya v Vuze [Realization of poly-lingual distance learning in the University]. 7.
7. Ermakov, I. G. (2003) Fenomen kompetentisno spryamovanoï osviti [The phenomenon of competence directed education] Krok za krokom do zhittєvoï kompetentnosti ta uspihu. Kiev, 17-26.
8. Zhuravlyov, V.I. (1992) Standarty v formirovanii i podderzhanii professionalizma pedagogov [Standards in the formation and maintenance of teachers' professionalism]. Problemy obnovleniya soderzhaniya obshchego obrazovaniya. Rostov-na-Donu, 100.
9. Zabolots'ka, O. O. (2010) Metodika vikladannya inozemnih mov u VNZ [The method of teaching foreign languages in universities]. 288.
10. Zeer, EH. F. (2005) Modernizaciya professional'nogo obrazovaniya: kompetentnostnyj pohod [Modernization of vocational education: competency training]. Moskov, 216.
11. Kolesnikova, I. A. (1991) Teoretiko-metodologicheskaya podgotovka uchitelya k vospitatel'noj rabote v cikle pedagogicheskih disciplin [Tekst] [Teoretiko-methodological preparation of the teacher for educational work in the cycle of pedagogical disciplines]. L., 449.
12. Leontev, A.A. (1979) Pedagogicheskoe obshchenie [Pedagogical communication] Moskov, 48.
13. Markova, A. K. (1996) Psihologiya professionalizma [Psychology of professionalism] Moskov, 308.
14. Talyzina, N.F. (1998) Pedagogicheskaya psihologiya [Pedagogical psychology]. Moskov, 288.
15. Haritonova, N. V. (2002) Formirovanie professional'noj kompetentnosti budushchih pedagogov v processe izucheniya inostrannogo yazyka [Formation of professional competence of future teachers in the process of studying a foreign language] Magnitogorsk, 24.
16. Choshanov, M. A. (2013) Inzheneriya obuchayushchih tekhnologij [Engineering of teaching technologies]. Moskov, 239.
17. Shakurov, R. X., Alishev, B. S. (1986) Konflikty v pedagogicheskih kollektivah i puti ih preodoleniya Conflicts in pedagogical collectives and ways to overcome them [Conflicts in pedagogical collectives and ways to overcome them] / Voprosy psihologii, 6, 67—76.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНАЯ ПРОВЕРКА ЭФФЕКТИВНОСТИ КОНТРОЛЯ ЗНАНИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

О.А.Гнедкова

Анотация. *В статье представлены результаты научного обоснования и экспериментальной апробации организационно-педагогических условий контроля знаний будущих учителей английского языка с использованием дистанционного обучения.*

Уточнена сущность и структура понятия «профессиональная компетентность» будущего учителей иностранного языка, основным компонентом структуры указанного понятия является коммуникативная компетентность. Автором обоснованы критерии сформированости профессиональной компетентности: мотивационный; лингвосоциокультурный; методический; информатический. Дана характеристика уровней сформированости профессиональной компетентности будущих учителей английского языка: высокий, средний и низкий. Рассмотрено современное состояние организации контроля знаний будущих учителей английского языка с использованием технологий дистанционного обучения. Представлен опыт внедрения технологий дистанционного обучения в профессиональную подготовку студентов, его эффективность доказана результатами формирующего этапа эксперимента.

Ключевые слова: *профессиональная компетентность будущих учителей английского языка, дистанционное обучение, информационно-коммуникационные технологии, контроль знаний, технологии дистанционного обучения, электронное учебно-методическое обеспечение.*

EXPERIMENTAL CONFIRMATION OF EFFECTIVENESS OF KNOWLEDGE CONTROL OF FUTURE ENGLISH TEACHERS USING DISTANCE LEARNING

O.A. Gnedkova

Abstract. *The results of scientific studies and practical realization of control knowledge process of future teachers of English using distance learning are presented. The essence and structure of the term «professional competence» of future English teachers are defined. The main component of the structure of this notion is communicative competence. The author proved the criteria of formation of professional competence, motivation, lingvosociocultural, methodical; informational. The levels of professional competence of future teachers of English: high, medium and low are characterized. The current state of knowledge control of future teachers of English using distance learning is analyzed. The experience of implementation of distance learning technologies in professional training of students is presented and its effectiveness is proven by the results of formative stage of experiment.*

Key words: *professional competence of future teachers of English, distance learning, information and communication technologies, control of knowledge, technologies of distance learning, electronically educational and methodological support.*

УДК: 378.14:37.012:61

ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРУ ЕКСПЕРТИЗИ ТА МОНІТОРНИГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВОЇ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МЕДИЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

С.В. ГОРДІЙЧУК, кандидат біологічних наук, доцент кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін, проректор з навчальної роботи
КВНЗ «Житомирський інститут медсестринства»
Житомирської обласної ради
E-mail: stepanovasv77@mail.ru

Анотація: *У статті розглянуто необхідність впровадження системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності у медичних навчальних закладах, оскільки система медичної освіти сьогодні, вимагає нових якісних підходів у процесі підготовки фахівців, що дозволить інтегрувати та адаптувати процеси навчання до реальних потреб економіки та суспільства, економити та ефективно використовувати бюджетні кошти, оперативно реагувати на потреби ринку праці.*

Проаналізовано досвід створення та функціонування Центру експертизи та

© С. В. Гордійчук, 2017

Уточнена сущность и структура понятия «профессиональная компетентность» будущего учителей иностранного языка, основным компонентом структуры указанного понятия является коммуникативная компетентность. Автором обоснованы критерии сформированости профессиональной компетентности: мотивационный; лингвосоциокультурный; методический; информатический. Дана характеристика уровней сформированости профессиональной компетентности будущих учителей английского языка: высокий, средний и низкий. Рассмотрено современное состояние организации контроля знаний будущих учителей английского языка с использованием технологий дистанционного обучения. Представлен опыт внедрения технологий дистанционного обучения в профессиональную подготовку студентов, его эффективность доказана результатами формирующего этапа эксперимента.

Ключевые слова: *профессиональная компетентность будущих учителей английского языка, дистанционное обучение, информационно-коммуникационные технологии, контроль знаний, технологии дистанционного обучения, электронное учебно-методическое обеспечение.*

EXPERIMENTAL CONFIRMATION OF EFFECTIVENESS OF KNOWLEDGE CONTROL OF FUTURE ENGLISH TEACHERS USING DISTANCE LEARNING

O.A. Gnedkova

Abstract. *The results of scientific studies and practical realization of control knowledge process of future teachers of English using distance learning are presented. The essence and structure of the term «professional competence» of future English teachers are defined. The main component of the structure of this notion is communicative competence. The author proved the criteria of formation of professional competence, motivation, lingvosociocultural, methodical; informational. The levels of professional competence of future teachers of English: high, medium and low are characterized. The current state of knowledge control of future teachers of English using distance learning is analyzed. The experience of implementation of distance learning technologies in professional training of students is presented and its effectiveness is proven by the results of formative stage of experiment.*

Key words: *professional competence of future teachers of English, distance learning, information and communication technologies, control of knowledge, technologies of distance learning, electronically educational and methodological support.*

УДК: 378.14:37.012:61

ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРУ ЕКСПЕРТИЗИ ТА МОНІТОРНИГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВОЇ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МЕДИЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

С.В. ГОРДІЙЧУК, кандидат біологічних наук, доцент кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін, проректор з навчальної роботи
КВНЗ «Житомирський інститут медсестринства»
Житомирської обласної ради
E-mail: stepanovasv77@mail.ru

Анотація: *У статті розглянуто необхідність впровадження системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності у медичних навчальних закладах, оскільки система медичної освіти сьогодні, вимагає нових якісних підходів у процесі підготовки фахівців, що дозволить інтегрувати та адаптувати процеси навчання до реальних потреб економіки та суспільства, економити та ефективно використовувати бюджетні кошти, оперативно реагувати на потреби ринку праці.*

Проаналізовано досвід створення та функціонування Центру експертизи та

© С. В. Гордійчук, 2017

моніторингу освітньої діяльності у КВНЗ «Житомирський інститут медсестринства». Представлено структуру, завдання, напрями діяльності Центру та його структурних підрозділів. Підкреслено, що основними завданнями діяльності центру є: розробка нормативно-методичного забезпечення системи контролю якості освіти; експертиза та моніторинг визначення показників та чинників забезпечення якості освіти; розробка експертних схем аналізу навчальних планів, освітніх програм і характеристик на предмет їх відповідності державним стандартам; організація і проведення анкетування студентів і викладачів з питань якості освіти; розробка та апробування системи комплексного рейтингування викладачів інституту; розробка методик самодіагностики успішності студентів (за результатами тестування, атестації, виконання індивідуального плану, занять з тієї чи іншої дисципліни, самостійної роботи тощо); отримання єдиних комплексних критеріїв для оцінювання і контролю рівня та ефективності роботи кафедр, циклових комісій і викладачів та інше. Визначено функції кожного структурного підрозділу Центру.Наведено приклади діяльності Центру щодо моніторингу якості формування контингенту студентів; моніторингу якості формування загальних компетентностей (тест загальної навчальної компетентності); моніторингу знань та формування компетентностей через вивчення фундаментальних і професійних дисциплін.

Ключові слова: *якість освітньої діяльності; внутрішня система забезпечення якості; моніторинг якості; медична освіта.*

Актуальність (Introduction). У сучасному світі термін «якість» присутній в усіх сферах діяльності, його необхідно вважати багатогранним поняттям, що є фундаментом для вирішення чисельних завдань, які стоять сьогодні перед Україною. Якість є ключовою у промисловості, медицині, торгівлі, сфері транспорту, сфері обслуговування тощо. Не обійшло це поняття й освіту як одну з найважливіших сторін соціального життя суспільства [1].

Якість освіти – це одна із найважливіших проблем, що постала перед освітянами та суспільством, яке чекає на значний прорив у всіх галузях економіки та підвищення життєвих стандартів завдяки підняттю рівня підготовки кадрів та відповідності їх компетентностей до кваліфікаційних вимог кожної професії [1].

Проблема є актуальною і для галузі «Охорона здоров'я», зокрема, медсестринства, оскільки значна кількість випускників медичних навчальних закладів, що мають диплом про здобуття освіти за освітніми рівнями бакалавра та магістра працюють не за фахом або немотивовані залишатися в Україні, а тому від'їжджають за кордон. Дане явище вимагає нових якісних підходів у процесі підготовки фахівців, що дозволить інтегрувати та адаптувати процеси навчання до реальних потреб економіки та суспільства, економити та ефективно використовувати бюджетні кошти, оперативно реагувати на потреби ринку праці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publication). Із метою адекватного реагування на зміни ринку освітніх послуг необхідна система управління їх якістю, основною метою якої є орієнтація на кінцевих споживачів: виявлення їхніх вимог, оцінка ступеня відповідності якості освітніх послуг потребам ринку. Ця проблема була предметом дослідження таких науковців як Б. Братаніч, В.Вікторов, С. Захаренков, Т.Оболенська, О. Панкрухин, Е. Подшибякіна, З. Рябова, П.Третьяков, М. Туберозова, Ш.Халілов, Н. Шарай, В. Шереметова та ін. Складність і багатогранність проблеми якості освітніх послуг вимагають принципово нового підходу до її вирішення. Це аргументують у своїх працях Б.Агранович, К. Астахова, І. Бабин, С. Гордійчук, Г. Єльнікова, В. Кремень, В. Корбутяк, В. Шатило, Н. Шигонська та ін.

Метою даного дослідження (Purpose) є узагальнення досвіду діяльності Центру експертизи та моніторингу якості освіти як складового компоненту моделі внутрішньої системи якості освіти КВНЗ «Житомирський інститут медсестринства» Житомирської обласної ради.

Методи (Methods). У дослідженні використано методи системного аналізу, систематизації та логічного узагальнення.

Результати дослідження та їх обговорення (Results). Розробка та впровадження системи управління якістю у вищих навчальних закладах є одним із шляхів виходу з кризового стану, що виник у зв'язку з демографічною ситуацією, яка склалась в Україні протягом остан-

ніх років. Така ситуація пов'язана із зменшення кількості абітурієнтів, а від так зростанням конкуренції між ВНЗ на регіональному та всеукраїнському ринку праці, а інколи є причиною згортання діяльності частини ВНЗ.

Закон України «Про вищу освіту» передбачає систему нових поглядів на основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, регламентує умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами та поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Згідно Закону система забезпечення якості вищої освіти складається з: системи забезпечення вищими навчальними закладами /закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (системи внутрішнього забезпечення якості); системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів/ закладів вищої освіти [3, С.37-40].

Для забезпечення зовнішньої системи якості Законом передбачено створення Національного агентства з питань якості освіти, тому система внутрішнього забезпечення якості має формуватися самим навчальним закладом та передбачає здійснення таких процедур і заходів: визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти; здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм; щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті вищого навчального закладу, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб; забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників; забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі, самостійної роботи студентів за кожною освітньою програмою; забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом; забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації; забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників вищих навчальних закладів і здобувачів вищої освіти [4].

Аналіз літературних джерел виявив, що на сьогодні Національних стандартів внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні досі не існує. У вищих навчальних закладах застосовуються різноманітні моделі моніторингу, аудиту та управління якістю, проте усталеної системи вони не формують [5].

Для забезпечення внутрішньої системи якості освітнього процесу у КВНЗ «Житомирський інститут медсестринства» Житомирської обласної ради було створено «Положення про внутрішню систему забезпечення якості» [6], яким передбачено Центр експертизи та моніторингу якості освітньої діяльності, до складу якого увійшли представники навчально-методичної, наукової, практичної та виховної структур інституту.

Основними завданнями діяльності центру є:

• розробка нормативно-методичного забезпечення системи контролю якості освіти;

• експертиза та моніторинг визначення показників та чинників забезпечення якості освіти;

• розробка експертних схем аналізу навчальних планів, освітніх програм і характеристик на предмет їх відповідності державним стандартам;

• організація і проведення анкетування студентів і викладачів з питань якості освіти;

• розробка та апробування системи комплексного рейтингування викладачів інституту; розробка методик самодіагностики успішності студентів (за результатами тестування, атестації, виконання індивідуального плану, занять з тієї чи іншої дисципліни, самостійної роботи тощо);

• підготовка щорічного звіту за підсумками роботи Центру;

• вивчення та узагальнення досвіду інших ВНЗ щодо діяльності експертних служб та моніторингових досліджень;

• взаємодія та співпраця з провідними ВНЗ;

- створення інформаційної бази, що всебічно висвітлює діяльність інституту як загалом, так і його кафедр, циклових комісій і викладачів зокрема;
- отримання єдиних комплексних критеріїв для оцінювання і контролю рівня та ефективності роботи кафедр, циклових комісій і викладачів;
- удосконалення діяльності й розвиток інституту через критичний і відвертий аналіз колективом результатів власної праці;
- стимулювання видів діяльності, що сприяють підвищенню рейтингу інституту загалом.

Як наголошує Гордійчук С., представлені завдання комплексно реалізуються через низку взаємопов'язаних методів, що регулюють навчально-методичну, наукову та виховну діяльність закладу [7, С.753].

Структура Центру експертизи та моніторингу якості освітньої діяльності, що являє собою складову моделі внутрішньої системи забезпечення якості КВНЗ «Житомирський інститут медсестринства» Житомирської обласної ради, визначає взаємозв'язок між ректоратом, Центром експертизи та моніторингу освітньої діяльності, навчально-методичним відділом інституту та визначає функції кожного структурного підрозділу (рис 1).

Діяльність Центру передбачає чіткий розподіл функціональних обов'язків між кожним підрозділом, що входить до його складу. Так, *головне завдання підрозділу ліцензування, акредитації, атестації* - організація й здійснення процедур ліцензування освітньої діяльності, державної акредитації спеціальностей, атестації науково-педагогічних та педагогічних працівників, що реалізується у навчальному закладі. Основними напрямками діяльності підрозділу є: організація роботи відділень коледжу, кафедр інституту по підготовці й проведенню процедур ліцензування й акредитації освітньої діяльності; моніторинг діяльності структурних підрозділів щодо відповідності ліцензійним умовам надання освітніх послуг у сфері вищої освіти; участь у формуванні стратегії та настанов діяльності закладу щодо якості освіти; організація періодичного перегляду освітніх програм підготовки відповідно до потреб регіонального ринку праці; здійснення методичного супроводу щодо оформлення ліцензійних та акредитаційних справ (проведення нарад з представниками структурних підрозділів щодо процедури ліцензування та акредитації; підготовка пакету документів для проведення відповідних експертиз тощо).

Після проведення консультацій з роботодавцями (головними лікарями лікувально-профілактичних закладів) було з'ясовано, що сучасний конкурентоспроможний медичний фахівець повинен мати: високий рівень практичної підготовки за відповідним профілем спеціалізації; теоретичні знання з відповідної спеціальності; володіти комп'ютерною грамотністю на рівні середнього користувача; володіти основами конфліктології; бути відповідальним за доручену справу; проявляти ініціативність та творче відношення до своєї роботи; мати здатність до швидкого засвоєння нових знань; готовність до інновацій, нововведень; мотивацію до підвищення кваліфікації.

У зв'язку з вище викладеним, основними завданнями *підрозділу якості практичних навичок та зв'язку з роботодавцями є:* організація практичної підготовки студентів у реальних умовах лікувального закладу; розширення/формування баз практик у лікувально-профілактичних установах; підготовка договорів на проведення практик з гарантіями наступного працевлаштування для випускників; проведення співбесід студентів із представниками зацікавлених організацій (ЛПЗ, фармацевтичних фірм); взаємодія зі службою зайнятості міста й області; організація консультаційно-інформаційного центру регіонального рівня на базі інституту для сприяння працевлаштуванню фахівців; формування бази даних незайнятих випускників; організація їх перепідготовки з інших спеціалізацій, що є більш необхідними на ринку медичних послуг та сприяння їх майбутньому працевлаштуванню; узагальнення вимог роботодавців щодо якості підготовки випускників ВМНЗ; організація системи додаткової професійної освіти з урахуванням побажань студентів і рекомендацій лікувальних закладів; формування й ведення загальноінститутської бази даних роботодавців і випускників; впровадження інтерактивних і дистанційних технологій в освітній процес за допомогою активного використання ресурсів електронної системи навчання/ спеціалізованої системи інтернет-тренажерів тощо.

Рис.1 Структура Центру експертизи та моніторингу якості освіти КВНЗ «Житомирський інститут медсестринства» Житомирської обласної ради

Діяльність *підрозділу організації профорієнтації та вступу абітурієнтів* спрямована на: створення системи профорієнтації та відбору талановитої молоді для навчання в закладі шляхом організації спільних предметних олімпіад та творчих конкурсів серед випускних шкіл, гімназій, ліцеїв області; формування контингенту абітурієнтів через посилення зв'язків «школа – інститут», організації на базі інституту гуртків «юних біологів та хіміків» при цикловій комісії та кафедрі природничих та соціально-гуманітарних дисциплін, проведення тематичних лекцій; вдосконалення роботи підготовчих курсів, що започатковані в інституті, розвиток їх програмного й методичного забезпечення за участю викладачів інституту й сертифікованих педагогів середніх навчальних закладів; підготовка інформації щодо якості знань абітурієнтів (за результатами ЗНО) для подальшого прогнозування результатів навчання майбутніх студентів; підготовку довгострокових договорів про співробітництво з організаціями (лікувально-профілактичними закладами, фармацевтичними фірмами, стоматологічними кабінетами на інше) на цільову підготовку фахівців.

У складі Центру *підрозділ якості діяльності кафедр та циклових комісій* забезпечує: створення банку даних освітніх технологій, над якими працюють науково-педагогічні та педагогічні працівники, що надає можливість ефективно підвищувати інноваційну культуру всіх учасників освітнього процесу; активізацію роботи щодо проведення семінарів-практикумів, тренінгових занять, «круглих столів» з метою координації освітнього процесу з циклів дисциплін, визначених для внутрішнього аудиту, та підвищення відповідальності викладачів за кінцевий результат - якість підготовки фахівців; своєчасне формування рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення й ефективності діяльності ка-

федр та циклових комісій за результатами психолого-педагогічного аналізу навчальних занять, а також систематичних соціологічних опитувань серед викладачів та студентів щодо якості навчання; організацію постійного перегляду сучасних освітніх програм (раціонального поєднання теорії й практики, формування навчальних дисциплін з урахуванням потреб у системі охорони здоров'я та інше); контроль якості організації науково-дослідницької роботи студентів та викладачів кафедр; реалізацію академічної мобільності серед викладачів. *Підрозділ інформаційно-технічної обробки та збереження даних* здійснює: організацію, збереження, обробку, інтерпретацію інформації про стан і динаміку показників якості освіти в закладі для наступної розробки обґрунтованих управлінських рішень; формування банку інформаційно-аналітичних матеріалів з проблем якості освіти; адміністрування і модернізацію програмного забезпечення, що використовується для проведення моніторингових процедур тощо.

Важливе значення в діяльності Центру відведено *студентському підрозділу з якості освіти*. Даний підрозділ створено для систематичного внутрішнього аудиту якості освітньої діяльності за участю студентів. *Основні завдання підрозділу*: формування академічного етносу, несумісного з явищами корупції, академічної нечесності, списування, плагіату тощо; забезпечення навчальним закладом належних соціально-побутових умов для студентства та покращення матеріально-технічної бази; організацію роботи студентського самоврядування, розвиток студентських організацій, гуртків, секцій, товариств, братств; пропозиції щодо змісту навчальних програм; пропозиції щодо його покращення освітнього процесу; вплив на якість викладання через опитування студентів стосовно методики викладання та змісту навчальних програм; участь у виборі навчальних дисциплін у межах, передбачених освітньо-професійною програмою підготовки та робочим навчальним планом (варіативна частина); вплив на якість процесу набуття практичних умінь та навичок шляхом можливості вибору місць проходження практики та стажування; вплив на якість наукової роботи через участь у наукових проектах, розробках, конференціях, через наукові публікації; участь у розподілі стипендійних коштів, місць у гуртожитку, відрахуванні студентів тощо.

У рамках діяльності Центру для забезпечення внутрішньої системи контролю якості освіти здійснюється:

1) *Моніторинг якості формування контингенту студентів.* З метою виявлення кінцевого рівня знань студентів з дисциплін шкільного курсу на початку нового навчального року проводяться контрольні зрізи знань для студентів 1-го курсу з української мови та профільної дисципліни (біологія). Отримані показники переводяться у національну систему оцінювання порівнюються з атестатом та сертифікатами ЗНО або свідоцтвом про неповну вищу освіту. Така система дає можливість здійснювати моніторинг за щорічним формуванням контингенту студентів та визначити «якість знань на вході».

2) *Моніторинг якості формування загальних компетентностей.* Даний елемент моніторингу досягається шляхом проведення ректорських контрольних робіт після кожного навчального семестру з дисциплін, що завершили цикл навчання та дає можливість визначити кінцевий рівень знань студентів. Тестові завдання та відповіді до ректорських контрольних робіт (РКР) підготовлені педагогічними працівниками, які викладали відповідні дисципліни. Проведення та перевірка РКР здійснювалась незалежними експертами. Контрольні роботи проводились для студентів ІІ та ІІІ курсів. Кількість тестових завдань та час проведення РКР для всіх студентів однакові. РКР проводились з дисциплін природничо-математичного та суспільно-гуманітарного циклів, а для відділень, на яких не проводиться “КРОК” – з циклу професійно-орієнтованих дисциплін. Така система дає можливість визначити «якість процесу».

3) *Моніторинг знань та формування компетентностей через вивчення фундаментальних і професійних дисциплін* (тест загальної навчальної компетентності). Даний елемент моніторингу досягається шляхом системної підготовки до проведення

ліцензованого іспиту «Крок М» та «Крок Б». У навчальному закладі проводиться тестування студентів усіх відділень протягом навчального року з подальшим аналізом результатів. Така перевірка дозволяє моделювати умови проведення тестування, що, у свою чергу, надає змогу випускникам адаптуватися до регламенту та вимог проведення ЛІ, проводити заміри початкових та кінцевих результатів підготовки, а також провести рейтинг якості підготовки студентів серед викладачів. З цією метою, згідно з графіком, двічі на семестр проводиться тестування студентів із використанням створених в інституті буклетів на базі тестових завдань центру тестування МОЗ України. За результатами проведених тестувань навчальною частиною визначається «група ризику», яка не набирає достатню кількість вірних відповідей. Для таких студентів організується окрема перевірка знань і здійснюється додаткове тестування. Дані про таких студентів передаються на профільні циклові комісії для організації подальшої індивідуальної консультативної роботи з ними та підвищення рівня вимог під час проведення поточних занять з метою активізації роботи з даним контингентом студентів. Також навчальною частиною скоординовуються графіки консультацій для студентів-випускників усіх спеціальностей, які за результатами складання підсумкового модульно-тестового контролю з профільних дисциплін не набирають відповідну кількість необхідних балів. Для таких студентів індивідуальна робота проводиться окремо.

Важливим компонентом оцінювання якості результатів освітнього процесу є самотестування студентів під час самопідготовки з використанням індивідуальних комп'ютерів та будь-яких гаджетів. Для оцінювання та оперативного встановлення рівня самопідготовки студентів використовується програма «Колоквіум» із пакету програм «Деканат», фірми ПОЛІТЕК – СОФТ. Дана програма автоматизує процес тестування студентів та здійснює їх підготовку до підсумкового модульного контролю та проведення ліцензованого інтегрованого іспиту «Крок М». Програма дозволяє: сформувати єдину бібліотеку тестів з можливістю її використання для різних дисциплін; використовувати значну кількість режимів (алгоритмів) тестування і оцінювання; здійснювати моніторинг процесу тестування в реальному часі; проводити статистичний аналіз результатів тестування з метою контролю знань студентів та оцінювання якості організації освітнього процесу; автоматично отримувати рейтингові списки за результатами тестування; ректорату контролювати ефективність роботи викладачів та якість знань студентів; накопичувати та аналізувати результати тестування студентів протягом всього періоду навчання; підвищувати ефективність тестів за допомогою спеціальних засобів аналізу результатів [7]. Зокрема, Шигонська Н. зазначає, що даний досвід, безперечно позитивно впливає на рівень навчальних досягнень студентів інституту [8, С.130]. Таким чином, така система моніторингу якості освітнього процесу дає можливість визначити «якість знань на виході».

Висновки та перспективи (Discussion). Для якісної підготовки конкурентного медичного фахівця необхідно здійснювати системний внутрішній моніторинг якості освітньої діяльності у навчальному закладі шляхом: створення центрів (відділів) експертизи та моніторингу освітньої діяльності; постійного впровадження у навчальний процес інноваційних технології та методів навчання; формування та оприлюднення чітких критеріїв оцінювання знань студентів; забезпечення участі роботодавців у процесі оновлення та періодичного перегляду освітніх програм; оцінювання практичної підготовки випускників, соціологічного опитування щодо якості набутих компетентностей підготовлених фахівців; забезпечення прозорих та конкретизованих критеріїв щодо якості науково-педагогічних працівників навчального закладу, створення умов для підвищення їх професійної майстерності; створення системи менеджменту якості відповідно до вимог стандартів Європейської асоціації гарантії якості вищої освіти тощо.

Список використаних джерел

1. Агранович Б.Л. Менеджмент качества в вузе / Б. Л. Агранович, О. В. Боев, А. С. Клепіков и др. – М.: Логос, 2005. – 208 с.

2. Корбутяк В.І. Адаптація освітньої діяльності Національного університету водного господарства та природокористування до європейських принципів вищої освіти [Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслів–Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» - Додаток 1 до вип. 37. Том 1 (69): Тематичний випуск «Вища освіта

України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»] / В. І. Корбутяк, О. О. Пшеюк, Г. Є. Васильєва – К: Гнозис, 2016. 92-100 с.

3. Гордійчук С. В. Забезпечення якості освітньої діяльності за участю студентів у вищому медичному навчальному закладі / С. В. Гордійчук // Вісник Житомирського державного педагогічного університету ім. І. Франка (педагогічні науки). – 2016. – випуск № 3 (85). – С. 37-42.

4. Закон України «Про вищу освіту» // Закон від 01.07.2014р. № 1556-VII [Електронний ресурс] / Режим доступу: http: zakon4.rada/gov.ua/laws/1556-18.

5. Шатило В. Й. Забезпечення якості освітньої діяльності як шлях реалізації Закону України «Про вищу освіту» / Шатило В. Й., Гордійчук С. В. // Медична освіта. Науково-практичний журнал. – 2015 – № 2 – С. 94-98.

6. Про введення в дію Положення про внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності КВНЗ «Житомирський інститут медсестринства»: Наказ ректора КВНЗ «Житомирського інституту медсестринства» від 17.09.2015 № 12.

7. Gordiichuk S. Principles of Implementing an Electronic Progress Log at KVNZ “Zhytomyr Nursing Institute” / S. Gordiichuk // Recent Advances in Systems, Control and Information Technology. Proceedings of the International Conference SCIT 2016, May 20–21, 2016, Warsaw, Poland, Library of Congress Control Number: 2016957850, Springer International Publishing AG 2017. 829 p. P.751-759, DOI 10.1007/978-3-319-48923-0

8. Shygonska N. The use of ICT in Formation of Professional Competence of Nurses in Ukraine / N.Shygonska // Recent Advances in Systems, Control and Information Technology. Proceedings of the International Conference SCIT 2016, May 20–21, 2016, Warsaw, Poland, Library of Congress Control Number: 2016957850, Springer International Publishing AG 2017. 829 p. P. 127-135, DOI 10.1007/978-3-319-48923-0

References

1. Agranovich, B. L., Boev, A. V., Klepikov, A. S. (2005). Menedzhment kachestva v vuze [Quality management in high school]. Moscow, Russia: Logos, 208.

2. Korbutyak, V. I., Psheyuk, A. A., Vasiliev, G. E. (2016). Adaptatsiia osvitnoi diialnosti Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia do yevropeiskykh pryntsypiv vyshchoi osvity [Adapting the educational activities of the National University of Water and Environment to the European principles of higher education]. Kyiv, Ukraine: Gnosis, 92-100.

3. Gordiichuk, S. V. (2016). Zabezpechennia yakosti osvitnoi diialnosti za uchastiu studentiv u vyshchomu medychnomu navchalnomu zakladi [Ensuring quality educational activities with students in higher medical schools]. Journal of Zhytomyr State Pedagogical University named after Ivan Franko (pedagogical science), 3 (85), 37-42.

4. Law of Ukraine "On Higher Education" // Act of 01/07/2014 p. 1556 number-VII. Available at: http:// zakon4.rada/gov.ua/laws/1556-18.

5. Shatylo, V. I., Gordiichuk, S. V. (2015). Zabezpechennia yakosti osvitnoi diialnosti yak shliakh realizatsii Zakonu Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Ensuring quality education activities as a way of implement the Law of Ukraine "On Higher Education"]. Medical Education. Scientific journal, 2, 94-98.

6. Pro vvedennia v diiu Polozhennia pro vnutrishniu systemu zabezpechennia yakosti osvitnoi diialnosti KVNZ «Zhytomyrskyi instytut medsestrynstva»: Nakaz rektora KVNZ «Zhytomyrskoho instytutu medsestrynstva» vid 17.09.2015 № 12. [About the implementation of the Regulations on internal quality assurance system of educational activities KVNZ "Zhytomyr Nursing Institute": Decree rector KVNZ "Zhytomyr Nursing Institute" of 17.09.2015 number 12.].

7. Gordiichuk, S. (2016). Principles of Implementing an Electronic Progress Log at KVNZ “Zhytomyr Nursing Institute”, 751-759. doi: 10.1007/978-3-319-48923-0

8. Shygonska, N. (2016). The use of ICT in Formation of Professional Competence of Nurses in Ukraine. Recent Advances in Systems, Control and Information Technology, 127-135. doi: 10.1007/978-3-319-48923-0

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЦЕНТРА ЭКСПЕРТИЗЫ И МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ КАК СОСТАВНОЙ ВНУТРЕННЕЙ СИСТЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В МЕДИЦИНСКОМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

Гордийчук С.В.

Аннотация. *В статье рассмотрена необходимость внедрения системы внутреннего обеспечения качества образовательной деятельности в медицинских учебных заведениях, поскольку система медицинского образования сегодня требует новых качественных подходов в процессе подготовки специалистов, которая позволит интегрировать и адаптировать процессы учебы к реальным потребностям экономики и общества, экономить и эффективно использовать бюджетные средства, оперативно реагировать на потребности рынка труда.*

Проанализирован опыт создания и функционирования Центра экспертизы и мониторинга образовательной деятельности в КВНЗ «Житомирский институт медсестринства». Представлена структура, задание, направления деятельности Центра, и его структурных подразделений. Подчеркнуто, что основными заданиями деятельности Центра является: разработка нормативно методического обеспечение системы контроля качества образования; экспертиза и мониторинг определения показателей и факторов обеспечения качества образования; разработка экспертных схем анализа учебных планов, образовательных программ и характеристик, на предмет их соответствия государственным стандартам; организация и проведение анкетирования студентов и преподавателей по вопросам качества образования; разработка и опробование системы комплексного рейтингования преподавателей института; разработка методик самодиагностики успеваемости студентов (за результатами тестирования, аттестации, выполнения индивидуального плана, занятий, по той или другой дисциплине, самостоятельной работы и тому подобное); получение единственных комплексных критериев для оценивания и контроля уровня и эффективности работы кафедр, цикличных комиссий и преподавателей, и другое. Определены функции каждого структурного подразделения Центра. Приведены примеры деятельности Центра относительно мониторинга качества формирования контингента студентов; мониторингу качества формирования общих компетентностей (тест общей учебной компетентности); мониторингу знаний и формирования компетентностей через изучение фундаментальных и профессиональных дисциплин.

Ключевые слова: *качество образовательной деятельности; внутренняя система обеспечения качества; мониторинг качества; медицинское образование.*

THE ACTIVITIES CENTRE FOR EXPERTISE AND MONITORING THE QUALITY OF EDUCATION AS A PART OF AN INTERNAL QUALITY ASSURANCE SYSTEM OF EDUCATIONAL ACTIVITY IN MEDICAL INSTITUTION

Gordiichuk S. V.

This article describes the need for implementation of internal quality assurance education in medical educational institutions, since the system of medical education today requires new approaches under preparation training of specialists, that will integrate and adapt learning processes to the real needs of the economy and society, save and effectively use public money and promptly respond of Labour Market. Analyzes the experience of creation and functioning of the Centre of expertise and monitoring of educational activities in KHEI "Zhytomyr Nursing Institute." Presented the structure, tasks, activities of the Centre and its organization department. Underlined that the main tasks of the Centre are: development of normative-methodical support of quality control system of education; examination and monitoring indicators and factors for quality assurance of education; development schemes expert analysis of curricula, educational programs and features for their compliance with state standards; development schemes expert analysis of curricula, educational programs and features for their compliance with State standards; organizing and conducting a survey of students and teachers for quality education; development and testing of an integrated system rating teachers of the institute; development methods of self-diagnosis student achievement (Based on testing, certification, the individual plan of employment of a discipline, self-study, etc.); receiving a single complex criteria for evaluating and monitoring the level and effectiveness

of the subdepartments, cyclic commissions and teachers and others. Defined functions of each structural unit of the Center. Shows the examples of Centre activities for monitoring the quality assurance of formation students' contingent; monitoring the quality of the formation general competencies (test of general educational competence); monitoring knowledge and competencies formation through the study of fundamental and professional disciplines. Examples of activity the Center concerning monitoring quality of formation the contingent students are given; to monitoring quality of formation the general kompetentnost (test of the general educational competence); monitoring of knowledge and formations kompetentnost through studying of fundamental and professional disciplines.

Keywords: *quality of educational activity; internal system of ensuring quality; quality monitoring; medical education.*

УДК 37.018 : 796. 071.4

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ З ВЕСЛУВАННЯ АКАДЕМІЧНОГО ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

А.М. ДИМОВА, старший викладач, завідувач кафедри
К.В. ДИМОВ, викладач
А.В. ДИМОВ, викладач
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
E-mail: odesit60@yandex.ua

Анотація: *На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури у статті з'ясовано деякі аспекти підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного до професійної діяльності. В рамках дослідження використовувалися методи ретроспективного аналізу, сходження від конкретного до абстрактного. Джерельну базу теоретичного дослідження склали праці провідних науковців в галузі педагогіки, сучасні дисертаційні дослідження, наукові збірники, періодичні та біографічні видання. Автором встановлено, що формування змісту навчання, підбір методів, форм, засобів професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного у вищих навчальних закладах повинно здійснюватися відповідно до особливостей майбутньої професійної діяльності фахівців даного напрямку. З'ясовано вимоги до організації професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів у вищих навчальних закладах, серед яких є системний підхід до навчання, професійна спрямованість, відповідність меті і завданням професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів, відповідність навчально-методичного матеріалу тенденціям розвитку професійної діяльності фахівців цього напрямку згідно соціально-економічного розвитку суспільства. Залишаються нерозв'язаними питання, пов'язані із забезпеченням відповідності змісту і організації навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів та особливостей майбутньої професійної діяльності тренерів-викладачів з веслування академічного згідно соціально-економічних умов країни. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні інших аспектів підготовки майбутніх тренерів-викладачів до професійної діяльності.*

Ключові слова: *професійна підготовка, майбутній тренер-викладач, професійна діяльність.*

Актуальність (Introduction). Нині модернізація сучасної вищої освіти в Україні здійснюється у напрямі інтеграції, демократизації та гуманізації. Спрямування на розробку та впровадження перспективних моделей організації ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах зумовлено вимогами та потребами сучасного суспільства. Нова система професійної підготовки, як цілісна педагогічна

© А.М. Димова, К.В. Димов, А.В. Димов, 2017

of the subdepartments, cyclic commissions and teachers and others. Defined functions of each structural unit of the Center. Shows the examples of Centre activities for monitoring the quality assurance of formation students' contingent; monitoring the quality of the formation general competencies (test of general educational competence); monitoring knowledge and competencies formation through the study of fundamental and professional disciplines. Examples of activity the Center concerning monitoring quality of formation the contingent students are given; to monitoring quality of formation the general kompetentnost (test of the general educational competence); monitoring of knowledge and formations kompetentnost through studying of fundamental and professional disciplines.

Keywords: *quality of educational activity; internal system of ensuring quality; quality monitoring; medical education.*

УДК 37.018 : 796. 071.4

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ З ВЕСЛУВАННЯ АКАДЕМІЧНОГО ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

А.М. ДИМОВА, старший викладач, завідувач кафедри
К.В. ДИМОВ, викладач
А.В. ДИМОВ, викладач
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
E-mail: odesit60@yandex.ua

Анотація: *На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури у статті з'ясовано деякі аспекти підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного до професійної діяльності. В рамках дослідження використовувалися методи ретроспективного аналізу, сходження від конкретного до абстрактного. Джерельну базу теоретичного дослідження склали праці провідних науковців в галузі педагогіки, сучасні дисертаційні дослідження, наукові збірники, періодичні та біографічні видання. Автором встановлено, що формування змісту навчання, підбір методів, форм, засобів професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного у вищих навчальних закладах повинно здійснюватися відповідно до особливостей майбутньої професійної діяльності фахівців даного напрямку. З'ясовано вимоги до організації професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів у вищих навчальних закладах, серед яких є системний підхід до навчання, професійна спрямованість, відповідність меті і завданням професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів, відповідність навчально-методичного матеріалу тенденціям розвитку професійної діяльності фахівців цього напрямку згідно соціально-економічного розвитку суспільства. Залишаються нерозв'язаними питання, пов'язані із забезпеченням відповідності змісту і організації навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів та особливостей майбутньої професійної діяльності тренерів-викладачів з веслування академічного згідно соціально-економічних умов країни. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні інших аспектів підготовки майбутніх тренерів-викладачів до професійної діяльності.*

Ключові слова: *професійна підготовка, майбутній тренер-викладач, професійна діяльність.*

Актуальність (Introduction). Нині модернізація сучасної вищої освіти в Україні здійснюється у напрямі інтеграції, демократизації та гуманізації. Спрямування на розробку та впровадження перспективних моделей організації ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах зумовлено вимогами та потребами сучасного суспільства. Нова система професійної підготовки, як цілісна педагогічна

© А.М. Димова, К.В. Димов, А.В. Димов, 2017

система, повинна бути спрямована на формування творчої самостійної особистості фахівця, здатної до саморозвитку та навчання упродовж життя, професійно мобільної та гнучкої відповідно до швидкозмінних економічних та суспільних процесів та явищ, конкурентоспроможної на ринку праці усіх галузей та сфер суспільства. Усе це повною мірою стосується професійної підготовки майбутніх фахівців галузі фізичного виховання та спорту, зокрема, тренерів-викладачів з веслування академічного.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Концептуальні положення щодо змісту та організації професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах, зокрема з фізичної культури і спорту, базуються на засадах Конституції України та Законах України «Про освіту» , «Про вищу освіту», «Про фізичну культуру і спорт», Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), Національної доктрини розвитку освіти України, Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту.

У процесі дослідження нами проаналізовано сучасні напрями вирішення проблеми підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного до професійної діяльності, а саме: формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури (М. Т. Данилко [1]); міжпредметні зв'язки у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури (Л. О. Демінська [2]); підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів (Л. І. Іванова [6]); професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика (Р. П. Карпюк [8, 9]); педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності (М. В. Карченкова [10]); теоретико-методологічні й організаційні основи формування фізичної культури студентів (Л. І. Лубишева [12]); індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя (О. М. Пехота [7]); професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) (Л. П. Сущенко [15]); психологічні особливості професійної підготовки студентів до майбутньої спортивно-педагогічної діяльності (О. П. Федик [16]); формування педагогічних здібностей у майбутніх учителів фізичної культури (В. Т. Яловик [17]) та ін.

Теоретичний аналіз наукових джерел засвідчив актуальність проблеми підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного до професійної діяльності як у теоретичному, так і у практичному аспектах.

Мета (Purpose). Визначені аспекти означеної проблеми окреслюють *мету статті*, яка полягає у з'ясування деяких аспектів підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного до професійної діяльності.

Методи (Methods). В рамках дослідження використовувалися методи ретроспективного аналізу, сходження від конкретного до абстрактного. Джерельну базу теоретичного дослідження склали праці провідних науковців в галузі педагогіки, сучасні дисертаційні дослідження, наукові збірники, періодичні та біографічні видання.

Результати (Results). У процесі аналізу психолого-педагогічної літератури нами з'ясовано, що зусилля науковців, роботи яких присвячено дослідженню питань, пов'язаних з означеною проблемою, спрямовані на обґрунтування та оновлення змісту навчання, на визначення форм, методів, засобів та організаційно-педагогічних умов, які повинні забезпечити ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців даного профілю у вищих навчальних закладах.

Досліджуючи сутність поняття «професійна підготовка», Л. П. Сущенко зазначає, що «у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту особистісний підхід доцільно розглядати як один із важливих наукових принципів, що забезпечує розуміння, пізнання, розвиток та самореалізацію особистості майбутнього фахівця в її цілісності та гармонійності [9]».

Науковці Н. Зволинска, В. Маслов стверджують, що провідною тенденцією розвитку професійної освіти, яка повинна впливати на усі складові змісту підготовки фахівця – на

визначення мети, планування, наповнення програм, на методи і засоби навчання, поведінки суб'єктів освітнього процесу, на оцінку рівня готовності до діяльності – необхідно визначити посилення особистісної функції поряд з традиційно основною – соціальною функцією змісту навчання [5]. Ми підтримуємо думку авторів і вважаємо, що початок професійної діяльності майбутніх тренерів-викладачів пов'язаний із розвитком здатності приймати самостійні рішення, які забезпечать шлях до творчої діяльності; здатності ефективно виконувати майбутню професійну діяльність.

Необхідно шукати оптимальне співвідношення між розширенням спектра можливостей, напрямків майбутньої професійної діяльності та якістю професійної підготовки тренерів-викладачів. Як зазначає В. О. Коваль, «для підготовки студентів на віддалену перспективу потрібно не тільки формувати у них професійні знання і уміння, а й ставити перед ними сучасні проблеми, знайомити з науковими підходами та методами дослідження, вчити творчості, розвивати прагнення до саморозвитку і самовдосконалення [11]».

На основі теоретичного аналізу і власного досвіду, ми переконалися, що якість професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного у вищих навчальних закладах залежить від таких умов: забезпечення фундаментальності професійної освіти, а також повним використанням потенціалу концепцій активно-діяльнісного навчання та компетентнісного підходу до професійної освіти. Зокрема, одним із факторів, які дозволяють розширити можливості професійної діяльності майбутніх тренерів-викладачів без зниження якості професійної підготовки, є, на нашу думку, сформований досвід професійно-творчого мислення студентів, що сприяє особистісному розвитку, допомагає розвивати інтелект, самостійно отримувати й розширювати загальні і професійні знання, можливість бачити перспективи майбутньої професійної діяльності та відповідно до цього спроектувати і реалізувати свої професійні можливості.

Важлива роль у підготовці майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного до професійної діяльності належить такому фактору, як конкурентноздатність професійної підготовки майбутніх фахівців, тобто професійні можливості, які надаються фахівцям після закінчення вищого навчального закладу.

Конкурентноздатність професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів визначається спрямованістю на формування професійної компетентності і залежить від спектру можливостей при виборі напрямку професійної діяльності, тобто наявності суміжних спеціальностей і можливості їх освоєння у вищому навчальному закладі; можливість самостійно підвищувати кваліфікацію; спрямованість освітнього процесу у вищому навчальному закладі на підготовку фахівців широкого профілю.

Сучасні соціально-економічні умови, тенденції розвитку галузі фізичного виховання та спорту, особливості професійної діяльності представників даного професійного напрямку забезпечують досить сприятливі умови для підвищення конкурентноздатності фахівців цього профілю. Сьогодні можливості застосування своїх професійних знань, умінь та навичок після закінчення вищого навчального закладу у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту значно розширилися. Подальша професійна діяльність може здійснюватися ними в освітніх установах, фізкультурно-спортивних організаціях, спортивних клубах, комерційних фізкультурно-спортивних організаціях, професійних спортивних командах, недержавних установах, у яких відбувається підприємницька діяльність, оскільки процес комерціалізації фізичної культури і спорту у нашій країні набуває об'єктивної реальності.

Нині для галузі фізичної культури й спорту, яка розглядається як одна з галузей народного господарства, характерними є загальні тенденції ринку, у тому числі, й ринку праці. Тому виникає потреба у вищевказаних фахівцях фізкультурно-спортивного профілю. Цей факт істотно впливає на вимоги до особистісної та спеціальної компетентності майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного, а також до їх професійної підготовки.

Якість професійної підготовки, тобто забезпечення високого рівня особистісної і

спеціальної компетентності фахівця, забезпечується спрямованістю професійної підготовки на галузеві, соціальні, регіональні інтереси, раціональним структуруванням змісту навчання та застосуванням ефективних освітніх технологій. Якість професійної підготовки безпосередньо впливає на конкурентноздатність майбутніх тренерів-викладачів. Критерієм якості підготовки майбутніх фахівців виступає професійна компетентність (спеціальна й особистісна).

Сучасні вимоги до професійної компетентності припускають розширення системи знань, умінь і навичок, необхідних для ефективної професійної діяльності майбутніх тренерів-викладачів та для їх життєдіяльності взагалі. Ринкова економіка жадає від фахівців високого рівня кваліфікації, яка передбачає наявність необхідних спеціальних, соціально-гуманітарних, соціально-психологічних знань; здатності майбутніх фахівців творчо підходити до виконання своїх професійних функцій; уміння приймати самостійні рішення; прагнення до всебічного професійно-особистісного розвитку; наявність потреби у самореалізації особистості.

З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що для забезпечення конкурентноздатності тренера-викладача у вищих навчальних закладах першим кроком повинна стати розробка його компетентнісної моделі.

У загальному вигляді професійну компетентність можна визначити як сукупність якостей особистості, що забезпечують ефективну професійну діяльність. До складу таких якостей належать такі характеристики, як професійно важливі знання, уміння, навички, здатності, мотивація, досвід професійної діяльності, інтеграція яких являє собою єдність теоретичної та практичної готовності до певної праці і дозволяє фахівцеві визначити на практиці здатність реалізовувати свій потенціал для успішної творчої професійної діяльності.

Певна професійна діяльність, її зміст та особливості пред’являють до майбутніх тренерів-викладачів загальногалузеві і спеціальні вимоги та визначають зміст їх загальнопрофесійної й спеціальної компетентності поряд з деякими характеристиками споживачів професійних послуг. Для майбутніх тренерів-викладачів ці вимоги такі:

- погіршення стану здоров’я населення, низький культурний рівень молоді, перевага «нераціональних» форм організації дозвілля визначають необхідність у високому рівні професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів;

- комерціалізація професійного спорту, потреба у популяризації здорового способу життя пред’являють високі вимоги до економіко-управлінської, соціологічної та правової підготовки майбутніх тренерів-викладачів.

Майбутні тренери-викладачі повинні бути готові до реалізації педагогічної та управлінської функцій у відповідній сфері діяльності. Професійна діяльність у галузі фізичного виховання та спорту має певні особливості, а саме: виконання будь-якої професійної функції майбутнього тренера-викладача завжди пов’язана з педагогічною діяльністю (вирішення завдань фізичного виховання, формування фізичної культури населення), а також управлінською діяльністю (здійснення організації фізкультурно-спортивної діяльності, керування закладами фізкультурно-спортивного напрямку).

Сучасному суспільству, що швидко розвивається, потрібні сучасно освічені, моральні, заповзятливі фахівці, які можуть самостійно приймати відповідальні рішення та прогнозувати їх можливі наслідки; здатні до співробітництва; мобільні, динамічні, конструктивні; такі, що мають розвинене почуття відповідальності за долю країни. Виходячи з тенденцій світового розвитку, до конкурентноздатних майбутніх тренерів-викладачів пред’являються такі вимоги:

1) наявність професійних знань, умінь та навичок, готовність до здійснення майбутньої професійної діяльності;

2) комунікативність, толерантність, здатність до конструктивного спілкування;

3) готовність до співробітництва, розвинене творче мислення, уміння самостійно приймати рішення;

4) економічна ерудованість, прагнення до професійного розвитку, акмеологічна спрямованість особистості.

До складу професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів входять соціальний, особистісний та індивідуальний компоненти, а також наявність оволодіння соціально-особистісними й загальнонауковими знаннями. Професійна компетентність тренерів-викладачів у майбутній професійній діяльності визначається здатністю:

- планувати й здійснювати колективну педагогічну та управлінську фізкультурно-спортивну діяльність;
- реалізовувати у процесі майбутньої діяльності конструктивне професійне спілкування;
- творчо і самостійно вирішувати педагогічні й управлінські завдання та проблеми, відповідати за результати своєї діяльності;
- орієнтуватися і вирішувати питання соціально-економічного розвитку галузі фізичного виховання та спорту;
- творчо збагачувати власні професійні знання, уміння й навички; адекватно оцінювати рівень власної компетентності;
- здійснювати науково-пізнавальну та іншу творчу професійну діяльність;
- прагнути до постійного професійного розвитку.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури та власний досвід уможливили зробити висновок, що формування змісту навчання, підбір методів, форм, засобів професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного у вищих навчальних закладах повинно здійснюватися відповідно до особливостей майбутньої професійної діяльності фахівців даного напрямку. Вимоги до організації професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів у вищих навчальних закладах є такими: системний підхід до навчання; професійна спрямованість; відповідність меті і завданням професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів; відповідність навчально-методичного матеріалу тенденціям розвитку професійної діяльності фахівців цього напрямку згідно соціально-економічного розвитку суспільства.

Висновки і перспективи (Discussion). На основі теоретичного аналізу дослідження деяких аспектів підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного до професійної діяльності у вищих навчальних закладах, нами з'ясовано, що сучасний стан підготовки майбутніх фахівців зазначеного напрямку не відповідає тим вимогам, які мають враховуватися при організації цього процесу. Залишаються нерозв'язаними питання, пов'язані із забезпеченням відповідності змісту і організації навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів та особливостей майбутньої професійної діяльності тренерів-викладачів з веслування академічного згідно соціально-економічних умов країни. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні інших аспектів підготовки майбутніх тренерів-викладачів до професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Данилко, М. Сучасні уявлення про сутність і структуру діяльності тренера / М. Данилко, В. Толкач // Професійна підготовка фахівців фізичної культури та спорту. – 2010. – № 12. – С. 22–26.

2. Демінська, Л. О. Аксіологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Л. О. Демінська; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – Київ, 2014. – 39 с.

3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www. http://zakon5.rada.gov.ua/.

4. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12.

5. Зволинская, Н. Н. Путь к идеалу высшего физкультурного образования / Зволинская Н.Н., Маслов В.И. // Теория и практика физ. культуры. – 1994. – № 3–4. – С. 2–7.

6. Іванова, Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. І. Іванова. – К., 2007. – 376 с.

7. Інформаційно-комунікаційні технології в педагогічній освіті : навч. посіб. / О.М. Пєхота, Т.В. Тихонова, А.Б. Веліховська, Ф.С. Халілова, Т.В. Зубенко; ред.: О.М. Пєхота, Т.В. Тихонова. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 251 с.

8. Карпюк, Р. П. Концептуальні засади сучасної парадигми якості вищої фізкультурної освіти / Р. П. Карпюк // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2015. - Вип. 3(2). - С. 153-156.

9. Карпюк, Р. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика [монографія] / Р. П. Карпюк. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2008. – 504 с.

10. Карченкова, М. В. Особливості професійно-прикладної підготовки майбутніх учителів фізичної культури / М. В. Карченкова, Д. Довгань // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. - 2008. – Т. 1. – С. 181–185.

11. Коваль, В. О. Проблема валеологічної підготовки студентів вищих навчальних закладів у науковій літературі та практиці культури / В. О. Коваль // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І.Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ ; Запоріжжя. – 2012. – Вип. 21. – С. 82–86.

12. Лубышева, Л. И. Теоретико-методологические и организационные основы формирования физической культуры студентов: автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Л. И. Лубышева – М., 1992. – 58 с.

13. Лубышева, Л. И. Социология физической культуры и спорта: учеб. пособие / Л. И. Лубышева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Академия, 2010. – 135 с.

14. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. – 2002. – № 29. – С. 2–4.

15. Сущенко, Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Л. П. Сущенко. – Запоріжжя : Запорізький держ. ун-т, 2003. – 442 с.

16. Федик, О. П. Психологічні особливості професійної підготовки студентів до майбутньої спортивно-педагогічної діяльності: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / О. П. Федик ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 1999. – 16 с.

17. Яловик, В. Т. Використання проблемних ситуацій при формуванні педагогічної творчості майбутніх учителів фізичного виховання / В. Т. Яловик // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Пед. науки. – 2012. – № 19. – С. 209–215.

References

1. Danylko, M., Tolkach, V. (2010). Suchasni uiavlennia pro sutnist i strukturu diialnosti trenera [Modern ideas about the nature and structure of the activities of the coach]. Professional training of specialists of physical culture and sports, 12, 22-26.

2. Deminska, L. O. (2014) Aksiolohichni zasady profesiino-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv fizychnoho vykhovannia [Axiological foundations of professional and pedagogical training of future teachers of physical education]. Borys Grinchenko Kyiv University. Kiev. 39.

3. Law of Ukraine on higher education. Available at : http://zakon5.rada.gov.ua/.

4. Law of Ukraine on education. Available at : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12.

5. Zvolinskaya, N. N. Maslov, V. I. (1994) Put k idealu vyisshego fizkulturnogo obrazovaniya [The path to the ideal of higher physical education]. The theory and practice of physical culture, 3-4, 2-7.

6. Ivanova, L. I. (2007). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do fizkulturno-

ozdorovchoi roboty z uchniamy zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Training of future teachers of physical culture to sports and recreational activities with students of secondary schools]. Kiev, 376.

7. Piekhota, O. M., Tykhonova, T. V., ed. (2013). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v pedahohichnii osviti [Information and communication technologies in teacher education]. Nikolaev: Ilion, 251.

8. Karpiuk, R. P. (2015) Kontseptualni zasady suchasnoi paradyhmy yakosti vyshchoi fizkulturnoi osvity [Conceptual framework the contemporary paradigm of the quality of higher physical education]. The scientific journal National Pedagogical Dragomanov University. Episode 15 : the Scientific-pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport), 3 (2), 153-156.

9. Karpiuk, R. P. (2008) Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv z adaptyvnoho fizychnoho vykhovannia: teoriia ta metodyka [Professional training of future specialists in adaptive physical education: theory and methodology]. OJSC «Volyn regional printing», 504.

10. Karchenkova M. V., Dovhan D. (2008) Osoblyvosti profesiino-prykladnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury [Features professional-applied training of future teachers of physical culture]. Physical education, sport and health culture in modern society, 1, 181-185.

11. Koval, V. O. (2012) Problema valeolohichnoi pidhotovky studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv u naukovii literaturi ta praktytsi kultury [Problem of valeological preparation of students of higher educational establishments in the scientific literature and the practice of culture]. Pedagogy and psychology of forming a creative personality: problems and searches, 21, 82-86.

12. Lubyisheva, L. I. (1992) Teoretiko-metodologicheskie i organizatsionnyie osnovyi formirovaniya fizicheskoy kulturyi studentov [Theoretical, methodological and organizational bases of formation of physical culture of students]. State central order of Lenin institute of physical culture. Moscow. 58.

13. Lubyisheva, L. I. (2010) Sotsiologiya fizicheskoy kulturyi i sporta [Sociology of physical culture and sports]. Moscow: Academy, 135.

14. Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukrainy u XXI stolitti (2002) [National doctrine of education development of Ukraine in the XXI century]. Education, 29, 2-4.

15. Sushchenko, L. P. (2003) Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia ta sportu (teoretyko-metodolohichnyi aspekt) [Professional training of future specialists of physical education and sport (theoretical and methodological aspect)]. Zaporozhye, 442.

16. Fedyk, O. P. (1999) Psykholohichni osoblyvosti profesiinoi pidhotovky studentiv do maibutnoi sportyvno-pedahohichnoi diialnosti [Psychological peculiarities of professional training of students for future sports and educational activities]. G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. Kiev.16.

17. Yalovyk, V. T. Vykorystannia problemnykh sytuatsii pry formuvanni pedahohichnoi tvorchosti maibutnikh uchyteliv fizychnoho vykhovannia [The use of problematic situations in the formation of pedagogical creativity of future physical education teachers]. Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical science, 19, 209-215.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ТРЕНЕРОВ-ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ПО ГРЕБЛЕ АКАДЕМИЧЕСКОЙ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

А.Н. Дымова, К.В. Дымов, А.В. Дымов

Аннотация. *На основе теоретического анализа психолого-педагогической литературы в статье выяснены некоторые аспекты подготовки будущих тренеров-преподавателей по гребле академической к профессиональной деятельности. В рамках исследования использовались методы ретроспективного анализа, восхождение*

от конкретного к абстрактному. Источниковую базу теоретического исследования составили труды ведущих ученых в области педагогики, современные диссертационные исследования, научные сборники, периодические и библиографические издания. Автором установлено, что формирование содержания обучения, подбор методов, форм, средств профессиональной подготовки будущих тренеров-преподавателей по гребле академической в высших учебных заведениях должно осуществляться в соответствии с особенностями будущей профессиональной деятельности специалистов данного направления. Выяснены требования к организации профессиональной подготовки будущих тренеров-преподавателей в высших учебных заведениях, среди которых является системный подход к обучению, профессиональная направленность, соответствие цели и задач профессиональной подготовки будущих тренеров-преподавателей, соответствие учебно-методического материала тенденциям развития профессиональной деятельности специалистов этого направления согласно социально-экономическому развитию общества. Остаются нерешенными вопросы, связанные с обеспечением соответствия содержания и организации учебной деятельности студентов высших учебных заведений и особенностей будущей профессиональной деятельности тренеров-преподавателей по гребле академической в связи социально-экономическими условиями страны. Перспективы дальнейших исследований видим в изучении других аспектов подготовки будущих тренеров-преподавателей к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка, будущий тренер-преподаватель, профессиональная деятельность.*

THEORETICAL ASPECTS OF THE FUTURE ROWING COACH-INSTRUCTORS VOCATIONAL TRAINING TO THEIR PROFESSIONAL ACTIVITY

A.M. Dymova, K.V. Dymov, A.V. Dymov

Abstract. *Based on the theoretical analysis of psychological and educational literature, the article reveals some aspects of future rowing coach-instructors to their professional activity. The study used a retrospective analysis methods, the ascent from the concrete to the abstract. Source base of theoretical research work included the leading scientists in the field of pedagogy, current dissertation researches, scientific collections, periodicals and biographical publications.*

The study analyzes the current directions of solving the problem of future rowing coaches-instructors preparation to professional activity, namely the formation of readiness for professional activity of future physical education teachers; interdisciplinary connections in the training of future teachers of physical education; training future teachers of physical culture to sports and recreation activities with students of secondary schools; training of future specialists in adaptive physical education: theory and methods; pedagogical conditions of formation of future physical training teachers to the profession; theoretical, methodological and organizational bases of formation of physical training of students; individualization of vocational and educational training of teachers; training of future specialists in physical education and sport (theoretical and methodological aspects); psychological characteristics of students training for future sporting and educational activities; formation of educational abilities of future teachers of physical education.

In course of the analysis of psychological and educational literature we found that the scientists, whose works are devoted to research of issues related to a specific problem, designed to study and update the content of training, to determine the forms, methods, tools and organizational and pedagogical conditions which should ensure the effectiveness of future professionals training of this discipline in higher education institutions.

Based on the theoretical analysis and personal experience, it was established that the quality of future rowing coaches-instructors training in higher education institutions depends on the following conditions: ensuring fundamental professional education, as well as full use of

the potential of the concepts of activity training and competence-based approach to professional education. It was revealed that one of the factors that can extend the capabilities of professional activity of future coaches-instructors without compromising the quality of training, is formed professional experience and creative thinking of students that promotes personal development, helps to develop the intellect, independently receive and expand the general and professional knowledge, the ability to see prospects for future careers and plan, as well as realize their professional opportunities in accordance with it.

The quality of training, i.e. ensuring a high level of personal and professional special expertise is provided by orientation training to the industry, social and regional interests, rational structuring of learning content and efficient use of educational technologies.

Some professional activity, its content and features impose to future coaches- instructors instructors the general industry and special requirements, as well as determine the content of their general professional and special competence along with some consumers features of professional services. For future coaches- instructors, these requirements are the following: the deterioration of health, low cultural level of the youth, the advantage of «irrational» forms of leisure determine the need for a high level of future coaches-instructors training; commercialization of professional sports, the need to promote a healthy lifestyle makes high demands on the economic and managerial, sociological and legal training of future coaches- instructors.

Based on trends in world development, the future competitive coaches- instructors are presented the following requirements: the availability of professional knowledge and skills, willingness to implement future professional activity; communicativeness, tolerance, ability for constructive communication; willingness to cooperate, developed creative thinking, ability to make decisions; economic erudition, commitment to professional development, acmeological orientation of the individual.

Professional competence of coaches-instructors in future careers depends on the ability: to plan and implement collective teaching and management of physical culture and sports activities; to implement constructive communication in the future professional activity; to solve educational and administrative tasks and problems creatively and independently, to be responsible for their activity results; to be aware of and address issues of social and economic development of physical education and sport; to creatively enrich their professional knowledge, skills and abilities; to adequately assess their own level of competence; to carry out thematic and other creative professional activities; to strive for continuous professional development.

There are still unresolved issues related to ensuring compliance with the content and organization of educational activity of students in higher education institutions and future professional activity characteristics of future rowing coaches-instructors according to socio-economic conditions of the country. Prospects for further research are observed in studying other aspects of future coaches-instructors training to their professional activity.

Keywords: *vocational training, future coaches-instructors, professional activity.*

УДК: 37.001.76:378.147

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОСВІТІ: СТАНОВЛЕННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ

М. Б. ЄВТУХ, дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар
НАПН України
С. В. ЯШНИК, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології
Національний університет біоресурсів і природокористування Україні
E-mail: Iashniks@gmail.com

© М.Б. Євтух, С.В. Яшник, 2017

the potential of the concepts of activity training and competence-based approach to professional education. It was revealed that one of the factors that can extend the capabilities of professional activity of future coaches-instructors without compromising the quality of training, is formed professional experience and creative thinking of students that promotes personal development, helps to develop the intellect, independently receive and expand the general and professional knowledge, the ability to see prospects for future careers and plan, as well as realize their professional opportunities in accordance with it.

The quality of training, i.e. ensuring a high level of personal and professional special expertise is provided by orientation training to the industry, social and regional interests, rational structuring of learning content and efficient use of educational technologies.

Some professional activity, its content and features impose to future coaches- instructors instructors the general industry and special requirements, as well as determine the content of their general professional and special competence along with some consumers features of professional services. For future coaches- instructors, these requirements are the following: the deterioration of health, low cultural level of the youth, the advantage of «irrational» forms of leisure determine the need for a high level of future coaches-instructors training; commercialization of professional sports, the need to promote a healthy lifestyle makes high demands on the economic and managerial, sociological and legal training of future coaches- instructors.

Based on trends in world development, the future competitive coaches- instructors are presented the following requirements: the availability of professional knowledge and skills, willingness to implement future professional activity; communicativeness, tolerance, ability for constructive communication; willingness to cooperate, developed creative thinking, ability to make decisions; economic erudition, commitment to professional development, acmeological orientation of the individual.

Professional competence of coaches-instructors in future careers depends on the ability: to plan and implement collective teaching and management of physical culture and sports activities; to implement constructive communication in the future professional activity; to solve educational and administrative tasks and problems creatively and independently, to be responsible for their activity results; to be aware of and address issues of social and economic development of physical education and sport; to creatively enrich their professional knowledge, skills and abilities; to adequately assess their own level of competence; to carry out thematic and other creative professional activities; to strive for continuous professional development.

There are still unresolved issues related to ensuring compliance with the content and organization of educational activity of students in higher education institutions and future professional activity characteristics of future rowing coaches-instructors according to socio-economic conditions of the country. Prospects for further research are observed in studying other aspects of future coaches-instructors training to their professional activity.

Keywords: *vocational training, future coaches-instructors, professional activity.*

УДК: 37.001.76:378.147

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОСВІТІ: СТАНОВЛЕННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ

М. Б. ЄВТУХ, дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар
НАПН України
С. В. ЯШНИК, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології
Національний університет біоресурсів і природокористування Україні
E-mail: Iashniks@gmail.com

© М.Б. Євтух, С.В. Яшник, 2017

Анотація: *У статті розглядаються методологічні орієнтації суспільства та вихідні умови його інноваційного розвитку; аналізуються освітні інновації як вперше створені, вдосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, що поліпшують результати освітньої діяльності; досліджується інноваційний характер освіти, що полягає в орієнтації на розвиваючу, культуротворчу домінанту, відповідно до основних ідей відкритої освіти; аналізуються закономірності проектування та впровадження педагогічних інновацій; обґрунтовується переорієнтація освітнього процесу на суб'єкт-суб'єктну взаємодію, досвід якої є навчаючим.*

Ключові слова: *інноваційна освітня діяльність, інноваційний розвиток, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, професійна взаємодія, інтелектуалізація, інтерактивні методи навчання.*

Актуальність (Introduction). Зміна формату вимог до сучасного фахівця, кардинальне оновлення і розширення складу його компетенцій, творчий потенціал стають сьогодні необхідними умовами його професіоналізації. Інноваційно орієнтований фахівець вирізняється умінням визначати інноваційні точки розширення ключових компетенцій та вдосконалення своєї професійної діяльності. Отже, впровадження інноваційних освітніх технологій у професійну підготовку майбутнього фахівця є необхідним елементом формування основ професіоналізму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Аналіз наукової літератури засвідчив значну увагу до інноваційної педагогічної діяльності. Це обумовлено такими причинами: ускладненням, технологізацією і алгоритмізацією професійної діяльності, що практично унеможливлює виконати дії без помилок із першого разу; інноваційними процесами, що сприяють появі в діяльності фахівців різного роду нововведень: норм, стандартів, законів, регламентів, які потребують освоєння; велика ціна помилок в професійній діяльності тощо. Тому дослідження вчених (В. Лазарєв, М. Поташнік, Б. Мартіросян, Д. Кавтарадзе, Н. Конопліна, Т. Афанасьєва, А. Моісеєв, О. Мойсеєва, Т. Разуваєва, Л. Харісова, Т. Шукаєва, В. Загвязінський, І. Гребенюк, Н. Голубцов, В. Кожин, К. Чехов, С. Чехова, О. Федоров, Г. Новікова, Ю. Жуков, Ю. Ємельянов, С. Шаронова, Г. Селевко та ін.) орієнтовані на такі основні напрями підвищення ефективності інноваційної діяльності в освіті:

- розробка методології і методів вивчення інноваційних процесів та інноваційної діяльності в освіті, а також методології та методи їх вдосконалення;
- проведення фундаментальних і прикладних досліджень процесів поширення і освоєння нововведень у сфері освіти, виявлення чинників, що сприяють і перешкоджають ефективності цих процесів;
- розробка моделей систем інноваційної діяльності в освітніх установах різних типів;
- розробка технологій впровадження (освоєння) нововведень в освітніх установах тощо.

Мета (Purpose). Обгрунтування змісту інноваційної діяльності в освіті у процесі становлення гуманістичної парадигми.

Методи (Methods). Аналіз, дедукція, індукція, систематизація, синтез наукової літератури філософського та педагочічного спрямування з метою визначення теоретичних, методичних і прикладних проблем щодо впровадження інноваційної діяльності в освіті.

Результати (Results). Центральною структурою інновації виступає процесуальність творчості, під якою розуміється створення нового якісно новим чином, за істотно новими правилами. Відтак існує проблема співвідношення традицій та інновацій в культурі, а також проблема способів введення інновації в традицію [12, 19].

У сучасних умовах все більшої актуальності набувають не технічні, а соціальні аспекти інновацій. Це зумовлює відмову особистості і суспільства від культу самості та виключної турботи про себе самих, натомість орієнтує на звернення до світу, до «чужого», до іншого, і, тим самим – до самого себе. Відповідно вихідними умовами інноваційного розвитку на основі суб'єктно-орієнтованого підходу визначено:

- подолання домінування нормативно-діяльнісного та «суб'єкт-об'єктного» підходів над суб'єктним підходом;

- формування цілісності суб'єктів інноваційного розвитку;
- домінування «м'яких форм управління» – моделювання, а не адміністрування, від управління до організації розвитку;
- самоорганізація суб'єктів інноваційного розвитку;
- продуктивна конвергенція знань, ідей, технологій;
- орієнтація на підтримку конкретних суб'єктів інноваційного розвитку;
- самовідтворення і розвиток суб'єктів інновацій [11, с.21-22].

Інновація полягає у спрямованості на розробку та реалізацію результатів закінчених наукових досліджень, у результаті чого ідеї перетворюються на нові чи вдосконалені продукти, кінцевим результатом яких є введення до загального вжитку, а також пов'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки. Методологічною складовою інноваційних процесів є: сильні міждисциплінарні традиції, що межують із обмеженим числом інтегруючих понять; тривалість процесу; всеосяжне охоплення нововведеннями різних галузей (як галузі матеріальної технології, так і в сфері соціальних систем, діяльності організацій, груп та окремих людей) [4, 13, 14, 15].

Метою інновацій в освіті є: забезпечення високого рівня інтелектуально-особистісного і духовного розвитку студентів; створення умов для оволодіння навичками наукового стилю мислення; навчання методології нововведень в соціально-економічних та професійних сферах; формуванні стійкого інтересу до обраної професії, а також інноваційної ініціативи [10, 21].

Отже, інноваційна педагогічна діяльність розглядається у розрізі поняття «відкрита освіта»:

- заохочення і спонукання активності учнів у процесі навчання;
- індивідуальний підхід у навчанні при якому навчальні матеріали змінюються у залежності від потреб, інтересів і рівня підготовки; навчання у невеликих групах, що дає можливість приділити більше уваги специфічним потребам кожного;
- різноманітність методів навчання, які не обмежуються традиційними лекціями, читанням, усними відповідями і тестуванням;
- відкритість структури, яка допускає експериментування із груповим навчанням;
- релевантність повсякденного життя, де відправним пунктом для навчальної діяльності служать інтереси і життєвий досвід учнів, взаємозв'язок навчального матеріалу із реальним світом;
- гуманність, що забезпечується відчуттям підтримки, винагороди, поваги та прийняття;
- застосування принципів соціальної психології, зокрема групової динаміки при груповому вирішенні завдань у різних видах діяльності, які сприяють покращенню паттернів взаємного схвалення і прийняття тощо [15, с.520].

Інноваційний характер освіти полягає в орієнтації на розвиваючу, культуротворчу домінанту виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку. Найбільш характерними тенденціями розвитку вищої освіти в Україні на початку XXI століття є такі:

- гуманізація освіти, що полягає в «олюдненні» педагогічних технологій;
- посилення ролі фундаменталізації освіти, що обумовлюється готовністю педагога до використання інноваційних педагогічних технологій;
- демократизація освіти, що передбачає врахування таких основних принципів: самоорганізація навчальної діяльності студентів; співпраця педагогів і учнів; відкритість освітніх установ; різноманітних освітніх систем тощо;
- відмова від вузької спеціалізації і перехід до універсалізації, що дозволяє особистості швидко адаптуватися до неминучих змін, технологій, умов і характеру професійної діяльності;
- посилення екологічної, економічної, правової та управлінської підготовки відповідно до врахування основних вимог Концепції сталого розвитку, процесів глобалізації світогосподарських зв'язків та переходу до суб'єктно-орієнтованого підходу в управлінні;
- спрямування перебудови освітнього процесу на творчий характер, що спонукає особистість до науково-дослідної і конструкторсько-проектної діяльності;

• упровадження принципів неперервної освіти: а) поступальність у формуванні і збагаченні творчого потенціалу особитості; б) вертикальна і горизонтальна цілісність пожиттєвого освітнього процесу; інтеграція навчальної і практичної діяльності; г) урахування особливостей структури і змісту освітніх потреб людини на різних стадіях її життєвого циклу; д) змістова спадкоємність висхідних ступенів освітніх щаблів; е) єдність професійної, загальної і гуманітарної освіти; ж) самоосвіта в періоди між стадіями організованої навчальної діяльності; з) інтеграція формальної, неформальної та інформальної складових неперервного освітнього процесу;

• посилення диференціації та індивідуалізації освітнього процесу шляхом розвитку варіативних освітніх програм, розробки індивідуалізованих програм і визначення темпів навчання із врахуванням індивідуальних особливостей студентів тощо [17].

Вузловими моментами у визначенні педагогічних інновацій є:

1. Рівень новизни: а) абсолютна – зміна традиції, відмови від неї і створення нової; б) умовна – зміна і удосконалення традицій при збереженні всіх базових установок і цінностей, що пов'язані зі змінами в способах діяльності, типах знання чи управлінських структурах тощо.
2. Інновація як реалізація ідеального зразка (проекту) людської практики. Лише та ідеальність є інновацією, яка призводить до появи нових форм практики, змін у системах організації та управління, в типах знань і способах діяльності, у формах спілкування і свідомості тощо.
3. Екзистенційний сенс інновації. У контексті суспільної свідомості інновація існує як сукупність інтелектуальних і духовних актів (волі, думок, розуміння, інтуїції, дій тощо). У контексті індивідуальної свідомості інновація є моментом особистісного та професійного розвитку людини, сили і пластики її духу. У цьому значенні інновація розглядається як вихід за межі їз «площин функціонування» у простір змістоутворення через докладання зусиль породження нового сенсу, що в свою чергу означає перетворення (переструктурування) нового понятійно-смислового простору свідомості.
4. Осмислення інновації може відбуватися лише в процесі її реалізації, здійснення, становлення, рефлексивного обговорення чи в просторі історичної реконструкції.
5. Виникнення «зон інновації». Будь-яке середовище як сукупність усталених поглядів і уявлень, способів мислення і картин Світу, ідеології та способу життя, завжди чинить опір інновації. Виникнення подібних «розривів» є ознакою, яка вказує на появу нової реальності, що вимагає вольових зусиль її пізнання і розглядається як умова існування інновації.
6. Складність впровадження інновацій в освітній процес призводить до імітації інноваційної діяльності, під якою розуміються всі ситуації, в яких при збереженні зовнішньої форми відсутні найважливіші компоненти інноваційної діяльності.

«Розривні зони» та механізми імітації інноваційної діяльності в освітньому процесі відображені в таблиці (Табл. 2).

Таким чином, результати інновації залежать від колективної волі, зусиль всіх тих, з кого складається суб'єкт інновації, їхніх установок і цінностей, глибини і різнобічності усвідомлення того, чого вони хочуть досягти. Відповідно включення викладача в інноваційну діяльність повинна ґрунтуватися на добровільних засадах, врахування їх особистих та індивідуально-психологічних особливостей.

Таблиця 2

Характеристики «розривних зон» та механізмів імітації інноваційної діяльності в освітньому процесі

«Розривні зони» інноваційного педагогічного процесу	Механізми імітації інноваційної діяльності суб'єкта інновації в освітньому процесі
Неузгодження між розумінням інноваційної ситуації з позиції суб'єкта інновації, який володіє розумінням цілісності і бере за це відповідальність, і позицією «рядового» учасника інноваційного процесу;	неможливість реалізації прийнятого ідеального образу в своїй повсякденній практиці через відсутність достатнього розуміння і брак засобів для побудови іншого педагогічного процесу

невідповідність вимог, що пред'являються ідеальним (проектним) зразком і традиційною практикою навчання, що переживається як втрата професіоналізму та втрата свого місця в професійній спільності;	неприйняття проектного образу на рівні понять нового змісту освіти, але прийняття їх на рівні слів-термінів і маніпулювання ними; спроба реалізації нового змісту за умови незмінності колишніх організаційних форм процесу навчання;
втрата звичної однорідності (нормативності): поява багатьох варіантів рішення, альтернативних точок зору, значимість певних здібностей, які раніше не бралися до уваги, що призводить до зміни особистих і професійних статусів;	віра в те, що найскладніші проблеми, пов'язані з інноваціями в освіті, можливо вирішити за короткий термін виключно комплексом управлінських рішень і дій; вплив на свідомість суб'єкта інновації без врахування його готовності до здійснення цих інновації;
невідповідність у рівнях активності суб'єкта інновації та «рядових» учасників, які штучно втягнуті в чужий інновації простір без власного прийняття;	використання звичних норм професійної діяльності в ситуації руйнування звичної нормативності без усвідомлення цього; невідповідність у рівнях активності між суб'єктами інновації та «рядовими» учасниками, що сприймається останніми як адміністративний тиск, змушуючи їх імітувати діяльність;
руйнування під тиском авторитету в умовах фрагментарного прийняття нової освітньої ідеології традиційних форм систематичної практики за відсутності достатнього розуміння і засобів для побудови нового педагогічного процесу;	декларації про введення в навчання нового змісту освіти не супроводжуються зусиллям його проживання у своїй свідомості на рівні трансформації цінностей;
прийняття колективом вчителів проектних ідей нової освітньої практики при незмінності всіх освітніх установок у самих учнів та їхніх батьків;	недооцінка суспільної ситуації та її внутрішніх тенденцій при спробі проведення кардинальних змін в освіті;
розрив між традиційними формами науковості та вимогами, що пред'являються до науки при роботі в інноваційному режимі;	покращення якості традиційної освіти при повній впевненості, що відбуваються альтернативні зміни у змісті освіти;
нерозуміння реальними суб'єктами інновації факту, що реалізована інноваційна діяльність може принципово відрізнятися як за формою, так і за змістом;	нерозуміння сутності «нового» в освіті, її змісту, що супроводжується впровадженням інновацій без ґрунтовно розробленої концепції (цінності, цілі, зміст освіти) і програми дій;
розрив «дефіциту ресурсів», пов'язаний із не готовністю поглянути на все «іншими очима» і побачити нові джерела ресурсів.	сприйняття діяльності в інноваційному режимі як ситуації хронічного браку ресурсів; нерозуміння, що будь-яка інновація є новим потужним джерелом ресурсів, який треба відкривати у собі.

Примітка: таблиця складена на основі джерела [8].

Основні методичні інновації пов'язані сьогодні із застосуванням інтерактивних методів навчання. Найефективнішими виступають інноваційні освітні технології, орієнтовані на розширення можливостей компетентного вибору різних аспектів професійної діяльності через забезпечення можливостей для пошуку адекватних способів реалізації своєї індивідуальності в сьогоденні і майбутньому. Ефективність застосування інтерактивного навчання обумовлена його основними принципами: системність і систематичність, організованість, індивідуальний підхід, контролю та відкритості оцінювання, принцип особистої участі кожного студента [1].

В основі використання інноваційних освітніх технологій та їх елементів закладено наступне:

- суб'єкт-суб'єктна взаємодія, яка ґрунтується на співпраці та довірі, визнанні індивідуальності, самобутності, самоцінності кожної людини та передбачає використання відповідних взаємоузгоджених принципів: особистісно розвиваюче спілкування, співпереживання, аналіз власного й чужого досвіду, цілеспрямоване створення емоційно збагачених ситуацій;

• ігрова діяльність, в якій навчання сприймається не як «нав'язана», а як бажана і особисто значуща мета;

• проблемні та дослідницькі завдання, розв'язання ситуацій пошукового характеру, що потребують уміння самостійно аналізувати, систематизувати та виходити за межі поставлених завдань;

• розвиваюче навчання, яке передбачає формування активного, самостійного творчого мислення особистості, що забезпечує її творчу активність, нестимульовану зовнішніми чинниками, тим самим дозволяючи в майбутньому оволодівати самостійно будь-якими знаннями;

• групова та колективна творча діяльність, що сприяє розвитку пізнавально-світоглядної, емоційно-вольової, мотиваційної та діяльнісної сфери кожного члена і впливає на стимулювання моральних почуттів, формування комунікативних умінь та розвиток почуття згуртованості і єдності поглядів групи;

• навчання як дослідження, яке спрямоване на становлення досвіду самостійного пошуку нових знань і використання їх в умовах творчості, на формування нових пізнавальних цінностей і збагачення ціннісних орієнтацій особистості;

• створення ситуації успіху, що полягає у цілеспрямованому, організованому поєднанні умов, за яких досягаються значні результати в усвідомленні своїх здібностей, віри у власні сили та переживання задоволення від того, що отримані особистістю або групою результати відповідають очікуванням або навіть значно їх перевершують [2, 3, 16].

Відповідно до наукових узагальнень (М. Євтух, Е. Лузік, Н. Ладогубець, Т. Ільїна, Г. Цукерман) ми розуміємо освітній процес як багатопланову і поліморфну взаємодію, яка розглядається як активність всіх учасників навчального процесу, ґрунтується на двосторонній суб'єкт-суб'єктній взаємодії (S+S), утворюючи спільний сукупний суб'єкт, який характеризується спільною метою цієї взаємодії (S+S=BS). Відповідно навчальна співпраця в навчальному процесі є розгалуженою мережею взаємодій за такими напрямами: викладач – студент (студенти); студент – студенти (у діадах і в тріадах); загальногрупова взаємодія студентів у всьому навчальному колективі; викладач-викладацький колектив; співпраця студента із самим собою. При цілеспрямованому врахуванні всіх зазначених магістральних напрямів навчального співробітництва відбувається: повноцінне формування основних навчальних дій; інтенсифікація рефлексивного розвитку як в інтелектуальній, так і особистісній сферах; розвиток здатності будувати свої дії з врахуванням позиції партнерів та самостійно ініціювати суб'єкт-суб'єктні взаємодії як на рівні взаємодії викладач-студент, так і на рівні студент – студенти. [7, с.339-346; 20, с.33-34, 37].

Ми будемо виходити з того, що суб'єкт-суб'єктна взаємодія у навчально-виховному процесі є навчаючою. Зокрема включення в навчальний процес реальних проблемних ситуацій із врахуванням галузевої специфіки професійної діяльності спонукає професійну взаємодію, яка конструює ефективну колективну діяльність та сприяє становленню і розвитку професіоналізму окремої людини, групового суб'єкта праці та професійного співтовариства. Таким чином, професійна взаємодія обумовлена наступними чинниками:

• складністю професійного завдання, коли ефективність його вирішення можлива лише при колективному способі діяльності;

• способом реалізації спільної професійної діяльності, мета якої вимагає поділу чи кооперації функцій, взаємного узгодження і координації індивідуальних дій;

• взаємною зміною поведінки, характеристик діяльності, відносин і установок взаємодіючих суб'єктів;

• опосередкування міжособистісних стосунків у процесі професійної діяльності змістом, цілями, цінностями і способами організації спільної діяльності;

• взаємозалежність ділових і міжособистісних взаємодій у професійній діяльності [6, с.181-183].

Висновки і перспективи (Discussion). Центральною структурою інновації виступає процесуальність творчості, під якою можна розуміти процес вдосконалення існуючого та створення нового за якісно новими правилами. Вихідними умовами інноваційного розвитку є подолання домінування нормативно-діяльнісного та суб'єкт-об'єктного підходів і переорієнтація на суб'єктно-орієнтований підхід. Інноваційний характер освіти полягає в орієнта-

ції на розвиваючу, культуротворчу домінанту, формування відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку. Інноваційна педагогічна діяльність розглядається відповідно до основних ідей відкритої освіти, що ґрунтується на спонуканні активності учнів, індивідуальному підході, де відправним пунктом для навчальної діяльності служать інтереси і життєвий досвід учнів; застосуванні інтерактивних технологій, групового навчання, врахування групової динаміки, що сприяє покращенню паттернів взаємного схвалення і прийняття тощо. Освітній процес є поліморфною суб'єкт-суб'єктною взаємодією, досвід якої є навчаючим. Включення в навчальний процес реальних проблемних ситуацій із врахуванням галузевої специфіки професійної діяльності спонукає професійну взаємодію, яка конструює ефективну колективну діяльність та сприяє становленню і розвитку професіоналізму як окремої людини, так і групового суб'єкта праці та всього професійного співтовариства. Найефективнішими виступають інноваційні освітні технології, орієнтовані на розширення можливостей компетентного вибору різних аспектів професійної діяльності через забезпечення можливостей для пошуку способів реалізації своєї індивідуальності в сьогоденні і майбутньому.

Список використаних джерел

1. Барановська Л.В. Навчання студентів професійного спілкування: монографія / Л.В. Барановська. – Біла Церква: КП, 2002. – 256 с.
2. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как создать ее: Кн. для учителя / А.С. Белкин. – М.: Просвещение, 1991. – 176 с.
3. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник / І.Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
4. Гребенюк И.И. Анализ инновационной деятельности высших учебных заведений России [Электронный ресурс]/ И.И.Гребенюк, Н.В.Голубцов, В.А. Кожин, К.О. Чехов, С.Э. Чехова, О.В.Фёдоров / Издательство«Академия Естествознания», 2012. – Режим доступа: http://www.rae.ru/monographs/143
5. Гущин Ю. В. Интерактивные методы обучения в высшей школе [Электронный ресурс] / Ю. В. Гущин // Психологический журнал Международного университета природы, общества и человека «Дубна». – №2. – 2012. – Режим доступа: http://www.academia.edu
6. Дружилов С.А. Психология профессионализма. Инженерно-психологический поход / С.А. Дружилов / – Х.: Изд-во «Гуманитарній центр» – 2011. – 296.
7. Євтух М.Б. Педагогічна психологія: Підручник. / М.Б. Євтух, Е.В. Лузік, Н.В. Ладогубець, Т.В. Ільїна // – К.: ТОВ «Інтердрук». – 2014. – 420 с.
8. Иванов Д.А. Инновационная деятельность и ее имитация в школьном образовании [Электронный ресурс] / Д.А. Иванов / Вопросы методологии. – 1996/ № 1-2. – Режим доступа: http://www.fondgp.ru/lib/journals/vm/1996/1-2/v961ida0
9. Институт инновационной деятельности в образовании [Електронный ресурс]. – Режим доступа: http://inido-rao.ru/index/nauchnaja_shkola/0-36
10. Козак Л. В. Структура та ознаки інноваційної професійної діяльності викладача вищого навчального закладу / Л. В. Козак // Педагогічний процес: теорія та практика. – 2012. – № 2. – С. 50-60.
11. Лепский В.Е. Исходные посылки онтологии субьектно-ориентированного подхода к инновационному развитию / В.Е. Лепский / Рефлексивные процессы управления. Международный научно-практический междисциплинарный журнал. – № 2. – Том 7. – 2007. – С.5-29.
12. Лепский В.Е. Стратегичность предприятия XXI века (субьектно-ориентированный подход) [Электронный ресурс] / В.Е. Лепский / Экономические стратегии, 2006. – № 3. – Режим доступа: http://www.nonlin.ru/node/91
13. Мингальова Ж.А. Словарь инновационных терминов [Электронний ресурс]/ Ж.А. Мингальова, О.С. Григорьян. – Режим доступа: http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/1329 http://www.pfo-perm.ru/Dictionary.asp#i66
14. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nmk-pto.kr.ua/innovation/eksperymentalna-diialnist/normatyvni-dokumenty-mon-pro-zdiisnennia-innovatsiinoi-osvitnoi-diialnosti
15. Психологическая энциклопедия. 2-е изд./ Под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. – СПб.: Питер, 2006. – 1096 с.

16.Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учеб. Пособие / Г.К. Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.

17.Товканець Г.В. Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти на початку XXI століття / Г.В. Товканець // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 2 до Вип. 35, Том II (14): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання» – К.: Гнозис, 2015. – С.124-131.

18.Управління інноваційною діяльністю в умовах глобалізації: монографія [М.А. Латинін, С.В. Майстро, В.Ю. Бабаєв та ін.]; за заг. ред. д. держ. упр., проф. М.А. Латиніна. – Х.: вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2012. – 312 с.

19.Философский энциклопедический словарь // Гл. редакция: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. – М.: Сов. энцикл., 1983. – 840 с.

20.Цукерман Г.А. Совместная учебная деятельность как основа формирования умения учиться : автореф. дисс… на соискание учен. степени доктора психол. наук : спец. 09.00.07 «педагогическая и возрастная психология»/ Г.А. Цукерман. – М., 1992. – Режим доступа: http://cheloveknauka.com/v/33218/a?#?page=3

21.Щербакова Р.М. Инновационные педагогические технологии при подготовке специалистов вузами/ Р.М. Щербакова // Сибирский торгово-экономический журнал. – Вып. № 14. – 2011.

References

1. Baranovs'ka, L.V. (2002). Navchannya studentiv profesiynoho spilkuvannya: monohrafiya [Navchannya studentiv profesiynoho spilkuvannya: monohrafiya]. KP, 256.

2. Belkyn, A.S. (1991) Sytuatsyya uspekha. Kak sozdat' ee: Kn. dlya uchytelya [Sytuatsyya uspekha. Kak sozdat' ee: Kn. dlya uchytelya]. Prosveshchenye,176.

3. Bekh, I.D. (1998). Osobystisno zoriyentovane vykhovannya [Osobystisno zoriyentovane vykhovannya]. IZMN, 204.

4. Hrebenyuk, Y.Y. Analyz ynnovatsyonnoy deyatel'nosty vysshykh uchebnykh zavedenyy Rossyy [Tekst] / Y.Y.Hrebenyuk, N.V.Holubtsov, V.A. Kozhyn, K.O. Chekhov, S.É. Chekhova, O.V.Fëdorov : www.rae.ru/monographs/143

5. Hushchyn, Y. V. Ynteraktyvnye metody obuchenyya v vysshey shkole [Élektronnyy resurs] / Y. V. Hushchyn // Psykholohycheskyy zhurnal Mezhdunarodnoho unyversyteta pryrody, obshchestva y cheloveka «Dubna». – №2. – 2012. – Rezhym dostupa: http://www.academia.edu

6. Druzhylov, S.A. (2011) Psykholohyya professyonalyzma. Ynzhenerno-psykholohycheskyy pokhod [Psykholohyya professyonalyzma. Ynzhenerno-psykholohycheskyy pokhod]. Humanytarniy tsentr, 296.

7. Yevtukh, M.B., Luzik, E.V., Ladohubets, N.V., Il'yina, T.V. (2014.) Pedahohichna psykholohiya: Pidruchnyk [Pedahohichna psykholohiya: Pidruchnyk]/ Interdruk», 420.

8. Yvanov, D.A. Ynnovatsyonnaya deyatel'nost' y ee ymytatsyya v shkol'nom obrazovanyy: www.fondgp.ru/lib/journals/vm/1996/1-2/v961ida0

9. Ynstytut ynnovatsyonnoy deyatel'nosty v obrazovanyy: http://inido-rao.ru/index/nauchnaja_shkola/0-36

10.Kozak, L. V. Struktura ta oznaky innovatsiynoyi profesiynoyi diyal'nosti vykladacha vyshchoho navchal'noho zakladu / L. V. Kozak // Pedahohichnyy protses: teoriya ta praktyka. – 2012. – № 2. – P. 50-60.

11.Lepskyy, V.E. Yskhodnye posylky ontolohyy sub'ektno-oryentyrovannoho podkhoda k ynnovatsyonnomu razvytyyu / V.E. Lepskyy / Refleksyvnye protsessy upravlenyya. Mezhdunarodnyy nauchno-praktycheskyy mezhdystsyplynarnyy zhurnal. – № 2. – Tom 7. – 2007. – P.5-29.

12.Lepskyy, V.E. Stratehychnost' predpryyatyya XXI veka (sub'ektno-oryentyrovannyy podkhod) [Élektronnyy resurs] / V.E. Lepskyy / Ékonomycheskye stratehyy, 2006. – № 3: www.nonlin.ru/node/91

13.Mynhal'ova ZH.A. Slovar' ynnovatsyonnykh termynov: www.pfo-perm.ru/Dictionary.asp#i66

14.Polozhennya pro poryadok zdiysnennya innovatsiynoyi osvitn'oyi diyal'nosti: http://nmk-pto.kr.ua/innovation/eksperymentalna-diialnist/normatyvni-dokumenty-mon-pro-zdiisnennia-innovatsiinoi-osvitnoi-diialnosti

15.Korsyny, R., Auérbakha, A. (2006). Psykholohycheskaya éntsyklopedyya. 2-e yzd. [Psykholohycheskaya éntsyklopedyya.]. Pyter, 1096/

16.Selevko, H.K. (1998). Sovremennye obrazovatel'nye tekhnolohyy: Ucheb. Posobye [Sovremennye obrazovatel'nye tekhnolohyy: Ucheb. Posobye]. Narodnoe obrazovanye, 256.

17.Tovkanets, H.V. Tendentsiyi rozvytku vyshchoyi pedahohichnoyi osvity na pochatku KHKHI stolittya / H.V. Tovkanets' // Humanitarnyy visnyk DVNZ «Pereyaslav-Khmel'nyts'kyy derzhavnyy pedahohichnyy universytet imeni Hryhoriya Skovorody» – Dodatok 2 do Vyp. 35, Tom II (14): Tematychnyy vypusk «Mizhnarodni Chelpanivs'ki psykholoho-pedahohichni chytannya» – K.: Hnozys, 2015. – P.124-131.

18.Latynin, M.A., Maystro, S.V., Babayev, V.YU (2012). Upravlinnya innovatsiynoyu diyal'nistyu v umovakh hlobalizatsiyi: monohrafiya [Upravlinnya innovatsiynoyu diyal'nistyu v umovakh hlobalizatsiyi: monohrafiya]. KharRI NADU «Mahistr», 312.

19.Yl'ychev, L.F., Fedoseev, P.N., Kovalev, S.M., Panov, V.H. (1983). Fylosofskyy éntsyklopedycheskyy slovar [Fylosofskyy éntsyklopedycheskyy slovar]. Sov. éntsykl., 840.

20.Tsukerman, H.A. (1992). Sovmestnaya uchebnaya deyatel'nost' kak osnova formyrovanyya umenyya uchyt'sya [Sovmestnaya uchebnaya deyatel'nost' kak osnova formyrovanyya umenyya uchyt'sya]. Moscow: http://cheloveknauka.com/v/33218/a?#?page=3

21.Shcherbakova, R.M. Ynnovatsyonnye pedahohycheskye tekhnolohyy pry podhotovke spetsyalystov vuzamy/ R.M. Shcherbakova // Sybyrskyy torhovo-ékonomycheskyy zhurnal. – Vyp. № 14. – 2011.

ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ОБРАЗОВАНИИ: СТАНОВЛЕНИЕ ГУМАНИСТИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ

Н. Б. Евтух, С. В. Яшник

Анотация. *В статье рассматриваются методологические ориентации общества и исходные условия его инновационного развития; анализируются образовательные инновации как впервые созданные, усовершенствованные или примененные образовательные, дидактические, воспитательные, управленческие системы, улучшающие результаты образовательной деятельности; исследуется инновационный характер образования, который заключается в ориентации на развивающую, культуротворческую доминанту, в соответствии с основными идеями открытого образования; анализируются закономерности проектирования и внедрения педагогических инноваций; обосновывается переориентация образовательного процесса на субъект-субъектное взаимодействие, опыт которого является обучающим.*

Ключевые слова: *инновационная образовательная деятельность, инновационное развитие, субъект-субъектное взаимодействие, профессиональное взаимодействие, интеллектуализация, интерактивные методы обучения.*

INNOVATION IN EDUCATION: FORMATION HUMANISTIC PARADIGM

M. B. Evtukh, S. V. Iashnyk

Abstract. *Considered methodological orientations of society and outgoing conditions of its innovative development, analyzed educational innovations as they are firstly-created, improved and implemented for education, didactive, management systems, that improves the results of educational activities; learning about innovative character of education, about orientation on growing, cultural and dominant, according to main ideas of open education; analyzed connections of projectiong and implementing of pedagogical innovations; grounded the reorientation of education process on subject-subject work, which has learning experience.*

Key words: *innovative educational activities, innovative development, subject-subject work, professional connections, intellectualization, interactive methods of learning.*

быть готов выпускник Национальной академии Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого; определены главные требования к его культурному уровню.

На основе анализа и обобщения результатов экспериментальной работы представлены пять основных блоков описания данной модели: педагогические условия формирования коммуникативно-дискурсивной культуры офицеров-пограничников, процесс формирования коммуникативно-дискурсивной культуры, компоненты коммуникативно-дискурсивной культуры, уровни формирования коммуникативно-дискурсивной культуры и конечный результат.

Ключевые слова: *метод моделирования, модель, коммуникативно-дискурсивная культура, офицер-пограничник.*

THE MODEL OF COMMUNICATIVE AND DISCURSIVE CULTURE FORMATION OF THE FUTURE BORDERGUARD OFFICERS

O.V. Babich

Abstract. *In this article the essence of the method of modeling and notion "model" are described; structural components of the model were disclosed; the model of formation of communicative and discursive culture of the future borderguard officers was presented; basic functions, that every graduate of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi must be ready to carry out, were analyzed; the main demands to his cultural level were distinguished. The model represents itself the features of the real object and that's why perception is concentrated on those sides of educational process that were emphasized for studying and they are the sources of determined the training content. The modeling allowed investigating the demands, have been suggested by operative and service activity to the content of communicative and discursive culture of borderguard officers formation. With the help of the model of pedagogical system the variant of educational process has been investigated, structure and ties have been grounded that determine scientific basis of the content and pedagogical conditions of the communicative and discursive culture of the borderguard officers formation. On the basis of the analysis and generalization of experimental work results five basic blocks of the model have been presented: pedagogical conditions of communicative and discursive culture of the borderguard officers formation, the process of communicative and discursive culture formation, components of communicative and discursive culture, the levels of communicative and discursive culture formation and final result. The main result that reflects the effectiveness of model functioning is the positive dynamics of formation of communicative and discursive culture of borderguard officers components and levels of their communicative and discursive knowledge, skills and qualities that represent totally the communicative and discursive culture of borderguard officers that has been formed.*

Key words: *method of modeling, model, communicative and discursive culture, borderguard office.*

УДК 378.091.33: 631.3-05

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ У ФОРМУВАННІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНЖЕНЕРІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

І. М. БУЦИК, кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: i_butsyk@ukr.net

© І.М. Буцик, 2017

Анотація: *У статті подані питання формування дослідницької компетентності у майбутніх інженерів аграрного профілю як процесуальної системи, розкриваються складові методичної системи, характеризується послідовність реалізації системного підходу у підготовці інженерних кадрів для аграрного сектору економіки.*

Ключові слова: *методологія, система, методична система, системний підхід, інженер.*

Актуальність (Introduction). Підготовка висококваліфікованих фахівців, готових до роботи в умовах виробництва, що постійно розвивається, є досить актуальною проблемою всього світу. Сучасні зміни в економіці різних країн, техніці, технологіях та суспільних відносинах стали в основі розширення освітніх систем, педагогічних технологій та методик навчання. Загально доведеним є факт, що ефективність сучасних освітніх процесів, насамперед, залежить від правильної взаємодії всіх педагогічних складових. А, отже, в сучасній підготовці фахівців актуальними завданнями є вивчення проблеми побудови ефективних методичних систем навчання.

На сьогодні в освіті реалізуються різні технології і методики навчання. Найчастіше їх ефективність залежить від функціональних можливостей самої методичної системи. Тому в освіті нині актуальним є побудова ефективних методичних систем навчання, зокрема і для підготовки фахівців для сільського господарства, серед яких і інженери аграрного профілю.

Побудова моделі методичної системи навчання є складним і відповідальним процесом. Методична система має свої функціональні можливості залежно від своєї структури і стану. Вона за певних умов може розвиватися, змінювати свою поведінку і рівновагу. Оскільки у своєму дослідженні ми розглядаємо організацію навчального процесу як певну методичну систему, то на даному етапі доцільно обґрунтувати методологічні засади дослідження та визначити перспективні особливості реалізації системного підходу у формуванні дослідницької компетентності інженерів аграрного профілю як одного із пріоритетних.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). На сьогодні в науковій теорії поширені різні погляди стосовно підготовки фахівців в Україні та за її межами, зокрема: теоретичні аспекти професійної підготовки інженерних кадрів розглядали О. Антонов, І. Берьзкіна, Т. Білоусова, І. Битинас, В. Головко, О Джеджула, С. Зелінський, Г. Красильникова, Я. Крупський, М. Лазарєв, І. Мархель, О. Романовський, О. Сільчук, І. Федосова, Д. Чернишова, М. Шубас; проблеми підготовки технічних і інженерних кадрів для агропромислового виробництва піднімаються в роботах І. Абрамової, І. Блозви, М. Бондар, О. Вощевської, О. Дьоміна, Н. Івановського, І. Колоска, П. Лузана, В. Лукача, В. Манька, Ю. Нагірного, Л. Павлюк, В. Рябця, І. Угринюка та ін.

Певне розв’язання проблем формування дослідницької компетентності фахівців піднімається у роботах таких науковців: Н. Аксьонова, Б. Ананьєв, А. Багачук, Ю. Бойчук, Л. Борисенко, Т. Бражий, М. Головань, Л. Голуб, С. Грозан І. Зимня, Ю. Караван, О. Козирєва, Н. Кузьміна, В. Новакова, О. Норкіна, А. Маркова, В. Міхно, Н. Солодюк, Н. Овчарук, Н. Осипова, О. Поментун, Є. Попова, Н. Рибаков, В. Симоненко, Н. Солодюк О. Ушаков, В. Шадріков, М. Шашкіна, В. Яценко та ін. Питання щодо обґрунтування методології педагогічних процесів висвітлені у працях таких науковців: С. Гончаренко, Л. Ковальчук, А. Конверський. Реалізацію системного підходу у навчанні піднімають у свої роботах такі вчені як: Е. Белова, В. Беспалько, А. Киверялг, М. Кравцов, С. Кушнірук, Ю. Сурмін. Про те, у вказаних працях не вирішується проблема побудови методичної системи формування дослідницької компетентності інженерів аграрного профілю.

Мета (Purpose). На даному етапі нашого дослідження метою даної роботи стало визначення методологічних засад побудови методичної системи формування дослідницької компетентності інженерів аграрного профілю.

Методи (Methods). Теоретичні: вивчення та аналіз педагогічної та мовної літератури, наукових статей з питань методології педагогічних досліджень та формування дослідницької компетентності, узагальнення та систематизація складових методичних систем; класифікація та систематизація теоретичних даних; аналіз понять «система» та «методична система».

Результати (Results). Розв'язання поставлених завдань нашого дослідження лежить в основі визначення сутності поняття «методологія», що у перекладі з грецької означає: μέυοδος – шлях дослідження, спосіб пізнання, λόγος – наука, слово, вчення.

У літературних джерелах розглядають «методологію» як вчення про методи пізнання і перетворення дійсності, а також сукупність прийомів дослідження, що їх застосовують у будь-якій науці [11]. У педагогічних дослідженнях методологію педагогіки [6] розуміють як систему знань: про структуру педагогічної теорії, про принципи підходу і способи набуття знань, які відображають педагогічну дійсність, а також систему діяльності з одержання таких знань і обґрунтування програм, логіки, а також як вчення про цю систему [6].

Методологія педагогіки в себе включає: а) вчення про структуру і функції педагогічного знання; б) вихідні, ключові, фундаментальні педагогічні положення (теорії, концепції, гіпотези), які мають загальнонауковий смисл; в) вчення про логіку і методи педагогічного дослідження; г) вчення про способи використання одержаних знань для вдосконалення практики [6].

У результаті проведеного аналізу наукових поглядів вважаємо, що методологія педагогіки є певним умовним елементом науки, що склався на основі інтеграції наукових знань про педагогічний процес, педагогічну дійсність та діяльність, педагогічну культуру, культуру професійного педагогічного мислення тощо. Спираючись на це стверджують, що при такому розумінні поряд із системою знань про структуру педагогічної теорії і способами набуття знань виділяється система наукової діяльності педагога-дослідника, який здійснює педагогічні дослідження, серед яких фундаментальні (теоретичні й емпіричні) та прикладні дослідження [7].

Науковці вважають, що «будь-яке наукове дослідження має враховувати вимоги загальної методології» [9]. Оскільки у своєму дослідженні ми розглядаємо організацію навчального процесу як певну методичну систему, то домінантним у організації і проведенні наукового дослідження є системний підхід, який відображає найбільш загальні зв'язки і взаємозумовленість педагогічних явищ. Системний підхід дозволяє будь-яке педагогічне явище розглядати: як відносно самостійну систему; як сукупність взаємопов'язаних елементів, які функціонують для досягнення конкретної мети, вивчення змісту і характеру цих елементів, зв'язків і відношень між ними, виявлення на цій основі.

У перекладі з грецької «система» означає ціле, складене з частин, об'єднання [5]. На даний час вважається, що поняття «система» відрізняється від поняття «комплекс». Комплекс означає в перекладі з латини – «зв'язок», «сполучення» [5]. У світі все взаємозалежне, але одного лише взаємозв'язку для розуміння системності недостатньо, необхідно підкреслити специфіку взаємодії елементів сукупності. Вважають, що комплексність є лише частиною системності [5].

Термін «методична система» першочергово об'єднано сутністю слів – «метод» і «система». Метод у перекладі з грецької мови означає шлях, прийом, або система прийомів для досягнення будь-якої мети, для виконання певної операції. Система з грецької мови – це сполучення, множина взаємопов'язаних елементів, що взаємодіє з середовищем, як єдине ціле і відокремлена від нього [12]. З огляду на вищезазначене під методичною системою навчання слід було б розуміти систему методів навчання, або систему методик навчання.

Останніми роками у педагогічній термінології використовується поняття «педагогічна система». Під нею розуміють множину взаємопов'язаних структурних і функціональних компонентів, за допомогою яких досягаються цілі навчання й виховання підростаю-

чого покоління [3, 6]. Однією з підсистем педагогічної системи є методична система навчання. На основі аналізу наукових праць під методичною системою навчання розуміємо упорядковану сукупність взаємопов'язаних елементів навчального процесу (підсистем), які функціонально спрямовані на формування знань, умінь, навичок та якостей особистості [4].

Проведений аналіз наукових праць [1, 3, 6] дозволив встановити, що освітні та педагогічні системи можуть характеризуватися як з боку статичних (структурних) характеристик, так і з боку динамічних (процесуальних) характеристик. Також констатовано, що освітні та педагогічні системи розділяють: за властивістю елементів – штучні; за наявністю цілей – цілеспрямовані; за змістом – соціальні; за внутрішньою організацією – централізовані; за ієрархічною будовою – багаторівневі; за відбиттям у свідомості людей – фізичні (реальні); за керованістю – керовані [1].

Функціональні можливості методичних систем забезпечуються зв'язками між підсистемами, компонентами та елементами систем, серед яких: суспільні (за формами руху матерії); прямі та зворотні (за напрямком дії); інформаційно-передавальні (за змістом); кореляційні (за формами детермінізму); керуючі, розвиваючі і функціональні (за типом процесів, що відбуваються в системах) [1]. Слід наголосити, що методична система формування дослідницької компетентності у майбутніх інженерів аграрного профілю, яку ми досліджуємо, у своєму складі має всі із наведених вище характеристик.

Системний підхід характеризується певною чітко визначеною послідовністю в організації навчання. А. Киверялг [8] пропонує таку послідовність реалізації системного підходу, яка, на нашу думку, може бути використана при формуванні дослідницької компетентності у майбутніх інженерів аграрного профілю [8]: визначення об'єкту, цілей, завдань дослідження та критеріїв для вивчення об'єкта; визначення елементів об'єкта; визначення меж системи та її попередньої структури; встановлення та класифікація зовнішніх зв'язків елементів об'єкта; вивчення кожного із встановлених елементів об'єкта; визначення принципів взаємодії системи із середовищем; виявлення закономірностей змін і розвитку елементів об'єкта; виділення основних причинно-наслідкових зв'язків між елементами; прогнозування кінцевої структури й організації системи, побудова моделі досліджуваної системи; аналіз основних принципів поведінки системи; вивчення процесу управління системою.

Отже, застосовуючи системний підхід у своєму дослідженні, ми можемо стверджувати, що метасистемою по відношенню до «методичної системи формування дослідницької компетентності у майбутніх інженерів аграрного профілю» буде «система підготовки майбутніх інженерів аграрного профілю». Зовнішні зв'язки «методичної системи формування дослідницької компетентності у майбутніх інженерів аграрного профілю» утворюються з такими підсистемами як: відбір абітурієнтів, практична підготовка, організація навчання й виховання у ВНЗ, професійна діяльність фахівця тощо.

Попередньо проведені нами дослідження дозволили встановити такий склад методичної системи навчання [4]: - підсистема мети навчання та виховання в процесі навчання; - підсистема змісту навчання і освіти; - підсистема методів, форм, засобів навчання; - підсистема контролю результатів навчання.

З метою кращого пояснення сутності методичної системи формування дослідницької компетентності у майбутніх інженерів аграрного профілю її можна показати у формі дерева (рис. 1), в якому відображається склад (підсистеми) та їх взаємозв'язки.

До складових частин «методичної системи формування дослідницької компетентності у майбутніх інженерів аграрного профілю» можна віднести: з боку її статичного подання – цілі, зміст, принципи, методи, форми і засоби навчання та контролю; динамічного – діяльність викладача, діяльність студента. Отже, такі характеристики притаманні будь-якій системі нижчого рангу і відбивають основні тенденції системи вищого рангу. Тому отримані результати слід врахувати при розробці методики формування дослідницької компетентності у майбутніх інженерів аграрного профілю.

Рис. 1. Узагальнена модель методичної системи навчання

Процес формування дослідницької компетентності у майбутніх інженерів аграрного профілю, як процесуальна система, має такі етапи розвитку і функціонування: підготовчий, основний і заключний [10].

На підготовчому етапі вирішуються завдання: цілепокладання, діагностика умов, прогнозування досягнень, проектування і планування розвитку процесу. Основний етап можна розглядати як відносно відокремлену систему, що включає в себе важливі взаємопов'язані елементи: постановка і роз'яснення цілей і завдань майбутньої діяльності; взаємодія педагогів та студентів; використання запланованих засобів і форм педагогічного процесу; створення сприятливих умов; здійснення різноманітних заходів стимулювання діяльності студентів; забезпечення зв'язку педагогічного процесу з іншими процесами. Важливу роль на цьому етапі мають зворотні зв'язки, що є основою для прийняття оперативних управлінських рішень. Оперативний зворотній зв'язок під час педагогічного процесу сприяє своєчасному коригуванню. Завершується цикл педагогічного процесу етапом аналізу досягнутих результатів (заключний етап) [10].

Отже, у нашому дослідженні проблеми побудови методичної системи формування дослідницької компетентності інженерів аграрного доцільно використати, у першу чергу, системний підхід, який відображає найбільш загальні зв'язки і взаємозумовленість педагогічних явищ. Він дозволяє будь-яке педагогічне явище розглядати і як відносно самостійну систему, і як сукупність взаємопов'язаних елементів, які функціонують для досягнення конкретної мети, вивчення змісту і характеру цих елементів, зв'язків і відношень між ними, виявлення на цій основі закономірностей функціонування і розвитку самих об'єктів. Застосування системного підходу у формуванні дослідницької компетентності у майбутніх інженерів аграрного профілю має повно та об'єктивно розкривати сутність досліджуваного об'єкта та доводить доцільність використання таких підходів, як компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований та інтегративний.

Висновки і перспективи (Discussion). На даному етапі нашого дослідження нами було поставлено завдання щодо визначення методологічних засад побудови методичної системи формування дослідницької компетентності інженерів аграрного профілю. У результаті проведеного дослідження було визначено системний підхід педагогічного дослідження як одним із пріоритетних у формуванні дослідницької компетентності інжене-

рів аграрного профілю. Системний підхід відображає найбільш загальні зв'язки і взаємозумовленість педагогічних явищ та дозволяє педагогічні явища розглядати і як певну самостійну систему. Також у результаті дослідження було визначено, що до складових частин «методичної системи формування дослідницької компетентності у майбутніх інженерів аграрного профілю» слід віднести – цілі, зміст, принципи, методи, форми і засоби навчання та контролю; діяльність викладача та діяльність студента.

Спираючись на отримані результати досліджень, вважаємо пріоритетним напрямом подальшої роботи вивчення проблеми методології реалізації компетентнісного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого та інтегративного підходів у професійній підготовці інженерів аграрного профілю.

Список використаних джерел

1. Белова Е. К. Основы систем и системный поход в образовании: конспект лекций / Елена Константиновна Белова. – Харьков : УИПА, 2006. – 52 с.
2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / Владимир Павлович Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
3. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні засади створення і розвитку сучасних засобів та е-технології навчання / В. Ю. Биков // Розвиток педагогічної і психологічної науки в Україні 1992–2002 : зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. – Ч. 2. – Харків : ОВС, 2002. – С. 182–199.
4. Буцик І. М. Визначення характерних особливостей методичних систем навчання / І. М. Буцик // Науковий вісник НУБіП України. Серія: Психологія Педагогіка. Філософія. – К.: Міленіум, 2015. – Вип. 230. – С. 35-41.
5. Дудник І. М. Вступ до загальної теорії систем [Електронний ресурс]/ І. М. Дудник. – Режим доступу: http://infp.pp.ua/wp-content/uploads/2010/09 /wdzts919.pdf.
6. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України ; головний ред. В. К. Кремінь. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Ковальчук Л. Застосування методологічних підходів у науково-педагогічних дослідженнях / Лариса Ковальчук // Вісник Львів. ун-ту. – 2011. Вип. 27. – С. 13–24. – (Серія педагогіка).
8. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике / Антс Аугустович Кыверялг. – Таллин : Валгус, 1980. – 334 с.
9. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посібник для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. – Київ : Центр учбової літ-ри, 2010. – 352 с.
10. Педагогічний процес як система [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://www.studfiles.ru/preview/5229581/. – Назва є екрана.
11. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – Київ : Гол. ред. УРЕ, 1985. – 968 с.
12. Хусаінов Д. Я., Харченко І. І., Шатирко А. В. Введення в моделювання динамічних систем: Навч. посібник [Електронний ресурс]/ Д. Я. Хусаінов, І. І. Харченко, А. В. Шатирко. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2010. – Режим доступу: http://www.cyb.univ.kiev.ua/library/books/khusainov-17.pdf 8б

References

1. Belova, E. K. (2006) Osnovi system i systemnsj podchod v obrazovaniyi: konspekt lekcyj [Fundamentals of systems and systems approach in education]. Xarkov : UYPA, 52.
2. Bespalko, V. P. Slahaemye pedahohycheskoy tekhnolohyy [Components of pedagogical technology]. M.: Pedagogika, 1989. – 191 s.
3. Bykov, V. Yu. (2002) Teoretyko-metodologichni zasady stvorennya i rozvytku suchasnyx zasobiv ta e-texnologiyi navchannya [Theoretical and methodological principles of creation and development of modern means and e-learning technology]. Rozvytok

pedagogichnoyi i psyxologichnoyi nauky v Ukrayini 1992–2002 : zb. nauk. pracz do 10-richchya APN Ukrayiny. – Ch. 2. – Xarkiv : OVS. 182–199.

4. Butsyk, I. M. (2015) Vyznachennya xarakternyx osoblyvostej metodychnyx system navchannya [Definition of characteristic features of teaching systems]. Naukovyj visnyk NUBiP Ukrayiny. Seriya: Psychologiya Pedagogika. Filosofiya. 230, 35-41.

5. Dudnyk, I. M. Vstup do zahalnoi teorii system [Introduction to the general theory of systems]. Rezhym dostupu: http://infp.pp.ua/wp-content/uploads/2010/09 /wdzts919.pdf

6. (2008) Encyklopediya osvity [Encyclopedia of Education]. Kyiv : Yurinkom Inter. 1040.

7. Kovalchuk, L. (2011) Zastosuvannya metodologichnyx pidxodiv u naukovo-pedagogichnyx doslidzhennyah [Application of methodological approaches in scientific and pedagogical researches] Visnyk Lviv. un-tu. Seriya pedagogika. 27, 13–24.

8. Kiveryalg, A. A. (1980) Metods issledovaniya v professyonalnoj pedagogyke [Methods of research in professional pedagogy]. Tallyn : Valgus. 334.

9. Konverskyi A. (2010) Osnovy metodologiyi ta organizaciyi naukovyh doslidzhen: navch. posibnyk dlya studentiv, kursantiv, aspirantiv i adyuntiv [Fundamentals of methodology and organization of scientific research]. Kyiv : Centr uchbovoyi lit-ry, 352.

10. Pedagogichnyj proces yak systema [Pedagogical process as a system]. – Rezhym dostupu : http://www.studfiles.ru/preview/5229581/. – Nazva z ekrana.

11. Melnychuk O. S. (1985) Slovnyk inshomovnyh sliv [Dictionary of foreign words]. Kyiv: Gol. red. URE. 968.

12. Husainov, D. Ja., Harchenko, I. I., Shatirko, A. V. (2010) Vvedennja v modeljuvannja dynamichnyh system: Navch. posibnyk [Introduction to dynamical systems simulation]. K.: Kyivskij nacionalnij universitet imeni Tarasa Shevchenka. – Rezhym dostupu: http://www.cyb.univ.kiev.ua/library/books/khusainov-17.pdf

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ИНЖЕНЕРОВ АГРАРНОГО ПРОФИЛЯ

И. М. Буцык

Аннотация. *В статье поданные вопросы формирования исследовательской компетентности у будущих инженеров аграрного профиля как процессуальной системы, раскрываются составляющие методической системы, характеризуется последовательность реализации системного подхода в подготовке инженерных кадров для аграрного сектору экономики.*

Ключевые слова: *методология исследований, система, методическая система, системный подход, инженер.*

METHODOLOGICAL ASPECTS OF REALIZATION OF APPROACH OF SYSTEMS AT FORMING OF RESEARCHCOMPETENCE OF ENGINEERS OF AGRARIAN PROFILE

I. M. Butsyk

Abstract.. The future engineers of agrarian profile as judicial system have the given questions of forming of research competence in the article, the constituents of the methodical system open up, the sequence of realization of approach of the systems is characterized in training of engineering personnel's for agrarian to the sector of economy.

Keywords: methodology of researches, system, methodical system, approach of the systems.

УДК 378.011.3

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ-АГРАРНИКІВ

Н.М. КАЛАНДИРЕЦЬ, аспірантка кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: kalandyrnelya@gmail.com

Анотація: *У статті розглядається проблема використання проектної технології навчання при підготовці економістів у вищому аграрному навчальному закладі в аспекті формування у них підприємницької компетентності. Зокрема, автором відзначено, що суть проектної діяльності в галузі освіти може зводитися до написання і захисту бізнес-плану та наводиться приклад такого навчального проекту*

Ключові слова: *проектна технологія навчання, метод проектів, бізнес-план, підприємницька компетентність майбутніх економістів-аграрників*

Актуальність (Introduction). Однією з специфічних галузевих проблем розвитку АПК є відсутність в сільському господарстві необхідної кількості кваліфікованих економістів, які мають досвід роботи в ринкових умовах. Гостра нестача компетентних економістів – одне з основних перешкод виведення підприємств АПК з кризи.

Серед факторів, які негативно впливають на якість кадрового забезпечення агропромислового комплексу, як показують різні дослідження, є невідповідність змісту освіти вимогам, які висуваються суспільством і сільськогосподарською галуззю до рівня підприємницької підготовки випускників економічних спеціальностей у аграрних ВНЗ.

Це зумовлює необхідність пошуку нових педагогічних технологій навчання економістів, що пов'язано насамперед з відмовою від традиційного навчання та виховання. Однією із таких технологій, яка може сприяти розв'язанню низки проблем в аграрній освіті є технологія проектного навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Проблемі використання проектної технології у навчальному процесі присвячені праці В. Болотова, В. Серикова, Н. Гальськової, Г. Воробйова, Н. Морзе, Є. Полат, А. Уварова та ін.; зокрема в підготовці економістів – О. Гончарової, Н. Кошелевої, О. Набоки; акцентуючи на її ефективності у процесі формування підприємницької компетентності – Т. Матвеєвої.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових досліджень з даної тематики, праць, присвячених використанню проектної технології навчання у процесі формування підприємницької компетентності майбутніх економістів-аграрників, бракує.

Мета (Purpose). розкрити сутність проектної технології навчання, реалізація якої у навчальному процесі аграрного ВНЗ забезпечує формування підприємницької компетентності майбутніх економістів.

Методи (Methods). Аналіз наукової літератури, метод проектів, узагальнення результатів дослідження

Результати (Results). Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу з даної проблеми, на нашу думку, важливим є той факт, що поряд із поняттями «проектний метод навчання», «метод проектів» дослідники використовують такі як «технологія навчального проектування», «проектна діяльність», «проектне навчання», «проектна технологія навчання». Однак, розуміння вченими сутності зазначеного феномену принципово не відрізняються, а часом і ототожнюються.

Сутність проектної технології полягає у стимулюванні інтересу тих, хто навчається, до певних проблем, які передбачають володіння визначеною сумою знань, та через проектну діяльність, яка передбачає розв'язання однієї чи цілого ряду проблем, показ практичного застосування надбаних знань. Головне, щоб результати виконання проектів були «відчутні»,

© Н. М. Каландирець, 2017

тобто, якщо це теоретична проблема, то конкретне її рішення, якщо практична — конкретний результат, готовий до впровадження [4, с. 52-53].

За твердженням С. Гончаренко, метод проектів – це організація навчання, коли набуваються знання і навички у процесі планування й виконання практичних завдань – проектів [1].

На думку вченої Є. Полат: «Метод проектів передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, які дозволяють вирішити певну проблему під час самостійних дій з обов'язковою презентацією результатів. Якщо взяти метод проектів як педагогічну технологію, то вона передбачає сукупність дослідницьких проблемних методів, творчих за своєю діяльністю» [5].

Дослідниця О. Рибіна, визначає «метод проектів» як педагогічну технологію, орієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх використання та здобуття нових (іноді й шляхом самоосвіти)» [6].

На думку, Г. Ковальчук, метод проектів сприяє формуванню в студентів умінь використовувати різноманітні джерела інформації для розв'язання проблеми, спільно працювати в групі, представляти й аргументувати власні пропозиції щодо виконання завдань, використовувати знання з інших предметів, застосовувати теоретичні знання на практиці. Важливою перевагою методу проектів поряд з іншими активними методами є можливість розвитку творчих здібностей студентів [3, с.222].

До основних вимог організації проектної діяльності студентів належать [2, с. 82]:

- окреслення конкретної проблеми, розв'язування якої вимагає знань, дослідницької діяльності, критичного всебічного аналізу та пошуку;
- теоретична, практична, пізнавальна значущість очікуваних результатів (наприклад доповідь на науково-практичній конференції, публікації в наукових виданнях);
- самостійна діяльність студентів (індивідуальна, парна, групова);
- структурування змістової частини проекту із зазначенням поетапних результатів;
- використання системи наукових методів дослідження, яка передбачає певну послідовність дій: визначення об'єкта, предмета, завдань дослідження; окреслення гіпотези дослідження; відбір методів дослідження; збір, систематизація, аналіз інформації; обговорення результатів роботи (презентація, публікація, веб – сторінка, тощо); підбиття підсумків, оформлення та презентація результатів; оцінка проекту; висновки, намічення нових проблем дослідження.

Класифікація проектів здійснюється за такими ознаками:

- домінуючою в проекті діяльністю (дослідницькі, пошукові, творчі, рольові, інформаційні, прикладні);
- предметно – змістовою складовою (моно – або міжпредметні проекти);
- за характером координації проекту (з відкритою координацією або з прихованою координацією);
- за характером контактів (внутрішні: студенти певної групи, курсу, навчального закладу, регіону, країни; та міжнародні: різних країн);
- за кількістю учасників проекту (індивідуальні, групові, масові);
- за терміном виконання проекту – короткотривалі (заняття), середньотривалі (від тижня до місяця), довготривалі (декілька місяців).

Вибір теми проекту у різних ситуаціях може бути різною. В одному випадку викладач визначає тему з урахуванням навчальної ситуації по дисципліні, власних професійних інтересів, зацікавленостей та можливостей студентів. В іншому – тематика проекту, особливо призначеного для позааудиторної роботи, може бути запропонована і самим студентом чи групою студентів.

Творчі студентські проекти доцільно організовувати як одноосібні так і групові, оскільки вони передбачають виконання учасниками багатьох функцій: груповий пошук інформації, її творче перероблення, а це, в свою чергу, відкриває можливості самореалізації студентів, розкриває їхні творчі здібності. Окрім участі у підготовці проекту, кожен з учасників має обов'язково взяти участь в захисті проекту. Назвами проектів можуть бути: «Моя фірма», «Фермерські господарства мого краю», «Хто такий підприємець?» тощо.

Екскурсійні проекти можна представити у вигляді звітів (відео-сюжетів, слайд-шоу, фото-презентацій) щодо проведення екскурсій на сільськогосподарське підприємство, фермерське господарство, «Агро-виставку», сільськогосподарську бібліотеку тощо. Виконання таких проектів як додаткової творчої роботи з навчальної дисципліни, не пов'язаної із вивченням основного матеріалу програми, дозволяє узагальнити отримані знання студентів, оцінити їх здібності та їх творчий потенціал. Темами даних проектів можуть бути: «Аграрне виробництво у європейських країнах», «Видатні фермери України», «Різноманітність моєї професії» та ін.

Суть проектної діяльності в галузі освіти може зводитися до написання і захисту ***бізнес-плану.*** Бізнес-план – це економічно обґрунтований аналітичний документ, який показує реальність планування власної справи. Він забезпечує об'єктивне уявлення про можливості розвитку виробництва, способах просування товару на ринок, ціни, можливого прибутку, основних фінансово-економічних результатах діяльності підприємства, виявляє зони небезпек, пропонує шляхи їх обмеження. Подібний план використовується незалежно від сфери діяльності, масштабів, виду власності, організаційно-правової форми компанії. У ньому знаходять своє рішення як внутрішні завдання, пов'язані з управлінням підприємством, так і зовнішні, обумовлені, зокрема, взаєминами з іншими фірмами та організаціями.

Склад бізнес-плану буде залежати також від розмірів передбачуваного ринку збуту, наявності конкурентів та перспектив зростання створюваного підприємства [7].

Багато підприємців бояться планування, тому що людина як мислить, так і викладає думки на папері, а тут необхідно концептуально осмислити та викласти ідеї, цілі, завдання виробництва, способи та методи ведення виробничої діяльності. Для цього потрібні знання, досвід, яких часто не вистачає підприємцям-початківцям. За бізнес-планом можна визначити перспективність чи безперспективність задуманої справи. Адже недарма кажуть — покажи мені бізнес-план, і я скажу, на що ти здатний [8].

Так, для здійснення запланованої роботи викладачу дисципліни «Організація агробізнесу» можна розробити робочий зошит «Бізнес-планування», який складається з таких основних розділів:

1. Загальна характеристика підприємства (резюме): назва проекту, адреса підприємства, дані про основних засновників підприємства, сутність проекту, фінансування проекту, загальна вартість проекту, термін окупності проекту, цілі та завдання проекту, переваги продукції, обсяг очікуваного попиту на продукцію, потреба у інвестиціях, термін повернення позикових коштів, умови роботи підприємства, рішення соціальних питань.

2. Характеристика товарів (послуг): назва товару, товарна марка, вид упаковки товару, тип та спосіб продажу товару, ціна товару, витрати на виробництво, після продажне обслуговування, вимоги до сертифікації.

3. Ринки збуту товарів (послуг): рівень виробництва та реалізації товару, рівень попиту й потенціал конкурентів, найближча і довгострокова перспектива збуту товару, рівень роздрібних цін, заходи щодо утримання ніші.

4. Конкуренція на ринках збуту товарів (послуг): назва підприємства конкурента, сильні сторони підприємств-конкурентів, слабкі сторони конкурентів.

5. План маркетингу: унікальність товару, кінцеві споживачі, характер попиту, особливості сегмента ринку, на які зорієнтований проект, система збуту із зазначенням підприємств, залучених до реалізації продукції, організація після продажного обслуговування, обґрунтування ціни на продукцію, методи стимулювання продажів, програма по організації реклами, програма реалізації продукції, формування громадської думки.

6. План виробництва: обсяг виробництва в натуральному та вартісному вираженні, обсяг реалізації, ціна реалізації за одиницю, вимоги до організації виробництва, склад основного обладнання, його постачальники та умови поставки, забезпечення екологічної та технічної безпеки, постачальники сировини і матеріалів, чисельність працюючих та витрати на оплату праці.

7. Організаційний план: організаційно-правова форма, статутний капітал, склад організації, форма власності, члени складу директорів, голова права підпису фінансових документів, розподіл обов'язків між членами керівного складу.

8. Фінансовий план: виручка від реалізації, ПДВ, акцизи від реалізації продукції, виручка від реалізації продукції, загальні витрати на виробництво та збут продукції, амортизаційні відрахування, податки, які включаються в собівартість, прибуток, погашення боргу та виплата відсотків за кредит, чистий прибуток.

9. Ризики у підприємницькій діяльності: оцінка передбачуваних ризиків, зовнішні та внутрішні чинники виникнення ризиків, наслідки ризиків, методи попередження і мінімізації ризиків.

В рамках проектної діяльності в ролі конкуруючих підприємств можуть виступати самостійно організовані групи студентів по 4-5 осіб. Проте, незважаючи на колективну роботу над проектом, робочий зошит необхідно заповнити кожному студенту самостійно.

Студентам надається можливість самостійно вибрати сферу діяльності проектованого ними сільськогосподарського підприємства.

Після розробки проекту організовується його захист, в процесі якого студенти доводять конкурентні переваги свого бізнес-плану.

Оцінювання проектів рекомендується здійснювати з трьох позицій: самооцінка студентів, оцінка одногрупників та оцінка викладача, причому оцінка викладача має більшу вагу при виведенні загального балу.

Для зручності оцінювання критерії можуть бути зведені в індивідуальну карту рейтингової оцінки проектів, представлену у вигляді таблиці (Табл. 1).

Таблиця 1

Індивідуальна карта рейтингової оцінки бізнес-проектів майбутніх економістів-аграрників

Критерії оцінки	Самооцінка студента	Оцінка одногрупника	Оцінка викладача	Середній бал
Актуальність, реальність і соціальна значимість бізнес-ідеї *(максимум 5 балів)*				
Точність економічних розрахунків *(максимум 10 балів)*				
Вивченість стану справ на ринку *(максимум 10 балів)*				
Продуманість і грамотність запропонованих рішень *(максимум 10 балів)*				
Якість оформлення проекту *(максимум 5 балів)*				
Якість доповіді та презентації *(максимум 5 балів)*				
Відповіді на питання викладача і студентів *(максимум 5 балів)*				
Разом				

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, використання технології навчального проектування є досить важливим у підприємницькій підготовці майбутніх економістів-аграрників. Визначено, що суть проектної діяльності студентів може зводитися до написання і захисту ними бізнес-плану та потребує ретельної підготовки як зі сторони викладача, так і зі сторони студентів. Проект у вигляді бізнес-плану повинен бути структурно визначеним, поетапно організованим та включати проміжний та підсумковий контроль. Перспективами наших подальших досліджень є аналіз проблеми формування підприємницької компетентності майбутніх економістів-аграрників засобами інтерактивного навчання.

Список використаних джерел

1. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Карбованець, О. І. Метод проектів-сучасна педагогічна технологія навчання освітніх закладів різних рівнів [Текст] / О. І. Карбованець, Н. В. Куруц , Н. П. Голуб, А. А. Майорош // Науковий вісник Ужгородського нац. університету: Сер.: Педагогіка. Соціальна робота. – 2008. – Вип.15. – С. 80-83.
3. Ковальчук, Г. О. Активізація навчання в економічній освіті : навч.посібник. // Г. О. Ковальчук. – Вид.2. – К. : КНЕУ, 2003. – 298 с.
4. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П М. Воловик, О. І.Кульчицька, Л. Є. Сігаєва, Я. В. Цехмістер та ін.; За ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
5. Полат, Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений/ Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 368 с.
6. Рыбина, О. В. Проектная деятельность / О. В. Рыбина // Лучшие страницы педагогической прессы. – М. : 2004. – №1. – С.46-49.
7. Хизрич, Р. Предпринимательство или как завести собственное дело и добиться успеха [Текст] / Р. Хизрич, М. Питерс. – М. : Прогресс-Универс, 1993. – Вып. : Предприниматель и предпринимательство. – 166 с.
8. Юргутіс, І. А. Основи менеджменту : навч. посібник / І. А. Юргутіс, І. І. Кравчук. – К. : Освіта, 1998. – 256 с.

References

1. Goncharenko, S. C (1997). Ukrayins`ky`j pedagogichny`j slovny`k [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Ly`bid`, 376.
2. Karbovanec, O. I., Kuruc, N. V., Golub, N. P., Mayorosh, A. A. (2008). Metod proektiv-suchasna pedagogichna texnologiya navchannya osvitnix zakladiv rizny`x rivniv [Project-modern educational technology, educational training institutions at various levels] / Uzhgorod National University,15, 80-83.
3. Kovalchuk, G. A. (2003). Akty`vizaciya navchannya v ekonomichnij osviti [Enhancing learning in economic education]. KNEU, 298.
4. Sysoieva, S. A. (2001). Pedagogichni texnologiyi u neperervnij profesijnij osviti [Pedagogical technology in continuous professional education].VIPOL, 502.
5. Polat, E. S., Buharkina, M. Yu. (2008). Sovremennыe pedagogy`chesky`e y` y`nformacy`onnыe texnology`y` v sy`steme obrazovany`ya [Modern pedagogical and information technologies in the education system]. Moscow, Russia: Academy, 368.
6. Rybina, O. V. (2004). Proektnaya deyatel`nost` [Project activities]. Top of page pedagogical press. – Moscow, Russia: 1,46-49.
7. Hizrich, R., Peters, M. (1993). Predpry`ny`matel`stvo y`ly` kak zavesty` sobstvennoe delo y` doby`t`sya uspexa [Entrepreneurship or how to start their own business and succeed]. Moscow, Russia: Progress-Univers, 166.
8. Yurhutis, I. A., Kravchuk, I. I. (1998). Osnovy` menedzhmentu [Fundamentals of management]. Osvita, 256.

ПРОЕКТНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ-АГРАРНИКОВ

Н.М. Каландырец

Аннотация. *В статье рассматривается проблема использования проектной технологии обучения при подготовке экономистов в высшем аграрном учебном заведении в аспекте формирования у них предпринимательской компетентности. В частности, автором отмечено, что суть проектной деятельности в области образования может сводиться к написанию и защите бизнес-плана и приводится пример такого учебного проекта*

Ключевые слова: *проектная технология обучения, метод проектов, бизнес-план, предпринимательская компетентность будущих экономистов-аграрников.*

PROJECT LEARNING TECHNOLOGY AS A MEANS OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE AGRICULTURAL

N.M. Kalandyrets

Abstract. *The article considers the problem of project learning technology use in training economists in agricultural university in terms of forming their entrepreneurial competence. In particular, the author noted that the essence of project activity in education lies in writing and defense the business plan; an example of such an educational project is presented*

Keywords: *project learning technology, projects method, business plan, entrepreneurial competence of future agricultural economists.*

УДК 378.12

ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ

Л. В. КАНІБОЛОЦЬКА, аспірантка кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: kanibolotska_lyuba@ukr.net

Анотація: *У статті актуалізовано проблему підготовки особистості викладача, розкрито значення професійно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця. Виокремлено та обґрунтовано особливості організації навчального процесу для формування необхідних вмінь і навичок. Охарактеризовано основні умови, методи і форми роботи, за яких буде ефективна педагогічна діяльність.*

Ключові слова: *професійна компетентність, комунікативні вміння, фахова підготовка, педагогічне спілкування, викладач вищої школи, ВНЗ.*

Актуальність (Introduction). У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті визначено вимоги до професійної компетентності викладача. Так, наголошується на тому, що «сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян». Таким чином, важливим складником професійної компетентності викладача є комунікативна компетентність, а одним із першочергових завдань вищої освіти- підготовка та формування професійно-комунікативної компетентності викладача, оскільки кожний акт взаємодії вимагає нестандартної мовленнєвої творчості, а вона в свою чергу будується з врахуванням багатьох обставин ситуацій спілкування, індивідуальності партнера по спілкуванню, його емоційного стану тощо. Звідси слідує, що у педагогічному процесі комунікація - основа всієї педагогічної діяльності. Наявність комунікативних якостей у випускника вищого навчального закладу є сьогодні обов'язковою умовою. Проте проблема їх розвитку залишається недостатньо розробленою, що і стало необхідністю детальнішого вивчення нами даного питання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Проблему формування професійної компетентності майбутніх фахівців досліджувало багато науковців, зокрема, Г. Васянович, А. Вербицький, С. Гончаренко, Р. Гуревич, О. Дахіна, Е. Зеєр, А. Маркова, В. Петрук та інші. Специфіку дії живого слова у педагогічному спілкуванні вивчали В.А. Кан-Калик, М.С. Пашкова. Дослідження Ю.П. Азарова, Н.В. Кузьміної, А.О. Сластьоніна вказують на майстерність слова як обов'язковий компонент діяльності педагога.

© Л.В. Каніболоцька, 2017

Ключевые слова: *проектная технология обучения, метод проектов, бизнес-план, предпринимательская компетентность будущих экономистов-аграрников.*

PROJECT LEARNING TECHNOLOGY AS A MEANS OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE AGRICULTURAL

N.M. Kalandyrets

Abstract. *The article considers the problem of project learning technology use in training economists in agricultural university in terms of forming their entrepreneurial competence. In particular, the author noted that the essence of project activity in education lies in writing and defense the business plan; an example of such an educational project is presented*

Keywords: *project learning technology, projects method, business plan, entrepreneurial competence of future agricultural economists.*

УДК 378.12

ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ

Л. В. КАНІБОЛОЦЬКА, аспірантка кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: kanibolotska_lyuba@ukr.net

Анотація: *У статті актуалізовано проблему підготовки особистості викладача, розкрито значення професійно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця. Виокремлено та обґрунтовано особливості організації навчального процесу для формування необхідних вмінь і навичок. Охарактеризовано основні умови, методи і форми роботи, за яких буде ефективна педагогічна діяльність.*

Ключові слова: *професійна компетентність, комунікативні вміння, фахова підготовка, педагогічне спілкування, викладач вищої школи, ВНЗ.*

Актуальність (Introduction). У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті визначено вимоги до професійної компетентності викладача. Так, наголошується на тому, що «сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян». Таким чином, важливим складником професійної компетентності викладача є комунікативна компетентність, а одним із першочергових завдань вищої освіти- підготовка та формування професійно-комунікативної компетентності викладача, оскільки кожний акт взаємодії вимагає нестандартної мовленнєвої творчості, а вона в свою чергу будується з врахуванням багатьох обставин ситуацій спілкування, індивідуальності партнера по спілкуванню, його емоційного стану тощо. Звідси слідує, що у педагогічному процесі комунікація - основа всієї педагогічної діяльності. Наявність комунікативних якостей у випускника вищого навчального закладу є сьогодні обов'язковою умовою. Проте проблема їх розвитку залишається недостатньо розробленою, що і стало необхідністю детальнішого вивчення нами даного питання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Проблему формування професійної компетентності майбутніх фахівців досліджувало багато науковців, зокрема, Г. Васянович, А. Вербицький, С. Гончаренко, Р. Гуревич, О. Дахіна, Е. Зеєр, А. Маркова, В. Петрук та інші. Специфіку дії живого слова у педагогічному спілкуванні вивчали В.А. Кан-Калик, М.С. Пашкова. Дослідження Ю.П. Азарова, Н.В. Кузьміної, А.О. Сластьоніна вказують на майстерність слова як обов'язковий компонент діяльності педагога.

© Л.В. Каніболоцька, 2017

Мета (Purpose) розкрити особливості підготовки викладачів ВНЗ та обґрунтувати основні методи і форми формування професійно-комунікативних умінь і навичок майбутніх фахівців.

Методи (Methods). У процесі дослідження для досягнення мети застосовано комплекс методів, зокрема, *теоретичні:* аналіз, синтез, узагальнення та *емпіричні*: тестування, анкетування.

Результати (Results). Особистість як суб'єкт спілкування є носієм певної культури, що і характеризує цей процес. Разом із тим, завдяки взаємодії з іншими, людина оволодіває досвідом спілкування, пізнання і праці. Саме тому навчання, розвиток особистості, її професійне становлення досягається через спілкування [2, с. 100].

Слід зазначити, що професійна компетентність викладача - найважливіша характеристика підготовленості, сукупність комунікативних, конструктивних, організаторських умінь, а також здатність і готовність практично використовувати ці вміння у своїй роботі [5, с. 53]. Загалом, під комунікативними уміннями викладача розуміють сукупність умінь, які забезпечують спілкування із суб'єктами професійної діяльності та дозволяють ефективно вирішувати професійні завдання [4, с. 319].

Досить ґрунтовно комунікативну компетентність визначено російською дослідницею О. Усановою [7, с. 9], яка визначає її «як комплексну здатність особистості оцінити ситуацію, партнера по спілкуванню, власний комунікативний потенціал (комунікативні здібності, знання, уміння, навички, досвід) у контексті певної професійної задачі й обрати на цій підставі конструктивні способи її вирішення і прийоми комунікативної взаємодії».

Варто наголосити на тому, що серед компонентів структури професійно-комунікативної компетенції дослідники [6, с. 8-9] виокремлюють: *мовну* (володіння системою знань про мову: фонетика, лексика, склад слова, словотвір, морфологія, синтаксис, основи стилістики тексту), *мовленнєву* (володіння способами формування та формулювання думок засобами мови та вміння застосовувати такі способи у процесі сприйняття та породження мови), *дискурсивну*(визначає рівень сформованості вмінь особистості в ході здійснення ефективної та результативної дискурсивної діяльності), *культурознавчу* (усвідомлення мови як форми вираження національної культури, взаємозв'язку мови та історії народу, національно-культурної специфіки рідної мови, володіння нормами мовленнєвого етикету, культурою міжнаціонального спілкування) та *риторичну* (здатність усвідомлено створювати, вимовляти й рефлексувати авторсько-адресний текст відповідно до мети та ситуації публічного мовлення) компетенції.

Професійно-комунікативна компетентність викладача формується під впливом багатьох чинників, а саме: 1. *Загальні універсальні якості особистості* педагога: педагогічна спрямованість, психологічна підготовленість, доброзичливість, активність у громадській та педагогічній діяльності, дисциплінованість, організованість тощо. 2. *Спеціальні якості*: пізнавальні якості (дають змогу особистості сприймати, реалізують інтерес до пізнання оточуючого, прагнення до співчуття, ідентифікації з іншими людьми тощо); експресивні якості (створюють виразність особистості, через яку вона стає зрозумілою іншим людям, емоційна виразність); управлінські якості (допомагають впливати на інших людей і здійснювати самоконтроль).

Аналізуючи педагогічну практику та певні дослідження можемо визначити, що студенти потребують серйозної професійно-комунікативної підготовки, оскільки не завжди володіють уміннями вести демократичну дискусію, полеміку; у спілкуванні часто інтровертні, некомфортно почуваються тоді, коли треба аргументовано відстояти свою думку у нестандартних ситуаціях, уникають публічних виступів, не завжди вірять у свій ораторський потенціал, мають недостатню комунікативну практику, в них слабко розвинені навички та уміння імпровізаційного публічного мовлення. Тому виховання комунікативної культури особистості майбутнього викладача ВНЗ вимагає формування спеціальних умінь педагога на основі тісного зв'язку із вихованням мовленнєвої культури особистості, а для цього необхідно включити до навчальних програм дисципліни, які формують мис-

леннєво-мовленнєву та комунікативну культуру студентів, що в свою чергу формували б в них знання з риторики, красномовства, розвитку педагогічної техніки, культури мовлення, ораторського мистецтва, полемічної майстерності оратора тощо.

Високого рівня сформованості професійно-комунікативної компетентності випускника ВНЗ можна досягти лише при побудові навчання як цілісної системи. Визначеність методичної системи досягається системністю таких складових: умовами викладання (психологічними й організаційними), специфікою тактичних прийомів, засобами поступового включення і нарощування предмета, впливу викладача, орієнтації студентів, поступової їх активізації. Також доцільно пропонувати матеріал різних рівнів складності, причому навмисно в змішаних поєднаннях, оскільки це робить мислення студентів більш гнучким, активним. Викладач повинен володіти гнучкістю переходу від одного стилю до другого, враховуючи конкретну ситуацію спілкування.

Таким чином, викладач має: збуджувати інтерес до загальнонаукових і професійних знань, розширення загального кругозору і розвитку творчих здібностей; ураховувати індивідуальність кожного студента, його соціальні, психічні, психофізіологічні особливості, життєві настанови, ставлення до навчально-пізнавальної діяльності; спостерігати за розвитком кожного студента як особистості та враховувати результати спостережень у процесі навчання; формувати персональну відповідальність студента за власні успіхи і досягнення; допомагати студентові пізнати самого себе, тобто сприяти реалізації сократівського принципу «Пізнай самого себе» [8, с.134].

Варто відзначити, що однією з умов досягнення успіху в навчальній діяльності є активність студентів, в основі якої лежить принцип свідомості та активності. В свою чергу його можна досягти шляхом: створення в студенів позитивного уявлення про майбутню професійну діяльність; формування розуміння студентами смислу професійної освіти; вироблення мотивації; спонукання студентів до правильної оцінки власних дій, вчинків, виховання звичок самоконтролю та самовдосконалення; створення під час навчання проблемних ситуацій, які потребують самостійних, творчих і активних дій, та залучення студентів до їх розв’язання; використання активних методів навчання, які формують і розвивають самостійність, творчість і активність студентів; стимулювання колективних форм роботи, взаємодії студентів; організації навчання в умовах змагання, стимулювання ініціативи і творчості; проблемності викладання навчального матеріалу; уміння викладача відчувати психічний стан студентів тощо.

На нашу думку, професійно-комунікативну компетентність майбутнього викладача важко сформувати за допомогою одного виду діяльності. Ефективним буде комплексний підхід, в основу якого покладено оволодіння уміннями та навичками, необхідними для формування професійно-комунікативної компетентності; розробка та упровадження курсів із використанням міжпредметних зв’язків; використання методів активного навчання студентів, комплексне використання студентами отриманих знань шляхом виконання системи розроблених ситуаційних задач, участь у комунікативно орієнтованій педагогічній практиці.

Відповідно до проблеми нашого дослідження формування професійно- комунікативної компетентності майбутнього викладача передбачає використання активних методів навчання, зокрема діалогічних методів (дискусії, кейс-стаді, диспути, евристичні бесіди і т.д.), ігрових методів (ділові, рольові ігри, психодрама та ін.), тренінгових методів тощо.

Так, наприклад, досить ефективним є диспут, що передбачає вільний, жвавий обмін думками, колективне обговорення питань, що хвилюють студенів. Під час диспуту студенти обстоюють власну позицію, демонструючи свою ерудицію, культуру, темперамент, переконуються в правильності чи помилковості своїх поглядів, розвивають логічне мислення, вміння аналізувати, узагальнювати, робити висновки [3, с. 210].

Не менш ефективним є ігровий метод, який стимулює і підвищує інтерес до занять, активізує і загострює сприймання навчального матеріалу, що сприяє формуванню

професійно-комунікативної компетентності майбутнього викладача [1, с. 87].

Одним з важливих методів організації педагогічної роботи є тренінг, оскільки він сприяє усвідомленню необхідності професійних знань; цілеспрямованості, систематичності у підготовці до комунікативної діяльності; підвищує рівень сформованості зазначеної компетентності. Одна з головних переваг тренінгу в тому, що під час занять студент активно взаємодіє з іншими. Наведемо декілька тренінгових вправ, які можуть застосовуватись викладачами при підготовці майбутніх фахівців. Зокрема, *вправа «Дивостілець».* Мета: стимулювання творчої роботи групи за допомогою театральної гри, імпровізації; заохочення невимушеності у групі; сприяння переходу від звичайної форми мислення до більш креативної. Наступна *вправа - «Слухаю... очима».* Мета гри - удосконалення вмінь пізнавати людину, нічого не розпитуючи про неї; проникати в думки, що ретельно приховуються у процесі спілкування; якнайкраще зрозуміти відчуття людини. *Вправа «Діалог глухонімих».* Мета: удосконалення навичок невербального спілкування, розвиток здатності розуміти мову жестів, міміку партнера і правильно їх інтерпретувати.

Доцільними будуть і спеціальні педагогічні вправи: 1. Моделювання педагогічного спілкування; 2. Мікровикладання (мікрозаняття для малої групи із наступним аналізом та обговоренням); 3. Перегляд і обговорення різних відеороликів тощо.

Обрані форми і методи роботи дозволяють сформувати у майбутнього викладача такі уміння: будувати розгорнутий монолог з фахової проблематики; встановлювати психологічний контакт з аудиторією, слухати і чути співрозмовника, ставити коректні питання, мати власний ораторський стиль, бачити і правильно інтерпретувати реакції людей, здійснювати рефлексію своєї участі в комунікації тощо.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, аналізуючи літературу з досліджуваної проблеми та власні дослідження можна зробити висновок, що серед педагогів триває інтенсивний пошук оптимальних та ефективних методів і способів формування культури мовлення та професійно-комунікативної компетентності майбутніх викладачів ВНЗ. Крім класичних методів, ефективними методами у формуванні особистості викладача є методи рольових та ділових ігор, словесної дії, розв'язання ситуативних завдань, творчі завдання, інтерактивні технології навчання, мікровиступи на запропоновану тему, конференції, дебати, дискусії, виступи-імпровізації, відеопрактикуми тощо. Різні форми групової активності формують зазначену компетентність, вносять дух творчості в освітній і виховний процес.

Проведе дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів. Подальшого дослідження потребує розробка методичних рекомендацій та факультативу для розвитку професійно-комунікативної компетентності фахівців.

Список використаних джерел

1. Волкова Н.П. Педагогіка: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. – 4-е вид., стер. – К.: Академвидав, 2012. – 616с. – (Серія «Альма-матер»)].

2. Жирун О.А. Педагогічна комунікація в аспекті професійної ідентичності / О.А. Жирун // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – № 1. – С.100-104

3. Кузьмінський А.І. Педагогіка : підруч. / А.І. Кузьмінский, В.Л. Омеляненко. – 3-тє вид., випр. – К. : Знання-Прес, 2008. – 447 с

4. Лисина М.И. Общение, личность и психика ребенка / [под ред. Рузской А.Г.]. – М. : Издательство «Институт практической психологи», Воронеж : НПО «МОДЭК», 1997. – 384 с

5. Панарин А.И. Многоуровневое педагогическое образование / А.И. Панарин // Педагогика. – 1993. – № 1. – С. 53- 57.

6. Сальникова О.А. Совершенствование коммуникативной компетенции учителя: конспекты, лекцій, тренинги / О.А. Сальникова. – М.: ФЛИНТА: НОУ ВПО «МПСИ», 2011. – 88 с.

7. Усанова О.Г. Коммуникативная компетентность в культуре педагогического общения: [монография]. / О.Г. Усанова. – Челябинск, 2004, – 139 с
8. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посіб. / В.В. Якупов – К. : Либідь, 2002. – 560с

References

1. Volkova, N.P. (2012) Pedahohika: navch. posib. [dlia stud. vyshch. navch. zakl.] [Pedagogy] – 4-e vyd., ster. – K.: Akademvydav, 616.
2. Zhyrun, O.A. (2010) Pedahohichna komunikatsiia v aspekti profesiinoi identychnosti [Teaching communication in terms of professional identity],Visnyk NTUU «KPI». Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika. 1, 100-104
3. Kuzminskyi, A.I. (2008) Pedahohika: pidruch. [Pedagogy]. K.: Znannia-Pres, 447.
4. Lysyna, M.Y. (1997) Obshchenye, lychnost' y psykhyka rebenka [Communication, personality and psyche of the child], M. : Yzdatel'stvo «Ynstytut praktycheskoy psykholohy», Voronezh : NPO «MODЭK», 384.
5. Panaryn, A.Y. (1993) Mnohourovnevoe pedahohycheskoe obrazovanye[Multi-level teacher education], Pedahohyka. 1, 53- 57.
6. Sal'nykova O.A. (2011) Sovershenstvovanye kommunykatyvnoy kompetentsyy uchytelya: konspekty, lektsyy, trenynhy[Improvement of the communicative competence of the teacher: abstracts, lectures, trainings], M.: FLYNTA: NOU VPO «MPSY», 88.
7. Usanova, O.H. (2004) Kommunykatyvnaya kompetentnost' v kul'ture pedahohycheskoho obshchenyya: [monohrafyya] [Communicative competence in the culture of pedagogical communication]. Chelyabynsk, 139.
8. Iahupov, V.V.(2002) Pedahohika: navch. Posib [Pedagogy]. K.: Lybid, 560.

ПРОФЕССИОНАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВУЗОВ

Л.В. Каниболоцкая

Аннотация. *В статье актуализировано проблему подготовки личности преподавателя, раскрыто значение профессионально-коммуникативной компетентности будущего специалиста. Выделены и обоснованы особенности организации учебного процесса для формирования необходимых умений и навыков. Охарактеризованы основные условия, методы и формы работы, при которых будет эффективна педагогическая деятельность.*

Ключевые слова: *профессиональная компетентность, коммуникативные умения, профессиональная подготовка, педагогическое общение, преподаватель высшей школы, высшее учебное заведение.*

PROFESSIONAL COMMUNICATION TRAINING OF FUTURE TEACHERS UNIVERSITY

L.V. Kanibolotska

Abstract*. In the article the problem of preparation of the teacher actualized person disclosed the value of professional-communicative competence of the future expert. Isolated and grounded features of the educational process to develop the necessary skills. Characterized the basic conditions, methods and forms of work which will be effective pedagogical activity.*

Keywords: *professional competence, communication skills, training, pedagogical communication, teacher of high school, high school.*

УДК 373.5.035.461:37.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ СУЧАСНИМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМИ ШКОЛАМИ-ІНТЕРНАТАМИ

Л. В. КАНІШЕВСЬКА, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: mazila060192@ukr.net

Анотація: *У статті розглядаються питання реалізації попереджувально-профілактичної функції сучасними загальноосвітніми школами-інтернатами. Проаналізовано важливі напрями профілактичної роботи інтернатних закладів: профілактика шкідливих звичок; попередження злочинності; подолання труднощів соціалізації в учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів.*

Ключові слова: *загальноосвітня школа-інтернат, педагогічні функції шкіл-інтернатів, попереджувально-профілактична функція, профілактичні заходи, старшокласники.*

Актуальність (Introduction). Загальноосвітні школи-інтернати як навчально-виховні заклади нового типу були започатковані в Радянському Союзі за рішенням XX з'їзду КПРС у 1956 році.

У кінці 60-х на початку 70-х років була створена потужна навчальна, матеріальна і кадрова база для діяльності шкіл-інтернатів, але пріоритети освітньої політики цього періоду були зміщені, за своєю соціальною функцією школи-інтернати переорієнтувалися на вирішення проблем соціально-педагогічного захисту дітей, що не мали належних умов виховання, педагогічно занедбаних, схильних до асоціальних вчинків.

На сучасному етапі функціонує мережа інтернатних закладів освіти різних типів. Це зумовлено економічними (матеріальні труднощі сімей, поширення безробіття, послаблення функцій державних установ, покликаних займатися вихованням, навчанням дітей) та соціальними (позбавлення моральної відповідальності батьків за виховання дітей, збільшення кількості кризових сімей тощо) чинниками.

Сучасні школи-інтернати реалізовують такі основні педагогічні функції: охоронно-захисну, компенсаторну, реабілітаційну, попереджувально-профілактичну, залучення вихованців до мистецтва; праці та допомога їм у професійному самовизначенні тощо

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publication). Проблема розвитку та функціонування шкіл-інтернатів в Україні знайшла відображення в працях В. Вугрича, О. Голуб, Б. Кобзаря, В. Покася, Г. Покиданова, С. Свириденко.

Питання організації позаурочної діяльності у загальноосвітніх школах-інтернатах; специфічні риси вихованців шкіл-інтернатів досліджували Н. Вишнівська, Л. Галігузова, Я. Гошовський, І. Дубровіна, Й. Лангмейєр, З. Матейчек, В. Мухіна, В. Неволіна, Л. Оліфіренко, А. Прихожан, А. Толкачова, Н. Толстих та інші вчені.

Мета (Purpose). полягає у дослідженні проблеми реалізації попереджувально-профілактичної функції сучасними загальноосвітніми школами-інтернатами.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи*:* аналіз, порівняння, класіфікація, узагальнення, систематизація.

Результати (Results). Однією з найважливіших педагогічних функцій шкіл-інтернатів є *попереджувально-профілактична.* Ця функція має на меті виявлення, запобігання та обмеження асоціальних явищ, причин соціальної дезадаптації вихованців шкіл-інтернатів, формування позитивної спрямованості особистості.

Перехід вихованця школи-інтернату до самостійного життя в сучасному нестабільному супільстві пов'язаний з рядом труднощів, оскільки у значної кількості вихо-

© Л.В. Канішевська, 2017

ванців інтерантних закладів характерні прояви девіантної поведінки, нерозвинені навички соціального контролю, що в подальшому може стати причиною залучення їх до кримінальних груп.

Найбільш типовими формами девіантної поведінки вихованців шкіл-інтернатів є алкогольна, наркотична, токсична залежність, паління, правопорушення, схильність до суїцидів, сексуальна розбещеність. Вихованці інтернатних закладів, як правило, не мають особистого імунітету, який дозволяє переборювати типовий для цієї категорії дітей соціальний і психологічний інфантилізм.

В юнацькому віці найбільш розповсюдженими видами шкідливих звичок є паління, алкогольна, наркотична, токсична залежність.

З метою забезпечення попереджувально-профілактичної функції педагогічні колективи шкіл-інтернатів здійснюють такі напрямки профілактичної роботи: превентивну освіту вихованців; педагогічну роботу з юнаками і дівчатами групи соціального ризику. Діяльність педагогів шкіл-інтернатів спрямована на профілактику шкідливих звичок вихованців. Головним у теоретичній і методичній підготовці педагогів шкіл-інтернатів з профілактичної роботи є навчання, оскільки отримані знання і практичні навички є необхідними у профілактиці шкідливих звичок.

З метою профілактики шкідливих звичок педагоги шкіл-інтернатів використовують такі методи: інформаційний; метод формування навичок (аналіз та програвання конкретних життєвих ситуацій, що сприяє обізнаності вихованців шляхом обговорення проблем, які пов'язані зі вживанням алкоголю, наркотичних речовин, паління). Наприклад, «Вживання наркотиків: випадковість чи закономірність?», «Яка кримінальна відповідальність за правопорушення, які пов'язані з незаконним обігом наркотиків?», ситуації-роздуми «Вплив алкоголю на організм людини», фантастичне віртуальне інтерв'ю-театр біля мікрофона «Палити – здоров'ю шкодити» та інші; конструктивно-позитивний метод (організація тренінгів, які спрямовані на підвищення психологічної стійкості). У процесі здійснення профілактичної роботи педагоги шкіл-інтернатів використовують такі форми роботи: лекційно-інформаційні семінари, бесіди, інформації щодо роздумів, конференції, круглі столи, дискусії, соціологічне опитування, перегляд відеоматеріалів антиалкогольного, антинаркотичного змісту, міні-спектаклі, вікторини, проблемні ситуації, проблемні діалоги-роздуми, фантастично-віртуальні інтерв'ю, театр біля мікрофона, ток-шоу, конкурс творчих робіт (малюнків, плакатів; книжкові виставки), акції «Пам'яті жертв СНІДу», «Ми – проти наркотиків»; аукціон ідей; творчий марафон тощо [2, с. 61].

Слід зазначити, що реалізація попереджувально-профілактичної функції ускладнюється в зв'язку з тим, що контингент вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів складають діти, батьки яких, як правило, обтяжені алкогольною та наркотичною залежністю. Такі сім'ї втратили здатність виконувати свої основні функції. Вивчення рухових механізмів патологічного розвитку особистості вихованця, який до вступу до школи-інтернату перебував у сім'ї, яка обтяжена проблемами вживання алкогольних, наркотичних речовин, дозволяє говорити про негативний вплив на його соціальний розвиток, оскільки психогенні чинники продовжують впливати на особистість. Тому в дорослих дітей алкоголіків і наркоманів існують серйозні проблеми. Таким дітям необхідна психологічна підтримка, спрямована на корекцію та нівелювання негативних особистісних характеристик, які здатні провокувати захоплення психоактивними речовинами [2, с. 62]. Цей напрям реалізується за рахунок роботи психолога, соціального педагога школи-інтернату, лікаря нарколога.

Основними формами роботи з вихованцями шкіл-інтернатів є психолого-педагогічна діагностика, яка проводиться з метою виявлення дітей «групи соціального ризику», з'ясування причин, що обумовлюють труднощі соціальної адаптації старшокласників шкіл-інтернатів, індивідуальна і групова робота, психотерапевтичні заняття з вихованцями, що відносяться до «групи соціального ризику». Отже, необхідно проводити спеціальну роботу, що спрямована на корекцію особистості.

Однією з найважливіших напрямів проведення профілактичної роботи є попередження злочинності у вихованців шкіл-інтернатів.

До протиправної поведінки найбільш схильні діти «групи соціального ризику». До даної категорії відносяться вихованці шкіл-інтернатів, оскільки інтернатні заклади відрізняються специфічним контингентом дітей. Як правило, вихованці інтернатних закладів – педагогічно занедбані «важкі» діти, схильні до правопорушень. Вихованців шкіл-інтернатів можна умовно поділити на дві групи: перша група – діти, котрі з самого народження перебувають в інтернатних закладах; друга – діти, що потрапили сюди внаслідок певних життєвих обставин (негаразди в сім'ях, батьки позбавлені опіки тощо). Отже, ці діти виховувалися в різних умовах, мають різний соціальний досвід. Так, у дітей, які від народження виховувалися в закладах інтернатного типу, є специфічні відхилення в розумінні прав і обов'язків людини, серед них поширені споживацькі погляди.

Другу групу складають діти, батьки яких засуджені, певний час перебували в криміногенному оточенні. Вони, як правило, негативно ставляться до закону. Найбільшої концентрації зневажливе ставлення до закону набуває саме в таких вихованців, адже у своєму житті вони мали справу з аморальним оточенням і сприймали його погляди, вони нерідко були психологічно «ізольовані» від офіційних каналів інформації, тому підходять до питань виконання правових норм з точки зору вже засвоєних хибних суджень. Для даної групи дітей характерною є відчуженість від сім'ї, інших людей, від суспільства.

Розглядаючи проблему кримінальної соціалізації вихованців шкіл-інтернатів, Ю. Хармаєв [5] стверджує, що злочинність вихованців інтернатних закладів має свої особливості, що пов'язано із специфічними умовами їх виховання й морального формування, мікросередовища спілкування, освітнього рівня, низьким соціальним статусом [5, с. 16].

Дослідження Ю. Хармаєва свідчать, що вихованці інтернатних закладів в основному схильні до здійснення майнових злочинів. Матеріали карних справ свідчать, що вихованці інтернатних закладів, які здійснюють втечі, для того щоб вижити, здійснюють крадіжки, бо не мають іншого засобу заробити гроші. В основному, об'єктами домагань цих правопорушників є продукти харчування, речі, апаратура [5, с. 131–132].

Характеризуючи особливості злочинності вихованців шкіл-інтернатів, Ю. Хармаєв зазначає, що в основному превалює групова злочинність. Значна більшість членів груп неповнолітніх правопорушників із числа вихованців шкіл-інтернатів – рядові виконавці (80,0 %), які сліпо йдуть за багаточисленними організаторами й підбурювачами. Опинившись під їхнім впливом, неповнолітні все більше наближують свої інтереси, потреби, позиції, стереотипи поведінки до вимог групи, солідаризуються з ними і немов би «розчиняються» в їхньому середовищі [5, с. 94].

Причинами, що обумовлюють злочинність вихованців інтернатних закладів, є: низький рівень правової підготовленості, слабка соціальна захищеність; слабка ефективність ранньої профілактики злочинності; несприятливі умови сімейного виховання, негативний вплив батьків і оточуючих на дитину ще до вступу до школи-інтернату, а саме: протиправна поведінка батьків, аморальний спосіб життя, жорстокість, алкоголізм тощо; причини, що обумовлені особливістю організації життєдіяльності в закладах інтернатного типу, а саме: регламентація життєдіяльності вихованців шкіл-інтернатів, що призводить до того, що вони не можуть організувати вільний час; нерозвиненість інтересів у сфері дозвілля; патерналізм, комунікативна безпорадність тощо; відсутність у вихованців шкіл-інтернатів міцних соціальних зв'язків із родичами, які б були спроможні здійснювати соціальний контроль, що, у кінцевому рахунку, робить їх незахищеними, оскільки їхні права нема кому виборювати; випускники інтернатних закладів відчувають матеріальні труднощі.

Реалізація попереджувально-профілактичної функції загальноосвітніх шкіл-інтернатів можлива за умов проведення профілактичних заходів на ранній стадії, а саме: своєчасне діагностування девіантної поведінки вихованця, проведення заходів з її ко-

рекції; посилення виховних дій до правопорушників, а також до вихованців, які схильні до втеч. Вивчення джерел негативного впливу на них, постановка їх на профілактичний облік; сприяння вихованню в дітей розумних потреб, залучення їх у трудову діяльність; широке застосування різноманітних форм правового виховання (факультативи, лекції, бесіди, круглі столи, усні журнали, що присвячені правовій тематиці; проведення правових вікторин, тренінгів, організація дискусійного клубу, диспутів із правових питань тощо); використання позадержавних організацій у профілактичній діяльності (антикримінальний потенціал релігії), національних традицій і обрядів; систематична перевірка результатів профілактичної роботи [1, с. 146].

Важливою складовою попереджувально-профілактичної функції загальноосвітніх шкіл-інтернатів є проблема подолання труднощів соціалізації в учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Вихованці шкіл-інтернатів відчувають значні труднощі в процесі соціалізації, оскільки позбавлені важливого інституту соціалізації – сім'ї.

На стадіях підліткового та юнацького віку (за Е. Еріксоном), для дітей, які виховуються поза сім'єю, характерними є дифузія ідентичності, тривога, самотність, інфантилізм, невизнання людьми, «плутанина ролей», ворожість. Ці дефекти носять систематичний характер, що обумовлений дисфункціональністю або дезадаптованістю біологічної сім'ї, а також об'єктивними умовами знаходження дитини в нестимульованому середовищі інтернатного оточення [4, с. 192].

Криза 17-18 років співпадає за часом із випуском молодої людини із інтернатного закладу та з інтегративною стадією соціалізації особистості. Потреба у самоствердженні юнака як фундаментальна соціальна потреба повинна знаходити відгук у соціально позитивному середовищі. Постійне усвідомлення вихованцем невідповідності вимогам соціального середовища викликає внутрішній протест проти вимог, які висуваються, зменшує прагнення відповідати їм. Отже, не знаходячи розуміння у школі, юнак вишукує засоби для ствердження в іншому (кримінальному середовищі), посилюючи свої асоціальні властивості.

Аналіз досліджень із проблем соціалізації вихованців шкіл-інтернатів дозволяє назвати основні труднощі цього процесу:

– труднощі у спілкуванні (спілкування в замкненій групі, неможливість задоволення потреб в емоційному контакті, самоствердженні);

– брак індивідуального, соціального досвіду, що обумовлений специфікою спілкування в біологічній сім'ї, помилками у вихованні або повною відсутністю соціального досвіду;

– труднощі, пов'язані з розумінням і виконанням соціальних ролей, що призводить до заперечення ролі, нерозуміння її соціальної значущості, ухилення від соціальних ролей [3, с. 60].

Говорячи про соціалізацію вихованців шкіл-інтернатів, ми маємо на увазі, що людина як член суспільства повинна стати не тільки об'єктом соціалізації. Саме як суб'єкт, саморозвиваючись і самореалізуючись у суспільстві, вона інтеріоризує соціальні норми й культурні цінності. Людина не тільки адаптується до оточуючого середовища, а й впливає на самого себе, на свої життєві обставини.

Слід враховувати, що соціалізація вихованців шкіл-інтернатів проходить у нестабільному суспільстві, тому школа-інтернат повинна зменшити тяжкі соціальні удари, що обрушуються на її вихованців.

Соціалізація вихованців шкіл-інтернатів проходить успішно за таких умов: обмін соціальним досвідом; взаємодопомога та взаємозаміщеність вихованців у діяльності; вільний вибір вихованцями видів діяльності; моральне стимулювання, творчий підхід до організації життєдіяльності вихованців.

З метою реалізації попереджувально-профілактичної функції загальноосвітніх шкіл-інтернатів вихованцям необхідно знати про основи здорового способу життя;

наслідки впливу шкідливих звичок та асоціальних форм поведінки на здоров'я і життєдіяльність особистості.

Вихованці шкіл-інтернатів уже з народження мають низькі показники фізичного здоров'я, психічні розлади, хвороби нервової системи, органів чуття і дихання. Значна частина дітей має спадковість, обтяжену несприятливими чинниками, схильна до психоневрологічних розладів, для них характерним є відсутність стійкого імунітету, природного загартування. Ситуація, що склалася, ускладнюється тим, що вихованці, які прибувають до шкіл-інтернатів, у своїй більшості дотримуються здоров'яруйнуючих стереотипів поведінки.

Відповідно до вимог режимних моментів, у школі-інтернаті проводиться позаурочна робота з фізкультури, яка будується на основі добровільної участі, широкої ініціативи і самодіяльності вихованців. Практично в усіх школах-інтернатах України працюють спортивні секції.

Таким чином, для реалізації попереджувально-профілактичної функції загальноосвітніх шкіл-інтернатів педагогам необхідно: організовувати індивідуальні, групові, масові форми профілактичної роботи; організовувати соціально-позитивну діяльність вихованців завдяки участі у позаурочній виховній діяльності школи-інтернату, позашкільних навчальних закладах тощо; володіти формами і методами профілактичної роботи з вихованцями шкіл-інтернатів; пропагувати здоровий спосіб життя.

Висновки і перспективи (Discussion). Попереджувально-профілактична функція шкіл-інтернатів має на меті виявлення, запобігання та обмеження асоціальних явищ, причин соціальної дезадаптації вихованців; формування позитивної спрямованості особистості.

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми. Перспективним вважаємо вивчення питання щодо реалізації таких педагогічних функцій загальноосвітніх шкіл-інтернатів, як: охоронно-захисної, компенсаторної, реабілітаційної у період реформування інтернатних закладів.

Список використаних джерел

1. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : монографія / Любов Вікторівна Канішевська. – К. : ХмЦНП, 2011. – 368 с.

2. Канішевська Л. В. Підготовка старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів до самостійного життя : монографія. / Любов Вікторівна Канішевська. – К. : Компринт, 2015. – 280 с.

3. Канішевська Л. В. Соціалізація та особливості її прояву у вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів / Л. В. Канішевська. //теоретичні питання освіти і виховання : зб. наук. праць; [за аг. ред.. проф.. Матвієнко О. В., уклад. доц.. Кудіна В. В.] – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – Вип. 46. – С. 58–61.

4. Маханько А. И. Особенности социализации воспитанников интернатных учреждений / А. И. Маханько, Н. А. Иванюк. – МОО : Понимание, 2004. – 473 с.

5. Хармаев Ю. В. Криминалистические проблемы социализации воспитанников детских домов и школ-интернатов: дисс. … канд. юридич. наук: 12.00.08 «Уголовное право и кримінологія»/ Хармаев Юрий Владимирович. – М., 1998. – 179 с.

References

1. Kanishevs'ka, L. V. (2011) Vihovannya social'noї zrilosti starshoklasnikiv zagal'noosvitnih shkil-internativ u pozaurochnij diyal'nosti : monografiya. – K. : HmCNP, 368.

2. Kanishevs'ka, L. V. (2015) Pidgotovka starshoklasnikiv zagal'noosvitnih shkil-internativ do samostijnogo zhittya : monografiya. K. : Komprint, 280.

3. Kanishevs'ka, L. V. (2012) Socializaciya ta osoblivosti її proyavu u vihovanciv zagal'noosvitnih shkil-internativ // Teoretichni pitannya osviti i vihovannya : zb. nauk. prac'; [za

ag. red.. prof.. Matvієnko O. V., uklad. doc.. Kudina V. V.] – K. : Vid. centr KNLU. 46, 58–61.

4. Mahan'ko, A. I., Ivanyuk N. A. (2004) Osobennosti socializacii vospitannikov internatnyh uchrezhdenij. MOO : Ponimanie, 473.

5. Harmaev, Yu. V. (1998) Kriminalisticheskie problemy socializacii vospitannikov detskih domov i shkol-internatov: diss. … kand. yuridich. nauk: 12.00.08 «Ugolovnoe pravo i kriminologiya»/ Harmaev Yurij Vladimirovich. – M., 179.

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРЕДУПРЕДИТЕЛЬНО-ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЙ ФУНКЦИИ СОВРЕМЕННЫМИ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ШКОЛАМИ-ИНТЕРНАТАМИ

Л. В. Канишевская

Аннотация. *В статье рассматриваются вопросы реализации предупредительно-профилактической функции современными общеобразовательными школами-интернатами. Проанализировано важные направления профилактической работы интернатных учреждений: профилактика вредных привычек; предупреждения преступности; преодоление трудностей социализации у учащихся общеобразовательных школ-интернатов.*

Ключевые слова: *общеобразовательная школа-интернат, педагогические функции школ-интернатов, предупредительно-профилактическая функция, профилактические мероприятия, старшеклассники.*

THE IMPLEMENTATION OF PREVENTIVE AND PROPHYLACTIC FUNCTIONS IN MODERN BOARDING SCHOOLS

L. V. Kanishevska

Abstract. *The article deals with the implementation of preventive and prophylactic functions in modern boarding schools. Its also analyzed an important areas of prevention in boarding schools: prevention of bad habits; crime prevention; overcoming in socialization of pupils in boarding schools.*

Keywords: *boarding school, pedagogical functions of boarding schools, preventive and prophylactic functions, preventive events, senior pupils.*

УДК 378.14:005:339.54

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕНЕДЖЕРІВ

С. Г. КАЧМАРЧИК, старший викладач
кафедри англійської філології, здобувач
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: lanochka_25@rambler.ru

Анотація: *Сучасний фахівець повинен володіти комунікативною компетентністю, що забезпечить його повноцінне функціонування в суспільстві та його самореалізацію в різних сферах життєдіяльності. На основі аналізу теоретичних положень дослідників, автор представив інтегративну структуру соціально-комунікативної компетентності менеджера, яка включає мотиваційний, когнітивний, інтерактивний та перцептивний компоненти. Автор акцентує свою увагу на компетентнісному підході і зазначає, що даний підхід є одним з методологічних підстав побудови професійної освіти. Виконання завдань розвитку соціально-комунікативної компетентності неможливе без застосування сучасних навчальних технологій. Причому, використовувати їх необхідно не тільки при вивченні загально-професійних і спеціальних дисциплін, а й при вивченні загальноосвітніх предметів, до числа яких належить іноземна мова. У статті представлені основні інтерактивні технології у формуванні соціально-комунікативної компетентності майбутніх*

© С. Г. Качмарчик, 2017

5. Панфилова А. П. Игротехнический менеджмент. Интерактивные технологии для обучения и организационного развития персонала / А. П. Панфилова– СПБИВЭСЭП, 2003. –536 с.

References

1. Barblan, A. (1994) Ierarhiia znaniia [Hierarchy of knowledge]. Moscow, – S. 30–31.

2. Bandura, A. (2000) Teoriia social'nogo naucheniia [Theory of social training]. Moscow, 13–28.

3. Zimniaia, I. A. (2003) Kluchevye kompetencii – novaia paradigma rezul'tata obrazovaniia. [Key competences – new paradigm of training outcome]. Moscow, 2.

4. Leont'ev, A. A. (1996) Pedagogicheskoe obshhenie. [Pedagogic communication]. Nal'chik, 96.

5. Panfilova, A. P. (2003) Igrotehnicheskii menedzhment. Interaktivnye tehnologii dlia obucheniia i organizacionnogo razvitiia personala. [Role-playing management. Interactive technology for training and staff organizational development]. Moscow, 536.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО-КОММУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕНЕДЖЕРІВ

С.Г. Качмарчик

Аннотация. *Современный специалист должен владеть коммуникативной компетенцией, которая обеспечит его полноценное функционирование в обществе и его самореализацию в различных сферах жизнедеятельности. На основе анализа теоретических положений исследователей, автор представил интегративную структуру социально-коммуникативной компетентности менеджера, которая включает мотивационный, когнитивный, интерактивный и перцептивный компоненты. Выполнение задач развития социально-коммуникативной компетентности невозможно без применения современных учебных технологий. В статье представлены основные интерактивные технологии в формировании социально-коммуникативной компетентности будущих менеджеров.*

Ключевые слова: *компетентность, социализация личности, социальное взаимодействие, менеджер, мотивационный компонент, когнитивный компонент, интерактивный компонент, перцептивный компонент.*

IMPLEMENTATION OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN THE SOCIAL AND COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION OF STUDENTS-MANAGERS

S.G. Kachmarchyk

Abstract. *Modern specialist must possess the communicative competence that will ensure his full functioning in society and self-realization in various spheres of life. Based on the analysis of researchers' theoretical principles, the author presented an integrative structure of social and communicative competence of a manager, which includes motivational, cognitive, perceptual and interactive components. Tasks fulfillment for social and communicative competence development is impossible without use of modern educational technologies. The article presents the main interactive technologies in the formation of future managers' social and communicative competence.*

Keywords: *competence, socialization, social interaction, manager, motivational component, cognitive component, interactive component, perceptional component.*

УДК 378.91.212:37.091.33

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ САМОДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА ЗАСОБАМИ ДУХОВНО-ЗБАГАЧЕНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Л.П. КИРИЧЕВСЬКА, магістрант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: ludakir120692@gmail.com

© Л.П. Киричевська, 2017

Анотація: *Інтелектуальний потенціал держави забезпечується, передусім, ефективною діяльністю вищих навчальних закладів. Відповідно, духовно-збагачене освітнє середовище покликане забезпечувати супровід і підтримку обдарованої молоді, здійснювати проектування та прогнозування творчого розвитку особистості у сфері набуття фахових якостей як чинників успішної професійної діяльності. Дана стаття спрямована на розкриття сутності духовно-культурного середовища вищого навчального закладу, яке сприятиме створенню атмосфери творчого саморозвитку студентів, їх самовизначенню та самореалізації у майбутній професії та житті. У роботі духовно-збагачене освітнє середовище розуміється як комплекс практичних способів формування компетентностей, методів та технологій, що сприятимуть розвитку та формуванню професійних здібностей особистості, а освітнє середовище, відповідно, як соціальний інструмент, за допомогою якого виховуються і реалізовуються духовно-культурні цінності та цілі розвитку суспільства. Воно виступає активним стимулом культурних змін і перетворень у суспільному житті. Вивчення проблем духовності, духовного життя особистості залишається до цих пір нагальним для українського суспільства, оскільки переважна більшість сучасної молоді демонструє безініціативність та безвідповідальність, що є свідченням прогалин у цьому питанні.*

Ключові слова: *духовність, духовно збагачене середовище, передумови формування творчої особистості, творчість, професійна обдарованість.*

Актуальність (Introduction). Інтелектуальний потенціал держави забезпечується, передусім, ефективною діяльністю вищих навчальних закладів. Відповідно, духовно-збагачене освітнє середовище покликане забезпечувати супровід і підтримку обдарованої молоді, здійснювати проектування та прогнозування творчого розвитку особистості у сфері набуття фахових якостей як чинників успішної професійної діяльності.

Деякі дослідники наголошують на тому, що самознищенню людства можна запобігти тільки за умов духовних змін у суспільстві, перегляду життєвих установок, усвідомлення справжніх духовних цінностей. Низький рівень свідомості, планетарна дисгармонія свідомості людства – причини більшості природних катастроф, збройних зіткнень. Майбутнє людського виду залежить від того, чи зможемо ми усвідомити важливість формування у суспільстві духовності та моралі. Духовність, наявність моральної основи – це одна із умов розвитку людства у майбутньому. Вивчення проблем духовності, духовного життя особистості, залишається до цих пір нагальним для українського суспільства, оскільки переважна більшість сучасної молоді демонструє безініціативність та безвідповідальність, що є свідченням прогалин у цьому питанні.

На нашу думку, важливу роль у формуванні духовно-морального стрижня у молодого покоління відіграють навчальні заклади. У теорії соціальної педагогіки феномен середовища розглядається в основному у соціальному аспекті; загальна педагогіка досліджує виховну та освітню сферу середовища; недостатньо наукових робіт присвячено проблемі впливу культурного середовища вищого навчального закладу на розвиток творчої самодіяльності майбутнього фахівця. Тому актуальною стає проблема вивчення стану та розвитку культурного середовища у ВНЗ та його впливу на стиль і спосіб життя студентів.

Аналіз досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Сучасні вищі навчальні заклади мають немалі здобутки в теорії та практиці підготовки достойних фахівців. Концептуальні ідеї, що сприяють вирішенню проблем професійної педагогічної освіти, розбудови національної школи, розвитку навчання і виховання описані у роботах таких психологів як: Ануфрієвої Н.М., Беха І.Д., Костюка Г.С., Москальця В.П., Петровського А.В., Яценко Т.С. та ін. Теоретичні аспекти культури і культурного розвитку людини глибоко опрацьовано в роботах Афанасьєва Ю.Л, Зязюна І.А., Крилової Н.Б., Кудіна В.О., Суханцевої В.К., Тельчарової Р.А., Шевченко Г.П., Щерба А.Б. Окремі аспекти культурного розвитку студентської молоді в процесі професійної освіти проаналізовано в роботах Бриліна Б.А., Дряпіки В.Г., Коваль Л.Г., Олексюк О.М., Падалки Г.М., Ростовського О.Я., Рудницької О.П., Щолокової О.П., де ґрунтовне опрацювання дістали проблеми формування духовного потенціалу студентів, формування естетичного сприймання, естетичних ідеалів і смаків майбутніх фахівців. Таким чином, основне завдання вищого навчального закладу – допомогти

майбутнім фахівцям у вихованні духовних цінностей та становленні і розвитку їх у творчо-професійній діяльності.

Мета (Purpose). визначення сутнісних ознак духовно-культурного середовища вищого навчального закладу, яке сприятиме створенню атмосфери творчої самодіяльності студентів, самовизначенню та самореалізації у майбутній професії та житті.

Результати (Results). Вивчення проблем духовності, духовного життя, останнім часом загострюється у зв'язку з тим, що від ступеня розвитку духовності людини залежить рівень досконалості і гармонійності людського суспільства. Саме від людини, від рівня її духовного розвитку, її усвідомленого прагнення до духовного самовдосконалення, наголошує дослідниця феномену духовності Т. Тюріна, залежить як самозбереження людської істоти, так і виживання людства загалом, його подальша еволюція в просторі і часі. [3, с.7]. На нашу думку, підняття рівня духовності людини є однією з важливих передумов виходу з глобальної кризи, яку переживає теперішнє суспільство, оскільки причини кризи полягають у самій людині. Тому дослідження проблем духовності – це актуальна проблема сьогодення.

Категоріально-понятійний апарат нашої розвідки складається з наступних ключових термінів: духовність, духовно збагачене середовище, передумови формування творчої самодіяльності, творчість, професійна обдарованість.

Поняття духовності у психології та філософії трактується по-різному: як релігійності, сприйняття ідеї Бога, розвитку інтелігентності, інтелектуальності та добропорядності. Досягнення гармонії у житті та відчутті себе частиною всесвіту – мета духовного самовдосконалення. Духовність не можна трактувати, як чисту релігійність, ідеальність чи етичність людини, її мораль або ж аскетизм. Також не зводиться вона лише до урегульованості поведінки на духовних засадах. Духовною діяльністю можна вважати виконання будь-яких дій, які ведуть людину до емоційного, соціального, інтуїтивного особистісного розвитку, що вказує на життєвість її внутрішньої сили. Духовною вважається діяльність людини, завдяки якій вона власними зусиллями може піднести себе на більш високий щабель своєї еволюції.

У процесі життєтворчості особистості зростає роль вищих навчальних закладів, які покликані допомогти студенту знайти сенс життя, створивши для повноцінні умови для його фізичного, інтелектуального, духовного розвитку і саморозвитку. Тому людське життя під кутом зору суб'єктивних, активно творчих засад виступає як проблема творчого життя особистості, її духовного світу, мети та сенсу життя.

Духовно-збагачене освітнє середовище ми розуміємо як системну взаємодію складових національної культури, її цінностей; як комплекс практичних засобів формування компетентностей, методів та технологій, що сприятимуть розвитку та формуванню професійних здібностей особистості, а також як соціальний інструмент, за допомогою якого виховуються і реалізовуються духовно-культурні та морально-етичні цінності та цілі розвитку суспільства. Воно виступає активним стимулом культурних змін і перетворень у суспільному житті.

Поліфункціональність вищих навчальних закладів зумовлює різноманітність духовно-культурного середовища, сприяючи як виходу за територіальні межі, так і перерозподілу людських контактів, створенню культурних інновацій, можливостей вибору форм дозвілля, поведінки.

Тип освітнього середовища визначається його умовами і можливостями, що сприяють розвитку творчої самодіяльності студента та його особистісної незалежності. Оскільки за освітнім середовищем не закріплено чітких меж, вони можуть визначатися учасниками освітнього процесу (керівництвом, педагогами, батьками, студентами). Суб'єкт навчального процесу сам визначає межі власного освітнього середовища. Воно може виступати, як функціональним, так і просторовим об'єднанням суб'єктів освіти, між якими з'являються різнопланові групові взаємозв'язки. Можемо також розглядати його як модель духовного та культурного простору, в якому відбувається становлення особистості.

Освітнє середовище характеризується традицією, яка формується в межах конкретного навчального закладу, а простір – динамічністю, та відображає систему соціальних зв'язків і стосунків у галузі освіти, характер взаємовідношень суспільства і соціальних інститутів, пов'язаних із задоволенням освітніх потреб суспільства. Простір характеризується суб'єктивним сприйняттям, є результатом конструктивної діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу [9].

Освітні програми в Україні спрямовані на те, щоб знайти ефективні засоби реалізації ідеї реформування системи освіти, створити відповідні умови для розвитку особистості. Сучасні освітні заклади повинні стати дієвими чинниками розвитку особистості студента.

В. О. Сухомлинський розглядав формування морально-духовного світу людини в тісній взаємодії розумового, морального та естетичного розвитку. Видатний педагог писав: «Сфера духовного життя людини – це розвиток, формування і задоволення її моральності, інтелектуальних і естетичних запитів й інтересів у процесі активної діяльності. Джерелом духовного світу людини є матеріальний світ, об'єктивна дійсність і особливо такі важливі її сфери, як громадське життя людини, її соціальний і моральний досвід» [8].

Ціннісні та духовні орієнтири виступають найважливішими, багаторівневими складовими структури особистості, які виконують роль регуляторів поведінки студентів. Визначення рівня сформованості ціннісних орієнтирів особистості, їх ієрархія – ключ для цілеспрямованого виховання особистості. Вони впливають на визначення місця особистості в суспільстві, а також на вибір нею майбутньої професії. Взагалі, духовно багатою вважають людину, яка живе в гармонії із собою, в якої сформовані духовні цінності, тобто ті якості і риси, життєві установки, що існують для кожної людини, що становлять її ідеал.

Зростання та розвиток інтелектуального, духовного та фізичного компонентів людини та безпосередньо молоді, неперервність освітнього та професійного вдосконалення особистості, звернення до загальнолюдських і національних цінностей, насамперед духовних та моральних – одні з найважливіших питань, які потребують нагального вивчення. Ми вважаємо, що окрім надання знань, вищі навчальні заклади повинні залучати студентів до розвитку здатності самостійно опановувати знання, оволодівати потрібною інформацією та творчо осмислювати її. Виші повинні розвивати у студентів навички ефективно застосовувати знання у професійній і суспільно-громадській діяльності.

Успішність студента та реалізація його інтересів та здібностей у морально-духовному розвитку та саморозвитку є показником успішності праці педагогів. Вище зазначені узагальнені психолого-педагогічні підходи дозволяють розробити концепцію духовно-збагаченого середовища вищого навчального закладу. Культурне середовище визначає цінності, якість, унікальність освітнього-виховного середовища вишів. Якщо освіта є здобутком культури і чинником її розвитку, то освітньо-виховне середовище визначається духовно-культурною основою, що впливає на процес розвитку вищих культурних утворень.

На нашу думку, творчість – це один із засобів розвитку духовно-моральних засад студентів. Згідно з енциклопедичним словником, *творчість* – це одна із найбільш змістовних форм психічної активності людини, яку можна розглядати як універсальну здібність, що забезпечує успішне виконання різноманітної людської діяльності. Є автори, серед яких Я. Пономарьов, які ототожнюють її з поняттям «розвиток» [5]. Він відзначає, що загальний критерій творчості виступає як критерій розвитку. У філософських працях ми знаходимо визначення поняття «творчість», яке дає А. Спіркін. Творчість розуміється ним як розумова і практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, встановлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури [6].

Творча спрямованість особистості є передумовою будь-якої творчої діяльності, у процесі якої формуються і розвиваються творчі здібності. «Оскільки особистісні творчі якості людини певною мірою формуються в процесі діяльності, то ознакою стратегічного творчого підходу до розв'язання життєвих задач є здатність самостійно бачити проблеми, планувати та здійснювати роботу в залежності від власних можливостей, вчасно оцінювати ситуацію й коригувати свою діяльність» [4]. Якщо раніше можна було обмежитись тим, що творчість – це лише властивість діяльності, то сьогодні варто особливу увагу звернути на те, що стрижнем творчості є взаємодія людей, детермінована не лише їх особистісними якостями, а й соціальними чинниками, наприклад, поділом праці й кооперацією діяльності, розбіжністю інтересів, потреб і необхідністю їх узгодження.

Зацікавленість студентів процесом і результатом своєї діяльності має забезпечуватися наявністю пізнавальної мотивації, усвідомленим набуттям знань, що призводить до переходу на більш високий рівень функціонування психічних процесів сприймання, пам'яті, мислення, уяви. Як відомо, формуванню пізнавальних мотивів сприяють усі засоби вдоскона-

лення навчального процесу: оновлення змісту навчальних курсів, інновацій в навчальній діяльності, утворення інтегрованих міждисциплінарних зв'язків, зміна методів навчання, розширення форм самостійної роботи студентів.

Важливість формування творчої самодіяльності студентів у процесі професійного становлення визначають її сутності: соціальна, оскільки, формується не просто нова людина з особливим складом мислення, здатним до радикальних змін і перетворень, а спеціаліст нової формації, який долучиться до прогресивних перетворень у суспільстві; наукова, тому що служить засобом пізнання творчих здібностей у галузі інтелектуальної й соціальної креативності.

Загальний принцип активізації творчого потенціалу полягає в тому, що педагогам, як зовнішній силі, яка впливає на виховання студента, необхідно постійно створювати умови творчої діяльності та стимулювати до занурення в неї [1, с. 7].

Концептуальні засади організації виховної роботи в університетському середовищі відображені у ряді праць [10-13].

Висновки і перспективи (Discussion). Освітнє середовище формує в людині духовну спрямованість, стимулює її замислюватися над сутністю і цінностями власного існування. Саме тут відбувається формування зрілої особистості. Пріоритетним завданням вищої освіти є розвиток студента та його культури. Духовність – це багатогранна категорія, яка пронизує і опосередковує всі психологічні утворення в структурі особистості. Виховання молодого покоління в атмосфері усвідомлення та сповідування духовних цінностей, цілеспрямоване виховання у нього моральності та людяності у сфері людських взаємин, професійній діяльності, не лише сприятиме розвитку суспільства на гуманістичних засадах, а й слугуватиме важливою ознакою їх духовного розвитку.

Список використаних джерел

1. Маслоу А. Г. Креативность / Дальние пределы человеческой психики. – Пер. с англ. А.М. Татлыдаевой; научн.ред., вступ. Статья и комменнт. Н. Н. Акулиной. – СПб, : Евразия, 1997. – С. 69-113.
2. Пономарёв Я.А. Психика и интуиция / Я.А. Пономарев – М.: Наука, 1967. – 256 с.
3. Релігія в контексті духовного життя. Колективна монографія. За ред. проф. Анатолія Колодного. – К.: Українська конференція журналістів та українська асоціація релігієзнавців, 2012. – 569 с.
4. Кіричевська Е.В. Стратегія як вищий рівень організації управління несприятливою ситуацією / Е.В. Кіричевська // Стратегії творчої діяльності: школа В.О. Моляко // За загальною редакцією В.О.Моляко. – К. : «Освіта України», 2008. – С. 607-611.
5. Пономарёв Я.А. Психика и интуиция / Я.А. Пономарев – М.: Наука, 1967. – 256 с.
6. Спиркин А.Г. О творческой силе человеческого разума: Послесловие // Гиргинов Г. Наука и творчество: пер. с болг. – М.: Прогресс, 1979. – 365 с.
7. Судзуки С. Взращенные с любовью. Классический подход к воспитанию талантов // Пер. с англ. С.Э. Борич. – Мн. : ООО «Попурри», 2005. – 192 с.
8. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра. Вибрані твори: у 5-ти т. / В.О.Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1979. – Т.1. – С. 221-419.
9. Химинець В.В. Інноваційно-освітня діяльність / В.В. Химинець. – Ужгород, 2007. – 364 с.
10. Ніколаєнко С.М. Програма виховання студента: «Фахівець, громадянин, патріот». Навчально-методичний посібник / С.М.Ніколаєнко, В.Д.Шинкарук, Д.М.Рудень, Р.В.Сопівник, І.В.Сопівник, Г.В.Петрів, А.О.Кушнір, В.В.Мойсеєв, О.П.Давидова. – К.: «ACS-ACTIVE». 2016. – 76 с.
11. Сопівник Р. В. Експериментальна робота з удосконалення виховної роботи зі студентською молоддю / Р. В. Сопівник, І. В. Сопівник // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2010. Вип. 155, Ч.1. – С. 282–286.
12. Сопівник Р.В. Планування виховної роботи у вищому навчальному закладі // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2016. – № 239. – С. 229-234.

13.Сопівник Р.В. Ціннісні орієнтири екзистенціалізму в контексті виховання особистості // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірних наукових праць. – 2015 - . Вип. 2 (65). – С. 164-173.

References

1. Maslou, A. H. (1997) Kreatyvnist' / Dal'ni mezhi lyuds'koyi psykhiky [Creativity / Long range of the human psyche]. SPb: Yevraziya, 69-113.
2. Ponomar'ov, Y.A. (1967) Psykhika i intuyitsiya [Psychic and intuition]. M.: Nauka, 256.
3. (2012) Relihiya v konteksti dukhovnoho zhyttya [Relief in the context of spiritual life]. Do.: Ukrayins'ka konferentsiya zhurnalist ta ukrayins'ka asotsiatsaya relihiye znavts, 569.
4. Kirichevska, YE.V. (2008) Stratehiya yak vyshchyy riven orhanyzatsyy upravlinnya nespryyatlyvym situatsiyeyu [Strategy yak vishchy rivenь orgizacії управління неспятливою ситуацією]. K. : «Osvita Ukrayiny», 607-611.
5. Ponomarov, YA.A. (1967) Psykhika i intuyitsiya [Psychic and intuition]. M.: Nauka, 256.
6. Spyrkyn, A.H. (1979) Pro tvorchu sylu lyuds'koho rozumu: Pislyamova [On the creative power of the human mind: Afterword]. M.: Prohres, 365.
7. Sudzuki, S. (2005) Vyroshcheni z lyubov'yu. Klasychnyy pidkhid do vykhovannya talantiv [Raised with love. The classical approach to the education of talents]. Mn.: TOV «Popuri», 2005. – 192 s.
8. Sukhomlynskyy, V.O. (1979) Dukhovnyy svit shkolyar [Spiritual education of a schoolboy]. K. : Radyans'ka shkola, T.1, 221-419.
9. Khymynets, V.V.(2007) Innovatsiyno-osvitnya diyal'nist [Innovation and educational activity]. Uzhhorod, 364.
10. Nikolaienko S.M., Shynkaruk V.D., Ruden D.M., Sopivnyk R.V., Sopivnyk I.V., Petriv H.V., Kushnir A.O., Moisieiev V.V., Davydova O.P. (2016) Prohrama vykhovannia studenta: «Fakhivets, hromadianyn, patriot» [Student education program «specialist, citizen, patriot»]. Kiev: «Komprynt», 74.
11. Sopivnyk, R. V., Sopivnyk I. V. (2010) Eksperymentalna robota z udoskonalennia vykhovnoi roboty zi studentskoiu moloddiu [Experimental work on improvement of educational work with students] Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy / Seriia «Pedahohika, psykholohiia, filosofiia», 155/1, 282–286.
12. Sopivnyk, R. V. (2016) Planuvannia vykhovnoi roboty u vyshchomu navchal'nomu zakladi. Naukovyi visnyk Natsional'nogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia "Pedagogika. Psykhologia. Filosofia", 239, 229-234.
13. Sopivnyk, R.V. (2015) Tsinnisni oriientyry ekzystentsializmu v konteksti vykhovannia osobystosti [Valuable orientations of existentialism in the context of the education of the person] Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: Zbirnykh naukovykh prats, 2 (65), 164-173.

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ САМОДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТА СРЕДСТВАМИ ДУХОВНО-ОБОГАЩЕННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

Л.П. Киричевская

Аннотация. *Интеллектуальный потенциал государства обеспечивается, прежде всего, эффективной деятельностью высших учебных заведений. Соответственно, духовно-обогащенная образовательная среда призвана обеспечивать сопровождение и поддержку одаренной молодежи, осуществлять проектирование и прогнозирование творческого развития личности в сфере приобретения профессиональных качеств как факторов успешной профессиональной деятельности. Данная статья направлена на раскрытие сущности духовно-культурной среды высшего учебного заведения, которая будет способствовать созданию атмосферы творческого саморазвития студентов, их самоопределению и самореализации в будущей профессии и жизни. В нашей работе духовно-обогащенное образовательная среда понимается как комплекс практических способов формирования компетентностей, методов и технологий, способствующих развитию и формированию профессиональных способностей личности, а образовательная среда, со-*

ответственно, как социальный инструмент, с помощью которого воспитываются и реализуются духовно-культурные ценности и цели развития общества. Оно выступает активным стимулом культурных изменений и преобразований в общественной жизни. Изучение проблем духовности, духовной жизни личности остается до сих пор актуальным для украинского общества, поскольку подавляющее большинство современной молодежи демонстрирует безынициативность и безответственность, что является свидетельством пробелов в этом вопросе.

Ключевые слова: *духовность, духовно обогащенная среда, предпосылки формирования личности, творчество, профессиональная одаренность.*

THE FORMATION A STUDENT'S CREATIVE THROUGH THE MEANS OF A SPIRITVALLY ENRICHED EDUCATIONAL ENVIROMENT

L.P. Kyrychevska

Abstract. *The intellectual potential of the state is primarily provided with effective activities in higher educational establishments. Accordingly, spiritual – enriched educational environment focused to provide maintenance and support talented young people, to make planning and forecasting their creative personal development in acquiring professional skills as factors of successful professional activity. This article is aimed to open of spiritual and cultural environment of the university, which will help create atmosphere of creative self-development of students, their self-determination and self-realization in the future profession and life.In our work, spiritual and enriched learning environment understood as a set of practical methods of forming competencies, methods and technologies that facilitate the development and formation of professional abilities of the personality and the educational environment, respectively, as a social tool, which brought up and realized spiritual and cultural values and goals of society. It is an active stimulus for cultural change and transformation in society. Studying the problems of spirituality, spiritual life of the personality is still urgent for the Ukrainian society, because the vast majority of today's youth shows the lack of initiative and demonstrates irresponsibility, which is evidence of gaps in this regard.*

Keywords: *spirituality, spiritually enriched environment, the preconditions of formation of creative personality, creativity, professional talent.*

УДК 377.1

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Д.В. КИСЛЕНКО, *кандидат юридичних наук, доцент,*
начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки
Інститут управління державної охорони України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Анотація: *У статті розглянуто світовий досвід використання інформаційних технологій під час професійної підготовки майбутнього фахівця з охоронної діяльності. Автором детально проаналізований світовий досвід США, Великої Британії та Ізраїлю. Охарактеризовані особливості кожної країни у використанні комп'ютерних технологій під час викладання різних дисциплін.*

Ключові слова: *світовий досвід, професійна підготовка, комп'ютерні технології, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у навчальному процесі, майбутній фахівець з охоронної діяльності.*

Актуальність (Introduction). Аналіз науково-педагогічних джерел, а також вивчення досвіду використання комп'ютерних технологій під час викладання різних дисциплін у професійних навчальних закладах України порівняно з досвідом інших країн і насамперед, високорозвинених, свідчить про те, що є низка проблем під час використання інформаційно-

© Д.В. Кисленко, 2017

ответственно, как социальный инструмент, с помощью которого воспитываются и реализуются духовно-культурные ценности и цели развития общества. Оно выступает активным стимулом культурных изменений и преобразований в общественной жизни. Изучение проблем духовности, духовной жизни личности остается до сих пор актуальным для украинского общества, поскольку подавляющее большинство современной молодежи демонстрирует безынициативность и безответственность, что является свидетельством пробелов в этом вопросе.

Ключевые слова: *духовность, духовно обогащенная среда, предпосылки формирования личности, творчество, профессиональная одаренность.*

THE FORMATION A STUDENT'S CREATIVE THROUGH THE MEANS OF A SPIRITVALLY ENRICHED EDUCATIONAL ENVIROMENT

L.P. Kyrychevska

Abstract. *The intellectual potential of the state is primarily provided with effective activities in higher educational establishments. Accordingly, spiritual – enriched educational environment focused to provide maintenance and support talented young people, to make planning and forecasting their creative personal development in acquiring professional skills as factors of successful professional activity. This article is aimed to open of spiritual and cultural environment of the university, which will help create atmosphere of creative self-development of students, their self-determination and self-realization in the future profession and life.In our work, spiritual and enriched learning environment understood as a set of practical methods of forming competencies, methods and technologies that facilitate the development and formation of professional abilities of the personality and the educational environment, respectively, as a social tool, which brought up and realized spiritual and cultural values and goals of society. It is an active stimulus for cultural change and transformation in society. Studying the problems of spirituality, spiritual life of the personality is still urgent for the Ukrainian society, because the vast majority of today's youth shows the lack of initiative and demonstrates irresponsibility, which is evidence of gaps in this regard.*

Keywords: *spirituality, spiritually enriched environment, the preconditions of formation of creative personality, creativity, professional talent.*

УДК 377.1

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Д.В. КИСЛЕНКО, *кандидат юридичних наук, доцент,*
начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки
Інститут управління державної охорони України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Анотація: *У статті розглянуто світовий досвід використання інформаційних технологій під час професійної підготовки майбутнього фахівця з охоронної діяльності. Автором детально проаналізований світовий досвід США, Великої Британії та Ізраїлю. Охарактеризовані особливості кожної країни у використанні комп'ютерних технологій під час викладання різних дисциплін.*

Ключові слова: *світовий досвід, професійна підготовка, комп'ютерні технології, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у навчальному процесі, майбутній фахівець з охоронної діяльності.*

Актуальність (Introduction). Аналіз науково-педагогічних джерел, а також вивчення досвіду використання комп'ютерних технологій під час викладання різних дисциплін у професійних навчальних закладах України порівняно з досвідом інших країн і насамперед, високорозвинених, свідчить про те, що є низка проблем під час використання інформаційно-

© Д.В. Кисленко, 2017

комунікаційних технологій у навчальному процесі, а фахова підготовка для їх розв'язання недостатня.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Питання світового досвіду використання інформаційних технологій під час професійної підготовки майбутнього фахівця з охоронної діяльності не мало багатьох досліджень, але слід відмітити таких дослідників, як Кіщенко Ю.В. [1], Пуховська Л.П. [2], Саргсян А.Л. [3]**.**

Мета (Purpose). детально проаналізувати світовий досвід використання інформаційних технологій під час професійної підготовки майбутнього фахівця з охоронної діяльності.

Методи дослідження (Methods). У процесі дослідження для досягнення мети застосовано комплекс методів, зокрема аналіз, синтез, узагальнення, вивчення передового педагогічного досвіду.

Результати (Results). Сучасний майбутній фахівець з охоронної діяльності повинен володіти основними прийомами роботи в Інтернеті, розуміти, як організовані служби глобальної мережі, якими ресурсами можна скористатися для поповнення своїх методичних знань, як дізнатися через Інтернет про досвід. Необхідними для майбутнього фахівця з охоронної діяльності є знання, навички та вміння щодо організації та виконання пошуку потрібної інформації, що зберігається у веб-документах, здійснення за допомогою електронної пошти звязку зі своїми колегами. Варто зазначити, що майбутній фахівець з охоронної діяльності не має бути експертом, але повинен досягати такого рівня володіння апаратним і програмним забезпеченням, щоб мати можливість самостійно й оперативно, без спеціалізованої допомоги вирішити нагальну проблему під час використання інформаційних технологій у навчальному процесі.

На відміну від традиційного навчання в аудиторії, де найчастіше один викладач передає один і той же навчальний матеріал всім студентам однаково, модель навчання із використанням ІКТ ставить студента у центр і дає йому можливість взяти під контроль своє індивідуальне навчання, забезпечуючи гнучкість у кількох вимірах. Основний набір стандартних знань, вмінь та навичок утворюють основу того, що всі студенти повинні вивчати, але, крім того, студенти та викладачі мають можливість вибору у навчанні: великі групи чи малі групи, діяльність у відповідності з індивідуальними цілями, потребами та інтересами.

В цій моделі навчання підтримується ІКТ, надаючи зручні середовища та інструменти для розуміння і запам'ятовування змісту навчання.

Залучення ІКТ навчання забезпечує доступ до більш широкого і більш гнучкого набору навчальних ресурсів, ніж є в аудиторіях, підключення до ширшої і більш гнучкої кількості «викладачів», включаючи викладачів ВНЗ, батьків, експертів і наставників за межами аудиторії. Досвід ефективного навчання може бути індивідуальним або диференційованим для окремих однолітків, персональних навчальних мереж, онлайн навчання та керованих курсів, експертизи та авторитетних джерел, однолітків із подібними інтересами, даними та ресурсами, навчальних спільнот, засобів навчання, управління інформацією та засобів зв'язку, викладачів, батьків, тренерів та інструкторів і студентів.

Для конкретних дисциплін, хоча і існують стандарти змісту навчання, модель навчання із використанням ІКТ дає зрозуміти, яким чином можна проводити навчання. Серед всіх можливих варіантів будується власний проект навчання, що розв'язує проблеми реальної значимості. Добре продумані плани індивідуального навчання допомагають студентам отримати знання з конкретних дисциплін, а також підтримують розробку спеціалізованого адаптивного досвіду, що може бути застосований і в інших дисциплінах.

В рамках проекту «Національна оцінка освітніх досягнень» (The National Assessment of Educational Progress –NAEP) розроблено і представлено навчальні середовища, що надають можливість проводити оцінювання студентів при виконанні ними складних завдань і вирішенні проблемних ситуацій. Використання ІКТ для проведення оцінювання сприяє поліпшенню якості навчання.

Викладачі постійно мають визначати необхідний рівень знань та вмінь студентів. На сучасному етапі в навчанні, крім знань з конкретних дисциплін, студент має володіти критичним мисленням, умінням комплексно вирішувати проблеми, бути готовим до співпраці. Крім того, студент має відповідати таким категоріям: інформаційна грамотність (здатність іденти-

фікувати, знаходити, оцінювати та використовувати дані для різних цілей); медіаграмотність (здатність до використання і розуміння засобів масової інформації, а також ефективного спілкування, використовуючи різні типи носіїв); можливість оцінювати і використовувати інформаційно-комунікаційні технології, відповідно вести себе в соціально прийнятних Інтернет-спільнотах, а також розумітися в питанні навколишньої конфіденційності та безпеки. Все це вимагає базового розуміння самих ІКТі здатності використовувати їх в повсякденному житті.

Навчаючи, викладачі враховують те, що студенти не можуть вивчити все, що їм потрібно знати в житті, тому прививають адаптивні навички навчання, що поєднують зміст знань із можливістю дізнатися щось нове.

В США із використанням ІКТ розширюються засоби навчання студентів: 1) забезпечується допомога студентам у процесі навчання; 2) надаються інструменти для спілкування у процесі навчання (це можна зробити через веб-інтерфейс мультимедіа, мультимедійні презентації, тощо); 3) сприяють виникненню Інтернет-спільнот, де студенти можуть підтримувати один одного у дослідженнях та розвивати більш глибоке ро зуміння нових понять, обмінюватися ресурсами, працювати разом поза ВНЗ і отримувати можливості експертизи, керівництва та підтримки.

Для стимулювання мотивації до взаємодії із використанням ІКТ можна: 1) підвищувати інтерес та увагу студентів; 2) підтримувати зусилля та академічну мотивацію; 3) розробляти позитивний імідж студента, який постійно навчається.

Оскільки людині впродовж всього життя доводиться навчатися, то ключовим фактором постійного і безперервного навчання є розуміння можливостей ІКТ. Використання ІКТ в навчанні надає студентам прямий доступ до навчальних матеріалів та надає можливості будувати свої знання організовано і доступно. Це дає можливість студентам взяти під контроль і персоналізувати їх навчання.

В системі освіти в США на всіх рівнях застосовуються можливості Інтернет-технологій для вимірювання знань студентів, що надає можливість використовувати дані оцінки для безперервного вдосконалення процесу навчання.

Велика Британія належить до тієї невеликої групи європейських країн, де на законодавчому рівні прийнято стандарти використання інформаційних технологій у викладанні різних предметів. Велика Британія нині має самі деталізовані стандарти серед країн Європи.

Адже, завдяки інформаційним технологіям, заснованим Відкритим Університетом: створено ефективні міжінститутські бази знань із забезпечення якості, створюючи певним чином “конструкцію, що забезпечує організаційне навчання та розповсюдження позитивного досвіду” [2]; запроваджено і вдосконалено новітні форми і засоби як підготовки так і професійного росту; створено окремі навчальні дистанційні спеціальні програми курсів та проектів, зокрема, он-лайн чи електронні курси для різних верств бажаючих здобути освіту; здійснено фундаментальні досягнення в таких областях, як освітні методики, інформаційні технології; здійснено перехід в освіті від використання окремих методик до комплексних навчальних технологій, до широкого застосування розподілу праці, системного та мережевого підходів, що забезпечило високу якість при масовому наданні послуг.

Висновки і перспективи (Discussion). У багатьох країнах світу комп’ютерні технології навчання використовуються десятки років, і набутий ними досвід дає можливість не тільки з різних точок зору оцінити їхні позитивні якості, а й виявити негативні, а також супутні проблеми та ефекти. Отже, вивчення досвіду інших країн може бути корисним для визначення стратегії використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітній галузі, оскільки комп’ютеризація процесу навчання має і певні негативні наслідки.

Список використаних джерел

1. Кіщенко Ю.В. Формування професійної майстерності вчителя в системі педагогічної освіти Англії та Уельсу: Монографія/ Юлія Володимирівна Кіщенко – Херсон: ХДУ, 2004. – 172 с.

2. Пуховська Л.П. Перспективи формування світового освітнього простору в XXI столітті /Людмила Прокопівна Пуховська// Вісник Житомирського педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2003. – Випуск 13. – С.16-18

3. Саргсян А.Л. Реформування системи вищої освіти Великобританії в кінці XX на початку XXI століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 Загальна педагогіка та історія педагогіки / Асмік Людвигівна Саргсян. –Луганськ, 2009. –22 с.

References

1. Kishchenko, J.V. (2004) Formation of professional skill of the teacher in the teacher training system of England and Wales: Monograph [Formation of professional teacher's skills in the system of pedagogical education in England and Wales]. Kherson: KSU. 172.

2. Puhovska, L. P. (2003) Prospects for the formation of world educational space in the XXI century [Prospects for the formation of the world educational space in the XXI century]. Bulletin of Zhytomyr The Pedagogical University. Pedagogical science. – 2003. – Issue 13. – p. 16-18

3. Sarkisyan, A. L. (2009) Reforming system of higher education in the UK in the late twentieth and early twenty-first century: author. dis. on competition of the Sciences. the degree candidate. med. nauk : spets. 13.00.01 “General pedagogy and history of pedagogy” [Reform of the UK higher education system at the end of the twentieth century at the beginning of the XXI century]. – Lugansk, 22.

МИРОВОЙ ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА ПО ОХРАННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Д.В. Кисленко

Аннотация. *В статье рассмотрен мировой опыт использования информационных технологий при профессиональной подготовки будущего специалиста по охранной деятельности. Автором подробно проанализирован мировой опыт США, Великобритании и Израиля. Охарактеризованы особенности каждой страны в использовании компьютерных технологий при преподавании различных дисциплин.*

Ключевые слова: *мировой опыт, профессиональная подготовка, компьютерные технологии, информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) в учебном процессе, будущий специалист по охранной деятельности.*

WORLD EXPERIENCE OF USAGE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN SECURITY ACTIVITIES

D.P.Kislenko

Abstract. *Analysis of scientific pedagogical sources, as well as the study of experience of usage of computer technologies during teaching of different subjects in vocational education compared to the experience of other countries and, above all, highly developed, suggests that there isa number of problems during the usage of information and communication technologies in the educational process, and training to address them insufficient.*

Purpose.To analyze the international experience of using information technologies in the process of professional training of future specialists in the sphere.

Results. In the United States with the usage of ICT expand the means of teaching students: 1) provided assistance to students in the learning process; 2) there are tools for communication in the learning process (this can be done through the web interface, multimedia, multimedia presentations); 3) contribute to the emergence of online communities where students can support each other in research and to develop a deeper understanding of new concepts, share resources, work together outside of the university and to the expertise, guidance and support.

In the education system in the United States at all levels used the possibility of Internet technologies to measure the students ' knowledge that gives the ability to use assessment data for continuous improvement of the learning process.

Britain belongs to a small group of European countries, where at the legislative level adopted standards for the usage of information technologies in teaching different subjects. The UK now has the most detailed standards among European countries.

In fact, thanks to information technology Open University was basedy: marstudio created an effective knowledge base for quality assurance, creating a certain way “design that enables organizational learning and dissemination of good practice” [2]; introduced and improved new forms and

means of training and professional growth; created a separate distance learning special program of courses and projects, in particular, online or e-learning courses for various groups wishing to study; made fundamental advances in such areas as educational methodology, information technology; the transition in education from the usage of the individual methods in integrated training technologies, wide application of division of labor, system and network approaches that provided high quality in mass services.

Originality. World experience of usage of information technologies in the process of professional training of future specialists in security activity is thoroughly analysed; systematization information technology in education in the UK and USA.

Conclusion. In many countries, computer technology training used for decades, and their experience provides an opportunity not only from different points of view to appreciate their positive qualities, but also to identify negative as well as related problems and effects. Therefore, the study of the experience of other countries can be useful to determine strategies for using information and communication technologies (ICT) in the education sector, as the computerization of the learning process has some negative consequences.

Prospects for further research is to examine the possibilities of using Ukraine's experience of training of future specialists in security activities, accumulated in other countries.

Keywords: *international experience, professional training, computer technology, information and communication technology (ICT) in the educational process of professional preparation of future specialists of security activities.*

УДК:37.013.42:377:005.336.2

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

С. В. КЛИМЧУК, кандидат педагогічних наук,старший викладач кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій у освіті
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: klymchuksv@ukr.net

Анотація: *У статті обґрунтовується актуальність розвитку дослідницької компетентності соціальних педагогів. Розглянуто підходи до визначення феномену дослідницької компетентності фахівців у науковій літературі. Окреслено основні напрями дослідницької діяльності та визначено комплекс факторів, які впливають на її ефективність. Сформульовано поняття дослідницької компетентності соціальних педагогів як цілісної, інтегративної якості особистості, що виявляється в готовності ефективно здійснювати власну дослідницьку діяльність, вирішувати проблемні, освітні, професійні завдання шляхом отримання нових знань, застосування методів наукового пізнання в єдності когнітивного, мотиваційного, комунікативного та операційного компонентів.*

Ключові слова: *компетентність, дослідницька компетентність, науково-дослідна діяльність, дослідницькі уміння, соціальні педагоги.*

Актуальність (Introduction). Специфіка професійної підготовки соціальних педагогів полягає в тому, що це фахівців, до компетенції яких входить надання педагогічної, психологічної, психотерапевтичної та соціальної допомоги людям, які її потребують. Саме вони мають організовувати виховну роботу з дітьми, молоддю, дорослими в різних соціокультурних середовищах (сім'ї, навчальних і дошкільних закладах, дитячих будинках, притулках, трудових колективах тощо). Соціальні педагоги повинен знати основні закономірності розвитку особистості на всіх вікових етапах; специфіку формування стосунків у соціумі; екологічну, демографічну, соціально-педагогічну характеристику мікросередовища; форми і методи соціально-педагогічної роботи з сім'єю, різними групами і категоріями населення; функції, права і обов'язки державних і суспільних інститутів стосовно сім'ї та особистості; особливості молодіжної політики держави; основи трудового законодавства, сімейного права; методику і техноло-

© С.В. Климчук, 2017

means of training and professional growth; created a separate distance learning special program of courses and projects, in particular, online or e-learning courses for various groups wishing to study; made fundamental advances in such areas as educational methodology, information technology; the transition in education from the usage of the individual methods in integrated training technologies, wide application of division of labor, system and network approaches that provided high quality in mass services.

Originality. World experience of usage of information technologies in the process of professional training of future specialists in security activity is thoroughly analysed; systematization information technology in education in the UK and USA.

Conclusion. In many countries, computer technology training used for decades, and their experience provides an opportunity not only from different points of view to appreciate their positive qualities, but also to identify negative as well as related problems and effects. Therefore, the study of the experience of other countries can be useful to determine strategies for using information and communication technologies (ICT) in the education sector, as the computerization of the learning process has some negative consequences.

Prospects for further research is to examine the possibilities of using Ukraine's experience of training of future specialists in security activities, accumulated in other countries.

Keywords: *international experience, professional training, computer technology, information and communication technology (ICT) in the educational process of professional preparation of future specialists of security activities.*

УДК:37.013.42:377:005.336.2

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

С. В. КЛИМЧУК, кандидат педагогічних наук,старший викладач кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій у освіті
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: klymchuksv@ukr.net

Анотація: *У статті обґрунтовується актуальність розвитку дослідницької компетентності соціальних педагогів. Розглянуто підходи до визначення феномену дослідницької компетентності фахівців у науковій літературі. Окреслено основні напрями дослідницької діяльності та визначено комплекс факторів, які впливають на її ефективність. Сформульовано поняття дослідницької компетентності соціальних педагогів як цілісної, інтегративної якості особистості, що виявляється в готовності ефективно здійснювати власну дослідницьку діяльність, вирішувати проблемні, освітні, професійні завдання шляхом отримання нових знань, застосування методів наукового пізнання в єдності когнітивного, мотиваційного, комунікативного та операційного компонентів.*

Ключові слова: *компетентність, дослідницька компетентність, науково-дослідна діяльність, дослідницькі уміння, соціальні педагоги.*

Актуальність (Introduction). Специфіка професійної підготовки соціальних педагогів полягає в тому, що це фахівців, до компетенції яких входить надання педагогічної, психологічної, психотерапевтичної та соціальної допомоги людям, які її потребують. Саме вони мають організовувати виховну роботу з дітьми, молоддю, дорослими в різних соціокультурних середовищах (сім'ї, навчальних і дошкільних закладах, дитячих будинках, притулках, трудових колективах тощо). Соціальні педагоги повинен знати основні закономірності розвитку особистості на всіх вікових етапах; специфіку формування стосунків у соціумі; екологічну, демографічну, соціально-педагогічну характеристику мікросередовища; форми і методи соціально-педагогічної роботи з сім'єю, різними групами і категоріями населення; функції, права і обов'язки державних і суспільних інститутів стосовно сім'ї та особистості; особливості молодіжної політики держави; основи трудового законодавства, сімейного права; методику і техноло-

© С.В. Климчук, 2017

гію діагностики особистості та її мікросередовища; вміти аналізувати і програмувати соціальну роботу, проводити соціально-педагогічні дослідження [6, с. 271]. Очевидно, що дослідницька діяльність соціальних педагогів має свої складні детермінанти, що повинні обов'язково враховуватися при професійній підготовці соціальних працівників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). У психолого-педагогічних дослідженнях проблему підготовки фахівців до дослідницької діяльності різнобічно висвітлено в студіях В. Андрущенка, З. Борисової, С. Гончаренка, П. Дмитренка, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Є. Кулика, О. Пєхоти, Ю. Риндіної, В. Романчикова, В. Сидоренка, С. Сисоєвої, Є. Спіцина, В. Тихонова, О. Чугайнової, Л. Шовкун та ін. Комунікативну складову дослідницької компетентності соціальних працівників вивчали Л. Вікторова, С. Климчук, В. Кручик. Умови формування дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів соціальної педагогіки досліджував О. Прохорчук [14]. Теоретичне обґрунтування та побудова моделей формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів іноземних мов ВНЗ подано в роботах Л. Вікторової [4; 9], викладачів вищих навчальних закладів в умовах магістратури – Л. Бондаренко [3]. І. Бец – формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів [2], І. Іваненко – формування дослідницької компетентності наукових кадрів, Л. Борисенко, М. Євтух - формування дослідницької компетентності майбутніх економістів [12], І. Сопівник - складові професійної компетентності студентів [15].

Мета (Purpose). Метою статті є з'ясування змісту поняття дослідницької компетентності соціальних працівників.

Методи (Methods). Для реалізації мети використовувався комплекс взаємопов'язаних методів теоретичного дослідження: аналіз, систематизація, узагальнення філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури з проблем підготовки соціальних працівників, аналіз передового педагогічного досвіду впровадження компетентнісного підходу за підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах; концептуально-порівняльний аналіз, за допомогою якого змістовно зіставлялися наявні у психолого-педагогічній літературі теоретичні підходи до визначення й обґрунтування дослідницької компетентності.

Результати (Results). Відповідно до статті 26 чинного закону України "Про вищу освіту" передбачено, що одним із основних завдань вищого навчального закладу є провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі.

З упровадженням Болонського процесу в країнах Європи активізується інтерес до компетентнісного підходу у професійній освіті. Теоретичною базою проведеного нами дослідження виступають положення європейських експертів Організації економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР), експертів програми «Визначення і відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади» (DeSeCo), результати наукових пошуків вчених В. Лугового, М.Євтуха, В. Байденко, О. Глузмана, І. Зимньої, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторського щодо сутності й характеру ключових компетентностей.

З огляду на викладене, необхідно з'ясувати сутність поняття "компетентність". Компетентність поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності [11]. Компетентність виявляється в успішно реалізованій у діяльності компетенції і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності. У компетентності поєднуються об'єктивно визначені нормативними документами система знань, умінь і навичок, а також особистісна складова – інтереси, прагнення, ціннісні орієнтації, мотиви самореалізації індивіда [12]. Таким чином, компетентність – це інтегральна характеристика особистості, яку трактують як її властивість, що характеризує прагнення та здатність (готовність) особистості реалізувати свої знання, вміння, досвід, особисті якості для успішної діяльності у певній галузі.

Оскільки компетентність пов'язана із здатністю особи ефективно діяти у стандартних і нестандартних ситуаціях, тому структурні компоненти компетентності, повинні співпадати з компонентами дослідницької діяльності як основного виду праці соціальних працівників.

Вивчаючи дослідницьку складову професійної майстерності соціальних працівників [8] та вчителів іноземних мов [9, с. 22] Л. Вікторова вважає, що науково-дослідна діяльність

спрямована на одержання суспільно значущих нових знань про певні об'єкти, процеси або явища і має у своєму процесі певні етапи (стадії): етап планування (проектування) дослідження, етап застосування методів до об'єкта дослідження з метою отримання потрібних результатів, етап формулювання та інтерпретації результатів дослідження. Отже, науково-дослідна діяльність містить такі компоненти [7] :

проектувальний компонент, який передбачає уміння, навички та здатності виявляти та формулювати проблеми, визначати об'єкт та предмет дослідження, формулювання мету та гіпотезу дослідження, визначати основні поняття;

інформаційний компонент, який передбачає володіння методами збирання даних відповідно до гіпотез, створення масивів емпіричних даних, опрацювання різноманітних джерел повідомлень тощо;

аналітичний компонент, який передбачає вибір і використання універсальних та спеціальних методів дослідження, розвинуте логічне мислення, творчі здібності і здатності (інтуїція, здатність до інсайту, відкриття, продуктивного мислення);

практичний компонент, який передбачає створення, передавання та упровадження результатів дослідження у практик

комунікативний компонент, який потребує від «соціальних працівників здатності до ефективної взаємодії з різними верствами населення на основі застосування комунікативних стратегій, тактик, які мають свої особливості» [8, с. 11].

Таким чином, основу дослідницької діяльності складають дослідницькі уміння [5, с. 25; 9, с. 24], які ототожнюються з системою інтелектуальних та практичних умінь особистості, необхідних для самостійного виконання дослідження. Ядро дослідницьких дій складають інтелектуальні вміння, практичні ж являють собою механізм оволодіння певними способами пошукової діяльності, що дає практичні результати – нові знання, факти, закономірності. Інтелектуальні вміння передбачають здатність до аналізу і виділення головного, порівняння, конкретизації, узагальнення і систематизації, доведення, класифікації. Інакше кажучи, інтелектуальні уміннями – це здатність ефективно проводити операції мислення у випадку розв'язування проблемних ситуацій. Практичні уміння забезпечують опрацювання літературних джерел, організацію експерименту, спостереження за явищами і процесами, опрацювання і застосування отриманих результатів тощо [7].

Дослідницькі уміння виявляються в самостійній організації пошукової роботи, у здатності до цілепокладання, прогнозування, планування, організації власної роботи і корекції дослідницької програми.

Отже, дослідницькі вміння – це сукупність інтелектуальних, практичних і організаторських умінь, спрямованих на виконання діяльності дослідницького характеру.

Результати аналізу наукових праць А. Маркової, Н. Кузьміної, М. Скаткіна, Л. Мітіної, З. Борисової, М. Євтуха та інших дослідників дозволили виокремити якості майбутнього фахівця, що характеризують його дослідницьку компетентність. Перш за все, це науково-пізнавальна мотивація та інтереси, науково-ціннісні потреби, дослідницькі здібності тощо. По-друге, інтелектуальні, творчі, емоційно-вольові якості. По-третє, дослідницькі якості (наукова ерудиція, дослідницькі знання та вміння).

Вчені вважають [13], що дослідницька компетентність є комбінація системних полідисциплінарних інтегрованих знань; багатофункціональних пізнавальних умінь, що постійно саморозвиваються у навчальній, науково-дослідницькій, проективній діяльності; високої мотивації та позитивних ставлень до наукового пошуку та пізнавальних цінностей (любов до істини, прагнення до творчості та вдосконалення).

За класифікацією А. В. Хуторського дослідницька компетентність включає "елементи методологічної, надпредметної, логічної діяльності, способи організації цілепокладання, планування, аналізу, рефлексії", вона слугує компонентом компетентності особистісного самовдосконалення, спрямованого на освоєння способів інтелектуального й духовного розвитку [16].

З позицій процесуально-технологічного підходу А. Хуторський дослідницьку компетентність розглядає як володіння людиною відповідною дослідницькою компетенцією, під якою автор розуміє знання як результат пізнавальної діяльності людини в певній галузі науки, методи, методики дослідження, які він має опанувати, щоб здійснювати дослідницьку діяль-

ність, а також мотивацію і позицію дослідника, його ціннісні орієнтації [16] .

На думку українських вчених [9, с. 23], дослідницька компетентність з позицій системного підходу є складовою професійної компетентності, інтегральною якістю особистості, що виражається в готовності до самостійного пошуку вирішення нових проблем і творчого перетворення дійсності на основі сукупності особистісно усвідомлених знань, умінь, навичок, способів діяльності і ціннісних установок.

Висновки і перспективи (Discussion). Узагальнюючи результати досліджень виявлено, що у науковців немає єдиної думки щодо феномену дослідницької компетентності. Було з'ясовано, що дане поняття розглядається в різних контекстах: з позицій системного підходу – як складник професійної компетентності та компонент загальної й професійної освіченості; у контексті знаннєвої парадигми – як сукупність знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення дослідницької діяльності; з позицій функціонально-діяльнісного підходу дослідницька компетентність розглядається як сукупність особистісних якостей, що характеризують здатність фахівця до ефективної навчально-наукової та науково-дослідницької діяльності. Змістом дослідницької компетентності вважаємо ефективність відбору та здійснення способів дослідницької діяльності (дослідна робота, узагальнення досвіду, експеримент, моніторинг, маркетинг, атестація, експертиза тощо).

Отже, передбачаємо, що формування досліджуваної компетентності, що має «різні рівні сформованості на основі критеріїв і показників, з допомогою яких можна оцінювати результати педагогічного процесу на будь-якому часовому відрізку, давати йому якісну і кількісну характеристику, а також коригувати навчальні програми» [5, с. 26] є неперервним процесом та передбачає розвиток основних складових (когнітивної, мотиваційної, операційної та комунікативної).

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті / І. Д. Бех //Вища освіта України. – 2009. – №3 (додаток 1). Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи» : методологія, теорії, технології». – С.21-24.

2. Бец І. О. Теоретичні основи формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників - Електронний ресурс / І. О. Бец // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". - 2011. - № 4. - С. 11-15. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2011_4_4.pdf.

3. Бондаренко Л. І. Формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів в умовах магістратури : автореф. дис. … канд. пед. наук / Ліна Ігорівна Бондаренко, 13.00.04; Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка. - Старобільськ, 2015. - 23 с.

4. Вікторова Л. В. Іншомовна підготовка студентів у спеціалізованих ВНЗ / Л. В. Вікторова // Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Н. С. Побірченко (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – Вип. 9. – Ч. 2. – С. 298–306.

5. Вікторова Л. В. Критеріально-рівневий підхід до формування професійно-термінологічної компетентності у фаховій підготовці аграрників / Л. В. Вікторова // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. – К. : ЛОГОС, 2007. – Вип. 5. – С. 16–27.

6. Вікторова Л. В. Методичні підходи до оцінки якості підготовки соціальних педагогів / Л. В. Вікторова // Розвиток сучасної освіти : теорія, практика, інновації : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 23-24 лютого 2017 р. - К. : Міленіум, 2017. - С. 270-272.

7. Вікторова Л.В. Методологічні аспекти формування професійно-термінологічної компетентності студентів-аграрників / Л. В. Вікторова // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. ст. – Ялта : РВВ КГУ, 2007. – Вип. 14, ч. 2. – С. 164–171.

8. Вікторова Л. В. Професійна підготовка соціальних працівників / соціальних педагогів до професійної діяльності: колективна монографія / Л. В. Вікторова, Т. І. Ковальчук, О. Б. Кошук, С. О. Кубіцький, О. В. Лапа, П. Г. Лузан, О. В. Наконечна, О. М. Прохорчук, І. В. Сопівник, Р. В. Сопівник, Р. О. Тарасенко, Н. Т. Тверезовська. – К.: ЦП «Компринт», 2016. – 589 с.

9. Вікторова Л. В. Розвиток дослідницької компетентності викладачів іноземних мов ВНЗ / Л. В. Вікторова // Інновації в освіті: сучасні підходи до професійного розвитку вчителів

іноземних мов : збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції Ніжинського державного педагогічного університету (м. Ніжин, 22-23 червня 2016 р.). - Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. – С. 22-25.

10. Велика хартія університетів - Електронний ресурс / Болонья, 18 вересня 1988 року. - Режим доступу : http://www.edupolicy.org.ua/ files/Magna_Charta_Universitatum.pdf.

11. Головань М. С. Компетентнісний підхід у навчанні інформатики і комп'ютерної техніки студентів економічного ВНЗ / М. С. Головань // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2007. – № 18-19. – С. 19-32.

12. Євтух М. Б. Науково-практичні підходи до проблеми формування науково-дослідницької компетентності майбутніх економістів / М. Б. Євтух, Л. Л. Борисенко - Електронний ресурс // Духовність особистості : методологія, теорія і практика. - 2012. - Вип. 5 (52). - С. 88-104.

13. Зимняя И. А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека // Высшее образование сегодня. – 2005. – № 11. – С. 14-20.

14. Прохорчук О. М. Педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів соціальної педагогіки / О. М. Прохорчук //Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія.-2016.- Вип. 239. - С. 207-216.

15. Сопівник І. В. Науково-дослідницька робота студентів як складова їхньої професійної компетентності / І. В. Сопівник // Вісник Книжкової палати– 2008. – №11. – С. 23-25.

References

1. Beh, I. D. (2009). Kompetentnisniy pidhid u suchasniy osviti [Competence approach in modern education]. Special issue of "Pedagogy of high school": methodology, theory, technology, Special publication of Pedagogy of high school": methodology, theory, technology », 3, 21-24.

2. Bets, I. O. (2011). Teoretichni osnovi formuvannya naukovo-doslidnitskoyi kompetentnosti maybutnih ofitseriv-prikordonnikiv [Theoretical Foundations of the research competence of officers of border guards]. Rezhim dostupu : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2011_4_4.pdf.

3. Bondarenko, L. I. (2015). Formuvannya doslidnitskoyi kompetentnosti maybutnih vikladachiv vishchih navchalnih zakladiv v umovah magistraturi [Formation of research competence of teachers of higher educational institutions in Master's degree programme] : Luganskiy natsionalniy universitet im. Tarasa Shevchenka. Starobilsk, . - 23 s.

4. Viktorova, L. V. (2014). Inshomovna pidgotovka studentiv u spetsializovanih VNZ [Foreign preparation of students in specialized VNZ]. Uman , 9, 2, S. 298–306.

5. Viktorova, L. V. (2007). Kriterialno-rivneviy pidhid do formuvannya profesiyno-terminologichnoyi kompetentnosti u fahoviy pidgotovtsi agrarnikiv [level of criterion approach to formation of professional terminology competence in professional preparation agrarian] Kyiv, LOGOS, 5, 16–27.

6. Viktorova, L. V. (2017) Metodichni pidhodi do otsinki yakosti pidgotovki sotsialnih pedagogiv. [Methodological approaches to assessing the quality of training of social workers]. Development of modern education : theory, practice, innovations, 270-272.

7. Viktorova, L.V. (2007). Metodologichni aspekti formuvannya profesiyno-terminologichnoyi kompetentnosti studentiv-agrarnikiv [Methodological aspects of forming professionally terminology to the competence of agrarian-students]. Problems of modern pedagogical education ,14, 2, 164–171.

8. Viktorova, L. V. Kovalchuk, T. I., Koshuk, O. B., Kubitskiy, S. O., Lapa, O. V., Luzan, P. H., Nakonechna, O. V., Prokhorchuk O. M., Sopivnyk, I. V., Sopivnyk, R. V., Tarasenko, R. O., Tverezovska, N. T. (2016). Profesiyna pidgotovka sotsialnih pratsivnikiv / sotsialnih pedagogiv do profesiynoyi diyalnosti [Professional preparation of social workers / social teachers to professional activity]. Kyiv, Komprint, 589.

9. Viktorova, L. V. (2016). Rozvitok doslidnitskoyi kompetentnosti vikladachiv inozemnih mov VNZ [Development of research competence of teachers foreign VNZ]. Innovation in education: new approaches to professional development of teachers of foreign languages: scientific research works of the participants of the international scientific conference Nizhyn State Pedagogical

University S. 22-25.
10. Velika hartiya universitetiv [Big charter] at http://www.edupolicy.org.ua/files/Magna_Charta_Universitatum.pdf.
11. Golovan, M. S. (2007). Kompetentnisniy pidhid u navchanni informatiki i komp'yuternoyi tehniki studentiv ekonomichnogo VNZ [Competence approach in teaching computer science and computer engineering students of Economic Universities]. Problems engineer-pedagogical educations, 18-19, 19-32.
12. Evtuh, M. B. (2012). Naukovo-praktichni pidhodi do problemi formuvannya naukovo-doslidnitskoyi kompetentnosti maybutnih ekonomistiv [Scientific and practical approaches to the formation of research competence of economists]. Spirituality: Methodology, Theory and Practice, 5 (52), 88-104.
13. Zimnyaya, I. A. (2005). Obshchaya kultura i sotsialno-professionalnaya kompetentnost cheloveka [General culture and social and professional competence of a person]. Higher education today, 11, 14-20.
14. Prohorchuk, O. M. (2016). Pedagogichni umovi formuvannya doslidnitskoyi kompetentnosti maybutnih bakalavriv sotsialnoyi pedagogiki [Pedagogical conditions of formation of research competence of bachelors social pedagogy]. Pedagogy, Psychology, Philosophy, 239, 207-216.
15. Sopivnik, I. V. (2008). Naukovo-doslidnitska robota studentiv yak skladova yihnoyi profesiynoyi kompetentnosti [scientific work of students as part of their professional competence]. Bulletin of the Book Chamber, 11, 23-25.

УДК 378:147

РОЛЬ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІМАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ТУРИСТИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

К. В. КОЗУБЕНКО, викладач
Вінницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ
E-mail: Slavia_77@ukr.net

Анотація: *Статтю присвячено проблемам формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із туристичного обслуговування під час вивчення гуманітарних дисциплін. Визначено, що найпродуктивнішими формами проведення семінарських занять є такі види, як семінар-дискусію, семінар-конференцію, семінар-бесіду, міжпредметний семінар, семінар-вирішення проблемних завдань.*

Ключові слова: *комунікативна компетентність, семінар-дискусія, семінар-конференція, семінар-бесіда, міжпредметний семінар, семінар-вирішення проблемних питань, фахівці з туристичного обслуговування.*

Актуальність (Introduction). Останнім часом значно розширилася географія туризму не лише за кордоном, але й в Україні. Постійно з'являються нові види туристичнихпослуг, зокрема лікувально-оздоровчий, спортивний, екскурсійний, діловий, фестивальний, заохочувальний туризм тощо. Щоб задовольняти сучасних клієнтів туристичними послугами, необхідно використовувати нові методики обслуговування.Відповідно професійна підготовка майбутніх фахівців із туристичного обслуговування повинна орієнтуватися на потреби ринку праці. Для фахівців із туристичного обслуговування комунікативна компетентність є ключовою; вона переважно формується на заняттях із гуманітарних дисциплін.

Перед викладачем навчального закладустоїть завдання «сформувати покоління молоді, що буде захищеним і мобільним на ринку праці; здатним робити особистісний, духовно-світоглядний вибір; матиме необхідні знання, навички і компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях; здатним до навчання упродовж життя»[9]. Для реалізації цього завдання традиційні форми і методи навчання гуманітарних дисциплін не завжди ефективні. Тому викладачам потрібно запроваджувати на заняттях різноманітні форми і методи навчан-

© К.В. Козубенко, 2017

University S. 22-25.
10. Velika hartiya universitetiv [Big charter] at http://www.edupolicy.org.ua/files/Magna_Charta_Universitatum.pdf.
11. Golovan, M. S. (2007). Kompetentnisniy pidhid u navchanni informatiki i komp'yuternoyi tehniki studentiv ekonomichnogo VNZ [Competence approach in teaching computer science and computer engineering students of Economic Universities]. Problems engineer-pedagogical educations, 18-19, 19-32.
12. Evtuh, M. B. (2012). Naukovo-praktichni pidhodi do problemi formuvannya naukovo-doslidnitskoyi kompetentnosti maybutnih ekonomistiv [Scientific and practical approaches to the formation of research competence of economists]. Spirituality: Methodology, Theory and Practice, 5 (52), 88-104.
13. Zimnyaya, I. A. (2005). Obshchaya kultura i sotsialno-professionalnaya kompetentnost cheloveka [General culture and social and professional competence of a person]. Higher education today, 11, 14-20.
14. Prohorchuk, O. M. (2016). Pedagogichni umovi formuvannya doslidnitskoyi kompetentnosti maybutnih bakalavriv sotsialnoyi pedagogiki [Pedagogical conditions of formation of research competence of bachelors social pedagogy]. Pedagogy, Psychology, Philosophy, 239, 207-216.
15. Sopivnik, I. V. (2008). Naukovo-doslidnitska robota studentiv yak skladova yihnoyi profesiynoyi kompetentnosti [scientific work of students as part of their professional competence]. Bulletin of the Book Chamber, 11, 23-25.

УДК 378:147

РОЛЬ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІМАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ТУРИСТИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

К. В. КОЗУБЕНКО, викладач
Вінницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ
E-mail: Slavia_77@ukr.net

Анотація: *Статтю присвячено проблемам формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із туристичного обслуговування під час вивчення гуманітарних дисциплін. Визначено, що найпродуктивнішими формами проведення семінарських занять є такі види, як семінар-дискусію, семінар-конференцію, семінар-бесіду, міжпредметний семінар, семінар-вирішення проблемних завдань.*

Ключові слова: *комунікативна компетентність, семінар-дискусія, семінар-конференція, семінар-бесіда, міжпредметний семінар, семінар-вирішення проблемних питань, фахівці з туристичного обслуговування.*

Актуальність (Introduction). Останнім часом значно розширилася географія туризму не лише за кордоном, але й в Україні. Постійно з'являються нові види туристичнихпослуг, зокрема лікувально-оздоровчий, спортивний, екскурсійний, діловий, фестивальний, заохочувальний туризм тощо. Щоб задовольняти сучасних клієнтів туристичними послугами, необхідно використовувати нові методики обслуговування.Відповідно професійна підготовка майбутніх фахівців із туристичного обслуговування повинна орієнтуватися на потреби ринку праці. Для фахівців із туристичного обслуговування комунікативна компетентність є ключовою; вона переважно формується на заняттях із гуманітарних дисциплін.

Перед викладачем навчального закладустоїть завдання «сформувати покоління молоді, що буде захищеним і мобільним на ринку праці; здатним робити особистісний, духовно-світоглядний вибір; матиме необхідні знання, навички і компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях; здатним до навчання упродовж життя»[9]. Для реалізації цього завдання традиційні форми і методи навчання гуманітарних дисциплін не завжди ефективні. Тому викладачам потрібно запроваджувати на заняттях різноманітні форми і методи навчан-

© К.В. Козубенко, 2017

ня, а це найкраще робити на семінарських заняттях, тому що вони є пріоритетними у формуванні комунікативної компетентності фахівців із галузі туризму. Саме на таких заняттях студенти-туристи формують уміння вислуховувати, висловлювати власну думку, будувати логічні тексти-відповіді, висловлювати критику, отримуючи навички комунікативної компетентності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Низка науковцівмають одностайну думку про те, що змінюються потреби вищої школи, а тому має удосконалюватися система вивчення гуманітарних дисциплін щодо розвитку професійних, комунікативних компетентностей майбутніх фахівців із туристичного обслуговування. Питання щодо вдосконалення системи освіти шляхом упровадження компетентнісного підходу активно досліджували такі педагоги, як: Дж. Равен, А. Андреєва, І. Зимня, А. Хуторський, О. Пометун, Р. Пастушенко). Інтерактивні технології як різновид інноваційних методів вивчали О.Пєхот, Л.Пироженко, О.Пометун; традиційні методи навчання – К.Корсак, О.Пєхота.

Мета (Purpose) проаналізувати використання семінару-дискусії, семінару-конференції, семінару-бесіди, міжпредметного семінару, семінару- вирішення проблемних завдань під час вивчання гуманітарних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Майбутні фахівці з туристичного обслуговування з перших днів навчання у виші повинні усвідомлювати роль і місце комунікативної компетентності у професійній діяльності. Вони мають дбати про вдосконалення комунікативної компетентності як засобу самореалізації та координації професійної діяльності. Зміст гуманітарних дисциплін спрямований на формування комунікативної компетентності. До гуманітарних дисциплін, що їх викладають протягом І-ІІ курсу майбутнім фахівцям із туристичного обслуговування входятьукраїнська література, українська мова, українська мова (за професійним спрямуванням), зарубіжна література, історія України, культурологія.

Вивчаючи дисципліни гуманітарного напрямку майбутні фахівці з туристичного обслуговування отримують навички використання літературної мови в різних сферах життєдіяльності, логічного послідовного мовлення студента, уміння вести переговори, готувати та проводити публічні виступи тощо.

Досвід викладання гуманітарних дисциплін у ВНЗ І-ІІ рівня акредитації дозволяє нам зробити висновок про те, що нестандартні форми і методи навчання проведення занять з української мови та літератури сприяють актуалізації пізнавальної діяльності студентів, спонукають їх до роздумів, творчого мислення, удосконалюють навички декламування творів, виховують художній та естетичний смак. Детальніше проаналізуємо нестандартні форми проведення семінарських занять, які використовуємо під час викладання української мови та літератури.

Семінарське заняття (від лат. «seminarium» - «розсадник», переносно – «школа») – це особлива форма навчальних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами за завданнями викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді усних відповідей, різнопланових доповідей, повідомлень, виконання творчих завдань тощо.Семінарська форма навчання постійно розвивалася, дедалі чіткіше реагуючи на завдання вищої школи [8,с.238].

Основна мета семінарського заняття полягає в тому, щоб знання, які отримали студенти під час лекції або в результаті самостійної роботи розширилися, поглибилися, закріпилися, набули якісно нового змісту.

Однією із складових семінарських занять є «система запитань до студентів, за допомогою яких контролюється систематичність навчальної праці, з'ясовуються незрозумілі аспекти знань, що вивчаються» [6, с. 96]. Запитання урізноманітнюють та активізують роботу на таких заняттях, а найголовніше вчать майбутніх фахівців із туристичного обслуговування розвивати свої комунікативні навички. Необхідно будувати заняття так, щоб студент міг відверто висловити думку: правильну чи не правильну, але власну.

Семінарські заняття, на думку А. Матюшкіна, сприяють розвитку творчого професійного мислення, пізнавальної мотивації і професійного використання знань під час навчання у ВНЗ [4]. Поділяємо погляд М.Фіцули на види семінарських занять і вважаємо, що їх доречно використовувати, формуючи комунікативну компетентность фахівців-туристів [10] (табл. 1).

Таблиця 1

Види та характеристика семінарських занять

Пор №	Види занять	Характеристика
1	Семінар-дискусія	студенти, маючи програму, завчасно готуються додискусії та розгортають її безпосередньо на занятті.
2	Семінар-конференція	студенти завчасно готують доповіді, виступають з ними, відповідають на запитання своїх одногрупників, чи викладача.
3	Семінар-бесіда	передбачає попередню підготовку студентів з визначених завдань.
4	Міжпредметний семінар	проводяться різними викладачами; на них обговорюється навчальна інформація, яка є предметом вивчення декількох дисциплін.
5	Семінар-вирішення проблемних завдань	проводиться на основі створення проблемних ситуацій, виділення проблемних завдань і праці над їх розв´язанням.

Перелічені види семінарських занять сприяють формуванню складових комунікативної компетентності майбутніх фахівців із туристичного обслуговування.

До складових комунікативної компетентності, за Ф.Бацевичем, належать мовна, дискурсивна, ілокутивна, соціолінгвістична, стратегічна і соціокультурна[1]. Семінар-дискусія, семінар-конференція, семінар-бесіда, міжпредметний семінар, семінар–вирішення проблемних питань лежать в основі формування соціокультурної та мовної складових комунікативної компетентності. Погоджуємося з Н.Шумаровою, яка конкретизує поняття «мовна компетентність», зараховуючи до нього продуктивність мовлення (здатність утворювати нові форми), «швидкість/легкість» мовлення, його правильність, насиченість, адекватність тому, про що йдеться в комунікації, особливу увагу звертає на семантичну і стилістичну компетенцію [10, с. 25].

Ця складова є пріоритетною на будь-якому виді семінарського заняття. Наведемо приклад з української літератури із особистого досвіду. Готуючись до семінару-вирішення проблемних запитань на тему «Майстерність Лесі Українки у творенні образів «Лісової пісні»» ретельно обдумуємо, яке запитання винести як проблемне для п’ятнадцятилітніх студентів-туристів. На наш погляд, найактуальніші є запитання «Чи можна пробачити зраду коханій людині?» Даючи відповідь, вони висловлюють власну позицію, обґрунтовуючи її прикладами з твору, тобто вчаться логічно та послідовно міркувати. На такому виді семінарського заняття мовна складова комунікативної компетентності є показником знань та умінь студента. Крім того, простежується і соціокультурна складова комунікативної компетентності, адже відповідаючи на проблемне запитання, студенти мають не перебивати один одного, а поважати іншого, навіть якщо не згоден з його позицією.

На семінарі-дискусії та семінарі-вирішення проблемних завдань формується дискурсивна та ілокутивна складові комунікативної компетентності. Ці семінари сприяють формуванню таких важливих навичок, як аргументація, аналіз, виявлення причинно-наслідкових і міжпредметних зв’язків, а також комунікативних здібностей. Крім того, регулярна участь студентів на таких заняттях виховує культуру поведінки, взаємоповагу один до одного, уміння брати участь у публічних виступах, де вони зможуть висловити власні думки. Також наведемо приклад із власного досвіду. На семінарі-дискусії для студентів із туристичного обслуговування з української літератури намагаємося підбирати такі теми, які стосувалися б і їхньої професійної сфери діяльності. Наприклад, тема заняття «І.Нечуй-Левицький «Кайдашева сім’я» – реалістична соціально-побутова повість». Ділимо студентів на дві підгрупи: одна досліджує умови проживання, культуру поведінки, побут та звичаїв, традицій кінця ХІХ століття, а інша – сьогодення. І дискутуємо зокрема з таких запитань:Чи справді І.Нечуй-Левицький у повісті «Кайдашева сім’я» показав типові сімейні взаємини у родинах українців у ХІХ ст. на

селі?,У чому проблеми старого Кайдаша, чи винен він, що його життя обірвалося так безглуздо?. Хто винен у постійних сварках між Марусею Кайдашихою та Мотрею?». Завдяки такому видові семінарського заняття студенти можуть навчитися обґрунтовувати власні думки, поважати оточуючих і сприймати позицію своїх однолітків, що є дуже важливим в їхній майбутній професії. Тому такі заняття необхідно проводити, починаючи з першого року навчання, для усвідомлення майбутніми фахівцями із туристичного обслуговування значення комунікативної компетентності в їхній професійній діяльності.

Семінар-конференції та міжпредметний семінар допоможуть удосконалювати стратегічну та соціолінгвістичну складові комунікативної компетентності майбутніх фахівців із туристичного обслуговування. Завдання на таких видах семінарських заняттях для викладача є досить складним, бо він має навчити студентів «мислити голосно» – надавати оцінку подіям, порівнювати різні факти, аргументовано, переконливо відстоювати власну точку зору, уміти оперувати одночасно знаннями з різних дисциплін. Наведемо приклад також із власного досвіду. Знайомляться студенти із життєвим і творчим шляхом І.Франка на семінарі-конференції, де кожен із учасників розповідатиме про І.Франка-поета, про І.Франка-письменника, про І.Франка-громадянського діяча, про І.Франка-літературного критика, про І.Франка-патріота, про нещасливе кохання поета. Під час обговорення студенти формулюватимуть свої відповіді у вигляді зв'язного тексту, наводитимуть цитати з творів І.Франка, декламуватимуть поезії, розповідатимуть про особливості епохи видатного поета. Кожен студент зуміє продемонструвати свої здібності до виступів перед аудиторією, до знання навчального матеріалу, до вміння розповідати і бути почутим. Семінар-дискусія, семінар-конференція, семінар-бесіда, міжпредметний семінар, семінар-вирішення проблемних завдань розвивають уміння мислити, синтезувати, абстрагувати, конкретизувати, узагальнювати, порівнювати, пізнавати навколишній світ [2, с. 5], що для студентів-туристів в їхній майбутній професійній діяльності є цінним.

Пояснюючи завдання семінарського заняття, «викладач відбирає найголовніше, істотне із великого потоку інформації, спрямовує студента на найважливіші питання спеціальності, на аналіз нових наукових проблем, які ще не знайшли відбиття в підручниках, розкриває перспективи певної галузі науки» [5].

Який би не був вид із перелічених семінарських занять, викладачеві завжди «наприкінці семінарського заняття необхідно зробити підсумки самостійної роботи, виступів студентів, доповнюючи чи уточнюючи запропоновану інформацію, і сформувати основні висновки» [3]. Вибір виду семінарських занять варіюється відповідно до теми, що її вивчають.

Під час проведення семінарських занять, що подані в таблиці № 1, перед викладачем постають такі завдання: розвивати пізнавальну активність студента; поглиблювати вміння логічно використовувати лекційний матеріал під час відповіді на певні запитання; закріплювати знання, отримані в процесі вивчення предмета; сприяти розвитку творчого мислення у студентів та їх пошукової діяльності;розвивати комунікативну компетентність студента-туриста (вміння логічно висловлювати і аргументувати свої думки); вміння слухати один одного як одна з професійних якостей майбутнього фахівця із туристичного обслуговування;перевірити якість вивчених знань та їх закріплення.

Проаналізовані види семінарських занять допоможуть уникнути таких, на нашу думку, важливих помилок при формуванні комунікативної компетентності, як неправильний вибір слова, що пов'язаний із нерозумінням його значення; помилок у вимовлянні слів найчастіше зводяться до неправильного вимовляння звуків та їх сполучень.

Звертаємо увагу на те, що під час проведення семінарських занять для майбутніх фахівців із туристичного обслуговування доречно було б використовувати міжпредметні зв'язки (Я.Коменський, К.Ушинський, Г.Ващенко) з такими дисциплінами «Українська мова», «Українська література», «Історія України», «Культурологія», що сприятиме логічному, систематичному, послідовному викладенню своїх думок у процесі спілкування. Прогресивні педагоги - Я.А. Коменський, К.Д. Ушинський, - підкреслювали необхідність взаємозв'язків між навчальними предметами для відображення правдивої картини природи «в голові студента», для створення цілісної системи знань і правильного світорозуміння.Здійснювати міжпредметні зв'язки на заняттях найкраще за допомогою слайдів презентації. Погоджуємося з думкою педагога, що «показ слайдів презентації обов'язково повинен супроводжуватися поясс-

неннями викладача, коментуванням матеріалу, що демонструється» [7]. Ці слайди повинні бути різностороннього характеру, наприклад, на слайді зображений Іван Франко. Викладач ставить запитання до студентів, які навчаються на туристичному відділенні: «Що вам відомо про цю особу, про культурну спадщину цієї епохи, про умови, в яких І.Франко ріс, виховувався». Відповідаючи на такі запитання, студенти одразу мають активізувати свою пам'ять та оперувати знаннями не лише з літератури, а й з мови, з історії, культурології, мистецтва. І обов'язково після відповідей на запитання, викладач робить узагальнення і конкретизацію студентських думок. Саме ці висновки викладача також сприятимуть розвитку навичок комунікативної компетентності майбутніх фахівців із туристичного обслуговування.

Висновки та перспективи (Discussion). Нетрадиційні форми проведення семінарських занять сприяють ефективному формуванню комунікативної компетентності майбутніх фахівців із туристичного обслуговування під час вивчення гуманітарних дисциплін.Доцільність використання різноманітних видів семінарських занять обираються відповідно до теми, зазначеної в навчальній програмі з дисципліни. Різноманітні форми проведення семінарських занять такі, як семінар-дискусія, семінар-конференція, семінар-бесіда, міжпредметний семінар, семінар-вирішення проблемних завдань використовують під час вдосконалення навичків комунікативної компетентності

Перспективи подальших досліджень формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із туристичного обслуговування можуть бути пов'язані із пошуком ефективних методів навчання під час вивчення гуманітарних дисциплін.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф.С.Бацевич. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 376 с.
2. Гуцуляк В. Семінарські заняття як форма та метод навчання математики / Василь Гуцуляк // Математика. Шкільний світ. – 2009. – № 25 – 26. – С. 13–27.
3. Корсак К. Традиційні уроки та лекції: сучасний стан і перспективи / К. Корсак, Т. Зінченко. – Вища освіта України. – 2002. - № 3. 75 с.
4. Макеева И. В. Роль семинарскогозанятия в подготовкеспециалиста и методика управлениядискуссией / И. В. Макеева. – М. : Просвещение, 2003. – 161 с.
5. Методика підготовки та проведення лекцій у Київському національному університеті внутрішніх справ : методичні рекомендації / За ред. Є. М. Мойсеєва. – К., 2009.
6. Сікорський П. І. Кредитно-модульна технологія навчання : навч. посібник / І. П. Сікорський. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2006. – 127 с.
7. Пєхота О. М. Освітні технології : навч.-метод. посібник. / А.З. Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; [За заг. ред. О. М. Пєхоти]. – К. : А.С.К., 2001. – 256с.
8. Російська педагогічна енциклопедія / Під ред. В.В.Давидова. – Т.1. – М.,1993.
9. Українська література. Навчальна програма для вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. / Уклад. Антонюк Т. М., Ковалевська Л. Б., Кабаненко А. М. – К. – 2013. – 39 с.
10.Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи / М.М.Фіцула : навч.посібн. – К. : «Академвидав», 2006. – 352 с.
11.Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму / Н. П. Шумарова. – К. : КЛДУ, 2000. – 284 с.

References

1. Batsevich, F. S. (2009) Osnovi komunikativnoyi lingvistiki : pidruchnik [Fundamentals of communicativel inguistics: Tutorial] / F. S. Batsevich. – 2-ge vid., dop. – K.: VTs «AkademIya», 376.
2. Hutsulyak, V. (2009). Seminars'ki zanyattya yak forma ta metod navchannya matematyky [Seminar sasmethodsofteachingmathematics] / Vasyl' Hutsulyak // Matematyka. Shkil'nyysvit. – № 25 – 26. – C. 13–27.
3. Korsak, K. (2002) Traditsiyniurokitalektsiyi: suchasniystan I perspektivi [Traditional lessons and lectures: current situation and prospects]. VischaosvitaUkrayini, 75.

4. Makeeva, Y. V (2003). Rol'semynarskohozanyatyya v podhotovkespetsyalysta y metodykaupravlenyyadyskussyey
[[Classessemynarskohoroleinthepreparationmethodsofmanagementandspecialistdyskussyey] / Y. V. Makeeva. – M. : Prosveshchenye, – 161.

5. Moyseeva, E. M. (2009). Metodika pIdgotovki ta provedennya lektsIy u Kiyivskomu natsionalnomu universiteti vnutrIshnIh sprav. [Methods of preparing and conductinglecturesat the Kyiv National University of Internal Af fairs]Metodichni rekomendatsiyi.

6. SIkorskiy, P. I. (2006) Kreditno-modulna tehnologIyanavchannya [Credit-modular technologytraining]: Navch. Posibnik [ECTS technology training: Training. manual] / Evrop. un-tu, 127.

7. Pehota, O. M. Kiktenko A.Z.,.Lyubarska O.M (2001) Osvitnitehnologiyi [[Educationaltechnology]: Navch.-metod. posibnik.[Educationaltechnology: Teachmethod. manual] Kiyiv, 256 .

8. Rosiys'kapedahohichnaentsyklopediya[RussianPedagogicalEncyclopedia]/ Pidred. V.V.Davydova (1993) – 650.

9. Ukrayinska literatura. Navchalnaprogramadlyavischihnavchlnihzakladiv I-II rivniv akreditatsiyi, yakizdiysnyuyut pidgotovkumolodshihspetsIalistiv naosnovibazovoyi zagalnoyi serednoyi osviti [Ukrainianliterature. Thecurriculumforhighernavchlnyhof I-II levelsofaccreditation, whichtrainyoungprofessionalsonthebasisofbasicsecondaryeducation]/MInIsterstvoosviti I naukiUkrayini. / UkladachIAntonyuk T.M., Kovalevska L.B., Kabanenko A.M. – K. – 2013. – 39 s.

10.Fitsula M.M. (2006). Pedahohika vyshchoyi shkoly [Pedagogy of highschool] / M. M. Fitsula : navch. posibn. – K. : «Akademvydav», – 352.

11.Shumarova N. P.(2000). Movnakompetentsiyaosobistosti v situatsiyi bilingvizmu [Languagecompetenceoftheindividualin a situationofbilingualism]. KLDU, 256.

РОЛЬ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ В ФОРМИРОВАНИИ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ТУРИСТИЧЕСКОМУ ОБСЛУЖИВАНИЮ

К.В. Козубенко

Аннотация. *Статья посвящена проблемам формирования коммуникативной компетентности будущих специалистов по туристическому обслуживанию при изучении гуманитарных дисциплин. Определены семинар-дискуссию, семинар-конференцию, семинар-беседу, межпредметных семинар, семинар-решения проблемных задач как самые формы проведения семинарских занятий.*

Ключевые слова: *коммуникативная компетентность, семинар-дискуссия, семинар-конференция, семинар-беседа, межпредметных семинар, семинар-решения проблемных вопросов, специалисты по туристическому обслуживанию*

THE ROLE OF SEMINARS IN THE FORMATION OF THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN TOURISM SERVICES

K.V. Kozubenro

Abstract. *The article deals with the problems of communicative competence of future specialists in tourism services in the study of Humanities. It has been determined that the most productive forms of seminars are seminar-discussion, seminar-conference, seminar- conversation, interdisciplinary seminar, resolving problematic tasks seminar.*

Keywords: *communicative competence, seminar-discussion seminar-conference, seminar-conversation, interdisciplinary seminar, resolving problematic tasks seminar, experts in tourism services.*

УДК 378.2

ОЦІНЮВАННЯ РІВНІВ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В.І. КОВАЛЬЧУК, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри методики навчання і управління навчальними закладами
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail:shuparka@list.ru

Анотація: *В статті розглянуто проблему оцінювання рівнів сформованості професійних компетентностей майбутніх викладачів вищих навчальних закладів. Обґрунтовано необхідність створення моделі діагностування рівнів розвитку загальнопрофесійних компетентностей науково-педагогічних працівників на основі створення відповідного програмно-діагностичного комплексу. Розкрито сутність програмного комплексу як цілісності взаємопов'язаних програм, що узгоджені за функціями і форматами, мають одноманітні й чітко визначені інтерфейси та утворюють завершений інструментарій для розв'язання широкого спектру задач.*

Ключові слова**:** *компетентність, компетентності, компетентнісний підхід, загальнопрофесійні кометентості, оцінювання компетентності, програмно-діагностичний комплекс, засоби оцінювання компетентностей.*

Актуальність (Introduction). Впровадження компетентнісного підходу в вітчизняну освіту, обумовлено загальноєвропейською тенденцією перебудови системи вищої освіти, й передбачає глибокі системні перетворення щодо викладання, змісту, оцінювання. На відміну від традиційної оцінки якості підготовки фахівців, що базується на використанні в освітніх стандартах термінів «знання», «вміння», «навички», в умовах реалізації компетентнісного підходу передбачено оперування поняттями «компетентність» і «компетенції».

Реалізацією компетентнісного підходу передбачено формування у людини здатності й готовності самостійно розв'язувати проблемні питання як у стандартних, так і в нових ситуаціях професійно-педагогічної діяльності. При цьому використання компетентнісної моделі в освіті передбачає принципові зміни в організації навчального процесу, діяльності вчителів і викладачів, способів оцінювання освітніх результатів порівняно з навчальним процесом, що ґрунтується на концепції «засвоєння знань».

Основною цінністю компетентнісно зорієнтованого навчання є сформованість у студентів умінь раціонально встановлювати цілі, визначати оптимальні шляхи розв'язання професійно-педагогічних ситуацій, ефективних способів і алгоритмів виконання фахових дій. Важливим є міркування зарубіжних дослідників Bowden і Martens: «Якщо ви не уявляєте, які ситуації можуть трапитися в житті учнів у майбутньому, навчіть їх універсальним способам дій» [5].

За компетентнісно орієнтованого навчання, у професійній підготовці, акцентується увага на тому, щоб допомогти людині вирішувати нові проблеми в незнайомих ситуаціях. Компетентнісна модель професійної підготовки не применшує цінності й важливості опановуваних студентом знань – професійних і загально гуманітарних, комплекс яких створює їх когнітивну компетентність, що спільно з наявними та отриманими ціннісними орієнтаціями й набутими навичками визначає рівень професіоналізму майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). У психолого-педагогічній літературі проблема діагностування рівнів розвитку загальних і фахових компетентностей викладачів вищої школи розглядається в контексті комплексних досліджень професійної компетентності педагога. Так, у працях Дж. Равена [4] йдеться про формування компетентної особистості. Суголосно його концептуального бачення проблеми у Східнослов'янському освітньому просторі розроблено низку класифікацій компетентностей, котрі мають бути розвинені як результат здобуття вищої освіти (Н. Бібік, В. Бондар, М. Євтух, О. Зимня, В. Ковальчук, В. Краєвський, О. Малихін, А.Маркова, О. Пометун, С. Сисоєва, А. Хуторской та інші).

© В.І. Ковальчук, 2017

Вітчизняні та зарубіжні дослідники вважають, що системне оцінювання компетенцій, із метою виявлення рівнів особистісно-професійного становлення майбутніх фахівців, доцільно здійснювати шляхом порівняння отриманих результатів із визначеними нормами, середніми величинами або зіставлення з результатами попередніх діагностик. Сучасні науковці більшу увагу зосереджують на самооцінюванні студентами досягнутого рівня сформованості компетенцій, як результатів навчання. На основі рефлексивних суджень вони можуть здійснювати і коректувати траєкторію своєї освітньої діяльності. Такий підхід вимагає створення у ВНЗ «розвивального» середовища для формування та розвитку компетентностей.

Оцінюванні рівнів розвитку компетентностей більшій мірі реалізуються в загальноосвітніх навчальних закладах, а найбільшого поширення набули в сфері бізнесу. Прикметно, що в середовищі ВНЗ проблеми діагностики рівнів сформованості загальнопредметних компетентностей практично не порушувалися. Через недостатню наукову обґрунтованість та відсутність об'єктивного контролю, студенти, зазвичай, не володіють відповідною інформацією щодо сформованості рівнів набутих компетентностей, наявних прогалин та зворотного зв'язку щодо покращення успішності. Навчання буде ефективним лише за умови систематичного, ґрунтовного контролю та аналізу, тобто коли студенти постійно бачать результати своєї роботи. Сучасні оцінні засоби дозволяють виявити і зафіксувати рівень сформованості компетентностей за кожним критерієм на кожному рівні навчання. Проте сучасні науково-педагогічні працівники тільки розпочинають усвідомлювати значущість завдань щодо формування та оцінювання компетентностей, що обумовлено впровадженням освітніх стандартів.

Розглянуті в статті техніки оцінювання компетенцій в галузі освіти видаються ефективними, а тому активно освоюються різними педагогічними колективами. З-поміж найбільш результативних визначаємо такі: - оцінку за рівнем розвитку ключових компетенцій; - тести «на застосування» у визначенні предметних, міжпредметних компетентностей; - рейтингові моделі, що дозволяють визначити ступінь просування учня в однотипному середовищі; - моніторингові моделі, що передбачають створення «портфоліо» як своєрідного «портфелю досягнень»; - обговорення і дискусії; - складання текстів різних родів, жанрів і типів; - презентації, представницькі дані, навички публічних виступів, вміння «триматися» перед аудиторією; - ситуаційно-поведінкові тести – короткі стандартизовані оцінні процедури; - тести ефективності обробки інформації; - особистісні опитувальники як набори стандартизованих анкет з питаннями закритого типу; - інтерв'ю як інструмент, що дозволяє відкрито обговорювати слабкі й сильні сторони та результати навчання, пояснювати свою точку зору; - метод стратегічного інтерв'ю; - спостереження – інструмент збору інформації і встановлення фактів; - анкетування – інструмент для збору інформації, причому респондентам надається час для знаходження і обробки необхідних даних / фактів; - контент-аналіз документації (журналів, характеристик та ін.); - портфоліо документів як наборів матеріалів, що відображають діяльність учня/студента [3, с. 211].

За результатами проекту TUNING (оприлюднено в 2012 р.) професійні компетентності фахівців галузі освіти поділяються здебільшого на дві групи: загальні й фахові (за різними джерелами можуть варіюватися назви, але сутнісно-феноменологічне розуміння є незмінним) [3].

Загальновизнаною лакуною досліджень, у контексті реалізації положень компетентнісного підходу як парадигмально-визначального в освіті інформаційного суспільства за дотримання траєкторії та стратегій сталого розвитку глобалізованої цивілізації, є практико орієнтований аспект, що передбачає чіткість і прозорість у визначенні мінімально необхідної сукупності професійних компетентностей фахівця вищої кваліфікації в цілому та викладача вищої школи зокрема. Саме тому актуалізується проблема створення програмно-діагностичного комплексу вивчення рівня розвитку загальнопрофесійних компетентностей викладача вищого навчального закладу.

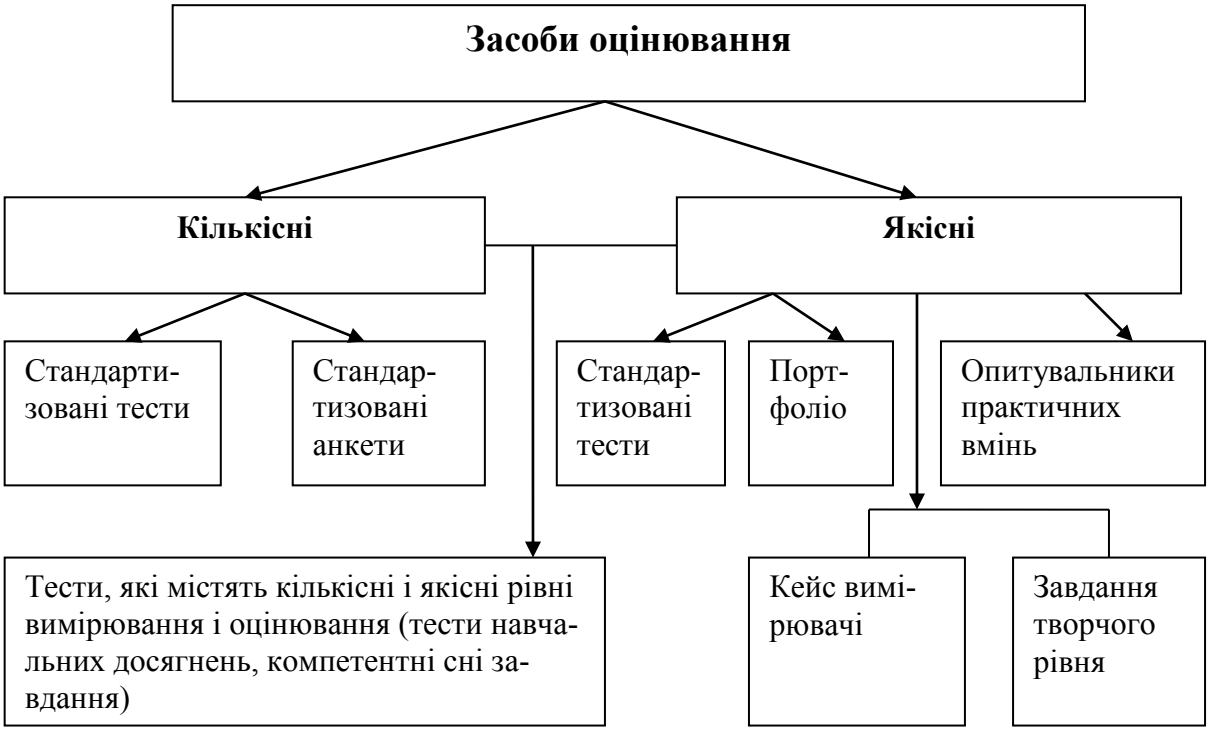

Рис. 1. Засоби оцінювання компетентностей

Оцінні засоби для вимірювання рівнів розвитку компетентностей вирізняються інтегральністю, комплексністю характеристиками рівня його універсальної і професійної кваліфікації. У процесі проектування й створення інноваційних оцінних засобів виявлення рівнів сформованості компетенцій важливо створити умови квазіреальної діяльності, що можливо, із одного боку, на основі активізації критичного мислення у розв'язанні проблем, а з іншого, – внаслідок використання наявних знань, комбінування способів діяльності та виконання інших творчих процедур, що супроводжуються отриманням матеріального продукту певної форми. Процедура оцінки компетентностей повинна бути заснована на оцінюванні продуктів діяльності студента чи викладача або на формалізованому спостереженні за його діяльністю (групова робота, діалог, рішення проектів, публічний виступ та ін.). Саме тому в світовій і вітчизняній теорії і контрольно-оцінній практиці існують труднощі розробки та використання засобів оцінки компетентностей та побудови моделей їх розвитку [1].

Неузгодженність розуміння в оцінюванні компетентностей обґрунтовуємо ігноруванням дослідниками суттєвих відмінностей між поняттями «результати освіти» та «рівні компетенцій». Викладачі можуть виявляти та оцінювати результати освіти із застосуванням різних педагогічних вимірювальних матеріалів, а компетенції як найбільш глибокі особистісні якості студента, можливо оцінювати лише в умовах дії та високої мотивації досягнення результатів цих дій. У зв'язку з цим діагностування компетентностей вимагає універсальних підходів до створення системи критеріїв, показників, шкал, одиниць й інструментів оцінювання. Оцінка кожного елемента освітніх результатів як відповідних рівнів сформованості компетенцій може бути кількісною або якісною, бальною або вербальної (словесною) [2]. Від того, які результати і в якій формі будуть сформовані, накопичуватимуться і інтерпретуватимуться залежить побудова системи навчання та розвитку студентів.

Як зазначає С. Тухи (Toohey, 1999) [6] основна цінність результатів навчання в формі компетенцій полягає в тому, що вони:

- уточнюють освітні цілі та стимулюють діяльність викладачів у розробці навчальної програми, виборі ефективної навчальної та оцінної діяльності;
- результати навчання сприяють зосередженню студентів на найбільш важливих аспектах їхнього навчання та допомагають зрозуміти цілі, які сформував викладач;
- зумовлюють необхідність перегляду освітніх цілей відповідно до запитів студентів;
- забезпечують ефективний зворотний зв'язок.

Мета (Purpose). обґрунтувати необхідність створення моделі вивчення рівня розвитку загальнопрофесійних компетентностей викладача вищого навчального закладу на основі створення відповідного програмно-діагностичного комплексу.

Методи (Methods). Аналіз, синтез, узагальнення, систематизація.

Результати (Results). Традиційні контрольні зрізи знань та вибіркові письмові опитування, які поширені у вищих навчальних закладах, неефективно використовують робочий час науково-педагогічних працівників та часто містять необ'єктивні результати оцінювання через людський фактор. Діагностика рівня розвитку загальнопрофесійних компетентностей викладача вищого навчального закладу допоможе отримати об'єктивну інформацію за умови створення програмно-діагностичного комплексу вивчення рівня розвитку загальнопрофесійних компетентностей викладача вищого навчального закладу та активного використання програмного комплексу з дотриманням всіх вимог, що будуть викладені у розроблених методичних рекомендаціях.

У сучасних умовах існує потреба виявлення сутнісних характеристик феноменологічного розуміння професійних компетентностей викладача вищого навчального закладу відповідно до положень нової редакції Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.). Відсутні також варіфіковані валідні критерії за якими згадані компетентності могли би бути діагностовані. Як наслідок виникає необхідність обґрунтування доцільності добору певної сукупності показників за виявом яких можна чітко і прозоро з незначною статистично припустимою похибкою зясувати рівень розвитку загальнопрофесійних компетентностей викладача вищої школи.

Фахівці Національного університету біоресурсів і природокористування України (керівник проекту В.І. Ковальчук) розробляють проект, який дозволить виявити рівень розвитку загальнопрофесійних компетентностей викладача ВНЗ.

Метою проекту є обґрунтування моделі вивчення рівня розвитку загальнопрофесійних компетентностей викладача вищого навчального закладу на основі створення відповідного програмно-діагностичного комплексу.

Програмний комплекс – це набір взаємодіючих програм, які узгоджені за функціями і форматами, мають одноманітні й чітко визначені інтерфейси та утворюють завершений інструментарій для розв'язання широкого спектру задач. Платформою для створення та використання програмного комплексу буде середовище MOODLE, яке вже понад 10 років інтегроване в освітній процес НУБіП України. В університеті існує кілька наукових шкіл із дослідження проблем діагностування та оцінювання загальних і фахових компетентностей майбутніх спеціалістів вищої кваліфікації. Інструментальна складова програмного комплексу буде поєднувати як використання багатовибіркових, матричних тестових завдань, завдань на відтворення послідовності, так і компетентнісно-орієнтованих проблемних ситуацій для здійснення діагностики рівня розвитку загальнопрофесійних компетентностей викладача вищої школи. Створення програмно-діагностичного комплексу, що включає розмаїтість завдань, задач, тестів і ситуацій для розв'язання, як результат реалізації пропонованого проекту, уможливить удосконалення процесу здобуття веріфікованого знання та даних щодо актуального рівня розвитку відповідних компетентностей науково-педагогічних працівників університету за максимально коротких часових витрат.

Обґрунтування моделі вивчення рівня розвитку загальнопрофесійних компетентностей викладача вищого навчального закладу на основі створення відповідного програмно-діагностичного комплексу стане відображенням практичної реалізації положень компетентнісного, як провідного, та актуальних загальнонаукових і педагогічних підходів, а саме: синергетичного, інтеграційного, системного, комплексного, діяльнісного, ресурсного, особистісно-орієнтованого, суб'єктного, акмеологічного підходів та їх контамінаційних поєднань.

Висновки і перспективи (Discussion). Одним з основних наслідків застосування запропонованого програмного комплексу є підвищення якості освіти у ВНЗ України, що виступає пріоритетним завданням системи вищої освіти у реаліях сьогодення. Значна кількість ВНЗ України не має власного програмного забезпечення для діагностики розвитку професійних компетентностей своїх випускників. Це призводить до необ'єктивних істотних витрат часу, особистісно-професійних ресурсів власних експертів. Запропонований авторами проекту програмний комплекс дозволить зекономити десятки тисяч гривень бюджетних коштів на ро-

зробку діагностичних методик і дозволить ВНЗ України використовувати стандартизований інструментарій, незалежно від переліку спеціальностей, які представлені у кожному з них.

Вітчизняна та світова наука можуть використовувати очікувані результати у таких напрямах:

1) для безпосередньої реалізації в умовах освітнього процесу конкретного вищого навчального закладу України;

2) для розробки власних моделей діагностики та впровадження їх у навчальних закладах, які працюють з особливим контингентом (обдаровані студенти, студенти заочної та дистанційної форм, які навчаються без відриву від виробництва);

3) для подальших наукових досліджень щодо адаптації отриманих авторами проекту результатів до умов системи професійно-технічної освіти;

4) для розробки пропозицій до низки законодавчих актів щодо впровадження апробованих діагностичних інструментів до традиційних методик зрізів знань студентів та методик відбору персоналу роботодавцями.

Перспективами подальших досліджень стане апробація моделі вивчення рівня розвитку загальнопрофесійних компетентностей викладача вищого навчального закладу на основі створення відповідного програмно-діагностичного комплексу.

Список використаних джерел

1. Ефремова Н.Ф. Формирование и оценивание компетенций в образовании. Монография. – Ростов-на-Дону, «Аркол», 2010. – 386 с.

2. Методические рекомендации по проектированию оценочных средств для реализации многоуровневых образовательных программ ВПО при компетентностном подходе /В.А. Богословский, Е.В. Караваева, Е.Н. Ковтун, О.П. Мелехова, СЕ. Родионова, В.А. Тарлыков, А.А. Шехонин. - М.: Изд-во МГУ, 2007. - 148 с.

3. Методология TUNING: компетентностный подход при определении содержания образовательных программ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.unn.ru/books/met_files/gor_pon_rus_activ.pdf.

4. Рамен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие, реализация / Пер. с англ. – М., «Когито Центр», 2002. – 396 с.

5. Stoof A., Martens R. L., van Merrienboer J. J.G. Что есть компетенция? Конструктивистский подход как выход из замешательства: Пер. с англ. Е. Орел. 2004. http://www.ht.ru/press/articles/print/art26.htm.

6. Toohey, Susan. Beliefs, Values and Ideologies in Course Design. In: S. Toohey, Designing Courses for Higher Education (pp. 44-69), Buckingham: SRHE & Open University, 1999).

References

1. Efremova, N. F. (2010) Formyrovanye y ocenyvanye kompetencyj v obrazovanyy. Monoghrafyja. Rostov-na-Donu, «Arkol», 386.

2. Boghoslovskyj, V.A. , Karavaeva, E.V., Kovtun, E.N., Melekhova, O.P., Rodyonova, S.E., Tarlykov, V.A. , Shekhonyn, A. A. (2007) Metodycheskye rekomendacyy po proektyrovanyju ocenochnykh sredstv dlja realyzacyy mnoghourovnevykh obrazovateljnykh proghramm VPO pry kompetentnostnom podkhode.M.: Yzd-vo MGhU, 148.

3. Metodologhyja TUNING: kompetentnostnыj podkhod pry opredelenyy soderzhanyja obrazovateljnыkh proghramm [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu do resursu: http://www.unn.ru/books/met_files/gor_pon_rus_activ.pdf.

4. Ramen Dzh. (2002) Kompetentnostj v sovremennom obshhestve: vыjavlenye, razvytye, realyzacyja / Per. s anghl. – M., «Koghyto Centr», 396.

5. Stoof, A., Martens, R. L., van Merrienboer, J. J.G. (2004) Chto estj kompetencyja? Konstruktyvystskyj podkhod kak vыkhod yz zameshateljstva: Per. s anghl. E. Orel. http://www.ht.ru/press/articles/print/art26.htm.

6. Toohey, Susan. (1999) Beliefs, Values and Ideologies in Course Design. In: S. Toohey, Designing Courses for Higher Education (pp. 44-69), Buckingham: SRHE & Open University.

ОЦЕНКА УРОВНЯ РАЗВИТИЯ ОБЩЕПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В.И. Ковальчук

Аннотация. *В статье рассмотрена проблема оценки уровней сформированности профессиональных компетенций будущих преподавателей высших учебных заведений. Обоснована необходимость создания модели диагностирования уровней развития общепрофессиональных компетенций научно-педагогических работников на основе создания соответствующего программно-диагностического комплекса. Раскрыта сущность программного комплекса как целостности взаимосвязанных программ, согласованные по функциям и форматами, имеют одинаковые и четко определенные интерфейсы и образуют завершенный инструментарий для решения широкого спектра задач.*

Ключевые слова: *компетентность, компетентности, компетентностный подход, общепрофессиональные кометентости, оценка компетентности, программно-диагностический комплекс, средства оценивания компетенций.*

DEVELOPMENT LEVEL EVALUATION OF GENERAL PROFESSIONAL COMPETENCES OF FUTURE TEACHERS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

V.I. Kovalchuk

Abstract. *The article covers the issue of evaluating the level of the development of professional competences of future teachers of higher educational institutions.*

Within the context of realizing the provisions of competency approach as of the paradigm-defining one in the education of information society backed by the trajectories and strategies of sustainable development of globalized civilization, the practically-oriented aspect is singled out, which foresees the accuracy and transparency in defining the minimally required totality of professional competences of the higher qualification expert on the whole and teacher of the higher educational institution in particular. It substantiates the topicality of the issue of creating diagnostic software solutions complex for studying the development level of professional competences of future teachers of higher educational institutions.The present article proves the necessity of creating the model for studying the level of the development of professional competences of future teachers of higher educational institutions on the basis of relevant diagnostic software solutions complex. Software complex is a set of interacting application programs, which are coordinated by functions and formats, have uniform and distinct interfaces and constitute a finished tool for solving a wide range of tasks. Systematic evaluation of competences with the aim of identifying the level of student's development should be carried out by means of comparing the received data with the prescribed norms, mean quantities or by means of comparing them with the results of previous diagnostic procedures. The experts of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (headed by Kovalchuk V. I.) are developing a project, which will allow to identify the level of general professional competences of the teacher of HIEs.

Keywords: *competence, competencies, competence approach, general professional competences, competence evaluation, diagnostic software complex, instruments of competence evaluation.*

УДК 378.22.015.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ЗНЗ

В.І. КОВАЛЬЧУК, доктор педагогічних наук, доцент
E-mail: shuparka@list.ru
В. Р. ОГОРОДНІК, магістр ІІ року навчання
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: nikaogorodnik@ukr.net

© В.І. Ковальчук,В.Р.Огороднік, 2017

ОЦЕНКА УРОВНЯ РАЗВИТИЯ ОБЩЕПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В.И. Ковальчук

Аннотация. *В статье рассмотрена проблема оценки уровней сформированности профессиональных компетенций будущих преподавателей высших учебных заведений. Обоснована необходимость создания модели диагностирования уровней развития общепрофессиональных компетенций научно-педагогических работников на основе создания соответствующего программно-диагностического комплекса. Раскрыта сущность программного комплекса как целостности взаимосвязанных программ, согласованные по функциям и форматами, имеют одинаковые и четко определенные интерфейсы и образуют завершенный инструментарий для решения широкого спектра задач.*

Ключевые слова: *компетентность, компетентности, компетентностный подход, общепрофессиональные кометентости, оценка компетентности, программно-диагностический комплекс, средства оценивания компетенций.*

DEVELOPMENT LEVEL EVALUATION OF GENERAL PROFESSIONAL COMPETENCES OF FUTURE TEACHERS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

V.I. Kovalchuk

Abstract. *The article covers the issue of evaluating the level of the development of professional competences of future teachers of higher educational institutions.*

Within the context of realizing the provisions of competency approach as of the paradigm-defining one in the education of information society backed by the trajectories and strategies of sustainable development of globalized civilization, the practically-oriented aspect is singled out, which foresees the accuracy and transparency in defining the minimally required totality of professional competences of the higher qualification expert on the whole and teacher of the higher educational institution in particular. It substantiates the topicality of the issue of creating diagnostic software solutions complex for studying the development level of professional competences of future teachers of higher educational institutions.The present article proves the necessity of creating the model for studying the level of the development of professional competences of future teachers of higher educational institutions on the basis of relevant diagnostic software solutions complex. Software complex is a set of interacting application programs, which are coordinated by functions and formats, have uniform and distinct interfaces and constitute a finished tool for solving a wide range of tasks. Systematic evaluation of competences with the aim of identifying the level of student's development should be carried out by means of comparing the received data with the prescribed norms, mean quantities or by means of comparing them with the results of previous diagnostic procedures. The experts of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (headed by Kovalchuk V. I.) are developing a project, which will allow to identify the level of general professional competences of the teacher of HIEs.

Keywords: *competence, competencies, competence approach, general professional competences, competence evaluation, diagnostic software complex, instruments of competence evaluation.*

УДК 378.22.015.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ЗНЗ

В.І. КОВАЛЬЧУК, доктор педагогічних наук, доцент
E-mail: shuparka@list.ru
В. Р. ОГОРОДНІК, магістр ІІ року навчання
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: nikaogorodnik@ukr.net

© В.І. Ковальчук,В.Р.Огороднік, 2017

Анотація: *Специфіка управлінської діяльності керівника зумовлюється комунікативним процесом, у межах якого вона відбувається. Суб'єктом управління є керівник, тому рівень розвитку його комунікативної компетентності визначатиме здатність колективу усвідомлювати перспективні цілі освітньої діяльності. Значущість комунікативної компетентності підвищується й з огляду запровадження державно-громадської моделі управління ЗНЗ. Комунікативна компетентність керівника ЗНЗ – це інтегральна характеристика його професійного спілкування. Розвиток комунікативної компетентності керівника ЗНЗ – це актуалізація внутрішніх ресурсів особистості, що зумовлюють ефективність управлінського спілкування. Найбільшої актуальності набуває продуктивний рівень розвитку комунікативної компетентності. Експериментально перевірена модель є системою пов'язаних елементів, що відображають логіку розвитку комунікативної компетентності керівника ЗНЗ. У впровадженні моделі були реалізовані такі завдання: розширено систему знань керівників про особливості педагогічної та управлінської комунікативної взаємодії; здійснено розвиток комунікативної продуктивності керівника ЗНЗ шляхом поступової оптимізації його мовленнєвої та комунікативної поведінки в умовах спеціально створених комунікативних ситуаціях; досягнуто зміни соціально-психологічних установок тощо.*

Ключові слова: *комунікативна компетентність, розвиток комунікативної компетентності*

Актуальність (Introduction). В умовах трансформаційних змін, які відбуваються в системі освіти України, її інноваційний розвиток є головною соціальною стратегією державної політики. Інноваційний розвиток загальноосвітнього навчального закладу акумулює в собі основні засади державної освітньої політики на сучасному етапі й відображає головні стратегічні напрями змін у загальній середній освіті щодо її нової якості [7, с.66]. Одним із напрямком інноваційного розвитку є розвиток управлінської складової.

Управління педагогічним колективом, інтеграція конкретного ЗНЗ в освітянський простір відбувається в царині процесу спілкування. У межах комунікативного поля налагоджуються взаємини між суб'єктами педагогічної взаємодії. Тому саме від управління зазначеними стосунками залежить ініціативність, творча спрямованість педагогів. Суб'єктом зазначеного управління є керівник ЗНЗ, тому рівень розвитку його комунікативної компетентності визначатиме мотивацію колективу, його здатність усвідомлювати перспективні цілі освітньої діяльності.

Значущість комунікативної компетентності сучасного керівника підвищується й з огляду запровадження державно-громадської моделі управління ЗНЗ, оскільки керівник повинен налагодити взаємодію із батьківським комітетом, громадськими організаціями, педагогічним загалом. Отже, керівник у повній мірі повинен володіти уміннями: налагоджувати комунікативну взаємодію, здійснювати саморегуляцію у процесі спілкування, обґрунтовувати власну позицію, змінювати стратегію поведінки, відповідно до ситуації спілкування, ухвалювати рішення в ситуаціях інформаційної невизначеності.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Проблема комунікативної компетентності керівника ЗНЗ стала центром уваги таких вітчизняних та зарубіжних науковців: Б. Ананьєва, В. М'ясищева, О. Бодальова, І. Зимньої, Н. Кузьміної В. Кан-Калика (психолого-педагогічні особливості міжособистісного спілкування в педагогічному колективі); В. Ковальчука, Л. Петровської, Ю. Ємельянова, О. Сидоренко (сутність та структура комунікативної компетентності), О. Брюховецької (психологічні особливості комунікативної компетентності керівника), Л. Карамушки, А. Ковальова, С. Петрушиної, Л. Петровської, Є. Сидоренко, Н. Хрящова (формування комунікативної компетентності менеджерів освітніх закладів), Л. Омельченко (значущість комунікативної компетентності керівника у формуванні його готовності до управління інноваціями).

Мета (Purpose). обґрунтувати залежність ефективності внутрішкільної управлінської діяльності керівника від рівня розвитку його комунікативної компетентності.

Методи (Methods). аналіз психолого-педагогічної літератури, систематизація отриманих відомостей; моделювання психолого-педагогічних умов; методи статистичної обробки

результатів дослідження

Результати (Results). Теоретичний аналіз наукової літератури (Ю. Жуков, Ю. Ємельянов, С. Петрушин, С. Терещук) дали змогу з'ясувати, що комунікативна компетентність керівника ЗНЗ – це інтегральна характеристика його професійного (управлінського) спілкування [2]. Вона являє собою складне багатокомпонентне утворення, що має динамічну природу [3].

Ознаками комунікативної компетентності є такі:

- формується у процесі взаємодії індивіда із соціальним оточення;
- є складним утворенням, що має структуру;
- є інтегративною характеристикою міжособистісного (професійного спілкування);
- проявляється в умінні людини організовувати міжособистісний простір у спілкуванні, свідомо впливати на діяльнісне середовище;
- є проявом багатогранних ставлень особистості;
- є динамічним утворенням, обумовленим досвідом особистості;
- є інтегральною характеристикою спілкування, у якій опосередковано проявляються цінності, установки, спрямованість особистості [1, 2, 6, 8, 9,11].

В.Ковальчук визначає професійно-комунікативну компетентність, як систему екстра функціонального забезпечення професійних функцій фахівця, вираженої в готовності та здібностях до комунікативної організації діяльності в різних професійних галузях і з представниками різних культур [5, с.127]

Підґрунтям комунікативної компетентності є особистісні особливості індивіда в єдності його почуттів, думок і дій, які розгортаються в конкретному соціальному контексті. Розвиток комунікативної компетентності керівників полягає в сприянні самоорганізації більш ефективного опанування комунікативної культури, він є самовдосконаленням засобів організації комунікативної взаємодії [10]. Комунікативна корекція у цьому процесі орієнтована на зміну системи ціннісних орієнтацій і установок особистості, включає в себе вплив на мотиваційну сферу людини, її ідентифікацію зі значущими іншими людьми, психоемоційний стан [2].

Розвиток комунікативної компетентності керівника ЗНЗ – це актуалізація внутрішніх ресурсів особистості, що зумовлюють ефективність управлінського спілкування. Найбільшої актуальності нині набуває продуктивний рівень розвитку комунікативної компетентності [11].

Аналіз психолого-педагогічних особливостей комунікативної компетентності дав підстави для обґрунтування моделі її розвитку.

Основними критеріями визначення рівня комунікативної компетентності керівника є когнітивний, мотиваційний, поведінковий та емоційно-ціннісний, а для оцінки ефективності доцільним є коефіцієнт успішності виконання керівником функцій внутрішкільного управління.

Метою впровадження зазначеної моделі є поглиблення знань керівника ЗНЗ про особливості комунікативного управлінського процесу та розвиток необхідних для педагогічної та ділової комунікації в конкретних соціально-психологічних умовах умінь та навичок, відповідно до культурних і соціальних норм комунікативної поведінки, а з огляду на специфіку управлінської діяльності менеджера загальноосвітнього закладу у нинішніх умовах – і комунікації з громадськістю; також розвиток соціокультурної компетентності (зокрема в емоційному та перцептивному її аспектах).

Практика впровадження моделі розвитку комунікативної компетентності керівника передбачає реалізацію таких *завдань*:

1. Розширення системи знань керівника про особливості педагогічної та управлінської комунікативної взаємодії.
2. Розвиток комунікативної продуктивності керівника ЗНЗ шляхом поступової оптимізації його мовленнєвої та комунікативної поведінки в умовах спеціально створених комунікативних ситуаціях.
3. Зміна соціально-психологічних установок: а) щодо самосприйняття керівником себе та інших як суб'єктів комунікативного управлінського процесу, б) щодо значущості соціокультурних цінностей та потреб; щодо ставлення до ситуації невизначеності, яка є основною характеристикою сучасного соціального буття українця.

4. Формування мотивації до безперервної самоосвіти, зокрема і в царині комунікативної компетентності.

5. Сприяння розвиткові інноваційної спрямованості керівника у підходах до реалізації управлінських функцій.

Модель розвитку комунікативної компетентності керівника передбачає поступовий перехід керівників від одного етапу до іншого. Усього обґрунтовано шість етапів, які передбачають різні форми навчальної діяльності керівників, а також застосування різних методів навчання (детальніше їх опишемо в наступному підрозділі).

Аналіз рівня розвитку комунікативної компетентності здійснювався нами допомогою методик: тесту Л. Міхельсона (адаптація Ю. Гільбуха) – рівень комунікативних здібностей, тесту міжособистісних відносин Т. Лірі – комунікативні установки, методика М. Снайдера − оцінка комунікативного контролю у спілкуванні.

Отримані результати дали змогу виокремити три семантичні групи, що відповідають рівням розвитку комунікативної компетентності: продуктивному, середньому, репродуктивному. Отримані дані дають змогу дати узагальнену характеристику кожного з рівнів.

Керівники, яким властивий *продуктивний рівень розвитку комунікативної компетентності*, характеризуються такими властивостями: високий рівень усвідомлення специфіки, закономірностей, сторін, функцій педагогічного управлінського спілкування, розуміння психологічних особливостей суб'єктів управлінської взаємодії, володінням широким спектром знань, усвідомлення власної комунікативної спроможності, переваг та недоліків; у міжособистісних стосунках характеризуються домінуючою потребою в лідерстві, настановою на власну відповідальність за ухвалені рішення, уміння легко встановлювати контакт із іншими (відповідно до вікових та психологічних особливостей партнера), умінням розпізнавати та адекватно реагувати на психоемоційний стан співрозмовника, визначати та регулювати власний психоемоційний стан, застосовувати компетентнісний стиль у спілкуванні з колегою (підлеглим), учнем, їм притаманний досконалий або високий рівень уміння управління конфліктними ситуаціями, застосування конструктивної стратегії взаємодії, налаштованість на співробітництво як на основну модель організації освітнього простору, високий рівень розвитку перцептивно-рефлексивних умінь, що забезпечують здатність розуміти внутрішній світ підлеглого, віддають перевагу організуючим, а не дисциплінуючим чи оцінним впливам, настанова на діалогічне спілкування; легко володіють як продуктивним, так і репродуктивним видом комунікативної діяльності; мотивація до успіху в спілкуванні; невелика різниця між «Я» актуальним та «Я» ідеальним, позитивне налаштування на саморозвиток та самовдосконалення.

Середній рівень розвитку комунікативної компетентності керівника характеризується достатнім рівнем розуміння психологічної специфіки професійного педагогічного управлінського спілкування, розумінням психологічних особливостей суб'єктів управлінської взаємодії, проте ще не розвиненим умінням враховувати їх на практиці, володіння достатнім рівнем знань про власні комунікативні вміння, яскраво виражене прагнення до лідерства, однак часто від недостатньо сформованого рівня вмінь вони проявляються в прагненні делегувати відповідальність за ухвалені рішення, уміння легко встановлювати контакт поєднується з наявністю певних труднощів у спілкуванні як із колегами (підлеглими), так і дітьми; досить недостатньо розвинене вміння психоемоційної саморегуляції; як правило, застосовується залежний стиль спілкування у взаємодії з керівниками вищого рангу чи підлеглими, середнім рівнем компетентності в управлінні конфліктами, загальною налаштованістю на гуманістичне сприймання іншої людини, проявляється часто поряд із браком навичок діалогічного спілкування, дисциплінуючим впливом на підлеглих, домінуванням репродуктивної комунікативної діяльності при середньому рівні розвитку продуктивної, відкритістю і доступністю у спілкуванні, значно більшою різницею між «Я» актуальним та «Я» ідеальним, проте не разючим, що теж є свідченням прагнення до розвитку комунікативної та загальної професійної компетентності.

Керівникам із *низьким рівнем комунікативної компетентності* притаманні поверхневі знання, часто стереотипні про особливості професійної управлінської комунікації, партнер у спілкуванні розглядається лише як об'єкт впливу керівника, вплив, зазвичай, є дисциплінарним; ігноруванням психологічних особливостей колеги (підлеглого), при демонстрова-

ному прагненні до лідерства приховується тенденція до підлеглості, делегування відповідальності за ухвалені рішення та помилки у взаємодії, застосуванням переважно агресивного стилю спілкування з підлеглим, низьким рівнем комунікативного контролю у взаємодії з іншими, невмінням адекватно реагувати на психоемоційний стан іншої людини, домінування репродуктивної комунікативної діяльності, монологічного спілкування як фону управлінської діяльності, низький рівень компетентності в управлінні конфліктами, застосування деструктивної стратегії поведінки в конфлікті, досить високим рівнем самооцінки – мало не збігом «Я» актуального та «Я» ідеального.

Упровадження моделі розвитку комунікативної компетентності керівника зумовило динаміку зазначеного феномена. Порівняння результатів рівня розвитку комунікативної компетентності керівників до та після участі в тренінгу дає змогу дійти висновку: позитивна динаміка спостерігається в експериментальній групі: збільшення кількості респондентів середнього та високого рівнів при одночасному зменшенні показників низьких рівнів. Результати порівняння відтворено на рисунку 1.

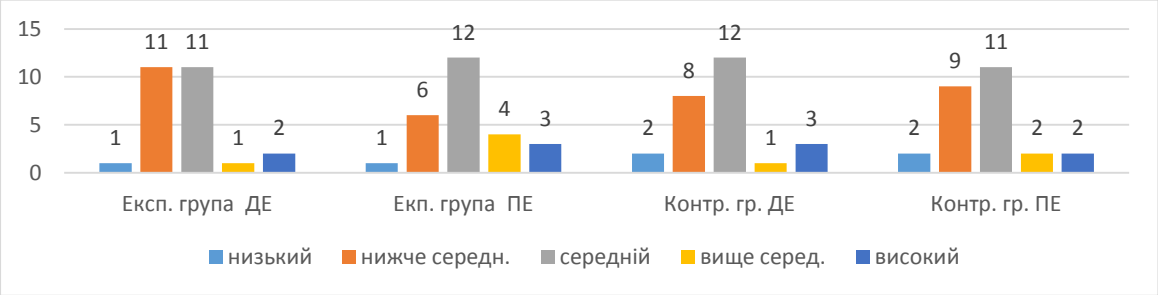

Рисунок 1. Порівняння рівнів розвитку комунікативної компетентності керівників до та після експерименту

Аналіз рисунку дає змогу дійти висновку: в експериментальній групі збільшилося кількісне значення середнього, вище середнього рівнів, також спостерігається незначне зростання кількісного показника високого рівня. Очевидним є зростання середнього рівня за рахунок зниження кількісного прояву рівня нижче середнього. Протилежну картину спостерігаємо в контрольній групі – зменшення показників середнього рівня супроводжується збільшенням числового значення нижче середнього, а збільшення кількості респондентів вище середнього рівня зумовило зниження кількісних показників високого рівня. Змінилося й ставлення учасників експериментальної групи до проблеми підвищення комунікативної компетентності: ніхто з опитаних не відніс комунікативні уміння до «другорядних» властивостей особистості керівника ЗНЗ.

Скориставшись отриманими даними, ми здійснили кореляційний аналіз між показниками комунікативних умінь та коефіцієнта ефективності управлінської діяльності керівників ЗНЗ, ми виявили наявність прямого кореляційного зв'язку між зазначеними показниками. За допомогою програми Microsoft Office Excel ми визначили коефіцієнт кореляції між зазначеними показниками. Результати виявилися такими: контрольна група: r = 0,932514042; експериментальна група: r = 0,937639903. Для обох випадків правильною є формула: 07 ≤ r ≤ 0,99, тому для обох груп притаманний сильний статистичний взаємозв'язок.

Висновки і перспективи (Discussion). Свідченням доцільності впровадження моделі розвитку комунікативної компетентності є результати експериментального дослідження: позитивна динаміка комунікативної компетентності керівників була притаманна лише респондентам експериментальної групи. Подальшого дослідження потребує гендерний аспект зазначеної проблеми.

Список використаних джерел

1. Боханова Л.В. Психологічні функції підвищення рівня комунікативної компетентності керівників в управлінні освітою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Tippp/2010_1/bohanova.pdf

2. Диагностика и развитие компетентности в общении: Спецпрактикум по социальной психологии [Електронний ресурс] / Жуков Ю.М., Петровская Л.А., Растянников П.В. – М.: Изд-

во МГУ, 1990. – Режим доступу: http://kursak.net/zhukov-yu-m-petrovskaya-l-a-rastyannikov-p-v-diagnostika-i-razvitie-kompetentnosti-v-obshhenii/

3. Карамушка, Л. М. Психологія освітнього менеджменту: навч. посіб. / Л.М. Карамушка. – К.: Либідь, 2004. – 424 с.

4. Ковальчук В.І. Управління розвитком професійного навчального закладу : конспект лекцій з курсу підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів освіти / В.І. Ковальчук. – К. : Абрис Принт, 2007. – 59 с.

5. Ковальчук В. Роль професійно-комунікативної компетенції в діяльності директора ПТНЗ // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2009. – № 1. – С.122-133.

6. Ковальчук В.І. Феномен креативності у діяльності керівника навчального закладу // Креативність і творчість. – Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка». – Тематичний вісник №1. – К.: Гнозис, 2009. – С. 89-93.

7. Ковальчук В. І. Тенденції інноваційного розвитку загальноосвітніх навчальних закладів в Україні / Василь Іванович Ковальчук // Материалы научно-практического семинара "Методология и методы научных иследований". (27 апреля 2016 г. Прага (Чешская республика) / Василь Іванович Ковальчук., 2016. – С. 66–68.

8. Ковальчук В.І. Ключові компетенції сучасного керівника// Профтехосвіта. – 2009. – №9, с.12-18.

9. Ковальчук В.І. Комунікативні компетенції керівника // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – №3 (171) 2009. – с.14-17.

10. Омельченко Л.М. Індивідуальний стиль педагогічного спілкування як один із чинників продуктивної взаємодії викладача і студентів / Л.М. Омельченко // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2009. - № 25. – С. 223-225.

11. Терещук С.В. Психологічні детермінанти комунікативного потенціалу вчителя: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / С.В. Терещук; Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. − К., 2001. − 21 с.

References

12. Bokhanova L.V. Psykholohichni funktsii pidvyshchennia rivnia komunikatyvnoi kompetentnosti kerivnykiv v upravlinni osvitoiu [Elektronnyi resurs]. − Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Tippp/2010_1/bohanova.pdf

2. Diagnostika i razvitie kompetentnosti v obschenii: Spetspraktikum po sotsialnoy psihologii [Elektronniy resurs] / Zhukov Yu.M., Petrovskaya L.A., Rastyannikov P.V. – Rezhym dostupu: http://kursak.net/zhukov-yu-m-petrovskaya-l-a-rastyannikov-p-v-diagnostika-i-razvitie-kompetentnosti-v-obshhenii/

3. Karamushka, L. M. Psykholohiia osvitnoho menedzhmentu: navch. posib. / L.M.Karamushka. – K.: Lybid, 2004. – 424 s.

4. Kovalchuk V.I. Upravlinnia rozvytkom profesiinoho navchalnoho zakladu : konspekt lektsii z kursu pidvyshchennia kvalifikatsii kerivnykh ta pedahohichnykh kadriv osvity / V.I.Kovalchuk. – K. : Abrys Prynt, 2007. – 59 s.

5. Kovalchuk V. Rol profesiino-komunikatyvnoi kompetentsii v diialnosti dyrektora PTNZ // Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity. – 2009. – № 1. – S.122-133.

6. Kovalchuk V.I. Fenomen kreatyvnosti u diialnosti kerivnyka navchalnoho zakladu // Kreatyvnist i tvorchist. – Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – Seriia «Sotsiolohiia. Psykholohiia. Pedahohika». – Tematychnyi visnyk №1. – K.: Hnozys, 2009. – S. 89-93.

7. Kovalchuk V. I. Tendentsii innovatsiinoho rozvytku zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv v Ukraini / Vasyl Ivanovych Kovalchuk // Materyaly nauchno-praktycheskoho semynara "Metodolohyia y metody nauchnыkh ysledovanyi". (27 aprelia 2016 h. Praha (Cheshskaia respublyka) / Vasyl Ivanovych Kovalchuk., 2016. – S. 66–68.

8. Kovalchuk V.I. Kliuchovi kompetentsii suchasnoho kerivnyka// Proftekhosvita. – 2009. – №9, s.12-18.

9. Kovalchuk V.I. Komunikatyvni kompetentsii kerivnyka // Vidkrytyi urok: rozrobky, tekhnolohii, dosvid. – №3 (171) 2009. – s.14-17.

10. Omelchenko L.M. Indyvidualnyi styl pedahohichnoho spilkuvannia yak odyn iz chynnykiv produktyvnoi vzaiemodii vykladacha i studentiv / L.M. Omelchenko // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia pedahohichna. – 2009. − № 25. – S. 223-225.

11. Tereshchuk S.V. Psykholohichni determinanty komunikatyvnoho potentsialu vchytelia: Avtoref. dys... kand. psykhol. nauk: 19.00.07 / S.V. Tereshchuk; In-t psykholohii im. H.S.Kostiuka APN Ukrainy. − K., 2001. − 21 s.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL BASIS OF THE COMMUNICATIVE COMPETENCE DEVELOPMENT FOR THE HEAD OF THE GENERAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

V.I. Kovalchuk, V.R. Ohorodnik

Abstract. *The specificity of management activities of the head is determined by communicative process, in which it occurs. The subject of management is the head, therefore the level of development of his/her communicative competence can be determined by the team ability to realize the long-term goals of educational activity. The significance of communicative competence also increases due to the introduction of the state-public model of management by the general educational institutions. Communicative competence of the head is an integral characteristic of his/her professional communication. The communicative competence development of the head of the general educational institution is an actualization of the individual's internal resources, which determine the effectiveness of management communication. The most relevant one is the productive level of communicative competence development. An experimentally tested model is a system of connected elements that reflect the logic of the communicative competence development for the headю During the introduction of the model the following tasks were implemented: the head's system of knowledge about features of pedagogical and administrative communicative interaction had been extended; the development of communicative productivity of the head of the general educational institution was realized by gradual optimization of his/her speech and communicative behavior under the conditions of specially created communicative situations; changes in socio-psychological attitudes had been achieved etc.*

Key words: *communicative competence, the communicative competence development.*

УДК 94(477)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ МЕТОДУ ІПОТЕРАПІЇ

Т. І. КОВАЛЬЧУК, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: kovalchuk_tam@ukr.net
К. О. ПІДДУБНЯК, магістрант гуманітарно-педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація: *Проаналізовано сутність категорії «іпотерапії» в соціально-педагогічній науці як нетрадиційного методу, заснованого на психосенсомоторному впливі на суб'єктів реабілітаційного лікування та соціальної адаптації - хворих дітей з органічними ураженнями нервової системи. Вивчено та узагальнено соціально-педагогічний досвід іпотерапевтичного центру «Спірit». Доведено ефективність соціально-педагогічного методу іпотерапії за допомогою методики «Карта спостережень» Д. Скотта і тесту Люшера. На прикладі соціально-педагогічного досвіду іпотерапевтичного центру «Спірit» обґрунтовано та експерементально перевірено ефективність методу іпотерапії у лікуванні дітей з органічними ураженнями нервової системи.*

Ключові слова: *метод іпотерапії, верхова їзда, реабілітація, реабілітаційне лікування, соціальна адаптація.*

Актуальність (Introduction). Сьогодні іпотерапія є нетрадиційним методом реабілітаційного лікування та соціальної адаптації хворих дітей, методом реабілітації, заснованим на психосенсомоторному впливі на вершника. Іпотерапія входить у стандарти

© Т.І. Ковальчук, К.О. Піддубняк, 2017

ездыː пер. с нем. / И. Штраус. – М. Московский Конноспортивный клуб инвалидов, 2000. – 102 с.

References

1. Kolker I. A. Detskyi tserebralnyi paralitch. Instrumentalnaya diagnostika. Letchenye / I. A. Kolker, V. E. Mykhaylenko, I. P. Chmakova . – Odesa : Plaske, 2006. – 312 s.

2. Mukhin V. M. Fyzychna reabilitatsia: pidrutchnyk / V. M. Mukhin – 3-e vyd., pereroblene ta dopovn. – K. : olimp. l-ra, 2000. – 422 s.

3. Pidgotovka maybutnikh sotcialnykh pratsivnykiv/sotcialnykh pedagogiv do profesyinoy dialnosty: kolektyvna monografia / L. V. Viktorova, T. I. Kovalchuk, O. B. Kochuk, C. O. Kubytskyi, O. V. Lapa, P. G. Luzan, O. V. Nakonetchna, O. M. Prokhortchuk, I. V. Sopivnyk, R. V. Sopivnyk, R. O. Tarasenko, N. T. Tverezovska. – K. : «TsP «Komprynt», 2016. – 589 s.

4. Chtraus I. Ipoterapiia. Neirofiziologitcheskoje letchenye s primeneniem verkhovoi iezdy: per. s. nem. / I. Chtraus. – M. Moskovskyi Konnosportivnyi klub invalidov, 2000. – 102 s.

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МЕТОДА ИППОТЕРАПИИ

Т. И. Ковальчук, К.О.Піддубняк

Аннотация. *Проанализировано сущность категории «иппотерапия» в социально-педагогической науке как нетрадиционного метода, основанного на психо-сенсомоторному вплиянии на субъекты реабилитационного лечения и социальной адаптации - больных детей с органичными поражениями нервной системы. Изучено и обобщено социально-педагогический опыт иппотерапевтического центра «Спирит». Доказано эффективность социально-педагогического метода иппотерапии с помощью методики «Карта наблюдений» Д. Скотта и теста Люшера. На примере социально-педагогического опыта иппотерапевтического центра «Спирит» обоснованно и эксперементально подтверждено эффективность метода иппотерапии при лечении детей с органическими поражениями нервной системы.*

Ключевые слова: *метод иппотерапии, верховая езда, реабилитация, реабилитационное лечение, социальная адаптация, иппотерапевтический центр.*

SOCIAL AND EDUCATIONAL PRINCIPLES OF HIPPOTHERAPY

T. I. Kovalchuk, K.O. Piddubnak

Abstract. *The article analyzes the essence of "hippotherapy" category in social pedagogy as an unconventional method, founded on psychosensemotorycal influence on the subjects of the treatment and social adaptation – children with nervous system organic disorder. Studies and generalizes from the experience, accumulated in hippotherapeutic center "Spirit" Proves the effectiveness of hippotherapy, as the social pedagogy method, using D. Scotts "The map of surveilance" and Luciers test. Effectiveness of said method in dealing with kids with nervous system organic disorder was experimentally validated with the example of "Spirit" center.*

Keywords: *method of hippotherapy, horseback riding, rehabilitation,social adaptation hippotherapeutic center.*

УДК 37.378

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ – НЕОБХІДНА УМОВА ФОРМУВАННЯ СПІЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

О.В. КУЧАЙ, доктор педагогічних наук
Національний авіаційний університет
E-mail: tetyanna@ukr.net

Анотація: *У статті розглядається академічна мобільність – необхідна умова формування спільного освітнього простору. Висвітлюються види академічної мобіль-*

© О.В. Кучай, 2017

ності в сучасних умовах. Показано, які є форми академічної мобільності для учасників освітнього процесу, що здобувають освітні ступені бакалавра, магістра та доктора філософії у вітчизняних вищих навчальних закладах.

Ключові слова: *академічна мобільність, освітній процес, студент.*

Актуальність (Introduction). У сучасному суспільстві освіта і знання стають транскордонним та транснаціональним явищем. Формування єдиного світового освітнього простору відбувається через зближення підходів різних країн до організації освіти, а також через визнання документів про освіту інших країн. Загальноєвропейський простір вищої освіти й загальноєвропейський дослідницький простір утворюють сучасне європейське суспільство знань. Спільний європейський освітній простір, з одного боку, сприяє зростанню мобільності студентів та професорсько-викладацького складу, а з іншого – академічна мобільність є необхідною умовою формування самого спільного освітнього простору [1].

Академічна мобільність збільшує шанси людини на професійну самореалізацію, а також підвищує якість трудових ресурсів національної економіки. Вона стає відповіддю національних систем освіти на виклики глобального освітнього простору, жорстку конкуренцію на ринку освітніх послуг. Європейська Комісія зазначає, що навчання за кордоном повинне стати стандартним елементом університетської освіти [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Мобільності присвячено такі праці учених, як К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, В Астахової, С. Вербицької, П. Горностая, І. Завгороднього, І. Зимньої, В. Капустник, Н. Коваліско, О. Леонтьєва, А. Маркової та інЖ. Таланова, А. Татарнікова, І. Шпекторенко, Г. Щокін та ін.

Мета (Purpose). розкрити особливості академічної мобільності як необхідної умови формування спільного освітнього простору.

Методи (Methods). У процесі дослідження для досягнення мети застосовано комплекс методів, зокрема аналіз, синтез, узагальнення, вивчення передового педагогічного досвіду.

Результати дослідження та їх обговорення (Results). Передусім вважаємо за доцільне зазначити, що просування академічної мобільності студентів, професорсько-викладацького складу та співробітників вищих навчальних закладів є одним з ефективних інструментів підвищення якості освіти та конкурентоспроможності випускників на ринку праці.

Як свідчить дослідження А. Іщенка, за одним із міжнародних показників – рівнем залученості до вищої освіти (Gross Enrolment Ratio, GER – відсоток, який становить кількість осіб, що здобувають вищу освіту незалежно від їхнього віку, загальної кількості осіб, які мають типовий для здобуття вищої освіти вік), Україна посідає одне з чільних місць серед країн Центральної і Східної Європи (73 %). Науковець цілком справедливо наголошує, що по-справжньому об'єктивним критерієм якості вищої освіти тієї чи іншої країни є кількість студентів з інших країн, що навчаються в її ВНЗ [2].

Аналіз джерел на електронних і паперових носіях свідчить про те, що в сучасних умовах виокремлюються такі види АМ: внутрішня і зовнішня; внутрішньоуніверситетська, внутрішньодержавна, міжнародна; інституціональна, програмна; дистанційна; коротко- й довготривала (залежить від терміну навчання); горизонтальна (на певний строк під час навчання) та вертикальна (з метою здобуття наступного академічного чи наукового ступеня).

Важливого значення набуває те, що право на участь у програмах академічної мобільності матимуть студенти освітніх рівнів молодшого бакалавра та бакалавра (починаючи з другого курсу), спеціаліста, магістра, особи, які здобувають наукові ступені доктора філософії (кандидата наук) або доктора наук, науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники. Слід додати, що серед форм академічної мобільності для студентів

ВНЗ найбільш перспективними є навчання за програмами студентського обміну у вищому навчальному закладі-партнері, навчання за спільними освітніми програмами, мовні й наукові стажування, навчальна (дослідницька, виробнича) практика, участь у літніх школах, конференціях, семінарах та ін. Водночас формами академічної мобільності для осіб, які здобувають наукові ступені доктора філософії (кандидата наук) або доктора наук, науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників є участь у семінарах, наукових школах, конференціях та ін.; участь у спільних проектах; участь в освітній діяльності приймаючої сторони; вивчення досвіду приймаючої сторони; встановлення партнерських відносин тощо.

Передбачається, що фінансування учасників освітнього процесу, які реалізують право на АМ у вищих навчальних закладах-партнерах, здійснюватиметься за рахунок коштів міжнародних фондів, установ, організацій, фізичних або юридичних осіб відповідно до домовленостей між учасниками академічної мобільності. Проектом положення також визначені інші особливості участі у програмах академічної мобільності в Україні та поза її межами [2].

Академічна мобільність університету реалізується з метою:

- підвищення якості вищої освіти;
- підвищення ефективності наукових досліджень;
- підвищення конкурентоздатності випускників університету на українському та міжнародному ринках освітніх послуг та праці;
- збагачення індивідуального досвіду учасників освітнього процесу щодо інших моделей створення та поширення знань;
- залучення світового інтелектуального потенціалу до вітчизняного освітнього процесу на основі двосторонніх та багатосторонніх угод між закладами-партнерами;
- встановлення внутрішніх та зовнішніх інтеграційних зв’язків;
- гармонізація освітніх стандартів закладів-партнерів.

Основними видами академічної мобільності є: *ступенева мобільність* — навчання у вищому навчальному закладі, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття ступеня вищої освіти, що підтверджується документом (документами) про вищу освіту або про здобуття ступеня вищої освіти від двох або більше вищих навчальних закладів; *кредитна мобільність* — навчання у вищому навчальному закладі, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття кредитів ЄКТС та/або відповідних компетентностей, результатів навчання (без здобуття кредитів ЄКТС), що будуть визнані у вищому навчальному закладі постійного місця навчання вітчизняного чи іноземного учасника освітнього процесу. При цьому загальний період навчання для таких учасників за програмами кредитної мобільності залишається незмінним.

Формами академічної мобільності для учасників освітнього процесу, що здобувають освітні ступені бакалавра, магістра та доктора філософії у вітчизняних вищих навчальних закладах, є: навчання за програмами академічної мобільності; мовне стажування; наукове стажування [3].

Реальні масштаби включення української молоді в процеси міжнародної академічної мобільності на сьогоднішній день є незначними. Не існує систематичних даних про характер, структуру, мотиви та фактори міжнародної академічної мобільності української молоді, а отже немає наукової бази для прогнозування тенденцій та наслідків даного процесу в українських реаліях. Це, безумовно, ускладнює процес розробки та прийняття важливих управлінських рішень з питань міжнародних зв’язків у сфері освіти, провокує непослідовність проведення в країні науково-освітніх реформ. Попередній аналіз міжнародної академічної мобільності свідчить про те, що відтворення та підтримка стійкості цього процесу відбувається на трьох 4 рівнях: макрорівні (на рівні країн, укладених угод між ними), мезорівні (між певними організаціями) та мікрорівні (персональними мережами між тими, хто вже навчається за кордоном та потенційними учасниками

міжнародної академічної мобільності) [4].

Висновки і перспективи (Discussion). Аналіз дослідницьких матеріалів дає підстави стверджувати, що академічна мобільність є невід'ємним складником неперервної освіти / освіти впродовж життя, що безпосередньо пов'язана з економікою і ринком праці. У цьому контексті перспективним є розроблення «випереджувальних» освітніх програм, які відповідають запитам ринку праці, суспільства й світовим стандартам. Міжнародна академічна мобільність студентів, аспірантів, викладачів та інших співробітників ВНЗ України реалізується в рамках міжнародних міжвузівських угод, а також спільних освітніх програм, регулюється угодами про академічне і наукове співробітництво із зарубіжними навчальними установами, закладами охорони здоров'я та міжнародними організаціями. Формуванню мобільності особистості сприяє впровадження процедур взаємного визнання термінів навчання і навчальних дисциплін, результатів оцінювання навчальних досягнень, індивідуалізація освітніх траєкторій, створення сприятливих організаційних умов для навчання за межами свого навчального закладу, а також відповідне нормативно-правове, матеріально-технічне, кадрове, інформаційне, психолого-педагогічне забезпечення.

Серед перспектив подальшого вивчення проблеми – взаємозв'язок академічної мобільності зі стимулюванням експорту й імпорту освітніх послуг країни, формування й розвиток мобільності професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, європейський досвід формування академічної мобільності студентів [2].

Список використаних джерел

1. Здіорук С. І., Богачевська І. В. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/1421/
2. Магрламова К. Г. Академічна мобільність – невід'ємна складова освіти впродовж життя // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – № 14. – С. 230-234.
3. Академічна мобільність студентів – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://kpi.ua/document_academic_mobility
4. Міжнародна академічна мобільність молодих учених Дніпропетровщини як прояв глобалізаційних процесів у сучасному світі: монографія / М.О. Шевчук, С.Ф. Власов, Л.О. Колісник, Р.М. Безус, М.В. Мосьондз; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. – Д.: НГУ, 2014. – 42 с.

References

1. Zdioruk, S.I., Bohachevsky, I.V. - Electronic resource. - Access: http://www.niss.gov.ua/articles/1421/
2. Mahrlamova, C.G. Academic mobility - an integral part of lifelong education // *Scientific Journal of Melitopol State Pedagogical University. Series: Pedagogy*. № 14. 230-234.
3. Academic mobility of students. [Academic student mobility] Electronic resource. - Access: http://kpi.ua/document_academic_mobility
4. Shevchuk, M.O., Vlasov, S.F., Kolesnik, L.A., Bezus, R.M., Mosondz, N.V. (2014) International academic mobility of young scientists Dnipropetrovsk as a manifestation of globalization in the modern world: monograph [International Academic Mobility of Young Scientists of Dnipropetrovsk Region as a Manifestation of Globalization Processes in the Modern World: Monograph]. D .: NSU, 42.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ МОБИЛЬНОСТЬ - НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

О. В. Кучай

Аннотация. *В статье рассматривается академическая мобильность - необходимое условие формирования общего пространства. Освещаются виды академической мобильности в современных условиях. Показано, которые являются формы ака-*

демической мобильности для участников образовательного процесса, получают образовательные степени бакалавра, магистра и доктора философии в отечественных высших учебных заведениях.

Ключевые слова: *академическая мобильность, образовательный процесс, студент.*

ACADEMIC MOBILITY - A PREREQUISITE FOR THE FORMATION OF COMMON EDUCATIONAL SPACE

O.V. Kuchai

Abstract. *In the article the academic mobility - a prerequisite for the common educational space. Highlights the types of academic mobility in the modern world. It is shown that there are forms of academic mobility for participants in the educational process, acquiring education bachelor's, master's and Ph.D. in domestic universities.*

Analysis of the research materials give grounds to assert that academic mobility is an essential component of continuing education / lifelong learning, which is directly linked to the economy and the labor market. In this context, the promising development of "proactive" educational programs that meet the needs of the labor market, society and world standards. International academic mobility of students, teachers and other university staff implemented by Ukraine within international interuniversity agreements and joint educational programs governed by agreements on academic and scientific cooperation with foreign educational institutions, healthcare institutions and international organizations. The formation of the mobility of individual contributes to the implementation procedures of mutual recognition of terms of training and disciplines, results of evaluation of educational achievements, individualization of educational trajectories, creating favorable institutional environment for learning outside of your school and the appropriate regulatory, logistics, personnel, information, psychological and pedagogical support.

Among the prospects for further study of the problem - the relationship of academic mobility incentive import and export of educational services of the country, formation and development of mobility of professors of higher educational institutions, the European experience of forming academic mobility of students.

Keywords: *academic mobility, educational process, student.*

УДК 378:355:355.45

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ СКЛАДУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ЛОКАЛІЗАЦІЇ НЕСТАНДАРТНИХ СИТУАЦІЙ В ПУНКТАХ ПРОПУСКУ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН

О. В. ЛЕМЕШКО, старший викладач кафедри англійської мови
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
E-mail: lemeshkolia@mail.ru

Анотація: *У статті проаналізовано погляди сучасних науковців, які розробляли у своїх дослідженнях методичні рекомендації щодо формування різних якостей у майбутніх офіцерів-прикордонників. Також автором розроблені методичні рекомендації науково-педагогічному складу Національної академії Державної прикордонної служби (НАДПСУ) України щодо формування професійної готовності у майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон (ДК). Дані методичні рекомендації будуть сприяти розвитку необхідних професійних якостей у майбутніх офіцерів-прикордонників щодо виконання ними завдань з охорони та оборони ДК.*

© О.В. Лемешко, 2017

демической мобильности для участников образовательного процесса, получают образовательные степени бакалавра, магистра и доктора философии в отечественных высших учебных заведениях.

Ключевые слова: *академическая мобильность, образовательный процесс, студент.*

ACADEMIC MOBILITY - A PREREQUISITE FOR THE FORMATION OF COMMON EDUCATIONAL SPACE

O.V. Kuchai

Abstract. *In the article the academic mobility - a prerequisite for the common educational space. Highlights the types of academic mobility in the modern world. It is shown that there are forms of academic mobility for participants in the educational process, acquiring education bachelor's, master's and Ph.D. in domestic universities.*

Analysis of the research materials give grounds to assert that academic mobility is an essential component of continuing education / lifelong learning, which is directly linked to the economy and the labor market. In this context, the promising development of "proactive" educational programs that meet the needs of the labor market, society and world standards. International academic mobility of students, teachers and other university staff implemented by Ukraine within international interuniversity agreements and joint educational programs governed by agreements on academic and scientific cooperation with foreign educational institutions, healthcare institutions and international organizations. The formation of the mobility of individual contributes to the implementation procedures of mutual recognition of terms of training and disciplines, results of evaluation of educational achievements, individualization of educational trajectories, creating favorable institutional environment for learning outside of your school and the appropriate regulatory, logistics, personnel, information, psychological and pedagogical support.

Among the prospects for further study of the problem - the relationship of academic mobility incentive import and export of educational services of the country, formation and development of mobility of professors of higher educational institutions, the European experience of forming academic mobility of students.

Keywords: *academic mobility, educational process, student.*

УДК 378:355:355.45

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ СКЛАДУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ЛОКАЛІЗАЦІЇ НЕСТАНДАРТНИХ СИТУАЦІЙ В ПУНКТАХ ПРОПУСКУ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН

О. В. ЛЕМЕШКО, старший викладач кафедри англійської мови
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
E-mail: lemeshkolia@mail.ru

Анотація: *У статті проаналізовано погляди сучасних науковців, які розробляли у своїх дослідженнях методичні рекомендації щодо формування різних якостей у майбутніх офіцерів-прикордонників. Також автором розроблені методичні рекомендації науково-педагогічному складу Національної академії Державної прикордонної служби (НАДПСУ) України щодо формування професійної готовності у майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон (ДК). Дані методичні рекомендації будуть сприяти розвитку необхідних професійних якостей у майбутніх офіцерів-прикордонників щодо виконання ними завдань з охорони та оборони ДК.*

© О.В. Лемешко, 2017

Автор вважає, що необхідно дотримуватись наступних методичних рекомендацій: використання системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та контекстного підходів; збагачення змісту навчання поняттями, ідеями, теоріями щодо особливостей локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон; підвищення мотивації курсантів до формування цієї професійної готовності; участь курсантів у науково-дослідницькій роботі; стажування в органах охорони державного кордону; використання ділових ігор; вміння взаємодіяти з іншими людьми.

Ключові слова*: *методичні рекомендації, майбутні офіцери-прикордонники, професійна готовність, нестандартна ситуація.

Актуальність (Introduction). Формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК є одним із пріоритетних завдань у системі професійної підготовки. Це, у свою чергу, вимагає від навчальних закладів організації навчально-виховного процесу з урахуванням необхідності формування цієї професійно важливої властивості. Теоретичний аналіз проблеми професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон та результати експериментального дослідження дозволили обґрунтувати методичні рекомендації науково-педагогічному складу щодо формування цієї професійно важливої властивості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Результати аналізу останніх досліджень показують, що значна кількість провідних сучасних науковців розробляли у своїх дослідженнях методичні рекомендації щодо формування різних якостей у офіцерів-прикордонників: О. Войцехівський [1], О. Гнидюк [2], О. Заболотна [4] Д. Іщенко [5], В. Назаренко, О. Біньковський, О. Жданенко [6], але поза увагою вчених залишаються методичні рекомендації науково-педагогічному складу щодо підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК.

Мета (Purpose). є розробка методичних рекомендацій науково-педагогічному складу щодо підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, вивчення передового досвіду.

Результати (Results). Процес формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК можна розглядати як цілеспрямовану взаємодію суб'єктів освітнього процесу (керівного складу вищого військового навчального закладу, науково-педагогічного складу, курсантів, курсових офіцерів), результатом якої є сформованість такої професійної готовності. Зміст цього процесу передбачає спрямованість дій учасників на досягнення спільної мети – формування особистості майбутнього офіцера-прикордонника з високим рівнем професійної готовності до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК, позитивним ставленням до майбутньої діяльності в професійній сфері, усвідомленням соціального значення своєї професії та себе як суб'єкта такої діяльності, здатністю на високому рівні приймати законні рішення щодо охорони та оборони ДК.

Методичні рекомендації – це роз'яснення з певної теми, розділу або питання навчальної дисципліни, роду практичної діяльності, з методикою виконання окремих завдань, певного виду робіт, а також заходів [9].

Вони пояснюють певну специфіку дисципліни, особливості опрацювання теоретичного курсу і літературних джерел, виконання індивідуальних і самостійних завдань, основні аспекти підготовки до практичних занять [7].

Ми вважаємо, що для формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК науково-педагогічному складу кафедр НАДПСУ доцільно з урахуванням мети, завдань та принципів формування зазначеної професійної готовності дотримуватись методичних рекомендацій, зокрема:

1) Використання системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та контекстного

підходів, а також дотримання загальнодидактичних принципів цілеспрямованості, безперервності й послідовності, індивідуалізації, фундаменталізації змісту навчання, професійної спрямованості навчання, а також інтеграції, прагматизму, варіативності та модульності.

Ми встановили, що основною характеристикою готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників є взаємозв'язок її внутрішніх структурних компонентів, які сприяють їх активній діяльності. Загальною методологічною основою підготовки щодо формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК має бути системний підхід (І. Блауберг, В. Шейченко та ін.). У цьому випадку підготовку майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК ми розглядаємо як систему, що відображає цілеспрямований підхід до побудови освітнього процесу на основі закономірностей і принципів з локалізації нестандартних ситуацій, а також науково обґрунтованого вибору форм, методів і засобів підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК.

2) Необхідність збагачення змісту навчання поняттями, ідеями, теоріями щодо особливостей локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон з урахуванням того, що професійна готовність до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон передбачає насамперед сформованість у старшого зміни в пункті пропуску загальних знань у сфері управління підлеглим складом, мати досвід орієнтуватися у специфіці локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску ДК.

Мова йде про необхідність ознайомлення курсантів із особливостями локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК; теорією і практикою з локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон, класифікацією нестандартних ситуацій, а також передбаченими законом діями прикордонників при виникненні даних ситуацій; правилами, процедурами та заходами фізичного впливу відповідно до чинного законодавства та відомчих інструкцій; загальними закономірностями розвитку нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК та основними правилами комунікації для вирішення конфліктних ситуацій (суперечок).

3) Розгляд проблем з локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК методом аналізу конкретних ситуацій, що забезпечить тісний зв'язок теорії з практикою, а також дозволить курсантам відпрацьовувати вміння приймати рішення при організації охорони та оборони ДК. Велике значення має метод аналізу конкретних ситуацій. Він створює сприятливі умови для набуття і розвитку умінь аналізувати і приймати обґрунтовані рішення в управлінській діяльності [8]. Цей метод, на противагу пасивному прослуховуванню інформації, допомагає курсантам оволодіти професійними знаннями шляхом самостійного вирішення проблем, які мають містити дидактично обґрунтовані та відповідно підібрані ситуації [3, с. 45].

4) У формуванні професійної готовності до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК особливе місце належить мотиваційному компоненту. Для підвищення мотивації курсантів до формування професійної готовності до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК необхідно забезпечити розуміння курсантами професійної значущості цієї роботи. Важливе значення мають різноманітні способи підтримки позитивної мотивації щодо формування професійної готовності до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК. З цією метою слід створювати ціннісно спрямовані ситуації, використовувати ситуації з професійної діяльності, акцентуючи увагу на важливості недопущення та подолання нестандартних ситуацій.

5) Забезпечити участь курсантів у науково-дослідницькій роботі, яка є складовою їх професійної підготовки, постійно вести спостереження за процесом формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК. Ця діяльність збагачує знання навчального матеріалу та розширює кругозір курсантів. Під час організації науково-дослідницької роботи необхідно дотримуватись принципів особистісно-діяльнісного підходу (індивідуалізації і стимулювання). Для якісного виконання завдання науково-дослідницької роботи курсанти мають розуміти кінцеву ціль, а самі завдання повинні бути доступними, мати алгоритми їх виконання, можливість своєчасного контролю та корекції.

6) Максимально ефективно використовувати потенціал стажування в органах охорони державного кордону. Однією із головних передумов становлення фахівця прикордонної сфери є набуття ним практичного досвіду роботи, який передбачає застосування теоретичних знань на практиці, оволодіння загальними та фаховими компетенціями, формування уявлень про конкретні види діяльності майбутнього офіцера-прикордонника та про суб'єктів впливу. Практична підготовка передбачає створення реальних умов, що проектують майбутню діяльність офіцера-прикордонника.

7) Використання системи професійних завдань і ділових ігор для формування вмінь і навичок приймати рішення з локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК. Ділова гра дозволяє відтворювати предметний і соціальний зміст професійної діяльності, моделювати основні умови і системи взаємин, характерні для управлінської діяльності. Саме тому ділові ігри допомагають ефективно формувати вміння і навички прийняття управлінських рішень [8, с. 357–358]. Для належної організації ділової гри слід продумати її організаційні етапи: постановка проблеми, мети і завдань; розподіл ролей і визначення функцій різних учасників; визначення ролей учасників; обговорення проблеми (самостійні рішення й аналіз можливих труднощів); визначення переможців, стимулювання і підведення підсумків [6, с. 114].

8) Навчити курсантів взаємодіяти з іншими людьми, здійснювати комунікацію для вирішення завдань професійної діяльності. Слід зазначити, що в практичній діяльності офіцерів-прикордонників часто виникають ситуації, коли вони є суб'єктами іншомовної комунікації. Це, наприклад, ситуації оформлення іноземців через державний кордон України, участь у міжнародних зустрічах з питань спільних дій та обміну досвідом, прикордонно-представницька діяльність. Ці ситуації зумовлюють необхідність пошуку шляхів формування та підвищення рівня розвитку комунікативних якостей офіцерів-прикордонників. Тому важливо розвивати іншомовну комунікативну комперенцію для вирішення нестандартних ситуацій вербальним шляхом.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, для формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК науково-педагогічному складу кафедр НАДПСУ доцільно дотримуватись наступних методичних рекомендацій: використання системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та контекстного підходів, а також дотримання загальнодидактичних принципів; необхідність збагачення змісту навчання поняттями, ідеями, теоріями щодо особливостей локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК; розгляд проблем з локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК методом аналізу конкретних ситуацій; підвищення мотивації курсантів до формування уієї професійної готовності; забезпечити участь курсантів у науково-дослідницькій роботі; максимально ефективно використовувати потенціал стажування в органах охорони ДК; використання системи професійних завдань і ділових ігор; навчити курсантів взаємодіяти з іншими людьми та здійснювати комунікацію. Перспективами подальших досліджень є розробка методичних рекомендацій науково-педагогічному складу кафедр спеціальних дисциплін щодо формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через ДК.

Список використаних джерел

1. Войцехівський О. Л. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності в пунктах пропуску через державний кордон : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Войцехівський Олексій Леонідович // Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2012. – 252 с.

2. Гнидюк О. Я. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з населенням контрольованих прикордонних районів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Оксана Ярославівна Гнидюк // Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2013. – 206 с.

3. Жданенко О. А. Методичні рекомендації з підготовки та проведення рольових ігор з персоналом Держприкордонслужби України щодо стандартів культури спілкування з особами, які перетинають державний кордон, та психологічного забезпечення культури здійснення прикордонного контролю у пунктах пропуску через державний кордон / О. А. Жданенко,

Е. В. Матусяк, Є. В. Стасюк та ін. – Хмельницький, 2010. – 76 с.

4. Заболотна О. Р. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з технічними засобами прикордонного контролю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Олена Русланівна Заболотна // Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2012. – 229 с.

5. Ищенко Д. В. Особенности самовоспитания курсантов-пограничников : дисс. … канд. пед. наук : 20.02.02 / Ищенко Дмитрий Васильевич // Академия По-граничных войск Украины. – Хмельницкий, 1995. – 254 с.

6. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / В. М Нагаєв. – К. : Центр учб. л-ри, 2007. – 232 с.

7. Назаренко В. О. Методичні рекомендації з підготовки та проведення малих рольових ігор під час безпосередньої підготовки персоналу Державної прикордонної служби в прикордонних нарядах: навчально-методичний посібник / В. О.Назаренко, О. А.Біньковський, О. А.Жданенко та ін. – Хмельницький: Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2012. – 24 с.

8. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

9. Ярошинська О. О. Методичні рекомендації щодо структури, змісту та обсягів наукових та навчальних видань викладачів і студентів УДПУ / О. О.Ярошинська – Умань : П. П. Жовтий, 2010. – 112 с.

References

1. Voitsekhivskyi, O. L. (2012) Pidhotovka maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv do profesiinoi diialnosti v punktakh propusku cherez derzhavnyi kordon [The training of the future border guard officers to the professional activity at the check points across the state border]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Khmelnytskyi, 252.

2. Hnydiuk, O. Ya. (2013) Pidhotovka maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv do roboty z naselenniam kontrolovanykh prykordonnykh raioniv [The training of the future border guard officers to the work with people of control border areas]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Khmelnytskyi, 206.

3. Zhdanenko, O. A. Matusiak, E. V., Stasiuk, Ie. V. (2010) Metodychni rekomendatsii z pidhotovky ta provedennia rolovykh ihor z personalom Derzhprykordonsluzhby Ukrainy shchodo standartiv kultury spilkuvannia z osobamy, yaki peretynaiut derzhavnyi kordon, ta psykholohichnoho zabezpechennia kultury zdiisnennia prykordonnoho kontroliu u punktakh propusku cherez derzhavnyi kordon [Methodical recommendations on training and conducting the role plays with a personnel of the State border guard service of Ukraine as to the standards of communication culture with people who cross the State border] ta in. Khmelnytskyi, 76, 4.

4. Zabolotna, O. R. (2012) Pidhotovka maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv do roboty z tekhnichnymy zasobamy prykordonnoho kontroliu [The training of the future border guard officers to the work with technical devices of a border control]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Khmelnytskyi, 229.

5. Ishchenko, D. V. (1995) Osobennosti samovospitaniyi kursantov-pohranychnikov [Peculiarities of the self-education of border guard cadets]: dyss. … kand. ped. nauk : 20.02.02. Khmelnytskyi, 254.

6. Nahaiev, V. M. (2007) Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli [Methods of teaching in a higher school]: navch. posib. K. : Tsentr uchb. l-ry, 232.

7. Nazarenko, V. O., Binkovskyi, O. A., Zhdanenko, O. A. (2010) Metodychni rekomendatsii z pidhotovky ta provedennia malykh rolovykh ihor pid chas bezposerednoi pidhotovky personalu Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby v prykordonnykh nariadakh [Methodical recommendations on training of conducting the small role plays during training of the State border guard service personnel at border patrols]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Khmelnytskyi: Vydavnytstvo Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy imeni B. Khmelnytskoho, 24.

8. Yahupov, V. V. (2002) Pedahohika [Pedagogics]: navch. posib. K. : Lybid, 560.

9. Yaroshynska, O. O. (2010) Metodychni rekomendatsii shchodo struktury, zmistu ta obsiahiv naukovykh ta navchalnykh vydan vykladachiv i studentiv UDPU [Methodical recommendations as to the structure, content and amount of research and educational publications of instructors and students of UDPU] Uman : P. P. Zhovtyi, 112.

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМУ СОСТАВУ ОТНОСИТЕЛЬНО ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ГОТОВНОСТИ У БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ-ПОГРАНИЧНИКОВ К ЛОКАЛИЗАЦИИ НЕСТАНДАРТНЫХ СИТУАЦИЙ В ПУНКТАХ ПРОПУСКА ЧЕРЕЗ ГОСУДАРСТВЕННУЮ ГРАНИЦУ

Аннотация. *В статье проанализированы взгляды современных ученых, разрабатывавших в своих исследованиях методические рекомендации по формированию различных качеств у будущих офицеров-пограничников. Также автором разработаны методические рекомендации научно-педагогическому составу Национальной академии Государственной пограничной службы Украины по формированию профессиональной готовности у будущих офицеров-пограничников к локализации нестандартных ситуаций в пунктах пропуска через государственную границу. Данные методические рекомендации будут способствовать развитию необходимых профессиональных качеств у будущих офицеров-пограничников по выполнению ими задач по охране и обороне Государственной границы. Автор считает, что необходимо соблюдать следующие методические рекомендации: использование системного, деятельностного, личностно ориентированного и контекстного подходов; обогащение содержания обучения понятиями, идеями, теориями об особенностях локализации нестандартных ситуаций в пунктах пропуска через государственную границу; повышение мотивации курсантов к формированию этой профессиональной готовности; участие курсантов в научно-исследовательской работе; стажировку в органах охраны государственной границы; использование деловых игр; умение взаимодействовать с другими людьми.*

Ключевые слова: *методические рекомендации, будущие офицеры-пограничники, профессиональная готовность, нестандартная ситуация.*

METHODICAL RECOMMENDATIONS TO PEDAGOGICAL STAFF AS TO THE PROFESSIONAL READINESS FORMATION OF FUTURE BORDER GUARD OFFICERS TO LOCALIZATION OF NON-STANDARD SITUATIONS AT THE CHECK POINTS ACROSS THE STATE BORDER

Abstract. *The formation of professional readiness of future border guard officers to localize non-standard situations at the check points across the state border of Ukraine is one of the most important missions in the system of a professional training. It requires from the higher military establishment to organize educational process taking into account a necessity to form this important characteristic.*

Theoretical analysis of the problem of professional readiness formation of future border guard officers to localize non-standard situations at the check points across the state border and results of experimental research allowed to ground methodical recommendations to pedagogical staff as to the formation of this characteristic.

The article deals with the methodical recommendations to pedagogical staff on the professional readiness formation of future border guard officers to localize non-standard situations at the check points across the state border. The author has analyzed the views of contemporary scientists who developed in their research works different qualities for the formation of professional activity of future border guard officers. The author also has developed methodical recommendations to scientific and pedagogical staff of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine on the formation of professional readiness of the future border guard officers to the location of non-standard situations at check points across the state border. These methodical recommendations will contribute to the development of the necessary professional qualities of future border guard officers to fulfill their duties in the protection and defense of the state border. The author considers it necessary to observe the following methodical recommendations: the use of the system, active, learner-centered and context approaches; to enrich the content of training with concepts, ideas, theories concerning the localization features of non-standard situations at check points across the state border; increasing of the motivation of cadets to the formation of professional readiness; participation of cadets in research work; training in the units of the state border; use of role plays; the ability to interact with other people, to communicate with foreigners.

Key words: *methodical recommendations, future border guard officers professional readiness, non-standard situation.*

УДК 37.013.42:37.091.33.212

НАУКОВО-ПОШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

Н.В. ЛЕОНЕНКО, викладач ІІ категорії
ВП НУБіП України «Заліщицький аграрний коледж ім.Є.Храпливого»
О.П. СЛОБОДЯН, кандидат педагогічних наук, доцент,
ВП НУБіП України «Заліщицький аграрний коледж ім.Є.Храпливого»

Анотація: *У статті акцентується увага на значущості та альтернативності поглядів щодо студентської науково-пошукової роботи, аналізується система науково-пошукової діяльності студентів аграрного коледжу в рамках авторської технології творчого саморозвитку особистості. У роботі моделюється взаємозв'язок двох форм пізнання студентами коледжу світу: навчальної та науково-пошукової і висвітлюються етапи організації студентським науковим товариством «Пошук» дослідницької діяльності студентів з підготовки до науково- практичної конференції.*

Ключові слова: *наукова діяльність, науковий пошук, рефлексія, рефлексивні творчі роботи, науково-практична конференція, студент коледжу.*

Актуальність (Introduction). Останнім часом в педагогічних публікаціях та виданнях усе частіше розглядається проблема науково-пошукової діяльності студентів. Очевидно, що дана проблема дуже тісно пов'язана з проблемами розвитку творчо обдарованих дітей та підготовки наукової еліти в умовах сьогоднішнього інтегративного соціокультурного простору. Названі проблеми можна розглядати як ступеневі компоненти стратегічного розвитку освіти та науки на сучасному етапі державотворення.

У нинішньому освітньому просторі співіснують два альтернативні погляди щодо розвитку студентської науково-пошукової діяльності: перший – обов'язково залучати всіх студентів до наукової роботи; другий – створювати систему підготовки наукової еліти. Ми вважаємо, що обидва погляди слушні на даний момент розвитку суспільства, а практичний досвід показує, що включення загалу студентської молоді в наукові пізнавальні пошуки дає можливість виявити здібних до наукової діяльності студентів. Звичайно, зрозуміло, що не кожен студент може стати високоосвіченим інтелігентним вченим, здатним до цінних наукових відкриттів, але володіння культурою наукового пізнавального пошуку не завадить майбутньому спеціалістові.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Сучасні вчені відзначають, що в нашому соціумі виникає насущна необхідність стимулювати розвиток науки, формуючи соціальне замовлення на дослідження найактуальніших проблем нашого суспільства, а з урахуванням цього, державна політика на ниві науки має бути спрямованого на вдосконалення організації наукового процесу, реструктуризацію й модернізацію наукових колективів [1, 53].

Включення студентів аграрного коледжу в науковий пошук, а також виховання культури науково-пошукової роботи є актуальною проблемою сьогоднішнього соціокультурного простору та важливою умовою становлення освіченого спеціаліста в освітньо-інформаційному просторі ХХІ століття.

Науковий пошук – це досить копітка, тривала праця, що потребує терпіння, часу, певних знань, навичок і приносить задоволення та радість праці в кінцевому результаті. Німецький філософ О.Шпенглер на початку ХХ століття висловив думку, що наука існує лише в живому бутті поколінь великих вчених, а книги – ніщо, якщо вони не живі і не діють в людях, котрі доросли до їх розуміння. За Шпенглером окремий індивідуум здійснює акт зречення, відкладаючи в сторону книги, а культура здійснює акт зречення перестаючи проявлятися у вищих наукових інтелектах. Наукові результати не є об'єктивною матерією, як це вважає типовий вчений, вони тільки елементи духовної традиції. Смерть науки в тому, що вона ні для кого не є внутрішньою подією. Її наявність залежить від наявності спорідненого духу [2, 646].

Представник німецької класичної філософії Й.Фіхте зазначав, що треба знати, на якому

© Н.В. Леоненко, О.П.Слободян, 2017

певному ступені культури у певний час знаходиться суспільство, членом якого є людина, на яку визначену висоту воно звідси може піднятися та якими засобами воно для цього повинно скористатися. Цікава та актуальна для нас думка філософа про дійсне призначення вчених – це ***найвище спостереження за дійсним розвитком людського роду*** в цілому та ***постійне сприяння цьому розвиткові***, тому що вчений за своїм призначенням – вчитель роду людського й вихователь людства. Й.Фіхте особливо підкреслював, що вчений у всіх своїх справах знаходиться під владою морального закону ***повної згоди*** (Übereinstimmung) людини самої з собою [3, 41-46].

Мета (Purpose). полягає в обґрунтуванні значущості та альтернативності поглядів щодо студентської науково-пошукової роботи, аналізі системи науково-пошукової діяльності студентів аграрного коледжу в рамках авторської технології творчого саморозвитку особистості.

Результати (Results). На основі вищезазначених теоретичних положень та практичного досвіду роботи ми вважаємо, що найбільш ефективним в нашому соціокультурному просторі є включення студентів аграрного коледжу в науково-пошукову діяльність на основі творчого саморозвитку особистості в рамках авторської інноваційної технології творчого саморозвитку особистості [4]**.**

Нами створена та апробована система взаємозв'язку викладання дисциплін з творчою науково-пошуковою діяльністю студентів, яка здатна працювати як в умовах навчально-освітнього процесу ВНЗ I-IV рівнів акредитації, так і в загальноосвітніх школах (з урахуванням адаптації до умов школи). Контекст науково-пошукової діяльності настільки багатогранний, що практично включає всі людські проблеми, а інформаційне поле особистості саморозвитку студента дозволяє, використовуючи механізми саморефлексії, внутрішньо „переробляти" проблеми, висунуті часом, епохою змін, і таким чином виходити на вищий ступінь духовно-інтелектуального розвитку особистості.

Взаємозв'язок двох форм пізнання особистістю світу: навчальної та науково-пошукової діяльності студентів коледжу ми моделюємо поетапно таким чином:

- визначення проблеми, яка досліджуватиметься протягом навчального року;
- визначення предметів навчального плану, в контексті яких буде проводитися дослідження даної проблеми;
- визначення тематики творчих робіт на підготовчому етапі дослідження;
- визначення викладачів, які будуть задіяні в підготовці студентів до науково-дослідницької роботи;
- визначення термінів роботи над дослідженням та терміну проведення науково-практичної конференції як підсумку наукового пошуку;
- визначення академічних груп студентів, які приймають участь в дослідженні визначеної проблеми;
- визначення координаційних пошукових груп з підготовки науково-практичної конференції та їх керівників (з числа студентів чи викладачів).

Самовдосконалення, саморозвиток особистості неможливий без процесу самопізнання та самовизначення, тому включення в пізнавальні процеси та науково-пошукову діяльність ми розпочинаємо з рефлексивної роботи студентів з моделями: „Основні протиріччя особистісного становлення" та „Проблемне поле особистості". Це допомагає студентам познайомитися із поняттям „рефлексії", пірнути у власний внутрішній світ, визначити свій рівень розвитку, а також дає поштовх до включення в наукове дослідження визначеної проблеми. Наступний етап роботи – рефлексивні творчі роботи студентів з обраної проблеми. Наприклад, студентам економічного відділення пропонується розглянути наступні теми рефератів: «Особливості бухгалтерських інформаційних систем, їх місце в системі управління підприємством. Структура бухгалтерських ІС, їх класифікація», «Огляд ринку програмних засобів автоматизації бухгалтерського обліку», «Системи автоматизації виробничої діяльності організації», «Характеристика програм автоматизації бухгалтерського обліку. Версії програм автоматизації бухгалтерського обліку», «Стан і тенденції розвитку ринку програмного забезпечення в сфері бухгалтерського обліку», «Особливості фінансово-господарської діяльності бюджетних установ та їх вплив на методику й організацію обліку», «Бухгалтерський облік у бюджетних установах як складова господарського обліку», «Порівняльна характеристика

планів рахунків госпрозрахункових підприємств і бюджетних установ», «Економічна та функціональна класифікація видатків бюджетних установ, сфера застосування та значення», «Порівняльна характеристика балансів госпрозрахункових підприємств і бюджетних установ», тощо.

Кожній конференції, як правило, передують діагностичні дослідження та система творчих робіт рефлексивого характеру, які аналізуються і презентуються на конференціях. Це дозволяє включити в дослідницьку роботу практично всіх студентів академгруп, які в контексті вивчення тих чи інших дисциплін були задіяні в науковому пошуку.

Рекомендуємо систему організації студентським науковим товариством «Пошук» (рис.1) дослідницької діяльності студентів з підготовки до науково-практичної конференції в контексті технології творчого саморозвитку особистості:

МОДЕЛЬ СТУДЕНТСЬКОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА „ПОШУК"

Рис. 1. Модель студентського наукового товариства „Пошук"

- створення організаційної групи, складання орієнтовного плану та визначення форми проведення конференції;
- виконання рефлексивних творчих робіт студентами з визначеної проблеми наукового пошуку в процесі вивчення тих чи інших предметів;
- підбір, розробка анкет із визначеної проблеми дослідження діагностичною групою студентського наукового товариства «Пошук»;
- рефлексивний аналіз творчих робіт творчою групою, визначення кращих робіт, а на основі цього й доповідачів;
- створення групи теоретиків, підбір теоретичного матеріалу з проблеми дослідження;
- аналіз практичного досвіду роботи із визначеної групою практиків проблеми;
- підбір ілюстративних матеріалів, відбір репертуару, творчих робіт студентів для виступів на конференції групою ілюстраторів;
- підготовка групами теоретиків, практиків, діагностичною групою доповідей;
- підготовка творчою групою матеріалів виставки та ілюстративних виступів;
- підготовка групою ілюстраторів ілюстративних творчих виступів;
- систематизація матеріалів науково-практичної конференції, випуск збірника наукових робіт; складання програми конференції, визначення ведучих конференції організаційною групою;
- проведення науково-практичної конференції;
- рефлексивні роботи з проблеми дослідження студентів-учасників пошукової роботи та науково-практичної конференції;
- перевірка рефлексивних робіт студентів .

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, можливість включення кожного у змістовний діалог, наочність результатів творчої роботи, затребуваність інтелектуальних сил кожного студента аграрного коледжу засвідчують результативність представлених етапів роботи над ключовими проблемами конференції. Наведена технологія роботи з урахуванням можливостей діалогічних взаємин та рефлексивної роботи використовується викладачами у процесі вивчення різних предметів суспільно-гуманітарного, математично-природничого, спеціального циклів.

Різновікова аудиторія, а також наукова тематика досліджень вимагають, як показав досвід, особливої організації роботи. Рекомендуємо під час проведення науково-практичних конференцій поєднувати теоретичну рефлексію студентів із творчої лабораторії «Науковий пошук», які готують доповіді, з виступами творчих лабораторій художнього слова, вокалу, інструментальної музики, хореографії, творчої майстерності, виступи та виставки яких ілюструють творчі здобутки студентів, допомагають зняти перевтому.

Аналіз практичної роботи показує, що теоретичний та практичний матеріал доцільно подавати блоками для створення на конференції комфортного психологічного мікроклімату.

Отже, ми можемо стверджувати, що система науково-пошукової діяльності студентів аграрного коледжу на основі технології творчого саморозвитку особистості розвиває вміння знаходитись у творчій напрузі, не втомлюючись від цього, і відчуваючи задоволення від духовно-інтелектуальної праці.

Список використаних джерел

1. Бар'яхтар В.Г., Горобець Ю.І., Данилович А.В., Порєв С.М. Підготовка наукової еліти – пріоритет державної освітньої політики / В.Г.Бар'яхтар, Ю.І.Горобець, А.В.Данилович, С.М.Порєв // Вісник АПН України. Педагогіка і психологія. – 2006. --№3(52). – С. 49-54.

2. Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории. Т.1. Образ и действительность: Пер. с нем. / О.Шпенглер. – Мн.: ООО «Попурри», 1998. – 688 с.

3. Фихте И.Г. Несколько лекций о назначении ученого // Сборник / И.Г.Фихте. – Мн: ООО «Попурри», 1998. – С. 3-60.

4. Слободян О.П. Творчий саморозвиток особистості студентів педагогічного коледжу в процесі вивчення культурологічних дисциплін: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.04/ О.П.Слободян. – Луганськ, 2004. – 279с.

5. Флоренский П.А. Столп и утверждение истины: Соч. в 2 т. Т.1 / П.А.Флоренский. – М.: Издательство «Правда», 1990. – 490 с.; Т. 2. -447 с.

References

1. Baryakhtar, V.H., Horobets, Yu. I., Danylovych, A.V., Poryev, S.M. (2006) Training of the scientific elite - the priority of the national educational policy. Bulletin of Pedagogical Sciences of Ukraine. Pedagogy and Psychology. 3 (52), 49-54.

2. Shpengler, O. (1998) Sunset of Europe: Essays morphology of the world's history. Vol.1. Image and reality: Trans. from German. Mn.: LLD "Popurri", 688.

3. Fyhte, I.H. (1998) Several lectures about the appointment of the scientist. Mn: LLC "Popurri", 3-60.

4. Slobodyan, O.P. (2004) Creative self-development of the personality of students of pedagogical college in the study of cultural sciences: Dis. … Cand.ped.sciences: 13.00.04. Lugansk, 279.

5. Florensky, P.A. (1990) Pillar and Adoption of Truth: Vol. 2 t. Vol.1. - M .: Publishing House"The Truth", 490.

НАУЧНО-ПОИСКОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СТУДЕНТОВ В СОЦИОКУЛЬТУРНОМ КОНТЕКСТЕ

Н.В. Леоненко, О.П.Слободян

***Анотация**. В статье акцентируется внимание на значимости и альтернативности взглядов относительно студенческой научно-поисковой деятельности, анализируется система научно-поисковой деятельности студентов аграрного колледжа в контексте авторской технологии творческого саморазвития личности. В работе моделируется*

взаимосвязь двух форм познания студентами окружающего мира: учебной и научно-поисковой и освещаются этапы организации студенческим научным обществом «Поиск» исследовательской деятельности студентов по подготовке к научно-практической конференции.

Ключевые слова: *научная деятельность, научный поиск, социокультурное пространство, рефлексия, рефлексивные творческие работы, научно-практическая конференция, студент колледжа*.

SCIENTIFIC-RESEARCH ACTIVITY OF STUDENTS IN SOCIO-CULTURE CONTEXT

N. V. Leonenko, O.P. Slobodyan

Abstract. *The article deals with the importance and alternative of views on student's research work, the system of research work of the agrarian college students is being analyzed , according to the technology of creative self-identity of the personality. The paper models the relationship of two forms of knowledge of the world by college students: educational and research and highlights the stages of organization by the students' scientific society "Poshuk" of the research work of students in preparation for the scientific conference.*

Keywords: *scientific activity, scientific research, reflection, reflective artworks, scientific conference, a college student.*

УДК 37.01:001.8

ФІЛОСОФСЬКО-СВІТОГЛЯДНА ОСНОВА ПЕДАГОГІКИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ

В. В. МАВРІН, аспірант
Класичний приватний університет
E-mail: mavrin_vv86@mail.ru

Анотація: *У статті на основі ретроспективного аналізу історії філософської думки з'ясовано, що феномен життєтворчості особистості завжди перебував в епіцентрі світоглядних рефлексій провідних мислителів різних епох. Філософсько-світоглядну основу педагогіки життєтворчості особистості становлять ідеї щодо самопізнання, самотворення і філософської активності особистості (Сократ, Платон, Аристотель), її гармонійного саморозвитку та збалансованої активності (Епікур), прагнення особистості до побудови достойного життя, а не простого існування (Сенека), культивування гуманістичних чеснот і духовного саморозвитку людини (середньовічні філософи), свободи і відповідальності особистості (Піко делла Мірандола), її суб'єктного статусу (Р. Декарт, І. Кант, Г. Сковорода, І. Фіхте, Г. Гегель), розуміння життя як певної цілісної реальності, що динамічно розвивається і пізнається не тільки об'єктивно, а й суб'єктивно (А. Бергсон, В. Дільтей, Г. Зіммель, Ф. Ніцше, А. Швейцер, А. Шопенгауер, О. Шпенглер), унікальності екзистенції людини (М. Бердяєв, М. Бубер, А. Камю, С. К'єркегор, Г. Марсель, Х. Ортега-і-Гассет, Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, К. Ясперс), наближення освіти до життя (М. Монтень, Ч. Пірс, У. Джемс, Д. Дьюї, Д. Мід, Н. Богданова, О. Джура), виключного значення мистецтва життєтворчості особистості в сучасній соціокультурній реальності (Л. Сохань, І. Степаненко, Н. Степаненко).*

Ключові слова: *педагогіка життєтворчості особистості, філософія життєтворчості особистості, життєве проектування, людина як суб'єкт життя.*

Актуальність (Introduction). XXI століття не тільки відкриває перед вітчизняною освітою унікальні можливості, але й ставить серйозні виклики, зумовлені недостатньо повною реалізацією гуманістичної місії навчальних закладів у сучасних соціокультурних умовах. Особистісне становлення та соціалізація молоді часто ускладнюються негативними впливами, такими як: рецидиви декадентської та нігілістичної життєвої філософії, домінування стереотипів масової культури над вільним творчим вибором особистості, девальвація гуманіс-

© В.В. Маврін, 2017

взаимосвязь двух форм познания студентами окружающего мира: учебной и научно-поисковой и освещаются этапы организации студенческим научным обществом «Поиск» исследовательской деятельности студентов по подготовке к научно-практической конференции.

Ключевые слова: *научная деятельность, научный поиск, социокультурное пространство, рефлексия, рефлексивные творческие работы, научно-практическая конференция, студент колледжа*.

SCIENTIFIC-RESEARCH ACTIVITY OF STUDENTS IN SOCIO-CULTURE CONTEXT

N. V. Leonenko, O.P. Slobodyan

Abstract. *The article deals with the importance and alternative of views on student's research work, the system of research work of the agrarian college students is being analyzed , according to the technology of creative self-identity of the personality. The paper models the relationship of two forms of knowledge of the world by college students: educational and research and highlights the stages of organization by the students' scientific society "Poshuk" of the research work of students in preparation for the scientific conference.*

Keywords: *scientific activity, scientific research, reflection, reflective artworks, scientific conference, a college student.*

УДК 37.01:001.8

ФІЛОСОФСЬКО-СВІТОГЛЯДНА ОСНОВА ПЕДАГОГІКИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ

В. В. МАВРІН, аспірант
Класичний приватний університет
E-mail: mavrin_vv86@mail.ru

Анотація: *У статті на основі ретроспективного аналізу історії філософської думки з'ясовано, що феномен життєтворчості особистості завжди перебував в епіцентрі світоглядних рефлексій провідних мислителів різних епох. Філософсько-світоглядну основу педагогіки життєтворчості особистості становлять ідеї щодо самопізнання, самотворення і філософської активності особистості (Сократ, Платон, Аристотель), її гармонійного саморозвитку та збалансованої активності (Епікур), прагнення особистості до побудови достойного життя, а не простого існування (Сенека), культивування гуманістичних чеснот і духовного саморозвитку людини (середньовічні філософи), свободи і відповідальності особистості (Піко делла Мірандола), її суб'єктного статусу (Р. Декарт, І. Кант, Г. Сковорода, І. Фіхте, Г. Гегель), розуміння життя як певної цілісної реальності, що динамічно розвивається і пізнається не тільки об'єктивно, а й суб'єктивно (А. Бергсон, В. Дільтей, Г. Зіммель, Ф. Ніцше, А. Швейцер, А. Шопенгауер, О. Шпенглер), унікальності екзистенції людини (М. Бердяєв, М. Бубер, А. Камю, С. К'єркегор, Г. Марсель, Х. Ортега-і-Гассет, Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, К. Ясперс), наближення освіти до життя (М. Монтень, Ч. Пірс, У. Джемс, Д. Дьюї, Д. Мід, Н. Богданова, О. Джура), виключного значення мистецтва життєтворчості особистості в сучасній соціокультурній реальності (Л. Сохань, І. Степаненко, Н. Степаненко).*

Ключові слова: *педагогіка життєтворчості особистості, філософія життєтворчості особистості, життєве проектування, людина як суб'єкт життя.*

Актуальність (Introduction). XXI століття не тільки відкриває перед вітчизняною освітою унікальні можливості, але й ставить серйозні виклики, зумовлені недостатньо повною реалізацією гуманістичної місії навчальних закладів у сучасних соціокультурних умовах. Особистісне становлення та соціалізація молоді часто ускладнюються негативними впливами, такими як: рецидиви декадентської та нігілістичної життєвої філософії, домінування стереотипів масової культури над вільним творчим вибором особистості, девальвація гуманіс-

© В.В. Маврін, 2017

тичних цінностей. Ці деструктивні феномени у значній мірі зумовлені освітніми чинниками: інерційним домінуванням ЗУНівської парадигми, що зумовлює надмірну знаннєцентричну спрямованість навчально-виховного процесу і утруднює інноваційний розвиток освіти на засадах дитиноцентризму; відсуненням важливих суспільно-гуманітарних («вічних») питань на периферію педагогічного дискурсу; кризою традиційних виховних моделей, що ускладнює передачу загальнолюдських цінностей підростаючому поколінню; недостатньою увагою педагогів до розвитку в учнів проектної культури, готовності до життєвої антиципації та перспективного саморозвитку. Це означає, що традиційна освітня парадигма не в повній мірі враховує реальну динаміку життєздійснення особистості і через це не завжди реалізує можливості підготовки школярів до успішної життєпобудови в усій складності і багатовекторності цього процесу.

Перспективною освітньою концепцією, яка дозволяє успішно реалізувати ці пріоритети, є педагогіка життєтворчості особистості, головною ідеєю якої є становлення учня як суб'єкта свого життя, здатного і готового до його проектування та успішного здійснення. В центрі педагогіки життєтворчості – проблеми розробки та реалізації особистістю власного життєвого проекту, досягнення життєвого успіху, компетентного реагування на різноманітні життєві виклики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Свідченням підвищеної уваги українських освітян до цієї інноваційної концепції є проведення протягом останнього десятиріччя трьох всеукраїнських науково-пошукових і науково-практичних конференцій, присвячених актуальним питанням діяльності навчальних закладів на засадах педагогіки життєтворчості особистості, а також широке віддзеркалення її проблематики в тематичних напрямах роботи ще одинадцяти всеукраїнських конференцій. Результатом двадцятирічної науково-дослідної роботи та інноваційної практики освітян стало видання 27 науково-методичних праць, практико зорієнтованих посібників, збірників матеріалів конференцій, в яких обґрунтовано теоретико-методологічні засади педагогіки життєтворчості особистості (І. Єрмаков, В. Нечипоренко, Д. Пузіков, М. Романенко, Л. Сохань та ін.), проаналізовано інноваційний досвід її реалізації у навчальних закладах різних типів (Ю. Галенко, Л. Грінь, В. Довбиш, А. Косовський, В. Кузько, Н. Куржанова, Л. Меншикова, В. Нечипоренко, О. Радиш та ін.), розглянуто перспективи подальшого вдосконалення загальноосвітньої практики на засадах педагогіки життєтворчості особистості (Л. Вознюк, І. Єрмаков, Л. Завірюха, В. Нечипоренко, М. Романенко, Л. Сохань та ін.).

Разом із тим, подальший розвиток наукової концепції педагогіки життєтворчості особистості та відповідної інноваційної практики гальмується недостатньою дослідженістю її філософсько-світоглядних засад, відсутністю цілісного бачення її глибоких та органічних зв'язків з прогресивними ідеями видатних мислителів, які протягом століть утверджували ідеал людини як суб'єкта і творця власного життя, боролися за створення нової школи на засадах дитячої свободи, ініціативи, творчості та зв'язку освіти з життям. Встановлення концептуальної наступності між їх філософською спадщиною та сучасними положеннями педагогіки життєтворчості дозволить по-новому оцінити її інноваційний потенціал – не лише з урахуванням актуальних викликів, але й у контексті розв'язання проблем, які тривалий час стримували всебічний розвиток особистості.

Мета (Purpose). Полягає в аналізі філософсько-світоглядної основи педагогіки життєтворчості особистості.

Методи (Methods). В рамках дослідження використовувалися методи ретроспективного аналізу, сходження від конкретного до абстрактного, історико-генетичний метод. Джерельну базу теоретичного дослідження склали праці провідних філософів, сучасні дисертаційні дослідження, наукові збірники, періодичні та біографічні видання.

Результати (Results). Для цілісного розуміння феномену життєтворчості важливим є його дослідження в усіх світоглядних аспектах: онтологічному, гносеологічному, аксіологічному і праксіологічному, експлікованих у філософському пізнанні. На думку О. Джури, освітня проблематика в структурі життєтворчості особистості, роль освіти в системі її самореалізації, самоздійснення на різних етапах людської історії завжди були в центрі філософських досліджень саме тому, що людина, її життя, діяльність, творчість з давніх часів і до наших днів залишаються головним предметом філософських пошуків і дискусій [6, с. 5].

Починаючи з античних часів, провідні мислителі у своїх спробах осягнути буття в його складності і динаміці формулювали так звані «вічні» проблеми, які з незначними варіаціями проходять через історію філософії, через усі провідні філософські системи. Що таке людина? В чому полягає мета її буття? Що таке життя та смерть, яке їх ціннісне значення для кожної особистості? Чи може вона вільно та свідомо будувати своє життя? Як індивідуальна свобода співвідноситься із суспільною необхідністю? Ці та інші світоглядні питання виступили векторами філософських рефлексій, поступальний розвиток яких сприяв концептуальному визначенню феномену життєтворчості особистості.

Вперше зазначені питання набули основоположного значення у філософії Сократа і софістів. Якщо до них мислителі (Фалес, Анаксімен, Геракліт, Ксенофан, Парменід, Емпедокл, Анаксагор та ін.) цікавилися передусім питаннями натурфілософії, то Сократ і софісти (Протагор, Горгій, Гіппій, Продік та ін.) звернулися до проблеми буття людини як концептуального центру своїх світоглядних пошуків. Квінтесенція філософської спадщини Сократа представлена у двох максимах: «Пізнай самого себе» і «Я знаю, що я нічого не знаю», дотримання яких є важливою умовою життєтворчості особистості. Перша максима орієнтує людину на цілеспрямоване самопізнання, без якого вона не зможе визначити свої глибинні потреби і особистісні пріоритети, ризикує все життя слідувати чужій «інтелектуальній моді» (К. Наумова), ззовні навіяним культурним і поведінковим паттернам, відчуваючи незадоволеність своєю життєвою практикою і втрату внутрішньої ідентичності.

Не втратила своєї актуальності в XXI столітті і друга максима – «Я знаю, що я нічого не знаю». Як і в ситуації наукового пошуку, у світоглядних рефлексіях сократівське «знання про незнання» виконує конструктивну роль – стає вирішальним чинником філософської активності особистості, спрямованої на осмислення фундаментальних проблем людського буття. Здатність особистості до вироблення свого світогляду в процесі життєтворчого зростання є актуальною проблемою сучасного суспільства, в якому значна частина людей схильна «тікати від свободи» (Е. Фромм), в тому числі й інтелектуальної свободи, підміняючи її некритичним сприйняттям спрощених теорій різноманітних «авторитетів», які підміняють обґрунтовану відповідь безапеляційними і догматичними деклараціями.

Гуманістична філософська тенденція пошуку суб'єктних основ самопізнання і самотворення особистості була продовжена учнем Сократа – Платоном, який призначенням людини вважав її самоутвердження як духовної істоти. Розвиваючи цю ідею, Аристотель вперше обґрунтував її в контексті цілісної системи етики, розкритої у працях «Нікомахова етика», «Евдемова етика» і «Велика етика». Основною проблемою етики філософ вважав питання про смисл і мету життя. В його аналізі діалектики самоздійснення та життєтворчості простежується телеологічна тенденція, згідно з якою в кожній людині, як і в будь-якій живій істоті, закладене внутрішнє прагнення до повної самореалізації і досягнення свого блага. Аристотель вважав, що «людина народжується не для того, щоб померти, а для реалізації своїх можливостей як особистості, для найбільш адекватного вираження суті буття людини» [16, с. 77]. Важливим еволюційним зрушенням у філософії Аристотеля було те, що він відмовився від традиційної релігійно-міфологічної концепції, згідно з якою щастя або лихо людини визначається капризами богів, сліпим роком чи вироками долі. Натомість, як зазначає Ф. Кессіді, Аристотель «зробив людину відповідальною за власну долю і благополуччя» [2, с. 20].

В елліністсько-римський період античності проблематика життєтворчості особистості найбільш глибоко розроблялася мислителями епікурейської і стоїчної філософських шкіл. Епікур вважав, що природним і закономірним стимулом людського буття є прагнення до щастя, досягнення якого можливе за умов уникнення страждань і досягнення душевного спокою й оптимістичного ментального стану. Ідеал людського життя Епікур бачив у гармонійному саморозвитку та збалансованій активності як у духовній, так і матеріальній сферах: «Слід сміятися і філософствувати, водночас займатися господарством і користуватися всіма іншими здібностями, ніколи не перестаючи проголошувати настанови справжньої філософії» [1, с. 359].

Серед представників стоїчної філософської школи ідеї життєтворчості особистості найвиразніше були сформульовані давньоримським мислителем і суспільним діячем Сенекою. Він вважав благом не саме життя, а життя достойне [11, с. 155], яке залежить передусім

від внутрішнього спокою, величі душі, наполегливості і постійності в тому, що добре обмірковане і визначене життєвим пріоритетом [11, с. 269]. Філософ радив опановувати мистецтво прогнозування життєвих подій для того, щоб завчасно до них підготуватися: «Треба посилати душу назустріч усьому і думати не про те, що трапляється звичайно, а про те, що може трапитися» [11, с. 262].

В епоху Середньовіччя філософія розвивалася в концептуальних межах християнства, яке стало домінуючою ідеологією в Європі. Поряд із догматичними тенденціями регламентації світоглядних пошуків людини релігійною практикою, яка жорстко обмежувала можливості життєтворчості особистості, середньовічна філософія характеризувалася магістральною ідеєю створення людини за зразком Бога. Це переконання було стимулом для морального самовдосконалення людей, сприяло привернення їх уваги до загальнолюдських цінностей і культивуванню в суспільній свідомості гуманістичних чеснот, які для кожної особистості виступали орієнтирами життєпобудови. Отже, з точки зору розробки ідей життєтворчості двоїстість цього історичного періоду полягала у єдності і боротьбі протилежностей: з одного боку – звуження філософського поля до меж релігійних догматів, порушення яких загрожувало волелюбному автору увагою інквізиції, з іншого – утвердження нового ідеалу достойного життя і духовного саморозвитку особистості, який підтримувався усім суспільством.

Інтерес до життєтворчого потенціалу особистості набув нових вимірів в епоху Відродження, яка характеризувалася яскраво вираженим антропоцентризмом, піднесенням образу людини як творця своєї долі. Так, визначний мислитель цього періоду Піко делла Мірандола обстоював думку, що Бог дав людині свободу волі, і таким чином вона сама має вирішувати свою долю, визначати своє місце в світі. Людина не просто природна істота, вона творець самої себе і цим відрізняється від решти живих організмів [15, с. 52].

Суттєво вплинув на поширення філософських ідей життєтворчості французький письменник М. Монтень. Аналізуючи проблему виховання дітей, він обґрунтовує нові концептуальні засади філософії освіти, пропонує наблизити її до життя: «Нехай юнак навчиться не стільки повторювати уроки, скільки втілювати їх у життя. Треба, щоб він бачив у своїй науці не похвальбу своїй обізнаності, але закон свого життя, і щоб він умів підкорюватися собі самому і слідувати своїм рішенням. Справжній дзеркалом наших думок є наше життя» [8, с. 187]. Для того, щоб школа вчила життю, філософ вважає вкрай необхідним розвантажити схоластичну освітню програму: «Не треба надмірності, відкиньте всі ці колючі хитросплетіння діалектики, від яких наше життя не стає кращим» [8, с. 181].

Представники філософії Нового часу розробили теорію суб'єктивності, яка стала методологічною основою сучасного розуміння феномену суб'єкта життя. У філософії Р. Декарта суб'єкт ототожнювався з мислячою субстанцією («Я мислю – значить, я існую»). І. Кант на основі концепції чистого (спекулятивного) і практичного розуму розглянув основні характеристики суб'єктивності: автономність суб'єкту, його центрованість в «Я», самототожність і раціональність. Сформульований і обґрунтований мислителем категоричний імператив – поступати так, щоб максима індивідуальної волі могла би бути водночас і всезагальним законом – є філософським принципом, що дозволяє регулювати взаємодію різних суб'єктів життєтворчості, приписує кожному з них так використовувати власну свободу, щоб не порушувати права і свободи інших осіб. У німецькій класичній філософії, зокрема, в роботах І. Фіхте і Г. Гегеля, категорія «суб'єкт» розглядалася з точки зору діалектичного становлення, з урахуванням історичності та процесуальності формування суб'єктивності.

Г. Сковорода найважливішою з усіх наук вважав науку про людину та її щастя, шукав відповіді на питання, ким є людина, яким має бути зміст її життя, за якими принципами доцільно організовувати її діяльність. Філософ наголошував, що життя людини має бути щасливим і оптимістичним, і втілення цього ідеалу залежить передусім від опанування нею мистецтва жити. У листі до свого учня М. Ковалинського філософ зазначав: «Дехто, як каже Сократ, живе, щоб їсти й пити, я ж – навпаки. Далі, більшість зовсім не знає, що значить жити, і хоч вони й бажають їсти, щоб жити, однак не можуть жити по-справжньому, бо найбільше і тому найважче мистецтво – навчитися жити» [12, с. 1102]. На думку А. Мудрик, концепція «сродної» праці та педагогічні погляди Г. Сковороди, що сконцентрували в собі кращі надбання української народної педагогіки, становлять філософську основу цілісної педагогіки

життєтворчості, що може скласти засади національного виховання [9, с. 5].

Наприкінці XIX ст. виник новий філософський напрям, у рамках якого феномен людського життя став самостійним, окремим предметом наукового аналізу, – філософія життя (А. Бергсон, В. Дільтей, Г. Зіммель, Ф. Ніцше, А. Швейцер, А. Шопенгауер, О. Шпенглер та ін.). Філософи цього напряму висунули в якості вихідного поняття «життя» як певну цілісну реальність, що динамічно розвивається і пізнається не тільки об'єктивно – через зовнішню феноменологію, а й суб'єктивно – через безпосередні внутрішні переживання носія свідомості. Особливу увагу дослідники приділяли індивідуальним формам реалізації життя, його неповторним, унікальним культурно-історичним зразкам, цілісному пізнанню життя в єдності його біологічного, космологічного і цивілізаційного вимірів. А. Бергсон розглядав життя як безперервне творче становлення, а людину – як творчу істоту, здатну упорядковувати власне буття, продукувати нові цінності і смисли. Філософ наголошував на можливості життєтворчості кожної особистості, безвідносно до обраної нею професії: «Якщо в усіх сферах тріумф життя – це творчість, то смисл людського життя полягає у творчості, яка може, на відміну від творчості митця і вченого, продовжуватися в будь-яку мить у кожного з нас: у самотворенні, зростанні особистості завдяки зусиллю, яке здобуває велике з малого, щось із нічого, безперервно вносить свою лепту у багатства світу» [3, с. 42].

У XX столітті значний внесок у розробку теоретичних основ філософії життя зробив А. Швейцер. Центральним принципом його філософської спадщини є благоговіння перед життям, що вимагає його збереження та вдосконалення. Обґрунтовуючи цей принцип, мислитель наголошував: «Тільки у світогляді благоговіння перед життям людина отримує чіткий і повноцінний образ свого призначення. Вона у цьому випадку оцінює дійсність мірою своїх ясно усвідомлюваних бажань і сподівань. Для неї стає самоочевидним, що створюваний людьми колектив має слугувати цілям збереження і подальшого розвитку життя, а також цілям розквіту справжньої духовності» [17, с. 235]. Слідуючи цьому принципу, А. Швейцер протягом 52 років роботи лікарем в Екваторіальній Африці врятував тисячі людських життів. Він був переконаний, що «коли однією-єдиною бомбою вбивають сто тисяч людей – мій обов'язок довести світу, наскільки цінним є одне-єдине людське життя» [17, с. 522]. Для філософії життєтворчості принцип благоговіння перед життям має основоположне значення, оскільки саме метацінність життя є аксіологічним фундаментом для обґрунтування всіх інших, похідних цінностей. Без визнання метацінності життя всі вони швидко нівелюються, як це відбувалося у руйнівні періоди людської цивілізації.

Формуванню філософського підґрунтя сучасного концепту життєтворчості особистості сприяли багатопланові рефлексії проблеми людини як суб'єкта свого життя, які розгорнулися в XIX-XX ст. в межах філософських напрямів екзистенціалізму, прагматизму та неопрагматизму. В центрі уваги філософів-екзистенціалістів (М. Бердяєв, М. Бубер, А. Камю, С. К'єркегор, Г. Марсель, Х. Ортега-і-Гассет, М. Мерло-Понті, Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, К. Ясперс та ін.) постали питання екзистенції – переходу «внутрішнього» буття у зовнішнє, переживання суб'єктом свого «буття-у-світі», свободи особистості та її відповідальності за своє життя, визначального значення майбутнього у феномені часу. Специфічність екзистенції проявляється в унікальності особистості, неповторності її задумів і проектів, спрямованих у майбутнє. Так, Ж.-П. Сартр першим принципом екзистенціалізму вважав принцип суб'єктності, що постулює здатність людини до самотворення і конструювання свого майбутнього. Людина – це істота, яка спрямована в майбутнє й усвідомлює, що вона проектує себе в майбутньому. Підкреслюючи цю унікальну людську здатність, вчений зазначав, що особистість – «це передусім проект, що переживається суб'єктивно, а не мох, не пліснява і не цвітна капуста. Ніщо не існує до цього проекту, і людина стане такою, яким є її проект буття» [10, с. 321].

М. Бердяєв вважав, що філософія має бути пов'язана з долею людини, її цілісним існуванням, пошуком першореальності самого суб'єкта [4, с. 97]. Важливою для філософії життєтворчості є ідея М. Бердяєва про те, що навіть в умовах смисложиттєвого вакууму особистість може знайти екзистенційну опору у пошуку смислових детермінант свого буття. Розглядаючи значення цієї ідеї в автобіографічному контексті, філософ згадував: «Якось на порозі юності я був приголомшений думкою: навіть якщо я не знаю смислу життя, але пошук смислу вже дає смисл життя, і я присвячу своє життя цьому шуканню смислу. Це був

справжній внутрішній переворот, що змінив усе моє життя» [4, с. 85].

Головним результатом досліджень представників цього напряму філософії стало обґрунтування положень про самоцінність особистості, її відповідальність за вибір життєвого шляху, необхідність самовиховання і самовдосконалення для реалізації свого життєвого призначення, забезпечення гуманізації та індивідуалізації навчання і виховання.

Важливим чинником подолання формалізму і схоластики в освіті, її спрямування на задоволення базових психосоціальних потреб особистості було поширення ідей філософії прагматизму і неопрагматизму Ч. Пірсом, У. Джемсом, Д. Дьюї, Д. Мідом, Р. Рорті та іншими вченими, які обґрунтували положення про зближення освіти з життям, досягнення навчально-виховних цілей у практичній діяльності, розвиток активності особистості та її інтересу як мотиву діяльності. У програмній статті «Моя педагогічна віра» Д. Дьюї закликав долати протиріччя між освітньою практикою і соціокультурним життям, оскільки «виховання вже є життям, а не підготовкою до нього. Школа повинна сприйматися дитиною як таке ж реальне життя, що й удома, серед сусідів і в іграх з товаришами» [7, с. 56].

Сучасні філософські рефлексії феномену життєтворчості особистості представлені в роботах вітчизняних науковців Н. Богданової, О. Джури, Л. Сохань, І. Степаненко, Н. Степаненко та ін. Серед українських філософів XXI ст. провідне місце у розвитку ідей життєтворчості особистості належить Л. Сохань, яка започаткувала їх осмислення у вітчизняному науковому дискурсі, підготувавши в 1985 р. спільно з В. Шинкаруком, М. Шульгою та іншими вченими монографію «Життя як творчість (соціально-психологічний аналіз)», а в 1990-ті рр. згуртувала науковий колектив однодумців для системного дослідження проблематики життєтворчості людини. Аналізуючи значення життєтворчості з позицій суспільного буття, Л. Сохань зазначає, що проблема мистецтва побудови особистістю свого життя набуває виключного значення у сучасну епоху, яку характеризують як епоху «шквалу змін», час глобальних трансформаційних процесів. Оволодіння вмінням жити в цих умовах стає життєвою необхідністю для кожного [13, с. 175].

Н. Богданова вважає сутністю життєтворчості інтрасуб'єктний образ життєвого шляху: «Для здійснення процесу життєтворчості необхідно створення чи усвідомлення образу, ідеалу життєвого шляху. Тобто людина із самого початку власного свідомого процесу життєтворчості починає конструювати образ життя, бажаний ідеальний тип, який можна сформувати тільки за допомогою рефлексії» [5, с. 21].

О. Джура системно дослідив таку проблему філософії освіти, як становлення життєтворчості особистості в контексті модернізації освітнього простору України. Вчений наголошує, що проблема освіти як головного чинника життєтворчості особистості належить до найбільш актуальних і недостатньо освоєних проблем сучасної гуманітарної науки [6, с. 3].

Важливим предметом досліджень сучасних філософів є зміни базових конфігурацій життєтворчості особистості залежно від поточних трансформацій соціокультурної реальності. І. Степаненко і Н. Степаненко констатують, що визначальними тенденціями розвитку сучасної цивілізації є глобалізація, інформатизація, віртуалізація, консьюмерізація, а також індивідуалізація і лібералізація суспільного життя. Усі ці динамічні цивілізаційні зміни становлять суттєві виклики життєтворчості особистості, які набувають характеру ризиків у процесі її життєвого самовизначення і життєздійснення [14, с. 265].

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, ідеї життєтворчості особистості завжди займали чільне місце в системі дослідницьких пріоритетів філософів усіх часів – від античності до сьогодення. По мірі розвитку філософської думки збагачувався і тематичний спектр досліджень феномену життєтворчості, охоплюючи все ширшу проблематику, в якій можна виділити чотири кластери:

1) проблеми цілісного пізнання життя в єдності його біологічного, космологічного і цивілізаційного вимірів, світоглядної активності особистості, культивування філософії благоговіння перед життям, пошуку ідеалу достойного життя і духовного саморозвитку;

2) проблеми впливу суспільних відносин на людське буття, важливості життєтворчого потенціалу особистості в час глобальних трансформаційних процесів;

3) проблеми самопізнання особистості, її становлення як суб'єкта життя, досягнення оптимістичного ментального стану, пошуку смисложиттєвих орієнтирів, формування інтрасуб'єктного образу життєвого шляху і прогнозування життєвий подій;

4) проблеми розвитку якісної освіти як головного чинника життєтворчості особистості, її самовиховання і самовдосконалення для реалізації свого життєвого призначення, забезпечення гуманізації та індивідуалізації навчання і виховання, зближення освіти з життям.

Перший кластер можна умовно назвати власне філософським, другий – соціологічним, третій – психологічним, четвертий – педагогічним. Їх виділення більш чітко показує широту і різнорідність проблематики життєтворчості особистості, яку досліджували філософи різних часів. Цілком закономірно, що по мірі відокремлення педагогіки, психології і соціології від філософії зазначені концептуальні кластери увійшли до сфери дослідницької проблематики нових наук. Це зумовило подальше поглиблення і диференціацію пізнання феномену життєтворчості особистості, суттєве збагачення методичного арсеналу для його різнобічного вивчення, перехід від умоглядно-філософських до квантитативних підходів, які дозволяють не тільки проаналізувати певні прояви життєтворчості, але й здійснити їх вимірювання і математико-статистичну обробку отриманих даних, кількісно зафіксувати існуючі тенденції і закономірності життєтворчого зростання людини.

Результати аналізу філософсько-світоглядної основи педагогіки життєтворчості особистості узгоджуються із сучасними науковими уявленнями про філософію як теоретико-методологічне підґрунтя педагогіки. Актуальним напрямом подальших досліджень є поглиблення аналізу проблематики життєтворчості особистості в межах концептуальних кластерів, які увійшли до сфери дослідницької проблематики педагогіки, психології і соціології.

Список використаних джерел

1. Антология мировой философии [Текст] : в 4-х томах. Т. 1. Философия древности и средневековья / Ред. коллегия : В. В. Соколов и др. – М. : Мысль, 1969. – 936 с.
2. Аристотель. Сочинения [Текст] : в 4-х томах. Т. 4 / Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А. И. Доватура. – М. : Мысль, 1983. – 830 с.
3. Бергсон А. Избранное: Сознание и жизнь [Текст] / Анри Бергсон; [пер. с фр.]. – М. : РОССПЭН, 2010. – 399 с.
4. Бердяев Н. А. Самопознание. Опыт философской автобиографии [Текст] / Н. А. Бердяев. – М. : Книга, 1991. – 445 с.
5. Богданова Н. Г. Філософсько-світоглядний аналіз культури життєтворчості особистості [Текст] : дис. … доктора філос. наук : 09.00.03 / Богданова Наталія Григорівна. – К., 2013. – 395 с.
6. Джура О. Д. Становлення життєтворчості особистості в контексті модернізації української освіти [Текст] : дис. … доктора філос. наук : 09.00.10 / Джура Олександр Дмитрович. – К., 2012. – 389 с.
7. Дьюи Д. Моя педагогическая вера [Текст] / Д. Дьюи // Историко-педагогический журнал. – 2014. – № 4. – С. 54-63.
8. Монтень М. Опыты. Избранные произведения в 3-х томах [Текст] / Мишель Монтень; [пер. с фр.]. – Т. 1. – М. : Голос, 1992. – 384 с.
9. Мудрик А. М. Концепція «сродної» праці Г. Сковороди: соціально-філософський аналіз [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 19.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / А. М. Мудрик. – Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – К., 2001. – 20 с.
10. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм [Текст] / Ф. Ницше, З. Фрейд, Э. Фромм и др. // Сумерки богов. – М. : Политиздат, 1990. – С. 319-344.
11. Сенека Луций Анней. Нравственные письма к Луцилию [Текст] / Луций Анней Сенека; пер. с лат. С. Ошерова. – М. : АСТ, 2006. – 408 с.
12. Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів [Текст] / Григорій Сковорода; [за редакцією проф. Леоніда Ушкалова]. – Харків-Едмонтон-Торонто : Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. – 1400 с.
13. Сохань Л. От концепции к научному направлению: перспективы развития идей «школы жизнетворчества» [Текст] / Л. Сохань // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2015. – № 1. – С. 174-176.
14. Степаненко І. В. Ризики життєтворчості у світі, що глобалізується, і можливості їх мінімізації засобами освіти [Текст] / І. В. Степаненко, Н. Б. Степаненко // Українська наукова

школа психології і педагогіки життєтворчості: досягнення та орієнтири для XXI століття : ювілейний науково-методичний збірник / [За редакцією Л. В. Сохань та ін.]. – Запоріжжя : Видавництво КЗ «ХННРБЦ» ЗОР, 2013. – С. 265-272.

15. Філософія [Текст] : навч. посіб. / [Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.]; за ред. І. Ф. Надольного. – К. : Вікар, 2006. – 534 с.

16. Чанышев А. Н. Аристотель [Текст] / А. Н. Чанышев. – М. : Мысль, 1987. – 221 с.

17. Швейцер А. Благоговение перед жизнью [Текст] / Альберт Швейцер; [пер. с нем.]; общ. ред. А. А. Гусейнова и М. Г. Селезнева. – М. : Прогресс, 1992. – 576 с.

References

1. Sokolov, V. V. et al. ed. (1969). Antologiya mirovoy filosofii [Anthology of world philosophy]. (Vols. 1-4). Vol. 1. Filosofiya drevnosti i srednevekovya [Philosophy of Antiquity and the Middle Ages]. Moscow: Mysl, 936.

2. Aristotle. (1983). Sochineniya [Writings]. (Vols. 1-4). Vol. 4. Moscow: Mysl, 830.

3. Bergson, H. (2010). Izbrannoe: Soznanie i zhizn [Favorites: Consciousness and life]. Moscow: ROSSPEN, 399.

4. Berdyaev, N. A. (1991). Samopoznanie. Opyt filosofskoy avtobiografii [Self-knowledge. Experience of philosophical autobiography]. Moscow: Kniga, 445.

5. Bohdanova, N. H. (2013). Filosofsko-svitohliadnyi analiz kultury zhyttietvorchosti osobystosti [Philosophical and ideological analysis of life-creation culture]. Kyiv, 395.

6. Dzhura, O. D. (2012). Stanovlennia zhyttietvorchosti osobystosti v konteksti modernizatsii ukrainskoi osvity [Formation of individual creativity in the context of modernization of Ukrainian education]. Kyiv, 389.

7. Dewey, J. (2014). Moya pedagogicheskaya vera [My pedagogic creed]. Historical and pedagogical journal, 4, 54-63.

8. Montaigne, M. (1992). Opyty [Attempts]. (Vols. 1-3). Vol. 1. Moscow: Golos, 384.

9. Mudryk, A. M. (2001). Kontseptsiia «srodnoi» pratsi H. Skovorody: sotsialno-filosofskyi analiz [H. Skovoroda's conception of «cognate» labour: socio-philosophical analysis]. Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 20.

10. Sartre, J.-P. (1990). Ekzistentsializm – eto gumanizm [Existentialism is a Humanism]. Twilight of the Gods. Moscow: Politizdat, 319-344.

11. Seneca, L. A. (2006). Nravstvennye pisma k Lutsiliyu [Moral letters to Lucilius]. (S.Osherova, Trans.). Moscow: AST, 408.

12. Skovoroda, Hryhorii (2011). Povna akademichna zbirka tvoriv [Full academic collection of works]. Kharkiv-Edmonton-Toronto: Vydavnytstvo Kanadskoho Instytutu Ukrainskykh Studii, 1400.

13. Sokhan, L. (2015). Ot kontseptsii k nauchnomu napravleniyu: perspektivy razvitiya idey «shkoly zhiznetvorchestva» [From the concept to the scientific direction: the prospects for development of «life-creation school»]. Sociology: Theory, Methods, Marketing, 1, 174-176.

14. Stepanenko, I. V. (2013). Ryzyky zhyttietvorchosti u sviti, shcho hlobalizuietsia, i mozhlyvosti yikh minimizatsii zasobamy osvity [Life-creation risks in a globalized world and the possibilities of their minimization by means of education]. Ukrainian scientific school of life-creation psychology and pedagogy: achievements and guidelines for the XXI century. Zaporizhia: Vydavnytstvo KZ «KhNNRBTs» ZOR, 265-272.

15. Huberskyi, L. V., Nadolnyi, I. F., Andrushchenko, V. P. et al. (2006). Filosofiia [Philosophy]. Kyiv: Vikar, 534.

16. Chanyshev, A. N. (1987). Aristotel [Aristotle]. Moscow: Mysl, 221.

17. Schweitzer, A. (1992). Blagogovenie pered zhiznyu [Reverence for life]. Moscow: Progress, 576.

ФИЛОСОФСКО-МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКАЯ ОСНОВА ПЕДАГОГИКИ ЖИЗНЕТВОРЧЕСТВА ЛИЧНОСТИ

В. В. Маврин

Аннотация. *В статье на основе ретроспективного анализа истории философской мысли выяснено, что феномен жизнетворчества личности всегда находился в эпи-*

центре мировоззренческих рефлексий ведущих мыслителей различных эпох. Философско-мировоззренческую основу педагогики жизнетворчества личности составляют идеи относительно самопознания, самосозидания и философской активности личности (Сократ, Платон, Аристотель), ее гармоничного саморазвития и сбалансированной активности (Эпикур), стремления личности к построению достойной жизни, а не простого существования (Сенека), культивирования гуманистических качеств и духовного саморазвития человека (средневековые философы), свободы и ответственности личности (Пико делла Мирандола), ее субъектного статуса (Р. Декарт, И. Кант, Г. Сковорода, И. Фихте, Г. Гегель), понимания жизни как определенной целостной реальности, которая динамично развивается и познается не только объективно, но и субъективно (А. Бергсон, В. Дильтей, Г. Зиммель, Ф. Ницше, А. Швейцер, А. Шопенгауэр, О. Шпенглер), уникальности экзистенции человека (Н. Бердяев, М. Бубер, А. Камю, С. Кьеркегор, Г. Марсель, Х. Ортега-и-Гассет, Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, К. Ясперс), приближения образования к жизни (М. Монтень, Ч. Пирс, У. Джемс, Д. Дьюи, Д. Мид, Н. Богданова, А. Джура), исключительного значения искусства жизнетворчества личности в современной социокультурной реальности (Л. Сохань, И. Степаненко, Н. Степаненко).

Ключевые слова: *педагогика жизнетворчества личности, философия жизнетворчества личности, жизненное проектирование, человек как субъект жизни.*

PHILOSOPHICAL AND IDEOLOGICAL BASIS OF LIFE-CREATION PEDAGOGY

V. V. Mavrin

Abstract. *Based on the history of philosophical thought review, using the method of retrospective analysis it is revealed that the phenomenon of personal life-creation has always been at the epicenter of the leading philosophers' ideological reflections in different epochs.*

The philosophical foundation of life-creation pedagogy make up the ideas about self-knowledge, self-creation and philosophical activity of the person (Socrates, Plato, Aristotle), about harmonious and balanced self-activity (Epicurus), about the desire of the individual to build a decent life, not a simple existence (Seneca), about cultivation of humanistic virtues and spiritual self-development of man (medieval philosophers), about freedom and responsibility of the individual (Pico della Mirandola), about the person's status as a subject of life (R. Descartes, I. Kant, G. Skovoroda, J. Fichte, G. Hegel), about the understanding of life as a certain holistic reality that is developing dynamically and is known as a unity of biological, cosmological and civilizational dimensions, not only objectively but also subjectively (H. Bergson, W. Dilthey, G. Simmel, F. Nietzsche, A. Schweitzer, A. Schopenhauer), about the uniqueness of the individual's existence, its freedom and responsibility for his own life, the ability for self-creation and designing future (N. Berdyaev, M. Buber, A. Camus, S. Kierkegaard, G. Marcel, M. Merleau-Ponty, J. Ortega y Gasset, J.-P. Sartre, M. Heidegger, K. Jaspers), about approximation of education to life, its crucial role as a major factor of a personal life-creation (M. de Montaigne, Ch. Peirce, W. James, J. Dewey, G. Mead, R. Rorty, O. Dzhura), about exceptional importance of the personal life-creation in the modern social and cultural reality, and at the time of global transformation processes (L. Sokhan, I.Stepanenko, N. Stepanenko).

Key words: *life-creation pedagogy, life-creation philosophy, life projecting, person as a subject of life.*

УДК 37:316.3(477)

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА – РЕАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ І НАГАЛЬНА ВИМОГА НАШОГО ЧАСУ

В. С. МАКСИМЧУК, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу
Національний університет біоресурсів та природокористування України

© В.С.Максимчук, 2017

центре мировоззренческих рефлексий ведущих мыслителей различных эпох. Философско-мировоззренческую основу педагогики жизнетворчества личности составляют идеи относительно самопознания, самосозидания и философской активности личности (Сократ, Платон, Аристотель), ее гармоничного саморазвития и сбалансированной активности (Эпикур), стремления личности к построению достойной жизни, а не простого существования (Сенека), культивирования гуманистических качеств и духовного саморазвития человека (средневековые философы), свободы и ответственности личности (Пико делла Мирандола), ее субъектного статуса (Р. Декарт, И. Кант, Г. Сковорода, И. Фихте, Г. Гегель), понимания жизни как определенной целостной реальности, которая динамично развивается и познается не только объективно, но и субъективно (А. Бергсон, В. Дильтей, Г. Зиммель, Ф. Ницше, А. Швейцер, А. Шопенгауэр, О. Шпенглер), уникальности экзистенции человека (Н. Бердяев, М. Бубер, А. Камю, С. Кьеркегор, Г. Марсель, Х. Ортега-и-Гассет, Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, К. Ясперс), приближения образования к жизни (М. Монтень, Ч. Пирс, У. Джемс, Д. Дьюи, Д. Мид, Н. Богданова, А. Джура), исключительного значения искусства жизнетворчества личности в современной социокультурной реальности (Л. Сохань, И. Степаненко, Н. Степаненко).

Ключевые слова: *педагогика жизнетворчества личности, философия жизнетворчества личности, жизненное проектирование, человек как субъект жизни.*

PHILOSOPHICAL AND IDEOLOGICAL BASIS OF LIFE-CREATION PEDAGOGY

V. V. Mavrin

Abstract. *Based on the history of philosophical thought review, using the method of retrospective analysis it is revealed that the phenomenon of personal life-creation has always been at the epicenter of the leading philosophers' ideological reflections in different epochs.*

The philosophical foundation of life-creation pedagogy make up the ideas about self-knowledge, self-creation and philosophical activity of the person (Socrates, Plato, Aristotle), about harmonious and balanced self-activity (Epicurus), about the desire of the individual to build a decent life, not a simple existence (Seneca), about cultivation of humanistic virtues and spiritual self-development of man (medieval philosophers), about freedom and responsibility of the individual (Pico della Mirandola), about the person's status as a subject of life (R. Descartes, I. Kant, G. Skovoroda, J. Fichte, G. Hegel), about the understanding of life as a certain holistic reality that is developing dynamically and is known as a unity of biological, cosmological and civilizational dimensions, not only objectively but also subjectively (H. Bergson, W. Dilthey, G. Simmel, F. Nietzsche, A. Schweitzer, A. Schopenhauer), about the uniqueness of the individual's existence, its freedom and responsibility for his own life, the ability for self-creation and designing future (N. Berdyaev, M. Buber, A. Camus, S. Kierkegaard, G. Marcel, M. Merleau-Ponty, J. Ortega y Gasset, J.-P. Sartre, M. Heidegger, K. Jaspers), about approximation of education to life, its crucial role as a major factor of a personal life-creation (M. de Montaigne, Ch. Peirce, W. James, J. Dewey, G. Mead, R. Rorty, O. Dzhura), about exceptional importance of the personal life-creation in the modern social and cultural reality, and at the time of global transformation processes (L. Sokhan, I.Stepanenko, N. Stepanenko).

Key words: *life-creation pedagogy, life-creation philosophy, life projecting, person as a subject of life.*

УДК 37:316.3(477)

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА – РЕАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ І НАГАЛЬНА ВИМОГА НАШОГО ЧАСУ

В. С. МАКСИМЧУК, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу
Національний університет біоресурсів та природокористування України

© В.С.Максимчук, 2017

Анотація: *Стаття присвячена вивченню й аналізові досвіду педагогічного впливу та освітніх реформ на успішний розвиток суспільства в умовах становлення індустріальної і правової Німеччини та необхідності загальної педагогізації українського суспільства. Зазначено, що освіченість, духовність, високий морально-психологічний стан був завжди властивим українському народу, але століття імперського рабства не минули безслідно для української нації. До всього того ще додаються наслідки війни на Сході України, втрата Криму, посилена інформаційна війна. Стан духовності в суспільстві і кожної особистості окремо катастрофічно падає, більшає людей, хворих на психопатію, що особливо відображається в кримінальній статистиці.*

Окремим об'єктом соціально-педагогічної діяльності є особи, які постраждали внаслідок військового конфлікту. До цієї категорії відносять безпосередньо військових, які перебувають або повернулися із зони АТО, внутрішньо переміщених осіб, тобто переселенців, їхніх родичів, сім'ї загиблих і тих, хто надає допомогу, зокрема, волонтерів, психологів, соціальних педагогів і соціальних працівників. Особливо цінним для нас є німецький досвід, подолання духовності і морально – психологічної кризи серед молоді в кінці XX століття.

Наголошується, що загальна педагогізація українського суспільства – реальна необхідність і нагальна вимога нашого часу в умовах неоголошеної війни, важливий чинник національної безпеки і стійкості нації. Підкреслюється роль мистецтва, яке є школою почуттів і незамінним засобом виховання культури та морально-естетичних переживань, формує романтичну піднесеність, прагнення до героїчного, захоплення красою природи й людського духу, світлість думок, почуттів і прагнень. З'ясовано, що питання впливу педагогічних ідей і освітніх реформ на суспільство, завжди перебували і перебувають у центрі постійної уваги держави і німецьких вчених.Акцентовано на тому, що роль педагога в Німеччині завжди була визначальною в формуванні особистості і недаремно він має статус державного службовця. Пропонується запозичити і запровадити в українську практику те, що може позитивно вплинути на покращення духовності і морально-психологічного здоров'я українського народу.

Ключові слова: *педагогізація, суспільство, морально-психологічний стан, духовність, досвід, мистецтво, особистість.*

Актуальність (Introduction). У даний час багато педагогів – науковців в Україні б'ють на сполох: духовність населення катастрофічно падає, що вкрай негативно впливає на усі сфери суспільного життя. І не останньою причиною цього загрозливого явища є криза педагогічних ідей, відсутність дієвої державної програми педагогічного впливу на усі верстви населення, необхідної підтримки педагогічних установ, підвищення ролі вчителя у суспільстві.

Зростання безробіття, що прямо впливає на криміногенну ситуацію, відсутність ефективних, економічних і політичних реформ, державних і суспільних ідей та програм, які об'єднували народ, формували б всенародне піднесення, бачення перспективи суспільного майбутнього, сприяють поглибленню духовної і морально-психологічної кризи. Найбільше від цього страждає молодь і старше покоління.

Тема дуже актуальна для нашої країни, особливо сьогодні. Тому що успішне вирішення політичних, економічних і соціальних завдань, усе більше залежить від дії такого суб'єктивного чинника як соціальна активність особистості. Але її потрібно формувати, виховувати. Необхідно виховати фундаментальні особистісні цінності: почуття добра і краси, істини й справедливості, милосердя.

Це – справа не лише держави, а й всього суспільства.

Мета (Purpose). – проаналізувати німецький досвід та розглянути можливість загальної педагогізації українського суспільства для подолання духовної і морально **–** психологічної кризи в Україні.

Методи (Methods). У дослідженні застосовано такі методи: аналіз, узагальнення, систематизації, порівняльно **–** історичний.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Дослідженням ролі і змісту педагогічний ідей та освіти, їх впливу на розвиток держави і суспільства займалися багато вітчизняних і закордонних, зокрема, німецьких науков-

ців. Провиховні можливості суспільства і держави говорили і присвятили свої праці відомі німецькі вчені Г. Боймер, В. Вернер, А. Вольф, В. Кюхенгорф, Е. Молленгауер, П. Наторп, Г.Нол, Г. Пфаффенберг. Після Другої світової війни у США та Європі набули поширення погляди американського педагога, філософа, засновника педагогіки прагматизму Дж. Дьюї. Серед нинішніх вітчизняних науковців заслуговують на особливу увагу дослідження І. Беха, В. Васютинського, Л. Вмочан, Ю. Поліщука, Р. Сопівника, Г. Шевченко, В. Шинкарука, П. Щербаня та багатьох інших.

Результати (Results). У даний час багатьох українських учених, дослідників глибоко турбує стан духовності громадянин України та констатують її занепад, що викликано багатьма чинниками політично–економічного й морально–психологічного характеру. Війна й депресія, різке погіршення платоспроможності населення, безробіття, висока міграція, в т. ч. виїзд молоді за кордон, розмиті цінності й орієнтири вкрай негативно впливають на морально–психологічний стан всього народу. Відсутність прогресивних реформ, об'єднуючих ідей, програм і особистостей, а також упевненості в успішному майбутньому, сприяють деградації суспільства. Ситуацію обтяжує також відсутність ефективних педагогічних державних програм виховного впливу на усі верстви населення. Безсистемний дотичний вплив педагогічних ідей на сьогоднішню молоду людину викликає в неї, м'яко кажучи, неоднозначну реакцію. Без перебільшення, нам сьогодні потрібна педагогічна революція. Якщо комусь не подобається це слово, його можна замінити на «докорінні педагогічні реформи».

Недаремно Шевченко Г. П., доктор педагогічних наук, професор, член – кореспондент НАПН України застерігає: «XXI століттю притаманна криза людського життя…»[4, с.12].

Вся дезорганізація і розбалансування сучасного життя є найвірнішим показником того, що сучасний людський розум не справляється з тими завданнями, які ставить людству еволюція.

Г. Шевченко бачить вихід у впровадженні в практику життя визначеного О. Клізовським нового фактору розвитку людства «людське серце, душевність, духовність». Доктор педагогічних наук, професор Сопівник Р. В. нагадує всім слова Платона: «Навчена, але невихована людина страшніша за звіра», що підтверджують жахливі події на Донбасі, терористичні акти в Європі [4,с. 15].

В. Д. Шинкарук, відомий педагог–теоретик і практик закликає сучасників: «Проблема виховання милосердя є пріоритетною для сучасного українського суспільства. Це пов'язано з виникненням в українському середовищі стихійної, деструктивної для розвитку особистості, небезпечної за своїми наслідками ситуації (АТО, переселенці й біженці з Криму та Сходу України), що у свою чергу сприяє загостренню політичних, економічних суперечностей, призводить до зміни життєвих цінностей та ідеалів, що виявляється у жорстокості, цинізмі та байдужості у людських взаєминах» [4, с.8].

Що й підтверджується кримінальною практикою сьогодення. Якщо говорити про кількість злочинів на 100 тис. населення, то виходить така картина: у 2013 р. було здійснено 1252 злочини, а в 2015 р. вже 1487 злочинів. Тобто, реальне зростання злочинності склало 20%.

По таких злочинах, як викрадення людей й крадіжки автомобілів фактично відбувся вибуховий ріст. Що стосується убивств, тут ріст кількості злочинів помітний і безвідносно до кількості населення. Так, якщо в 2013 р. за статтею 115 КК «Умисне вбивство» було відкрито 5861 справу, у 2015 р. – 8224 справи, а за два місяці 2016 р. зареєстровано вже 3367 справ.

Варто відмітити, якщо кількість злочинів росте, то розкриття навпаки, постійно знижується.

Однак, ситуація в цілому по Україні у порівнянні з тим, що відбувається у столиці, у Києві, ще здається більш–менш благополучною. Київ став одним з головних центрів української злочинності. Так, якщо у 2013 р. у місті було зафіксовано 47 389 злочинів, у 2014 – 55806, то у 2015 р. закінчився з результатом 66 059.

Головними передумовами подальшого росту злочинності є два фактори. По–перше, як показує статистика, злочинність стає все більш соціальною. Якщо в довоєнний час (АТО) лише 13% були злочинців були безробітними, то тепер цей показник досяг 55%. Крім того якщо раніше до 15% злочинів скоювалося у стані алкогольного сп'яніння, то зараз цей показник знизився до 3 %. Другий фактор – це реформа системи МВС, відміна міліції в той мо-

мент, коли нова поліція знаходиться ще в стадії формування. Реформи правоохоронної системи без докорінних соціально–економічних і політичних реформ нічого не дадуть.

Суспільство криміналізується все більше. Соціально-економічна і політична ситуація в країні створює для цього благодатний грунт. Більше того, частина людей у стані депресії самі починають шукати вихід у криміналі (Новини України).

Той стан, в якому опинилася Україна, не є випадковим. Псевдоідеоло гами була організована злочинна (під себе) «перебудова», внаслідок якої обдуривши українців обіцянками побудови національної держави, інтернаціональні злодії перевели її в типову олігархічну форму, що дало їм можливість максимально пограбувати обдурене ними суспільство, за допомогою маніпулювання свідомістю, системою цінностей і ментальністю народу. Визначальною рисою усього життя стали демагогія і вседозволеність. Саме тому передові науковці–педагоги надають великого значення таким нематеріальним чинникам, як національна свідомість, патріотизм, честь, мораль, які консолідують суспільство і сприяють не лише захисту від агресії, а й задоволенню духовних і матеріальних потреб українців, які нині перебувають у становищі безправної національної меншини на рідній землі [2,с. 40].

Були проблемні моменти й в історії ФРН в 60 – 80 – і роки XX століття внаслідок радикалізації молодіжних рухів.

У 1968 році в Німеччині прийняті надзвичайні закони, що дозволили федеральному уряду відмінити частину демократичних свобод, гарантованих конституцією. У результаті зіткнення з поліцією гине студент і це викликає бурю протестів.

У 1968 р. відбувається повна радикалізація студентства, пов'язана з протестами проти «суспільства споживання». Як говорили студенти, «проти споживацького терору», що був розгорнутий в Федеративній Республіці Німеччина. Радикальні групи студентів підпалюють торгові центри у Франкфурті, в Західному Берліні, щоб показати наскільки ницими є споживання і споживацьке суспільство, яке вибудовувалося в ФРН.

Знаменита робота Г. Маркузе «Одномірна людина» стає «біблією» студентського радикалізму, направленого проти капіталістичного суспільства з його споживацькими настроями, відчуженістю, найманою працею і т. і.

У 60 – і роки минулого століття студентський рух викликав У ФРН кризу освіти. Реставрована модель суспільства гостро критикувалась, тому що реалізувала свою вимогу демократії лише формально. Вимагали не лише реформ вищої школи, але й піддавали критиці і практику соціальної педагогіки.

У 60 – і роки в ФРН констатується катастрофічний стан в освіті, тому що у порівнянні з іншими промисловими країнами в ФРН було дуже мало працівників з вищою освітою на ринку професій і на ринку праці.

Відбувається формування нелегальних організацій. Однією з таких стала «Фракція Червоної Армії» (Rote Armee Fraktion, RAF), яка виникла у 1968 р. й існувала до 1998 року. Ця ліва терористична організація утверджувала ультраліві ідеї. Одними з організаторів RAF стали Ульріка Майнгоф – знаменита журналістка лівих поглядів і Андреанс Бауер. У 1972 році вони потрапляють до тюрми через звинувачення у розбійних нападах на банки і торгові центри. Виникло друге покоління RAF. У 1977 році відбудеться одна з найстрашніших і сумних сторінок в історії ФРН, так звана «німецька осінь». У 1977 році розпочнеться політичний терор. Друге покоління RAF підкріпить свої вимоги убивствами. Восени 1977 р. були вбиті генеральний прокурор Бубак і представник ради директорів «Дрезднер-банку», а також захоплений в заручники, пізніше вбитий, голова Союзу німецьких роботодавців Мартін Шлейєр.

Відбулося захоплення терористами літака з метою звільнення своїх однодумців, які утримувалися у в'язниці м. Штутгард. Були окремі убивства, що продовжувалися аж до початку 90 – х років, уже в об'єднаній Німеччині. А в 1998 році RAF припинила своє існування. Дуже багато людей, в тому числі в студентському середовищі, зрозуміли, що вимагати від держави якихось змін значно ефективніше мирними протестами, артикулювавши цей протест за допомогою створення партій. У 80 – і роки такі партії створюються. Одна з них – це партія зелених – як результат лівого терору.

Але ФРН зуміла перебороти цю кризу, не звернувши з демократичного шляху. Державою були проведені заходи, що значною мірою вплинули на суспільний спокій і порядок.

У 1960 р. Німецький комітет з питань виховання й освіти сформулював вимоги до

освіченості таким чином: «Освіченим стає кожен, хто постійно намагається зрозуміти себе, суспільство, навколишній світ і чинить згідно цьому розумінню»[5,с.12].

У 1960 – 1979 р. р. відбулася організація системної політики професійної освіти. У 1968 – 1969 р. р. була введена ступенева освіта і блоковий метод навчання. У 1969 р. проголошений Закон про професійну освіту, у 1972 р. прийняття Постанови про виконання освітніх завдань. У 1976 р. прийнято закони про сприяння навчальним установам, про підтримку освіти. Зосереджено увагу на особливих групах професійної освіти (дівчата, іноземці, молодь без договору про навчання) [7, с. 8].

У 1980-1990 р. р. відбулася реорганізація системи освіти. У професійній школі були затверджені навчальні галузеві програми та навчальні плани в професійній школі.

Дуальна система: професійна освіта розбудувалась до дуальної кооперативної системи.

Уведений у 1970 р. структурний план є і до сьогодні педагогічною програмою, у якій чітко окреслено головні напрямки розвитку педагогічної галузі. Місцем навчання були названі школа, навчальна майстерня, підприємство, студія.

Починається суттєва розбудова загальноосвітньої школи, особливо гімназій та університетів.

Закон про професійну освіту (1969 р.) регулює всю систему професійного навчання учнів. Завдяки цьому Закону дуальна система професійної освіти стала контрольованою державою ринковою моделлю.

На початку 70 – х років у вищих навчальних закладах були відкриті спеціальності соціальної педагогіки, соціальної роботи і лікувальної педагогіки. Значно був посилений потенціал дії соціального забезпечення. У 1978 р. в ФРН були засновані державні й церковні спеціальні школи зі спеціальностями «соціальна робота / соціальна педагогіка і соціальне забезпечення».

Необхідно відмітити, що в ФРН з 70 – х років минулого століття існує наука виховання («Erziehungswissenschaft») як окрема дисципліна і характеризується великою кількістю наукових концепцій, методичних підходів.

Ця наука виховання заслуговує на окрему увагу і вивчення.

Ще на початку XX століття з ідеєю об'єднання всіх виховних можливостей суспільства виступив учений з Німеччини П. Наторп. Він вважав, що «виховання народу не є ізольованим завданням, а має бути поєднання з усім народним життям»[7, с.10].

Поступово на передній план виступає соціальна педагогіка. Г. Боймер німецький фахівець у сфері соціальної роботи і соціальної педагогіки, визначила соціальну педагогіку як інструмент «соціальної політики»[1,с.17]. Більшість відомих педагогів вважають, що виховання **–** це вплив на особу з метою покращення її поведінки і діяльності.

І. Кант вважав, що людиною можна стати лише за допомогою виховання. Він виділяв наступні завдання, які повинне вирішувати виховання: дисциплінувати особу, культивувати її, цивілізувати і моралізувати. Людину треба виховувати моральною, щоб вона могла робити вільний вибір на користь добра і справедливості, а не лише під загрозою застосування закону.

К. Магер зазначав, що соціальна педагогіка – це досить широке поняття, яке передбачає виховання суспільства в цілому.

Поняття «sozial» (соціальний) у соціальній педагогіці означає особливий вклад суспільства з метою усунення дефіциту суспільної і державної уваги до потреб окремого індивіду або групи населення(діти, молодь, люди похилого віку, учасники війн, інваліди і т. і.).

Правові положення, які зобов'язують охороняти виключно незахищених осіб або осіб, які зазнали соціальних втрат, містяться у соціальному кодексі ФРН. Соціальний кодекс слугує здійсненню соціальної справедливості і соціального захисту виключно з надаванням соціальної допомоги і послуг у вихованні.

Американський педагог, філософ Дж. Дьюї у своїй праці «Моє педагогічне кредо» вказував на те, що саме виховання є головним методом соціального прогресу та соціальних реформ.

Німецькі педагоги розглядали саме соціальну педагогіку як допомогу молоді з боку

суспільства у швидкій адаптації до соціальної системи, протидію негативним відхиленням від норм поведінки. Г. Пфафенберг вважав, що соціальна допомога потрібна не тільки молоді, але й дорослому населенню.

На початку 70-х років XX ст. німецькі вчені В. Кюхенгорф, Ф. Вайншкен, А. Вольф на теоретичному рівні підійшли до соціальних програм виховання і розглядали їх з позицій інтеграції педагогів із суспільством.

Соціальна педагогіка орієнтована на оптимізацію умов соціалізації осіб різних виховних категорій і соціальних груп у різних соціальних ситуаціях.

Під кінець XX ст. соціальний розвиток у ФРН був спрямований на створення суспільства високої продуктивності праці, що ґрунтується на кооперації всіх суспільних класів і груп . Переважна більшість населення дістала достатнє матеріальне забезпечення. ФРН ввійшла до числа найрозвиненіших світових держав. За такої ситуації виховання і навчання як чинники соціального поступу набули не лише вагомішого значення, але й нового характеру: виховання почало здійснюватися на основі педагогічної взаємодії.

У тлумачному словнику В. Даля під поняттям «духовний» автор розуміє «… все, що стосується Бога, церкви та віри, все, що стосується душі людини, її розумові і моральні сили. Її, розум і воля». Духовність – це сукупність тих людських якостей, які виділяють людину зі світу тварин. « Духовність по суті є найвищою сходинкою в системі людських якостей, де панують совість, честь, гідність, свобода, милосердя, гуманізм, душевність, сердечність, працелюбство, творчість за законами краси. … Сьогоднішнє молоде покоління втрачає ціннісні внутрішні орієнтири, що приводить до втрати духовно-моральних орієнтирів, ідеалів у внутрішньому світі»[4, с. 5].

Усі вже розуміють значення духовних цінностей в житті людини. Але чомусь нинішні педагоги дуже сором’язливо йдуть на співпрацю зі священнослужителями. Бракує спільних виховних церковних і освітніх заходів. А в школах Німеччини викладають закон Божий духовні особи, яким ще й платиться за це заробітна плата.

П. Підкасистий виділяє п’ять важливих, з точки зору виховання, цінностей:

1) цінність людини як міри всіх речей (Протагор);
2) життя **–** в основі філософії Альберта Швейцера;
3) цінність суспільства;
4) цінність праці; цінність природи [3, с. 325].

Чого варті сьогодні людина і її життя в Україні? Як оцінюється праці громадян і чи всі можуть реалізувати право на неї? Всі знають, у якому стані знаходяться ліси, ріки і озера в країні. Чи цінується це суспільство і держава, яку масову покидають її громадяни.

Гостро звучить питання, поставлене В. Шинкаруком: «сьогодні, під впливом загострення військового протистояння на Донбасі перед кожним свідомим громадянином постають запитання « Як жити далі? На які цінності орієнтуватися? Які ідеали сповідувати?» [4, с. 34].

Відповіді на ці запитання потрібно шукати швидко і правдиво на всіх рівнях. І доведеться, якби цього комусь не хотілось. Ми повинні на повен голос говорити про духовну освіту. Радіо, преса, телебачення повинні бути широко задіяні в системі педагогічного впливу на усе населення. Педагогічні установи, клуби, товариства, гуртки та заклади культури і спорту, релігійні громади повинні прийняти активну участь у реалізації розробленої дієвої і ефективної Державної програми виховання, духовної і моральної освіти.

Але педагогічні ідеї повинній йти в суспільстві в ногу з соціально-економічними і політичними реформами. Адже лише консультування безробітних не означає вирішення їх проблем. Скільки б не говорилося голодній і роздягнутій людині про Добро, Справедливість і Щастя, їй від цього краще не стане.

Та ми поділяємо переконання Г. Шевченко про те, що у нас ще не повністю використовується мистецький арсенал у вихованні. Ми також вважаємо, що мистецтво є школою почуттів і незамінним засобом виховання високої культури та глибоких морально**-**естетичних переживань, прагнення до героїчного, захоплення красою природи й людського духу, чистоти думок, почуттів і прагнень.

Ми підтримуємо думку Г. Шевченко про те, що настав час розробки потужного напрямку в педагогіці, присвяченого теоретико**-**методологічним і організаційно**-**методичним

основам впровадження усіх видів мистецтва в навчальний процес сучасної вищої школи. Спочатку можна було б ввести хоча б спецкурси «Мистецтво – різновид терапії і зростання», «Мистецтво і його вплив на особистість» на всіх кафедрах гуманітарно–педагогічного факультету. Добре, було б, щоб їх проводили відомі митці: художники, поети, письменники і композитори.

Формувати й розвивати особистість у стінах університету неможливо без опори на потужний духовно-моральний потенціал мистецтва.

Якщо заглянути в недалеку історію, то можна відмітити багато спільних рис, притаманних ФРН 60 – 80 **–** х років минулого століття і Україні сьогодення: галопуюче безробіття, незадовільне становище з професіями, радикалізація настроїв в суспільстві.

Ростуть радикальні настрої і в Україні. Рано чи пізно закінчиться війна на Сході України. На руках населення стільки зброї, що вже ніхто не може її й порахувати. Якщо життя народу не покращиться, а олігархічно **–** монополістичні клани не буде усунуто від влади, грабунок громадян не припиниться, можливо, появиться своя RAF. Тоді знадобиться німецький досвід подолання такої або подібної суспільної кризи.

Але краще вчасно провести докорінні політичні і соціально**–**економічні реформи та загальну педагогізацію українського суспільства.

Необхідно посилити соціальний контроль за сім'ями переселенців, учасників АТО, загиблих, що можливо у ході соціального інспектування, соціально**–**педагогічного впливу [8, с. 285].

Висновки і перспективи (Discussion). На основі аналізу наукових праць з проблеми дослідження, опублікованих у ФРН та в Україні, з'ясовано, що питання теорії і практики впливу педагогічних ідей й освіти на розвиток суспільства перебували й перебувають у центрі постійної уваги численних авторів. Спектр питань, що розглядалися і розглядаються дуже широкий. Науковцями доведено, що виховання і навчання, як чинник соціального поступу ніколи не втратять свого практичного значення, а виховання є головним методом соціального прогресу та соціальних реформ. Для прискорення соціально**–**економічного і політичного розвитку нашої країни потрібний такий соціальний інтелект, спричиненням якого є совість, честь, патріотизм, що живляться з традиційних джерел національної свідомості і звичаїв, етнопсихології та системи цінностей.

Україна перебуває в затяжній політичній і соціально-економічній кризі. Необхідні швидкі і дієві реформи у всіх сферах суспільного життя. Без підготовлених людей їх не зробити.

Такі підручники, як «Закон Божий», «Педагогіка», «Соціальна педагогіка», «Психологія», «Мистецтво» повинні стати настільними книжками у кожній сім'ї. Педагог, психолог, священик, культурний працівник, повинні стати на чолі докорінних змін у державі. Але для цього потрібно розробити і затвердити Державну програму з виховання усіх верств населення, яка б охоплювала маленьких дітей у сім'ї, у дитсадку, школі,університеті, всіх олігархів і монополістів. Щоб вони пам'ятали, що усі земні шляхи в підсумку ведуть до… кладовища і як їх зустрінуть на небі. Ці проблеми вимагають подальших досліджень, мають гарні перспективи і практичне значення. Окремого дослідження вимагає «Наука виховання» («Erziehungswissenschaft»), яка існує в ФРН з 70 - х років минулого століття як окрема дисципліна і характеризується великою кількістю наукових концепцій, методичних підходів.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості:У 2- х кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех. – К. :Либідь, 2003. – 344с.

2. Васютинський В. О. / Ціннісно- орієнтаційні площини сучасного українського суспільства / Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АНН України / За ред. С. Д. Максименка. – К. 2006. Т.8. – Вип. 6, С. 40 – 45.

3. Наконечна О.В. Соціально-педагогічна робота з постраждалими внаслідок військового конфлікту / О.В. Наконечна // Розвиток сучасної освіти: теорія,практика, інновації. Матер. III Міжн.наук.-практ.конф. 23-24 лютого 2017р. в Нац. універ. біор. і природ. України. Київ.: Міленіум, 2017. -336 с.

4. Подкасистый П. И. Педагогика: учеб. пособ. для студ. педвузов и педколеджей / [Под ред. П. И. Подкасистого]. – М. Пед. общество России, 2004. – 608 с.
5. Колективна монографія «Виховання особистості в контексті професійної підготовки студентів аграрних вищих навчальних закладів» Національний університет біоресурсів і природокористування України. За заг. ред. проф. С. М. Ніколаєнка, Київ – Ніжин, 2015. – 400с.
6. Bäumer G. Die historischen und sozialen Vorauszetzungen der Sozialpädagogik und die Entwicklung ihrer Theorie. In : Nohl, H. (Pallat, l. (Arsg.)(1929): Handbuch der Pädagogik, Sozialpädagogik./Bäumer G. Langensalze, S. 3 –17.
7. Mollenhauer K. (1959): Die Ursprünge der Sozialpädagogik in der industriellen Gesellschaft. / K. Mollenhauer, Weinheim. 1959.
8. Natorp P. (1968) : Aufgaben und Methoden der Sozialpädagogik. In: Röhrs,
H (Hrsg.) (1968). Die Sozialpädagogik und ihre Theorie./Natorp P. Frankfurt M., S. 1 – 10.

References

1. Bekh, I.D. (2003) Vykhovania osobystosti. U 2-kh kn. 2: osobystisno oriientovanyi pidkhid: naukovo–praktychni zasady. K. Lybid, 344.
2. Vasiutynsky V.O. (2006) Tsinisno–orientatsiini plosczyny suchasnogo ukrainskogo suspilstva: problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykhologii // Zb. nauk. prats Instytutu psykhologii imeni H.S.Kostiuka ANN Ukrainy. Za red. S.D.Maksymenka. K. 6, 40-45.
3. Podkasisty, P.I. (2004) Pedahohika: ucheb. posob. dla stud. pedvuzov i pedkoledzhei /[Pod red. P.I.Podkasistogo]. M. Ped. obschestvo Rosii, 608.
4. Nikolaenko, S.M. (2015) Vykhovania osobystosti v konteksti profesiinoi pidhotovky studentiv agrarnykh vyschykh navchalnykh zakladiv. Kyiv – Nishyn, 400.
5. Nakonechna, O.V. (2017) Sotsialno-pedahohichna robota z postrashdalymy vnaslidokv viiskovoho konfliktu. Rozvytok suchasnoi osvity: teoriia, praktyka, inovatsii. Materialy III Mishn. nauk prakt.konferents. 23 – 24 02.2017r. v Natsional. univer. bior. i pryrod. Ukrainy. K, 285.
6. Boimer, G. (1929) Die historishen und sotsialen Forauszettsungen der Zotsialpedagogik und die Entviklung ihrer Theorie. In: Nol, H. Palat, 1. Ausg.1929): Handbukh der Pedagogik, Zotsialpedagogik /G. Boimer Langenzaltse, 3 -17.
7. Molenhauer, K. (1959) Die Urspriunge der Sotsialpedahohik in der industriellen Gesellshaft. Vainhaim, 458.
8. Natorp, P. (1968) Aufgaben und Methoden der Zotsialpedagogik. In: Riors H. Hrsg. Die Zotsialpedagogik und ihre Theorie. Frankfurt M., 1-10.

ОБЩАЯ ПЕДАГОГИЗАЦИИ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА - РЕАЛЬНАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ И НАСУЩНОЕ ТРЕБОВАНИЕ НАШЕГО ВРЕМЕНИ

В. С. Максимчук

Аннотация. *Статья посвящена изучению и анализу опыта педагогического влияния на успешное развитие общества в условиях становления индустриальной и правовой Германии, а также необходимости всеобщей педагогизации в Украине. Отмечено, что образованность, духовность, высокое морально–психологическое состояние были всегда присущи украинскому народу, но столетия имперского рабства не прошли бесследно для украинской нации. Ко всему еще додаются последствия войны на Востоке Украины, потеря Крыма, усиленная информационная война. Нынешнее состояние духовности в обществе и каждого человека в отдельности стремительно ухудшается, что наглядно отражается в уголовной статистике. Особенно ценным для нас является немецкий опыт, преодоление духовности и морально–психологического кризиса среди молодежи во второй половине XX века. Акцентируется внимание на том, что всеобщая педагогизация украинского общества – реальная необходимость и насущное требование*

нашего времени в условиях военного, идеологического и морально–психологического давления со стороны государства-агрессора России и ее пособников. Это является важной составляющей национальной безопасности и стойкости нации. Подчеркивается роль искусства, которое является школой чувств и незаменимым средством воспитания культуры и морально–эстетических переживаний, формирует романтическую возвышенность, стремление к героическому, восхищение красотой природы и человеческого духа, чистотой мыслей, чувств и устремлений.Установлено, что вопросы влияния педагогических идей на общество, всегда находились в центре постоянного внимания государства и немецких ученых. А роль педагога в Германии всегда была определяющей в формировании личности и сегодня недаром он имеет статус государственного служащего. Предлагается внедрить в украинскую практику то, что может положительно повлиять на улучшение духовности и морально -психологического здоровья украинского народа.

Ключевые слова: *педагогизация, общество, морально-психологическое состояние, духовность, опыт, искусство, личность.*

GENERAL PEDAGOGIZATION OF UKRAINIAN SOCIETY - REAL NECESSITY AND GENERAL REQUIREMENT OF OUR TIME

V. S. Maksymchuk

Abstract. *The article is devoted to the study and analysis of experience of pedagogical influence on the successful development of society in the conditions of industrial and legal in Germany as well as the need for universal pedagogization in Ukraine. It was noted that education, spirituality, high moral psychological state have always been inherent to the Ukrainian people, but centuries of imperial slavery have left their mark for the Ukrainian nation. To all added further consequences of the war in the East of Ukraine, Crimea loss, enhanced information war. The current state of spirituality in society and every individual is rapidly deteriorating, which is reflected clearly in the criminal statistics. Especially valuable for us it is the German experience, overcoming spiritual and moral-psychological crisis among young people in the second half of the XX century. Attention is drawn to the fact that the general pedagogisation Ukrainian society – the need for a real and urgent demand of our time in terms of military, ideological and moral and psychological pressure on the part of the Russia as aggressor–state and its supporters, and it is an important component of national security and stability of the nation. The role of art, which is a school of the senses and an indispensable tool for education and culture of the moral and aesthetic experiences, forms a romantic situation, the pursuit of the heroic, the admiration of the beauty of nature and the human spirit, purity of thoughts, feelings and aspirations. It was found that the issues of the impact of pedagogical ideas on society, has always been the focus of constant attention of the state and German scientists. A teacher's role in Germany has always been a determining factor in the formation of personality and today no wonder he has civil servant status. It is proposed to introduce in the Ukrainian practice that can have a positive impact on improving the spiritual, moral and psychological health of the Ukrainian people.*

Keywords: *pedagogisation, society, moral and psychological state, spirituality, experience, skill, personality.*

поведения. Практической целью будущей педагогической деятельности является поддержка и усиление интереса к выбранной специальности. Активное профессиональное саморазвитие субъектов образовательного процесса выступает критерием развитости учебного заведения, а готовность к деятельности развивается на основе усвоения общих и профессиональных знаний, формирования необходимых для выполнения деятельности умений ы навыков, усовершенствования сформированных профессионально значимых качеств личности, способностей, важных для будущей профессиональной деятельности. Формирование готовности к профессиональному саморазвитию будущего преподавателя дизайна непосредственно связано с самопознанием, самообразованием, саморегулированием и самооценкой.

Ключевые слова: *саморазвитие, профессиональное саморазвитие, готовность к профессиональному саморазвитию.*

SCIENTIFIC ESSENTIALITY OF READINESS OF FUTURE TEACHERS OF DESIGN FOR PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT

V. L. Malinkina

Abstract. *The article identified the nature and structure of readiness of future teachers of design for professional self-development. It was determined that professional self-development of the teacher is a necessary condition, manner and criteria of becoming a professional during the training. The process of formation of readiness for professional self-development of the future teacher of design has its own specifics and includes the development of the personality, which owns creative thinking, intelligence, professional ability, is capable of destroying everything that is already common to be able to make flexible decisions in difficult situations. An important factor that promotes to the efficiency of formation of readiness for professional self-development of the future teacher of design, is the formation of students' motivation and value attitude for teaching. The process of formation of motivational-value relations is very complex and is linked to personal transformations of the future teacher is a change of values, motivations, abilities, experience of communication, activity and behavior. The practical goal of a future educational activity is to support and strengthen interest in the chosen specialty. Active professional self-development of the educational process stands criterion of development of the institution and the readiness to develop activities based on the mastering of general and professional knowledge formation necessary for the implementation of activities and skills, improving existing professionally significant personal qualities and abilities that are important for future careers. Formation of readiness for professional self-development of the future teacher of design is directly related to self-knowledge, self-education, self-regulation and self-esteem.*

Key words: *self-development, professional self-development, readiness to professional self-development.*

УДК 37.015.31:316.42-053.81/:77

ФОТОМИСТЕЦТВО У КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Д. Ю. МАЛКОВ, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: dum07@mail.ru
Т. М. МАСЛОВА, аспірант КНУКіМ (м.Київ)
E-mail: maslova@mail.ru

Анотація: *В статті розкрито вплив фотомистецтва на соціокультурне виховання молоді. Визначено завдання клубів за місцем проживання що пов'язані із соціалізацією молоді, їх соціокультурним дозвіллям у поза навчальний час. Визначено роль молодого фотографа в умовах соціокультурної діяльності клубу. Формування уявлення про навко-*

© Д.Ю. Малков, Т.М.Маслова, 2017

лишній світ, про взаємодію особистості і суспільства, виховуванню позитивних якостей; розширенню спектру видів діяльності. Визначено принципи, цілі, завдання, зміст та форми діяльності молодих та талановитих фотографів у структурі клубу за місцем проживання. Розглянуто основні елементи системи соціокультурної діяльності клубу за місцем проживання, а саме: мету, завдання, зміст діяльності.

***Ключові слова**: фотомистецтво, соціокультурне виховання, клуб за місцем проживання.*

Актуальність. (Introduction). Розгляд соціального контексту дозвілля молоді відбувається з урахуванням нових наукових розробок у педагогіці вищої школи на фоні певної девальвації класичних цінностей, притаманних сучасному українському суспільству, що призводить до виявлення та розробки нових підходів у структурно-функціональній діяльності з соціокультурного виховання молоді.

Методи (Methods). У статті використанно теоретичні методи наукового дослідження: аналіз і синтез, абстрагування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). В основах вікової та педагогічної психології вченими визначено, що у юнацькому віці набуває актуальності суспільно-корисна, соціально значуща індивідуально-особистісна діяльність [2; 3; 5; 10; 11; 12]. Відповідно до цього, формування соціального досвіду молоді повинно відбуватись завдяки організації спільної соціально-виховної, суспільно-корисної, соціокультурної діяльності, що включає і фотомистецтво.

Слід пам'ятати, що під час включення до усвідомленої діяльності молодь вирішує життєво важливі для неї завдання: пізнання себе, самоствердження, визначення майбутньої професії; визначення кола спілкування, включення у міжособистісну взаємодію. Для здійснення вірного вибору молодій людині необхідно зрозуміти себе, свої індивідуальні особливості, пізнати себе, з'ясувати свої можливості та здібності.

Результати (Results). Клуби за місцем проживання допомагають вирішувати завдання, пов'язані із соціалізацією молоді, їх соціокультурним дозвіллям у позанавчальний час, моральним вихованням, духовним і фізичним розвитком та майбутнім професійним становленням, у тому числі і фотомайстарність. Власне кажучи, клуби виступають тим соціальним інститутом, який сприяє успішному залученню молоді до соціокультурної діяльності.

Ми впевнені, що залучення молоді до клубів сприяє саморозкриттю внутрішнього світу особи, виявленню в неї головного, адже така діяльність відбувається разом з близькими за духом людьми. Шлях самопізнання дуже важкий для юнацького віку, тому студенту-практиканту (фотографу, оператору) необхідно конструювати різноманітні та близькі до реального життя ситуації, за допомогою яких молодій людині було б легше пізнати та реалізувати себе.

Діяльність молоді найчастіше базується на інтуїтивних уявленнях про себе. Особистість молодої людини в соціокультурній діяльності клубу розкривається, перш за все, в соціальному аспекті – як представника тієї чи іншої організації, асоціації, клубу. В клубі інтуїтивні уявлення про самого себе стають усвідомленими завдяки соціальним характеристикам особистості, соціальному статусу, що розкриває положення молодої особи в колективі, а також завдяки системі соціальних ролей – стійких соціальних функцій, які кожен виконує під час спілкування. Статус та роль надають кожній особі право творчо підходити до обраної ним справи та стимулюють процес засвоєння знань, удосконалення самого себе.

Таким чином, самовизначення та саморозвиток молодого фотографа в умовах соціокультурної діяльності клубу здійснюється завдяки: формуванню у них уявлення про навколишній світ, про взаємодію особистості і суспільства, виховуванню позитивних якостей; розширенню спектру видів діяльності як основи для надбання життєво важливих знань, умінь та навичок; удосконаленню досвіду як професійного фотографа щодо впливу на мотиваційну сферу особистості вихованців, стимулюванню процесу самовизначення, самореалізації молодої людини.

Процес соціалізації молоді у сфері соціокультурної діяльності та діяльності фотографа сприяє укріпленню та розширенню зв'язків із сім'єю та суспільством, громадськістю, подоланню внутрішніх конфліктів, реалізації творчого потенціалу. Виховне значення соціокуль-

турної діяльності клубу забезпечується завдяки індивідуальному підходу, наданню молоді права вибору найбільш вагомої для них справи та єдності установок всіх зацікавлених осіб даного соціального середовища.

Аналізуючи теорії соціалізації, ми дійшли висновку, що соціалізація розуміється як засвоєння особистістю ставлень, соціальних якостей, що будуть характеризувати її на наступних етапах розвитку.

Отже, аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної, соціально-педагогічної літератури дав нам змогу усвідомити те, що формування особистості протягом її життєвого шляху відбувається під впливом: макрофакторів, мезофакторів, мікрофакторів та суб'єктивних факторів. Таким чином, структурними компонентами процесу формування соціальної особистості є: освіта, навчання, виховання тощо. Всі ці структурні компоненти доволі повно представлені у діяльності клубів.

Аналіз літератури з проблем дослідження [1; 3; 6; 7; 8; 11] дозволяє дійти висновку, що *соціалізація є двостороннім процесом, який включає особистість в систему суспільних відносин та допомагає самостійному відтворенню цих відносин*. З одного боку – це процес адаптації молоді до суспільства шляхом засвоєння соціального досвіду, норм, правил, притаманних як суспільству, так і окремій групі. З іншого – це процес саморозвитку та самореалізації, під час якого відбувається актуалізація засвоєних систем, зокрема завдяки соціокультурній діяльності у клубах.

Суттєвим компонентом системи соціокультурної діяльності клубів є виховний потенціал власне клубу як суспільного явища а саме: Діяльність фотомайстра. Під час відвідування клубних занять, занять суспільно-корисної, культурно-дозвіллєвої діяльності відбувається формування та розвиток соціального досвіду молоді. Для забезпечення цього необхідно, щоб робота клубів планувалась, спираючись на соціальні замовлення кожної окремо взятої молодої людини та суспільства в цілому.

Клуби є добровільними, самокерованими стосунками дітей, молоді та дорослих. Діяльність такого формування повинна бути спрямованою не на допомогу молоді пристосуватись до моральних еталонів дорослих членів суспільства, а на допомогу їм увійти до системи суспільних відносин, сформувати в них прагнення до самовдосконалення, творчості, сприяти самовизначенню особистості у процесі організації різних форм діяльності [8; 9]. Тільки пізнаючи світ та самого себе в цьому світі через само сприйняття, маючи різноманітні стосунки з людьми, молода людина може усвідомити себе як особистість.

Висновки і перспективи (Discussion). У процесі теоретичного аналізу ми розглянули основні елементи системи соціокультурної діяльності клубу за місцем проживання, а саме: мету, завдання, зміст діяльності; визначили їх взаємозв'язки і можемо стверджувати, що діяльність клубу за місцем проживання визначається метою, конкретизується завданнями та відображається у змісті роботи. Особливості діяльності клубу за місцем проживання відображаються у принципах, цілях, завданнях та у змісті діяльності. Таким чином, принципи, цілі, завдання, зміст та форми діяльності становлять єдине ціле – структуру системи діяльності клубів за місцем проживання. Аналіз компонентів систем соціокультурної діяльності клубу за місцем проживання дозволяє вважати, що вони, як і будь-які інші суспільні структури, проходять такі стадії: 1) стадія виникнення; 2) стадія організації; 3) стадія розвитку. За сучасних умов вільного вибору молоддю форм соціокультурної організації дозвілля, відповідної їхнім запитам, у нашому випадку фотомистецтва, вирішальним чинником життєдіяльності клубів місцем проживання є бажання відвідувати клуб та діяти у ньому. Поява такого бажання спричинена низкою факторів, а саме: у клубах молодь має рівні права при участі у соціокультурній діяльності, рівні стартові можливості розвитку творчих умінь; клуб бере на себе роль компенсатора відносно однолітків, незадоволених своїм становищем у класі чи таких, які відчувають психологічний дискомфорт у сім'ї; клуби за місцем проживання, створюючи необхідні умови для орієнтації молоді у системі соціальних, моральних цінностей, допомагають їм здійснювати індивідуальний вибір позитивних життєвих цілей і установок; уміння, що формуються в процесі роботи клубів, дозволяють молоді взаємодіяти один з одним та з дорослими, самоствердуватись у співпраці з однолітками. Таким чином, клуби за місцем проживання сприяють соціокультурному розвитку молоді, їх суспільному та моральному становленню. Залучення молодої людини до діяльності клубу за місцем проживання сприяє його самост-

вердженню та самореалізації. Клуб за місцем проживання сприяє створенню умов в спільній соціально-орієнтованій діяльності та, водночас надає можливості для створення таких умов державою і суспільством. На нашу думку, наскрізною ідеєю побудови структурно-функціональної моделі діяльності клубу за місцем проживання є ідея соціокультурної взаємодії, складовою якої є педагогічна взаємодія**.** Діяльність клубів за місцем проживання, розглядається нами як система, що сприяє підготовці молоді до життя й може здійснюватись на основі визначення загальних особливостей, що характеризують дану систему як соціальну.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.П. та інші / Соціальна робота / Андрущенко В.П., Бех В.П., Лукашевич М.П., Минович І.І. / Ін-т вищої освіти АПН України; Держ. Центр соціальних служб для молоді. – К. – УДЦССМ, 2001. – 440с.
2. Божович Л.И. Проблемы формирования личности. – Воронеж: НПО МОД ЭК, 1995. – 352с.
3. Вайнола Р. Х. Формування творчої особистості школяра в системі виховної роботи: Дис... канд. пед. наук / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 1998. – 182 с.
4. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика пресс, 1996. – 536с.
5. Ельконин Д.Б. Проблемы возрастной и педагогической психологи: Избранные психологические труды / Под ред. Д.И. Фельдштейн – М.: Изд-во Междунар пед академии, 1995. – 224с.
6. Капская А.Й. Формирование готовности студента педвуза к исполнительско-речевой деятельности в системе профессиональной подготовки. Дис.д-ра.пед.наук: 13.00.01 – К., 1989. – 370с.;
7. Малков, Д.Ю.. Соціалізація підлітків у клубних об'єднаннях за місцем проживання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Д. Ю. Малков ; наук. кер. Р. Х. Вайнола ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ, 2005. - 20 с.
8. Поплавський Михайло Михайлович. Формула успіху. – К., 2000. – 115с.
9. Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива. – М.: Просвещение, 1988. – 230 с.
10. Соціальна педагогіка: Навч.-метод. комплекс / Барахтян М. М., Безпалько О.В., Вайнола Р.Х., Долинська Л.В., Капська А.Й. / За ред. А.Й. Капської. Держ. центр соціальних служб для молоді Держ. комітету України у справах сім'ї та молоді; Каф. соціальної педагогіки Нац. Пед. ун-ту ім. М.П.Драгоманова — К. : ДЦССМ, 2003. — 335 с.
11. Вікторова Л. В. Професійна підготовка соціальних працівників / соціальних педагогів до професійної діяльності: колективна монографія / Л. В. Вікторова, Т. І. Ковальчук, О. Б. Кошук, С. О. Кубіцький, О. В. Лапа, П. Г. Лузан, О. В. Наконечна, О. М. Прохорчук, І.В. Сопівник, Р. В. Сопівник, Р. О. Тарасенко, Н. Т. Тверезовська. – К.: ЦП «Компринт», 2016. – 589 с.
12. Viktorova L. Organizational and methodical aspects of teaching foreign students / L. Viktorova // ScienceRise : Pedagogical Education. - 2016. - № 7 (3). - P. 22-27. - Access : http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2016_7_6.

References

1. Andrushchenko, V.P., Bekh, V.P., Lukashevych, M.P., Mynovych, I.I. (2001) Sotsialna robota [Social work]. K: UDTsSSM, 440.
2. Bozhovich, L.I. (1995). Problemy formirovaniya lichnosti [Problems of forming of personality]. Voronezh: NPO MOD EK, 352.
3.Vaynola, R. H. (1998) Formuvannya tvorchoyi osobistosti shkolyara v sistemi vihovnoyi roboti [Forming of creative personality of schoolschildren in the system of pedagogical work]. Kyiv, 182.
4.Vygotskyi, L.S. (1996) Pedagogicheskaya psihologiya [Pedagogical psychology]. Pedagogika press, 536.

5.Elkonin, D.B. (1995) Problemy vozrastnoy i pedagogicheskoy psihologi [Problems of age and pedagogical psychologists]. Mezhdunarodnye pedagogicheskie akademii, 224.

6.Kapskaya, A.Y. (1989) Formirovanie gotovnosti studenta pedvuza k ispolnitelsko-rechevoy deyatelnosti v sisteme professionalnoy podgotovki [Forming of readiness of student of teacher university to technical-vocal activity in the system of professional preparation]. Kyiv, 370.

7.Malkov, D.Yu.(2005) Sotsializatsiya pidlitkiv u klubnih ob'ednannyah za mistsem prozhivannya [Socialization of teenagers in associations of club location] National Pedagogical Dragomanov University. Kiyiv, . − 20 s.

8.Poplavskiy, Mihaylo Mihaylovich. (2000) Formula uspihu. [Formula for success] Kyiv,115

9.Suhomlinskiy, V.A. (1988). Metodika vospitaniya kollektiva [Method of education of members]. Moscow, 230.

10.Barahtyan, M. M., Bezpalko, O.V., Vaynola, R.H., Dolinska, L.V., Kapska, A.Y. (2003). Sotsialna pedagogika [Social pedagogy]. Kyiv , Ukraine : National Pedagogical Dragomanov University , 335.

11. Viktorova, L. V. Kovalchuk, T. I., Koshuk, O. B., Kubitskiy, S. O., Lapa, O. V., Luzan, P. H., Nakonechna, O. V., Prokhorchuk O. M., Sopivnyk, I. V., Sopivnyk, R. V., Tarasenko, R. O., Tverezovska, N. T. (2016). Profesiyna pidgotovka sotsialnih pratsivnikiv / sotsialnih pedagogiv do profesiynoyi diyalnosti [Professional preparation of social workers / social teachers to professional activity]. Kyiv, Komprint, 589.

12. Viktorova L. (2016) Organizational and methodical aspects of teaching foreign students / L. Viktorova // ScienceRise : Pedagogical Education. - 7 (3). - 22-27. - Access : http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2016_7_6

ФОТОИСКУССТВО В КОНТЕКСТЕ СОЦИОКУЛЬТУРНОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ

Д. Ю. Малков, Т. Н. Маслова

Аннотация. *В статье раскрыто влияние фотоискусства на социокультурное воспитание молодежи. Определены задачи клубов по месту жительства связанные с социализацией молодежи, их социокультурным досугом во вне учебное время. Определена роль молодого фотографа в условиях социокультурной деятельности клуба. Формирование представления об окружающем мире, о взаимодействии личности и общества, воспитание положительных качеств; расширению спектра видов деятельности. Определены принципы, цели, задачи, содержание и формы деятельности молодых и талантливых фотографов в структуре клуба по месту жительства. Рассмотрены основные элементы системы социокультурной деятельности клуба по месту жительства, а именно: цели, задачи, содержание деятельности.*

Ключевые слова: *фотоискусство, социокультурное воспитание, клуб по месту жительства.*

PHOTO ART IN THE CONTEXT OF SOCIAL-CULTURAL EDUCATION OF YOUTH

D. Yu. Malkov, T.N. Maslova

Abstract. *In article influence of photoart on sociocultural education of youth is opened. The tasks of clubs of the residence connected with socialization of youth, their sociocultural leisure in out of school hours are defined. The role of the young photographer in the conditions of sociocultural activity of club is defined. Formation of idea of the world around, about interaction of the personality and society, education of merits; to expansion of a range of kinds of activity. The principles, the purposes, tasks, contents and forms of activity of young and talented photographers in structure of club are determined by the place of residence. Basic elements of system of sociocultural activity of club at the place of residence are considered, namely: purposes, tasks, content of activity.*

Key words: *photoart, sociocultural education, club at the place of residence.*

УДК 378:37.091.113:005.591.6

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Л. В. МІСЬКЕВИЧ, аспірант
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: luydmula14@gmail.com

Анотація. *У статті визначено понятійно-категоріальний апарат формування готовності майбутніх керівників навчальних закладів до використання інноваційних технологій управління у професійній діяльності. Основними поняттями дослідження є: «освіта», «навчальний заклад», «управління навчальним закладом», «майбутній керівник навчального закладу», «керівник навчального закладу», «інноваційні технології управління», «професійна діяльність».*

Ключові слова: *освіта, навчальний заклад, управління навчальним закладом, майбутній керівник навчального закладу, керівник навчального закладу, готовність, інноваційні технології управління, професійна діяльність.*

Актуальність (Introduction). Протягом останніх років в навчальних закладах України спостерігається недостатній рівень їх організаційної діяльності. Адже в результаті навчання випускники, отримуючи дипломи, не готові приступити до виконання своїх професійних обов'язків. Ще одним аспектом є те, що дипломи в українських закладах освіти не завжди визнаються іноземними країнами. Значною мірою це пов'язано з вміннями та готовністю керівників навчальних закладів до професійної діяльності. Особливо враховуючи сучасний глобальний технічний, інноваційний та інформаційний розвиток суспільства, значну увагу слід акцентувати на підготовці майбутніх фахівців та розвитку їхніх професійних навичок. Майбутні керівники навчальних закладів повинні бути готові у майбутньому до використання інноваційних технологій управління у професійній діяльності, відповідаючи тим самим на сучасні запити суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Дослідження питання управління навчальними закладами та використання керівниками інноваційних технологій управління у професійній діяльності проводилося багатьма вченими. Сутність освітніх інновацій та їх класифікацію, ґенезу управлінських процесів у кінці XX століття, сучасні принципи, функції та методи управління в ринкових умовах, наукові засади розвитку освітніх закладів як відкритих соціально-педагогічних систем розглядалися в працях науковців: Ю. Атаманчука, Л. Ващенка, Л. Даниленко, Г. Єльникової, Л. Каленіної, В. Ковальчука, Л. Лабзенка, О. Мармази, О. Набоки, С. Ніколаєнка, В. Олійника, М. Поташника, Т. Рожнової, Н. Романенка, Є. Хрикова.

Мета (Purpose) - визначити понятійно-категоріальний апарат формування готовності майбутніх керівників навчальних закладів до використання інноваційних технологій управління у професійній діяльності.

Методи (Methods). У процесі визначення понятійно-категоріального апарату формування готовності майбутніх керівників навчальних закладів до використання інноваційних технологій управління у професійній діяльності було проаналізовано основні поняття даного питання у педагогічній літературі.

Результати (Results). Протягом тривалого періоду спостерігаються значні труднощі в системі управління навчальними закладами. Це пов'язано з виникненням розбіжностей між швидким темпом розвитку інновацій та вимог до особистісних і професійних якостей науково-педагогічних працівників, та недостатнім рівнем готовності майбутніх управлінців до використання інновацій у професійній діяльності. Адже керівники закладів освіти повинні працювати в нових соціально-економічних умовах та відповідати вимогам соціуму. Враховуючи сучасний динамічний розвиток суспільства, виникла необхідність у вдосконаленні організаційної діяль-

© Л.В. Міськевич, 2017

ності навчального закладу, шляхом використання керівниками інноваційних технологій управління.

Як зазначає С. Ніколаєнко, ***освіта*** - це важливий ресурс розвитку інтелектуального, духовного і морального потенціалу всієї нації, і від її успішного розвитку залежить майбутнє кожної країни. Необхідно вчитись управляти на рівні економіки знань, інноваційної економіки, винаходити та конкурувати. Потрібно побудувати базис інноваційної культури, системи створення унікальних знань, оскільки знання, як уже зазначалося, - це влада і капітал для збереження народу [13]. З огляду на це, діяльність навчальних закладів має бути спрямована не тільки на засвоєння студентами теоретичного матеріалу, а й насамперед на всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями [6]. За визначенням В. Кременя термін **"*освіта"*** розглядається як цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок або щодо їх вдосконалення. Процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь та навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості [5]. Узагальнено можемо сказати, що ***освіта*** – це безцінне багатство та світове надбання, яке сприяє інтелектуальному та розумовому розвитку людства, підвищує освітній рівень народу, формує особистість людини і патріота, та виховує високі морально-етичні якості громадянина.

Як написано в Законі України "Про освіту" термін ***"навчальний заклад"*** (заклад освіти) визначається як юридична особа публічного або приватного права, що провадить освітню діяльність відповідно до своїх установчих документів [6]. Закладом освіти вважаємо таку установу, діяльність якої спрямована на розвиток освіти, проведення навчального процесу з метою надання знань, вмінь та навичок студентам, та розвитку їхнього професіоналізму. Ці два поняття взаємопов'язані між собою як у теоретичному плані так і практичному. Мається на увазі здійснення освітньої діяльності у навчальному закладі. Проаналізувавши термін "навчальний заклад", доцільно буде визначити сутність поняття "управління навчальним закладом".

Поняття ***"управління навчальним закладом"*** розглядається як цілеспрямована активна взаємодія керівників, громадськості та інших учасників науково-педагогічного процесу, спрямована на його впорядкування, переведення на більш високий рівень заради заданого результату [14]. За визначенням російських школознавців управління навчальним закладом характеризується як специфічна діяльність, в якій її суб'єкти за допомогою планування, організації, керівництва та контролю забезпечують організованість (інтегрованість) спільної діяльності учнів, педагогів, батьків, обслуговуючого персоналу та її спрямованість на досягнення освітніх цілей та цілей розвитку навчального закладу [1,2,3]. Тобто під цим поняттям можемо вважати виконання керівниками їхніх обовязків та реалізації управлінської діяльності.

Ключовою фігурою у здійснення управлінської діяльності освітнього закладу виступає ***керівник навчального закладу***. Сучасний управлінець навчального закладу є трансформатором оновленого змісту освіти, освітніх технологій, форм та методів навчання, виховання й розвитку особистості, піклується про власну управлінську діяльність, про впровадження елементів новизни, оригінальності, тобто всього того, що необхідне для забезпечення реформування навчально-виховного та навчально-виробничого процесу в закладі освіти та підвищення результативності управлінської діяльності [18]. Керівник – це головна особа у керівній ланці будь-якої установи, яка організовує діяльність всієї системи діяльності навчального закладу, реалізовує управлінську діяльність та його рішення є найважливішим і остаточним.

Для більш ширшої характеристики поняття керівника проаналізуємо певні нормативні документи. У статті 34 Закону України "Про вищу освіту" визначені функціональні обов'язки керівника вищого навчального закладу. Серед яких міститься таке положення, яке вимагає глибокого професіоналізму, практичної і теоретичної підготовки. "…керівник відповідає за

впровадження освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності у вищому навчальному закладі…" [7]. Окрім того, права, обов'язки та відповідальність керівника вищого навчального закладу відображаються в контракті. Типовий контракт із керівником державного вищого навчального закладу містить такі складові у своїй структурі: загальні положення, права і обовязки сторін, оплату праці та соціально-побутове забезпечення керівника, та внесення змін і доповнень до контракту та його припинення [14].

Майбутні керівники навчальних закладів отримують знання, вміння та навички у навчальних закладах під час навчально-виховного процесу. Протягом цього періоду освітній процес повинен сприяти засвоєнню студентами знання з теорії управління, філософії, соціології та психології управління, педагогіки, інформаційних технологій, менеджменту, рідної та іноземної мови тощо. Як зазначає Н. Сас [17] ***«майбутній керівник навчального закладу»*** - це студенти-магістранти спеціальності «Специфічні категорії. Управління навчальними закладами», які на основі власного бажання та за результатами вступних випробувань здійснюють професійну підготовку у системі вищої професійної освіти України. У цій підготовці важливу роль відіграють викладачі. Тому необхідним є постійне фахове вдосконалення педагога, яке забезпечується диференціальним підходом до вдосконалення конкретних спеціальних знань, залежно від типу його професійної діяльності, що в свою чергу вимагає високої педагогічної майстерності [9]. Визначальною рисою є взаєморозуміння та творча співпраця під час освітнього процесу. За таких умов важливим є вміння організувати навчальний процес як взаємодію, спрямовану на розвиток особистості, здійснювати культуротворчу життєтворчу місію [2].

Готовність майбутніх фахівців є показником якості підготовки та може бути охарактеризована сукупністю знань, умінь та навичок, отриманих студентом у результаті навчання. В свою чергу, під професійною готовністю розуміють сукупність професійних якостей, набутих студентом під час навчального процесу або професійної підготовки [4]. С. Янкевич розглядає поняття ***"готовність"*** як сукупність здібностей, що включають в себе певні якості та властивості особистості; готовність як певний особистісний стан; готовність як стійка властивість особистості [12]. Проаналізувавши вище зазначене можемо сказати, що готовність – це сукупність отриманих знань, умінь, навичок та здібностей в процесі навчального процесу, які є необхідними для подальшої професійної реалізації.

Одним із важливим завдань, які покладаються на керівників навчальних закладів є впровадження в управлінську діяльність ***інноваційних технологій управління,*** а саме нових сучасних методів у навчально-виховний та управлінський процеси, завдяки наявності відповідних знань, вмінь та навичок менеджера освіти [15]. За І. Дичківською, ***інноваційна діяльність*** – це складний і багатоплановий феномен, який своїм змістом охоплює: процес взаємодії індивідів, спрямований на розвиток, перетворення об'єкта, переведення його в якісно новий стан; системну діяльність щодо створення, освоєння та застосування нових засобів: особливий вид творчої діяльності, що об'єднує різноманітні операції і дії, спрямовані на набуття нових знань, технологій, систем [10]. За визначенням Т. Рожнової, ***управлінські інноваційні технології*** – це сукупність методів, операцій і прийомів, послідовне виконання яких забезпечує вирішення інноваційного управлінського завдання і сприяє якісному розвитку як окремого суб'єкта управління, так і всієї освітньої системи навчального закладу [16]. Тобто під ***інноваційними технологіями управління*** розуміємо щось таке нове, якого не було раніше і воно сприятиме розвитку освітньої установи; це сучасні вдосконалені відповідно до вимог суспільства методи та прийоми, які керівник буде застосувати у професійній діяльності з метою подальшого розвитку закладу освіти.

Професійна діяльність представляє собою складну багатоелементну динамічну систему і по суті є управлінською діяльністю. Суттєвими для визначення змісту професійної діяльності є виявлення професійно важливих якостей, функціональних можливостей і відносин [1]. У зв'язку з такими вимогами чітко зрозуміло, що студенти повинні не тільки виконувати певні операції, а й творчо мислити, зіставляти та аналізувати факти, аргументовано захищати власну точку зору, мати достатню теоретичну підготовку та вміти реалізувати її на практиці. Для цього педагогам потрібне розуміння того, що сьогодні вже неможливо викладати традиційно, коли у центрі навчального процесу перебуває педагог, а студенти пасивно приймають матеріал [3].

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, аналіз педагогічної літератури та різних трактувань основних понять досліджуваної теми дозволив нам визначити понятійно-категоріальний апарат формування готовності майбутніх керівників навчальних закладів до використання інноваційних технологій управління у професійній діяльності. Подальшими напрямками нашого дослідження є модель формування готовності майбутніх керівників навчальних закладів до використання інноваційних технологій управління у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Березняк Е. С. Руководство современной школой / Е. С. Березняк – М. : Педагогика, 1983. –197 с.
2. Веснин В. Р. Основы менеджмента / В. Р. Веснин – М. : Экономика, 1996. – 471 с.
3. Внутришкольное управление: Вопросы теории и практики / Под ред. Г. И. Шамовой. – М. : Педагогика, 1991. – 395 с.
4. Евдалова В. Б. Дополнительное образование детей: учебник для студ. пед. Училищ и колледжей / Е. Б. Евдалова, Л. Г. Логинова, Н. М. Михайлова. - М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004.- 349с.
5. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. – Акад. пед. наук України, К: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Закон України "Про освіту" [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2OZ7LA.html.
7. Закон України “Про вищу освіту”.- [Електронний ресурс].- Режим доступу: http//zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.
8. Ковальчук В. І. Актуальність упровадження інноваційних підходів до організації навчального процесу в ПТНЗ / В. І. Ковальчук. // Збірка статей науково-практичної конференції "Інновації, творчість-інвестування в майбутнє".. – 2014. – С. 18–22.
9. Ковальчук В. І. Інноваційні підходи до організації навчального процесу в ПТНЗ: спецкурс для підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти / В. І. Ковальчук. - К.: Шк. світ, 2009. - 136 с.
10. Ковальчук В. І. Інновації у навчально-виховному процесі загальосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] / В. І. Ковальчук. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://elibrary.kubg.edu.ua/2558/.
11. Максименко С. Д. Фахівця потрібно моделювати: (Наукові основи готовності випускників педвузу до педагогічної діяльності) / С. Д. Максименко, О. М. Пелех - Рідна школа. – 1994. – № 3–4. – С. 62–72.
12. Мул С. А. Логіко-теоретичний аналіз проблеми "психологічна готовність" особистості / С. А. Мул // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць К-ПНУ ім. І. Огієнка та Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – 2010. – Вип. 7. – С. 465-475.
13. Ніколаєнко С. М. Законодавча база управління навчальними закладами: навчальний посібник / С. М. Ніколаєнко – К.: НУБіП України, 2015. – 225 с.
14. Ніколаєнко С. М. Керівник навчального закладу: навчальний посібник / С.М. Ніколаєнко. – Київ: НУБіП України, 2016. – 172с.
15. Пінчук Д. М. Інноваційні управлінські технології як чинник зростання ефективності управління навчальним закладом [Електронний ресурс] / Д. М. Пінчук – Режим доступу до ресурсу: http://zavantag.com/docs/464/index-2837578.html.
16. Рожнова Т. Є. Управлінські технології - засіб оптимізації управління вищим навчальним закладом [Електронний ресурс] / Т. Є. Рожнова - Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/10065/.
17. Сас Н. М. Обґрунтування необхідності та можливості професійної підготовки майбутніх керівників навчальних закладів до інноваційної компоненти професійної діяльності в умовах магістратури за спеціальністю «Специфічні категорії. Управління навчальним закладом» [Електронний ресурс] / Н. М. Сас - Режим доступу: http://nymph.edu.ua>UEK_1_221-222012-_24.
18. Сергеєва Л. М. Сучасні орієнтири змісту управлінської компетентності керівника навчального закладу [Електронний ресурс] / Л. М. Сергеєва – Режим доступу до ресурсу: http://tme.umo.edu.ua/docs/3/10sereel.pdf

References

1. Berezhnjak, E. S. (1983). Rykovodstvo shkoloi [Management of contemporary school]. M. : Pedagogika, 197.
2. Vesnin V. R. (1996). Osnovy menezhmenta [Management fundamentals]. Ekonomika, 471.
3. Vnutrishkol'noe upravlenie: voprosy teorii i praktiki [Intraschool management: theory and practice questions] / Pod. red. G. I. Shamovoi. (1991). M.: Pedagogika, 395.
4. Evdalova, V. B., Evdalova, E. B., Loginova, L. G., Mikhailova, N. M. (2004). Dopolnitel'noe obrazovanie detei: uchebnik dlja stud ped. uchilishch I kolledzhei [Additional child education: manual for the students of ped. schools and colleges]. M.: Gumanitar. izd. tsentr VLADOS. 349.
5. Entsyklopedija osvity [Encyclopedia of education] / za red V. G. Kremenja. (2008) – Akad. ped. nauk Ukrainy, K.: Uirinkom Inter, 1040.
6. Zakon Ukrainy "Pro osvitu" [Law of Ukraine "About education"]. Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2OZ7LA.html.
7. Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" [Law of Ukraine "About higher education"] Available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.
8. Koval'chuk, V. I. (2014). Aktual'nist' uprovadzhennja innovatciinykh pidhodiv do organizatcii navchal'nogo protcesu v PTNZ [Actually of innovative approaches implementation to the organization of learning process at VS]. Zbirka stattei naukovo-praktychnoi konferentcii "Innovatcii, tvorchist' – investuvannja v maibutnje". 18-22.
9. Koval'chuk, V. I. (2009). Innovatsiini pidhody do organizatcii navchal'nogo protcesu v PTNZ: spetckurs dlja pidvyshchennja kvalifikatcii kerivnyh i pedagogichnyh kadriv osvity [Innovative approaches to organization of learning process at VS: special course for mamagers and ped. workers qualification increase]. K.: Shk. svit, 136.
10. Koval'chuk, V. I. (2013). Innovatsii u navchal'no-vyhovnomu protcesi zagal'noosvitnih navchal'nyh zakladiv [Innovations in the educational process at the general educational schools]. Available at: http://elibrary.kubg.edu.ua/2558/.
11. Maksymenko, S. D., Peleh, O. M. (1994). Fahivtsja potribno modeljuvaty [Need professional model]: (Naukovi osnovy gotovnosti vypusknykiv pedvuzu do pedagogichnoi dijal'nosti). Ridna shkola. № 3-4. 62 – 72.
12. Mul, S. A. (2010). Logiko-teoretychnyi analiz problem "psyhologichna gotovnist'" osobystosni [Logic and theoretical analysis of the problem of the psychological readiness of individual]. Problemy suchasnoi psyhologii : zb. nauk. pratc' K-PNU im. Ogienka ta In-tu psyhologii im. G. S. Kostjuka NAPN Ukrainy. Vyp. 7. - 465-475.
13. Nikolaenko, S. M. (2015). Zakonodavcha baza upravlinnja navchal'nymy zakladamy: navchal'nyi posibnyk [Legislative framework of management of educational establishment s]. K.: NUBiP Ukrainy, 225.
14. Nikolaenko, S. M. (2016). Kerivnyk navchal'nogo zakladu: navchal'nyi posibnyk [Manager of educational establishment: a manual]. K.: NUBiP Ukrainy, 172.
15. Pinchuk, D. M. Innovatciini upravlins'ki tehnologii jak chynnyk zrostannja efektyvnosti upravlinnja navchal'nym zakladom [Innovative Management technologies as a factor of increase of effectiveness of educational establishment management]. Available at: http://zavantag.com/docs/464/index-2837578.html.
16. Rozhnova, T. E. Upravlins'ki tehnologii – zasib optymizatcii upravlinnja vyshchym navchal'nym zakladom [Management technolodies – means to optimize the management of higher education institution]. Available at: http://eprints.zu.edu.us/10065/.
17. Sas, N. M. Obgruntuvannja neobhidnosti ta mozhlyvosti profesiinoi pidgotovky maibytnih kerivnikiv navchal'nyh zakladiv do innovatciinoi komponenty profesiinoi dijal'nosti v umovah magistratury za spetcial'nistju "Spetcyfichni kategorii. Upravlinnja navchal'nym zakladom" [Foundation of necessary and opportunity of professional preparation of future managers of educational establishments to the innovative component of professional activity in terms of master's degree "Specific categories. Educational establishment management"]. Available at: http://nuph.edu.ua>UEK_1_221-222012-_24.
18. Sergeeva, L. M. Suchasni orientyry zmistu upravlins'koi kompetentnosti kerivnyka navchal'nogo zakladu [Contemporary landmarks of content of educational establishment manager]. Available at: http://tme.umo.edu.ua/docs/3/10sereel.pdf

ПОНЯТИЙНО-КАТЕГОРИАЛЬНЫЙ АППАРАТ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ РУКОВОДИТЕЛЕЙ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИННОВАНИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ УПРАВЛЕНИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Л. В. Миськевич

Аннотация. *В статье определено понятийно-категориальный аппарат формирования готовности будущих руководителей учебных заведений к использованию инновационных технологий управления в профессиональной деятельности. Основные понятия исследования: «образование», «учебное заведение», «управление учебным заведением», «будущий руководитель учебного заведения», «руководитель учебного заведения», «инновационные технологии управления», «готовность», «профессиональная деятельность».*

Ключевые слова: *образование, учебное заведение, управление учебным заведением, будущий руководитель учебного заведения, руководитель учебного заведения, готовность, инновационные технологии управления, профессиональная деятельность.*

THE CONCEPTUAL-CATEGORICAL APPARATUS OF THE READINESS OF THE FUTURE MANAGERS FOR THE USING THE INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF MANAGEMENT AT THE PROFESSIONAL ACTIVITY

L. V. Miskevych

Abstract. *In the article determined the conceptual and categorial apparatus of the readiness formation of future managers of educational estublishments to using management innovative technologies. The basic concepts of our research are "education", "educational establishment", "management of educational establishment", "future manager of educational establishment", "manager of educational establishment" "innovative management technologies", "readiness", "professional activity".*

Keywords: *education, educational establishment, management of educational establishment, future manager of educational establishment, manager of educational establishment, innovative management technologies, readiness, professional activity.*

УДК 378.147.035:34-057.875]:311.2

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

О.А. МУРЗІНА, аспірант кафедри освіти та управління навчальним закладом
Класичний приватний університет
E-mail: elena_murzina@ukr.net

Анотація. *В статті здійснено аналіз результатів експериментального дослідження. Встановлено, що перспективним напрямком підвищення якості підготовки майбутніх юристів є формування системи його професійних ціннісних орієнтацій, яка виявляє ціннісну позицію особистості по відношенню до професійної діяльності. В нашому дослідженні ми визначили професійні ціннісні орієнтації майбутніх юристів як систему цінностей, ціннісні орієнтації, смислів та установок на правничу і соціально-значиму діяльність, що утворюють унікальну аксіосферу особистості, яка відображає особистісну, професійну та соціальну направленість юриста. З урахуванням специфіки професійної юридичної діяльності нами розроблено структуру професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів. У процесі дослідження структурного складу професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів виділено аксіологічний, психологічний, мотиваційний, когнітивний і прогностичний компоненти, кожен з яких виконує певну функцію. До основних функцій професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів віднесені: нормативна, регулятивна, комунікативна та професійно-діяльнісна. Визначено критерії сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів у процесі фахової підготовки: когнітивний; особистісний; діяльнісний. Виділено рівні сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх*

© О.А. Мурзіна, 2017

ПОНЯТИЙНО-КАТЕГОРИАЛЬНЫЙ АППАРАТ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ РУКОВОДИТЕЛЕЙ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИННОВАНИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ УПРАВЛЕНИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Л. В. Миськевич

Аннотация. *В статье определено понятийно-категориальный аппарат формирования готовности будущих руководителей учебных заведений к использованию инновационных технологий управления в профессиональной деятельности. Основные понятия исследования: «образование», «учебное заведение», «управление учебным заведением», «будущий руководитель учебного заведения», «руководитель учебного заведения», «инновационные технологии управления», «готовность», «профессиональная деятельность».*

Ключевые слова: *образование, учебное заведение, управление учебным заведением, будущий руководитель учебного заведения, руководитель учебного заведения, готовность, инновационные технологии управления, профессиональная деятельность.*

THE CONCEPTUAL-CATEGORICAL APPARATUS OF THE READINESS OF THE FUTURE MANAGERS FOR THE USING THE INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF MANAGEMENT AT THE PROFESSIONAL ACTIVITY

L. V. Miskevych

Abstract. *In the article determined the conceptual and categorial apparatus of the readiness formation of future managers of educational estublishments to using management innovative technologies. The basic concepts of our research are "education", "educational establishment", "management of educational establishment", "future manager of educational establishment", "manager of educational establishment" "innovative management technologies", "readiness", "professional activity".*

Keywords: *education, educational establishment, management of educational establishment, future manager of educational establishment, manager of educational establishment, innovative management technologies, readiness, professional activity.*

УДК 378.147.035:34-057.875]:311.2

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

О.А. МУРЗІНА, аспірант кафедри освіти та управління навчальним закладом
Класичний приватний університет
E-mail: elena_murzina@ukr.net

Анотація. *В статті здійснено аналіз результатів експериментального дослідження. Встановлено, що перспективним напрямком підвищення якості підготовки майбутніх юристів є формування системи його професійних ціннісних орієнтацій, яка виявляє ціннісну позицію особистості по відношенню до професійної діяльності. В нашому дослідженні ми визначили професійні ціннісні орієнтації майбутніх юристів як систему цінностей, ціннісні орієнтації, смислів та установок на правничу і соціально-значиму діяльність, що утворюють унікальну аксіосферу особистості, яка відображає особистісну, професійну та соціальну направленість юриста. З урахуванням специфіки професійної юридичної діяльності нами розроблено структуру професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів. У процесі дослідження структурного складу професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів виділено аксіологічний, психологічний, мотиваційний, когнітивний і прогностичний компоненти, кожен з яких виконує певну функцію. До основних функцій професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів віднесені: нормативна, регулятивна, комунікативна та професійно-діяльнісна. Визначено критерії сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів у процесі фахової підготовки: когнітивний; особистісний; діяльнісний. Виділено рівні сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх*

© О.А. Мурзіна, 2017

юристів: високий, середній та низький. Експериментально підтверджено ефективність визначених нами організаційно-педагогічних умов та педагогічної технології формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів.

Ключові слова: *цінності, ціннісні орієнтації, професійна підготовка, майбутні юристи, експериментальне дослідження.*

Актуальність (Introduction). Юридична освіта є фундаментом юридичної професії. Юридична освіта базується на поєднанні загальних та спеціалізованих знань у процесі навчання, поєднання теорії та практики у юридичному навчанні. Але поза увагою залишається формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів. Тому професійна підготовка майбутніх юристів потребує вдосконалення змісту юридичної освіти з метою орієнтації на формування професійних ціннісних орієнтацій. Вирішення цього питання стримують певні суперечності. Основною причиною таких суперечностей, на наш погляд, є відсутність науково обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, від яких залежить успішне формування професійних ціннісних орієнтацій майбутнього юриста у процесі фахової підготовки. Існуючі суперечності у розбіжності індивідуальних систем ціннісних орієнтацій та соціально значущої системи професійних цінностей майбутніх юристів на практиці професійної освіти зумовлює необхідність перегляду існуючих підходів на користь його аксіологізації.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Для змістовного визначення поняття «професійні ціннісні орієнтації» важливими для нас були погляди В. Денисенко, З. Курлянд, О. Мартинюк, А. Шарова.

Професійні ціннісні орієнтації фахівця-юриста - суб'єктивне, індивідуальне віддзеркалення у його психіці і свідомості соціальних цінностей професії; наявність професійної ціннісної орієнтації припускає існування відносно стійкої системи спрямованості інтересів і потреб на визначену діяльність [2, с.86-97]. Професійні ціннісні орієнтації, на думку О.Мартинюк, це система інтегрованих смислових установок, яка визначає ставлення фахівця до сутнісних сторін професійної діяльності та до її суб'єктів [3, с. 183-191]. А. Шарова професійні цінності визначає як орієнтири, на основі котрих людина обирає виконує свою професійну діяльність [5]. В. Денисенко розглядає професійні ціннісні орієнтації як систему професійної спрямованості та ставлення до професії, до її різних сторін, що виступають у якості суспільно-соціальних цінностей, які є критерієм оцінки будь-якого виду професійної діяльності та основою ставлення особистості до обраної професії [1, с.103-107.].

Мета (Purpose). полягає у висвітленні наукових результатів експериментального дослідження формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів у процесі фахової підготовки.

Результати (Results). Проведений теоретичний аналіз та дослідно-експериментальна робота, здійснена в рамках нашого дослідження, дозволили розкрити методологічні, дидактичні та методичні аспекти вивчення реального змісту професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів. Встановлено, що перспективним напрямком підвищення якості підготовки майбутніх юристів є формування системи його професійних ціннісних орієнтацій, яка виявляє ціннісну позицію особистості по відношенню до професійної діяльності.

На основі аналізу наукових джерел, що розкривають положення теорії цінностей, ми визначили професійні ціннісні орієнтації майбутніх юристів як систему цінностей, ціннісних орієнтацій, смислів та установок на правничу і соціально-значиму діяльність, що утворюють унікальну аксіосферу особистості, яка відображає особистісну, професійну та соціальну направленість юриста.

Підтверджено, що система сучасних соціальних умов, покликаних сприяти ефективності освоєння змісту професійних цінностей майбутніми юристами, неповноцінна. Це проявляється в тенденції до індивідуалізму, особистого успіху, прагматизмі. Переорієнтація на себе, особисте благополуччя і самозбереження призводить до часткової девальвації цінності служіння суспільству і державі, що неприйнятно для майбутніх юристів. Тому фахову підготовку майбутніх юристів ми пов'язуємо з формуванням загальнолюдських і соціально значущих професійних цінностей.

З урахуванням специфіки професійної юридичної діяльності нами розроблено структуру професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів. У процесі дослідження структурно-

го складу професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів виділено аксіологічний (позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності; розуміння цінності правничої діяльності; усвідомлення значущості юридичної професії; сукупність особисто значущих і ціннісних прагнень, ідеалів, переконань, поглядів, ставлень до предмету діяльності майбутнього юриста), психологічний (ступінь переживань ставлення до майбутньої професії; емоційні ставлення; почуття), мотиваційний (пізнавальні мотиви, які пов'язані зі змістом професійного навчання; потреби, які забезпечують професійну направленість; мотиви досягнення успіху в навчанні; мотиви поведінки; мотиви соціального співробітника), когнітивний (система і цілісність знань про загальнолюдські цінності юридичної діяльності; значущість цінностей для суспільства; спеціальні знання; усвідомлення значущості цінностей) і прогностичний (модель майбутньої поведінки у професійній діяльності; плани діяльності) компоненти, кожен з яких виконує певну функцію. До основних функцій професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів віднесені: нормативна, регулятивна, комунікативна та професійно-діяльнісна.

Характеристики професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів, виявлених під час дослідження, підтвердили їх значущість у підготовці фахівця правознавчої системи і дозволили визначити та обґрунтувати організаційно-педагогічні умови: 1) усвідомлення значущості професійних цінностей; 2) наявність змісту навчальних дисциплін орієнтованого на формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів у процесі фахової підготовки; 3) запровадження сучасних форм аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності майбутніх юристів.

У дисертації з'ясовано критерії сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів:

- когнітивний (усвідомлення сутності професійних ціннісних орієнтацій, розуміння майбутнім юристом їх значення у здійсненні юридичної діяльності);

- особистісний (направленість на юридичну діяльність, задоволення вибором професії, наявність емоційно-позитивного ставлення до професії юриста);

- діяльнісний (готовність до юридичної професійної діяльності, активність самоорганізації в процесі підготовки до професійної діяльності).

З метою дослідження реального стану організації навчального процесу з формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів, рівня їх сформованості проведено констатувальний експеримент

Визначено рівні сформованості означеного феномену в студентів-першокурсників і випускників.

Змістовні характеристики ціннісних орієнтацій покладено в основу виділення трьох рівнів сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів: високий, середній і низький.

Високий рівень характерний для студентів, які орієнтовані на: усвідомлення сутності професійних ціннісних орієнтацій; зорієнтованість на подальшу працю у сфері юриспруденції, професійний саморозвиток і самореалізацію; високий рівень в почуттях обов'язку, діях, вчинках і ставленні студента, властивий високому потенціалу духовного розвитку; зорієнтованість на професійні цінності; доброзичливе та позитивне ставлення до людей; виявлення справедливості, відповідальності, об'єктивності, цілеспрямованості, наполеглевості, інтересу до професії юриста та професійного зростання; високу активність у громадській діяльності; повагу до держави, її законів та права.

Середній рівень відзначається частковим усвідомленням сутності професійних ціннісних орієнтацій; ситуативною цікавістю до професійного зростання, достатньою повнотою, глибиною знань, сформованістю умінь варіативного характеру; невідповідністю між усвідомленням сутності професійних ціннісних орієнтацій та виявленням їх на практиці; ситуативним характером громадської активності; ситуативністю виявлення почуття обов'язку та відповідальності у діях, вчинках і ставленні до оточуючих; відсутністю вираженого прагнення до самоосвіти.

Низький рівень відзначається байдужим ставленням до професійного розвитку, пасивністю в опануванні професії юриста, відсутністю бажання працювати у сфері юриспруденції; низьким рівнем усвідомлення сутності професійних ціннісних орієнтацій; нездатністю виявля-

ти ініціативу; пасивною громадською позицією; відсутністю почуття обов'язку; неповагою до права; невпевненістю поваги до правових норм.

З цією метою використано обґрунтовані, апробовані на практиці методики: «Квадрат професій», «Квадрат цінностей», «Психогеометричний тест», методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич), методика вивчення мотивації професійної кар'єри Е. Шейна, методика «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах», «Дослідження професійних ціннісних орієнтацій методом незакінчених речень» [4].

1. Рівні сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів

Групи	Майбутні юристи		
	Високий	Середній	Низький
І курс	16,3	60,8	22,9
IV курс	18,8	64,0	17,2

Виявлено низький рівень сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів як у студентів-першокурсників (22,9%), так і у випускників юридичних інститутів (17,2%).

Результати констатувального експерименту виявили пріоритетні ціннісні орієнтації майбутніх юристів: «користь людям», «престиж професії», «дотримання прав людини», «самовираження в роботі», «професійна кар'єра» та засвідчили низький рівень сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів в значної частини респондентів першого і четвертого курсів. Встановлено, що причиною низького рівня сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів є відсутність відповідних організаційно-педагогічних умов організації навчального процесу. У зв'язку з цим виникла необхідність розробки й обґрунтування авторської педагогічної технології, впровадження якої забезпечить формування у майбутніх юристів професійних ціннісних орієнтацій.

В розробленій педагогічній технології «Формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів» виокремлено три етапи: проектно-пошуковий (проведення психолого-педагогічної діагностики; формування професійної та особистісної аксіосфери; дослідження відповідності визначених нами організаційно-педагогічних умов; виявлення системи професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів), змістовно-процесуальний (модифікація системи навчальної роботи; організація системи виховних заходів, спрямованих на формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів), оцінно-коригувальний (перевірка та корекція процесу формування професійних ціннісних орієнтацій).

Зміст і послідовність етапів педагогічної технології формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів відповідають сутності, змісту та структурі професійних ціннісних орієнтацій, а засоби, форми, методи, прийоми спираються на основні вимоги, що висуваються до вищої професійної юридичної освіти студента. Вирішення завдань педагогічної технології забезпечило ефективність процесу формування професійних ціннісних орієнтацій майбутнього юристів.

Формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів складний процес змістовно-процесуального етапу нашої педагогічної технології, він реалізується за допомогою таких психологічних механізмів як інтеріоризація (присвоєння студентом професійних цінностей), ідентифікація (трансформація особистості студента на основі професійних цінностей), інтерналізація (самопроектування особистості студента в професії) (І. Бех, Н. Вознюк, О. Донцов, П. Ігнатенко, В. Крижко, Ю. Пелех, Л. Романюк, Н. Ткачова).

Упровадження запропонованої педагогічної технології відбувалося у процесі формувального експерименту. Встановлено, що ресурси педагогічної технології з дотриманням визначених в дисертаційному дослідженні організаційно-педагогічних умов забезпечили успішне формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів, про що свідчать порівняльні дані рівнів сформованості професійних ціннісних орієнтацій у студентів експериментальних і контрольних груп до та після формувального впливу.

Таблиця 2. Порівняння даних рівнів сформованості у студентів професійних ціннісних орієнтацій майбутнього юриста (у %)

Рівень сформованості	Групи студентів			
	Початок експерименту		Кінець експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
високий	16,3	16,0	26,7	18,1
середній	60,8	63,4	60,7	62,8
низький	22,9	20,6	12,6	19,1

Аналіз результатів формувального експерименту показав, що на прикінцевому етапі відбулися відчутні позитивні зміни у професійній підготовці майбутніх юристів.

Після здійснення формувальних впливів засобами нашої педагогічної технології (формувальний експеримент) виявлено позитивні зрушення в сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів. низький рівень сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів складає 12,6%, середній рівень - 60,8%, високий рівень - 26,7% , тобто відбулося скорочення на 6,5 % респондентів на низькому рівні і зростання на 7,6% на високому рівні. Достовірність і наукова обґрунтованість цих положень та інших результатів дослідження забезпечувалась валідністю й надійністю стандартизованих психодіагностичних методик.

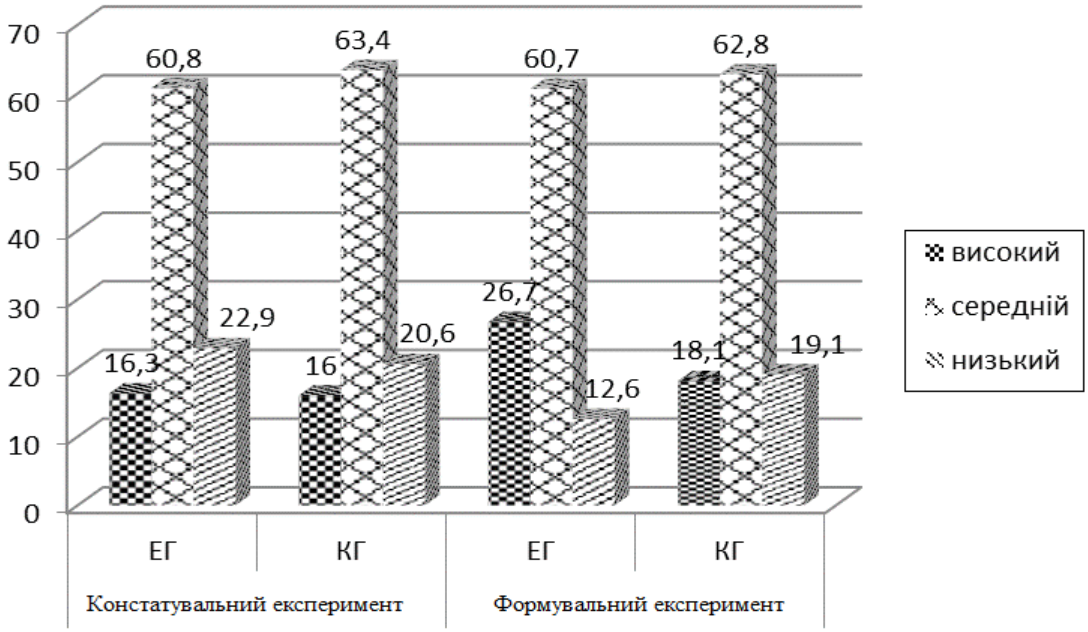

Рис. 1. Рівні сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів

Для порівняння результатів даних, отриманих до та після формувального етапу експерименту, аналізу ефективності визначених організаційно-педагогічних умов формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів було застосовано метод математичної статистики – критерій Пірсона. Здійснивши обчислення, ми отримали χ^2 = 11,2685. Так як $\chi_{емп} = 11{,}2685 > 5{,}99 = \chi^2_{0.05}$, то достовірність різниці характеристик експериментальної та контрольної груп після експерименту складає 95%. Це дозволило зробити висновок, що різниця між даними експериментальної й контрольної вибірки не є випадковою, вона виникла внаслідок реалізації в навчальному процесі ВНЗ авторської педагогічної технології формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів.

Висновок. Отже, результати експериментального дослідження показали дієвість авторської педагогічної технології та її ефективність у формуванні професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів у процесі фахової підготовки. Сформовані професійні ціннісні орієн-

тацій майбутніх юристів були оцінені та статистично перевірені. Результати експериментальної перевірки підтвердили ефективність створених у навчальному процесі ВНЗ організаційно-педагогічних умов формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів.

Список використаних джерел

1. Денисенко В.В. Соціальний аспект підготовки майбутніх учителів початкових класів / В.В. Денисенко // Соціальна робота в Україні і за рубежем: психолого-педагогічні, правові, соціологічні, медичні аспекти : зб. наук. ст. - Ужгород-Херсон : Мистецька лінія, 2002. – С.103-107.
2. Курлянд З.Н. Личностно-ориентированное педагогическое образование как фактор формирования ценностных ориентаций будущих учителей / З.Н. Курлянд // Народное образование. – 2004. – № 4. – С.86—97
3. Мартинюк О.Б. Дослідження професійних ціннісних орієнтацій вчителя як цілісної системи / О.Б. Мартинюк // Ценностные приоритеты образования в XXI веке: материалы междунар. науч.-практ. конф. – Луганск, 2003. – С. 183-191.
4. Мурзіна О.А. Формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх правознавців / О.А. Мурзіна // Методичні рекомендації, Київ, 2016. – 156 с.
5. Шаров А.А. Исследование ценностных ориентаций [Электронный ресурс] / А.А. Шаров. – Режим доступа : http://psychology.net.ru

References

1. Denysenko, V.V. (2002). Sotsialnyi aspekt pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [The social aspect of training of future primary school teachers].Social Work in Ukraine and abroad: psychological, educational, legal, sociological, medical aspects: Coll. Science. Art. Uzhgorod-Kherson: Line Art,103-107.
2. Kurlyand, Z.N. (2004). Lichnostno-orientirovannoe pedagogicheskoe obrazovanie kak faktor formirovaniya tsennostnyih orientatsiy buduschih uchiteley [Personality-oriented pedagogical education as a factor of the formation of value orientations of future teachers]. Education, 4, 86-97.
3. Martyniuk, O.B. (2003). Doslidzhennia profesiinykh tsinnisnykh oriientatsii vchytelia yak tsilisnoi systemy [Study of professional value orientations of the teacher as a whole system] // Value priorities of the education in the twenty-first century: materials of internat. scien. and practical. conf. Lugansk, 183-191.
4. Murzina, O.A. (2016). Formuvannia profesiinykh tsinnisnykh oriientatsii maibutnikh pravoznavtsiv [Formation of professional value orientations of future lawyers]. Methodical recommendations. Kyiv, 156 s.
5. Sharov, A.A. Issledovanie tsennostnyih orientatsiy [Study of value orientations]. Available at : http://psychology.net.ru

РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ БУДУЩИХ ЮРИСТОВ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Е.А. Мурзина

Аннотация. *В статье осуществлен анализ результатов экспериментального исследования. Установлено, что перспективным направлением повышения качества подготовки будущих юристов является формирование системы профессиональных ценностных ориентаций, которая выявляет ценностную позицию личности по отношению к профессиональной деятельности. В нашем исследовании мы определили профессиональные ценностные ориентации будущих юристов как систему ценностей, ценностные ориентации, смыслов и установок на юридическую и социально-значимую деятельность, которые образуют уникальную аксиосферу личности, отражающую личностную, профессиональную и социальную направленность юриста. С учетом специфики профессиональной юридической деятельности нами разработана структура профессиональных ценностных ориентаций будущих юристов. В процессе исследования структурного состава профессиональных ценностных ориентаций будущих юристов выделены аксиологический, психологический, мотивационный, когнитивный и прогностический компоненты,*

каждый из которых выполняет определенную функцию. К основным функциям профессиональных ценностных ориентаций будущих юристов отнесены: нормативная, регулятивная, коммуникативная и профессионально-деятельностная. Определены критерии сформированности профессиональных ценностных ориентаций будущих юристов в процессе профессиональной подготовки: когнитивный; личностный; деятельностный. Выделены уровни сформированности профессиональных ценностных ориентаций будущих юристов: высокий, средний и низкий. Экспериментально подтверждена эффективность определенных нами организационно-педагогических условий и педагогической технологии формирования профессиональных ценностных ориентаций будущих юристов.

Ключевые слова: *ценности, ценностные ориентации, профессиональная подготовка, будущие юристы, экспериментальное исследование.*

RESULTS OF EXPERIMENTAL RESEARCH OF FORMATION OF PROFESSIONAL VALUE ORIENTATIONS OF FUTURE LAWYERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

E.A. Murzina

Abstract. *The results of experimental research were analyzed in the article. It was determined that the formation of the system of professional value orientations which reveals a value position of the personality with respect to professional activity is a perspective direction to improve the quality of training of future lawyers. In our study we defined professional value orientations of future lawyers as a system of values, value orientations, meanings and attitudes on legal and socially meaningful activities that form a unique axiosphere of the personality which reflects personal, professional and social orientation of the lawyer. Considering the specificity of professional legal activity we have developed professional value orientations of future lawyers. During the research of structural composition of professional value orientations of future lawyers it was highlighted axiological, psychological, motivational, cognitive and prognostic components, each of which performs a specific function. The main functions of professional value orientations of future lawyers were assigned: normative, regulatory, communicative, professional and activity function. The criteria of the formation of professional value orientations of future lawyers in the process of professional training were determined: cognitive; personal and active. Levels of professional value orientations of future lawyers were highlighted: high, medium and low. The effectiveness of organizational and pedagogical conditions and pedagogical technology of the formation of professional value orientations of future lawyers were experimentally confirmed.*

Keywords: *values, value orientation, professional training, future lawyers, experimental study.*

УДК 371.13.013.42

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ / ПЕДАГОГІВ ДО ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ: ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ

О. В. НАКОНЕЧНА, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: o.nakonechnaya@nubip.edu.ua

Анотація: *У статті узагальнено основні об'єкти соціальної профілактики та схарактеризовано їх специфіку. Проведено ранжування і визначено необхідні для проведення профілактичної роботи особистісні якості. З урахуванням специфіки об'єктів соціальної профілактики та результатів опитування фахівців-практиків розкрито зміст підготовки майбутніх фахівців до превентивної роботи, який відображають теоретичний, технологічний та особистісний модулі.*

Ключові слова: *соціальні педагоги, соціальні працівники, професійна підготовка, превентивна робота, соціальна профілактика.*

© О.В.Наконечна, 2017

каждый из которых выполняет определенную функцию. К основным функциям профессиональных ценностных ориентаций будущих юристов отнесены: нормативная, регулятивная, коммуникативная и профессионально-деятельностная. Определены критерии сформированности профессиональных ценностных ориентаций будущих юристов в процессе профессиональной подготовки: когнитивный; личностный; деятельностный. Выделены уровни сформированности профессиональных ценностных ориентаций будущих юристов: высокий, средний и низкий. Экспериментально подтверждена эффективность определенных нами организационно-педагогических условий и педагогической технологии формирования профессиональных ценностных ориентаций будущих юристов.

Ключевые слова: *ценности, ценностные ориентации, профессиональная подготовка, будущие юристы, экспериментальное исследование.*

RESULTS OF EXPERIMENTAL RESEARCH OF FORMATION OF PROFESSIONAL VALUE ORIENTATIONS OF FUTURE LAWYERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

E.A. Murzina

Abstract. *The results of experimental research were analyzed in the article. It was determined that the formation of the system of professional value orientations which reveals a value position of the personality with respect to professional activity is a perspective direction to improve the quality of training of future lawyers. In our study we defined professional value orientations of future lawyers as a system of values, value orientations, meanings and attitudes on legal and socially meaningful activities that form a unique axiosphere of the personality which reflects personal, professional and social orientation of the lawyer. Considering the specificity of professional legal activity we have developed professional value orientations of future lawyers. During the research of structural composition of professional value orientations of future lawyers it was highlighted axiological, psychological, motivational, cognitive and prognostic components, each of which performs a specific function. The main functions of professional value orientations of future lawyers were assigned: normative, regulatory, communicative, professional and activity function. The criteria of the formation of professional value orientations of future lawyers in the process of professional training were determined: cognitive; personal and active. Levels of professional value orientations of future lawyers were highlighted: high, medium and low. The effectiveness of organizational and pedagogical conditions and pedagogical technology of the formation of professional value orientations of future lawyers were experimentally confirmed.*

Keywords: *values, value orientation, professional training, future lawyers, experimental study.*

УДК 371.13.013.42

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ / ПЕДАГОГІВ ДО ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ: ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ

О. В. НАКОНЕЧНА, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: o.nakonechnaya@nubip.edu.ua

Анотація: *У статті узагальнено основні об'єкти соціальної профілактики та схарактеризовано їх специфіку. Проведено ранжування і визначено необхідні для проведення профілактичної роботи особистісні якості. З урахуванням специфіки об'єктів соціальної профілактики та результатів опитування фахівців-практиків розкрито зміст підготовки майбутніх фахівців до превентивної роботи, який відображають теоретичний, технологічний та особистісний модулі.*

Ключові слова: *соціальні педагоги, соціальні працівники, професійна підготовка, превентивна робота, соціальна профілактика.*

© О.В.Наконечна, 2017

Актуальність (Introduction). Формування здорової нації визначено пріоритетним завданням в Україні, зокрема, Державною цільовою соціальною програмою «Молодь України» на 2016-2020 роки (лютий 2016 р.), Національною стратегією з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (лютий 2016 р.). Разом із тим, зазначені документи констатують незадовільний стан здоров'я, рухової активності та підкреслюють необхідність формування правосвідомості, здорового способу життя, фізичного розвитку, проведення профілактики правопорушень.

Негативний вплив на стан здоров'я справляють також поведінкові хвороби. Поширеність алкоголізму, наркоманії, правопорушень серед дітей і молоді становлять загрозу для інституту сім'ї та демографічної ситуації. В зв'язку з цим, виникає потреба проведення системної і фахової цілеспрямованої превентивної роботи. Основними її суб'єктами є соціальний педагог та соціальний працівник. І потреба в таких висококваліфікованих кадрах зростає щодня. Враховуючи, що їх професійну підготовку до превентивної роботи забезпечує вища школа, завжди залишається актуальним питання удосконалення її змісту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, присвячених різним особливостям підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до профілактики адиктивної поведінки (О. Клочко, Л. Малинович, І. Сидорук, Н. Синюк, О. Тютюнник), негативних явищ (Л. Романенкова), девіантної поведінки підлітків (М. Кравчук, Ю. Поліщук), агресії та агресивної поведінки підлітків (І. Гайдамашко, В. Полєхіна), профілактичної роботи з неповнолітніми правопорушниками (І. Зубрицький), питання розробки змісту їхньої підготовки до превентивної роботи в цілому вивчене недостатньо. Власне це і зумовило науковий пошук.

Мета (Purpose). розкрити зміст професійної підготовки соціальних працівників / педагогів до превентивної роботи.

Методи (Methods). Для досягнення поставленої мети використано такі методи: аналіз, узагальнення, порівняння, класифікація, опитування, вимірювання.

Результати (Results). Зміст підготовки майбутніх соціальних працівників / педагогів до превентивної роботи залежить від функціональних обов'язків та специфіки професійної діяльності (у нашому випадку профілактичної), яка визначається об'єктами соціальної профілактики.

Із метою визначення категорій, з якими проводять превентивну роботу соціальні педагоги / працівники, опитано фахівців центрів соціальних служб для дітей, сім'ї і молоді (ЦССДМ) міста Києва. Результати анкетування представлені у формі переліку: постраждалі внаслідок військових конфліктів, сім'ї «групи ризику», «діти вулиці», соціально дезадаптовані діти та молодь, особи з хімічною адикцією та члени їхніх сімей, неповнолітні вагітні, ВІЛ-інфіковані. Проведене нами опитування також підтвердило думку про те, що профілактика є провідним напрямом соціально-педагогічної діяльності. Адже за даними анкетування, у загальній структурі робочого часу профілактична робота становить від 30 до 70 %, в залежності від специфіки відділу та займаної посади спеціаліста. Тому зміст підготовки майбутніх фахівців має враховувати особливості проведення превентивної роботи з названими вище категоріями. Варто зазначити, що один об'єкт профілактики у разі неефективної попереджувальної роботи сприяє виникненню іншого. Це стосується, в першу чергу, сімей «групи ризику». Неефективна превенція призводить до того, що дисфункційні сім'ї стають сприятливим середовищем для соціальної дезадаптації дітей і молоді, що, в свою чергу, змушує їх займатися дромоманією, останнє ж не рідко поєднується з адиктивною поведінкою. Тому знання особливостей об'єктів профілактичного впливу є важливим для визначення і розробки змісту професійної підготовки соціальних працівників / педагогів до превентивної роботи.

Окремим об'єктом соціально-педагогічної діяльності є особи, які постраждали внаслідок військового конфлікту. До цієї категорії відносять безпосередньо військових, які перебувають або повернулися із зони АТО, внутрішньо переміщених осіб, їхніх родичів, сім'ї загиблих.

У цілому, за статистичними даними, у 50% людей, які переселилися з районів бойових дій, розвиваються посттравматичні розлади або окремі симптоми порушення адаптації [3, с. 57]. Незважаючи на те, що більшість планує з часом повернутися на попередні місця проживання, за даними соціологів, частина переселенців орієнтується на постійне проживання в

інших регіонах України [4, с. 10]. Тож це вимагає їхньої повної адаптації і соціальної інтеграції, що передбачає не тільки вирішення соціально-побутових і економічних проблем, а й надання різних видів соціальної допомоги, соціальної підтримки, соціальної реабілітації, що забезпечується суб'єктами соціально-педагогічної діяльності, до яких відносяться соціальні працівники і соціальні педагоги. До їхніх обов'язків входить проведення роз'яснювальної профілактичної роботи серед батьків, ведення внутрішкільного обліку внутрішньо переміщених дітей, соціальне інспектування, соціально-педагогічний супровід сімей. Оскільки у постраждалих внаслідок військових конфліктів спостерігається напруженість, роздратування, апатія, агресія, депресивні стани, страх, підвищений рівень тривожності, суїцидальні нахили, їм необхідні постстресова підтримка, допомога у подоланні кризових станів, тривожності, замкнутості, зростаючої недовіри до соціуму.

Соціальні працівники / педагоги самостійно або ж спільно з іншими фахівцями повинні надавати методичну допомогу вчителям шкіл, вихователям дошкільних навчальних закладів щодо роботи з дітьми переселенців, учасників АТО, а також колективом, в якому перебувають такі діти, щоб сприяти позитивному перебігу їхньої соціалізації та інтеграції.

Ще одним об'єктом соціальної профілактики є сім'ї «групи ризику», до яких відносять сім'ї трудових мігрантів, неповні сім'ї, конфліктні сім'ї, сім'ї з низьким морально-етичним рівнем, девіантною поведінкою, неблагополучні сім'ї.

Порівняно новою, але такою, яка набуває дедалі більшого поглиблення в контексті соціальної профілактики девіантної поведінки, дитячої бездоглядності, є проблема так званих дистантних сімей трудових мігрантів. Багато дітей із таких сімей через бездоглядність і занедбаність передано в школи-інтернати та дитячі будинки, а деякі з них стали «дітьми вулиці». Тому психологічною службою системи освіти (у складі якої і соціальний педагог) має проводитися в тому числі соціально-педагогічна профілактика [2, с. 52-53].

У роботі з неповною сім'єю соціальний педагог повинен здійснювати реабілітаційну роботу з матерями і дітьми після розлучення, допомагати розв'язувати життєві та виховні проблеми, урегульовувати питання, що стосуються інтересів дитини. У роботі із сім'ями, у яких мають місце стійкі конфлікти між батьками, соціальному педагогу слід більше уваги звертати на необхідність створення сприятливого сімейного мікроклімату, щоб захистити дитину від негативного впливу сім'ї і надати їй емоційну підтримку. Батьків, які мають низький морально-культурний рівень, слід намагатися активно залучати до організації та проведення екскурсій, походів, участі у різних шкільних святах, спортивних змаганнях [5, с. 227-228].

Невиконання сім'єю своїх функцій, зокрема, виховної стає сприятливим підґрунтям для виникнення дитячої бездоглядності і безпритульності та «дітей вулиці».

«Діти вулиці» належать до «групи ризику», які в майбутньому за відсутності відповідного профілактичного впливу суб'єктів соціально-педагогічної діяльності набувають поведінкових девіацій. В першу чергу, це – хімічна і нехімічна адикція, ризик ВІЛ-інфікування та підліткова вагітність. Окрім того, характерними ознаками для «дітей вулиці» є соціальна дезадаптація, агресивна поведінка.

Підтверджує зазначене з'ясування особливостей проведення вільного часу безпритульних, серед яких зустрічається багато девіантних форм поведінки: азартні ігри, вживання алкогольних виробів, тютюнопаління, токсикоманія [1, с. 54].

Надзвичайно актуальною та гострою залишається і проблема наркоманії. Кількість споживачів наркотичних засобів та психотропних речовин збільшується, вік наркозалежних осіб має тенденцію до омолодження. За останні 10 років частка хворих на наркоманію серед неповнолітніх збільшилася у 6-8 разів. Про це йдеться в листі МОН від 17.02.2014 № 1/9-118 «Щодо профілактичної роботи з запобігання протидії поширенню наркоманії серед дітей та учнівської молоді».

Як зазначено у Рекомендаціях парламентських слухань про становище молоді в Україні «Молодь за здоровий спосіб життя», схвалених постановою ВРУ від 3 лютого 2011 року N 2992-VI, поширюється практика дошлюбних та позашлюбних статевих стосунків, що створює додаткові ризики поширення соціально небезпечних інфекційних хвороб. Відповідно до Звіту Міністерства охорони здоров'я України про результати моніторингу та оцінки ефективності загальнодержавної цільової програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014-2018 роки за 2015 рік, незважаючи на деяке зниження рівня ВІЛ-інфікованих у цілому по країні, загальнодер-

жавні показники і досі залишаються найвищими у Європі.

Отже, за результатами опитування фахівців-практиків (про яке йшлося вище), з урахуванням специфіки об'єктів соціальної профілактики, соціальним педагогам та соціальним працівникам для проведення превентивної роботи необхідні ряд знань, вмінь та особистісних якостей, які для зручності об'єднано у модулі. Теоретичний передбачає сукупність знань з основ міжособистісного спілкування; прийомів встановлення контакту з дітьми і сім'ями «групи ризику», людьми з інвалідністю, особами, які зазнали психотравм; моделей первинної, вторинної і третинної профілактики залежностей та ВІЛ; основ здорового способу життя; контактів державних і недержавних організацій з питань профілактики, реабілітації, ресоціалізації; вікових, психологічних особливостей об'єктів профілактики; психології девіантної поведінки, соціальних груп; основ сімейного виховання; моделей інвалідності; методів і форм профілактики; особливостей соціалізації, соціальної адаптації; передового досвіду щодо профілактики. Технологічний модуль об'єднує такі вміння: налагоджувати інтерактивну взаємодію; розробляти корекційно-профілактичні програми; залучати ресурси соціально-педагогічної діяльності; створювати соціальну рекламу на профілактичну тематику; діагностувати соціальну дезадаптованість; проводити експрес-діагностику поведінкових девіацій; розробляти коректне змістовне наповнення профілактичних заходів; ураховувати індивідуальні особливості об'єктів профілактики; координувати роботу суб'єктів профілактики та здійснювати їхній методичний супровід; прогнозувати, планувати, аналізувати, оцінювати профілактичні програми та моделі соціальної профілактики. Особистісний модуль представлений рефлексією; самомотивацією; самоконтролем та особистісними якостями.

Ураховуючи, що всі з опитаних фахівців-практиків зазначали про необхідність для ефективної профілактичної роботи наявності особистісних якостей, їм пропонувалося проранжувати за 10-бальною шкалою зазначені в анкеті якості. За результатами ранжування та після проведення нормування вагомості найвагомішими (0,169-0,113) виявилися наполегливість, емпатія та витримка. Комунікабельність, стресостійкість та стриманість, за оцінкою респондентів, отримали нормований показник вагомості із значенням 0,092, а відповідальність і толерантність – 0,088. Передостаннє місце в ранжованому ряді займає об'єктивність із значенням 0,081, а останнє – оптимізм, нормований показник якого дорівнює 0,067.

Висновки і перспективи (Discussion). Основними об'єктами соціальної профілактики є постраждалі внаслідок військових конфліктів, сім'ї «групи ризику», «діти вулиці», соціально дезадаптовані діти та молодь, особи з адиктивною поведінкою та ін. З урахуванням специфіки об'єктів соціальної профілактики та результатів опитування фахівців-практиків розкрито зміст підготовки майбутніх фахівців до превентивної роботи, який відображають теоретичний, технологічний та особистісний модулі. Перспективними науковими розвідками є проведення констатувального експерименту і визначення рівнів готовності майбутніх соціальних працівників / педагогів до соціальної профілактики.

Список використаних джерел

1. Бабенко І. Г. Соціально-психологічна реабілітація бездоглядних дітей : метод. посіб. / І. Г. Бабенко, В. М. Мишківська, Н. П. Павлик; Міжнародна організація з міграції в Україні та ін. – Житомир : Вид. ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 200 с.

2. Гордієнко Н. В. До проблеми організації соціально-педагогічної роботи з дистантними сім'ями трудових мігрантів / Н. В. Гордієнко, А. Ю. Ізотова // Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Черкаси, 2008. – С. 51-53.

3. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л. А. та ін. ; за ред. Волинець Л. С. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. – 72 с.

4. Смаль В. Внутрішньо переміщені особи: соціальна та економічна інтеграція в приймаючих громадах / В. Смаль, О. Позняк. – К. : [б.в.], 2016. – 93 с.

5. Шемуда М. Г. Особливості підготовки соціальних педагогів до роботи з дисфункційними родинами / М. Г. Шемуда // Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності : матеріали Міжнародної науково-практичної конф. 5-7 лист. 2009 р. / За ред. А. І. Конончук. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – С. 226-228.

References

1. Babenko, I. H., Myshkivska, V. M., Pavlyk, N. P. (2006). Sotsialno-psykholohichna reabilitatsiia bezdohliadnykh ditei [Social and psychological rehabilitation of street children]. Zhytomyr, Ukraine: ZhDU im. I. Franka, 200.

2. Hordiienko, N., Izotova, A. (2008) Do problemy orhanizatsii sotsialno-pedahohichnoi roboty z dystantnymy sim'iamy trudovykh mihrantiv [The problem of social organization and educational work with distant families of migrant workers]. Proceding of International scientific-practical conference. Actual problems of training in the field of social and educational activities. 51-53.

3. Melnyk, L. A. ta in. ; za red. Volynets L. S. (2015) Psykhosotsialna dopomoha vnutrishno peremishchenym ditiam, yikhnim batkam ta sim'iam z ditmy zi Skhodu Ukrainy [Psychosocial help internally displaced children, their parents and families with children from East Ukraine]. Kyiv, Ukraine, 72.

4. Smal, V. Pozniak, O. (2016) Vnutrishno peremishcheni osoby: sotsialna ta ekonomichna intehratsiia v pryimaiuchykh hromadakh [Internally displaced persons: the social and economic integration in host communities]. Kyiv, Ukraine, 93.

5. Shemuda, M. (2009) Osoblyvosti pidhotovky sotsialnykh pedahohiv do roboty z dysfunktsiinymy rodynamy [Features training social workers to work with dysfunctional families]. Proceding of International scientific-practical conference. Actual problems of training the social and educational activities. 226-228.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ / ПЕДАГОГОВ К ПРЕВЕНТИВНОЙ РАБОТЕ: СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ

О. В. Наконечна

Аннотация. *В статье обобщены основные объекты социальной профилактики, а также описана их специфика. Проведено ранжирование и определены необходимые для проведения профилактической работы личностные качества. С учетом специфики объектов социальной профилактики и результатов опроса специалистов-практиков раскрыто содержание подготовки будущих специалистов к превентивной работе, которое отражают теоретический, технологический и личностный модули.*

Ключевые слова: *социальные педагоги, социальные работники, профессиональная подготовка, превентивная работа, социальная профилактика.*

PROFESSIONAL TRAINING OF SOCIAL WORKERS/TEACHERS TO PREVENTIVE WORK: CONTENTS

O. Nakonechna

Abstract. *The paper summarises basic objects of social preventive work, presents their peculiar features and necessary ranking. The study detects personal traits necessary for doing preventive work. The peculiar features of objects of social preventive work and interviewing practitioners have helped to identify the content of training future specialists to preventive work which includes theoretical, technological and personal aspects.*

Keywords: *social teachers, social workers, profesional training, preventive work, social preventive measures.*

УДК 372.851.9

ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Г. М. РЖЕВСЬКИЙ, кандидат психологічних наук, доцент,
директор центру психологічного забезпечення професійної діяльності
Київський Національний торговельно-економічний університет (м. Київ)
E-mail: manpower88@ukr.net

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню психолого-педагогічних особливостей дистанційної форми навчання з сучасних умовах розвитку освіти в університеті. Визначено психологічні особливості студентів їх труднощі при навчанні. Також з'ясовано проблеми з якими стикаються викладачі при організації та впровадження дистанційної форми навчання. Розроблено практичні рекомендації щодо супроводу дистанційного навчання студентів.*

Ключові слова: *Болонський процес, європейський освітній простір, вища освіта, вища школа, освітній процес, самоосвіта, психолого-педагогічні особливості.*

Актуальність. (Introduction). Наріжними питаннями життєдіяльності вітчизняних ВНЗ є створення системи дистанційної освіти студентів, як ефективного джерела виконання самостійної роботи, підвищення кваліфікації та самоосвіти, регулярного їх звертання до баз даних та електронних джерел.

Багатоманітні чинники вивчення різних аспектів дистанційного навчання студентів, зокрема її соціологічних параметрів, застосування інноваційних методик і технологій його проведення, дієві організаційні засади, що викладені у взаємозв'язку з упровадженням в Україні Болонських стандартів вищої освіти, висвітлені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених [3].

Мета (Purpose). статті є виклад результатів дослідження шляхів і форм, організаційних, психолого-педагогічних особливостей організації і проведення дистанційної форми навчання на прикладі Київського національного торговельно-економічного університету.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Попри наявність публікацій із даної проблематики [1-4; 7-13], на більшу увагу дослідників заслуговують питання конкретної організації дистанційної форми навчання у вищих навчальних закладах (Р. Вернидуб, Л. М. Головко, Л. Гурч, І. Дичківська, В. Ковальчук, Г. Ржевський, О. Третьякова) у зв'язку з посиленням її ролі відповідно до принципів, викладених у Болонській конвенції.

Актуальність аналізу теоретичних та експериментальних досліджень в сфері організації сучасних технологій дистанційного навчання на цей час залишається всебічно нерозглянутою і тому потребує подальшого її вивчення.

Дистанційне навчання є однією з нових реальностей сучасного освіти. Тому виникає гостра потреба у вивченні психологічного комфорту всіх учасників даного навчання. У зв'язку з прийняттям нових стандартів освіти з'явилося нове дистанційне освітнє середовище.

Про актуальність обраної проблеми дослідження психолого-педагогічних особливостей переконливо свідчить значне підвищення ролі і статусу дистанційної формі навчання при введенні кредитно-модульної технології навчання (за стандартами ECTS), згідно з якими співвідношення обсягів аудиторної та самостійної роботи студентів у кредиті має становити не вітчизняне традиційне 3:2 (60% часу відводиться на аудиторні заняття, 40% - на самостійну роботу студентів), а встановлене Болонською системою - 1:2. Посилення ролі дистанційного навчання під час самостійної роботи студентів означає сутнісно нову організацію освітнього процесу у ВНЗ. Передусім він повинен вибудовуватися таким чином, щоб формувати і розвивати творчі здібності майбутнього фахівця, уможливити його здатність до високопрофесійної інноваційної самодіяльності, тому дистанційна форма навчання беззаперечно важлива в сучасних умовах і має власні особливості.

© Г.М.Ржевський, 2017

Результати (Results). Однією із сучасних вимог до системи освіти є увага до індивідуальності студента. Дистанційна освіта дозволяє студентам в нових соціальних і економічних умовах бути широко освіченою людиною, здатним гнучко перебудовувати зміст своєї діяльності у зв'язку зі зміною вимог сучасного ринку. Студенти, що працюють в системі дистанційної освіти, в основному займаються професійним саморозвитком у зручний для них час. Отже, дистанційну освіту можна розглядати як простір самоактулізації особистості.

Дистанційне навчання докорінно відрізняється від традиційних форм навчання. При розгляді дистанційного навчання як діяльності, опосередкованої комп'ютерними технологіями, треба відзначити, що вона характеризується низкою психологічних особливостей в порівнянні з традиційними формами навчання.

Використання комп'ютерних технологій в дистанційній освіті студентів, дозволяє удосконалювати його пізнавальні процеси. Введення дистанційної освіти принципово змінює рольові позиції викладач - студент. При традиційній формі навчання викладач виступає як інтерпретатор знань. З розширенням освітнього простору функцію інтерпретації знань приймає на себе студент, а викладач виступає координатором цих знань. Він консультує студентів, спрямовує роботу пізнавальних процесів студента, тобто бере на себе функції супроводу професійного становлення студента.

Практично в усіх розвинених країнах уряди оголошують розвиток дистанційної освіти пріоритетним напрямком і щороку виділяють під ці програми великі гроші. Природно, що Сполучені Штати попереду планети всієї. Напевно тому, що в цій країні поєдналося все найкраще саме для розвитку такого виду освіти.

Деякі експерти в цій галузі пророкують надалі домінування дистанційної освіти над традиційними формами навчання і повне їх витіснення в майбутньому. Але напевно такого не відбудеться, так само як не відбулося із заміщенням театрів кіноіндустрією, а телебаченням останньої. Популярність дистанційної освіти зростає, тому що у нього багато переваг.

По-перше - масовість. Кількість осіб навчаються за одним і тим же програмами в одному і тому ж університеті визначається тільки характеристиками комунікаційного устаткування. До речі, саме масовість і загальнодоступність послужили мотивацією для виникнення дистанційної освіти.

Друга перевага дистанційної освіти - "Швидкість".

Третя перевага дистанційної освіти це відносна дешевизна отримання знань. У середньому отримання диплома західного університету обійдеться Вам приблизно в десять разів дешевше. Правда ще досить мало навчальних закладів пропонує дистанційну освіту в чистому вигляді і з усіх спеціальностей. Але до цього все йде.

Отже в цілому, основними відмінностями та превагами дистанційного навчання від традиційних форм навчання є: 1) можливість займатися в зручний для себе час, у зручному місці і темпі; 2) паралельне з професійною діяльністю навчання, тобто без відриву від виробництва; 3) можливість звернення до багатьох джерел навчальної інформації (електронним бібліотекам, банкам даних, базам знань і т.п.); 3) концентрований уявлення навчальної інформації та доступ до неї підвищує ефективність засвоєння матеріалу; 4) використання в освітньому процесі новітніх досягнень інформаційних і телекомунікаційних технологій, що навчає і роботі з ними; 5) однакові можливості одержання освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я, елітарності і матеріальної забезпеченості студента; 6) експорт та імпорт світових досягнень на ринку освітніх послуг; 7) дистанційне навчання розширює і оновлює роль викладача, який повинен координувати пізнавальний процес, постійно удосконалити викладаються ним курси, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень і інновацій; 8) позитивний вплив надає дистанційна освіта і на студента, підвищуючи його творчий і інтелектуальний потенціал за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, уміння взаємодіяти з комп'ютерною технікою і самостійно приймати відповідальні рішення; 9) якість дистанційної освіти не поступається в ідеалі якості очної форми одержання освіти, а поліпшується за рахунок залучення видатного кадрового професорсько-викладацького складу і використання в навчальному процесі найкращих учбово-методичних видань і контролюючих тестів з дисциплін.

У комплексі психологічних особливостей дистанційного навчання можна виділити кілька груп, що вимагають особливого розгляду.

Перш за все, це визначення вікового діапазону студентів, здатних до дистанційного навчання та опис психологічних характеристик даних студентів.

До другої групи психологічних особливостей можна віднести процес побудови спілкування в системі викладач - студент і студент - викладач в умовах дистанційного навчання.

У третю групу можна виділити особливості протікання когнітивних процесів у дистанційному навчанні і взаємних впливів даного навчання на пізнавальну діяльність студентів.

Соціально - демографічні характеристики. Як підкреслює Холмберг (1995), «немає жодних очевидних вказівок на те, що дистанційних учнів потрібно розглядати як однорідну групу». Однак у багатьох дистанційних учнів дійсно є подібні соціально - демографічні характеристики, які часто давали підстави для опису «типового» дистанційного студента вищого навчального закладу. Характеристики, що включаються до такий опис, варіювалися, але, загалом, відбилися в деякому поєднанні соціально-демографічних змінних, таких як: вік, стать, національна приналежність, обмежена працездатність, місце проживання та соціальна роль.

Статеві та вікові характеристики. Більшість досліджень учнів, які отримують дистанційне вищу освіту в Північній Америці, говорить про те, що на курсах, що проводяться на відстані, зареєстровано більше жінок, ніж чоловіків. Хоча методи опису віку студентів змінювалися від дослідження до дослідження, дослідники згодні з тим, що студенти дистанційного навчання в середньому старші типових студентів коледжу або університету. Різним віковим і професійним групам потрібен різний час на сприйняття, осмислення і засвоєння матеріалу.

Особливий інтерес представляє процес сприйняття та засвоєння навчальної інформації у учнів, що належать до різних вікових груп. Так, наприклад, психологи провели ряд досліджень в результаті яких, довели, що в період дорослості когнітивна сфера продовжує зазнавати різні структурні зміни. У 18-21 рік інтелектуальні функції представлені у вигляді відносно простої структури - ланцюжка зв'язків. Але вже в 22-25 років кореляційні зв'язки утворюють складний розгалужених комплекс, групуються навколо двох центрів - мнемологічного (пам'ять-мислення) і аттенційного (фактор уваги). Цей комплекс зберігається за своєю структурою до 30 років, а за кількістю позитивних і негативних кореляцій збільшується. У 30-35 років весь склався комплекс перебудовується у зв'язку з тим, що єдиний мнемологічний центр розщеплюється, і виникають два самостійних ядра: мнемічне і логічне, при цьому аттенційний фактор зберігає своє становище.

На нашу думку, наявні в даний час форми дистанційного навчання в найбільшою мірою підходить дорослим, які отримують додаткову освіту або проходять перепідготовку, але при певному доопрацюванню програм і робочих програм за змістом навчання з урахуванням сучасних вимог абсолютно можливо і навчання студентів університету про що свідчать переконливі результати нашого дослідження.

Становлення цілісності інтелекту - процес багаторічний і суперечливий. Б. Ананьєв відзначав [1], що провідну роль у цьому процесі відіграє освіта (обсяг засвоєних знань, загальний рівень інформації) і навчання (діяльність по засвоєнню знань, умінь і навичок). У зарубіжній психології проблема переривання традиційного дистанційного навчання визнається і вивчається досить активно [8; 9]. Фактором, найбільшою мірою впливає на рішення учнів продовжити або перервати дистанційне навчання виявилася задоволеність спілкуванням з викладачем. У дослідженні Каскеллі, Денехера і Прунелла, було виявлено, що контакт з викладачем учням необхідний не тільки для прояснення незрозумілих навчальних тем, але і для підтримки мотивації до навчання і співпраці з однокурсниками.

Таким чином, не тільки недостатнє спілкування з викладачем впливає на появу бажання кинути дистанційне навчання, істотним є обмежене спілкування з однокурсниками.

У дослідженні Г. Астляйтнера і А. Сіндлера, проведеному в 1999 році, було виявлено, що, незважаючи на те, що всі учні були задоволені змістовним наповненням дистанційного курсу, головними недоліками дистанційного навчання вони вважали недолік емоційних контактів з однокурсниками і неможливість обговорити емоційні проблеми.

Так наприклад, дослідження, проведені в British Open University, дозволили визначити вимоги до учнів та викладачів: ввічливе, шанобливе звертання; ясна і об'єктивна система

оцінок і ступенів; пояснення і обґрунтування виставляються оцінок; розуміння студентами значення оцінок.

За результатами проведених досліджень, деякі західні дослідники спробували запропонувати певні механізми вирішення даної проблеми. Дж. Келлер в 1997 році запропонував перебудувати процес викладання з опорою на модель ARCS - Attention - Relevance - Confidence - Satisfaction (увага, значимість, впевненість, задоволеність).

Л. Віссер використовувала спрощену версію моделі ARSC, зосередивши свою увагу не на перебудові процесу викладання, а на зміні мотивації навчаються дистанційно. Вона розробила програму "мотиваційних повідомлень", які розсилалися учням. В результаті даного експерименту процес навчання значно покращився і отримав кращу емоційну оцінку.

Беззаперечно нам потрібно врахувати досвід західних та американських вчених. Але, під час дослідження, нами визначено проблеми з якими викладачі стикаються в нашому університеті при впровадженні дистанційних курсів або системи дистанційного навчання [8; 9].

А саме, до них слід віднести необхідність авторам курсів самостійно структурувати навчальний матеріал, неминуче адаптувавши його до вимог персонального комп'ютера. Для багатьох (особливо гуманітаріїв) цей процес не є очевидним і надзвичайно хворобливий.

Консерватизм викладацького складу - не менше важка проблема. Вона відноситься до числа організаційних і може призвести до фатальних наслідків для впровадження системи дистанційного навчання в рамках навчального закладу. Небажання технічного персоналу, в чиї обов'язки входить розгортання системи дистанційного навчання.

Протидія тих, на кого покладено запровадження дистанційного навчання. Необхідність постійного супроводу курсу. З'ясовано велика кількість песимістичних висловлювань дослідників, тим не менш, вже сьогодні існує достатня кількість впроваджених систем дистанційного навчання.

Задля з'ясування проблемних питань, які виникають у користувачів та тих хто проводить дистанційне навчання, нами сплановано та проведено дослідження, метою якого було з'ясувати вікові, статеві, мотиваційні чинники, психологічні та педагогічні особливості дистанційного навчання в університеті.

Методи дослідження підбиралися з урахуванням вимоги інтегративності, комплексності. Були використані: анкета студента; анкета викладача. Вибірку досліджуваних склали студенти двох спеціалізацій та викладачі Київського національного торговельно-економічного університету. У дослідженні взяли участь 84 студенти 2-4 курсів різних факультетів (47 з них склали експериментальну групу студентів, що проходили дистанційне навчання; 37 осіб склали контрольну групу навчаються за традиційною формою навчання). Середній вік випробовуваних в основній (експериментальної) групі склав 19 років, в контрольній групі - 20,5 років. За статевим критерієм нажаль групи не були вирівняні, в групах психологів нажаль навчається мало студентів чоловічої статі. Група викладачів складала 24 особи, середній вік 42 роки.

Спочатку, при порівнянні студентів різних спеціальностей університету з домінуючим традиційним очним та заочним навчанням і студентів аналогічних спеціальностей які проходили навчання на дистанційні формі навчання, відмінностей за характеристиками відповідальності особистості виявлено не було. Зниження інтернальності було пов'язано саме з самою ситуацією навчання: студенти відчували себе безпорадними (і тому - менш відповідальними) у процесах спілкування (яке під час навчання на дистанційні формі навчання є опосередкованим інформаційно-технологічним комплексом) і в області майбутньої професійної діяльності. Безпосереднього живого спілкування з викладачем найбільше не вистачає студенту під час дистанційної форми навчання. Для студента - психолога відсутність живого контакту з викладачем призводить до переживання власної некомпетентності у професійній сфері.

В процесі вивчення студентів з позицій відповідальності, також були розглянуті і інші особистісні характеристики під час дистанційного навчання. Л. Вікторова у процесі дослідження визначила, що студенти обмежено користуються іноземними Інтернет-ресурсами через слабке знання іноземних мов, відчувають досить високий рівень мовленнєвої тривожності [5-7] на відміну від студентів провідних європейських країн [8; 9], вітчизняні для вико-

нання завдань самостійної підготовки використовують традиційні підручники і навчальні посібники, а також конспекти лекцій (відповідно 72% та 44% від загальної кількості опитаних).

Кількість тих студентів, хто звертається до пошуку потрібної для виконання самостійної роботи інформації до Інтернету, дещо зростає на старших курсах. Так, якщо на другому курсі лише 8,6% студентів правових спеціальностей користуються Інтернетом для виконання самостійної роботи, а серед представників гуманітарних спеціальностей - психологів - відсоток другокурсників, які використовують Інтернет для виконання самостійної роботи студентів, складає 32 одиниці, то на четвертому курсі група перших кількісно становить вже 17,5%, а других - 38%. Найбільш частими відвідувачами Інтернету є студенти, котрі вивчають іноземні мови (відповідно 40% другокурсників і 52% четвертокурсників).

Серед студентів другого курсу правового факультету 22,75% обрали відповідь, що вказує на поодиноке звертання до монографічних чи інших спеціальних досліджень під час виконання самостійної роботи, а відповідь ніколи" на те саме запитання - 19,25%. Серед гуманітаріїв ці показники становлять для другокурсників відповідно 35% і 17,5%, для четвертокурсників правових спеціальностей - 55,84%, а тих, хто ніколи не використовує дані дослідження, - 19,25%. Серед студентів гуманітарних спеціальностей аналогічні показники на четвертому курсі є більш низькими - відповідно 10,5% і 10%.

Швидкоплинне оновлення технічних можливостей для організації самоосвіти надзвичайно актуалізує проблему переходу від спорадичного, а інколи й хаотичного, використання новітніх технічних та інформаційних засобів (особливо це стосується Інтернету) до унормованого, структурно чітко побудованого і цілеспрямованого. Сьогодні застосування новітніх технічних винаходів у царині освіти все частіше набуває виразно окреслених рис нових соціальних інститутів. У колі провідних навчальних закладів світу, наприклад, Національному технологічному університеті (США), Шанхайському університеті (КНР), створені і набули популярності такі відносно нові інституції дистанційної освіти та самоосвіти, як телеуніверситети, тьюторські центри (мульті-медійне навчання), інформаційні центри (Інтернет-навчання).

В Україні у цьому плані передові позиції посідає КНТЕУ, МАУП та НУБіП, де запровадження нових освітніх технологій та введення їх в організаційне русло у вигляді таких новітніх соціальних інститутів, як телеуніверситети, інформаційні і тьютерські центри, центри дистанційного підвищення кваліфікації і перепідготовки тощо, дозволяє усім бажаючим, навіть в умовах системної кризи й різкого обмеження фінансових ресурсів, отримувати належну освіту і здобувати потрібну спеціальність. Зазначені форми дистанційного навчання відкривають нові перспективи для розвитку самоосвіти дорослих.

Одночасно створення центрів дистанційного навчання, сприяють як проходженню перепідготовки, підвищення кваліфікації так і отримання додаткової освіти за різними напрямками, самостійного засвоєння різних курсів.

Л. Вікторова, вивчивши вітчизняний та зарубіжний досвід встановила [5-9], що основною психологічною проблемою дистанційного навчання є спілкування або емоційна взаємодія між викладачем і студентами, а також між самими студентами. Розробка та реалізація різних механізмів компенсації соціально - емоційної незадоволеності процесом взаємодії в системі вчитель - студент і студент - студент може істотно підвищити результативність дистанційного навчання. Цьому може сприяти впровадження програм за допомогою яких можливе живе інтерактивне спілкування викладача та студента. Студенти дистанційної форми навчання відчувають труднощі у встановленні контакту [6; 13]. Вони достовірно гірше оцінюють викладачів з особистих і професійних якостей. Головним критерієм характеристики особистості студента що навчається на дистанційні формі навчання є, незадоволеність, фрустрованність освітніх потреб.

Отже, студенти, що навчаються на дистанційні формі навчання, вказували на наявність у них наступних освітніх проблем. Залишається незадоволеною потреба в отриманні та закріпленні знань за фахом; потреба в більш якісної перевірки знань, недолік оцінки в процесі навчання, брак спілкування з викладачем. Студенти усвідомлюють, що викладач є найважливішим транслятором досвіду, без якого неможлива професійна соціалізація.

Застарілий матеріал деяких навчальних посібників, за якими ведеться навчання в університеті на дистанційні формі навчання. Для створення нових посібників потрібні значні фінансові вкладення, тому оновлення навчальних матеріалів відбувається рідко. У універси-

теті викладачі постійно оновлюють існуючі навчально-методичні комплекси, вкладаючи в це переважно особисті а не грантові ресурси, тому потрібно розробити систему стимулів для мотивації розробки сучасних інтерактивних навчальних комплексів.

Низький рівень методичних розробок практичних занять, на цей недолік процесу навчання вказують також і студенти, що навчаються в університеті. Неможливість творчої самореалізації студентів у процесі дистанційного навчання.

Застаріла комп'ютерна техніка, яка використовується в процесі навчання. Техніка швидко застаріває, на її оновлення потрібні значні грошові кошти, цей чинник негативно впливає на розвиток та реалізацію дистанційної форми навчання.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, за результатами дослідження можна зробити наступні висновки:

Формальний підхід до організації та впровадження навчального процесу в системі дистанційного навчання відбувається в «зоні актуального розвитку»; воно є для студентів невиправдано легким і втрачає свій розвиваючий ефект. Творці «кейсів» не є значущими людьми для студентів, що знаходяться в системі дистанційного навчання.

Задоволеність процесом і ефективністю (результатом) навчання достовірно вище у студентів, що навчаються в системі традиційного навчання.

Ситуація дистанційного навчання в набагато більшому ступені фруструє освітні потреби особистості, ніж система традиційного навчання в університеті.

Основною причиною незадоволеності особистості системою дистанційного навчання є брак спілкування з викладачем.

Особистість, яка навчається на дистанційній формі навчання, відчуває труднощі у встановленні контакту в контексті освітньої системи; достовірно гірше оцінює викладачів за особистісними і професійними якостями; мало піклується про свою майбутню професію, як би «не бачить» себе в ній. Образ Я особистості під час дистанційного навчання характеризується менш позитивним ставленням до себе, ніж у ситуації традиційного навчання.

Рівень суб'єктивного контролю (внутрішньо особистісної відповідальності) не відрізняється у студентів, що проходять навчання за дистанційною формою, і студентів, що навчаються за традиційною формою навчання в університеті.

Рівень суб'єктивного контролю (внутрішньо особистісної відповідальності) значимо відрізняється у студентів - психологів, що проходять навчання за дистанційною формою, і студентів - психологів, що знаходяться в ситуації традиційного навчання: рівень інтернальності вище у студентів - психологів, що навчаються за традиційною формою навчання.

Студенти – психологи, які навчаються за дистанційною формою навчання достовірно рідше вважають себе відповідальними, ніж у ситуації традиційного навчання в університеті. В системі традиційного навчання і дистанційного навчання достовірно частіше студенти приписують відповідальність за якість отриманої освіті собі, ніж викладачам.

Отже, результати дослідження дали змогу зробити важливий висновок, а саме про необхідність психолого-педагогічного супроводу дистанційного навчання в університеті.

У проведеному дослідженні намітилися нові перспективи в можливих подальших розробках на дану тему. Отримані дані можуть служити основою для організації курсів навчання та підвищення кваліфікації з використанням дистанційних технологій.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды. В 2 т. Т. 1 / Ананьев Б. Г.; под ред. А. А. Бодалева, Б. Ф. Ломова. – М. : Педагогіка, 1980. – 250 с.

2. Анциферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысливание, преобразование ситуаций и психологическая защита // Психологический журнал. - Том 15. - № 1. - 1994. - С. 3-18.

3. Болонский процесс. Основополагающие материалы / Сост. А. К. Бурцев, В. А. Звонова. - М.: Финансы и статистика, 2007. - 88 с.

4. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / За ред. В. Г. Кременя. - Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2004. - С. 171.

5. Вікторова Л. В. Критеріально-рівневий підхід до формування професійно-термінологічної компетентності у фаховій підготовці аграрників / Л. В. Вікторова // Вісник

післядипломної освіти : зб. наук. пр. – К. : ЛОГОС, 2007. – Вип. 5. – С. 16–27.

6. Вікторова Л. В. Організаційно-методичні умови формування професійно-термінологічної компетентності у студентів вищих аграрних закладів / Л. В. Вікторова // Наукові записки : зб. наук. ст. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 67. – С. 66–76.

7. Вікторова Л.В. Методологічні аспекти формування професійно- термінологічної компетентності студентів-аграрників / Л. В. Вікторова // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. ст. – Ялта : РВВ КГУ, 2007. – Вип. 14, ч. 2. – С. 164–171.

8. Вікторова Л. В. Організаційні засади та зміст фахової іншомовної підготовки у Франції / Л. В. Вікторова // Педагогічні науки. – Х., 2016. – Т. 2, Вип. LXIX. – С. 21–28. - Режим доступу:
file:///C:/Users/Lesya/Downloads/znppn_2016_69(2)__6%20(1).pdf\

9. Вікторова Л. В. Особливості іншомовної підготовки співробітників спеціальних відомств Німеччини / Л. В. Вікторова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія», Іншомовна підготовка у світі та Україні. Серія «Філологічна». - Вип. 62. – Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2016. – С. 64-67. - Режим доступу: file:///C:/Users/Lesya/Downloads/Nznuoaf_2016_62_24.pdf

10. Ковальчук В.І., Бирка М.Ф. Методичні рекомендації до курсу «Інформаційні технології» у ПТНЗ. Професія – «Кравець», (форма навчання – ТУ) /Василь Ковальчук, Маріан Бирка. –К.:ТОВ «Майстерня книги»; 2010. – 136 с

11. Кочарян А. Б. Електронне освітнє середовище сучасного університету // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. — №2 (50). — 2014. — С. 20–24.

12. Луговий В. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / За заг. ред. акад. О. Г. Мороза. - К. : МАУП, 1994. - 196с.

13. Технологія навчання дорослих на основі особистісно орієнтованого підходу: тренінг. – 2-е вид. доп. і перероб. / В.І. Ковальчук. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с.

References

1. Ananev, B. G., Lomova, B. F.(1980). Izbrannye psihologicheskie trudy. [Select psychological volume]. T. 1, Moscow, Pedagogika, 250 s.

2. Antsyferova L. I. (1994). Lichnost v trudnyh zhiznennyh usloviyah: pereosmyslivanie, preobrazovanie situatsii i psihologicheskaya zashchita [Personality in difficult life conditions: rethink, transformation of situations and psychological defence]. Psychological Journal, 15, 1, 3-18.

3. Burtsev A. K., Zvonova V. A., (2007). Bolonskiy protsess. Osnovopolagayushchie materialy [Bologna process. Fundamental materials]. Moscow, Russia: finance and statistic, 88s.

4. Kremin, V. H. (2004). Vyshcha osvita Ukrainy i Bolonskyi protses [Higher education of Ukraine. And Bologna process]. Navchalna knyha - Bohdan, 171.

5. Viktorova, L. V. (2007). Kryterialno-rivnevyi pidhid do formuvannia profesiino-terminolohichnoi kompetentnosti u fahovii pidhotovtsi ahrarnykiv [Criterion-level approach to forming professionally terminology of the competence in professional preparation of specialist in agriculture]. Postgraduate education reporter, Kuiv,LOHOS, 5, 16–27.

6. Viktorova, L. V. (2007). Orhanizatsiino-metodychni umovy formuvannia profesiino-terminolohichnoi kompetentnosti u studentiv vyshchykh ahrarnykh zakladiv [Organizational-methodical terms in forming professionally terminology to the competence for the students of higher agrarian Institutions]. National pedagogical M. P. Drahomanov university, 67, 66–76.

7. Viktorova, L.V. (2007). Metodolohichni aspekty formuvannia profesiino-terminolohichnoi kompetentnosti studentiv-ahrarnykiv [Methodological aspects of forming of professional-terminology competence of students-agriculturist]. Problem of modern pedagogical educational, 14, 2, 164–171.

8. Viktorova, L. V. (2016). Organizatsiyni zasadi ta zmist fahovoyi inshomovnoyi pidgotovki u Frantsiyi [Organizational principles and maintenance of professional foreign preparation in France]. Pedagogical science, Kharkiv. 21–28.

9. Viktorova, L. V. (2016). Osoblivosti inshomovnoyi pidgotovki spivrobitnikiv spetsialnih vidomstv Nimechchini [Features of foreign preparation of employees of the special departments of

Germany].Scientific messages of the National university of «Ostrozka an academy», 62, 64-67.
10. Kovalchuk, V.I., Byrka, M.F. (2010). Metodychni rekomendatsii do kursu «Informatsiini tekhnolohii» u PTNZ. Profesiia – «Kravets» [Methodical recommendations to the course «Information technologies» in PTNZ. Tailor]. Maisternia knyhy, 136 .
11. Kocharian, A. B. (2014). Elektronne osvitnie seredovyshche suchasnoho universytetu [Electronic educational environment of modern university]. Informatic and information technologies in educational Institutions 2 (50), 20–24.
12. Luhovyi, V. Moroza, O. H. (1994). Pedahohichna osvita v Ukraini: struktura, funktsionuvannia, tendentsii rozvytku [Pedagogical education in Ukraine: structure, functioning, progress trends of educated]. MAUP, 196.
13. Kovalchuk, V.I. (2011). Tekhnolohiia navchannia doroslykh na osnovi osobystisno oriientovanoho pidkhodu.[Technology of studies of adults on the basis of the personality oriented approach]. Shkilnyi svit, 128.

ДИСТАНЦИОННАЯ ФОРМА ОБУЧЕНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ

Г. Н. Ржевский

Аннотация. *Статья посвящена исследованию психолого-педагогических особенностей дистанционной формы обучения с современных условиях развития образования в университете. Определены психологические особенности студентов их трудности при обучении. Также выяснено проблемы, с которыми сталкиваются преподаватели при организации и внедрения дистанционной формы обучения. Разработаны практические рекомендации по сопровождению дистанционного обучения студентов.*

Ключевые слова: *Болонский процесс, европейское образовательное пространство, высшее образование, высшая школа, образовательный процесс, самообразование, психолого-педагогические особенности.*

REMOTE FORM OF TRAINING IN MODERN CONDITIONS: PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FEATURES

G.N. Rzhevsky

Abstract. *Article dedicated the psychological and organizational features of long distance education with the modern conditions of development of education in the university. Psychological characteristics of students were determined their difficulties at studies. Problems were found out faced which clash lectures during the organization and implementation of distance education. Practical recommendations were developed in regards to distance education of students.*

Keywords: *Bologna process, European Education Area, higher education, higher school, educational process, self-education, psychological - pedagogical features.*

УДК 372.894

РОЛЬ І ЗАВДАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕНТАЛІТЕТУ

І. А. СЕЛИЩЕВА, *аспірант кафедри педагогіки,*
Криворізький державний педагогічний університет
E-mail: irina.selischeva2016@gmail.com

Анотація: *У статті розглянуто феномен менталітету. Простежено зв'язок між менталітетом та освітою. Звернено увагу на те, що нині, в умовах реформування вітчизняної системи освіти, є потреба в перегляді ролі історичної освіти щодо підготовки майбутніх поколінь з урахуванням викликів сьогодення. Виявлено, що менталітет - це утворення лише відносно стійке. Його структура складається з статистичного незмінного ядра та рухливої оболонки, яка піддається корекції. Відповідно до цього, існує можли-*

© І.А.Селищева, 2017

Germany].Scientific messages of the National university of «Ostrozka an academy», 62, 64-67.
10. Kovalchuk, V.I., Byrka, M.F. (2010). Metodychni rekomendatsii do kursu «Informatsiini tekhnolohii» u PTNZ. Profesiia – «Kravets» [Methodical recommendations to the course «Information technologies» in PTNZ. Tailor]. Maisternia knyhy, 136 .
11. Kocharian, A. B. (2014). Elektronne osvitnie seredovyshche suchasnoho universytetu [Electronic educational environment of modern university]. Informatic and information technologies in educational Institutions 2 (50), 20–24.
12. Luhovyi, V. Moroza, O. H. (1994). Pedahohichna osvita v Ukraini: struktura, funktsionuvannia, tendentsii rozvytku [Pedagogical education in Ukraine: structure, functioning, progress trends of educated]. MAUP, 196.
13. Kovalchuk, V.I. (2011). Tekhnolohiia navchannia doroslykh na osnovi osobystisno oriientovanoho pidkhodu.[Technology of studies of adults on the basis of the personality oriented approach]. Shkilnyi svit, 128.

ДИСТАНЦИОННАЯ ФОРМА ОБУЧЕНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ

Г. Н. Ржевский

Аннотация. *Статья посвящена исследованию психолого-педагогических особенностей дистанционной формы обучения с современных условиях развития образования в университете. Определены психологические особенности студентов их трудности при обучении. Также выяснено проблемы, с которыми сталкиваются преподаватели при организации и внедрения дистанционной формы обучения. Разработаны практические рекомендации по сопровождению дистанционного обучения студентов.*

Ключевые слова: *Болонский процесс, европейское образовательное пространство, высшее образование, высшая школа, образовательный процесс, самообразование, психолого-педагогические особенности.*

REMOTE FORM OF TRAINING IN MODERN CONDITIONS: PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FEATURES

G.N. Rzhevsky

Abstract. *Article dedicated the psychological and organizational features of long distance education with the modern conditions of development of education in the university. Psychological characteristics of students were determined their difficulties at studies. Problems were found out faced which clash lectures during the organization and implementation of distance education. Practical recommendations were developed in regards to distance education of students.*

Keywords: *Bologna process, European Education Area, higher education, higher school, educational process, self-education, psychological - pedagogical features.*

УДК 372.894

РОЛЬ І ЗАВДАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕНТАЛІТЕТУ

І. А. СЕЛИЩЕВА, *аспірант кафедри педагогіки,*
Криворізький державний педагогічний університет
E-mail: irina.selischeva2016@gmail.com

Анотація: *У статті розглянуто феномен менталітету. Простежено зв'язок між менталітетом та освітою. Звернено увагу на те, що нині, в умовах реформування вітчизняної системи освіти, є потреба в перегляді ролі історичної освіти щодо підготовки майбутніх поколінь з урахуванням викликів сьогодення. Виявлено, що менталітет - це утворення лише відносно стійке. Його структура складається з статистичного незмінного ядра та рухливої оболонки, яка піддається корекції. Відповідно до цього, існує можли-*

© І.А.Селищева, 2017

вість здійснювати вплив на формування менталітету в процесі навчання. Звернено увагу на те, що в сучасному науковому просторі визначається важлива роль історичних знань у формуванні світогляду громадян та, у ширшому значенні – ментальності. Відповідно, щоб знайти шляхи взаєморозуміння духовних цінностей в єдиному освітньому просторі, слід звернути увагу на проблему організації освіти взагалі та історичної, зокрема, з урахуванням її впливу на формування менталітету. Визначено завдання історичної освіти у формуванні національного менталітету, які виходять із завдань історичної освіти взагалі, а саме: розвиток інтересу молодого покоління до історії; формування в учнів загальнолюдських та національних цінностей; виховання громадянина України, його національного характеру, національної гідності тощо. Акцентовано увагу на тому, що освіта закладає основи майбутніх змін у суспільстві, а історична освіта, корегуючи менталітет, скеровує ці зміни.

***Ключові слова**: менталітет, ментальність, національна ментальність, цінності, освіта, історична освіта, суспільство.*

Актуальність (Introduction). В умовах сучасного відродження культури, розвитку національної самосвідомості і, по суті, саме зараз, становлення української нації у її єдності, важливого значення набуває вивчення проблеми толерантності і поваги один до одного, до представників інших мовних, етнічних й релігійних спільнот. Очевидно, що відносити себе до тієї чи іншої національної культури, не усвідомивши історії власного народу, його світогляду, неможливо. Тож історичні знання уможливлюють розуміння витоків нації, формують підґрунтя світогляду особистості, навчаючи поважати власну культуру, бути впевненим в її цінностях, та позитивно сприймати інші культури. Переважно від того, як українська освіта зможе відповісти на виклики сьогодення, залежатиме й майбутнє самої України.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of resent researches and publications). Поняття «менталітет» через його складність й інваріантність піддавалося детальному аналізу в роботах істориків, філософів, соціологів, психологів, культурологів. Його трактування ґрунтується на різних авторських концепціях. Отже, щоб скласти загальне бачення поняття й запропонувати визначення такого феномену як менталітет, необхідно розглядати його як багатоаспектне явище.

Наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних науковців з означеного питання поділяються за такими проблемами як, по-перше: - дослідження поняття «менталітет», його інтерпретація в різних площинах (історичній, психологічній, політичній, культурологічній). До цієї теми звертаються у своїх працях російські дослідники Б. Гершунський, Д. Полєжаєв, А. Юревич, О. Тимофеєва, а також вітчизняні: Т. Бабина, Г. Михайлишин, О. Ющишин та інші. По-друге, дослідження загальних питань навчання історії, змісту сучасної історичної освіти. До когорти науковців, які долучилися до цієї проблеми, належать К. Баханов, С. Кульчинський, О. Пометун, О. Удод та інші.

Поряд з цим, проблема взаємозв’язку історичної освіти і національного менталітету, ролі історичної освіти у справі формування національного менталітету, зокрема українського, потребує, на нашу думку, ґрунтовнішого висвітлення.

Мета (Purpose). Мета статті – визначити роль і завдання історичної освіти у справі формування національного менталітету на сучасному етапі розвитку.

Методи (Methods). Серед завдань, що постали нині в нашій державі, одне із найголовніших полягає в розбудові національної системи освіти. Це відображено в нормативно-правовій базі функціонування освіти. Так, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні (2013 р.) та Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.) окреслено формування національних та загальнолюдських цінностей як один із пріоритетів державної освітньої політики. Звертається увага на те, що система освіти має забезпечувати збереження і продовження української культурно-історичної традиції, шанобливого ставлення до українських національних святинь, історії, утверджує українську національну ідею. Акцентується увага на тому, що вона має забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації.

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.), метою

освітньої галузі “Суспільствознавство”, яка складається з історичного та суспільствознавчого компонентів, зазначено: «забезпечення розвитку учня як особистості, що керується гуманістичними нормами і цінностями, усвідомлює себе громадянином України та успішно самореалізується в сучасному українському суспільстві» [4]. Відповідно, метою навчання історії в загальноосвітній школі є «формування в учнів ідентичності та почуття власної гідності в результаті осмислення соціального та морального досвіду минулих поколінь, розуміння історії і культури України в контексті історичного процесу» [4]. Стосовно цього, слушною видається думка С. Кульчицького, щодо ролі шкільної історичної освіти у формуванні світоглядної позиції нового покоління. Науковець звертає увагу, що людина набуває базових знань про власну історію в школі і вони залишаються на все життя. Тож, історія це не тільки наука і навчальна дисципліна, це ще й спосіб усвідомлення власних коренів і традицій.

Сучасні науковці О. Пометун і Г. Фрейдман наголошують на тому, що суспільствознавча освіта взагалі, й історична зокрема, допомагають людині засвоїти три кола цінностей: етнокультурні, національні та загальнолюдські. До того ж, державна система освіти, що відповідає за соціалізацію особистості, «є важливим інститутом, який спроможний еволюційним шляхом забезпечити зміну ментальності, створити умови для виховання людини громадянського суспільства». Узагальнюючи, вони визначають метою шкільної історичної освіти – створення оптимальних психолого-педагогічних умов для інтелектуального розвитку, саморозвитку та становлення особистості учня, як суб’єкта історичного розвитку та суспільних відносин [6]. Підтримуючи цю тезу, К. Баханов констатує, що «дидактична складова шкільної історичної освіти має бути зорієнтована на сприяння засобами історії розвитку громадянської свідомості учнів як основи сучасного українського суспільства» [2].

Історична освіта була і є впливовим духовним чинником розвитку нації. Її роль полягає у формуванні в молодого покоління цілісного образу історичного минулого національної спільноти, з якою молода людина може себе ідентифікувати. Але, має бути присутнім український погляд на історичні події, який враховуватиме світовий досвід толерантного ставлення до прав людини, пріоритету людських цінностей та цивілізаційних вартостей культури.

Кожен народ має свою історію, що сприяє розвитку національної ідентичності через збереження і відтворення культурних, ментальних, психологічних основ. Вивчення менталітету того чи іншого етносу зобов’язує політиків ураховувати у своїй діяльності його національний характер, традиції, релігії та допомагає коригувати національну політику, етнополітику з огляду на менталітет нації. Відповідно до цього, Г. Михайлишин називає ментальність важливим, дієвим фактором суспільного розвитку, хоч малопомітним, тому що імпульси, які вона надсилає народу чи окремій людині, йдуть з глибин історії, з глибин підсвідомого. Досліджуючи це питання, Т. Бабина констатує, що науковці розглядають менталітет «як сукупність повсякденних усвідомлених уявлень, символічних образів і цінностей, як архетипна компонента колективного несвідомого і як корелят свідомого та несвідомого, як певний сплав ідеологічних настанов, раціональних орієнтацій і невідрефлексованих компонентів колективної свідомості» [1, с. 30].

Нині проблема ментальності викликає акцентований інтерес як у філософії, культурології, так і в історії, філології, психології та інших науках. Актуальність означеного питання обумовлена, насамперед, постійними процесами самоусвідомлення людиною себе як суб’єкта духовної діяльності. Крім того, сьогодення спонукає до розуміння менталітетів інших соціальних груп, на основі якого він може виробити власні механізми впливу на них, утвердити в них ті філософсько-світоглядні уявлення, які є обґрунтованими.

Важливе місце у формуванні менталітету, зокрема, українського, належить освіті. Саме вона надає сталості та визначеності суспільним відносинам стосовно нагромадження знань, соціального досвіду, відтворення і розвитку культури, формування особистості тощо. Тому, заслуговує на увагу думка Б. Гершунського, що формування менталітету особистості й соціуму – це вагома цінність освіти та її ієрархічно найвища мета. Науковець зазначає: «Менталітет – квінтесенція культури. В ньому втілюються глибинні основи світосприйняття, світогляду і поведінки людини. Саме менталітет зумовлює конкретні вчинки людей, їх ставлення до різних сторін життя суспільства». Далі дослідник зауважує, що у схемі результативності освіти «грамотність – освіченість – професійна компетентність – культура – менталітет» саме менталітет посідає найвищий щабель, та є передумовою змісту всіх нижчих ланок цього ряду

[3, с. 75-76].

Аналізуючи поняття «менталітет», його світоглядний характер, Т. Бабина пропонує використати це поняття для визначення змістових параметрів вищих цінностей і цілей освіти. На її думку, галузь освіти уможливлює виконання ролі «ментальноперетворюючого «агента середовища», котрий здатний активізувати складний процес управління ментальною енергетикою соціуму» [1, с. 30]. З'ясовуючи місце зазначеного поняття серед освітніх цінностей, дослідниця зазначає, що менталітет формується різними поколіннями, евристичні переваги менталітету об'єктивно породжуються економічним, соціальним, політичним, загальнокультурним чинниками. Вони суб'єктивно змінюють різні історичні фактори, які врешті-решт впливають на перебіг історичного процесу. До того ж, керуючись у своїй поведінці складовими менталітету, людина відбирає імпульси і враження, що ідуть від зовнішнього світу, та перетворює їх на свій внутрішній досвід. Тож, незважаючи на певну змістовну розпливчастість, узагальнює Т. Бабина, менталітет впливає на найскладнішу царину людської життєдіяльності, а саме: на емоції і світобачення, тому за потреби його можна коригувати [1, с. 30].

Цікавою є думка російського дослідника-психолога А. Юревича, який, називаючи ряд загальних тверджень щодо зазначеного поняття, вважає фактори, які формують національну психологію впливають постійно, тобто вона знаходиться під їх перманентною дією, до того ж одні фактори приєднуються до інших, внаслідок чого національні менталітети змінюються та ніколи не мають завершеного характеру. Завдяки цьому, одні компоненти національних менталітетів більш мінливі, ніж інші, однак, в кожному такому менталітеті існує відносно стабільне ядро [7]. Тобто, менталітет – це утворення лише відносно стійке. Воно має тенденцію змінюватися під впливом (стихійним чи організованим), ним можна керувати, або навіть маніпулювати. Відповідно, щоб знайти шляхи взаєморозуміння духовних цінностей в єдиному освітньому просторі, слід звернути увагу на проблему організації освіти взагалі та історичної, зокрема, з урахуванням її впливу на формування менталітету.

Окреслене вище підтверджує думку російського дослідника Б. Гершунського про взаємозв'язок між менталітетом та освітою. Він пише: «З одного боку, характер навчальної діяльності залежить від ментальних пріоритетів. З іншого, самі ці пріоритети, життєві цінності та ідеали залежать від освітніх потенцій суспільства, його прагнення до відтворення в кожному наступному поколінні власних культурних традицій і моральних підвалин до їх безперервного збагачення і розвитку» [Цит. за 1, с. 30].

Досить часто поняття менталітет і ментальність використовуються як взаємозамінні. Однак, деякі науковці розрізняють ці терміни. Ми поділяємо думку О. Ющишина, що під ментальністю слід розуміти частковий аспектний прояв менталітету не лише в умонастрої суб'єкта, а в його діяльності, яка пов'язана та випливає з менталітету. Проте, менталітет – інтегральна ціннісна мотивована характеристика соціальної спільності; сформована система елементів духовного життя і світосприймання, яка зумовлює відповідні стереотипи поведінки, діяльності, способи життя різноманітних соціальних груп та індивідів; включає сукупність ціннісних, символічних, свідомих чи підсвідомих відчуттів, уявлень, поглядів [8]. Зокрема, В. Манакін називає менталітет явищем соціокультурного порядку, а ментальність – когнітивно-психологічного. Науковець наголошує, що «ментальність є певним мінімумом духовного єднання людей на кшталт енергетичного поля, в якому відображається їхня психіка і духовність» [5, с . 29].

Важливою у цьому контексті є думка Т. Бабиної, яка зазначає, що повноцінна життєва самореалізація особистості можлива за умов, якщо людина глибоко вірить у своє індивідуальне неповторне призначення, бачить у ньому вищий сенс свого життя й водночас відчуває себе частинкою природи та людської спільноти. Тож як продукт певної культури з її цінностями, особистість має власну ментальну парадигму, крізь призму якої вона сприймає світ. Тоді як галузь освіти дозволяє з'ясувати чому і як формувалася і формується ментальність соціуму, тому, вона здатна активізувати, удосконалити складний процес управління індивідуальною та суспільною ментальністю, а за відповідних умов корегувати і перетворювати життєві орієнтири як на особистісному рівні, так і на рівні соціуму, використовуючи нові філософсько-освітні методології, в яких основну цінність становить творення особистості [1, с. 32]. Тут ми погоджуємося з думкою К. Баханова, який вважає саме історичну освіту за своєю сутністю «процесом зовнішнього впливу на становлення історичної свідомості індивідуума» [2].

Тим часом, кожен народ у процесі свого історичного розвитку, виробив власний менталітет, своєрідний спосіб усвідомлення й ставлення до світу, який задається мовою, традиціями, вихованням, релігійними уявленнями тощо. Він формується історично, тоді як процес його творення має неусвідомлений характер: відповідно, менталітет детермінує цінності певної людської спільноти та визначає поведінку, почуття, думки її окремих представників.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, спираючись на дослідження науковців, зазначимо, що менталітет сам по собі це динамічне явище. Його структура складається з статистичного незмінного ядра та рухливої оболонки, яка піддається корекції. Ці обставини дають нам підстави стверджувати, що існує можливість здійснювати вплив на формування менталітету в процесі навчання. Тобто, освіта має такі можливості, до яких слід віднести і наявність системи власних цінностей та норм, і, за відповідних умов, вона здатна виконувати провідну роль у формуванні менталітету, його корекції, унаслідок чого суспільство в цілому зазнає суттєвих змін, вдосконалюється [1,3]. До того ж, у сучасному науковому просторі визначається важлива роль історичних знань у формуванні світогляду громадян та, у ширшому значенні – ментальності.

Відповідно до цього, завданнями сучасної історичної освіти у формуванні національного менталітету, які виходять із завдань історичної освіти взагалі, вважаємо:

- розвиток інтересу молодого покоління до історії як галузі знань та навчального предмету, зокрема;
- формування в учнів загальнолюдських та національних цінностей, прилучення їх до духовно-культурної спадщини українського народу, до історико-культурної традиції людської цивілізації;
- виховання громадянина України, його національного характеру, національної гідності, який усвідомлює свою роль і відповідальність перед суспільством і державою;
- розвиток та зміцнення самосвідомості, власної ідентичності на різних рівнях, що активізує процеси самоідентифікації особистості.

Тож, розвиток, вдосконалення, та, іноді, корекція менталітету особистості й соціуму можуть стати одним із завдань освіти, а послідовне формування єдиного культурного освітнього простору, на підґрунті різнобічного діалогу ментальностей, діалогу культур – стратегічним пріоритетом розвитку освіти в глобальному вимірі.

Список використаних джерел

1. Бабина Т. Г. Менталітет у системі освіти / Т. Г. Бабина // Грані. – 2013. – № 2 (94). – С. 29–32.
2. Баханов К. О. Концептуальні засади дидактичної складової концепції шкільної історичної освіти в Україні [Електронний ресурс] / К. О. Баханов. – Режим доступу : http://vuzlib.com/content/view/238/
3. Гершунский Б. .С. Философия образования XXI века. (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) [Електронний ресурс] / Б. С. Гершунский. – Режим доступу : [ГЕРШУНСК-1-фо1998 з Филос+Освита] 1061000 212 str russe sc.2003
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п
5. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. / В. М. Манакін. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 288 с.
6. Пометун О. Сучасні цілі та завдання шкільної історичної освіти в Україні [Електронний ресурс] / О. Пометун, Г. Фрейман - Режим доступу http://oipopp.ed-p.net/public/oipopp/repository/metod/648_1_0.doc
7. Юревич А. В. Структурные элементы национального менталитета [Електронний ресурс] / А. В. Юревич. - Режим доступу : http://psystudy.ru/index.php/num/2013v6n29/837
8. Ющишин О. І. Поняття національного характеру, ментальності і національної свідомості як інструмент культурологічного аналізу / О. І. Ющишин // Наука. Релігія. Суспільство: Наук. журнал. – 2010. – № 3. – С. 221-227.

References

1. Babina, T. G. (2013). Mentalitet u sistemi osviti [Mentality in the education system]. Grani. 2

(94), S. 29–32.
2. Bahanov, K. O. Konceptualni zasadi didaktichnoyi skladovoyi koncepciyi shkilnoyi istorichnoyi osviti v Ukrayini [Conceptual basis of the didactic component of the concept of school history education in Ukraine]. Redrieved from http://vuzlib.com/content/view/238/
3. Gershunskij, B. .S. (2003). Filosofiya obrazovaniya XXI veka. [Philosophy of Education of the 21st Century]. Redrieved from: [GERShUNSK-1-fo1998 z Filos+Osvita] 1061000 212 str russe sc.2003
4. Derzhavnij standart bazovoyi i povnoyi zagalnoyi serednoyi osviti [State standard of basic and complete general secondary education]. - Redrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p
5. Manakin, V. M. (2012) Mova i mizhkulturna komunikaciya [Language and intercultural communication]. Kyiv: VC «Akademiya».
6. Pometun, O.,& Frejman, G. Suchasni cili ta zavdannya shkilnoyi istorichnoyi osviti v Ukrayini [Modern goals and objectives of school history education in Ukraine]. Redrieved from http://bibl.com.ua/informatika/1456/index.html
7. Yurevich, A. V. (2013) Strukturnye elementy nacionalnogo mentaliteta [The structural elements of national mentality]. *Psihologicheskie issledovaniya* Redrieved from http://psystudy.ru/index.php/num/2013v6n29/837(In Ukrainian).
8. Yushchyshyn, O. I.(2010). Poniattia natsionalnoho kharakteru, mentalnosti i natsionalnoi svidomosti yak instrument kulturolohichnoho analizu [The concept of national character, mentality and national consciousness as a tool of cultural analysis]. Nauka. Relihiia. Suspilstvo: Nauk. zhurnal. 3, S. 221-227.

РОЛЬ И ЗАДАЧИ ИСТОРИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНОГО МЕНТАЛИТЕТА

И. А. Селищева

Аннотация. *В статье рассматриваются особенности такого понятия как «менталитет». Анализируется взаимосвязь между менталитетом и образованием. Обращается внимание на то, что в период реформирования отечественной образовательной системы, необходимо пересмотреть роль исторического образования в деле подготовки будущих поколений с учетом задач и вызовов современности. Показано, что менталитет – это относительно стойкое явление. Его структура состоит из статистического стабильного ядра и меняющейся оболочки, которая поддается корректировке. Следовательно, существует возможность влияния на формирование менталитета во время обучения. Обращается внимание на то, что в современном научном обществе определяется важная роль знаний истории в формировании мировоззрения граждан, а в более широком значении – ментальности. Следовательно, чтобы найти пути взаимопонимания духовных ценностей в едином образовательном пространстве, нужно обратить внимание на организацию образования и, в частности исторического образования, с учетом ее влияния на формирование менталитета. Сформулированы задачи исторического образования для формирования национального менталитета, в основе которых лежат задачи общего исторического образования, а именно: развитие интереса молодого поколения к истории; формирование у учащихся общечеловеческих и национальных ценностей; воспитание граждан Украины, национального характера, национальной гордости. Обращается внимание на то, что образование формирует фундамент будущих изменений в обществе, а историческое образование, влияя на менталитет.*

Ключевые слова: *менталитет, ментальность, национальная ментальность, ценности, образование, историческое образование, общество.*

THE ROLE AND TASKS OF HISTORICAL EDUCATION IN THE NATIONAL MENTALITY FORMATION

I. A. Selischeva

Abstract. *The focus of the article is on the concept of "national consciousness", "national consciousness", the peculiarities of national consciousness formation of the Ukrainian society in the independence period. The influence of historical education is studied; it is a key factor in the*

formation of national consciousness of the younger generation. Knowledge of our own historical past, the history of our people and the state is the basis of national consciousness and identity, as well as the national identity of the person. The focus is on the concept of «national consciousness». The «national consciousness» is the awareness of a group of people that they belong to a certain community, united by common characteristics, such as language, culture, history, the state, the collective level, and national consciousness is the fact that at the individual level some grounds are given for referring themselves to this community. Factors under which is the formation of Ukrainian national consciousness and its function in society. The historical education not only provides opportunities for the study of the past, but also contributes to individual human values that are the basis of choice of vital reference. However, a detailed study of historical events, identifying positive interference of different cultures, critical analysis and open discussion of sensitive and controversial issues contributes to overcoming social prejudices and stereotypes. One of the key features of historical education should be provision the citizens with historic knowledge and skills of analytical thinking that would form the basis of their national identity and consciousness of citizens and serve as the unifying basis of inhomogeneous society's development.

Keywords: *mentality, national mentality, education, historical education, society*

УДК 378.094.147.091.33:61

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР ДО ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

І. П. СІРАК, аспірант кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
E-mail: inna_sirak@ukr.net

Анотація: *У статті пропонуються етапи авторської методики підготовки майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації, розробленої у відповідності до загальноприйнятих методологічних вимог, що висуваються до розробки методик: концептуальність, системність, керованість, ефективність. Визначено мету, завдання, очікуваний результат кожного із запропонованих етапів та методи, які для використовувалися. У процесі формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації застосовано наступні методи: ігрові методи (розігрування ролей, ділова гра, ігрове проектування та ін.), неігрові (аналіз конкретних і класичних медичних ситуацій, метод «інциденту»; проблемні лекції; побудова індивідуальних освітніх траєкторій професійної самореалізації майбутіх медичних сестер; інтерактивні методи («Мікрофон», «Мозковий штурм», «Поміч», «Ажурна пилка», «Коло ідей», «Метод прес», гра «не помилися» та ін.); рольові ігри; метод моделювання комунікативних ситуацій; бесіди; творчі завдання; аналіз і розв'язання квазіпрофесійних ситуацій та ін. Експериментальне дослідження проводилося на базі Вінницького медичного коледжу імені акад. К.Д. Заболотного. Кількісний та якісний аналіз результатів апробації педагогічних умов та методики формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації констатував позитивну динаміку досліджуваної якості.*

Ключові слова: *методика; майбутні медичні сестри; підготовка; професійна самореалізація.*

Актуальність (Introduction). Майбутні медичні сестри мають бути освіченими, конкурентоспроможними, мобільними, самостійним у прийнятті рішень, відповідальним за наслідки своєї діяльності та готовими до самореалізації у професійній діяльності. Сьогодні зростає потреба сучасної медицини в медичних сестрах з якісною фаховою підготовкою, що відповідала б світовим стандартам, у фахівцях, здатних до ефективної професійної самореалі-

© І.П. Сірак, 2017

formation of national consciousness of the younger generation. Knowledge of our own historical past, the history of our people and the state is the basis of national consciousness and identity, as well as the national identity of the person. The focus is on the concept of «national consciousness». The «national consciousness» is the awareness of a group of people that they belong to a certain community, united by common characteristics, such as language, culture, history, the state, the collective level, and national consciousness is the fact that at the individual level some grounds are given for referring themselves to this community. Factors under which is the formation of Ukrainian national consciousness and its function in society. The historical education not only provides opportunities for the study of the past, but also contributes to individual human values that are the basis of choice of vital reference. However, a detailed study of historical events, identifying positive interference of different cultures, critical analysis and open discussion of sensitive and controversial issues contributes to overcoming social prejudices and stereotypes. One of the key features of historical education should be provision the citizens with historic knowledge and skills of analytical thinking that would form the basis of their national identity and consciousness of citizens and serve as the unifying basis of inhomogeneous society's development.

Keywords: *mentality, national mentality, education, historical education, society*

УДК 378.094.147.091.33:61

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР ДО ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

І. П. СІРАК, аспірант кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
E-mail: inna_sirak@ukr.net

Анотація: *У статті пропонуються етапи авторської методики підготовки майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації, розробленої у відповідності до загальноприйнятих методологічних вимог, що висуваються до розробки методик: концептуальність, системність, керованість, ефективність. Визначено мету, завдання, очікуваний результат кожного із запропонованих етапів та методи, які для використовувалися. У процесі формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації застосовано наступні методи: ігрові методи (розігрування ролей, ділова гра, ігрове проектування та ін.), неігрові (аналіз конкретних і класичних медичних ситуацій, метод «інциденту»; проблемні лекції; побудова індивідуальних освітніх траєкторій професійної самореалізації майбутіх медичних сестер; інтерактивні методи («Мікрофон», «Мозковий штурм», «Поміч», «Ажурна пилка», «Коло ідей», «Метод прес», гра «не помилися» та ін.); рольові ігри; метод моделювання комунікативних ситуацій; бесіди; творчі завдання; аналіз і розв'язання квазіпрофесійних ситуацій та ін. Експериментальне дослідження проводилося на базі Вінницького медичного коледжу імені акад. К.Д. Заболотного. Кількісний та якісний аналіз результатів апробації педагогічних умов та методики формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації констатував позитивну динаміку досліджуваної якості.*

Ключові слова: *методика; майбутні медичні сестри; підготовка; професійна самореалізація.*

Актуальність (Introduction). Майбутні медичні сестри мають бути освіченими, конкурентоспроможними, мобільними, самостійним у прийнятті рішень, відповідальним за наслідки своєї діяльності та готовими до самореалізації у професійній діяльності. Сьогодні зростає потреба сучасної медицини в медичних сестрах з якісною фаховою підготовкою, що відповідала б світовим стандартам, у фахівцях, здатних до ефективної професійної самореалі-

© І.П. Сірак, 2017

зації у медичній галузі.

Модернізація медичної галузі в Україні потребує переосмислення основних напрямів професійної підготовки медичних працівників, зокрема, медичних сестер. Нині одним з пріоритетних напрямів медичної освіти є становлення творчої особистості фахівця, здатного до професійної самореалізації, адже нереалізованість у професії призводить до невдоволення нею.

Рівнем підготовки медсестринських кадрів не повністю задоволені і лікувально-профілактичні заклади нашої країни. Насамперед зауваження висуваються до практичної професійної підготовки медичної сестри.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). У контексті дослідження особливої теоретико-методологічної ваги набувають наукові розробки проблеми вищої медичної освіти, висвітлені в працях таких науковців, як Т. Бабенко, О. Бастракова, А. Борисюк, І. Булах, О. Волосовець, Ю. Вороненко, Л. Дудікова, І. Кузнецова, Л. Логуш, М. Мруга, О. Неловкіна-Берналь, М. Осійчук, М. Тимофієва, С. Тихолаз, Н. Шигонська, О. Юдіна та ін.; шляхів розвитку медсестринської освіти: Н. Білім, О. Горай, О. Гуменюк, Т. Закусилова, О. Ковальчук, К. Куренкова, Ю. Лавриш, О. Маркович, С. Мухіна, Т. Павлюк та ін.

Мета (Purpose). Метою даної роботи є обґрунтування методики підготовки майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації.

Методи (Methods). У процесі роботи над статтею застосовано такі методи науково-педагогічного дослідження як: аналіз, синтез, узагальнення, вивчення досвіду, моделювання.

Результати (Results). Розроблена нами методика формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації передбачає розвиток досліджуваної якості студентів за етапами: пропедевтично-ціннісним, пізнавально-базовим, конструктивно-процесуальним, узагальнювально-корекційним. Зазначимо, що поділ на етапи є умовним, оскільки процес формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації є цілісним.

Експериментальна методика поєднує прямий та опосередкований шляхи формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації, тобто передбачає спеціальну діяльність аудиторну та позааудиторну з формування досліджуваної якості та виховні впливи, що здійснювалися в процесі вивчення майбутніми медсестрами дисциплін: «Репродуктивне злоров'я та планування сім'ї», «Історія медицини та медсестринства», «Основи медсестринства», «Медсестринство у внутрішній медицині», «Медсестринство в хірургії», «Медсестринство в педіатрії», «Медсестринство в акушерстві», «Медсестринство в гінекології», «Медсестринство в інфектології», «Медсестринство в офтальмології», «Медсестринство в отоларингології», «Медсестринство в онкології», «Медсестринство в дерматології та венерології», «Медсестринство в сімейній медицині», «Медсестринство в геронтології, геріатрії та паліативній медицині», «Медсестринство в неврології», «Медсестринство в психіатрії та наркології», «Громадське здоров'я і громадське медсестринство», «Медсестринська етика та деонтологія», «Медична та соціальна реабілітація», «Анестезіологія та реаніматологія», «Військово-медична підготовка та медицина надзвичайних ситуацій», «Основи охорони праці та охорони праці в галузі» та ін.

Перебіг формувального етапу експерименту передбачав наступні заходи:

- відповідно до кожного із структурних компонентів готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації визначення змісту етапів формування цієї готовності;

- визначення й упровадження комплексу форм, методів, засобів і прийомів для розв'язання завдань кожного з розроблених етапів методики формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації;

- експериментальна перевірка ефективності запропонованих педагогічних умов, форм, методів, прийомів;

- порівняння одержаних після експерименту даних з початковими даними діагностування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації.

Метою пропедевтично-ціннісного етапу було сприяння формуванню мотивів про-

фесійної самореалізації, цілей, інтересів, відповідних ціннісних орієнтацій, ставлення до професії медичної сестри й до професійної самореалізації; потреби студентів медичного коледжу у професійній самореалізації, установки на самоздійснення; спрямованості на досконале оволодіння фаховими знаннями й на професійну самореалізацію; усвідомлення значущості своєї діяльності та необхідності професійної самореалізації.

Для розв'язання цих завдань застосовувалися такі методи й прийоми: проблемні творчі завдання; інтерактивні методи; розв'язання проблемних ситуацій; імітаційне моделювання.

В імітаційному моделюванні професійної діяльності майбутніх медичних сестер ми використовували ігрові методи (розігрування ролей, ділова гра, ігрове проектування та ін.) та неігрові (аналіз конкретних і класичних медичних ситуацій, метод «інциденту», дія за інструкцією та ін.).

Під час експерименту використовували різні види ситуацій: ситуація-проблема, ситуація-оцінка, ситуація-ілюстрація, ситуація-вправа тощо.

Вважаємо, що цілеспрямоване розв'язання таких та інших проблемних ситуацій сприяє формуванню мотивації самореалізації майбутніх медичних сестер, оскільки цьому сприяє стимулювання студентів до вирішення поставленої задачі в ситуації, формулюння гіпотези, побудови логіки дій, пошуку методів і способів дій, розробці плану дій, аналізу та коригування здійснених дій; студенти мають аргументувати свою позицію по відношенню до діяльності, проявити активність тощо.

Метою пізнавально-базового етапу є спрямованість на підвищення рівня засвоєння фахових знань; самостійності мислення; емпатійності; сформованості особистісних якостей (відповідальності, вимогливості, сумлінності, рішучості, наполегливості, самовладання та ін.), позитивної професійної «Я-концепції».

Для цього ми використовували методи: проблемні лекції; побудова індивідуальних освітніх траєкторій професійної самореалізації майбутіх медичних сестер; інтерактивні методи («Мікрофон», «Мозковий штурм», «Поміч», «Ажурна пилка», «Коло ідей», «Метод прес», гра «не помилися» та ін.). Використовувалися елементи змішаного навчання та «перевернутого» навчання.

Оскільки пізнавально-базовий етап був спрямований головним чином на розвиток когнітивно-особистісного критерію готовності майбутніх медичних сестер до професійного саморозвитку значну увагу було приділено посиленню змісту нормативних дисциплін матеріалом, що прямо чи опосередковано пов'язаним із професійною самореалізацією.

Для розвитку такого показника, як, наприклад, самостійність мислення, під час вивчення курсу «Медсестринство в акушерстві» нами розроблено методичні матеріали для організації самостійної роботи студентів. У матеріалах подано питання для самоконтролю, задачі для самоконтролю, тести.

Наприклад, під час вивчення теми «Біомеханізм пологів при передньому та задньому виді потиличного передлежання плода» студентам пропонується для самостійного опрацювання наукова література; запропоновано тести та питання для самоконтролю:

- Що таке біомеханізм пологів?
- Що таке ведуча точка?
- Яким розміром проходить голівка через таз при передньому виді потиличного передлежання?
- Яким розміром проходить голівка через таз при задньому виді потиличного передлежання?
- Назвіть точку фіксації при передньому виді потиличного передлежання.
- Назвіть точки фіксації при задньому виді потиличного передлежання.
- Назвіть основні моменти біомеханізму пологів при передньому виді потиличного передлежання.
- Назвіть основні моменти біомеханізму пологів при задньому виді потиличного передлежання.

Також студентам пропонувалися *тести для самоконтролю,* наприклад:

1. Лінія, яка з'єднує середини всіх прямих розмірів тазу: а) ведуча лінія; б) провідна вісь таза; в) анатомічна кон'югата; г) зовнішня кон'югата.

2. При передньому виді потиличного передлежання голівка прорізується: а) великим косим розміром; б) середнім косим розміром; в) вертикальним розміром; г) малим косим розміром.

3. При задньому виді потиличного передлежання голівка прорізується: а) великим косим розміром; б) середнім косим розміром; в) вертикальним розміром; г) малим косим розміром.

4. Що є провідною точкою при передньому виді потиличного передлежання? а) велике тім'ячко; б) мале тім'ячко; в) середина стріловидного шва; г) потилична кістка.

5. Що є провідною точкою при задньому виді потиличного передлежання? а) велике тім'ячко; б) мале тім'ячко; в) середина стріловидного шва; г) потилична кістка.

6. Точкою фіксації при задньому виді потиличного передлежання є: а) межа волосистої частини лоба, підпотилична ямка; б) підпотилична ямка, надпереніссяя; в) верхня щелепа, підпотилична ямка; г) надпереніссяя, потиличний горб.

Метою конструктивно-процесуального етапу є спрямованість на формування практичних професійних умінь та навичок; творчої активності, на максимально повну актуалізацію і реалізацію фахових умінь у процесі практики, вміння творчо вирішувати професійні завдання; здатність до взаємодії (уміння та навички професійного спілкування) з пацієнтом, лікарем, іншими медичними сестрами, родичами пацієнта; підвищення рівня самостійності у квазіпрофесійній діяльності.

На конструктивно-процесуального етапі використовувалися такі методи і прийоми: рольові й ділові ігри; метод моделювання комунікативних ситуацій та ін.

На конструктивно-процесуального етапі впроваджувалися з-поміж інших такі форми роботи, як: проведення олімпіал з окремих навчальних дисциплін («Медсестринство в геронтології, геріатрії та паліативній медицині» та ін.), конкурсу фахової майстерності «Ескулап», конкурсу професійної майстерності «Кращий за фахом», тижневика до Всесвітнього дня психічного здоров'я, підготовка й проведення флеш-мобу в рамках акції боротьби з цукровим діабетом присвячений всесвітньому Дню здоров'я 7 квітня, флеш-мобу «Єдина країна» тощо.

Розкриємо особливості використання одного з методів, а саме, ділової гри.

Погоджуємося з С. Лавренко стосовно того, що ділова гра відображає сутність майбутньої професії, адже включає у свою структуру всі професійно значущі елементи кваліфікаційної характеристики, готує студентів до професійної діяльності та дозволяє подолати ситуацію, що склалася у вищій школі, при якій випускники ВНЗ набувають професійних знань, але не розвивають умінь і навичок, необхідних для їх ефективного застосування [33].

Наведемо приклад проведення *ділової гри* «Хронічна серцева недостатність».

Мета гри: виявити серед студентів ініціативних, творчих учнів з лідерськими та організаторськими якостями; розвивати творчі здібності та ініціативність шляхом залучення до колективних, пошукових форм роботи; сприяти зміцненню знань з вивченої теми.

Очікувані результати: розробити проект ділової гри для практичного заняття.

Оснащення: медсестринська історія хвороби, лист сестринської оцінки стану пацієнта, температурний лист, тонометр, секундомір, фонендоскоп, набір лікарських засобів

Хід гри

І етап (ознайомлювальний)

• Вступне слово (у вступному слові наводиться аргументація доцільності проведення даної гри, висвітлюється мета).

1. Розподіл на креативні групи.

Всі учасники розподіляються по 3 студенти. Відповідно займають місця за столами.

Перед початком гри кожній команді пропонується висловити, щоб вони хотіли отримати для себе від даної гри. Всі висловлювання учасників записуються на одному листі під назвою «Очікувані результати»

2. Розподіл ролей.

Перед учасниками лежать бейджики з назвами посад (медична сестра, пацієнт з хронічною серцевою недостатністю, родич пацієнта, експерт, провідний експерт), а також вони отримують коротеньку інструкцію щодо функцій кожного з них. Викладач пропонує розподілити посади в креативних групах, записати імена на бейджиках, а в групі експертів обрати провідного експерта.

3. Презентація креативних груп.

Учасникам кожної групи пропонується придумати:

- причину ХСН, скарги (проблеми) пацієнта;
- провести м/с оцінку стану пацієнта;
- заповнити медсестринську історію хвороби;
- скласти план догляду по кожній проблемі;
- продемонструвати практичні навики
- назвати очікувані результати при оцінці м/с втручань

Оцінювання роботи кожної малої групи відбувається шляхом виставлення балів (максимальна кількість балів - 5) кожним експертом.

4. Квест-експрес. Команди можуть отримувати бонуси в балах за кожну правильну відповідь, якою доповнюють своїх конкурентів.

ІІ етап (робота над проектом)

1. Затвердження проекту заходу.

Креативній групі пропонується обговорити та визначити як саме вони будуть розробляти свій проект. Якщо заходи дублюються, експерти знімають бали за повторення

2. Створення критеріїв оцінювання заходу.

Командам-учасникам та експертам пропонується скласти шкалу критеріїв оцінювання до проекту, які б гарантували вдалість його проведення. Після презентації групами своїх проектів експерти оцінюють його окремо за кожним критерієм.

3. Робота над проектом.

На звороті пояснювальної записки студенти знайдуть завдання, яке повинен виконати кожен представник креативної групи, відповідно до обраної посади. Працювати над тим чи іншим етапом студенти можуть колективно, але за свою ділянку роботи відповідає конкретно обрана людина. Також можна радитись з експертами у разі виникнення труднощів чи запитань.

ІІІ. Заключний етап.

1. Презентація проекту.
2. Оцінки експертів (відповідно до критеріїв)
3. Підрахунок бонусів і балів.

У кінці ділової гри відбувається нагородження команди-переможця спеціальним призом.

Варто додати, що в цій діловій грі:

- *пацієнт* – відповідає за відтворення скарг ХСН відповідно до ступеню тяжкості і стадії хвороби;
- *медична сестра* – відповідає за етапи м/с процесу відповідно для конкретного пацієнта;
- *родичі пацієнта* – отримують інформацію від м/с про особливості догляду за їх пацієнтом, особливостями харчування, режимом, отримують навчання необхідних навичок;
- *експерти* – оцінюють згідно критеріїв виконання всіх завдань, та надають консультативну інформацію при роботі над проектом.

Викладач контролює виконання завдань і їх оцінку експертами, підводить підсумки в кінці демонстрації проекту.

На конструктивно-процесуального етапі організовано й проведено конкурс професійної майстерності майбутніх медичних сестер «Кращий за фахом». Конкурс орієнтований на випускників вищих медичних навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації за спеціальністю «Сестринська справа». Основна мета таких заходів – підвищення престижу професії та професійного рівня студентів, а також формування творчої та наукової медичної еліти України.

Заключним етапом є *узагальнювально-корекційний*, його мета полягає у спрямованості на розвиток здатності до самопроектування власних професійних якостей, самоорганізації, самоуправління своєю діяльністю; розвиток здатності до рефлексії; здатності до саморегуляції; розвиток вмінь оцінити й коригувати результати власної професійної підготовки.

На *узагальнювально-корекційному* етапі використовувалися такі методи і прийоми: бесіди; творчі завдання; аналіз і розв’язання квазіпрофесійних ситуацій та ін.

Схарактеризуємо метод *розв'язання квазіпрофесійних ситуацій*.

Відрив теоретичного навчання в медичних коледжах від лікувальної практики, з одного боку, і неможливість перенести саму практику в стіни навчального закладу, з іншої, приводить до висновку про необхідність проміжної ланки між навчальною і власне професійною діяльністю. У психологічних джерелах така діяльність-посередник отримала назву «квазіпрофесійної» [01].

Науковці вважають, що квазіпрофесійна діяльність означає відтворення в умовах навчального закладу елементів майбутньої (в даному випадку, медичної) праці, а також певних взаємостосунків між студентами у різних ігрових формах: вони моделюють предметний і соціальний зміст майбутньої роботи медичної сестри, її специфічні ознаки [2].

Діяльність студента, навчальна за формою і професійна за змістом, являє собою трансформацію змісту і форм навчальної діяльності в адекватні їм, гранично узагальнені зміст і форми професійної діяльності. А. Вербицкьий, Н. Бакшаєва [01] виділяють три базові форми діяльності та деяку множинність проміжкових між ними. Базовими виступають навчальна, квазіпрофесійна, навчально-професійна діяльності. Проміжними слугують будь-які форми – традиційні та нові, що відповідають специфіці цілей і конкретного змісту навчання на відповідному етапі навчання [2].

У кожній із запропонованих ситуацій майбутні медичні сестри мали визначити дійсні проблеми пацієнта; поставити медсестринський діагноз; назвати незалежні медсестринські втручання при дійсних проблемах пацієнта.

Зважаючи на те, що одним із завдань цього етапу був розвиток здатності до рефлексії майбутніх медичних сестер, під час аналізу пропонованих ситуацій ми спонукали студентів до усвідомлення себе в професійній сфері, що визначає самоаналіз в професії медичної сестри, репрезентацію зовнішніх подій, пов'язаних з процесом праці, і оцінку себе всередині цих подій («Чи можу я самостійно оцінити ситуацію?», «Чи зможу поставити правильний діагноз?», «Чи зможу надати необхідну допомогу в такій ситуації?» тощо).

Специфіка формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації полягає в комплексному засвоєнні базових академічних знань, розвитку відповідних особистісних якостей, розвитку здатності до самоорганізації, самоуправління діяльністю тощо. Тому компонентами готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації є: мотиваційний, пізнавальний, операційний, рефлексивний. Вони є взаємопов'язаними і взаємозалежними. У відповідності до виокремлених компонентів нами визначено критерії і показники готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації: мотиви, цілі, інтереси, ціннісні орієнтації, ставлення до професії медичної сестри й до професійної самореалізації; наявність потреби у професійній самореалізації, установка на самоздійснення; спрямованість на досконале оволодіння фаховими знаннями й на професійну самореалізацію; усвідомлення значущості своєї діяльності та необхідності професійної самореалізації (мотиваційно-ціннісний критерій); рівень засвоєння фахових знань; самостійність мислення; емпатійність (схильність до співпереживання); сформованість особистісних якостей (відповідальність, вимогливість, сумлінність, рішучість, наполегливість, самовладання та ін.), позитивна професійна «Я-концепція» (когнітивно-особистісний критерій); сформованість практичних професійних умінь та навичок; творча активність, максимально повна актуалізація і реалізація фахових умінь у процесі практики, вміння творчо вирішувати професійні завдання; здатність до взаємодії (уміння та навички професійного спілкування) з пацієнтом, лікарем, іншими медичними сестрами, родичами пацієнта; самостійність у квазіпрофесійній діяльності (творчо-діяльнісний критерій); здатність до самопроектування власних професійних якостей, самоорганізації, самоуправління своєю діяльністю; здатність до рефлексії; здатність до саморегуляції; вміння оцінити й коригувати результати власної професійної підготовки (рефлексивно-регулятивний критерій).

У процесі аналізу психологічної, педагогічної, медичної літератури виокремлено ряд педагогічних умов ефективної фахової підготовки майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації, які відображають загальні освітні тенденції в підготовці майбутніх медичних сестер у своїй професійній діяльності: формування мотиваційних установок майбутніх медичних сестер на професійну самореалізацію засобами імітаційного моделювання; активізація пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційно-комунікаційних техно-

логій; розробка і реалізація у медичному коледжі програми позааудиторних заходів, спрямованих на підготовку майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації; створення у медичному коледжі рефлексивно-орієнтованого середовища; застосування у навчальному процесі методики формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації.

Висновки і перспективи (Discussion). Експериментальна методика формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації передбачає розвиток досліджуваної якості студентів за етапами: пропедевтично-ціннісним, пізнавально-базовим, конструктивно-процесуальним, узагальнювально-корекційним. Методика поєднує прямий та опосередкований шляхи формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації, тобто передбачає спеціальну діяльність аудиторну та позааудиторну з формування досліджуваної якості та виховні впливи, що здійснювалися в процесі вивчення майбутніми медсестрами нормативних навчальних дисциплін.

Ефективними методами формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації є такі: проблемні завдання; інтерактивні методи («мікрофон», «мозковий штурм», «поміч», **«метод прес», «коло ідей», «ажурна пилка» тощо)**; рольові й ділові ігри; метод моделювання комунікативних ситуацій; розв'язання квазіпрофесійних ситуацій та ін.

Список використаних джерел

1. Вербицкий А. А. Проблема трансформации мотивов в контекстном обучении / А.А. Вербицкий, Н.А. Бакшаева. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.library.by/portalus/modules/psychology/.
2. Король В.М. Квазіпрофесійна діяльність у процесі підготовки майбутніх учителів / В.М. Король. [Електронний ресурс] / Режим доступу:http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchu/N135/N135p096-101.pdf
3. Лавренко С.О. Ділова гра як метод професійної підготовки студентів у вищій школі / С.О. Лавренко // Педагогіка і психологія : перспективи та пріоритетні напрями досліджень : зб. тез наук. робіт учасників міжнародної науково-практичної конф. (м. Львів, 13-14 вересня 2013 р.). – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2013. – С. 86-89.

References

1. Verbytskyi, A. A. Problema transformatsyy motyvov v kontekstnom obuchenyy / A.A. Verbytskyi, N.A. Bakshaeva. [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu: http://www.library.by/portalus/modules/psychology/.
2. Korol, V.M. Kvaziprofesiina diialnist u protsesi pidhotovky maibutnikh uchyteliv / V.M. Korol. [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu:http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchu/N135/N135p096-101.pdf
3. Lavrenko, S.O. (2013) Dilova hra yak metod profesiinoi pidhotovky studentiv u vyshchii shkoli / S.O. Lavrenko // Pedahohika i psykholohiia : perspektyvy ta priorytetni napriamy doslidzhen : zb. tez nauk. robit uchasnykiv mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konf. (m. Lviv, 13-14 veresnia 2013 r.). Lviv : HO «Lvivska pedahohichna spilnota», 86-89.

МЕТОДИКА ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ МЕДИЦИНСКИХ СЕСТЕР К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ САМОРЕАЛИЗАЦИИ

И. П. Сирак

Аннотация. *В статье предлагаются этапы авторской методики подготовки будущих медицинских сестер к профессиональной самореализации, разработанной в соответствии с общепринятыми методологических требований, предъявляемых к разработке методик: концептуальность, системность, управляемость, эффективность. Определены цели, задачи, ожидаемый результат каждого из предложенных этапов и методы, которые для использовались. В процессе формирования готовности будущих медицинских сестер к профессиональной самореализации применены следующие методы: игровые методы (разыгрывание ролей, деловая игра, игровое проектирование и др.), неигровые (анализ конкретных и классических медицинских ситуаций, метод «инцидента»; проблем-*

ные лекции, построение индивидуальных образовательных траекторий профессиональной самореализации будущих медицинских сестер; интерактивные методы («Микрофон», «Мозговой штурм», «Помощь», «Ажурная пила», «Круг идей», «Метод пресс», игра «Не ошибись» и др.) ролевые игры, метод моделирования коммуникативных ситуаций; беседы; творческие задания, анализ и решение квазипрофессиональных ситуаций и др. Экспериментальное исследование проводилось на базе Винницкого медицинского колледжа имени акад. К.Д. Заболотного. Количественный и качественный анализ результатов апробации педагогических условий и методики формирования готовности будущих медицинских сестер к профессиональной самореализации констатировал положительную динамику исследуемого качества.

Ключевые слова: *методика; будущие медицинские сестры; подготовка; профессиональная самореализация.*

METHOD OF PREPARATION OF FUTURE NURSES FOR PROFESSIONAL FULFILLMENT

I. P. Sirak

Abstract. *Four interrelated components are singled out in the structure of readiness of future nurses to their professional self-fulfillment : motivational, cognitive, operational, reflective. According to the examined components, criteria and indicators of readiness of future nurses to professional self- fulfillment are defined : motivation, goals, interests, values, attitude toward nursing profession and the professional self-realization; there is a requirement for professional self-realization, the installation of self-realization; focus on a perfect mastery of professional knowledge and for professional self-realization; awareness of the importance of their activities and the need for professional self- fulfillment (motivational value criterion); level of mastering of professional knowledge ; independent thinking; empathy (propensity for empathy); formation of personal qualities (responsibility,strictness , integrity, determination, perseverance, self-control, etc.), positive professional "self-concept" (cognitive-personal criterion); professional formation of practical skills and abilities; creative activity, the most complete actualization and realization of professional skills in the practice, the ability to solve professional problems creatively; interoperability (the ability and skills of professional communication) with patients, doctors, other nurses, relatives of the patient; autonomy quasi professional activities (creative and activity criteria); self-designing ability of own professional qualities ,self-government ability; reflection capacity; self-regulation capacity ;ability to evaluate results and adjust their own training (reflexive-regulatory criterion). A number of conditions for effective teaching professional training of future nurses for their professional self- fulfillment have been singled out due to analysis of psychological, educational and medical literature . They reflect general trends in educational training of future nurses in their professional activities: formation of motivational systems of the future nurses for professional self-realization by means of simulation; activation of cognitive activity of students by means of information and communication technologies; development and implementation of extracurricular activities programs in medical college aimed to prepare future nurses to professional self-fulfillment; the establishment of reflexive-oriented environment in medical college; using methods of formation of future nurses for professional self- fulfillment in the educational process. Experimental teaching students of experimental group was found in compliance and pedagogical conditions of the formation of readiness of future nurses for professional self-fulfillment. A method of implementing pedagogical conditions of the formation of readiness of future nurses for their professional self-fulfillment is presented and ested experimentally in the research . It involves the following sequential stages : propaedeutical-value, basic cognitive, structural and procedural, generalizing and correctional. Quantitative and qualitative analysis of testing methods and pedagogical conditions of the formation of readiness of future nurses for their professional self-fulfillment has positive dynamics of study quality.*

The introduction of scientific and methodological support into educational process in medical colleges has proven its feasibility to prepare future teachers for continuing professional self-development. Carried theoretical and experimental work, of course, does not cover all aspects of training future nurses for their professional self- fulfillment. Prospects for further research are perceived in creation of teaching and methodological support for the formation of readiness of future nurses to their professional self- fulfillment by means of information and communication technolo-

gies; the formation of readiness for professional self-realization among students of other training areas and specialties that are taught in medical colleges.

Keywords: *future nurses; professional self- fulfillment (self-realization); readiness of future nurses for their professional self-realization; criteria, indicators, levels of readiness of future nurses for their professional self-realization; pedagogical conditions; method of the formation of readiness of future nurses for their professional self- fulfillment.*

УДК 378.663:37.091.12.011.3-053:171

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ОРІЄНТИРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА АГРАРНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Р.В.СОПІВНИК, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: rvsop@meta.ua

Анотація. *У даній статті показано, що в умовах сучасного динамічного розвитку науки, техніки та культурних трансформацій значно змінилися вимоги до особистості педагога, його морально-етичних якостей та професійної майстерності. Підкреслюється, що від педагогічної культури викладача, його моральних поглядів, переконань, здібностей та любові до своєї професії залежить формування особистісних і професійних якостей студентів. Зазначається, що особистість педагога має стати взірцем для наслідування студенту, еталоном ставлення до обраної справи, вірного служіння моральним ідеалам. Педагог-наставник при підготовці майбутнього фахівця має зосереджувати увагу на досягненні триєдиної цілі. Поряд із навчанням, розвитком має забезпечуватись формування ціннісного світогляду молоді, їх екологічної культури.*

Ключові слова: *моральний ідеал, виховання, духовність, етичні норми, особистість, метод прикладу.*

Актуальність (Introduction). Становлення України як незалежної держави, її науково-технічний розвиток, реформування освіти, культурні трансформації, політичні та економічні перетворення диктують нові вимоги до особистості викладача, педагога, наставника. Теперішні проблеми в українському суспільстві, його ментальний, ідеологічний розкол, що породжує поляризацію політичних взаємин, ескалацію військового протистояння, громадянські непорозуміння, спричинені, окрім зовнішніх факторів, багато у чому і недостатньою культурно-просвітницькою, ідеологічною, виховною роботою держави, сім'ї і громадськості. Результати виховання особистості майбутнього фахівця багато у чому залежать від моральної позиції, дотримання етичних норм самим педагогом, поведінка якого має бути прикладом для наслідування студенту. Перебуваючи у лоні відповідного колективу, як науково-педагогічні працівники, так і студенти приймають, виробляють і утверджують певні морально-етичні цінності. Ці цінності можуть фіксуватись у кодексах етичної поведінки. Вони відображають також профільну спрямованість вищого навчального закладу і залежать від типу професій, за якими здійснюється підготовка кадрів (соціономічні, сигномічні, техномічні, біономічні) [1].

Аналіз досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Проблема морально-етичної культури педагога піднімалась як педагогами класиками (К.Ушинський, С.Русова, Г.Ващенко В.Сухомлинський, А.Макаренко та інші) так і сучасними вченими (В.Алфімов, І.Бех, Г.Васянович, О.Вишневський, Г.Пустовіт, О.Коберник, М.Фіцула Г.Шевченко та інші).

Мета (Purpose) статті полягає в узагальненні морально-етичних вимог до науково-педагогічних працівників і наставників аграрних вищих навчальних закладів.

Методи (Methods). У процесі написання статті використано методи аналізу, синтезу, узагальнення, індукції, дедукції, порівняння, спостереження, експертної оцінки.

Результати (Results). Статус педагога – це не тільки престиж і визнання, а й колосальна відповідальність [2]. Бути відповідальним – означає усвідомлювати свою повинність,

© Р.В. Сопівник, 2017

gies; the formation of readiness for professional self-realization among students of other training areas and specialties that are taught in medical colleges.

Keywords: *future nurses; professional self- fulfillment (self-realization); readiness of future nurses for their professional self-realization; criteria, indicators, levels of readiness of future nurses for their professional self-realization; pedagogical conditions; method of the formation of readiness of future nurses for their professional self- fulfillment.*

УДК 378.663:37.091.12.011.3-053:171

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ОРІЄНТИРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА АГРАРНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Р.В.СОПІВНИК, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: rvsop@meta.ua

Анотація. *У даній статті показано, що в умовах сучасного динамічного розвитку науки, техніки та культурних трансформацій значно змінилися вимоги до особистості педагога, його морально-етичних якостей та професійної майстерності. Підкреслюється, що від педагогічної культури викладача, його моральних поглядів, переконань, здібностей та любові до своєї професії залежить формування особистісних і професійних якостей студентів. Зазначається, що особистість педагога має стати взірцем для наслідування студенту, еталоном ставлення до обраної справи, вірного служіння моральним ідеалам. Педагог-наставник при підготовці майбутнього фахівця має зосереджувати увагу на досягненні триєдиної цілі. Поряд із навчанням, розвитком має забезпечуватись формування ціннісного світогляду молоді, їх екологічної культури.*

Ключові слова: *моральний ідеал, виховання, духовність, етичні норми, особистість, метод прикладу.*

Актуальність (Introduction). Становлення України як незалежної держави, її науково-технічний розвиток, реформування освіти, культурні трансформації, політичні та економічні перетворення диктують нові вимоги до особистості викладача, педагога, наставника. Теперішні проблеми в українському суспільстві, його ментальний, ідеологічний розкол, що породжує поляризацію політичних взаємин, ескалацію військового протистояння, громадянські непорозуміння, спричинені, окрім зовнішніх факторів, багато у чому і недостатньою культурно-просвітницькою, ідеологічною, виховною роботою держави, сім'ї і громадськості. Результати виховання особистості майбутнього фахівця багато у чому залежать від моральної позиції, дотримання етичних норм самим педагогом, поведінка якого має бути прикладом для наслідування студенту. Перебуваючи у лоні відповідного колективу, як науково-педагогічні працівники, так і студенти приймають, виробляють і утверджують певні морально-етичні цінності. Ці цінності можуть фіксуватись у кодексах етичної поведінки. Вони відображають також профільну спрямованість вищого навчального закладу і залежать від типу професій, за якими здійснюється підготовка кадрів (соціономічні, сигномічні, техномічні, біономічні) [1].

Аналіз досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Проблема морально-етичної культури педагога піднімалась як педагогами класиками (К.Ушинський, С.Русова, Г.Ващенко В.Сухомлинський, А.Макаренко та інші) так і сучасними вченими (В.Алфімов, І.Бех, Г.Васянович, О.Вишневський, Г.Пустовіт, О.Коберник, М.Фіцула Г.Шевченко та інші).

Мета (Purpose) статті полягає в узагальненні морально-етичних вимог до науково-педагогічних працівників і наставників аграрних вищих навчальних закладів.

Методи (Methods). У процесі написання статті використано методи аналізу, синтезу, узагальнення, індукції, дедукції, порівняння, спостереження, експертної оцінки.

Результати (Results). Статус педагога – це не тільки престиж і визнання, а й колосальна відповідальність [2]. Бути відповідальним – означає усвідомлювати свою повинність,

© Р.В. Сопівник, 2017

обов'язок перед оточуючими, а коли йдеться про взаємодію з іншою людиною, ми маємо справу з явищами етичного характеру. В основі етичних норм вищої школи – педагогічна мораль, яка є системою етичних вимог, що визначають наше ставлення, а від так і поведінку, стосовно професії, колег, студентів інших явищ і предметів об'єктивної дійсності. Педагог, так само як і керівник, має бути позбавленим людських вад і в етичному відношенні він має стояти вище усього суспільства. І зрозуміло чому. Не випадково, з ініціативи ректора, члена кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Станіслава Миколайовича Ніколаєнка у 2015 році в Національному університеті біоресурсів і природокористування України розроблено і затверджено етичний кодекс науково-педагогічного працівника, який визначає ставлення науково-педагогічних працівників до п'яти важливих частин оточуючої нас реальності (професія, студенти, колеги, наукова діяльність, природа).

У плані розуміння ставлення до професії цікаву притчу залишив нам відомий грецький філософ Сократ. Він згадує трьох людей, які тягли величезні камені у місто, піт градом котився з чола кожного. Першого запитали, що ти робиш? Втерши піт, він незадоволено сказав: «Тягну цю кляту ношу». Тоді запитали другого, а що робиш ти? Підвівши погляд усміхаючись заявив: «Заробляю на хліб собі і своїй сім'ї». І коли нарешті запитали третього, що робиш ти, чоловіче добрий? Він гордо і піднесено промовив: «Я будую чудовий храм, який віками служитиме на радість і втіху людям!». Науково-педагогічний працівник, наставник, якщо він обрав для себе «сродну пацю», має любити своє покликання, бачити у ньому великий життєвий смисл, приймати його як найвищу цінність. Вінстон Черчілль казав: «Педагоги наділені владою, про яку прем'єр міністри можуть тільки мріяти… Легше управляти державою, а ніж виховувати чотирьох дітей». І дійсно, від участі педагога, від його ставлення до свого професійного обов'язку, залежить перспектива розвитку суспільства на цілі покоління уперед. Це втілено у рядках гімну кафедри педагогіки НУБіП України:

«Ти педагог і це велике слово,
Ти душ людських коваль і оберіг,
Ти педагог, і ти не випадково,
У серці світло мудрості зберіг.
(М.Палагнюк)

«Учитель учителів» Адольф Дістервег у своїх вимогах до педагога виділив, поряд і любов'ю до професії, – професіоналізм. Пам'ятаємо історію про те, як один фабрикант запросив спеціаліста полагодити парову машину, яка працювала погано і ніхто не міг їй дати ради. Це спеціаліст – Чарльз Штейнмец. Він походив 10 хвилин навколо машини, постукав по датчиках, підшипниках, інших агрегатах, а потім підійшов до одного з колінчатих з'єднань і завдав молотком несильного удару. Ефект був миттєвим, щось заворушилось і парова машина запрацювала бездоганно. Коли фабрикант запросив у Штейнмеца рахунок, той зажадав 10 000 американських доларів. Всього за десять хвили постукування? Обурювався фабрикант. Ні, відповів Штейнмец, за десять хвилин постукування 1 долар, а от за те, що знав куди завдати удару – 9999 доларів… У нашій справі, ще краще треба знати, куди саме слід прикладати розумові і фізичні сили, бо справа педагога передбачає виховання Людини [3].

Складовою морально-етичних основ професійної діяльності науково-педагогічного працівника, наставника є – оптимізм. Сутність цієї риси характери знаходимо у відомого американського винахідника Томаса Алви Едісона. Одного разу на прес конференції, коли Він представляв свій черговий епохальний винахід, один із учнів запитав учителя «Пане Томасе, винаходячи свою лампочку розжарювання ви провів 10.000 тупикових експериментів, а отже потерпів 10 тисяч поразок. Неймовірне терпіння». На що чаклун з Менло Парку сказав: «Дорогий мій! Я не потерпів жодної поразки. Я віднайшов десять тисяч способів, як уникнути невдачі».

Постійне самовдосконалення важлива умова професійної зрілості педагога. Колись генерал Уборєвіч зауважив, що це відбувається не тільки і не стільки на семінарах, конференціях, в аспірантурі чи докторантурі, а справжня академія для кожного із нас розпочинається тоді, коли ми усамітнюємось і беремо до рук книгу. Тому кожному науково-педагогічному працівнику для самовдосконалення потрібне дозвілля [4]. Ларошфуко писав: «Я завжди буду вважати себе обдарованим більше тими, з чиєї милості я маю можливість розпоряджатись своїм дозвіллям».

І коли ми кажемо про ставлення до нашого професійного обов'язку, ми маємо пам'ятати, що підготовка фахівця переслідує триєдину ціль. Поряд із навчанням, розвитком має забезпечуватись формування ціннісного світогляду молоді. Дійсно, «Виховати людину інтелектуально, але не виховати її морально, – означає виростити загрозу для суспільства" (Т. Рузвельт), тому цілком доречно наголошує Станіслав Миколайович: «… Викладачу треба не лише підраховувати кількість знань, умінь, навичок, які за відведені години засвоїв студент, а й думати про те, яку людину ми виховали у вищому навчальному закладі» [5].

Знаннєцентризм в освіті має поступитись компетентнісному навчанню, коли передаючи знання, формуючи уміння і навички студентів ми виховуємо у них професійно-важливі й морально-етичні особистісні якості. Якщо ми чесні і справедливі, ми будемо такими у сім'ї, у поводженні з друзями, ворогами, на базарі, на війні, на екзамені. Ця думка підкріплюється зацікавленістю керівників провідних агрокорпорацій (АМАКО, МРІЯ), які хочуть бачити у випускників аграрних вищих навчальних закладів не тільки знання, а й ініціативність, відповідальність, зорієнтованість на людей, високі мотиви досягнень, чесність, комунікабельність, зрослий рівень екологічної культури.

Стосовно студентів, педагог-наставник має ставитись до них з повагою, любити їх не менше, а ніж свою професію, бо ставлення теж виховує. Українська народна мудрість говорить: «Якщо будеш ставитись до дитини як до поросяти, дивись вона і захрюкає». Автор вічного «Фауста» писав: «Якщо ми приймаємо людей такими, якими вони є, ми робимо їх гіршими. Якщо ж ми ставимося до них так, як ніби вони такі, якими їм слід бути, ми допомагаємо їм стати такими, якими вони спроможні стати».

Ще один важливий вияв етичного ставлення до студента – приклад педагога, як один із наймогутніших методів виховання. Педагог має бути утіленням чеснот, жити як вчить, і вчити як живе (Г. Сковорода). «Наша власна поведінка – вирішальна річ. Не думайте, писав А.Макаренко, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте, або повчаєте її, або караєте її. Ви виховуєте її щохвилини... Як ви одягаєтеся, як ви розмовляєте з іншими людьми і про інших людей, як ви радієте або сумуєте, як ви поводитеся з друзями і з ворогами, як ви смієтеся, читаєте газету, - все це має для вихованця велике значення».

Крім того, в етичному плані, виправдано сприймати студента як партнера, учасника освітнього процесу, носія перетворювальної активності, що спрямована, як на зміну світу, так і самого себе. Тому наставник повинен відмовитися від авторитарної педагогіки і перейти до педагогіки співробітництва, яка базується не на зверхності і диктаті, а на взаємодії і визнанні достоїнств вихованця.

У цьому контексті важливо, керуючись етичними нормами, орієнтувати студентів на моральні ідеали, або формувати у молоді уявлення про зразок людської сутності, стосунків між людьми, що випливають із розуміння мети життя. За дорученням ректора С.М.Ніколаєнка, два у 2014 р., фахівці кафедри педагогіки провели експертне опитування і виділили, проранжувавши імена тих, кому досвідчені, авторитетні члени нашого колективу відводять ключову роль у державотворчих процесах. Особистісні якості цих постатей використовуються науково-педагогічними працівниками, особливо наставниками академічних груп, для конструювання виховного ідеалу студентам у процесі їх самовиховання [4].

Коли йдеться про студентів, то засади їх етичної поведінки багато у чому визначаються присягою, яка орієнтує молодь на відповідні загальнолюдські, національні і професійні цінності – сутності, що мають важливе особисте, соціальне, культурне значення [1].

Ставлення до колег. Педагоги – це керівники, лідери, за твердженням Конфуція «Сини неба», які повинні уміти володіти собою настільки, щоб поважати підлеглих, як самих себе і поводитися з ними так, як ми бажаємо, щоб поводилися з нами. Звичайно, для творчих, академічних колективів, підходить, в основному, демократичний стиль управління, зорієнтований на побудову стосунків з людьми, тоді буде високою самовіддача і продуктивність. Це доведено у менеджменті. На думку Г. Лебона, лідер (керівник) відрізняється від послідовника за ознакою творчості, він автор неповторних оригіналів, носій прогресивних ідей, він пропонує, а підлеглий приймає і копіює. Тому, чи можемо ми вимагати дотримання етичних стандартів у студентів, якщо самі не будемо відповідати їм? Питання риторичне [6].

У рамках теорії «сервант-лідерства» керівник розглядається як слуга, який допомагає послідовникам. Ісус казав апостолам: «Ви знаєте, ті, що вважають себе за князів у народів,

панують над ними, а їхні вельможі їх тиснуть. Не так буде між вами, але хто з вас великим бути хоче, нехай буде він вам за слугу. А хто з вас бути першим бажає, нехай буде всім за раба» (Євангелії від Марка, Глава 10, вірш 35 – 45) [6].

Лідером є не одна особа. Лідерство – це розосереджена влада і вплив. Ієрархія групи передбачає керівне ядро, кожен член якого домінує в певних сферах чи конкретних справах. Ефективними є не лідери-одинаки, а команди лідерів. Тому педагог-наставник керівник академічної груп, який є носієм досвіду, знань, моральним прикладом, у рамках ціннісного обміну, сприяє розвитку послідовників-студентів і з часом вони стають стейкхолдерами – учасниками долі управлінського капіталу, організовують групу, переходять на рівень самовиховання. В результаті виховання етичних цінностей членів колективу оптимізується, стає автономним, самодостатнім [6].

Професійно-педагогічна етика гласить, що університет є ієрархізованою спільнотою**.** Підлеглі мають неухильно виконувати прийняті рішення, поважати і підтримувати керівника. У нас є один рудимент національного менталітету «де два українці – там три гетьмани». І це наша біда. Треба вчитись бути лояльним, смиренним підлеглим.

Ставлення до наукової діяльності. Науково-педагогічний працівник має бути по справжньому одержимий пошуком істини, виробництвом нового знання. Але при цьому не допустимим є чуже видавати за своє. Ми, українці, могли б стати першими лауреатами Нобелівської премії з фізики, бо саме наш співвітчизник І.Пулюй за 13 років до Вільгельма Рентгена відкрив тоді ще «Х-промені», які називалсь «Лучі Пулюя». Н.Тесла за 4 роки до Гульєльмо Марконі та Олесандра Попова відкрив радіо. Довелось судитись зі своїми конкурентами. Треба уміти винаходити і відстоювати своє. Це буде про справжньому етично і не дозволить людям низької проби паразитувати на чужій праці [7].

Треба не забувати про вдячність, як найблагороднішу рису характеру. Треба бути вдячним аграріям-хліборобам. Бути вдячним батькам, учителям. Як казав Олександр Македонський: «Батьку я вдячний за те, що дав мені життя, а учителеві за те, що дає йому ціну». Треба бути вдячним нашим керівниками, за те що на передньому краю приймають на себе весь тиск зустрічного повітропотоку, відстоюють наші інтереси у широкому соціальному просторі. Треба бути вдячним воїнам АТО, за захист і можливість працювати в мирних умовах.

Автор Категоричного імперативу Імануїл Кант вважав, що невдячність найогидніша вада людини. Пригадуєте Кантове: «Є дві речі, які наповнюють мою душу великим трепетом: зоряне небо над головою і моральний закон у мені…Чини так, щоб максима твоєї поведінки могла стати всезагальним законом». Часто ми стикаємось з морально-етичними апоріями: лікар говорить неправду хворому аби підтримати його психологічно, воїн з необхідності убиває ворога на війні. Але жодні пояснення не виправдовують зло. Обман чи убивство не можуть бути цінністю. Часто людина діє за формулою: «з двох зол обираємо менше». Здатність розумно вирішувати такі етичні апорії свідчить про моральну зрілість особистості.

Етичний кодекс педагога аграрного вищого навчального закладу визначає ставлення до ще однієї важливої цінності – навколишнього середовища. Оскільки мета такого вишу – підготовка фахівців біономічних професій типу «людина-природа», тому в основі змісту виховання таких фахівців мають лежати норм біоетики, принципи ноосферогенезу, етика Альберта Швейцера, що передбачає бережне і співчутливе ставлення до усього живого.

Висновки і перспективи (Discussion). Результати виховання особистості майбутнього фахівця багато у чому залежать від моральної позиції, дотримання етичних норм самим педагогом, поведінка якого має бути прикладом для наслідування студенту. Перебуваючи у лоні відповідного колективу, як науково-педагогічні працівники, так і студенти приймають, виробляють і утверджують певні морально-етичні цінності. Ці цінності можуть фіксуватись у кодексах етичної поведінки. Вони відображають також профільну спрямованість вищого навчального закладу і залежать від типу професій, за якими здійснюється підготовка кадрів (соціономічні, сигномічні, техномічні, біономічні). Коли йдеться про вимоги до науково-педагогічних працівників аграрних вищих навчальних закладів, то вони обов’язково враховують біоетичні принципи і передбачають бережне, турботливе ставлення до живої природи. Поведінка науково-педагогічних працівників має регулюватись етичним кодексом, який визначає ставлення суб’єктів освітнього процесу до п’яти важливих частин оточуючої нас реальності: професія, студенти, колеги, наукова діяльність, природа.

Список використаних джерел

1. Сопівник Р.В. Ціннісні орієнтири екзистенціалізму в контексті виховання особистості. // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірних наукових праць. – 2015 - . Вип. 2 (65). – С. 164-173.
2. Сопівник Р. В. Експериментальна робота з удосконалення виховної роботи зі студентською молоддю / Р. В. Сопівник, І. В. Сопівник // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2010. Вип. 155, Ч.1. – С. 282–286.
3. Сопівник Р.В. Планування виховної роботи у вищому навчальному закладі // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2016. – № 239. – С. 229-234.
4. Сопівник, Р. В. Виховання і самовиховання на засадах національно-патріотичних цінностей: методичний посібник для студентів і науково-педагогічних працівників аграрних і природоохоронних ВНЗ [Текст] / Р.В. Сопівник , Петрів Г.В. – К.: «ЦП «Компринт», 2014. – 185 с.
5. Сопівник Р.В. Виховання особистості майбутнього фахівця агропромислової галузі крізь призму функцій наставника академічної групи // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2015. – № 220. – С. 172-182
6. Сопівник Р.В. Еволюція ідей відбору та формування якостей лідера у процесі фахової підготовки майбутніх аграріїв // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2012. – №3. – С. 13-18
7. Ніколаєнко С.М. та ін. Програма виховання студента: «Фахівець, громадянин, патріот». Навчально-методичний посібник / С.М.Ніколаєнко, В.Д.Шинкарук, Д.М.Рудень, Р.В.Сопівник, І.В.Сопівник, Г.В.Петрів, А.О.Кушнір, В.В.Мойсеєв, О.П.Давидова. – К.: «ACS-ACTIVE» 2016. – 76 с.

References

1. Sopivnyk, R.V. (2015) Tsinnisni oriientyry ekzystentsializmu v konteksti vykhovannia osobystosti [Valuable orientations of existentialism in the context of the education of the person] Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: Zbirnykh naukovykh prats, 2 (65), 164-173.
2. Sopivnyk, R. V., Sopivnyk I. V. (2010) Eksperymentalna robota z udoskonalennia vykhovnoi roboty zi studentskoiu moloddiu [Experimental work on improvement of educational work with students] Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy / Seriia «Pedahohika, psykholohiia, filosofiia», 155/1, 282–286.
3. Sopivnyk, R. V. (2016) Planuvannia vykhovnoi roboty u vyshchomu navchal'nomu zakladi. Naukovyi visnyk Natsional'nogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia "Pedagogika. Psykhologia. Filosofia", 239, 229-234.
4. Sopivnyk, R. V. Petriv, H.V.(2014). Vyhovannia i samovyhovannia na zasadakh natsionalno-patriotychnykh tsinnostei: metodychnyi posibnyk dlia studentiv i naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv ahrarnykh i pryrodookhoronnykh VNZ [Vyhovannia i samovyhovannia na zasadakh natsionalno-patriotychnykh tsinnostei: metodychnyi posibnyk dlia studentiv i naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv ahrarnykh i pryrodookhoronnykh VNZ] . Kyiv: Komprynt, 185.
5. Sopivnyk, R. V. (2015) Vykhovannia osobystosti maibutn'ogo fakhivtsia agropromyslovoi haluzi kriz' pryzmu funktsii nastavnyka akademichnoi hrupy [Educating future specialist personality agro industry in the light of academic mentor functions] Naukovyi visnyk Natsional'nogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia "Pedagogika. Psykhologia. Filosofia", 220, 172-182.
6. Sopivnyk R.V. Evoliutsiia idei vidboru ta formuvannia yakostei lidera u protsesi fakhovoi pidhotovky maibutnikh ahrariiv / R. V. Sopivnyk // Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. Hnatiuka. Seriia: Pedahohika. – 2012. – № 3. – S. 13–18.
7. Nikolaienko S.M., Shynkaruk V.D., Ruden D.M., Sopivnyk R.V., Sopivnyk I.V., Petriv H.V., Kushnir A.O., Moisieiev V.V., Davydova O.P. Prohrama vykhovannia studenta: «Fakhivets, hromadianyn, patriot» [Student education program «specialist, citizen, patriot»]. Kiev: «Komprynt», 74.

НРАВСТВЕННЫЕ ОРИЕНТИРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА АГРАРНОГО ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Р.В.Сопивнык

***Аннотация**. В данной статье показано, что в условиях современного динамического развития науки, техники и культурных трансформаций значительно изменились требования к личности педагога, его морально-этических качеств и профессионального мастерства. Подчеркивается, что от педагогической культуры преподавателя, его нравственных взглядов, убеждений, способностей и любви к своей профессии зависит формирование личностных и профессиональных качеств студентов. Отмечается, что личность педагога должна стать образцом для подражания студенту, эталоном отношения к избранному делу, верного служения нравственным идеалам. Педагог-наставник при подготовке будущего специалиста обязан сосредоточивать внимание на достижении триединой цели. Наряду с обучением, развитием, необходимо обеспечивать формирование ценностного мировоззрения молодежи, их экологической культуры.*

***Ключевые слова:** нравственный идеал, воспитание, духовность, нравственные нормы, личность, метод примера.*

MORAL AND ETHICAL GUIDELINES FOR THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF THE PEDAGOGUE OF AGRARIAN HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENT

R.V. Sopivnyk

***Abstract.** In this article it is shown that in the conditions of modern dynamic development of science, technology and cultural transformations the requirements for the personality of the pedagogue, his moral and ethical qualities and professional skills had changed significantly. The formation of personal and professional qualities of students depends on teacher's pedagogical culture, his moral attitudes, beliefs, abilities and love for his profession had been emphasized. It is noted that the personality of the pedagogue should become an example for imitating the student, a standard of attitude to the chosen case, faithful service to moral ideals. The pedagogue-tutor should focus on the achievement of the triune goal in the preparation of the future specialist. Along with the education, the pedagogue should ensure the formation of a value-oriented outlook of youth, their ecological culture.*

***Key words:** moral ideal, education, spirituality, ethical norms, personality, method of an example.*

УДК 37.013.42:37.091.212.3(1-22)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ПІДЛІТКАМИ, ЩО ПРОЖИВАЮТЬ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

І. В. СОПІВНИК, доктор педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: irvisop@meta.ua
О.С.ФЕЩУК, магістрант гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: fsat_28@ukr.net

***Анотація.** У статті розкрито особливості соціально-педагогічної роботи із обдарованою молоддю, яка проживає у сільській місцевості, зокрема: діагностика обдарованості; робота з батьками; створення бази даних обдарованих дітей із сільської місцевості; застосування інформаційних технологій; методичне забезпечення та інформаційна підтримка педагогічного колективу загальноосвітніх навчальних закладів, клубів за інтересами, які займаються із обдарованими дітьми; вмотивовування дітей до саморозвитку, високих досягнень. Подано результати діагностики видів обдарованості в учнів школи, що розташована у сільській місцевості.*

© І. В. Сопівник, О.С.Фещук, 2017

НРАВСТВЕННЫЕ ОРИЕНТИРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА АГРАРНОГО ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Р.В.Сопивнык

***Аннотация**. В данной статье показано, что в условиях современного динамического развития науки, техники и культурных трансформаций значительно изменились требования к личности педагога, его морально-этических качеств и профессионального мастерства. Подчеркивается, что от педагогической культуры преподавателя, его нравственных взглядов, убеждений, способностей и любви к своей профессии зависит формирование личностных и профессиональных качеств студентов. Отмечается, что личность педагога должна стать образцом для подражания студенту, эталоном отношения к избранному делу, верного служения нравственным идеалам. Педагог-наставник при подготовке будущего специалиста обязан сосредоточивать внимание на достижении триединой цели. Наряду с обучением, развитием, необходимо обеспечивать формирование ценностного мировоззрения молодежи, их экологической культуры.*

***Ключевые слова:** нравственный идеал, воспитание, духовность, нравственные нормы, личность, метод примера.*

MORAL AND ETHICAL GUIDELINES FOR THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF THE PEDAGOGUE OF AGRARIAN HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENT

R.V. Sopivnyk

***Abstract.** In this article it is shown that in the conditions of modern dynamic development of science, technology and cultural transformations the requirements for the personality of the pedagogue, his moral and ethical qualities and professional skills had changed significantly. The formation of personal and professional qualities of students depends on teacher's pedagogical culture, his moral attitudes, beliefs, abilities and love for his profession had been emphasized. It is noted that the personality of the pedagogue should become an example for imitating the student, a standard of attitude to the chosen case, faithful service to moral ideals. The pedagogue-tutor should focus on the achievement of the triune goal in the preparation of the future specialist. Along with the education, the pedagogue should ensure the formation of a value-oriented outlook of youth, their ecological culture.*

***Key words:** moral ideal, education, spirituality, ethical norms, personality, method of an example.*

УДК 37.013.42:37.091.212.3(1-22)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ПІДЛІТКАМИ, ЩО ПРОЖИВАЮТЬ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

І. В. СОПІВНИК, доктор педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: irvisop@meta.ua
О.С.ФЕЩУК, магістрант гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: fsat_28@ukr.net

***Анотація.** У статті розкрито особливості соціально-педагогічної роботи із обдарованою молоддю, яка проживає у сільській місцевості, зокрема: діагностика обдарованості; робота з батьками; створення бази даних обдарованих дітей із сільської місцевості; застосування інформаційних технологій; методичне забезпечення та інформаційна підтримка педагогічного колективу загальноосвітніх навчальних закладів, клубів за інтересами, які займаються із обдарованими дітьми; вмотивовування дітей до саморозвитку, високих досягнень. Подано результати діагностики видів обдарованості в учнів школи, що розташована у сільській місцевості.*

© І. В. Сопівник, О.С.Фещук, 2017

Ключові слова: *обдарованість, обдаровані діти, молодь, сільська молодь, діагностика обдарованості, види обдарованості.*

Актуальність (Introduction). Актуальність соціально-педагогічної роботи із обдарованими дітьми в сільській місцевості не викликає сумніву, оскільки: по-перше, це відповідає потребам сучасного українського суспільства – у вихованні талановитої молоді, здатної до розбудови країни в умовах системних криз і нестабільності; по-друге, існуюча нормативно-правова база зобов'язує педагогічну громадськість створювати умови для всебічного, гармонійного розвитку дітей і молоді та організацію роботи з обдарованими дітьми, зокрема це: Закон України «Про освіту», Закон України «Про загальну середню освіту», Указ президента України № 927/2010 «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді», Наказ МОН України від 27.08.2013 №1236 «Про затвердження Положення про Банк інтелектуальних досягнень дітей та Положення про Експертну раду для визначення найкращих інтелектуальних досягнень дітей» та ін.; по-третє, сільська молодь має нерівні можливості, у порівнянні із вихідцями з міста, щодо власного розвитку, а тому потребує особливої уваги та підтримки; по-четверте, сільська молодь має значний особистісний потенціал для розвитку своїх задатків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури свідчить, що різні аспекти розвитку обдарованості висвітлювали у своїх працях ряд науковців, зокрема О. Антонова, Ю. Бабаєва, Д. Богоявленська, Ю. Гільбух, Л. Виготський, О. Кульчицька, Н. Лейтес, О. Михайленко, В. Моляко, О. Музика, О. Разукова, С. Рубінштейн, В. Чудновський, Є. Циганкова та ін.

Мета (Purpose) статі полягає в обґрунтуванні особливостей соціально-педагогічної роботи із обдарованими дітьми у сільській місцевості.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз науково-педагогічної літератури щодо роботи з обдарованими дітьми, контент-аналіз нормативно-правової бази, узагальнення передового педагогічного досвіду роботи з обдарованими дітьми, анкетування – з метою діагностики переважаючих видів обдарованості дітей із сільської місцевості, узагальнення – з метою обґрунтування особливостей роботи соціального педагога з обдарованими дітьми, що проживають у сільській місцевості.

Результати (Results). У роботі, під поняттям обдаровані діти, вслід за С. Гончаренком, будемо розуміти дітей, в яких у ранньому віці виявляються здібності до виконання певних видів діяльності. Обдарованість у дослідженні розуміється як «індивідуальна потенціальна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності» [1, с. 235].

Аналіз науково-педагогічної, психологічної, соціологічної літератури свідчить, що на сьогодні існують значні напрацювання вчених щодо роботи із обдарованими дітьми. Варто відзначити, що в Україні існують цілі інститути, котрі займаються проблемами обдарованості (наприклад, Інститут обдарованої дитини НАПН України), виходять періодичні видання (наприклад «Обдарована дитина», «Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика», «Освіта та розвиток обдарованої особистості» та ін.), реалізується безліч програм та проектів. Проте, необхідно відзначити, що проблема соціально-педагогічного супроводу дітей і підлітків із сільської місцевості не знаходить належного місця в наукових розробках та в процесі практичної реалізації.

На наше переконання, в умовах сьогодення необхідно особливу увагу звернути на сільську молодь, яка «є тим головним людським ресурсом, який забезпечуватиме розвиток агропромислового комплексу в майбутньому, тому саме на цій категорії населення лежить надзвичайно відповідальна місія. Саме їй належить, відповідно до світових і європейських стандартів, організовувати і налагоджувати виробництво, переробку, зберігання та реалізацію сільськогосподарської продукції» [2, с. 5] в умовах глобальної екологічної та продовольчої кризи. Вирішити такі важливі задачі у найближчому майбутньому зможуть тільки фахівці із непересічним розумом, розвинутими творчими здібностями, здатні управляти та приймати нестандартні рішення. Такими фахівцями повинні стати сучасна обдарована молодь із сільської місцевості.

Ще одним важливим аргументом на користь того, що необхідно звертати особливу увагу на розвиток обдарованості у сільської молоді є те, що дана категорія населення має значний особистісний потенціал. У свій час, французький письменник – Оноре де Бальзак відзначав: «генії народжуються у провінції, а помирають у столиці». Якщо проаналізувати геніїв людства, то дійсно більшість геніальних людей походять із невеликих провінційних містечок або сіл. Так, наприклад: Імхотеп (якого вважають одним із перших геніїв людської цивілізації, який запропонував будівництво пірамід та першим спроектував і спорудив кам'яний храмовий комплекс усипальниці фараона, його геній проявився і в інших галузях, зокрема науці, літературі, медицині) був родом з села Гебелейн, на південь від стародавніх Фів; Леонардо да Вінчі (італійський учений, дослідник, винахідник і художник, архітектор, анатоміст, інженер) народився в селищі Анкіано поблизу Вінчі; хорватський геній – Ніколо Тесла народився в селі Сміляни, провінції Ліка; Тарас Шевченко – народився у селі Моренці; Іван Франко – народився у селі Нагуєвичах; Іван Пулюй – народився у селищі міського типу – Гримайлів; Микола Амосов – народився у селі Вільхове Вологодської губернії в звичайній сільській родині та ін.

Якщо поглянути сучасну статистику, вона свідчить не на користь молоді із сільської місцевості. Так, наприклад, у І етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів Малої академії наук України у 2014 році взяли участь 35 тис. школярів, з яких близько 8,5 тис. – учні сільських шкіл. У ІІ етапі – близько 20 тис. школярів, з яких 3,5 тис. учнів представляли сільську місцевість. Переможцями даного конкурсу в своїй більшості є учні міських шкіл. Результати зовнішнього незалежного оцінювання теж свідчать про те, що значно вищі бали за усіма навчальними дисциплінами у випускників міських шкіл. При цьому, за результатами опитування, випускники сільських шкіл удвічі рідше користуються послугами репетиторів та відвідують підготовчі курси. Середній бал з усіх предметів ЗНО 2016 року в проміжку 180-200 отримали 12,6% випускників міських ЗНЗ, в той час, як цей показник у селах становив лише 3,5%.

Зазначені статистичні дані обумовили необхідність діагностики обдарованості підлітків у сільській місцевості. З цією метою нами було проведено відповідне дослідження у Кагарлицькій ЗОШ І-ІІІ ступенів №2 ім.В.П. Дашенка Київської області. У дослідженні взяли участь учні шостих класів – 52 особи. Для діагностики застосовано анкетне опитування та експертну оцінку.

Діагностика дала можливість визначити обдарованість підлітків у цілому та за її видами (див Табл.1).

Таблиця 1

Результати діагностики видів обдарованості серед учнів

№	Вид обдарованості	Показники
1.	Загально-інтелектуальні здібності	6
2.	Академічні здібності	6
3.	Творчі здібності	8
4.	Лідерські якості	5
5.	Мистецькі нахили	7
6.	Спортивні здібності	8
7.	Духовний потенціал	5
8.	Особливість не проявилась	7

Результати дослідження видів обдарованості в 6-А класі подані на рисунку 1 свідчать, що домінатними видами обдарованості учнів у класі: академічна, мистецька та духовна обдарованість. Найбільш яскраво якості проявились у учнів 4, 7, 11, 13, 15, 20, 21, 24 та не проявилася в учнів 3; 5; 9. Серед усіх видів обдарованості в учнів 6-А класу найбільш притаманною є мистецька обдарованість. Найменше зустрічається серед учнів даного класу лідерська обдарованість. Дані результати свідчать, що при соціально-педагогічному супроводу учнів 6-А класу необхідно концентрувати увагу на розвиток лідерських якостей учнів, а також розвивати уже наявні задатки.

Рис 1. Види обдарованості учнів 6-А класу.

Результати дослідження видів обдарованості в 6-Б класі подані на рисунку 2 свідчать, що домінантними видами обдарованості класі є: творча, спортивна, та загальна обдарованість.

Середній коефіцієнт по рівню обдарованості відображено в таблиці 2.

Таблиця 2

Середній коефіцієнт рівня обдарованості серед учнів 6-А класу

№	Вид обдарованості	Середній коефіцієнт
1.	Загально-інтелектуальні здібності	3,6
2.	Академічні здібності	4,0
3.	Творчі здібності	4,3
4.	Лідерські якості	4,0
5.	Мистецькі нахили	4,3
6.	Спортивні здібності	4,6
7.	Духовний потенціал	4,3

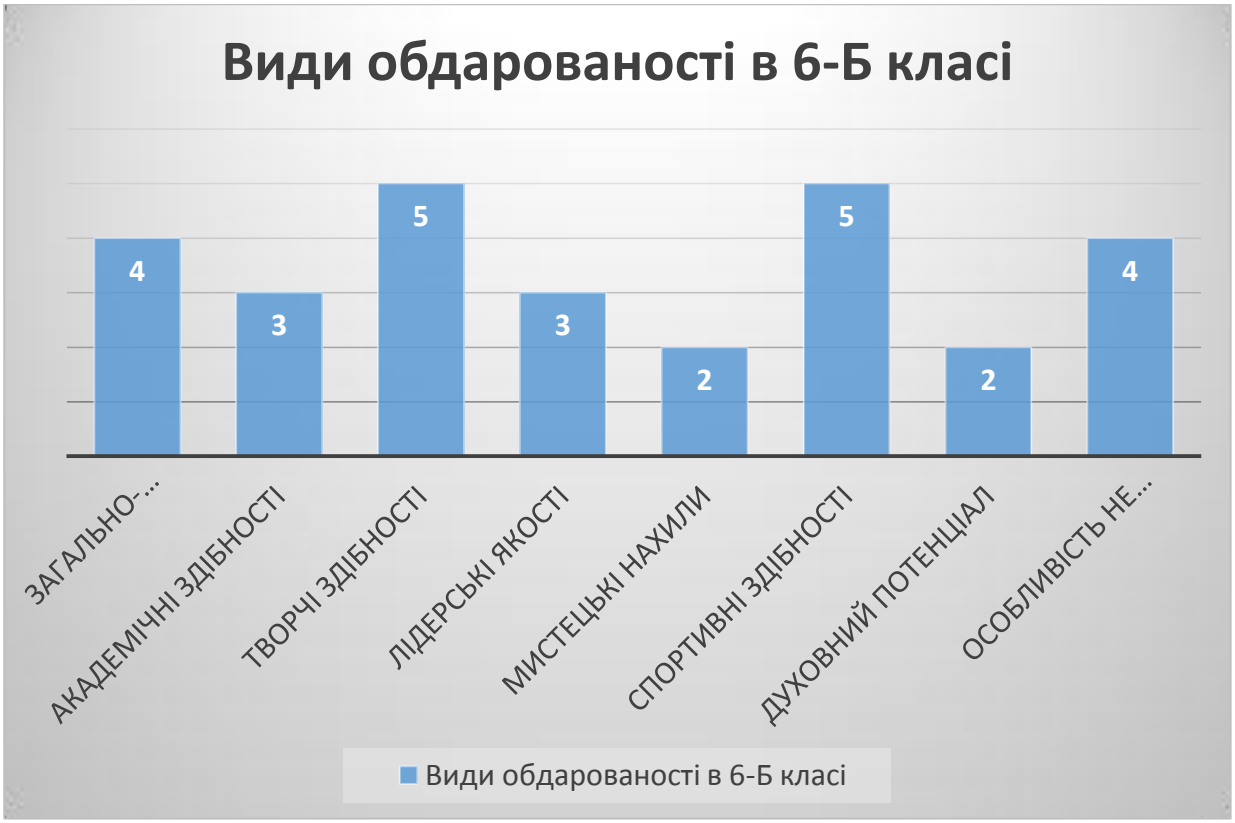

Рис 2. Види обдарованості учнів 6-Б класу

Середній коефіцієнт рівня серед учнів 6-Б класу поданий в таблиці 3.

Таблиця 3

Середній коефіцієнт рівня обдарованості серед учнів 6-Б класу

№	Вид обдарованості	Середній коефіцієнт
1.	Загально-інтелектуальні здібності	3,6
2.	Академічні здібності	4,0
3.	Творчі здібності	4,3
4.	Лідерські якості	4,0
5.	Мистецькі нахили	4,3
6.	Спортивні здібності	5,0
7.	Духовний потенціал	4,3

Таким чином, результати проведеного дослідження свідчать, що значна частина учнів підліткового віку, які навчаються у сільській школі є обдарованими. Саме тому завданням сім'ї, школи, громадськості є створення умов для розвитку обдарованості сільської молоді. У системі такої роботи важлива роль належить соціальному педагогу, який за професійними обов'язками повинен здійснювати таку роботу. Зокрема, у Кваліфікаційній характеристиці соціального педагога зазначено, що організаційна функція полягає сприянні розкриттю здібностей, талантів, обдарувань вихованців через їх участь у науковій, технічній, художній творчості. У процесі організації соціально-педагогічної роботи необхідно враховувати наступні особливості сільської молоді [2-6]: демографічні, економічні, освітні, дозвіллєві, громадсько-політичні, ціннісно-орієнтаційні та здоров'язберігаючі.

Виходячи із означеної специфіки сільської молоді вважаємо за доцільне виокремити основні особливості соціально-педагогічної роботи із обдарованою молоддю, яка проживає у сільській місцевості:

1. *Діагностика обдарованості* – одна із найважливіших складових роботи із підлітками, які проживають у сільській місцевості. Для сільських дітей значно менші можливості виявити на ранніх етапах обдарованість через ряд як об'єктивних, так і суб'єктивних

чинників. По-перше, у сільській місцевості відсутній широкий спектр освітньо-дозвіллєвих закладів, творчих клубів, центрів раннього розвитку, де б дитина з раннього віку могла б займатися із фаховими педагогами і проявляти свої обдарування. Хоча варто відзначити, що в окремих селах та невеликих населених пунктах ефективно працюють окремі клуби, центри, гуртки, які створюють можливість для раннього прояву обдарованостей у дітей. По-друге, у сільській місцевості більш виражена, в порівнянні із містом, нестача фахового кадрового забезпечення по роботі з обдарованими дітьми. По-третє, батьки у сільській місцевості, в силу зайнятості по господарству не завжди мають можливість та бажання залучати дітей до позашкільної творчої діяльності, де виявляються та розвиваються здібності підростаючого покоління. По-четверте, існує загальна проблема – як для міських, так і для сільських дітей у відсутності системи діагностики обдарованості учнівської молоді та недостачі ефективних, валідних методик.

2. Робота з батьками – наступний важливий напрям соціально-педагогічної роботи у сільській місцевості. Безперечно, що з батьками необхідно працювати і в міській місцевості, проте необхідно враховувати специфіку професійної зайнятості, матеріального забезпечення, побуту, освіти, дозвілля сімей з дітьми, які проживають у невеликих населених пунктах та в селі.

3. Створення бази даних обдарованих дітей із сільської місцевості дасть можливість залучати до різного рівня конкурсів, олімпіад, змагань, проектів широкого кола талановитих дітей із сільської місцевості.

4. Застосування інформаційних технологій розкриває перед сільською молоддю широкі можливості для особистісного розвитку, нівелюючи у значній мірі кордони між селом та містом. Незважаючи на складне економічне становище селян, більшість сільських мешканців на сьогодні уже мають можливість працювати у глобальній мережі і використовувати її потенціал для самодіагностики, розвитку та самореалізації.

5. Методичне забезпечення та інформаційна підтримка педагогічного колективу загальноосвітніх навчальних закладів, клубів за інтересами, які займаються із обдарованими дітьми.

6. Вмотивування дітей із сільської місцевості до саморозвитку, високих досягнень.

Висновки і перспективи (Discussion). У процесі дослідження встановлено, що основними особливостями соціально-педагогічної роботи із обдарованою молоддю, яка проживає у сільській місцевості, є: діагностика обдарованості; робота з батьками; створення бази даних обдарованих дітей із сільської місцевості; застосування інформаційних технологій; методичне забезпечення та інформаційна підтримка педагогічного колективу загальноосвітніх навчальних закладів, клубів за інтересами, які займаються із обдарованими дітьми; вмотивування дітей до саморозвитку, високих досягнень.

Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні методики соціально-педагогічної роботи із обдарованою молоддю, яка проживає у сільській місцевості.

Список використаних джерел

1) Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

2) Сопівник І.В. Виховання моральної відповідальності сільської молоді: [монографія] / І.В. Сопівник. – К.: Видавництво «Логос», 2014. – 352 с.

3) Сопівник І.В. Теорія і практика виховання моральної відповідальності сільської молоді [Текст] : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Сопівник Ірина Віталіївна ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. - Київ, 2014. - 40 с.

4) Вікторова Л. В. Професійна підготовка соціальних працівників / соціальних педагогів до професійної діяльності: колективна монографія / Л. В. Вікторова, Т. І. Ковальчук, О. Б. Кошук, С. О. Кубіцький, О. В. Лапа, П. Г. Лузан, О. В. Наконечна, О. М. Прохорчук, І. В. Сопівник, Р. В. Сопівник, Р. О. Тарасенко, Н. Т. Тверезовська. – К.: ЦП «Компринт», 2016. – 589 с.

5) Сопівник І. Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів до застосування елементів трудового виховання у сучасній школі / І. Сопівник, Ю. Юзефович // Науковий

вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2015. Вип. 220 – С. 166-172.

6) Сопівник І. В. Соціальний педагог як суб'єкт формування соціальної відповідальності сільської молоді / І.В.Сопівник // Біоресурси і природокористування. – 2013. – № 5–6. – Т. 5. – С. 165–171.

References

1) Honcharenko, S. (1997) Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. K.: Lybid, 376.

2) Sopivnyk, I.V. (2014) Vykhovannia moralnoi vidpovidalnosti silskoi molodi: [monohrafiia] [Education of moral responsibility of rural youth]. K.: Vydavnytstvo «Lohos», 352.

3. Sopivnyk, I.V. (2014) Teoriia i praktyka vykhovannia moralnoi vidpovidalnosti silskoi molodi [Theory and practice of education of the rural youth of moral responsibility] Skhidnoukr. nats. un-t im. Volodymyra Dalia. - Kyiv, 40 s.

4. Viktorova, L. V. Kovalchuk, T. I., Koshuk, O. B., Kubitskiy, S. O., Lapa, O. V., Luzan, P. H., Nakonechna, O. V., Prokhorchuk O. M., Sopivnyk, I. V., Sopivnyk, R. V., Tarasenko, R. O., Tverezovska, N. T. (2016). Profesiyna pidgotovka sotsialnih pratsivnikiv / sotsialnih pedagogiv do profesiynoyi diyalnosti [Professional preparation of social workers / social teachers to professional activity]. Kyiv, Komprint, 589.

5. Sopivnyk, I., Yuzefovych, Yu. (2015) Profesiina pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pedahohiv do zastosuvannia elementiv trudovoho vykhovannia u suchasnii shkoli [Professional training of future social workers to use labor education elements in the modern school] Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy / Seriia «Pedahohika, psykholohiia, filosofiia», 220, 166-172.

6. Sopivnyk, I. V. (2013) Sotsialnyi pedahoh yak subiekt formuvannia sotsialnoi vidpovidalnosti silskoi molodi [Social teacher as the subject of the formation of the social responsibility of rural youth] Bioresursy i pryrodokorystuvannia, 5–6, 5, 165–171.

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ С ОДАРЕННЫМИ ПОДРОСТКАМИ, ПРОЖИВАЮЩИМИ В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ

И.В. Сопивнык, О.С. Фещук

Аннотация. *В статье раскрыты особенности социально-педагогической работы с одаренной молодежью, проживающей в сельской местности, в частности: диагностика одаренности; работа с родителями; создание базы данных одаренных детей из сельской местности; применения информационных технологий; методическое обеспечение и информационная поддержка педагогического коллектива учебных заведений, клубов по интересам, которые занимаются с одаренными детьми; мотивация детей к саморазвитию, высоких достижений. Представлены результаты диагностики видов одаренности учащихся школы, расположенной в сельской местности.*

Ключевые слова: *одаренность, одаренные дети, молодежь, сельская молодежь, диагностика одаренности, виды одаренности.*

PECULIARITIES OF SOCIAL WORK WITH SUGGESTED ADOLESCENTS LIVING IN RURAL AREAS

I.V. Sopivnyk, O.S. Feshchuk

Abstract. *The article reveals the features of social and pedagogical work with gifted youth living in rural areas, in particular: the diagnosis of giftedness; Work with parents; Creation of a database of gifted children from rural areas; Application of information technologies; Methodical support and information support of the teaching staff of educational institutions, clubs on interests, which deal with gifted children; Motivation of children to self-development, high achievements. The results of the diagnostics of the types of giftedness of pupils of a school located in a rural area are presented.*

Keywords: *giftedness, gifted children, youth, rural youth, diagnostics of giftedness, types of giftedness.*

There are many historical, pedagogical, comparative and sociological researches dedicated to abroad university education have been conducted by Funnels G., B. Vulfsona, L. Herasinoyi, A.Gluzman, VladimirGrachev, V. Dikan, V. Kapranova, T . Koshmanovoyi, O. Kuznetsova, V.Lugovoi, A. Maksimenko, L. Puhovskoyi, Sukhomlinsky A. Parinova, G. Poberezkoyi, Shunevycha B. etal. Preliminary scientific study has shown that there is no integrated research which in visage characterization of theoretical and methodological foundations, historical and social factors and development trends in the modern French university education management in terms of its theoretical and practical value and feasibility of potential usage particular ideas and practical achievements.The following research materials can be used further in order to identify strength and weaknesses of Ukrainian educational management system and make it up to the European higher education level.

Keywords: *university education, educational innovation, university.*

УДК 377.3.:331.545

КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Т.І. СТОЙЧИК, кандидат педагогічних наук,
заступник директора з навчально-виробничої роботи
Криворізький професійний гірничо-технологічний ліцей
E-mail: stoychyk@inbox.ru

Анотація: *У статті висвітлено актуальну проблему конкурентоздатності фахівців професійного навчального закладу. Обґрунтовано та проведено порівняльний аналізу понять «конкурентоздатність» та «конкурентоспроможність»; сформульовано поняття «конкурентоздатність фахівця професійного навчального закладу»; досліджено особистісні та професійні складові компетентності в науковій літературі; визначено особистісні та професійні складові компетентності конкурентоздатного фахівця професійного навчального закладу за результатами опитування роботодавців; обґрунтовано шляхи підвищення рівня конкурентоздатності фахівців професійного навчального закладу. В процесі дослідження застосовано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження, зокрема теоретичних та емпіричних. В результаті дослідження уточнені поняття «конкурентоздатність» та «конкурентоспроможність», обґрунтовано відмінність між ними та зроблено висновок, що конкурентоспроможність фахівця – це наявність у фахівця можливостей конкурувати на ринку праці, а конкурентоздатність фахівця – це здатність фахівця конкурувати, тобто наявність у нього відповідних компетентностей та індивідуальних особливостей, які дозволяють виграти конкурентну боротьбу. На основі проведеного огляду літературних джерел визначено поняття «конкурентоздатність фахівця професійного навчального закладу» – як здатність випускника відповідати вимогам роботодавця в даний період, через конкурентні (професійні та індивідуальні) переваги по відношенню до інших фахівців у певній галузі. Зроблено спробу виділити важливі для роботодавця особистісні та професійні складові конкурентоздатності фахівця професійного навчального закладу. Визначено, що особистісні складові (відповідальність, здатність до навчання, мобільність, здатність працювати в команді) розпочинають формуватись ще з раннього віку, а професійні (висока кваліфікація, додаткова освіта або суміжна професія) – започатковуються саме в професійних навчальних закладах. Перспективними є дослідження з проблеми формування навиків самореалізації особистості та підвищення інтелектуального і кваліфікаційного рівня упродовж усього життя.*

Ключові слова*: конкурентоздатність, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність фахівця, професійний навчальний заклад.*

Актуальність (Introduction). Особливу роль у розвитку економіки країни відіграє си-

©Т.І. Стойчик, 2017

стема професійної освіти, яка органічно пов'язана із виробництвом. Технологічні зміни на підприємствах, переоснащення виробництва, орієнтація на європейський ринок збуту змушують професійні навчальні заклади до пошуку шляхів підвищення якості підготовки, формування фахівців нового типу, які здатні реально бути конкурентоздатними на ринку праці [10, с.8].

На жаль, сьогодні ринок освітніх послуг не готовий повністю задовольнити попит роботодавців. Серед причин часто виокремлюють наступні: невідповідність структури знань, умінь та навичок фахівців – випускників професійних навчальних закладів вимогам виробництва; невідповідність кваліфікаційної характеристики фахівця вимогам ринку праці та роботодавців; невідповідність змісту навчального плану і робочих програм необхідним компетенціям відповідно до потреб ринку праці; формальність внутрішньої системи оцінювання якості підготовки фахівців безпосередньо в професійному навчальному закладі; низький рівень спрямування процесу підготовки щодо розвитку конкурентних переваг у майбутніх фахівців.

Спрямованість системи професійної освіти на засвоєння системи знань, яка була традиційною і виправданою ще декілька десятиріч тому, уже не відповідає сучасному соціальному замовленню, яке вимагає продукування самостійних, ініціативних, відповідальних фахівців, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань.

Нерідко випускник професійного навчального закладу, який за результатами державної кваліфікаційної атестації є висококваліфікованим фахівцем, справжнім професіоналом, не може віднайти гідну роботу. При цьому інші, хто перебуває на тому ж, або на нижчому професійному рівні, знаходять себе в нових соціально економічних реаліях. На наш погляд, це пояснюється відсутністю у перших і наявністю в інших характеристик, що не належать (або опосередковано належать) до професійної сфери.

Нині роботодавець розглядає фахівця не лише як освітній продукт професійного навчального закладу, а як різнопланову особистість, що має певні складові, необхідні для роботи в умовах виробництва, та може досягти високих результатів у своїй діяльності. Відтак, буденна дійсність змушує все активніше звертатися до суті й значення понять «конкурентоздатність» та «конкурентноздатність фахівця».

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Дослідженням теоретичних, методологічних, загальнометодичних складових конкурентоздатності фахівців займались як вітчизняні науковці (Т.Ю. Андріяко, В.О. Бикова, Д.П. Богиня, В.І. Бондар, Н.І. Верхоглядова, Л.А. Дудко, Ю.І. Завалевський, Л.М. Карамушка, В.Ю. Ковальчук, В.Г. Кремень, С.Д. Максименко, Л.М. Сергеєва, О.А. Філь та ін.), так і зарубіжні (І. Ансофф (Igor H. Ansoff), А. Бранденбургер (Adam Brandenburger), Д. Джоббер (David Jobber), П. Дойль (Peter Doyle), Ф. Котлер (Philip Kotler), Б. Нейлбафф (Barry Neylbaff), М. Портер (Michael M. Porter), А. Сміт (Adam Smit), Л.М. Мітіна, О.З. Мондраєва, Т.І. Савенкова, Р.А. Фатхутдинов та ін.). Водночас аналіз наукової літератури засвідчує, що проблемі конкурентоздатності фахівця у професійних навчальних закладах приділено не досить достатньо уваги, хоча це поняття і зустрічається в багатьох психологічних та економічних розробках, зокрема у дисертаційних дослідженнях.

Мета (Purpose). дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та проведенні порівняльного аналізу понять «конкурентоздатність» і «конкурентоспроможність»; формулюванні поняття «конкурентноздатність фахівця професійного навчального закладу»; дослідженні особистісних та професійних складових компетентності в науковій літературі; визначенні особистісних та професійних складових компетентності конкурентоздатного фахівця професійного навчального закладу за результатами опитування роботодавців; обґрунтуванні шляхів підвищення рівня конкурентоздатності фахівців професійного навчального закладу.

З урахуванням мети визначено завдання дослідження: здійснити порівняльний аналіз понять «конкурентоздатність» та «конкурентоспроможність»; сформулювати поняття «конкурентноздатність фахівця професійного навчального закладу», здійснити теоретичний аналіз особистісних та професійних складових компетентності; визначити особистісні та професійні складові компетентності конкурентоздатного фахівця професійного навчального закладу за

результатами опитування роботодавців.

Методи (Methods). Відповідно до мети та визначених завдань застосовано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження. Теоретичні методи: аналіз сучасного стану підготовки в професійних навчальних закладах, що дозволило виявити цілу низку вживаних заходів, спрямованих на підвищення рівня конкурентоздатності фахівців; системний аналіз педагогічної та методичної літератури, спрямований на обґрунтування понять «конкурентоздатність», «конкурентоспроможність», виявлення особистісних і професійних складових компетентності та формулювання понять «конкурентноздатність фахівця професійного навчального закладу», визначення особистісних та професійних складових компетентності конкурентоздатного фахівця професійного навчального закладу.

Емпіричні методи*:* анкетування роботодавців з метою виявлення сучасного стану якості підготовки фахівців та визначення особистісних і професійних складових компетентності конкурентоздатного фахівця професійного навчального закладу.

З метою перевірки достовірності даних здійснювалася кількісна та якісна обробка отриманих результатів за допомогою засобів комп'ютерної техніки.

Результати (Results). На сьогодні існує безліч трактувань сутності поняття «конкурентоздатність». Однак, як правило, з поняттям «конкурентоздатність» вживається тотожний термін "конкурентоспроможність".

Ґрунтовний аналіз сучасної довідкової літератури доводить, що означені поняття розглядаються як синоніми (Калашник В.С., Ковальова Т.В., Коврига Л.П., Пономарів О.Д., Сліпушко О.М.) та визначають один термін через інший, зокрема: *спроможний* – «який має *здатність* виконувати, здійснювати, робити що-небудь» [6, 14,15], а *здатність* – «властивість індивіда, яка визначає його можливість, *спроможність*, нахил до виконання певної діяльності» [13].

Означене певним чином доводить і науковець Бондар В.І., який зазначає, що поняття «конкурентоспроможний» і «конкурентоздатний» взаємопов'язані, і коли мова йде про «кваліфікаційну готовність за необхідності вступати в конкурентну боротьбу на ринку праці», то науковець радить використовувати поняття «конкурентоспроможний», разом з тим вчений визначає «конкурентоздатність» як «стійку особистісну властивість свідомо і творчо реалізувати професійну компетентність за достатнього рівня володіння необхідними суспільно-комунікативними знаннями, вміннями та особистісними характеристиками» [1, с.22].

Разом з тим, науковці Бусел В.Т. та Родзевич Н.С. доводять, що терміни «конкурентоспроможність» та «конкурентоздатність» тільки етимологічно мають один корінь, похідний від слова «конкуренція», що означає суперництво, змагання, зіткнення [5, с.551]. Вченні вказують на те, що друга частина терміну має певні розбіжності – «спроможність» походить від слова «спроможний», тобто який має здатність виконувати, здійснювати що-небудь або який може, має можливості здійснити що-небудь [2, с.1378]; «здатність» – від слова «здатний», тобто який може, уміє здійснювати, виконувати, робити що-небудь, поводити себе певним чином [2, с.453]. Розбіжність виникає в тому, що «спроможність» – це «можливість реалізувати уміння», а здатність, притаманна об'єктові, – це «уміння здійснити задумане» [2, 5].

Доцільно в нашому дослідженні розглянути і лінгвістичний аналіз Дейнеги О.В., який з економічної точки зору визначає поняття «конкурентоспроможність» та «конкурентоздатність», зокрема: конкурентоспроможність – це комплекс характеристик об'єкта (товару, підприємства, регіону, країни), який визначає його потенційний результат на ринку; конкурентоздатність – це здатність певного об'єкта (товару, підприємства, регіону, країни) витримувати конкуренцію порівняно з аналогічними об'єктами на ринку [4, с. 62].

Науковці Фатхутдинов Р.А Чернилевський Д.В., в площині економічного дослідження характеризують конкурентоздатного фахівця як «продавця» професійних знань, умінь та навичок, а також зазначають, що фахівці конкурують між собою через робочі місця [16, 17].

Психолог Мітіна Л.М. аналізує конкурентноздатність фахівця як успіх, досягнення в діяльності, а крім того, здатність фахівця вистояти та перемогти в конкурентній боротьбі [7].

Маркетологи Немчин А.М., Минаєв Д.В., Новиков А.М. бачать конкурентноздатність фахівця як властивість успішно витримувати конкуренцію на ринку праці порівняно з фахівцями аналогічних професій та рівня кваліфікації. На їхню думку, конкурентноздатність фахівця забезпечується завдяки високому професійному рівню, особистісним якостям, інноваційному й мотиваційному потенціалу [8].

Професор Сергеєва Л.М. поняття конкурентоздатності формулює, виходячи з переліку особистісних компетенцій і визначає його як узагальнений показник, що характеризує рівень професійної, соціальної та особистісної компетенції випускника, який дає йому впевненість у своїх силах і здатність витримувати конкуренцію на ринку праці порівняно з випускниками аналогічних навчальних закладів [11].

Відповідно до визначень науковців у різних наукових площинах, ми можемо трактувати поняття конкурентоспроможність фахівця – як наявність у фахівця можливостей конкурувати на ринку праці, а конкурентоздатність фахівця – як здатність фахівця конкурувати, тобто наявність у нього відповідних компетентностей та особистісних переваг, які дозволяють виграти конкурентну боротьбу.

До переліку особистісних переваг фахівця науковець Веревкин І.А. відносить наступні: високий рівень працездатності; прагнення до якісного кінцевого результату; стресостійкість, здатність долати труднощі; творче ставлення до праці; прагнення до професійного самовдосконалення; здатність до прийняття відповідальних, часом ризикованих рішень; комунікабельність, здатність до співпраці, співтворчості; здатність до швидкого освоєння нової справи; здатність до самоосвіти, самореалізації, саморозвитку [3].

За результатами опитування роботодавців, серед основних особистісних переваг фахівця респонденти визначають: відповідальність (23особи (100%)), здатність до навчання (23 особи (100%)), мобільність (19 осіб (82,6%)) здатність працювати в команді (22 особи (95,7%)); до професійних – високу кваліфікацію (23 особи (100%)) та додаткову освіту або суміжну професію 18 осіб (60%)) [11] (рис.1).

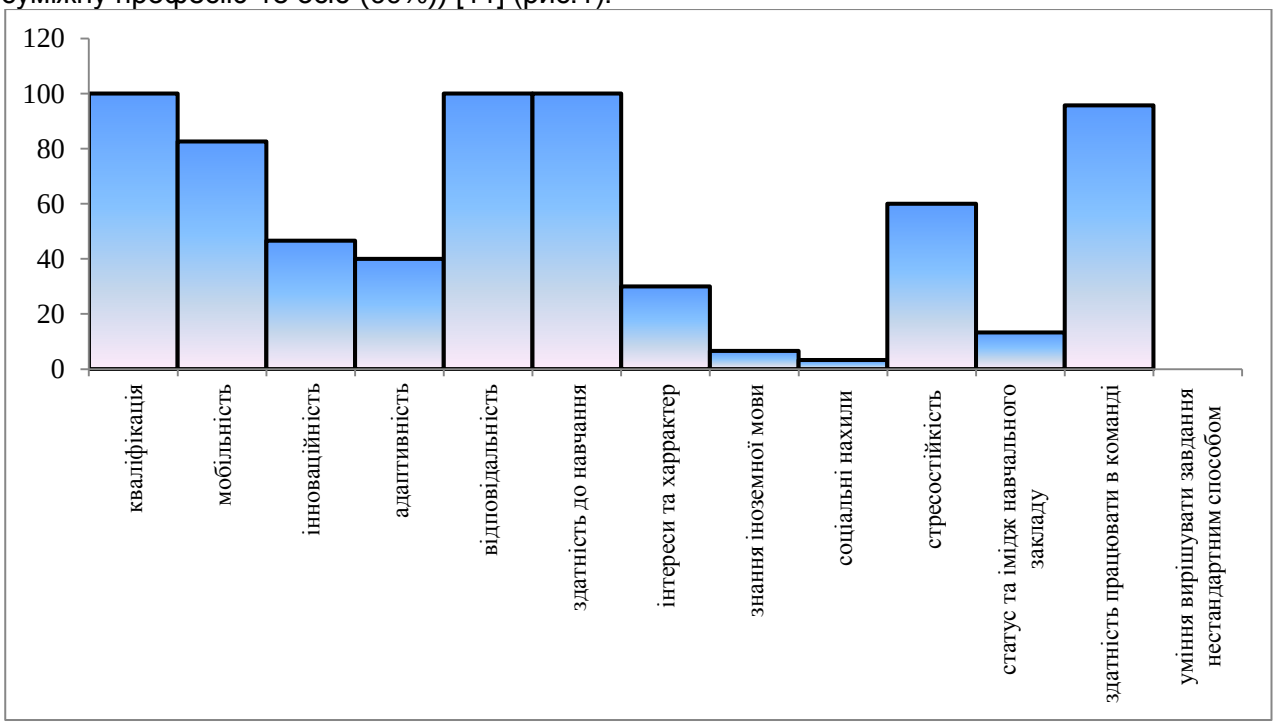

Рис. 1 Складові конкурентоздатності фахівця професійного навчального закладу (за результатами опитування роботодавців)

Враховуючи вищезазначене, ми вважаємо, що конкурентоздатність фахівця професійного навчального закладу – це здатність випускника відповідати вимогам роботодавця в даний період, через конкурентні (професійні та особистісні) переваги по відношенню до інших фахівців у певній галузі.

Висновки і перспективи (Discussion). В результаті дослідження уточнені поняття «конкурентоздатність» та «конкурентоспроможність», обґрунтовано відмінність між ними та зроблено висновок, що конкурентоспроможність фахівця – це наявність у фахівця можливостей конкурувати на ринку праці, а конкурентоздатність фахівця – це здатність фахівця конкурувати, тобто наявність у нього відповідних компетентностей та індивідуальних особливостей, які дозволяють виграти конкурентну боротьбу.

На основі проведеного огляду літературних джерел визначено поняття «конкурент-

ноздатність фахівця професійного навчального закладу» – як здатність випускника відповідати вимогам роботодавця в даний період, через конкурентні (професійні та індивідуальні) переваги по відношенню до інших фахівців у певній галузі.

Зроблено спробу виділити важливі для роботодавця особистісні та професійні складові конкурентоздатності фахівця професійного навчального закладу. Визначено, що особистісні складові (відповідальність, здатність до навчання, мобільність, здатність працювати в команді) розпочинають формуватись ще з раннього віку, а професійні (висока кваліфікація, додаткова освіта або суміжна професія) – започатковуються саме в професійних навчальних закладах.

Перспективними є дослідження з проблеми формування навиків самореалізації особистості та підвищення інтелектуального і кваліфікаційного рівня упродовж усього життя.

Список використаних джерел

1. Бондар В.І. Конкурентоздатність педагога як складова його професійної компетентності / В. І. Бондар // Початт. шк. – 2008. – № 7. – С.22– 23.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел] – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.
3. Веревкин И.А. Воспитание конкурентоспособной личности будущего учителя / Инновации и традиции в решении проблем модернизации современного образования: материалы международной научно-практической конференции: 1-30 июня 2010 г.
4. Дейнега О.В. Методологічні аспекти оцінювання конкурентоздатності підприємств [Електронний ресурс] // Наукові праці Вінницького національного технічного університету. Електронне наукове фахове видання. Відділ Логістика. – 2008. — С. 61 – 68. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/VNULP/Logistyka/2008_623/10.pdf. – Назва з екрану
5. Етимологічний словник української мови : т. 2 / [уклад. Н.С. Родзевич та ін.] — К. : Наукова думка, 1985. — 572 с.
6. Короткий тлумачний словник української мови: Близько 7000 слів / За ред. Д.Г. Гринчишина; [Наук. ред. О. Д. Пономарів]. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2004. – 605с.
7. Митина Л.М. Психология развития конкурентоспособности личности / Л.М. Митина. – М. – Воронеж: МОДЭК, 2002. – 400 с.
8. Немчин А.М., Минаев Д.В. Вузы Санкт-Петербурга и рынок образовательных услуг: структу- ра, конкуренция, проблемы // Обучение и карьера. - 2000. - №2. – С.38-40.
9. Новиков А.М. Экономика конкурентоспособна, а образование? // Специалист. – 2001. - № 4. - С.207
10. Олійник В.В. Основні проблеми розвитку системи професійно-технічної освіти / В.В. Олійник. // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – Спецвипуск. – С. 7 – 10.
11. Сергеєва Л.М. Конкурентоздатність фахівця як соціально-педагогічна категорія /Л.М. Сергеєва //Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. зб. наук. пр. /[редкол. Л.Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К., 2015. – Вип. 1 (10). – 265 с. – С. 72–80.
12. Стойчик Т.І. Конкурентоздатність фахівців: результати експериментальної роботи / Т.І.Стойчик // Професійно-технічна освіта .–2017–№ 1
13. Тлумачний словник української мови: Близько 14 000 слів і словосполучень / [Уклад. Ковальова Т.В., Коврига Л.П.]. – Х.: Синтекс, 2002. – 671 с.
14. Тлумачний словник української мови: Понад 12 500 ст. (близько 40 000 сл.) / За ред. В.С. Калашника; [Уклад.: Боярова Л. Г. та ін.]. – 2-е вид., перероб. й допов. – Х.: Прапор, 2006. – 991с.
15. Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові: Правопис. Граматика: 10 000 слів: Політика. Економіка. фінанси. Право. Історія. Наука. культура: [Для студентів вищ. та серед. навч. закладів] / [Уклад. Сліпушко О.М]. – К.: Криниця, 2000. – 511 с. – (Сучасні словники України)
16. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации: Учебник. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 544 с.,
17. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе: учеб. пособие для вузов / Д.В.Чернилевский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

References

1. Bondar, V.I. (2008). Konkurentozdatnist pedagoga yak skladova yogo profesiynoi kompetentnosti [The Competitiveness of Pedagogue as part of his professional competence]. Elementary School - Elementary School,7, 22-23 [in Russian]
2. Busel, V.T. (2005). Velykyi Tlumachnyi Slovnyk Suchasnoi Ukrainskoi movy [Big Explanatory Dictionary of Modern Ukrainian Languge]. Kyiw: Irpin VTF «Perun» [in Ukrainian]
3. Verevkin, I.A. (2010). Vospitanie konkurentosposobnoi lichnosti budushchego uchitelya Innovacii I tradicyi v reshenii problem modernizacii sovremennogo obrazovaniya [Innovation And Traditions in the Solving Problems of Modernization in Modern Education]. Innovacii I tradicyi v reshenii problem modernizacii sovremennogo obrazovaniya
4. Deynega, O.V. (2008). Metodologichni aspekty ocinuvannya konkurentozdatnosti pidpryemstv [Metodologichni aspekty ocinuvannya konkurentozdatnosti pidpryemstv]. Naukovi praci Vinnyckkogo Nacionalnogo Tehnichnogo Universytetu - Naukovi praci Vinnyckkogo Nacionalnogo Tehnichnogo Universytetu, vol. 61-68. Retrieved from http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/VNULP/Logistyka/2008_623/10.pdf [in Ukrainian]
5. Rodzevych, N.S. (1985). Etymologichnyi slovnyk ukrainskoi movy [Etymological Ukrainian Dictionary]. Kyiv: Saientific thought [in Ukrainian]
6. Grynchyshyna, D.G. (2004). Korotkyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Short Ukrainian Explanatory Dictionary]. Kyiv: Pub.center «Prozvita» [in Ukrainian]
7. Mitina, L.M. (2002). Psihologiya razvitiya konkurentosposobnosti lichnosti [Psycology of Development of the Competetive Person]. Moscow-Voronezh: MODEK [in Russian]
8. Nemchin, A.M. & Minaev D.V. (2000). Vuzy Sankt Peterburga i rynok obrazovatelnyh uslug: structura, konkurencyia, problemy [Vuzy Sankt Peterburga i rynok obrazovatelnyh uslug: structura, konkurencyia, problem. Obuchenie i kariera - Obuchenie i kariera, 2, 38-40 [in Russian]
9. Novikov, A.M. (2001). Ekonomika konkurentosposobna, a obrazovanie? [Economy is Competetive, but Education?].Specialist - Specialist, 4, 207 [in Russian]
10. Oliynyk, V.V. (2008). Osnovni problemy rozvytku systemy profesiyno-tehnichnoi osvity [Pislyadyplomna osvita v Ukraini. The Main Problems of Development of Professional]. Technical Educational System - Postgraduate Education in Ukraine,7, 10 [in Ukrainian]
11. Sergeeva, L.M. (2015). Konkurentozdatnist fahivtsya yak socialno-pedagogichna kategoriya. Osvita doroslyh: teoriya, dosvid, perspektyvy.zb.nauk.pr. - In-t ped.osvity i osvity doroslych NAPN Ukrainy. Adult Education: theory, experience, prospects.col.scient.pap., 1(10), 72-80 [in Ukrainian]
12. Stoychyk, T.I. (2017). Konkurentozdatnist fahivciv: rezultaty eksperementalnoi roboty. Profesiyno-tehnichna osvita. [Competitiveness of Specialists: the Result of Experimental Work]. Profesiyno-tehnichna osvita, 1 [in Ukrainian]
13. Kovaliova, T.V., Kovryga ,L.P. 2002). Tlumachnyi Slovnyk Ukrainskoi Movy: Bluzko 14 000 sliv i slovospoluchen [Explanatory Ukrainian Dictionary: About 14 000 Words and Word-combinations]. Kharkiv: Syntex [in Ukrainian]
14. Kalashnyk, V.S. (2006). Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy: ponad 12 500 st.(blyzko 40 000sl) [Explanatory Ukrainian Dictionary: Above 12 500 p.(About 40 000 wc]. Kharkiv: Prapor [in Ukrainian]
15. Slipushko, O.M. (2000). Tlumachnyi slovnyk chuzchomovnyh sliv v ukrainskiy movi: Pravopys. Gramatyka: 10 000 sliv: Polityka. Ekonomika. Finansy. Pravo. Istoriya. Nauka. Kultura [Explanatory Dictionary of Foreign Words in Ukrainian: Spelling. Grammar: 10 000 words: Politics. Economics. Financ. Right. History. Science. Culture]. Kyiv: Krynytsa [in Ukrainian]
16. Fathutdinov, R.A. (2005). Upravlenie konkurentosposobnostiyu organizacii [Management of Competitiveness of Organization]. Moscow : Publ. Exmo[in Russian]
17. Chernilevskiy, D.V. (2002). Didakticheskie tehnologii v vysshei shkole [Didactic Technology in High School]. Moscow: Yuniti-Dana [in Russian]

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ СПЕЦИАЛИСТА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Т.И. Стойчик

Аннотация. *В статье освещена актуальная проблема конкурентоспособности*

специалистов профессионального учебного заведения. Обосновано и сделано сравнительный анализ понятий «конкурентоспособность» и «конкурентопригодность»; сформулировано понятие «конкурентоспособность специалиста профессионального учебного заведения»; исследовано личностные и профессиональные составляющие компетентности в научной литературе; определено личностные и профессиональные составляющие компетентности конкурентоспособного специалиста профессионального учебного заведения по результатам опроса работодателей; обосновано пути повышения уровня конкурентоспособности специалистов профессионального учебного заведения. В процессе исследования использован комплекс взаимосвязанных методов исследования, в том числе теоретических и эмпирических. В результате исследования уточнены понятия «конкурентоспособность» и «конкурентопригодность», обоснованы отличия между ними и сделан вывод, о том, что конкурентоспособность специалиста – это наличие у специалиста возможностей конкурировать на рынке труда, а конкурентопригодность специалиста – это способность специалиста конкурировать, тоесть наличие у него соответствующих компетентностей и индивидуальных особенностей, которые позволяют выиграть конкурентную борьбу. На основе проведенного обзора литературных источников определено понятие «конкурентоспособность специалиста профессионального учебного заведения» – как способность выпускника соответствовать требованиям работодателя в данный период, через конкурентные (профессиональные и индивидуальные) преимущества относительно других специалистов в определенной сфере. Сделана попытка выделить важные для работодателя личностные и профессиональные составляющие конкурентоспособности специалиста профессионального учебного заведения. Определено, что личностные составляющие (ответственность, способность к обучению, мобильность, способность работать в команде) начинают формироваться еще с раннего возраста, а профессиональные (высокая квалификация, дополнительное образование или смежная профессия) – формируются именно в профессиональных учебных заведениях.

***Ключевые слова**: конкурентоспособность, конкурентопригодность, конкурентоспособность специалиста, профессиональное учебное заведение.*

COMPETITIVENESS OF A SPECIALIST OF THE VOCATIONAL COLLEGE: PROBLEMS AND PROSPECTS

T.I. Stoichyk

***Abstract.** The actual problem of competitiveness of specialists of vocational college is highlighted in the article. Comparative analysis of the concepts "competitiveness" and "competitive" is grounded and led; the concept "competitiveness of specialist of vocational college" is formulated; the personal and professional components of competitiveness in the scientific literature are studied" the personal and professional components of competitiveness specialists of vocational college according to the results of the employers' survey are determined; the ways of improving of specialists' competitive level of vocational college are grounded. The complex of interconnected methods of researching such as theoretical and empirical is used in the process of the researching. According to the results of the researching the concepts of "competitiveness" and" competitive" are clarified; the difference between them is grounded and the conclusion is made, that the specialist's competitiveness means that the specialist has the opportunities to compete in the labour market, but the specialist's competitive is the specialist's ability to compete, it means that he has the relevant competencies and individual characteristics that enable to win the competition. On the base of the review of the literature sources the concept "competitiveness of specialist of vocational college is determined as the ability of a leaver to answer for the employers' requirements in this period, through competitive (professional and individual) advantages in relation to others specialists in the particular brunch. It is made the attempt to determine the main personal and professional components of the specialist' competitiveness of vocational college. It is determined that personal components (responsibility, ability to study, mobility, ability to work in a team) are formulated from the early age, but professional (high qualification, extra education or contiguous profession) are created in the vocational establishments.*

***Keywords:** competitiveness, competitive, competitiveness of a specialist, vocational educational establishment.*

УДК 378.1

ДОСВІД ФРАНЦІЇ В УПРАВЛІННІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЮ ОСВІТОЮ

С. В. СТИСКУН, аспірант кафедри педагогіки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
E-mail: lana21101990@mail.ru

Анотація: *Статтю присвячено дослідженню досвіду Франції в управлінні сучасною університетською освітою, що дає можливість українським вищим навчальним закладам увібрати в себе їх механізми.*
Доцільним є дослідження генези університетських систем управління освіти Франції як найкращого зразка для ефективної модернізації вітчизняної системи вищої освіти, що стає все більш можливим із входженням України в європейський простір вищої освіти. Тому метою статті є аналіз особливостей та вплив нововведень на освітню структуру як важливого складника освітнього розвитку. Мета дослідження зумовила постановку таких завдань: визначити передумови сучасного управління університетської освіти Франції; з'ясувати типи та структуру університетів сучасного (зазначеного) періоду, місце університетів у системі вищої освіти сучасної Франції, їх управління, організацію навчання; зробити порівняльний аналіз сучасних процесів управління університетської освіти України та Франції. Попереднє вивчення наукових історико-педагогічних, компаративних і соціологічних досліджень проведених в Україні та державах СНД, зокрема, робіт Г. Воронки, Б. Вульфсона, Л. Герасіної, О. Глузмана, В. Грачової, В. Дикань, В. Капранової, Т. Кошманової, О. Кузнецової, В. Лугового, А. Максименка, Л. Пуховської, О. Сухомлинської, А. Парінова, Г. Поберезької, Б. Шуневича та ін., присвячених університетським системам освіти зарубіжних країн, показало, що цілісного дослідження, яке б передбачало характеристику теоретико-методологічних засад, історико-соціальних чинників і тенденцій розвитку управління сучасної університетської освіти Франції з точки зору її теоретичної і практичної цінності та доцільності потенційного використання окремих ідей і практичних здобутків, не проводилося. Наступні матеріали дослідження можуть бути використані в подальшому для того, щоб виявити сильні і слабкі сторони української освітньої системи управління і наблизити її до європейського рівня вищої освіти.

Ключові слова*: університетська освіта, освітні нововведення, університет.*

Актуальність (Introduction). Сучасність - це нові вимоги часу. Людина, отримавши генетично певні здібності, в майбутньому повноцінно їх повинна розкрити у вищому навчальному закладі, зокрема в університеті. Для абітурієнта відкривається величезна кількість можливостей і саме він сьогодні обирає, якому навчальному закладу віддати перевагу. Тут вступає в дію управління сучасною університетською освітою.

Ми, українці, маємо можливість використовувати міжнародний досвід у сфері управління освітою. Зокрема, система управління сучасної освіти Франції вважається однією з найбільш привабливих для багатьох країн світу в силу своєї ефективності, що доведена багатьма роками її існування.

Сьогодення вимагає перегляду усталених уявлень про освіту, трансформації методологічних засад, пошуку нових концепцій організації університету, що роблять особливо актуальним аналіз розвитку системи управління університетського сектору провідних європейських країн. Особливий інтерес для України становлять західноєвропейські країни, де дев'ять століть тому виникли перші університети та накопичено колосальний досвід щодо їх адаптації до потреб суспільства в умовах суттєвих змін і невизначеності середовища.

Становлення і вдосконалення освітньої системи в будь-якій країні обумовлюється провідними тенденціями суспільного життя. З цієї точки зору особливо цікавим в історії європейської педагогіки є друга половина XX - початок XXI ст., період глибоких трансформацій в суспільно-політичному житті європейських країн і справжнього зближення європейських національних систем вищої освіти. У ті часи Україна переживала період кардинальних економічних, ідеологічних, політичних, культурних та інших змін, що не дозволило реформувати

© С.В.Стискун, 2017

сектор вищої освіти разом із європейськими країнами [1, с. 326].

Наразі, коли нові соціально-політичні, економічні та ідеологічні реалії в Україні вже затверджуються і виникає потреба в удосконаленні системи вищої освіти, доцільним є дослідження генези університетських систем управління освіти Франції як найкращого зразка для ефективної модернізації вітчизняної системи вищої освіти, що стає все більш можливим із входженням України в європейський простір вищої освіти, розвитком засобів мас-медіа та новітніх інформаційних і комунікаційних технологій. Значущість проблеми управління у вищих навчальних закладах, недостатня розробленість у науці та наявність необхідних умов для її розв'язання зумовили вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications).

В сучасній вітчизняній педагогічній науці бракує аналітичних і критичних статей і монографій із проблем управління сучасної університетської освіти у Франції, опису освітніх процесів і явищ поза межами Болонських реформ. Попереднє вивчення наукових історико-педагогічних, компаративних і соціологічних досліджень проведених в Україні та державах СНД, зокрема, робіт Г. Воронки, Б. Вульфсона, Л. Герасіної, О. Глузмана, В. Грачової, В. Дикань, В. Капранової, Т. Кошманової, О. Кузнецової, В. Лугового, А. Максименка, Л. Пуховської, О. Сухомлинської, А. Парінова, Г. Поберезької, Б. Шуневича та ін., присвячених університетським системам освіти зарубіжних країн, показало, що цілісного дослідження, яке б передбачало характеристику теоретико-методологічних засад, історико-соціальних чинників і тенденцій розвитку управління сучасної університетської освіти Франції з точки зору її теоретичної і практичної цінності та доцільності потенційного використання окремих ідей і практичних здобутків, не проводилося.

Мета (Purpose). На основі історико-педагогічного аналізу розвитку університетської освіти Франції дослідити тенденції та напрями науково-педагогічних засад управління та реформування змісту університетської освіти, фактори, які впливають на цей процес, їх причини та наслідки для змісту освіти, порівняти процес управління університетської освіти сучасної України та Франції. Мета дослідження зумовила постановку таких завдань:

1) визначити передумови сучасного управління університетської освіти Франції;

2) з'ясувати типи та структуру університетів сучасного (зазначеного) періоду, місце університетів у системі вищої освіти сучасної Франції, їх управління, організацію навчання;

3) виявити та проаналізувати інші чинники, що впливають на оновлення змісту французької університетської освіти на сучасному етапі;

4)зробити порівняльний аналіз сучасних процесів управління університетської освіти України та Франції.

Методи. Для розв'язання завдань дослідження використано такі загальнонаукові методи:

1)конкретно-пошукові (виявлення, відбір, теоретичний аналіз, синтез, актуалізація, класифікація, узагальнення різноманітних джерел);

2)історико-структурний - виявлення основних тенденцій і закономірностей динаміки управління університетської освіти сучасної Франції;

3) хронологічний, який дав можливість виявити закономірності, причинно-наслідкові зв'язки процесу управління сучасної французької університетської освіти;

4) діахронний (метод періодизації) дослідження якісних змін у процесі управління та змісту університетської освіти сучасної Франції;

Результати (Results). Дослідження охоплює період від другої половини XX століття - початок XXI століття. Якщо говорити про нижню межу визначеного періоду – період 80-90-х років XX ст. був особливо активним у реформуванні освітньої системи Франції.

Внаслідок децентралізації управління, проведеної на початку 80-х років XX ст., відбувся перерозподіл ролі держави та її територіальних утворень, посилились повноваження і відповідальність місцевих колективів (до них відносять регіон, департамент, комуну), в тому числі і в сфері освіти [2, с.68].

Через глобалізацію ринку освітніх послуг французькі університети на певний час почали програвати конкуренцію іншим великим гравцям, що дало поштовх до змін в управлінні університетською освітою. Таким чином, сучасна ситуація в сфері французьких досліджень з

управління вищої освіти характеризується укрупненням університетів, порівняно з Україною, де панує величезна кількість вищих навчальних закладів, які не виходять на належний рівень забезпечення якості освіти. Наприклад, сьогодні у Франції налічується близько 74 публічні університети, а ще 2010 р. їх було 88. Так нинішній Університет Страсбурга (Universitede Strasbourg) був утворений злиттям трьох університетів цього міста, а Університет Екс-Марсель став (AixMarcelle Universite) – трьох університетів регіону Прованс-Альпи-Лазурний берег. Університет Екс-Марсель став найбільшим у Франції, а університет Страсбурга – третім за розміром. Це дало їм можливість потрапити до Шанхайського рейтингу і на цьому будувати свій імідж. Торік Університет Страсбурга посів у ньому 95-е місце, а Екс-Марсель – 101 – 150. При цьому в більш глибоких і національних рейтингах, (де ставка робиться не так на цитування та публікації, як на кількість студентів, котрі закінчили цикл, на різноманітні оцінювання якості та опитування) вони закріпилися на позиціях посередині [3, с. 75].

Україна тільки зараз робить перші кроки до розширення адміністративної та фінансової самостійності, Франція ж, починаючи з 2007 року, починає боротися за найкращих студентів, що приведе до фінансування.

Нова система передбачає розподіл коштів залежно від кількості студентів і дослідників, їхньої успішності, коефіцієнту розміру університету. Було розширено повноваження адміністрації, спрощено створення структурних наукових і дослідних підрозділів, прийом на роботу іноземних викладачів, запроваджено процедуру попереднього електронного запису в університети, створено відділи працевлаштування при університетах. Перебування на посаді президента університету було обмежено двома чотирирічними термінами, а крім того щороку університет повинен оприлюднювати звіт про свою діяльність [4, с. 239].

Значну роль відіграє рівень правової культури, вплив громадянського суспільства усувають потребу так детально, як в Україні, законодавчо регулювати доступ до публічної інформації, тому що механізм працює і без цього[5, с. 44].

Перед нами приклад системи управління університетською освітою, якій варто віддати належне, зважаючи на рейтинги та кількість студентів, уміння так побудувати систему менеджменту, що французькі університети наближаються до створення мультидисциплінарних, дослідних, наукових центрів, що помітні не лише на регіональному рівні, а й далеко за його межами.

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, доведено, що процес управління університетської освіти знаходився в процесі реформування протягом досліджуваного періоду; схарактеризовано вплив європейського простору вищої освіти на управління освіти сучасного французького університету і тим самим на університетську освіту України; встановлено під впливом яких факторів відбувається процес управління та реформування змісту вищої освіти; окреслено порівняльний аналіз шляхів інтеграції систем вищої освіти України та Франції до європейського простору вищої освіти.

Матеріали дослідження можуть бути використані у подальшому вивченні проблем університетської освіти в Україні як майбутньої складової частини європейського простору вищої освіти; у перспективному науковому розробленні управління освіти вітчизняної вищої школи; для створення соціокультурної компетенції при вивченні французької мови; у курсах лінгвокраїнознавства, порівняльної педагогіки, історії педагогіки, сфері управління освітою та наукою.

Список використаних джерел

1. Cornec J. Laicité. – Paris: S.U. D. E.L., 1965.- 529;

2. Bourglé C. L'ecole normale supériere. D'ou elle vient - ou va. – Paris , 1924.- 146 p;

3. Вейланд С. Университеты и новый облик Европы // Вестник высшей школы.- 1991.- с. 73- 78;

4. Матвієнко О. В. Теоретичні основи реформування систем вищої освіти у країнах ЄС // Педагогіка і психологія професійної освіти.-2002. №4.- 254;

5. Степко В. Вища технічна освіта і наука України як фактори суспільного розвитку та інтеграції України у світове співтовариство // Вища школа.- 2004.- № 5-6.- с. 40-53.

References

1. Cornec J. Laicité. – Paris: S.U. D. E.L., 1965.- 529;
2. Bourglé C. L'ecole normale supériere. D'ou elle vient - ou va. – Paris , 1924.- 146;
3. Veyland S. Unyversytetы oblyk and New Europe // Vestnik High society shkoll- 1991.-.73-78;
4. Matviyenko OV Theoretical bases of reforming higher education systems in the EU // Pedagogy and Psychology professional osvity. 2002. №4.- 254;
5. Stepko B. Higher Education and nauka Ukrayiny as factors of social development and the global community's integration // High shkola.- 2004.- № 5-6.- with. 40-53.

ОПЫТ ФРАНЦИИ В УПРАВЛЕНИИ УНИВЕРСИТЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

С. В. Стыскун

Аннотация*. Статья посвящена исследованию опыта Франции в управлении современным университетским образованием, что позволяет украинским вузам вобрать в себя их механизмы. Целесообразно исследование генезиса университетских систем управления образования Франции как лучшего образца для эффективной модернизации отечественной системы высшего образования, становится все более возможным со вступлением Украины в европейское пространство высшего образования. Поэтому целью статьи является анализ особенностей и влияние нововведений на образовательную структуру как важной составляющей образовательного развития. Цель исследования обусловила постановку следующих задач:1) определить предпосылки современного управления университетского образования Франции; 2) выяснить типы и структуру университетов современного (указанного) периода, место университетов в системе высшего образования современной Франции, их управления, организацию обучения; 3) сделать сравнительный анализ современных процессов управления университетского образования Украины и Франции. Предварительное изучение научных историко-педагогических, компаративных и социологических исследований, проведенных в Украине и государствах СНГ, в частности, работ Г. Воронки, Б. Вульфсона, Л. Герасина, А.Глузмана, В. Грачевой, В. Дикань, В. Капранов, Т .Кошманова, А.Кузнецовой, В. Лугового, А. Максименко, Л. Пуховской, А. Сухомлинского, А. Паринова, Г. Побережский, Б. Шуневича и др., посвященных университетским системам образования зарубежных стран, показало, что целостного исследования, которое бы предусматривало характеристику теоретико-методологических основ, историко-социальных факторов и тенденций развития управления современного университетского образования Франции с точки зрения ее теоретической и практической ценности и целесообразности потенциального использования отдельных идей и практических достижений, не проводилось.Следующие материалы исследования могут быть использованы в дальнейшем для того, чтобы выявить сильные и слабые стороны украинской образовательной системы управления и усовершенствовать его до европейского уровня высшего образования.*

Ключевые слова: *университетское образование, образовательные нововведения, университет.*

FRANCH EXPERIENCE IN UNIVERSITY EDUCATION MANAGEMENT

S. V. Styskun

Abstract. *The article analyses the French experience in the management of modern university education, which enables he Ukrainian higher education institutions to absorb their mechanisms. In order to modernize national higher education system in effective way, it is reasonable to study the genes is of the French university educational management systems. It performs good example of educational development and allows us to adopt their ideas along with European integration. Consequently, the goal of the article is to analyze peculiarities and innovations influence on the educational structure as an important component of educational development. The goal led to the formulation of the following tasks: 1) define the preconditions of modern French university education management; 2)Find out types and structure of nowadays universities, the place of universities in the higher education system of modern France, their management, study organization; 3) Analysis and compare current management processes French and Ukrainian higher education.*

There are many historical, pedagogical, comparative and sociological researches dedicated to abroad university education have been conducted by Funnels G., B. Vulfsona, L. Herasinoyi, A.Gluzman, VladimirGrachev, V. Dikan, V. Kapranova, T . Koshmanovoyi, O. Kuznetsova, V.Lugovoi, A. Maksimenko, L. Puhovskoyi, Sukhomlinsky A. Parinova, G. Poberezkoyi, Shunevycha B. etal. Preliminary scientific study has shown that there is no integrated research which in visage characterization of theoretical and methodological foundations, historical and social factors and development trends in the modern French university education management in terms of its theoretical and practical value and feasibility of potential usage particular ideas and practical achievements.The following research materials can be used further in order to identify strength and weaknesses of Ukrainian educational management system and make it up to the European higher education level.

Keywords: *university education, educational innovation, university.*

УДК 377.3.:331.545

КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Т.І. СТОЙЧИК, кандидат педагогічних наук,
заступник директора з навчально-виробничої роботи
Криворізький професійний гірничо-технологічний ліцей
E-mail: stoychyk@inbox.ru

Анотація: *У статті висвітлено актуальну проблему конкурентоздатності фахівців професійного навчального закладу. Обґрунтовано та проведено порівняльний аналізу понять «конкурентоздатність» та «конкурентоспроможність»; сформульовано поняття «конкурентоздатність фахівця професійного навчального закладу»; досліджено особистісні та професійні складові компетентності в науковій літературі; визначено особистісні та професійні складові компетентності конкурентоздатного фахівця професійного навчального закладу за результатами опитування роботодавців; обґрунтовано шляхи підвищення рівня конкурентоздатності фахівців професійного навчального закладу. В процесі дослідження застосовано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження, зокрема теоретичних та емпіричних. В результаті дослідження уточнені поняття «конкурентоздатність» та «конкурентоспроможність», обґрунтовано відмінність між ними та зроблено висновок, що конкурентоспроможність фахівця – це наявність у фахівця можливостей конкурувати на ринку праці, а конкурентоздатність фахівця – це здатність фахівця конкурувати, тобто наявність у нього відповідних компетентностей та індивідуальних особливостей, які дозволяють виграти конкурентну боротьбу. На основі проведеного огляду літературних джерел визначено поняття «конкурентоздатність фахівця професійного навчального закладу» – як здатність випускника відповідати вимогам роботодавця в даний період, через конкурентні (професійні та індивідуальні) переваги по відношенню до інших фахівців у певній галузі. Зроблено спробу виділити важливі для роботодавця особистісні та професійні складові конкурентоздатності фахівця професійного навчального закладу. Визначено, що особистісні складові (відповідальність, здатність до навчання, мобільність, здатність працювати в команді) розпочинають формуватись ще з раннього віку, а професійні (висока кваліфікація, додаткова освіта або суміжна професія) – започатковуються саме в професійних навчальних закладах. Перспективними є дослідження з проблеми формування навиків самореалізації особистості та підвищення інтелектуального і кваліфікаційного рівня упродовж усього життя.*

Ключові слова*: конкурентоздатність, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність фахівця, професійний навчальний заклад.*

Актуальність (Introduction). Особливу роль у розвитку економіки країни відіграє си-

©Т.І. Стойчик, 2017

УДК 377.8:311.11:349.243.057.87

РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ АГРОЕКОЛОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

А. М. СУК, аспірантка кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національний університет біоресурсів і природокористування України
alinales@list.ru

Анотація: *У статті висвітлено проблему розробки методичного інструментарію для оцінювання аналіз санітарно-гігієнічної культури студентів агроекологічних коледжів. У результаті теоретичного пошуку встановлено, що діагностику сформованості аналіз санітарно-гігієнічної культури студентів агроекологічних коледжів варто проводити за допомогою критеріїв, як кількісної величини, що визначає якісні характеристики процесу формування досліджуваної компетентності. Розглянуто основні принципи та вимоги до використання критеріїв. Охарактеризовано відповідні критерії та рівні сформованості санітарно-гігієнічної культури студентів.*

Ключові слова: *критерії, рівні санітарно-гігієнічної культури, діагностика, компоненти санітарно-гігієнічної культури.*

Актуальність (Introduction). На сьогодні здоров'я людини є індикатором економічного і соціального добробуту будь-якої держави. Зважаючи на погіршення основних показників здоров'я у світі в цілому, ВООЗ прийняла стратегію «Здоров'я –2020». Формування здорової нації є питанням загальнодержавної ваги і пріоритетом також в Україні [10, с. 350].

На підставі аналізу медико-біологічної, психолого-педагогічної, філософської, соціологічної літератури була визначена структура санітарно-гігієнічної культури, що є єдністю когнітивного, ціннісно-мотиваційного, діяльнісного і рефлексивного компонентів. Досліджуючи компоненти санітарно-гігієнічної культури студентів, беручи до уваги їх взаємозв'язок, маємо змогу розробити систему критеріїв, які є основою оцінки рівня її сформованості у майбутніх фахівців агроекологічного профілю та розкрити їх показники. Аспекти «Культури здоров'я» у освітньо-виховному процесі: 1) розвиток пізнавальної, продуктивної, соціальної, моральної сфери; 2) мотивація на збереження здоров'я; 3) формування потреби в ЗСЖ.

Завдання даної діяльності: формування пізнавальної сфери особистості; формування моральної сфери; формування соціальної сфери; формування гігієнічних навичок; формування поглядів на здоровий спосіб життя.

У зв'язку з цим проектування умов виховання та розвитку завжди починається з аналізу первинної інформації про реальний стан здоров'я та освіченості, ефективності створених умов у розвитку особистості, характер їх життєдіяльності. Не є винятком і проектування здоров'язберігаючого педагогічного процесу молоді. Засобом отримання необхідної педагогічної інформації стає діагностика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publications). У сучасній науково-педагогічній літературі виділені істотні, характерні ознаки педагогічної діагностики (І. Ю. Гутник):

1). Педагогічна діагностика виконує службову функцію всередині системи освіти, процесів виховання і навчання. Вона вивчає особистість, особливості її розвитку тільки в умовах педагогічного процесу.

2). Педагогічна діагностика враховує ті зміни якостей особистості, які відбуваються під впливом цілеспрямованого освітнього процесу.

3). Педагогічна діагностика підходить до дослідження не тільки заради вивчення, а й заради перетворення. Таким чином, педагог виступає одночасно в ролі діагноста і в ролі виконавця його рекомендацій.

4). Педагогічна діагностика завжди індивідуальна. Визначено і основні функції педагогічної діагностики (Н.К. Голубєв, Б.П. Бітінас): функція зворотного зв'язку, функція оцінки результа-

© А. М. Сук, 2017

тивності педагогічної діяльності, функція виховна, функції комунікативна і конструктивна, функція інформування учасників педагогічного процесу, функція прогностична.

Сформульовані загальні принципи педагогічної діагностики, які утвердилися в сучасній педагогічній науці:

- принцип цілеспрямованості діагностики, згідно з яким необхідно чітке виділення об'єктів вивчення;
- принцип єдності виховання і вивчення, згідно з яким необхідний всебічний облік результатів вивчення вихованців в плануванні та організації діяльності кожного педагога, а сам процес виховання одночасно організується і як вивчення вихованців;
- принцип вивчення колективу і особистості в їх єдності;
- принцип безперервності педагогічної діагностики, згідно з яким вивчення колективу і особистості є постійним процесом, так як безперервним є і сам процес виховання і розвитку;
- принцип відповідності діагностики рівню розвитку науки, згідно з яким необхідно застосування тільки таких наукових методів вивчення, які апробовані в науці і дають найбільш точну картину. Методи повинні бути адекватні завданням діагностики [4, с. 273].

Цей принцип дозволяє виділити ряд додаткових принципів, таких як: принцип особистісної (суб'єктної) орієнтації діагностики, принцип використання максимально індивідуалізованих методів діагностики, принцип комплексного характеру діагностики [7, с. 37].

Таким чином, стає можливим визначити завдання діагностики санітарно-гігієнічної культури студентів агроекологічного профілю:

1. Вивчити особливості ставлення молоді до здоров'я і мотивації здорового способу життя.
2. Вивчити особливості уявлень студентів про здоров'я, особливості знань, умінь і навичок, що підтримують, зміцнюють і зберігають його. Розробляючи діагностику, ми керувалися визначенням розуміння здоров'я, пропонованим Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ). Нагадаємо його: здоров'я - це стан фізичного, душевного (психологічного) і соціального благополуччя людини [8]. У зв'язку з цим було виділено 4 напрямки діагностики уявлень дітей про здоров'я: здоровий чоловік; організм людини; безпечна поведінка людини; людина і інші люди.
3. Вивчити особливості компетентності студентів як готовність самостійно вирішувати: завдання здорового способу життя і безпечної поведінки; завдання розумної поведінки в непередбачених ситуаціях; завдання надання елементарної медичної, психологічної самодопомоги та допомоги.
4. Вивчити особливості особистісно-соціального розвитку студентів у зв'язку з культурою.

Наявність такої діагностики дозволить педагогу:

- спроектувати здоров’язберігаючий індивідуальний освітній маршрут молодої людини; спроектувати розумний педагогічний процес (що враховує особливості розвитку особистості, що сприяє зміцненню та збереженню здоров'я вихованця);
- організувати медико-психолого-педагогічний супровід студента в умовах цілісного педагогічного процесу;
- оперативно корегувати педагогічний процес, спрямований на вирішення завдань цілісного виховання та розвитку.

Мета (Purpose). Таким чином, діагностика санітарно-гігієнічної культури дозволить вихователям і фахівцям спроектувати цілісний, але при цьому варіативний здоров'язберігаючий педагогічний процес в освітньому закладі, в якому будуть створені педагогічні умови, що дозволяють кожному студенту бути здоровим і максимально розкритися, а значить, розвиватися в різних видах діяльності і спілкуванні.

Завдання діагностики:

1. Вивчити особливості ставлення студентів до здоров'я і мотивації здорового способу життя.
2. Вивчити особливості уявлень молоді про здоров'я, особливості їх знань, умінь і навичок, що підтримують, зміцнюють і зберігають здоров'я за напрямками: «Здорова людина», «Знання про людський організм», «Я та інші люди ».
3. Вивчити особливості компетентності студентів як готовність самостійно вирішувати: завдання здорового способу життя і безпечної поведінки; завдання розумної поведінки в непередбачених ситуаціях; завдання надання елементарної медичної, психологічної самодопомоги та допомоги.

4. Вивчити особливості особистісно-соціального розвитку у зв'язку з культурою здоров'я.

Методи (Methods). Для вирішення зазначених завдань використовується комплекс діагностичних методів: спостереження; бесіди з студентами; діагностичні ігрові завдання; проблемні ситуації; аналіз продуктів діяльності; контент-аналіз; особистісно-соціальні характеристики студентів; тест тривожності (Р. Теммл, М. Дорки, В. Амен); анкетування.

Результати (Results). До вирішення перших трьох завдань виділені узагальнені критерії оцінки санітарно-гіієнічної культури: інтерес до змісту бесіди, ігрових завдань і проблемних ситуацій, пов'язаних зі здоров'ям, здоровим способом життя; прояв цього інтересу в самостійної діяльності студента; наявність відповідей на питання, рішень проблемних ситуацій і ігрових завдань; адекватність відповідей і рішень, їх усвідомленість (може пояснити свої рішення); повнота і глибина знань і рішень, ерудованість; застосування знань, умінь, навичок в повсякденному житті, поведінці; самостійність застосування знань, умінь, навичок.

У тлумачному словнику української мови поняття «критерій» (від грец. *kriterion* – засіб судження) визначається як підстава для оцінки, визначення або визначення класифікації чогось, мірило [1, с. 361].

Педагогічна теорія і практика передбачає загальні вимоги до виділення й обґрунтування критеріїв:

1) критерії повинні відображати основні закономірності функціонування і розвитку аналізованого явища;

2) за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв’язки між всіма компонентами аналізованого явища;

3) критерії повинні розкриватися через показники, за якими можна судити про більший або менший ступінь вираженості даного критерію;

4) критерії повинні відображати динаміку вимірюваної якості в часі та просторі;

5) якісні показники повинні виступати в єдності з кількісними та доповнювати один одного [9, с. 26].

Ми розглядаємо критерії сформованості санітарно-гігієнічної культури у студентів агроекологічних коледжів як сукупність сутнісних ознак, які дають можливість зробити висновки про стан і рівень її сформованості. Вважаємо, що критерії ефективності формування санітарно-гігієнічної культури студентів мають охоплювати всі характеристики досліджуваної компетентності, бути взаємопов’язані та в своїй єдності зумовлювати саму організацію цього процесу.

Визначено критерії та показники культури здоров'я особистості, зміст яких зумовлено тим, наскільки особистістю усвідомлюються здоров'я і культура як загальнолюдські цінності; наскільки проявляється універсальність зв'язків особистості з навколишнім світом і людьми; наскільки проявляються її дієво-вольові якості. Про наявність культури здоров'я ми судимо, спираючись на такі критерії як когнітивний, ціннісно-мотиваційний, діяльнісний, рефлексивний. Їх показниками виступають ціннісні орієнтації та якості особистості, що є основою санітарно-гігієнічної культури майбутнього фахівця агроекологічного профілю.

Визначення рівнів санітарно-гігієнічної культури потребувало цілого комплексу методів психолого-педагогічного, емпіричного та експериментального дослідження. Універсальної методики вивчення санітарно-гігієнічної культури в науці не розроблено. Але виходячи з гіпотези, що культура здоров'я представляє собою інтеграцію когнітивного, ціннісно-мотиваційного, діяльнісного і рефлексивного компонентів, були використані методи, що дозволяють вивчити кожен її компонент окремо.

На завершальному етапі підготовки перевірялася ефективність реалізованої методики. При цьому система санітарно-гігієнічних знань розглядалася як сукупність когнітивного, ціннісно-мотиваційного, діяльнісного і рефлексивного компонентів освітнього процесу.

У когнітивному компоненті перевірялися знання про зміст основних понять: «здоров'я», «здоровий спосіб життя», «режим дня», «раціональне і збалансоване харчування», «хвороба», а також знання про взаємодію організму людини з навколишнім середовищем. Студенти письмово відповідали на питання, що сприяють виявленню рівня сформованості конкретних знань. Крім того, пропонувалася система навчально-пізнавальних завдань, вирішення яких вимагало самостійного перенесення засвоєних знань у нову ситуацію і пропозиції оригінального способу розв'язання.

У діяльнісному компоненті виявлялися рівні сформованості знань про способи життєдіяльності організму в різних умовах соціоприродного середовища, експериментальних і теоретичних методах пізнання.

Ціннісно-мотиваційний компонент сприяв перевірці знань про цінності здоров'я, критерії його оцінки, санітарно-гігієнічних нормах і правилах взаємовпливу організму людини з навколишнім середовищем.

Теоретичний аналіз проблеми та результати експерименту дозволили виявити рівні сформованості санітарно-гігієнічних знань (високий, середній, низький). Рівні сформованості знань і їх якісні характеристики представлені в таблиці

Рівні сформованості санітарно-гігієнічних знань у студентів агроекологічного коледжу

Високий	Середній	Низький
1	2	3
Когнітивний компонент		
Достатньо повні, глибокі знання, які творчо відтворюються при поясненні сутності об'єкта	Недостатньо глибокі знання, які репродуктивно-творчо відтворюються при поясненні сутності об'єкта	Відсутність повноти, глибини знань, їх відтворення носить репродуктивний характер
Діяльнісний компонент		
Досить повні, глибокі знання про способи збереження здоров'я, усвідомлене і гнучке застосування отриманих знань при вирішенні санітарно-гігієнічних проблем, санітарно-гігієнічні норми дотримуються в повній мірі	Недостатньо повні і глибокі знання про способи збереження здоров'я, отримані знання не завжди знаходять оперативне, гнучке і усвідомлене застосування при вирішенні санітарно-гігієнічних проблем. Санітарно-гігієнічні норми дотримуються не в повній мірі	Відсутність повноти, глибини знань про способи збереження здоров'я, невміння швидко, правильно і творчо застосовувати отримані знання при вирішенні санітарно-гігієнічних проблем. Санітарно-гігієнічні норми дотримуються вкрай рідко, або не дотримуються взагалі
Ціннісно-мотиваційний компонент		
Цінності здоров'я є пріоритетними, проявляється повне усвідомлення взаємозв'язку організму людини з навколишнім середовищем	Цінності здоров'я не є пріоритетними, але визнаються як цінності, проявляється не повне усвідомлення взаємозв'язку організму людини з навколишнім середовищем	Цінності здоров'я не визнаються як цінності, усвідомлення взаємозв'язку організму людини з довкілля не проявляється
Рефлексивний компонент		
Усвідомлення своєї відповідальності за збереження, зміцнення здоров'я, адекватна самооцінка способу життя, а також здатності і готовності до реалізації ЗСЖ	Самооцінка свого способу життя занижена, або ж завищена. Не повне усвідомлення основних принципів здоров'язбереження	Неусвідомлення своєї відповідальності за збереження, зміцнення здоров'я, відсутня готовність до реалізації ЗСЖ

Навчання у коледжі передбачає досягнення студентами різних рівнів продуктивності. Н.В.Кузьмін (1990) виділяє п'ять рівнів продуктивності: репродуктивний; адаптивний; локаль-

но-моделюючий; системно-моделюючий знання; системно-моделюючий діяльність. Однак лише п'ятий рівень забезпечує розвиток готовності випускників до майбутньої творчої діяльності в новому соціальному середовищі. На жаль, сучасна система освіти часто забезпечує тільки репродуктивний, тобто найнижчий рівень продуктивності. Так, підготовка майбутніх молодших фахівців, найчастіше, зводиться до передачі певного обсягу інформації. Іспит і залік припускають виявлення репродуктивних знань студентів, тобто як вони вміють переказати почуте. Нами, відповідно до вищевказаної класифікації Н.В. Кузьміної та підходам Т.В. Карасьова (2004), виділені три рівня готовності майбутніх молодших фахівців-екологів до реалізації здоров'язбереження: високий (системно-моделюючий діяльність), середній (системно-моделюючий і локально-моделюючий знання) і низький (репродуктивний; адаптивний). Ці рівні мають такі характеристики. *Високий рівень* характеризується гармонійним розвитком компонентів готовності, що забезпечує ефективну діяльність в області реалізації студентами власного способу життя і способу життя оточуючих. Характеристиками даного рівня є постійний інтерес і мотивація вивчення питань здорового способу життя, динамічна система знань з питань здоров'язбереження, логічно взаємопов'язана з системами педагогічних, психологічних, соціальних та гігієнічних знань. Засвоївши даний рівень студенти володіють комплексом цілеспрямовано сформованих умінь і навичок санітарно-гігієнічної культури, мають розвинену самооцінку. *Середній рівень* передбачає часткову сформованість компонентів готовності, з переважанням періодичного інтересу до проблем здоров'я та здорового способу життя. Здоров'я визнається цінністю нарівні з більшістю інших цінностей. Наявність сукупності знань з питань формування здоров'я і ЗСЖ поєднується з частково сформованістю умінь, навичок здоров'язбереження і оцінкою способу життя і здоров'я. *Низький рівень* має на увазі переважно початкову ступінь сформованості компонентів готовності. Інтерес до проблем здоров'я та способу життя носить ситуативний характер, має місце заперечення здоров'я як цінність вищого порядку. Неповні, несистематизовані знання з питань формування здоров'я і ЗСЖ, а також емпірично сформовані вміння і навички здоров'язбереження або їх відсутність, нерозвинена самооцінка. Кожен з рівнів має якісні та кількісні критерії оцінки, динаміка яких служить показником якості формування у студентів готовності до реалізації ЗСЖ.

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, санітарно-гігієнічну культуру особистості можна представити як інтегративну якість, яка характеризується високим рівнем володіння системою гігієнічних знань, інтересів, мотивів, цінностей, значущих якостей, умінь, навичок здоров'язберігаючої діяльності і поведінки. Система діагностики рівня її сформованості у студентів охоплює когнітивний, діяльнісний, мотиваційно-ціннісний і рефлексивний критерії з відповідно визначеними показниками.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : Перун, 2003. – 1440 с.
2. Білецька Г. А. / Критерії, показники й рівні сформованості природничо- наукової компетентності майбутніх екологів / Г.А. Білецька // Освіта та педагогічна наука. – 2014. – Вип. 2 (163). – С.19–24.
3. Даниленко Г. М. Медико-соціальні аспекти самооцінки власного здоров'я школярами / Даниленко Г. М. // Гігієна населених місць. – 2004. – Вип. 43. – С. 430–434.
4. Диагностика здоровья. Психологический практикум / [Волкова А. Н., Дудченко З. Ф., Никифоров Г. С. и др.]; под ред. Г. С. Никифорова. – СПб. : Речь, 2007. – 950 с.
5. Дияк В. В. Визначення основних критеріїв та показників оптимізації викладання соціально-економічних дисциплін у вищому військовому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Режим доступу до статті : http://librar.org.ua/ sections_load.phpsmilitary_science.
6. Єжова О. О. Визначення рівня сформованості ціннісного ставлення до здоров'я в учнівської молоді / О. О. Єжова // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – № 5 (7). – С. 155–164.
7. Вікторова Л. В. Діагностика сформованості іншомовної професійно-комунікативної компетентності / Л. В. Вікторова // Наукові записки [Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. Сер. : Педагогічні та історичні науки. - 2013. - Вип. 113. - С. 35-43. -

Режим доступу: file:///C:/Users/Lesya/Downloads/Nzped_2013_113_6%20(1).pdf
8. Всесвітня організація здоров'я [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.who.int/ru/
9. Viktorova L. Organizational and methodical aspects of teaching foreign students / L. Viktorova // ScienceRise. Pedagogical Education. - 2016. - № 7. - С. 22-27. - Режим доступу: file:///C:/Users/Lesya/Downloads/74629-156777-1-PB.pdf
10. Наконечна О.В. Деякі питання підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування здорового способу життя / О.В. Наконечна // Молодий вчений. – 2016. – №8. – С. 350-353. - Режим доступу: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/8/82.pdf

References

1. Great Dictionary of Modern Ukrainian / [way. and Ch. Ed. VT Busel]. - K., Irpen: Perun, 2003. - 1440 p.
2. Biletska G.A. / Criteria, indicators and levels of pryrodnycho-scientific competence of environmental / G.A. Biletska // Education and science teacher. - 2014 - Vol. 2 (163). - S.19-24.
3. Danilenko G.M. Medical and social aspects of their health self-assessment by pupils / Danilenko G.M. // Hygiene of settlements. - 2004 - Vol. 43. - P. 430-434.
4. Diagnosis health. Psychological workshop / [Volkova A.N, Dudchenko S. F., G. Nikiforov et al.] ed. G. Nikiforov. - SPb. : Speech, 2007. - 950 p.
5. Dyyak V.V. Definition of basic criteria and parameters optimization teaching socio-economic disciplines in higher military educational institution [electronic resource] / Access to articles: http://librar.org.ua/ sections_load.phps military_science.
6. Yezhova O.O. Determining the level of formation of value attitude to health in youth / O. Yezhov // Pedagogical Sciences: Theory, History, innovative technologies. - Amounts: SumDPU them. Makarenko, 2010. - № 5 (7). - S. 155-164.
7. Viktorova L. V. Diagnostics of formation of foreign language professional communicative competence / L. V. Viktorova // Scientific notes : collection of scientific articles / National Pedagogical M. P. Dragomanov University. – K. : Publishing house of National Pedagogical M. P. Dragomanov University, 2013. – Vol. CXIII (113). – (Educational and historical sciences). – P. 35–43. Access: file:///C:/Users/Lesya/Downloads/Nzped_2013_113_6%20(1).pdf
8. World Health Organization [electronic resource] / Access: http://www.who.int/ru/
9. Viktorova L. Organizational and methodical aspects of teaching foreign students / L. Viktorova // ScienceRise. Pedagogical Education. - 2016. - № 7. - P. 22-27. - Access: file:///C:/Users/Lesya/Downloads/74629-156777-1-PB.pdf
10. Nakonechna O. Some of the preparation of future social workers for healthy lifestyle / O. Nakonechna // Young scientists. - 2016. - №8. - S. 350-353. - Access mode:

УРОВНИ СФОРМИРОВАННОСТИ САНИТАРНО-ГИГИЕНИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ АГРОЭКОЛОГИЧЕСКИХ КОЛЛЕДЖЕЙ

Аннотация. *В статье освещена проблема разработки методического инструментария для оценки анализ санитарно-гигиенической культуры студентов агроэкологических колледжей. В результате теоретического поиска установлено, что диагностику сформированности анализ санитарно-гигиенической культуры студентов агроэкологических колледжей следует проводить с помощью критериев, как количественной величины, определяет качественные характеристики процесса формирования исследуемой компетентности. Рассмотрены основные принципы и требования к использованию критериев. Охарактеризованы соответствующие критерии и уровни сформированности санитарно-гигиенической культуры студентов.*

Ключевые слова: *структура санитарно-гигиенической культуры, когнитивный, деятельностный, мотивационно-ценностный, рефлексивный компоненты санитарно-гигиенической культуры.*

INDICATORS FORMATION OF SANITARY-HYGIENIC CULTURE AGROECOLOGICAL STUDENTS COLLEGES

A.M. Suk

Abstract. *The article highlights the problem of developing methodological tools for assessing the analysis of the sanitary and hygienic culture of students of agroecological colleges. As a result of the theoretical search, it was established that the diagnosis of the formation of the analysis of the sanitary-hygienic culture of students of agroecological colleges should be carried out using criteria, as a quantitative value, that determines the qualitative characteristics of the process of formation of the competence being studied. The main principles and requirements for the use of criteria are considered. The appropriate criteria and levels of the formation of the sanitary and hygienic culture of students are characterized.*

Keywords: *structure of sanitary culture, cognitive, activity, motivation and evaluative, reflective components of sanitary culture.*

УДК 378.147.31

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

В.М. ТЕСЛЮК, кандидат психологічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: vallips@mail.ru
О.С. ДУШКЕВИЧ, магістрант
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація: *У статті досліджується гуманістична спрямованість майбутніх викладачів вищої школи. У результаті експериментальної роботи виділено п'ять груп ціннісних орієнтацій професійно-педагогічній діяльності майбутніх викладачів – дидактична, дисциплінарна, особистісна, авторитетна, самовдосконалення. Визначено вираженість ціннісних орієнтацій майбутніх викладачів вищого навчального закладу. Встановлено, що майбутні викладачі вважають найважливішим у викладацькій діяльності орієнтацію на формування в студентів системи предметних знань, умінь і навичок, розвиток їх інтелектуальних здібностей, активізацію пізнавальної діяльності та формування пізнавальних інтересів.*

Ключові слова: *гуманістична спрямованість, педагогічна майстерність, майбутній викладач, ціннісні орієнтації, особистісна орієнтація.*

Актуальність (Introduction). Сучасна тенденція збагачення арсеналу дидактичних засобів вищої школи мультимедійними, інформаційними технологіями не тільки не применшує ролі викладача у формуванні майбутніх фахівців, а й навпаки, підкреслює важливість його впливу при суб'єкт-суб'єктній взаємодії зі студентом. Особистісний потенціал викладача, його науковий, психолого-педагогічний та методичний рівні є вирішальними чинниками якісної підготовки висококваліфікованих фахівців. За таких умов зростають вимоги до професіоналізму діяльності та особистості самого викладача. Якщо мова йде про фахову підготовку майбутніх педагогів, то викладач вищого навчального закладу виступає для них ще й зразком педагогічної майстерності, а взаємодія з ним фігурує як механізм професіоналізації майбутніх суб'єктів педагогічної праці. Для того, щоб забезпечити високий рівень сформованості педагогічної майстерності викладача вищої школи, відповідну підготовку, формування зазначеної дефініції варто здійснювати ще в процесі фахової підготовки в університеті. Однією і найголовніших складових педагогічної майстерності викладача є його гуманістична сформованість, яка передбачає ставлення до вихованця як до найвищої цінності, визнання його права на свободу і щастя, вільний розвиток і прояв власних здібностей [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Проблема підготовки педагога-гуманіста була предметом уваги визначних педагогів минулого: А. Дистервега, Я. Коменського, А. Макаренка, М. Монтессорі, І. Песталоцці, М. Пирогова, Ж.–Ж. Руссо, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.

© В.М.Теслюк,О.С.Душкевич, 2017

Abstract. *The article highlights the problem of developing methodological tools for assessing the analysis of the sanitary and hygienic culture of students of agroecological colleges. As a result of the theoretical search, it was established that the diagnosis of the formation of the analysis of the sanitary-hygienic culture of students of agroecological colleges should be carried out using criteria, as a quantitative value, that determines the qualitative characteristics of the process of formation of the competence being studied. The main principles and requirements for the use of criteria are considered. The appropriate criteria and levels of the formation of the sanitary and hygienic culture of students are characterized.*

Keywords: *structure of sanitary culture, cognitive, activity, motivation and evaluative, reflective components of sanitary culture.*

УДК 378.147.31

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

В.М. ТЕСЛЮК, кандидат психологічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: vallips@mail.ru
О.С. ДУШКЕВИЧ, магістрант
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація: *У статті досліджується гуманістична спрямованість майбутніх викладачів вищої школи. У результаті експериментальної роботи виділено п'ять груп ціннісних орієнтацій професійно-педагогічній діяльності майбутніх викладачів – дидактична, дисциплінарна, особистісна, авторитетна, самовдосконалення. Визначено вираженість ціннісних орієнтацій майбутніх викладачів вищого навчального закладу. Встановлено, що майбутні викладачі вважають найважливішим у викладацькій діяльності орієнтацію на формування в студентів системи предметних знань, умінь і навичок, розвиток їх інтелектуальних здібностей, активізацію пізнавальної діяльності та формування пізнавальних інтересів.*

Ключові слова: *гуманістична спрямованість, педагогічна майстерність, майбутній викладач, ціннісні орієнтації, особистісна орієнтація.*

Актуальність (Introduction). Сучасна тенденція збагачення арсеналу дидактичних засобів вищої школи мультимедійними, інформаційними технологіями не тільки не применшує ролі викладача у формуванні майбутніх фахівців, а й навпаки, підкреслює важливість його впливу при суб'єкт-суб'єктній взаємодії зі студентом. Особистісний потенціал викладача, його науковий, психолого-педагогічний та методичний рівні є вирішальними чинниками якісної підготовки висококваліфікованих фахівців. За таких умов зростають вимоги до професіоналізму діяльності та особистості самого викладача. Якщо мова йде про фахову підготовку майбутніх педагогів, то викладач вищого навчального закладу виступає для них ще й зразком педагогічної майстерності, а взаємодія з ним фігурує як механізм професіоналізації майбутніх суб'єктів педагогічної праці. Для того, щоб забезпечити високий рівень сформованості педагогічної майстерності викладача вищої школи, відповідну підготовку, формування зазначеної дефініції варто здійснювати ще в процесі фахової підготовки в університеті. Однією і найголовніших складових педагогічної майстерності викладача є його гуманістична сформованість, яка передбачає ставлення до вихованця як до найвищої цінності, визнання його права на свободу і щастя, вільний розвиток і прояв власних здібностей [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Проблема підготовки педагога-гуманіста була предметом уваги визначних педагогів минулого: А. Дистервега, Я. Коменського, А. Макаренка, М. Монтессорі, І. Песталоцці, М. Пирогова, Ж.–Ж. Руссо, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.

© В.М.Теслюк,О.С.Душкевич, 2017

Сьогодні її актуальність зростає і у зв'язку з процесами реформування вітчизняної освіти, у яких аксіологічний аспект відіграє значну роль. Освіта, заснована на ідеях гуманізації, повинна, насамперед, інтегрувати весь комплекс знань про людину, формуючи на основі цих знань цілісне уявлення про себе як у дітей, так і у педагогів: І. Бех, А. Бойко, М. Боришевський, І. Зязюн, В. Киричок, А. Кияновський, Б. Кобзар, М. Красовицький, В. Матіяш, І. Матюша, А. Сущенко, Т. Сущенко, Н. Щуркова та ін.

Мета (Purpose). статті – дослідити гуманістичну спрямованість майбутніх викладачів вищої школи.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, узагальнення, констатувальний експеримент.

Результати (Results). І. Зязюн підкреслював, що гуманістична спрямованість педагога – найголовніша характеристика його майстерності. Спрямованість особистості становлять: ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації. Гуманістична спрямованість – спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків. Це вияв професійної ідеології педагога, його ціннісного ставлення до педагогічної дійсності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів. Діяльність вихователя зіткана з педагогічних драм, якщо драмою вважати зіткнення думок, боротьбу за утвердження позиції. Причому, що вищим є рівень майстерності, то чіткіше виявляються конфлікти, бо новизна систем, які пропонують талановиті педагоги, нерідко натрапляє на опір представників усталених поглядів [2].

Педагогічна спрямованість особистості кожного викладача багатоаспектна. Її становлять ціннісні орієнтації: *на себе* – самоствердження (щоб вбачали в мені кваліфікованого, вимогливого, справжнього викладача); *на засоби* педагогічного впливу (коли найважливіше для педагога – програма, заходи, способи їх пред'явлення); *на студента* (студентський колектив в актуальних умовах – адаптація); *на мету* педагогічної діяльності (на допомогу студенту в розвитку – гуманістична стратегія). Для педагога провідною є орієнтація на головну мету за гармонійної узгодженості всіх інших: гуманізації діяльності, гідного самоствердження, доцільності засобів, врахування потреб вихованців. Лише за умови почуття відповідальності перед майбутнім, усвідомлення мети і великої любові до вихованців починає формуватися професійна майстерність педагога [4].

Гуманістична спрямованість як надзавдання у повсякденній роботі майстра завжди визначає його конкретні завдання. Гуманістична спрямованість педагога визначає стратегію його заняття. Якщо спрямованість педагога гуманістична, вона завжди виявляється як активна позиція. Гуманістична спрямованість є виявом здатності бачити великі завдання у малих справах. Вона дає змогу оцінювати свою діяльність з погляду не лише безпосередніх, а й опосередкованих результатів, тобто тих позитивних індивідуальних змін у життєдіяльності і структурі особистості своїх вихованців, частковим організатором яких ти є сам як особа, відповідальна за якість організації виховного процесу [1].

Так як гуманістична спрямованість є базовим структурним компонентів педагогічної майстерності викладача ВНЗ, тому ми і зупинилися на його дослідженні у майбутніх педагогів. Вище ми відзначили, що гуманістичну спрямованість становлять ціннісні орієнтації. У зв'язку з цим, в межах нашої експериментальної роботи ми зупинилися на дослідженні ціннісних орієнтацій майбутнього викладача вищого навчального закладу. Ціннісні орієнтації педагога відображають його усвідомлювані професійні наміри, інтереси та переконання.

Для діагностування *ціннісних орієнтацій* майбутніх викладачів у сфері професійно-педагогічної діяльності нами було розроблено проективну методику незакінчених речень. Було відібрано 10 речень-індукторів, які спонукають виражати власні думки, бажання, переконання і ціннісні орієнтації у сфері професійної діяльності. Респондентам пропонували закінчити речення, початок яких був спрямований на актуалізацію педагогічних орієнтацій, суб'єктивних уявлень про основні цілі і завдання педагогічної взаємодії, показники та критерії її успішності: "На мою думку, викладач може вважати свою діяльність успішною, якщо ...", "У своїй педагогічній діяльності я буду прагну насамперед...", "Найважливіше у діяльності викладача...", "У викладацькій професії мені найбільше подобається...", "Я вважаю, у своїй професійній діяльності викладач повинен звертати увагу на...", "У процесі викладання своєї дисципліни викладач має намагатися…", "У процесі професійно-педагогічної взаємодії, ви-

кладач має…", "Я вважаю, що вартий поваги той викладач, який...", "На мою думку, під час проведення заняття викладач повинен...", "Студенти дисципліновані та організовані на заняттях у тих викладачів, які…".

У результаті контент-аналізу отриманого матеріалу нам вдалось виділити п'ять груп ціннісних орієнтацій майбутніх викладачів у професійно-педагогічній діяльності – дидактична, дисциплінарна, особистісна, авторитетна, самовдосконалення.

Перша група ціннісних орієнтацій стосується предметно-дидактичного аспекту педагогічної діяльності та включає в себе орієнтації на формування у студентів системи предметних знань, умінь і навичок, розвиток їх інтелектуальних здібностей, активізацію пізнавальної діяльності та формування пізнавальних інтересів. Основні цілі та критерії успішної педагогічної діяльності студенти цього типу вбачають головним чином у реалізації дидактичних задач: „дати добрі знання з навчального предмету", „добитися високого рівня засвоєння студентами навчального матеріалу", „зацікавити студентів своїм предметом", „вдосконалювати методику викладання" та ін.

Другу групу складають цільові орієнтації, які стосуються міжособистісного аспекту педагогічної взаємодії – налагодження емоційного контакту і взаєморозуміння, встановлення позитивних, доброзичливих, відвертих, щирих стосунків із студентами. Основну мету своєї педагогічної діяльності респонденти вбачають у забезпеченні сприятливих умов для особистісного розвитку, морально-особистісного становлення студентів, а критерієм її ефективності вважають емоційний мікроклімат у студентському колективі, характер взаємостосунків із студентами, їх ставлення до викладача. Серед найважливіших цілей педагогічної діяльності ними називаються, зокрема, такі: „досягти взаєморозуміння зі студентами", „встановити дружні, довірливі стосунки із студентами", „створити атмосферу взаєморозуміння, довіри, співробітництва", „сподобатись студентам, викликати доброзичливе ставлення до себе", „сформувати позитивні стосунки із студентами" та ін.

Третя група педагогічних орієнтацій близька за змістом до попередньої, також стосується сфери соціально взаємодії і відображає відносини поваги, визнання і авторитету. Серед найважливіших критеріїв ефективності викладацької діяльності респонденти називають: „авторитет у студентів", „визнання і повага студентів", „шанобливе ставлення студентів до викладача", „бажання наслідувати викладача", „професіоналізм, високий рівень компетентності", „педагогічна майстерність, професіоналізм" та ін.

Четверта група орієнтацій пов'язана із дисципліною і стосується здатності викладача впливати на поведінку студентів. Студенти, для яких дана група орієнтацій є пріоритетною, звертають увагу на такі критерії як „дисципліна і порядок на заняттях", „організованість групи", „виконання студентами вимог і розпоряджень викладача", „відсутність порушень дисципліни" та ін.

П'ята група ціннісних орієнтацій пов'язана із самовдосконаленням викладача. Респонденти зазначають, що кожен педагог має постійно працювати над власним самовдосконаленням, саморозвитком, вдосконалювати власні знання, слідкувати за новими науковими дослідженнями, переймати передовий досвід досвідчених педагогів, відвідувати семінари з підвищення педагогічної майстерності.

Отже, у результаті констатувального експерименту, ми виділили п'ять груп професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх викладачів – дидактична, особистісна, авторитетна, дисциплінарна, самовдосконалення.

Після цього ми запропонували респондентам кожну із зазначених груп ціннісних орієнтацій оцінити від 1 до 5 залежно від значущості для них – це дозволило визначити, які професійно-ціннісні орієнтації є значиміші для майбутніх педагогів.

Проведене дослідження дозволило виявити вираженість ціннісних орієнтацій майбутніх викладачів вищого навчального закладу.

Таблиця

Оцінка ціннісних орієнтацій майбутніми викладачами (у%)

№	Ціннісні орієнтації	Майбутні викладачі n=38
1	Дидактична	36

2	Дисциплінарна	14
3	Особистісна	19
4	Авторитетна	17
5	Саморозвиток	14

Отже, для всіх респондентів найзначимішою є орієнтація на дидактичну групу ціннісних орієнтацій – оцінка цієї групи орієнтацій є найвищою у порівнянні з іншими групами. Це говорить про те, що майбутні викладачі вважають найважливішим у викладацькій діяльності орієнтацію на формування в студентів системи предметних знань, умінь і навичок, розвиток їх інтелектуальних здібностей, активізацію пізнавальної діяльності та формування пізнавальних інтересів. Гуманістична спрямованість викладача як один із основних компонентів педагогічної майстерності передбачає орієнтацію на розвиток особистості студента, у гармонійному поєднанні усіх інших орієнтацій. У нашому дослідженні зазначена група складає 19%. Результати дослідження підтверджують, що базовий складник педагогічної майстерності – гуманістична спрямованість мабутніх педагогів ВНЗ потребує його розвитку.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, дослідження підтвердило, що майбутні викладачі вважають найважливішим у викладацькій діяльності орієнтацію на формування в студентів системи предметних знань, умінь і навичок, розвиток їх інтелектуальних здібностей, активізацію пізнавальної діяльності та формування пізнавальних інтересів. Особистісна орієнтація не є найголовнішою для майбутніх педагогів, що дає підставу стверджувати про необхідність пошуку шляхів розвитку у них гуманістичної спрямованості та може бути темою для подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Теслюк В.М. Виховання гуманної особистості студента як основне завдання вищої школи / В.М. Теслюк, В.Ю.Крючок // Сборник научных трудов SWorld. – Выпуск1 (38). Том 8. – Иваново : МАРКОВА АД, 2015. – С.61-65.
2. Педагогічна майстерність : [підруч.] / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос [та ін.] ; за ред. І.А. Зязюна. – [3-тє вид., допов. і переробл.]. – Київ : СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.
3. Теслюк В.М. Зміст та складові педагогічної майстерності викладача вищої школи / Теслюк В.М., Маматкулов Б.Р. // Вісник Національного університету оборони України : зб-к наук. пр. – 2014. – Вип. №2 (39). – С.144-148.
4. Теслюк В.М. Основи педагогічної майстерності викладача вищої школи : підручник / В.М.Теслюк. – К. : Видавництво Ліра-К, 2015. – 340 с.

References

1. Tesliuk, V.M. (2015) Vykhovannia humannoi osobystosti studenta yak osnovne zavdannia vyshchoi shkoly / V.M. Tesliuk, V. Kriuchok // Sbornyk nauchnykh trudov SWorld. – Vypusk 1 (38). Tom 8. – Ivanovo : MARKOVA AD, 2015. – S.61-65.
2. Ziaziun, I.A., Kramushchenko, L.V., Kryvonos, I.F. Pedahohichna maisternist : [pidruch.] Kyiv : SPD Bohdanova A.M., 376.
3. Tesliuk, V.M. Mamatkulov, B.R. (2014) Zmist ta skladovi pedahohichnoi maisternosti vykladacha vyshchoi shkoly. Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy : zb-k nauk. pr., 2 (39), 144-148.
4. Tesliuk, V.M. (2015) Osnovy pedahohichnoi maisternosti vykladacha vyshchoi shkoly : pidruchnyk. K. : Vydavnytstvo Lira, 340.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ГУМАНИСТИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

В.М. Теслюк, А.С. Душкевич

Аннотация. *В статье исследуется гуманистическая направленность будущих преподавателей высшей школы. В итоге экспериментальной работы выделено пять груп ценностных ориентаций профессионально-педагогической деятельности будущих пре-*

подавателей – дидактическая, дисциплинарная, личностная, авторитетная, самосовершенствования. Определена выраженность ценностных ориентаций будущих преподавателей высшего учебного заведения.

Ключевые слова: *гуманистическая направленность, педагогическое мастерство, будущий преподаватель, ценностные ориентации, личностная ориентация.*

EXPERIMENTAL STUDY GYMANISTICHESKOY ORIENTATION OF FUTURE TEACHERS

V.M. Teslyuk, O. S. Dushkevich

Abstract. *The article investigates gymanisticheskaya direction of future high school teachers. In rezyltati experimental work are five value orientations gryp professional-pedagogical activity of the future teachers – didactic, disciplinary, personal, authoritative, self-improvement. It defines the expression of valuable orientations of the future institution of higher education teachers.*

Keywords: *humanistic orientation, pedagogical skills, the future teacher, values, personal orientation.*

УДК 378.147.31

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТА ЕТИКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

В.М. ТЕСЛЮК, кандидат психологічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: vallips@mail.ru
К.В. ШАМСУТДІНОВА, магістрантка
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: Shamsutdinova90@list.ru

Анотація: *У статті досліджуються особливості проведення лекційних занять із дисципліни «Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи». У ході експериментальної роботи проведено констатувальне дослідження із використанням методу анкетування. Досліджено, що викладачами під час проведення лекцій із дисципліни «Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи» найчастіше реалізуються: лекція-розповідь, лекція-пояснення та лекція-візуалізація. Встановлено, що в найбільшій мірі, на думку студентів, сприяють засвоєнню навчального матеріалу лекція-дискусія, проблемна лекція та лекція-візуалізація.*

Ключові слова: *лекція, види лекцій, методи навчання, засоби навчання, проблемна лекція, лекція із заздалегідь запланованими помилками, анкетування.*

Актуальність (Introduction). Закон України «Про вищу освіту» серед основних завдань вищих навчальних закладів передбачає забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності. Крім того, більшість законодавчих документів, національних програм щодо вищої освіти наголошують на недопущенні зниження якості освіти, падінні рівня знань, моральному старінні методів і методик навчання. Саме суспільне консенсусне розуміння того, що освіта – це один із головних факторів цивілізаційного, економічного розвитку держави, дає сьогодні поштовх до стратегічного вирішення завдань і забезпечення системного реформування національної вищої школи, адекватної модернізації та інтеграції її до європейського економічного, культурного, інформаційного простору.

З огляду на сказане вважаємо, що у сучасному вищому навчальному закладі проблема вдосконалення методики викладання навчальних дисциплін залишається однією із актуальних. Ефективність засвоєних теоретичних знань майбутніх фахівців, багато в чому, залежить від обраної викладачем форми навчання та методики її проведення.

© В.М.Теслюк,К.В.Шамсутдінова, 2017

УДК 37.013.42:376.64

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ, ЯКІ МАЮТЬ ПРОЯВИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

І.О. Чайка, аспірант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті
Національний університет біоресурсів та природокористування України
super_irinka@i.ua

Анотація: *У даній статті розглянуто проблему девіантної поведінки дітей-сиріт, зокрема причини її виникнення та можливі способи подолання, проаналізовано деякі ролі соціального педагога, які є досить актуальним під час його роботи з дитиною-сиротою, яка має прояви девіантної поведінки, а також висвітлено деякі особливості, які мають бути враховані соціальним педагогом під час корекційної роботи та процесу ресоціалізації.*

Ключові слова: *девіантна поведінка, діти-сироти, соціальні ролі, особливості соціальної роботи, корекція, ресоціалізація.*

Актуальність (Introduction). Від початку і протягом усього життєвого шляху людини сім'я є тим фактором, який головним чином впливає на розвиток і формування особистості, на процес успішного засвоєння та відтворення нею у своїй поведінці тих норм, які прийняті у суспільстві. Також сім'я формує у людини практично від самого малечку поняття системи цінностей. І про які тоді адекватні ціннісні орієнтири може йти мова, якщо дитина, припустимо, з'явилася та виховується у неблагополучній сім'ї, де перше місце може посідати алкоголь, існування за рахунок держави, агресія та сімейне насилля. Асоціальна сім'я формує асоціальну особистість дитини. У випадках, які виходять за межі припустимого або коли батьки не піддаються жодному впливу і не бажають змінювати звичний спосіб життя, дитину цілком законним шляхом можуть від такої сім'ї відлучити, позбавивши батьків батьківських прав.

У такому випадку роль вихователя і такого собі соціального реабілітолога покладається на соціального педагога (або ж працівника закладу інтернатного типу, куди влаштовують дитину, як правило, якщо ніхто з рідних не має змоги опікуватися нею). Звісно, це до того часу, поки дитині не знайдуть гідних кандидатів у батьки-вихователі. Але як у випадку вже розпочатого процесу засвоєння поведінкових норм і цінностей, які абсолютно неможливо назвати соціально прийнятними, допомогти дитині усвідомити їхню неприпустимість та сформувати істинні людські цінності, навчити поведінці, яка не виходить за межі норми, якщо відтепер від процесу виховання усунуто тих головних людей – батька та матір – які до цього моменту справляли вирішальний вплив? Відповідь на це питання ми намагатимемось знайти в даній статті.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Питання важковиховуваності дітей глибоко досліджені в працях П. Блонського, Я. Бугайського, П. Виготського, М. Гришкова, П. Ефруссі, Д. Футера, П. Фортунова, М. Чехова та ін. Психологічні аспекти проблеми девіантної поведінки висвітлюються у роботах Г. Андрєєва, А. Бодальова, О. Леонтьєва, Н. Левітіна, Л. Уманського, М. Ярошевського і т.д. Соціально- педагогічній профілактиці девіантної поведінки присвячені роботи О. Безпалько, Р. Вайноли, А. Капської, В. Оржеховської, Є. Яковлєвої та ін.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що проблема відхилень у поведінці дітей-сиріт і, зокрема, проблема важковиховуваності цієї категорії дітей інтенсивно досліджувалась вченими протягом тривалого періоду часу. Незважаючи на здобутки у вивченні окремих аспектів, в цілому роботу над проблемою не можна вважати завершеною, тому **метою статті (Purpose)** є виявлення особливостей організації соціальної роботи з дітьми-сиротами, які мають прояви девіантної поведінки.

Методи (Methods). У ході наукового дослідження було використано переважно теоретичний (аналіз, синтез, узагальнення) і частково емпіричний (бесіда з працівниками деяких закладів інтернатного типу) метод.

Результати (Results). Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників не існує єдиної

© І.О.Чайка, 2017

точки зору на термін «девіантна поведінка». Одні вважають, що мова має йти про всі відхилення від схвалюваних суспільством норм, інші пропонують включати в це поняття тільки порушення правових норм, треті – різні види соціальної патології (алкоголізм, наркотизм, убивства).

Девіантна поведінка – це система вчинків чи окремі вчинки, які суперечать прийнятим в суспільстві нормам і проявляються у вигляді незбалансованих психічних процесів, не адаптованості, порушенні процесів само актуалізації та ухиленні від морального й етичного контролю особистості над власною поведінкою [3; 370].

Початкові форми девіантної поведінки нерідко виявляються в дитячому, а особливо підлітковому та молодому віці. Серед сучасних суттєвих проблем мають місце такі прояви негативної поведінки серед дітей-сиріт, як ранні сексуальні зв'язки, зловживання алкоголем, наркотиками тощо. Як правило, неблагополучна родина чи близьке оточення найчастіше негативно впливають на дитину, яка часто несвідомо слідує формам поведінки й звичкам оточення (наприклад, починає палити, вживати спиртні напої, лаятися, красти, вести аморальний спосіб життя).

Причини появи і розвитку девіацій можуть бути різні. Як правило, виділяють соціально-економічні, соціально-педагогічні, соціально-культурні, психологічні та біологічні. Певна річ, причини девіантної поведінки окремої людини є особливими і тому їх необхідно досліджувати у кожному конкретному випадку спеціалістами.

Людину, якій властива девіантна поведінка, потрібно сприймати як таку, що потрапила у скрутну життєву ситуацію та потребує допомоги фахівців у подоланні дезадаптивних якостей і підвищення здатності вирішувати проблеми та задовольняти потреби, не порушуючи соціальні, морально-етичні та юридичні норми соціуму.

Важливо враховувати, що дитина – система самоврядна, і свою поведінку вона будує на основі потреб, засвоєного нею досвіду діяльності та уявлень про себе.

Організація процесу корекції поведінкових відхилень можлива лише за умови комплексного вивчення причин формування девіантної поведінки та системної роботи в бажаному напрямку фахівців (психологів, дефектологів, соціальних педагогів, лікарів, педагогів) та найближчого оточення (члени сім'ї, опікуни).

Особливої уваги заслуговує той кризовий момент у житті дитини, коли її забирають від рідних батьків, але відповідно ще не знайшли нову сім'ю, коли вона має перебувати в закладі інтернатного типу, очікуючи на вирішення своєї долі. Адже нікому достеменно невідомо, як скоро дитині знайдуть опікунів серед рідних чи коли її влаштують до прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу. Але тим не менше процес соціалізації та виховання є процес постійний та безперервний. А у випадку виявлення певних девіацій у поведінці дитини, доцільно застосувати корекційні заходи. Саме в даному випадку покладається важлива місія на соціального працівника, який має знайти підхід до дитини та здійснити на неї корегуючий виховний вплив задля зміни вектору її поведінки.

Складовим процесу ресоціалізації виступає процес перевиховання. Поєднання процесу перевиховання (внесення змін до ціннісних орієнтацій) з впливами, що припускають зміни в розвитку особи, прийнято називати корекцією. Корекція має наступні функції – відновну, компенсуючу, стимулюючу та виправну.

Корекція поведінки, що відхиляється, припускає в першу чергу виявлення неблагополуччя в системі відносин дитини з дорослими та однолітками і корегування педагогічної позиції вихователів, яка повинна сприяти, зокрема, вирішенню гострих і уповільнених конфліктів, що можуть несприятливо позначатися на розвитку дитини. Особливо важливим є аналіз соціометричного статусу дитини в колективі вихованців інтернату, визначення місця, яке він займає в системі міжособових відносин, з'ясування того, наскільки виправдовуються його очікування, якщо має місце психологічна ізоляція, то пошук її коріння і причин, можливих шляхів її подолання.

Як відомо, у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, соціальний педагог відповідно до положень чинного законодавства, може виконувати одну чи одночасно декілька ролей. Виходячи із класифікації груп, у які об'єднуються рольові репертуари [7; 46], ролі соціального педагога можна розподілити таким чином: 1) група посередницьких ролей (захисник прав та інтересів дитини); 2) група практичних ролей (учитель

соціальних умінь, консультант, агент з питань соціальних змін, організатор змістовного дозвілля 3) група сервісних ролей (керівник практики студентів). Детальніше зупинимося на характеристиках другої групи.

Оскільки результати багатьох досліджень підтверджують гіпотезу про те, що зазвичай відхилення у поведінці мають ті діти, які елементарно не володіють знаннями про те, як організувати своє дозвілля, метою виконання соціальним педагогом ролі «організатор змістовного дозвілля» є реалізація і розвиток потенціалу особистості вихованців у сфері вільного часу. Напрямками виконання ролі стануть допомога у створенні та проведенні культурно-дозвіллєвих програм, навчання дітей практичним навичкам у галузі дозвілля або їх удосконалення. Для дитини-сироти даний аспект має особливе значення, адже взаємодія з колективом сприятиме процесу адаптації до нових життєвих умов.

Для подолання ізольованості дітей із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за ініціативи соціального педагога проводяться спільні свята із дітьми дошкільних чи загальноосвітніх навчальних закладів, екскурсії, туристичні походи,організовуються зміни у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку тощо. На базі закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можуть бути створені гуртки, клуби інші творчі об'єднання дітей, керівництво одним із яких за бажанням може взяти на себе соціальний педагог.

Організація різних видів діяльності дітей потребує вирішення деяких важливих питань, на які зобов'язаний звернути увагу соціальний педагог. Вони, насамперед, стосуються створення необхідних умов життя та розвитку вихованців закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а саме для: самоорганізації індивідуального життєвого середовища вихованця; колективної життєдіяльності; розвитку трудових навичок дітей; творчих занять; умов для занять спортом; медичних і гігієнічних процедур. У разі неналежності зазначених умов соціальний педагог повинен лобіювати їх створення чи покращення.

Метою реалізації соціальним педагогом ролі «учителя соціальних змін» є навчання дітей мистецтву ефективної взаємодії з соціальним оточенням. Діяльність у цьому напрямку досить різноманітна, та, передусім, вона пов'язана з формування умінь адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, одним із найважливіших етапів якої є адаптація до самостійного життя.

Дослідження різних років висвітлили комплексний характер проблем підготовки таких дітей до самостійного життя: вони не мають адекватного уявлення про можливі очікувані труднощі; випускники шкіл-інтернатів не підготовлені до сімейного життя, у них не сформоване відчуття рідної домівки; діти відчувають складнощі у придбанні одягу, взуття, раціонального харчування; ними опановує страх спілкування з новими людьми, небажання дотримуватися норм співжиття. Значною перепоною в адаптації вихованців шкіл-інтернатів до самостійного життя є відсутність позитивних прикладів життєвого досвіду з вирішення проблем матеріального характеру. У дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування,часто сформовані споживацькі стереотипи.

Але крім того, важко лишити поза увагою роль соціального педагога, як аніматора, адже в ігровій формі навчати дітей навичкам взаємодії, формувати вміння вирішувати конфлікти чи прищеплювати їм сімейні цінності легше. Особливо, коли йде мова про дошкільнят чи навіть дітей шкільного віку.

Однак на наш погляд, у такій делікатній ситуації як корекція проявів девіантної поведінки у дітей-сиріт, завжди користуватиметься особливим попитом роль помічника та наставника. Це саме те амплуа, завдяки якому соціальний педагог шляхом застосування індивідуального підходу чинить вплив на кожного окремого вихованця і на весь колектив в цілому. Іноді одна коротка, але змістовна бесіда здатна перевернути з ніг на голову уявлення дитини про її поведінку та допомогти хоча б усвідомити помилковість своїх дій і їхні наслідки. А усвідомлення – це вже суттєвий крок на шляху до змін.

Уся суть специфіки роботи соціального педагога з дітьми-сиротами, на нашу думку, полягає в умінні знайти з дитиною контакт і справити на неї позитивний вплив; виправити ті дефекти виховання, які були прищеплені дитині безвідповідальними батьками; пояснити, чому те, що дитина спостерігала від самого народження і сприймала за норму, адже так роблять такі авторитетні для неї люди, як мама і тато, є неправильним, деструктивним чи

неприпустимим, соціально неприйнятним, що так робити не можна. У той важкий і дійсно кризовий момент життя дитини, коли вона «нічия», так важливо завоювати її довіру та знайти слова, щоб пояснити, що це тимчасові труднощі, що вона все зможе подолати, і навіть якщо вона часом помиляється у своїх діях і висловах, то це зовсім не означає, що її ніхто не любить і вона взагалі не має права на любов. Адже прояви девіантної поведінки у підлітків зазвичай розцінюються, як своєрідний спосіб звернути на себе увагу, бо підліток уже знає, що так, як він чинить, не можна робити. Коли ж дитина робить щось неприйнятне, це може бути від елементарного незнання, як поводитися і що говорити.

Тому соціальний педагог має не лише володіти якісними теоретичними знаннями, а ще й виховувати в собі своєрідний «батьківський авторитет». Виховний вплив ґрунтується передусім на авторитеті, оскільки для дитини зміст авторитету батьків, наприклад, за словами А. Макаренка, полягає в тому, що він не вимагає ніяких доказів, приймається нею як безсумнівна гідність старшого, як його сила і цінність. Авторитет реалізує себе у впливі особи, життєвому досвіді, заснованому на знаннях, моральних чеснотах. Переваги авторитетних для дитини людей ґрунтуються на їхніх знаннях, уміннях, досвіді, зрілості, а не на зверхності або поблажливості. Справжній батьківський авторитет виростає на любові до дітей.

Отже, можемо виділити такий ряд особливостей роботи соціального педагога з дітьми-сиротами, які мають прояви девіантної поведінки:

1) гармонійно поєднувати у своїй діяльності всі ролі, якими має володіти соціальний педагог, а саме – посередник, адвокат, учасник спільної діяльності, помічник, наставник, конфліктолог, аніматор, експерт і суспільний діяч;
2) використовуючи методи корекції проявів девіантної поведінки, враховувати особливий статус дитини-сироти і детально аналізувати її психологічний стан;
3) у процесі корекції проявів девіантної поведінки в основі впливу має бути своєрідний батьківський авторитет.

Перспективами подальшого розгляду питання можуть бути розробка концепції профілактики та корекції девіантної поведінки вихованців-сиріт, теоретичне обґрунтування та впровадження програми соціально-педагогічної роботи із зазначеною категорією дітей в умовах регіонального освітньо-виховного простору.

Список використаних джерел

1. Вайнола Р.Х. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: Монографія. / За редакцією С.О.Сисоєвої. – Запоріжжя: ХНРБЦ, 2008. – 460 с.
2. Іванов В.Н. Девіантна поведінка: причини і масштаби // Соціально-політичний журнал. – 2009. – №2. – С. 23-35.
3. Капська А.Й. Соціальна педагогіка. Підручник. / За ред. проф. Капської А.Й. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 468 с.
4. Овчарова Р.В. Справочная книга социального педагога. – М.: Инфра-М, 2001. – 269 с.
5. Оржеховська В.М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх / В.М. Оржеховська. – К.: Логос, 1996. – 216 с.
6. Педагогічна профілактика девіантної поведінки неповнолітніх : орієнтована програма для пед. навч. закл. України / авт.-уклад. В. М. Оржеховська. – К. : Наук. думка, 1996. – 41 с.
7. Сидоров В. Соціальна робота в Україні: перші кроки / За ред. В.Полтавця. - К.: Академія, 2000. – 236 с.
8. Харченко С.Я. Робота соціального педагога з дітьми девіантної поведінки / С.Я. Харченко, Н.П. Краснова. – Харків: Основа, 2012. – 143 с.

References

1. Vainola, R.Kh. (2008) Osobystisnyi rozvytok maibutnoho socialnoho pedahoha v protsesi profesiinoi pidhotovky: Monohrafiia. Zaporizhzhia: KhNRBTs, 460.
2. Ivanov, V.N. (2009) Deviantna povedinka: prychyny i masshtaby. Sotsialno-politychnyi zhurnal. №2, 23-35.
3. Kapska, A.I. (2006) Sotsialna pedahohika. Pidruchnyk. K.: Tsentr navchalnoi literatury? 468

4. Ovcharova, R.V. (2001) Spravochnaia kniga sotsialnoho pedahoha. M.: Infra-M, 269.
5. Orzhekhovska, V.M. (1996) Profilaktyka pravoporushen sered nepovnolitnikh. K.: Lohos, 216.
6. Orzhekhovska, V.M. (1996) Pedahohichna profilaktyka deviantnoi povedinky nepovnolitnikh : oriientovana prohrama dlia ped. navch. zakl. Ukrainy. K. : Nauk. dumka, 41.
7. Sydorov, V. (2000) Sotsialna robota v Ukraini: pershi kroky. K.: Akademiia, 236.
8. Kharchenko, S.I. (2012) Robota sotsialnoho pedahoha z ditmy deviantnoi povedinky. Kharkiv: Osnova, 143.

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ-СИРОТАМИ, ИМЕЮЩИМИ ПРОЯВЛЕНИЯ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ

И.А. Чайка

Аннотация. *В данной статье рассмотрена проблема девиантного поведения детей-сирот, в том числе причины ее возникновения и возможные способы преодоления, проанализированы некоторые роли социального педагога, которые являются весьма актуальным во время его работы с ребенком-сиротой, которая имеет проявления девиантного поведения, а также освещены некоторые особенности , которые должны быть учтены социальным педагогом во время коррекционной работы и процесса ресоциализации.*

Ключевые слова: *девиантное поведение, дети-сироты, социальные роли, особенности социальной работы, коррекция, ресоциализация.*

FEATURES OF SOCIAL WORK WITH ORPHANS WHO HAVE MANIFESTATIONS OF DEVIANT BEHAVIOR

I.O. Chaika

Abstract. *In this article the problem of deviant behavior orphans, including its causes and possible ways to overcome analyzed some of the role of social workers, which is very important during his work with orphans, which has displays of deviant behavior, and highlights some of the features to be considered a social teacher during the remedial work and the process of resocialization.*

Keywords: *deviant behavior, orphans, social roles, especially social work, correction, resocialization.*

УДК 378.016:34

SYSTEM OF FOREIGN LANGUAGE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE FOOD SCIENTISTS AND TECHNOLOGISTS IN UKRAINE

H.A. Cherednichenko, PhD, docent,
National University of Food Technologies, department of foreign languages for business and international cooperation
E-mail: gala-office2006@ukr.net

Annotation*. Modern training of future engineers for food industry should focus on prospects of international cooperation and mobility of scientists, teachers and students within the global educational and scientific space. Bringing this training in line with the world standards of higher education reinforces the importance of foreign language communication component. The article discloses theoretical and methodological basis of the system of foreign language professional training of future food scientists and technologists in Ukraine.*

The system of foreign language professional training for non-linguistic universities that is designed to ensure the formation of a professionally-speaking communicative competence of future food industry engineers and technologists at all levels of training: pre-university training, bachelor's level, master's level, postgraduate courses. The following techniques foster formation of foreign language competence of future food industry engineers: interpersonal communication, the

© Г.А. Чередніченко, 2017

4. Ovcharova, R.V. (2001) Spravochnaia kniga sotsialnoho pedahoha. M.: Infra-M, 269.
5. Orzhekhovska, V.M. (1996) Profilaktyka pravoporushen sered nepovnolitnikh. K.: Lohos, 216.
6. Orzhekhovska, V.M. (1996) Pedahohichna profilaktyka deviantnoi povedinky nepovnolitnikh : oriientovana prohrama dlia ped. navch. zakl. Ukrainy. K. : Nauk. dumka, 41.
7. Sydorov, V. (2000) Sotsialna robota v Ukraini: pershi kroky. K.: Akademiia, 236.
8. Kharchenko, S.I. (2012) Robota sotsialnoho pedahoha z ditmy deviantnoi povedinky. Kharkiv: Osnova, 143.

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ-СИРОТАМИ, ИМЕЮЩИМИ ПРОЯВЛЕНИЯ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ

И.А. Чайка

Аннотация. *В данной статье рассмотрена проблема девиантного поведения детей-сирот, в том числе причины ее возникновения и возможные способы преодоления, проанализированы некоторые роли социального педагога, которые являются весьма актуальным во время его работы с ребенком-сиротой, которая имеет проявления девиантного поведения, а также освещены некоторые особенности , которые должны быть учтены социальным педагогом во время коррекционной работы и процесса ресоциализации.*

Ключевые слова: *девиантное поведение, дети-сироты, социальные роли, особенности социальной работы, коррекция, ресоциализация.*

FEATURES OF SOCIAL WORK WITH ORPHANS WHO HAVE MANIFESTATIONS OF DEVIANT BEHAVIOR

I.O. Chaika

Abstract. *In this article the problem of deviant behavior orphans, including its causes and possible ways to overcome analyzed some of the role of social workers, which is very important during his work with orphans, which has displays of deviant behavior, and highlights some of the features to be considered a social teacher during the remedial work and the process of resocialization.*

Keywords: *deviant behavior, orphans, social roles, especially social work, correction, resocialization.*

УДК 378.016:34

SYSTEM OF FOREIGN LANGUAGE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE FOOD SCIENTISTS AND TECHNOLOGISTS IN UKRAINE

H.A. Cherednichenko, PhD, docent,
National University of Food Technologies, department of foreign languages for business and international cooperation
E-mail: gala-office2006@ukr.net

Annotation*. Modern training of future engineers for food industry should focus on prospects of international cooperation and mobility of scientists, teachers and students within the global educational and scientific space. Bringing this training in line with the world standards of higher education reinforces the importance of foreign language communication component. The article discloses theoretical and methodological basis of the system of foreign language professional training of future food scientists and technologists in Ukraine.*

The system of foreign language professional training for non-linguistic universities that is designed to ensure the formation of a professionally-speaking communicative competence of future food industry engineers and technologists at all levels of training: pre-university training, bachelor's level, master's level, postgraduate courses. The following techniques foster formation of foreign language competence of future food industry engineers: interpersonal communication, the

© Г.А. Чередніченко, 2017

critical thinking, problem solving skills, decision making; computer presentations; working in the computer lab with a variety of electronic applications, Internet technology (testing online, work with Internet programs, chats, wikis, blogs);case-study (case method), role-playing and simulation games; project work, blended learning

Key words: *future engineers for food industry, system, foreign language professional training*

Introduction. Food industry is one of the largest and most important industries of Ukraine. Sustainability of the economy and its security, development of domestic and foreign markets, and the standard of living depend on the level of its development. To develop food industry and to ensure its profitability a country requires quality trained professionals able to provide the growing needs of the consumer and producer industry.

Modern conditions of food enterprises' activity in the domestic and foreign markets impose high demands on the level of training of professionals for food industry. Modern professionals must have profound knowledge of the subjects in humanitarian and social-economic, mathematical and natural sciences, vocational and practical training, have professional and practical skills, which will become an important basis for professional solution of specific situations at work that are routinely resolved at various food industry companies in both Ukrainian and a foreign language.

Modern training of future engineers for food industry should focus on prospects of international cooperation and mobility of scientists, teachers and students within the global educational and scientific space. Bringing this training in line with the world standards of higher education reinforces the importance of foreign language communication component. Communication in foreign languages is considered by the members of the European Commission, the Council and the European Parliament as one of eight key competences that are formed in the training process.

Analysis of recent researches and publications. The scientific works of A.Petrashchuk, L. Chernovatiy, T. Dudley-Evans, T. Hutchinson, M. St John, A. Waters, C Wrangham-Briggs and others are devoted to the problems of formation of foreign language content for specific purposes. The problem of training of engineers in Ukraine and abroad was studied by many researchers. E. Kovalenko studied vocational training technique of future engineers, M. Lazarev studied simulation content of general engineering disciplines, E. Luzyk researched general scientific training of engineers, Alexander Romanovsky studied preparation of engineers to management activities, P. Yakovyshyn studied methods of analysis and synthesis of mechanisms and machines in the training of future professionals, A. Diomin studied technology of selection of training content of engineering disciplines and others.

Purpose of the article is to disclose theoretical and methodological basis of the system of foreign language professional training of future food scientists and technologists in Ukraine.

Methods. Oxford Placement Test (Allen, 2004), which is a valid and reliable test and a highly effective instrument in grouping participants, was used to evaluate students'skills. The test and its criteria for placement were used to appropriately place learners in relevant proficiency levels. In addition to the placement test, the survey «Are satisfied with the level of your foreign language skills» was developed and given to students.

Results and Discussion. The research was conducted on the base of the National University of Food Technologies. National University of Food Technologies (NUFT) is a powerful educational complex, known and deeply respected not only in Ukraine but also abroad. It is Ukraine's only higher technical educational institution, which trains highly qualified specialists in different educational levels - from bachelor to PhD. It has 215 educational programs for the food, meat, dairy, confectionary, fat, pharmaceutical, perfumery and many other industries.

The results of the survey show an insufficient level of development of foreign language training at 71.8% (of 1569) students of the National University of Food Technologies. There was a low level of pragmatic, strategic, linguistic, socio-cultural and intercultural competences. Poor performance of foreign language training of future engineers of food industry necessitates a fundamental modernization of its achievements on the basis of domestic and foreign pedagogy.

Currently, foreign language training of future engineers is carried out at all levels of education. The discipline "ESP" at every level of the system is determined by the number of academic credits, which the student must get. Most of the national universities of Ukraine traditionally have in

curricula discipline ESP within 5 credits ECTS or 180 hours of study, including self-study work. In general, students have two hours per week during the 1st year of studies with an exam in the end. 2 hours per week on average for a group of 15 students mean 6 minutes a week per one student. For 6 minutes a week, students have to learn to communicate foreign language provided a very low input school level.

When they enter the Master's level students must pass an entrance exam in ESP. The curricula of some universities contain 1-2 ECTS credits of ESP at Master's level.

After graduation Master's level someone wishing to be engaged in postgraduate studies must also pass the exam in a foreign language. Doctoral students study a foreign language during the first year of the studies and after that have a (candidate) examination.

So, we can see the lack of consistency in the foreign language training of future engineers the food industry, as well as inconsistencies in the programs and plans of the universities that train such specialists.

That's why there is a need for fundamental research, which would contain theoretical and methodological guidelines for the development of foreign language professional competence of future engineers. It is necessary to create an integrated educational system that provides an optimal combination of traditional and innovative approaches for developing foreign language professional competence of future engineers, using innovation experience of interdisciplinary scientific research, specially-organized self-study work, quantitative and methodical intensification of the process of language learning.

In connection with the current trends in the development of education, the staff of the Department of Foreign Languages of the National University of Food Technologies has developed a system of foreign language professional training for non-linguistic universities that is designed to ensure the formation of a professionally-speaking communicative competence of future food industry engineers and technologists at all levels of training: pre-university training, bachelor's level, master's level, postgraduate courses.

Pre-university preparation is the introductory stage for general foreign-language training.

Bachelor's program is the first stage of professional foreign language training.

Master's program is the second stage of professional foreign language preparation.

Postgraduate program is the third stage of professional foreign language training.

Faculty training for teaching staff is the fourth stage of professional foreign language training.

This system is based on the competence approach to teaching foreign languages and is consistent with the recommendations of Ukrainian and international documents. The idea of joint development of food science and foreign language education at higher institutions, the use of professional expertise as the basis for foreign language education permeates all activities announced in the Bologna Declaration. The purpose of this interaction is to preserve the cultural and linguistic wealth of Europe, which is based on inherited traditions of diversity, promotes innovation potential, social and economic development through strengthening cooperation between the European non-linguistic universities.

The aim of the system is to develop:

Communication skills (i.e., oral and written communication, listening, interviewing, etc.)

- Demonstrate the use and practice of different levels of oral and written communication skills. This includes such skills as writing technical reports, letters and memos; communicating technical information to a non-technical audience; and making formal and informal presentations.

Along with communicative skills other important skills are being developed during foreign language training. They are:

Critical thinking/problem solving skills (i.e., creativity, common sense, resourcefulness, scientific reasoning, analytical thinking, etc.)

- Be able to develop a process for solving and preventing reoccurrences of ill-defined problems; know how to use library and internet resources to search for quality information, and solve a problem; and make thoughtful recommendations.
- Apply critical thinking skills to new situations. Professionalism skills (i.e., ethics, integrity, respect for diversity)
- Commit to the highest standards of professional integrity and ethical values.

•Work and/or interact with individuals from diverse cultures.

Life-long learning skills

•Explain the skills necessary to continually educate oneself.

Interaction skills (i.e., teamwork, mentoring, leadership, networking, interpersonal skills, etc.)

•Work effectively with others.

•Provide leadership in a variety of situations.

•Deal with individual and/or group conflict.

Information acquisition skills (i.e., written and electronic searches, databases, Internet, etc.)

•Independently research scientific and nonscientific information.

•Competently use library resources.

Organizational skills (i.e., time management, project management, etc.)

•Manage time effectively.

•Know how to facilitate group projects as well as be a good team member.

•Handle multiple tasks and pressures.

To achieve the purpose of our research the system of language material selection was developed, communicative creative tasks and professionally focused role play situations and case-studies were developed, interaction of students during problem-solving tasks in the collective, pair and individual work was organized provided in terms of subject-subject relationship, first, between teacher and students, and, secondly, between the students.

Bachelor's level. The main goal of educational program of the foreign language course for food technology engineers at the first stage of professional foreign language training is to increase the initial level of foreign language skills achieved at the previous stage of education and to master the necessary and residual level of communicative competence for the solution of social and communicative tasks in different areas of social, cultural, professional and scientific areas when dealing with foreign partners, and for further life-long learning. Learning a foreign language is also designed to ensure:

• increased ability to self-education;

• development of cognitive and research skills;

• development of information culture;

• expanding the horizon and increasing the general culture of students;

• promotion of tolerance and respect for cultural values of different countries and peoples.

To achieve these goals, it is necessary to apply the following types of educational technologies: communicative, interactive, intensive, problem-solving, project.

The following forms of classes are widely used:

• Presentations;

• Work in a computer class with various multimedia programs;

• Internet technologies (online testing, work with Internet programs, chat rooms, wikis, blogs);

• Case-study (case method), role-playing and simulation games;

• Projects.

The listed technologies assume:

• interpersonal communication, the acquisition of own produced experience, knowledge and skills;

• critical thinking, problem solving skills, decision making;

• Creativity: open mind, ability to see the phenomenon from different points of view, different directions and variability of thinking, searching for different, equally correct decisions regarding one situation.

Examples of interactive forms and methods of conducting classes:

Imitating technologies: role-playing and business games, application of technology for development of critical thinking through reading and writing, situation-case (method of analysis of concrete situations).

Non-imitating technologies: discussion.

All techniques are supported by the use of various methods of teaching: the method of critical thinking, the project method, the case-study method, the communicative method, the grammatical-transfer method.

Master's degree. The aim and task of the second stage of professional foreign language training is the ability to use a foreign language for educational, professional and research activities, to research foreign experience in professional area and to expand intercultural communication. The requirement for the level of foreign language at this stage of training is the ability to use a foreign language in situations of professional foreign-language communication, as well as in situations related to problems of research activity.

Thus, teaching a foreign language during a master's program assumes that students have a high level of language proficiency, and taking into account also the scarce number of hours given for this discipline, teaching is based on the use of blended learning with the case-study and problem-solving method.

Postgraduate study. The task of the third stage of professional foreign language training is mastering foreign language and using it professionally in the scientific field in all types of oral and written communication. The discipline requirement at this level is the ability to understand and translate texts on the specialty with a dictionary and without a dictionary, and also to make a monologue message about the specialty and research work. Teachers use grammar-translation and lexical-transfer methods for teaching post-graduate students to translate scientific and technical texts, interactive methods, project methods, problem-solving methods, case-study.

Along with core courses the department of foreign languages of NUFT developed elective course with the aim of increasing a foreign language level for free communication in a multi-ethnic intercultural educational space and developing language vocabulary in specific areas of food industry, such as «Communication skills in English», «Business English for food technologists», «English for Bread-making».

Conclusion. Current requirements to training specialists in food science force them to take active part in all processes of globalization, intercultural professionally oriented communication, to develop communicative ability in the fields of professional and situational communication, oral and writing skills, practical skills of foreign language in various professional situations; and be able to master the latest professional information through foreign sources. All this increases demand for qualified graduates who are fluent in two or more foreign languages, including the language of international communication through learning ESP.

Список використаних джерел*:*

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко та ін. - К. : Ленвіт, 2005 - 119 с.
3. Теорія і практика формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності в говорінні у студентів нелінгвістичних спеціальностей: Колективна монографія./ Заг. і наук. ред. Бігич О. Б.- К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. - 383 с.
4. Чередніченко Г. А., Вікторова Л.В., Шапран Л.Ю., Куниця Л.І. Навчання професійного іншомовного спілкування студентів: Монографія. – Київ: Інкос-Видавництво, 2013. – 464 с.
5. Byram M. Investigating Cultural Studies in Foreign Language Teaching / M. Byram – Clevedon,Phil.:Multilingual Matters ltd., 1991. – 219 p.
6. Handbook. How to implement best practice in language learning. [Електронний ресурс] / Режим доступу*:* *http://www.yell-project.eu/uploads/documents/DEVELOPMENT%20WP/WP3/book_yell-ENG-22-08-2011.pdf*
7. Müller-Hartmann A. The role of tasks in promoting intercultural learning in electroniclearning networks / Andreas Müller-Hartmann // Language Learning & Technology. –2000. – № 4 (2). – P. 129–147.
8. O'Down R. Understanding the «other side»: Intercultual learning in a Spanish-English e-mail exchange // Language Learning and Technology. – 2003. – № 7 (2). – P. 118–144.

References

1. Nikolaeva, S. Yu. ed. (2004). Zahalnoyevropeyski rekomendatsiyi z movnoyi osvity: vyvchennya, vykladannya, otsinyuvannya [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment]. Kyiv: Lenvit, 273.
2. Bakaeva, G., Borisenko O. (2005). Prohrama z anhliyskoyi movy dlya profesiynoho spilkuvannya [Syllabus in English for professional communication]. Kyiv: Lenvit, 119.
3. Cherednichenko H. A., Viktorova L.V., Shapran L.Yu., Kunytsya L.I. (2013) Navchannya profesiynoho inshomovnoho spilkuvannya studentiv[Teaching students professional foreign language communication]. Monograph. Kyiv: Inkos, 464.
4. Byram M. (1991). Investigating Cultural Studies in Foreign Language Teaching. Clevedon,Phil.:Multilingual Matters ltd., 219.
5. Handbook. How to implement best practice in language learning. Available at: http://www.yell-project.eu/uploads/documents/DEVELOPMENT%20WP/WP3/book_yell-ENG-22-08-2011.pdf
6. Müller-Hartmann A. The role of tasks in promoting intercultural learning in electroniclearning networks [Text] / Andreas Müller-Hartmann // Language Learning & Technology. –2000. – № 4 (2). – P. 129–147.
7. O'Down R. Understanding the «other side»: Intercultual learning in a Spanish-English e-mail exchange [Text] / O'Down R. // Language Learning and Technology. – 2003. – № 7 (2). – P. 118–144.

СИСТЕМА ИНОЯЗЫЧНОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ-ТЕХНОЛОГОВ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УКРАИНЕ

Г.А.Чередниченко

Аннотация. *Современная подготовка будущих инженеров-технологов пищевой промышленности основывается на перспективах международного сотрудничества и мобильности ученых, преподавателей и студентов в рамках глобального образовательного и научного пространства. Приведение этой подготовки в соответствие с мировыми стандартами высшего образования подчеркивает важность изучения иностранного языка. В статье раскрываются теоретические и методологические основы системы иноязычной профессиональной подготовки будущих инженеров-технологов пищевой промышленности в Украине.*

Система иноязычной профессиональной подготовки в неязыковых вузах создана для обеспечения формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих инженеров- технологов пищевой промышленности на всех уровня обучения: довузовская подготовка, уровень бакалавра, степень магистра, аспирантура. Следующие методы способствуют формированию иноязычной компетентности будущих инженеров пищевой промышленности: межличностная коммуникация, критическое мышление, решение проблем, принятие решений; компьютерные презентации; работа в компьютерной лаборатории с различными электронными приложениями, интернет-технологии (тестирование в Интернете, работа с мультимедийными программами, чатами, вики, блоги), кейс-стади, ролевые и имитационные игры; проектная работа, смешанное обучение.

Ключевые слова: *будущие инженеры-технологи пищевой промышленности, система иноязычной подготовки.*

СИСТЕМА ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ТЕХНОЛОГІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

Г.А.Чередніченко

Анотація: *Сучасна підготовка майбутніх інженерів-технологів харчової промисловості грунтується на перспективах міжнародного співробітництва та мобільності вчених, викладачів і студентів в рамках глобального освітнього і наукового простору. Приведення цієї підготовки відповідно до світових стандартів вищої освіти підкреслює важливість вивчення іноземної мови. У статті розкриваються теоретичні та методологічні основи системи іншомовної професійної підготовки майбутніх інженерів-технологів хар-*

чової промисловості в Україні.

Система іншомовної професійної підготовки в немовних вузах створена для забезпечення формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх інженерів- технологів харчової промисловості на всіх рівні навчання: довузівська підготовка, рівень бакалавра, ступінь магістра, аспірантура. Наступні методи сприяють формуванню іншомовної компетентності майбутніх інженерів харчової промисловості: міжособистісна комунікація, критичне мислення, вирішення проблем, прийняття рішень; комп'ютерні презентації; робота в комп'ютерній лабораторії з різними електронними додатками, інтернет-технології (тестування в Інтернеті, робота з мультимедійними програмами, чатами, вікі, блоги), кейс-стаді, рольові та імітаційних ігри; проектна робота, змішане навчання.

***Ключові слова**: майбутні інженери-технологи харчової промисловості, система іншомовної підготовки.*

УДК 159.922.8: 159.923.2

ДИНАМІКА ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

А.В. ШАМНЕ, доктор психологічних наук, професор кафедри соціальної роботи та психології ***НУБІП***
E-mail: shamne@ukr.net
Д В. ГРИЦЕНКО, студент першого курсу магістратури спеціальності «Педагогіка вищої школи» гуманітарно-педагогічного факультету ***НУБІП***
E-mail: spiderpig666satan@gmail.com

***Анотація:** Стаття присвячена аналізу ціннісних орієнтацій і ціннісно-мотиваційних конфліктів в юнацькому віці. Розглянуто їх значення у ціннісно-мотиваційній регуляції поведінки учнівської молоді – старшокласників (16-17 рр.) і студентів – магістрів (21-23 рр.). Визначено відмінності усвідомлення значущості і доступності ціннісних орієнтацій у представників цих вікових груп. Статистично значущих відмінностей у рівні дисоціації мотиваційної сфери і особливостях самоставлення у старшокласників і студентів не виявлено. Натомість група студентів-магістрів має більш високий рівень інтернального локус-контролю. Визначено, що період раннього юнацького віку (старшокласники) є сенситивним до формування пізнавального компонента ціннісних орієнтацій, а період старшого юнацького віку – до формування емоційного компонента ціннісних орієнтацій (студенти). У старшому юнацькому віці ціннісні орієнтації набувають функцію джерела мотивоутворення і смислоутворення. Внутрішні конфлікти особистості зумовлюють інтеграцію «образу Я» з ціннісно-мотиваційною сферою і регулюють становлення внутрішнього локусу контролю («Я-мотивація») студентів. Сформульовано психолого-педагогічні рекомендації щодо гармонізації ціннісно-мотиваційної сфери особистості у юнацькому віці.*

***Ключові слова**: ціннісні орієнтації, ціннісно-мотиваційні конфлікти, локус контролю, особистість, дорослішання, юнацький вік.*

Ціннісно-мотиваційна система є складним утворенням самосвідомості особистості, яке протягом підлітково-юнацького віку поступово інтегрується у відповідну структуру, що відображає усвідомлене ставлення молоді до себе і соціальної дійсності [2; 5; 7].

Актуальність (Introduction) вивчення ціннісно-мотиваційної системи у юнацькому віці зумовлена тим, що вона тісно пов’язана з активацією (регуляцією) поведінки і діяльності особистості, і є важливим критерієм моральної та громадської спрямованості особистості. Ціннісно-мотиваційна регуляція поведінки і діяльності, що складається в процесі соціалізації, виявляється центральною ланкою процесу самовизначення особистості, вона нерозривно пов’язана із самореалізацією і самоствердженням.

Метою дослідження є вивчення динаміки ціннісно-мотиваційної сфери і ролі внутріш-

© А.В. Шамне, Д.В. Гриценко, 2017

чової промисловості в Україні.

Система іншомовної професійної підготовки в немовних вузах створена для забезпечення формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх інженерів- технологів харчової промисловості на всіх рівні навчання: довузівська підготовка, рівень бакалавра, ступінь магістра, аспірантура. Наступні методи сприяють формуванню іншомовної компетентності майбутніх інженерів харчової промисловості: міжособистісна комунікація, критичне мислення, вирішення проблем, прийняття рішень; комп'ютерні презентації; робота в комп'ютерній лабораторії з різними електронними додатками, інтернет-технології (тестування в Інтернеті, робота з мультимедійними програмами, чатами, вікі, блоги), кейс-стаді, рольові та імітаційних ігри; проектна робота, змішане навчання.

***Ключові слова**: майбутні інженери-технологи харчової промисловості, система іншомовної підготовки.*

УДК 159.922.8: 159.923.2

ДИНАМІКА ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

А.В. ШАМНЕ, доктор психологічних наук, професор кафедри соціальної роботи та психології ***НУБІП***
E-mail: shamne@ukr.net
Д В. ГРИЦЕНКО, студент першого курсу магістратури спеціальності «Педагогіка вищої школи» гуманітарно-педагогічного факультету ***НУБІП***
E-mail: spiderpig666satan@gmail.com

***Анотація:** Стаття присвячена аналізу ціннісних орієнтацій і ціннісно-мотиваційних конфліктів в юнацькому віці. Розглянуто їх значення у ціннісно-мотиваційній регуляції поведінки учнівської молоді – старшокласників (16-17 рр.) і студентів – магістрів (21-23 рр.). Визначено відмінності усвідомлення значущості і доступності ціннісних орієнтацій у представників цих вікових груп. Статистично значущих відмінностей у рівні дисоціації мотиваційної сфери і особливостях самоставлення у старшокласників і студентів не виявлено. Натомість група студентів-магістрів має більш високий рівень інтернального локус-контролю. Визначено, що період раннього юнацького віку (старшокласники) є сенситивним до формування пізнавального компонента ціннісних орієнтацій, а період старшого юнацького віку – до формування емоційного компонента ціннісних орієнтацій (студенти). У старшому юнацькому віці ціннісні орієнтації набувають функцію джерела мотивоутворення і смислоутворення. Внутрішні конфлікти особистості зумовлюють інтеграцію «образу Я» з ціннісно-мотиваційною сферою і регулюють становлення внутрішнього локусу контролю («Я-мотивація») студентів. Сформульовано психолого-педагогічні рекомендації щодо гармонізації ціннісно-мотиваційної сфери особистості у юнацькому віці.*

***Ключові слова**: ціннісні орієнтації, ціннісно-мотиваційні конфлікти, локус контролю, особистість, дорослішання, юнацький вік.*

Ціннісно-мотиваційна система є складним утворенням самосвідомості особистості, яке протягом підлітково-юнацького віку поступово інтегрується у відповідну структуру, що відображає усвідомлене ставлення молоді до себе і соціальної дійсності [2; 5; 7].

Актуальність (Introduction) вивчення ціннісно-мотиваційної системи у юнацькому віці зумовлена тим, що вона тісно пов’язана з активацією (регуляцією) поведінки і діяльності особистості, і є важливим критерієм моральної та громадської спрямованості особистості. Ціннісно-мотиваційна регуляція поведінки і діяльності, що складається в процесі соціалізації, виявляється центральною ланкою процесу самовизначення особистості, вона нерозривно пов’язана із самореалізацією і самоствердженням.

Метою дослідження є вивчення динаміки ціннісно-мотиваційної сфери і ролі внутріш-

© А.В. Шамне, Д.В. Гриценко, 2017

ньо особистісних конфліктів в регуляції поведінки і діяльності у юнацькому віці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти проблеми ціннісних орієнтацій та ціннісно-мотиваційних конфліктів вивчаються в роботах багатьох українських та російських психологів, зокрема, К.О. Абульханової-Славської, І.Д. Беха, Л.І. Божович, М.Й. Боришевського, Ф.Є. Василюка, О.І.Дробницького, О.В. Ігнатенко, І.С. Кона, В.М. М'ясищева, С.Л. Рубінштейна, В.О. Ядова, а також зарубіжних – Г. Йолова, Д. Катца, Р. Перрі, А. Маслоу, Г. Олпорта, М. Рокича, М. Сміта та ін. [2; 3; 4].

У відповідності з усталеними в психології положеннями ціннісні орієнтації розглядаються в нашому дослідженні як елементи свідомості (І.С. Кон, А.С.Прангішвілі), пов'язані з мотиваційно-потребовою сферою (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, М.Й. Боришевський), як вид ціннісного ставлення людини до об'єктивно існуючих предметів (О.Г. Асмолов, І.Д. Бех, Б.С. Братусь, С.Л. Рубінштейн), який безпосередньо стосується мотивів самоактивності індивіда. Ієрархією та змістом ціннісних орієнтацій обумовлені глибина та діапазон внутрішніх конфліктів особистості. Їх основу становлять протиріччя, внутрішня боротьба й психологічний захист (подолання конфлікту) [2].

Гіпотеза дослідження полягала у наступному: у період юності розвиток ціннісних орієнтацій і мотивів зумовлює зміну ролі внутрішньо особистісних конфліктів у ціннісно-мотиваційній регуляції поведінки і діяльності особистості. Зміна функції внутрішньо особистісних конфліктів у юнацькому віці зумовлена інтеграцією «Я-концепції» з ціннісно-мотиваційною системою.

Методи (Methods). В дослідженні використовувалися методика О.Б. Фанталової "Рівень співвідношення цінності і доступності в різних життєвих сферах" [6], яка спрямована на виявлення домінуючих ціннісних пріоритетів і внутрішніх ціннісно-мотиваційних конфліктів особистості. У дослідженні також використовувалися методика ціннісних орієнтацій М. Рокича, опитувальник самоставлення В. В. Століна, тест локус-контролю Дж. Роттера.

У дослідженні брали участь дві вибірки – 37 учнів 11-х класів ЗОШ № 57 і № 86 м. Кривого Рогу (ранній юнацький вік) і 25 студентів-магістрів гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП (юнацький вік).

Результати (Results).*На першому етапі* дослідження по кожній віковій групі на основі визначення рангової структури ціннісних орієнтацій було отримано ієрархію цінностей за їх значущістю і доступністю.

Групу найбільш значущих цінностей у юнацькому складають орієнтації на "Здоров'я", "Любов", "Щасливе сімейне життя". В цих ціннісних орієнтаціях відображуються дві сфери життя особистості: здоров'я і сфера близьких міжособистісних стосунків. В період раннього юнацького віку (11 клас) має місце зменшення значущості сфери пізнання, інтелектуального і естетичного розвитку і з'являється увага до сфери близьких міжособистісних відносин. В період пізнього юнацького віку (студенти) збільшується значущість цінностей самовизначення за рахунок зменшення значущості сфери особистісних контактів. Групу малозначущих або незначущих ціннісних орієнтацій складають в обох групах орієнтації на "Активне, діяльне життя", "Красоту природи і мистецтва", "Суспільне визнання".

Найбільша варіативність притаманна орієнтації на "Пізнання", значущість якої від 11 класу до студентського віку поступово зменшується. В період раннього юнацького віку вона оцінюється як нейтральна (5 ранг), у студентів-магістрів вона входить в групу незначущих ціннісних орієнтацій (10 ранг). Протилежна тенденція спостерігається щодо орієнтації на "Свободу і самостійність". В період раннього юнацького віку вона входить в групу середньозначущих цінностей (9 ранг). В групі представників юнацького віку ця орієнтація входить в групу найбільш значущих цінностей (3 ранг). Орієнтація на "матеріально забезпечене життя" меншу значущість має в 11 класі (9 ранг), більшу – в період студентського життя (4 ранг). Цінності "Впевненість у собі" і "Наявність хороших і вірних друзів" більш важливі в період раннього юнацького віку.

Отже, у досліджуваний період виявлена тенденція збільшення значущості цінностей "Цікава робота" (від 11 до 8 рангу), "Матеріально забезпечене життя" (від 9 до 4 рангу), "Свобода і самостійність" (від 9 до 3) і зменшення значущості цінності "Пізнання" (від 5 до 10 рангу). Зростає, таким чином, цінність професійної самореалізації, матеріальної незалежності, особистісної свободи і самостійності.

Реорганізацію структури ціннісно-мотиваційної сфери характеризує також динаміка усвідомлення доступності (реалізованості) цінностей. Варіативність (лабільність) показників реалізованості цінностей у юнацькому віці є значно більшою порівняно з варіативністю їх значущості. Можна виділити окремі показники, які у досліджуваних вікових груп є однаково доступними або недоступними. До таких можна віднести: орієнтації на "Здоров'я" (1-2 ранг), "Цікаву роботу" (11-12 ранг), "Матеріально забезпечене життя" (11-12 ранг), "Впевненість у собі" (3-4 ранг). У студентів реалізація цінностей "Активне, діяльне життя" і "Любов" більша, ніж у старшокласників. Максимально реалізованою орієнтація на "Пізнання" виявилася у студентів (2 ранг).

Встановлено, що однаково недоступними для досліджуваних виявилися орієнтації на "Цікаву роботу", "Матеріально забезпечене життя". Отже, сфера професійної реалізації і матеріальної незалежності виявилася недоступною, доступною – сфера міжособистісних відносин з однолітками і власного здоров'я. Виявлена тенденція збільшення доступності орієнтації на "Активне діяльне життя" (від 11 рангу в 11 класі до 6 – у студентів), "Впевненість у собі" (від 6 рангу в 11 класі до 4 – у студентів), "Свободу і самостійність" (від 8 до 5 рангу).

Теоретичний аналіз проблеми та встановлені у дослідженні відмінності по ступеню значущості і ступеню доступності ціннісних орієнтацій дозволяють *припустити*, що:

1) період раннього юнацького віку є сенситивним щодо формування *змістовних засад* системи ціннісних орієнтацій, що обумовлено інтенсивним розвитком нової форми самосвідомості і «образа Я». В цей період ціннісні орієнтації *починають* виконувати функцію регулюючого впливу на діяльність;

2) саме в ранній юності починається формування *пізнавального компонента* ціннісних орієнтацій, обумовленого накопиченням індивідуального досвіду життя і життєвими відносинами;

3) формування емоційного компонента ціннісних орієнтацій відбувається пізніше – в період власне юнацького віку. В студентські роки ціннісні орієнтації набувають *функцію джерела мотивоутворення і смислоутворення*.

Для уточнення цих припущень *на другому етапі* ми дослідили динаміку внутрішніх конфліктів старшокласників (11 клас) і студентів-магістрів. За результатами використання методики О.Б. Фанталової «Діагностика внутрішнього конфлікту» між ними відсутні статистично значущі відмінності у рівні *дисоціації мотиваційної сфери* (R) (за t-критерієм Ст'юдента). Використання критерію Фішера дозволило визначити статистично значущі ($p<0,05$) відмінності цих вибірок у співвідношенні «внутрішніх конфліктів» (ВК), «внутрішніх вакуумів» (ВВ) та «нейтральної зони». У студентів-магістрів рівень вираженості «внутрішнього конфлікту» виявлено у сферах «сім'я», «матеріальне забезпечення», «любов», «вневненість у собі», «здоров'я». У старшокласників ВК виявлено у сферах «щасливе сімейне життя» і «любов». У студентів-магістрів рівень вираженості «внутрішнього конфлікту» статистично значуще вище ($p<0,05$).

Порівняльний аналіз особливостей самоставлення (опитувальник самовідношення В.В. Століна) не виявив статистично значущих відмінностей між старшокласниками і студентами-магістрами. Для обох вибірок характерні високі показники за шкалами опитувальника В.В. Століна «самоінтерес» (68,3% у старшокласників і 65,7% у студентів-магістрів), «очікування позитивного ставлення інших» (65,5% і 67,8%) та «самовпевненість» (64,5% і 71,6%). Найменш вираженою в обох групах виявилася шкала «самовідкритості» (33,8% і 34,7%).

Кореляційний аналіз показав, що у студентів-магістрів шкали самоставлення більш тісно взаємопов'язані між собою (11 значущих інтеркореляційних зв'язків проти 8 у старшокласників), що можна інтерпретувати як більшу інтегрованість структурних компонентів самоставлення. Суттєва відмінність зафіксована у зв'язках шкали «самовпевненість». У старшокласників вона значуще взаємопов'язана прямим кореляційним зв'язком зі шкалою «самоінтерес» ($r = 0,47$, при $p < 0,05$) та зворотнім – зі шкалою «самонезгода» ($r = -0,62$, при $p < 0,01$). У студентів-магістрів зв'язку з «самоінтересом» не виявлено, але наявна велика кількість інших зв'язків: «самовпевненість» позитивно пов'язана з «самокерівництвом» ($r = 0,44$, при $p < 0,05$), «самоприйняттям» ($r = 0,41$, при $p < 0,01$), та «саморозумінням» ($r = 0,53$, при $p < 0,01$) і зворотньо пов'язана з «самозвинуваченням» ($r = -0,5$, при $p < 0,01$) та «самонезгодою» ($r = -0,75$, при $p < 0,001$). Таким чином, структура ставлення до себе у досліджуваних вибірках має

схожі тенденції.

Статистично достовірною виявилася відмінність експериментальних вибірок по показнику інтернальність-екстернальність. Серед старшокласників більшість досліджуваних (78%) має середній рівень інтернальності, 14% – високий рівень та 8% – низький рівень. Високий рівень інтернальності – характеристики самосвідомості, яка пов'язує почуття відповідальності, готовності до активності і переживання «Я» – виявлено у 42% студентів, середній у 46%, низький у 12%. Отже, необхідно відзначити серед студентів більшу кількість тих, хто вважає, що події життя залежать від їх особистісних якостей і є закономірним результатом їх власної діяльності.

Кореляційний аналіз даних обох вибірок (коефіцієнт Спірмена) мав на меті виявити суттєві відмінності у ролі внутрішньо особистісного конфлікту у ціннісно-мотиваційній системі досліджуваних. Основну увагу ми звернули на динаміку взаємозв'язків R та ВК зі шкалами самоставлення та локус-контролю. Зв'язок «Я-мотивація» (включеність «Я» в систему ціннісно-мотиваційного розвитку) корелює з ВК тільки в групі студентів ($p < 0,05$), що є свідченням більш тісного зв'язку ціннісно-мотиваційної сфери та самоусвідомлення.

Порівняльний аналіз показав відсутність в обох групах зв'язків R та ВК з самоінтересом та наявність зв'язку внутрішньої дисоціації мотиваційної сфери (R, ВК) з вимірами «самоповага» та «аутосимпатія». Виявлено статистично значущі зв'язки R зі шкалами «самозвинувачення» ($r = - 0,43$, при $p<0,05$) та «самонезгода» ($r = - 0,46$, при $p <0,05$), ВК з тими ж шкалами (відповідно $r = - 0,46$; $r = - 0,48$, при $p <0,05$). Це означає, що з підвищенням внутрішньої конфліктності (боротьба мотивів, внутрішні протиріччя тощо) «самозвинувачення» та «самонезгода» активно блокуються самосвідомістю. Глобальне позитивне самоставлення «не допускає» усвідомлення внутрішнього конфлікту, який в контексті зв'язку з параметром «проти себе» виступає як деструктивне особистісне явище. Позитивна тенденція усвідомлення мотиваційного конфлікту зафіксована лише по шкалі діючого «Я» – «самокерівництво» (відповідно $r = 0,47$, при $p <0,02$).

В групі студентів-магістрів зв'язок за шкалою «самокерівництво» є єдиним серед статистично значущих кореляцій показника R ($r = 0,42$, при $p <0,05$). Внутрішня конфліктність (ВК) корелює з «саморозумінням» ($r = 0,42$, при $p <0,05$). Ці дані показують, що протиріччя мотиваційної сфери зумовлюють передусім, активізацію «самоповаги» та «діючого» «Я», спрямованих на соціальну активність, внутрішню послідовність, самовпевненість. Внутрішньо особистісний конфлікт починає «виконувати» роль психічного регулятора суб'єктної активності, змістовно «ініціює» контроль за своїм життям та віру в свої сили. Інтернальність – ядро самосвідомості, специфічний варіант виявлення довгочасної регулятивної функції «Я-образа» – опосередковує зв'язок ВК з «діючим» «Я» у студентів-магістрів.

Слід підкреслити відмінності типу кореляції двох вибірок по шкалі «самозвинувачення». У вибірці старшокласників зв'язок ВК з «самозвинуваченням» має зворотній характер. Це означає, що зростання внутрішніх протиріч і конфліктів призводить до зниження самозвинувчення через захист «Я». В групі студентів – зв'язок прямий. Це свідчить про те, що підсилення ВК призводить до збільшення самозвинувачень і опосередковано ініціює дієвість «Я».

Суттєві відмінності у виявлених зв'язках параметрів ціннісно-мотиваційної сфери та самоставлення свідчать про зміну ролі внутрішньо особистісних конфліктів в реалізації суб'єктивної активності особистості. У старшокласників включеність «Я» в систему ціннісно-мотиваційної регуляції поведінки базується переважно на механізмах захисту «Я», іншими словами, базується на *зниженні* «самонезгоди» та «самозвинувачення». У студентів включеність «Я» в систему регуляції поведінки виконує *функцію активізації дієвого «Я»* та механізмів особистісної саморегуляції (планування, самоконтроль, цілепокладання), що може супроводжуватися «самозвинуваченням» та «очікуванням оцінки інших».

Висновки і перспективи (Discussion). Отримані дані дозволили підтвердити гіпотезу дослідження про те, що у період юності розвиток ціннісних орієнтацій зумовлює зміну ролі внутрішньо особистісних конфліктів у ціннісно-мотиваційній регуляції поведінки і діяльності особистості. Визначено, що конструктивно-регулятивна функція внутрішньо особистісних конфліктів у особистісному розвитку в період юності залежить від особливостей інтеграції «образу Я» із ціннісно-мотиваційною сферою, представленою як «Я-мотивація».

Отримані дані дозволили сформулювати ряд психолого-педагогічних рекомендацій що-

до гармонізації ціннісно-мотиваційної сфери як ключового механізму психічної саморегуляції поведінки, саморозвитку та самовиховання особистості, здатної визначити стратегію і тактику власного життя, осмислено здійснити вибір і нести за нього відповідальність. Врахування педагогами ціннісно-диференційного характеру формування «образу Я» і внутрішньо особистісних конфліктів школярів та студентів є необхідною умовою реалізації у навчальних закладах гуманістичної, особистісно-орієнтованої моделі навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Божович Л.И. Проблема развития мотивационной сферы ребенка / Л.И. Божович // Избранные психологические труды. – Москва, 1995.– С. 20–51.

2. Бубнова С. С. Ценностные ориентации личности как многомерная нелинейная система / С. С. Бубнова // Психологический журнал.– 1999. – Т.20.– № 5. – С. 38-44.

3. Ігнатенко О.В. Проблема ціннісних змістів репродуктивної установки студентської молоді / О.В. Ігнатенко // Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського університету ім. Івана Огієнка.–Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. –Вип. 10. – С. 281-289.

4. Столин В.В. Мотивация и самосознание / В.В. Столин // Мотивация личности.– Москва, 1982.– С. 58-67.

5. Токарева Н.М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу : монографія / Н.М.Токарева, А.В. Шамне, Н.М. Макаренко. – Кривий Ріг, ТОВ ВНП «Інтерсервіс», 2014 – 312 с.

6. Фанталова Е.Б. Диагностика и психотерапия внутреннего конфликта / Е.Б. Фанталова. – Самара: Издательский дом БАХРАХ.– Москва, 2001.– 128 с.

7. Шамне А.В. Теорія та практика психосоціального розвитку у підлітково-юнацькому віці [монографія] / Анжеліка Володимирівна Шамне. – Київ : ТОВ «Інтерсервіс», 2015. – 488 с.

References

1. Bozhovich L.I. Problema razvitija motivacionnoj sfery rebenka / L.I. Bozhovich // Izbrannye psihologicheskie trudy. Moskva, 1995.– S. 20–51.

2. Bubnova S.S. Cennostnye orientacii lichnosti kak mnogomernaja nelinejnaja sistema / S.S. Bubnova // Psihologicheskij zhurnal.– 1999. – T.20.– № 5. – S.38-44.

3. Ignatenko O.V. Problema cinnisnih zmistiv reproduktivnoї ustanovki students'koї molodi / O.V. Ignatenko // Problemi suchasnoї psihologiї: zbirnik naukovih prac' Kam'janec'-Podil's'kogo universitetu im. Ivana Ogієnka.–Kam'janec'-Podil's'kij: Aksioma, 2010. –Vip. 10. – S. 281-289.

4. Stolin V.V. Motivacija i samosoznanie // Motivacija lichnosti.– M., 1982.– S.58-67.

5. Tokareva N.M. Suchasnij pidlitok u sistemi psihologo-pedagogichnogo suprovodu: monografija / N.M.Tokareva, A.V. Shamne, N.M. Makarenko. – Krivij Rig, TOV VNP «Interservis», 2014 – 312 s.

6. Fantalova E.B. Diagnostika i psihoterapija vnutrennego konflikta / E.B. Fantalova. – Samara: Izdatel'skij dom BAHRAH.– Moskva, 2001.– 128 s.

7. Shamne A.V. Teorija ta praktika psihosocial'nogo rozvitku u pidlitkovo-junac'komu vici / A.V. Shamne. – Kiїv : TOV VNP «Interservis», 2015. – 488 s.

ДИНАМИКА ЦЕННОСТНО-МОТИВАЦИОННОЙ СФЕРЫ В ЮНОШЕСКОМ ВОЗРАСТЕ

А.В. Шамне, **Д. В. Гриценко**

***Аннотация**. Статья посвящена анализу ценностных ориентаций и ценностно-мотивационных конфликтов в юношеском возрасте. Проанализировано их значение в ценностно-мотивационной регуляции поведения учащейся молодежи – старшеклассников (16-17 гг.) и студентов – магистров (21-23 гг.). Определены различия в значимости и доступности ценностных ориентаций у представителей этих возрастных групп. Статистически значимых различий в уровне диссоциации мотивационной сферы и особенностях самоотношения старшеклассников и студентов не обнаружено. Зато группа студентов-магистров имеет более высокий уровень интернального локус контроля. Определено, что период раннего юношеского возраста (старшеклассники) является сенситивным к*

формированию познавательного компонента ценностных ориентаций, а период старшего юношеского возраста – к формированию эмоционального компонента ценностных ориентаций (студенты). В старшем юношеском возрасте ценностные ориентации приобретают функцию источника мотивообразования и смыслообразования. Внутренние конфликты личности обусловливают интеграцию «образа Я» с ценностно-мотивационной сферой и регулируют становление внутреннего локуса контроля («Я-мотивация») студентов. Сформулированы психолого-педагогические рекомендации по гармонизации ценностно-мотивационной сферы личности в юношеском возрасте.

Ключевые слова: *ценностные ориентации, ценностно-мотивационные конфликты, локус контроля, личность, взросление, юношеский возраст.*

DYNAMICS OF VALUE-MOTIVATIONAL SPHERE IN THE JUVENILE AGE

A.V. Shamne, D.V. Gritsenko

Abstract. *The article is devoted to analysis of value orientations and value-motivational conflict in the juvenile age. Considered their values in value-motivational regulation of behavior of students – high school students (16-17 years) and students – Masters (21-23 years) Identified differences in the awareness of the significance and accessibility of value orientations in these age groups. Statistically significant differences in the levels of dissociation of value-motivational sphere and features in pupils and students were not found. However, a group of students of Masters has a high internal locus of control. Determined that the period early adolescence is sensitive to the formation of the cognitive component of value orientations and a period of older adolescents – to the emotional component of value orientations.In older adolescence value orientation the cause of formation of motives and personal meaning. Internal conflicts lead to integration "self-conception" of value-motivational sphere governing the establishment of internal locus of control of students. Formulated psychological and pedagogical recommendations about A harmonization of value-motivational sphere of personality in the juvenile age.*

Key words*: value orientations, value-motivational conflict, locus of control, personality, growing up, juvenile age.*

УДК 37.613.88

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ КУРАТОРІВ АКАДЕМІЧНИХ ГРУП ДО ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Н. А. Шелест, здобувач кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація: *У статті розглядаються теоретичні аспекти проблеми готовності кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді. Готовність кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студенської молоді розуміється нами як приватне виявлення готовності до самостійної педагогічної діяльності, як цілісне особистісне утворення. Згідно з провідними ідеями теорії діяльності (Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та інші) виділення структури готовності кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді розглядаємо в єдності чотирьох взаємопов'язаних структурних компонентів: ціннісно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісно-технологічного, рефлексивного.*

Ключові слова: *ціннісне ставлення до створення сім'ї, куратор академічної групи, студентська молодь, готовність до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї, теоретичні аспекти.*

Актуальність (Introduction). На сучасному етапі розвитку українського суспільства інститут сім'ї переживає суттєві складнощі: руйнуються сімейні відносини, знижуються вихо-

© Н.А. Шелест, 2017

формированию познавательного компонента ценностных ориентаций, а период старшего юношеского возраста – к формированию эмоционального компонента ценностных ориентаций (студенты). В старшем юношеском возрасте ценностные ориентации приобретают функцию источника мотивообразования и смыслообразования. Внутренние конфликты личности обусловливают интеграцию «образа Я» с ценностно-мотивационной сферой и регулируют становление внутреннего локуса контроля («Я-мотивация») студентов. Сформулированы психолого-педагогические рекомендации по гармонизации ценностно-мотивационной сферы личности в юношеском возрасте.

Ключевые слова: *ценностные ориентации, ценностно-мотивационные конфликты, локус контроля, личность, взросление, юношеский возраст.*

DYNAMICS OF VALUE-MOTIVATIONAL SPHERE IN THE JUVENILE AGE

A.V. Shamne, D.V. Gritsenko

Abstract. *The article is devoted to analysis of value orientations and value-motivational conflict in the juvenile age. Considered their values in value-motivational regulation of behavior of students – high school students (16-17 years) and students – Masters (21-23 years) Identified differences in the awareness of the significance and accessibility of value orientations in these age groups. Statistically significant differences in the levels of dissociation of value-motivational sphere and features in pupils and students were not found. However, a group of students of Masters has a high internal locus of control. Determined that the period early adolescence is sensitive to the formation of the cognitive component of value orientations and a period of older adolescents – to the emotional component of value orientations.In older adolescence value orientation the cause of formation of motives and personal meaning. Internal conflicts lead to integration "self-conception" of value-motivational sphere governing the establishment of internal locus of control of students. Formulated psychological and pedagogical recommendations about A harmonization of value-motivational sphere of personality in the juvenile age.*

Key words*: value orientations, value-motivational conflict, locus of control, personality, growing up, juvenile age.*

УДК 37.613.88

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ КУРАТОРІВ АКАДЕМІЧНИХ ГРУП ДО ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Н. А. Шелест, здобувач кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація: *У статті розглядаються теоретичні аспекти проблеми готовності кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді. Готовність кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студенської молоді розуміється нами як приватне виявлення готовності до самостійної педагогічної діяльності, як цілісне особистісне утворення. Згідно з провідними ідеями теорії діяльності (Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та інші) виділення структури готовності кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді розглядаємо в єдності чотирьох взаємопов'язаних структурних компонентів: ціннісно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісно-технологічного, рефлексивного.*

Ключові слова: *ціннісне ставлення до створення сім'ї, куратор академічної групи, студентська молодь, готовність до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї, теоретичні аспекти.*

Актуальність (Introduction). На сучасному етапі розвитку українського суспільства інститут сім'ї переживає суттєві складнощі: руйнуються сімейні відносини, знижуються вихо-

© Н.А. Шелест, 2017

вні функції сім'ї, зростає кількість розлучень. За таких обставин особливо гостро постає проблема формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді.

Студентські роки – доленосний період у житті людини, оскільки характеризується найбільш інтенсивним дозріванням особистості; активним оволодінням основними соціальними ролями (громадянина, трудівника, патріота своє країни, сім'янина й товариша); підвищенням інтересу до моральних проблем; посиленням цілеспрямованості, рішучості, самостійності, індивідуальності, ініціативності у процесі діяльності та спілкування; активним засвоєнням суспільних норм і функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publication). Необхідність підготовки молоді до сімейного життя акцентована в педагогічній спадщині П. Блонського, Г. Ващенка, Я. Коменського, Дж. Локка, А. Макаренка, І. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших.

Проблеми морально-педагогічної підготовки молоді до сімейного життя знайшли відображення у працях В. Барського, М. Вовчик-Блакитної, З. Зайцевої, В. Сухомлинського, І. Трухіна, Л. Яценко та інших.

Різні аспекти виховання студентської молоді, зокрема пріоритетів і настановлень щодо підготовки юнаків і дівчат до шлюбу, формування в них відповідних якостей і вмінь, досліджують Т. Алексєєнко, С. Вітвицька, К. Вітек, Т. Говорун, Т. Демидова, І. Денисенко, Л. Долинська, А. Карасевич, О. Кікінежді, Б. Ковбас, В. Костів, В. Кравець, Т. Кравченко, П. Тярзі та інші, акцентуючи на необхідності пошуку шляхів стабілізації сім'ї.

Однак поза увагою науковців залишився такий аспект, як готовність кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді.

Мета (Purpose). полягає у дослідженні теоретичних аспектів проблеми готовності кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи*:* аналіз, порівняння, класіфікація, узагальнення, систематизація.

Результати (Results). Теоретичний аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дав змогу уточнити сутність поняття «ціннісне ставлення до створення сім'ї» як інтегровану моральну якість особистості, яка являє собою єдність мотивів, переконань, свідомості, емоційної та діяльнісної сфери. Ознаками сформованості ціннісного ставлення студентів до створення сім'ї є потреби, інтереси за допомогою яких вони оцінюють значущість сім'ї для окремої особистості та суспільства загалом. Сформованість ціннісного ставлення до створення сім'ї є основою формування готовності студентської молоді до сімейного життя, усвідомленого батьківства.

Діяльність куратора академічної групи передбачає орієнтування на особистість студента як найвищу цінність, формування у молоді ціннісного ставлення до створення сім'ї. Отже, постає проблема розгляду теоретичних аспектів готовності кураторів академічних груп до формування у студентської молоді ціннісного ставлення до створення сім'ї.

Куратор – це не просто викладач, який відповідає за організацію та проведення відповідних виховних заходів; він є творцем колективу групи, відносин між студентами, задає напрям діяльності групи, позитивно впливає на саморозкриття кожного її члена [9, с. 345]. До функцій куратора академічної групи належать: організаторська, дослідно-аналітична, інформаційна, соціальна, спрямовуюча, стимулююча, координаційна, комунікативна [7, с.17–18].

У професійній педагогіці готовність до педагогічної діяльності визначається як одна з професійно зумовлених вимог до педагога.

Категорія «готовність до діяльності» є об'єктом постійної уваги психолого-педагогічної науки. У психології вона визначається як:

– стійка характеристика особистості, яка є результатом підготовленості до діяльності (М. Дьяченко, Л. Кандибович, В. Крутецький та ін.);

– психічний стан (М. Левітов, Б. Ломов та ін.);

– цілісний функціональний стан психіки (Б. Ананьєв, К. Платонов, Д. Узнадзе та ін.).

– стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності (С. Максименко).

Зокрема, С. Максименко, у готовності до діяльності виокремлює наступні аспекти: операційний – володіння певним набором способів дії, знань, умінь та навичок, а також можливості набуття нового досвіду в межах певної діяльності; мотиваційний – система спонукальних якостей щодо певної діяльності (мотиви пізнання, досягнення, самореалізації тощо); соціально-психологічний – рівень зрілості комунікативної сфери особистості, вміння здійснювати колективно розподілену діяльність, підтримувати стосунки в колективі, уникати деструктивних конфліктів та ін.; психофізіологічний – готовність систем організму діяти в даному напрямі [3, с. 137–138].

Одним із теоретичних підходів щодо вивчення готовності є трактування її як підготовленості у безпосередньому зв'язку з формуванням та вдосконаленням психічних процесів, станів особистості, що є необхідними для успішного виконання діяльності [4].

У професійній педагогіці поняття «готовність до педагогічної діяльності» визначається як одна з професійно зумовлених вимог до вчителя.

Дослідник В. Крутецький [5] розглядає готовність як синтез властивостей особистості, що означає її придатність до діяльності. До них дослідник відносить: активне позитивне ставлення до діяльності, схильність займатися нею, що перетворюється в пристрасну захопленість; ряд характерологічних рис та стійкі інтелектуальні почуття; наявність під час діяльності сприятливих для її виконання психічних станів; певний запас знань, умінь і навичок у відповідній галузі; означені психологічні особливості в сенсорній та розумовій сферах, що відповідають вимогам цієї діяльності.

Досліджуючи «готовність до діяльності» М. Левітов виділяє довготривалу готовність та короткочасний стан готовності, який дослідник називає «передстартовим станом» та виділяє три її види: звичайна готовність, що виникає перед роботою, до якої в цей час не вимагається особливих вимог; підвищена готовність, що виникає перед роботою та відрізняється новизною, творчим характером; знижена готовність, що виявляється у відвертанні уваги, незібраності, помилкових діях при сильній неконтрольованій емотивності особистості [6, с. 22]. Відтак, дослідник стверджує, що психічна готовність до діяльності може бути довготривалою або контрольованою; одноманітні умови виконання діяльності, монотонність у роботі, виникнення відповідальних моментів або важких ситуацій може не тільки знизити, але й дезорганізувати готовність, тому готовність до будь-якої роботи, зазначає дослідник, слід розглядати з урахуванням таких станів, як стрес і фрустрація.

На думку Д. Узнадзе, у основу стану готовності покладено фіксовані настановлення, що формуються в результаті інтеграції суспільного та індивідуального досвіду і є внутрішніми регуляторами поведінки людини, забезпечують цілеспрямовані дії, викликають стан готовності. Настановлення як готовність до діяльності Д. Узнадзе розуміє як цілісний стан суб'єкта. Отже, готовність не може виникнути поза настановленням [8].

Науковці М. Дьяченко, Л. Кандибович [2] розглядають готовність як налаштованість, актуалізацію та пристосування можливостей особистості для успішних дій у цей момент; внутрішню налаштованість особистості на певну поведінку в процесі виконання навчальних і трудових завдань, настановлень на активні цілеспрямовані дії. «Готовність до того чи іншого виду діяльності – це цілеспрямоване вираження особистості, що включає її переконання, погляди, відносини, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, уміння, навички, настановлення, налаштованість на певну поведінку» [2, с. 4].

Таким чином, дослідники трактують готовність як стан та як інтегральну якість особистості. М. Дьяченко, Л. Кандибович стверджують, що на стан готовності впливають конкретні умови, у яких здійснюється діяльність. До числа зовнішніх та внутрішніх умов дослідники відносять такі: зміст завдань, їх важкість, новизну, творчий характер; обставини діяльності, приклад поведінки оточуючих; особливості стимулювання дій та результатів; оцінку вірогідності його досягнення; самооцінку власної підготовленості; попередні нервово-психічні стани; стан здоров'я та фізичне самопочуття; особистий досвід, мобілізація сил на розв'язання завдань більшої важкості; уміння контролювати і регулювати рівень свого стану готовності; уміння самоналаштовуватися, створювати оптимальні внутрішні умови щодо майбутньої діяльності [2, с. 18–19].

Теоретичний аналіз досліджень проблеми професійної готовності свідчить про те, що ця категорія має різноманітні психолого-педагогічні інтерпретації й розглядається як:

– стан підготовленості (М. Дьяченко, Л. Кандибович, В. Крутецький та ін.);

– складне особистісне утворення, що містить ідейно-моральні та професійно-педагогічні погляди, переконання, професійну спрямованість психічних процесів, самовладання, педагогічний оптимізм, налаштованість на педагогічну працю, здатність до подолання труднощів, до самооцінки результатів даної праці, потребу в професійному самовихованні (Л. Кондрашова);

– як цілісну систему, що вибудовується як інтегральне ціле на основі загально педагогічного (є складові професійної загально педагогічної готовності), особливого (має свою специфіку, зумовлену особливостями й закономірностями процесу формування готовності педагога до певного виду діяльності) та індивідуального (відображає залежність готовності від підготовки, особистісно-професійних характеристик педагога) (О. Матвієнко);

– як активний стан особистості, що породжує діяльність; як результат діяльності; як якість особистості, що визначає настановлення на професійну діяльність (Л. Петриченко);

– специфічний стан (М. Левітов, Б. Ломов та ін.);

– в основу стану готовності покладено фіксовані настановлення, що формуються в результаті інтеграції суспільного та індивідуального досвіду і є внутрішніми регуляторами поведінки людини (Д. Узнадзе);

– сукупність моральних, психологічних та професійних якостей (М. Дьяченко, Л. Кандибович та ін.).

Теоретичний аналіз різноманітних поглядів щодо поняття «професійна готовність» дозволяє виділити принципово значущі положення й знайти певну єдність поглядів:

– готовність як психічний стан не протиставляють готовності як якості особистості, оскільки вона в тому чи іншому випадку є психологічною передумовою ефективної діяльності (Л. Канішевська);

– готовність як психологічний стан особистості – це внутрішня налаштованість на певну поведінку під час виконання навчальних та трудових завдань, настановлення на активні та цілеспрямовані дії під час навчання і в процесі роботи (М. Дьяченко, Л. Кандибович);

– готовність – складне структурне утворення, у центрі якого знаходиться усвідомлення педагогічної праці як головного сенсу життя;

– готовність до педагогічної діяльності передбачає сумлінне та відповідальне ставлення до педагогічної діяльності; прагнення виконувати її з позиції творчого підходу; сформованість стійких мотивів професійної діяльності; наявність професійних знань, умінь і навичок [1, с. 96–98].

У контексті цього визначення готовність кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді розуміється нами як приватне виявлення готовності до самостійної педагогічної діяльності, як цілісне особистісне утворення.

Експериментальна робота з формування готовності кураторів до організаційно-виховної роботи зі студентською групою викладена у ряді праць вітчизняних дослідників [10-12].

Згідно з провідними ідеями теорії діяльності (Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та інші) виділення структури готовності кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді ми будемо розглядати в єдності чотирьох взаємопов'язаних структурних компонентів:

– ціннісно-мотиваційного, заснованого на стійкій спрямованості щодо організації процесу формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді як актуального аспекту професійної діяльності, прагненні виконувати цю діяльність на високому рівні, спроможності забезпечити продуктивний розвиток студента та закласти основи для власного професійного та особистісного зростання;

– когнітивного, який об'єднує сукупність знань куратора академічної групи щодо його ролі у розвитку та саморозвитку особистості студента, знання про сутність ціннісного ставлення до створення сім'ї та особливості її формування у студентської молоді;

– діяльнісно-технологічного, який передбачає володіння формами і методами формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді;

– рефлексивного, який пов'язаний з аналізом процесу формування ціннісного ставлення до створення сім'ї; ставлення до даної сфери професійної діяльності, характеру та рівня її виконання.

Показниками готовності куратора академічної групи до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді було визначено:

– емоційно-позитивна мотивація щодо формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді, прагнення ефективно реалізувати її;

– знання про сутність ціннісного ставлення до створення сім'ї; особливості формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді;

– володіння відповідними формами і методами формування ціннісного ставлення до створення сім'ї;

– рефлексивна позиція, яка пов'язана з адекватним оцінюванням себе як наставника, здатного формувати ціннісне ставлення до створення сім'ї у студентської молоді.

Зважаючи на названі вище нами показники, схарактеризуємо рівні готовності кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді.

Високий рівень готовності кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді характеризується емоційно-позитивною мотивацією до організації процесу формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів як актуального аспекту професійної діяльності; глибокими знаннями щодо сутності та особливостей формування ціннісного ставлення до створення сім'ї, володінням відповідними формами і методами виховання; сформованістю рефлексивної позиції, що виявляється в адекватній самооцінці, упевненості у власних силах.

Середній рівень готовності кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді характеризується ситуаційною спрямованістю щодо формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів; достатніми знаннями щодо сутності та особливостей формування ціннісного ставлення до створення сім'ї, недостатнім володінням формами і методами виховання; у них лише частково сформована рефлексивна позиція, що виявляється в неадекватній самооцінці, невпевненості у власних силах.

Низький рівень готовності кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді характеризується відсутністю спрямованості щодо формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів; недостатніми знання про сутність та особливості формування ціннісного ставлення до створення сім'ї; відсутністю володіння відповідними формами і методами виховання, нерозвиненою рефлексивною позицією, що виявляється у невпевненості у власних силах.

Висновки і перспективи (Discussion). Готовність кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студенської молоді розуміється нами як приватне виявлення готовності до самостійної педагогічної діяльності, як цілісне особистісне утворення, що складається із наступних структурних компонентів: ціннісно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісно-технологічного, рефлексивного.

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми. Перспективним вважаємо вивчення питання щодо сформованості готовності кураторів академічних груп з формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді.

Список використаних джерел

1. 1. Гладков С. М. Готовность будущего специалиста к педагогической поддержке личности в учреждениях интернатного типа : дисс. … канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Гладков Сергей Михайлович. – Балашов, 2005. – 165 с.

2. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.

3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

4. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : монографія / Любов Вікторівна Канішевська. – К. : ХмЦНП, 2011. – 368 с.

5. Крутецкий В. А. Основы педагогической психологии. / Вадим Андреевич Крутецкий. – М. : Просвещение, 1972. – 255 с.

6. Левитов Н.Д. Психология труда / Николай Дмитриевич Левитов. – М. : Учпедизд, 1963. – 340 с.

7. Організація виховної роботи наставником академічної групи в аграрному ВНЗ із формування лідерських якостей студентів: метод. рекомендації / [укладач: Р. В. Сопівник]. – К. : ЦП «Компринт», 2008. – 56 с.

8. Узнадзе Д. Н. Экспериментальные основы педагогики установки / Дмитрий Николаевич Узнадзе. // Психологические исследования. – М. : Наука, 1966. – 451 с.

9. Ященко Е. Вплив педагогічного спілкування на формування комунікативної культури майбутніх економістів: виховний аспект / Е. Ященко. // Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць. – 2012. – Вип..10. – С.345 – 350.

10. Сопівник Р. В. Експериментальна робота з удосконалення виховної роботи зі студентською молоддю / Р. В. Сопівник, І. В. Сопівник // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2010. Вип. 155, Ч.1. – С. 282–286.

11. Сопівник Р.В. Виховання особистості майбутнього фахівця агропромислової галузі крізь призму функцій наставника академічної групи // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2015. – № 220. – С. 172-182.

12. Ніколаєнко С.М. Програма виховання студента: «Фахівець, громадянин, патріот». Навчально-методичний посібник / С.М.Ніколаєнко, В.Д.Шинкарук, Д.М.Рудень, Р.В.Сопівник, І.В.Сопівник, Г.В.Петрів, А.О.Кушнір, В.В.Мойсеєв, О.П.Давидова. – К.: «ACS-ACTIVE» 2016. – 76 с.

References

1. Gladkov S. M. Gotovnost budushhego specialista k pedagogicheskoj podderzhke lichnosti v uchrezhdeniyax internatnogo tipa : diss. … kand. ped. nauk : spec. 13.00.08 «teoriya i metodika professionalnogo obrazovaniya» / Gladkov Sergej Mixajlovich. – Balashov, 2005. – 165 s.

2. D'yachenko M. I. Psihologicheskie problemy gotovnosti k deyatel'nosti / M. I. D'yachenko, L. A. Kandybovich. – Minsk : Izd-vo BGU, 1976. – 176 s.

3. Enciklopediya osviti / Akad. ped. nauk Ukraïni; gol. red. V.G. Kremen'. – K. : YUrinkom Inter, 2008. – 1040 s.

4. Kanishevs'ka L. V. Vihovannya social'noï zrilosti starshoklasnikiv zagal'noosvitnih shkil-internativ u pozaurochnij diyal'nosti : monografiya / Lyubov Viktorivna Kanishevs'ka. – K. : HmCNP, 2011. – 368 s.

5. Kruteckij V. A. Osnovy pedagogicheskoj psihologii. / Vadim Andreevich Kruteckij. – M. : Prosveshchenie, 1972. – 255 s.

6. Levitov N.D. Psihologiya truda / Nikolaj Dmitrievich Levitov. – M. : Uchpedizd, 1963. – 340 s.

7. Organizaciya vihovnoï roboti nastavnikom akademichnoï grupi v agrarnomu VNZ iz formuvannya liders'kih yakostej studentiv: metod. rekomendacïï / [ukladach: R.V.Sopivnik]. – K.: CP «Komprint», 2008. – 56 s.

8. Uznadze D. N. EHksperimental'nye osnovy pedagogiki ustanovki / Dmitrij Nikolaevich Uznadze. // Psihologicheskie issledovaniya. – M. : Nauka, 1966. – 451 s.

9. YAshchenko E. Vpliv pedagogichnogo spilkuvannya na formuvannya komunikativnoï kul'turi majbutnih ekonomistiv: vihovnij aspekt // Vitoki pedagogichnoï majsternosti: zb. nauk. prac'. – 2012. – Vip..10. – S.345 – 350.

10. Sopivnyk, R. V., Sopivnyk I. V. (2010) Eksperymentalna robota z udoskonalennia vykhovnoi roboty zi studentskoiu moloddiu [Experimental work on improvement of educational work with students] Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i

pryrodokorystuvannia Ukrainy / Seriia «Pedahohika, psykholohiia, filosofiia», 155/1, 282–286.

11. Sopivnyk, R. V. (2015) Vykhovannia osobystosti maibutn'ogo fakhivtsia agropromyslovoi haluzi kriz' pryzmu funktsii nastavnyka akademichnoi hrupy [Educating future specialist personality agro industry in the light of academic mentor functions] Naukovyi visnyk Natsional'nogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia "Pedagogika. Psykhologia. Filosofia", 220, 172-182.

12. Nikolaienko S.M., Shynkaruk V.D., Ruden D.M., Sopivnyk R.V., Sopivnyk I.V., Petriv H.V., Kushnir A.O., Moisieiev V.V., Davydova O.P. Prohrama vykhovannia studenta: «Fakhivets, hromadianyn, patriot» [Student education program «specialist, citizen, patriot»]. Kiev: «Komprynt», 74.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОБЛЕМЫ ГОТОВНОСТИ КУРАТОРОВ АКАДЕМИЧЕСКИХ ГРУПП К ФОРМИРОВАНИЮ ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ К СОЗДАНИЮ СЕМЬИ У СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Н. А. Шелест

Аннотация. *В статье рассматриваются теоретические аспекты проблемы готовности кураторов академических групп к формированию ценностного отношения к созданию семьи у студенческой молодежи.Готовность кураторов к формированию ценностного отношения к созданию семьи у студенческой молодежи понимается нами как частное выявления готовности к самостоятельной педагогической деятельности, как целостное личностное образование. В соответствии с ведущими идеями теории деятельности (Л. Выготский, А. Леонтьев, С. Рубинштейн и другие) структуру готовности кураторов академических групп к формированию ценностного отношения к созданию семьи у студенческой молодежи рассматриваем в единстве четырех взаимосвязанных структурных компонентов: ценностно-мотивационного, когнитивного, деятельностно-технологического, рефлексивного.*

Ключевые слова: *ценностное отношение к созданию семьи, куратор академической группы, студенческая молодежь, готовность к формированию ценностного отношения к созданию семьи, теоретические аспекты.*

THEORETICAL ASPECTS OF THE PROBLEM OF THE READINESS OF ACADEMIC GROUP FACILITATORS TO FORM STUDENTS' VALUE ATTITUDE TO MARRY

N. A. Shelest

Abstract. *The paper deals with theoretical aspects of the problem of the readiness of academic group facilitators to form students' value attitude to marry. We define the readiness of academic group facilitators to form students' value attitude to marry as a personal identification of the readiness to self pedagogical activity, as a value personal unity. We agree with activity theory leading ideas by L. Vyhotsky, O. Leontiev, S. Rubinshtein and others and consider the structure of the readiness of academic group facilitators as a unity of four interconnected structural components such as value and motivational, cognitive, practical and technological, and reflexive.*

Key words: *value attitude to marry, an academic group facilitator, students, the readiness to form value attitude to marry, theoretical aspects.*

УДК 373.5.035.461

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ МОЛОДІ

М. С. ШКОЛЬНА, аспірант кафедри педагогіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: mazila060192@ukr.net

© М.С. Школьна, 2017

pryrodokorystuvannia Ukrainy / Seriia «Pedahohika, psykholohiia, filosofiia», 155/1, 282–286.

11. Sopivnyk, R. V. (2015) Vykhovannia osobystosti maibutn'ogo fakhivtsia agropromyslovoi haluzi kriz' pryzmu funktsii nastavnyka akademichnoi hrupy [Educating future specialist personality agro industry in the light of academic mentor functions] Naukovyi visnyk Natsional'nogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia "Pedagogika. Psykhologia. Filosofia", 220, 172-182.

12. Nikolaienko S.M., Shynkaruk V.D., Ruden D.M., Sopivnyk R.V., Sopivnyk I.V., Petriv H.V., Kushnir A.O., Moisieiev V.V., Davydova O.P. Prohrama vykhovannia studenta: «Fakhivets, hromadianyn, patriot» [Student education program «specialist, citizen, patriot»]. Kiev: «Komprynt», 74.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОБЛЕМЫ ГОТОВНОСТИ КУРАТОРОВ АКАДЕМИЧЕСКИХ ГРУПП К ФОРМИРОВАНИЮ ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ К СОЗДАНИЮ СЕМЬИ У СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Н. А. Шелест

Аннотация. *В статье рассматриваются теоретические аспекты проблемы готовности кураторов академических групп к формированию ценностного отношения к созданию семьи у студенческой молодежи.Готовность кураторов к формированию ценностного отношения к созданию семьи у студенческой молодежи понимается нами как частное выявления готовности к самостоятельной педагогической деятельности, как целостное личностное образование. В соответствии с ведущими идеями теории деятельности (Л. Выготский, А. Леонтьев, С. Рубинштейн и другие) структуру готовности кураторов академических групп к формированию ценностного отношения к созданию семьи у студенческой молодежи рассматриваем в единстве четырех взаимосвязанных структурных компонентов: ценностно-мотивационного, когнитивного, деятельностно-технологического, рефлексивного.*

Ключевые слова: *ценностное отношение к созданию семьи, куратор академической группы, студенческая молодежь, готовность к формированию ценностного отношения к созданию семьи, теоретические аспекты.*

THEORETICAL ASPECTS OF THE PROBLEM OF THE READINESS OF ACADEMIC GROUP FACILITATORS TO FORM STUDENTS' VALUE ATTITUDE TO MARRY

N. A. Shelest

Abstract. *The paper deals with theoretical aspects of the problem of the readiness of academic group facilitators to form students' value attitude to marry. We define the readiness of academic group facilitators to form students' value attitude to marry as a personal identification of the readiness to self pedagogical activity, as a value personal unity. We agree with activity theory leading ideas by L. Vyhotsky, O. Leontiev, S. Rubinshtein and others and consider the structure of the readiness of academic group facilitators as a unity of four interconnected structural components such as value and motivational, cognitive, practical and technological, and reflexive.*

Key words: *value attitude to marry, an academic group facilitator, students, the readiness to form value attitude to marry, theoretical aspects.*

УДК 373.5.035.461

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ МОЛОДІ

М. С. ШКОЛЬНА, аспірант кафедри педагогіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: mazila060192@ukr.net

© М.С. Школьна, 2017

Анотація**:** *У статті здійснено ретроспективний аналіз проблеми виховання соціальної зрілості молоді. Проаналізовано психолого-педагогічні концепції та виявлено принципи на яких ґрунтуються уявлення про виховання соціальної зрілості особистості: принцип саморозвитку особистості; заохочення юнацьких потреб та інтересів у навчально-виховному процесі; соціального дорослішання особистості в колективі; розвитку потенційних можливостей особистості; свідомої реалізації суспільних норм і цінностей; соціального пристосування й автономності юнацтва; оволодіння соціальним досвідом.*

Ключові слова: *соціальна зрілість, соціальний розвиток, ретроспективний аналіз, соціальні якості, соціальне дорослішання.*

Актуальність (Introduction). Проблема виховання соціально зрілої особистості, яка здатна до свідомої реалізації суспільних норм і цінностей, відрізняється власним стилем поведінки, творчості і самостійності, здатністю компетентнісно діяти в усіх сферах суспільного життя, є пріоритетною в сучасному українському суспільстві.

У Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2017 роки, «Концепції виховання дітей і молоді в національній системі освіти» наголошено на важливості виховання особистості, спроможної не тільки адаптуватися, а й активно залучатися до життєдіяльності соціуму, підготовленої до виконання сукупності соціальних ролей, насамперед громадянина-патріота своєї країни, трудівника, сім'янина й товариша).

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publication). У сучасній педагогіці проблема виховання соціальної зрілості знайшла відображення в дослідженнях (С. Вершловського, О. Каменєвої, Л. Канішевської, М. Левківського, А. Мальчукової, О. Михайлова, А. Мудрика, А. Позднякова, В. Радула та інших).

Мета (Purpose).здійснити ретроспективний аналіз проблеми виховання соціальної зрілості.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення, систематизація.

Результати (Results). Досліджуючи ретроспективний аналіз проблеми соціальної зрілості молодого покоління зазначимо, що ідеї соціального розвитку особистості знайшли відображення у філософських працях Сократа, Аристотеля, Платона, Квінтіліана. Давні філософи відстоювали ідею створення системи виховання відданих державі громадян; результатом виховання вважали ідеальні відносини між громадянами і могутньою державою.

Педагогічна думка епохи Відродження «…вносить певні корективи в ідею соціального розвитку підростаючого покоління, зберігаючи при цьому основну спрямованість – формування людини, здатної приносити користь суспільству» [3, с. 38–39]. Педагогічні концепції цього періоду щодо соціального розвитку особистості відрізнялися демократичністю, гуманізмом.

Проблема соціального розвитку особистості знайшла відображення у працях І. Богдановича, І. Бецького, Ф. Прокоповича та інших. Основним чинником виховання особистості вони вважали соціальне оточення; висували ідеї виховання законослухняного громадянина, типового представника свої соціальної групи.

Ідеї соціального розвитку особистості знайшли відображення у працях українських педагогів і громадянських діячів (О. Духновича, М. Коцюбинського, Л. Українки, І. Франка, Т. Шевченка). Кожний із них підкреслював значення деяких аспектів соціального розвитку людини, висловлював думки щодо виховання людини-громадянина, патріота з багатогранними знаннями, здатного боротися з реальними життєвими труднощами, приносити користь суспільству.

Представники експериментальної педагогіки (В. Лай, Е. Мейман, А. Бове), розглядаючи проблему соціального розвитку у якості основного висували педагогічний принцип саморозвитку особистості. Крім когнітивного компонента соціального розвитку особистості, представники експериментальної педагогіки виділили мотиваційний компонент.

У ХХ столітті відбулося переосмислення та збагачення педагогічних концепцій соціального розвитку особистості.

Представники функціональної педагогіки (С. Френе, А. Фер'єр та інші) виокремлювали такі складові соціального розвитку молоді: громадянськість, моральність за умови об'єднуючого впливу праці. В якості засобів передбаченого результату соціального розвитку особистості вони називали дидактичні вимоги щодо формування даної якості, до числа яких відносили: рефлексію, планування, мотивацію, аналіз. У працях вітчизняних дослідників громадянськість розглядається як важлива соціальна якість особистості [7-9].

Педагогіка прагматизму (Дж. Дьюї, Г. Кершенштейнер та інші) акцентувала увагу на необхідності формування соціально ефективної, соціально відповідальної особистості. Отже, в основу соціального розвитку особистості було покладено наявність соціального досвіду, набутого у процесі здійснення соціальної діяльності [3, с. 40].

Ідеї соціального виховання знайшли широке відображення у педагогіці 20-30 років XX століття. Найбільш продуктивними ідеями того часу були: тісний зв'язок навчання і виховання із соціокультурним оточенням (С. Шацький); організація дослідницької діяльності вихованців (П. Лепешинський, С. Шацький); атмосфера колективної та індивідуальної дитячої творчості (В. Сорока-Росинський); організація виробничої праці вихованців (А. Макаренко, С. Шацький); ідея виховуючого колективу (А. Макаренко).

Послідовники А. Макаренка (Х. Лийметс, І. Іванов, В. Кумарін та ін.) зазначають, що позитивний вплив виховуючого колективу стимулює соціальну активність, соціальну відповідальність, сприяє вихованню в молоді соціальної зрілості. Вони вважали, що важливою перевагою «виховуючого коллективу» є «звичка ставити загальні інтереси вище особистих».

Отже, соціальний розвиток особистості відбувається у процесі прилучення її до суспільної культури і «…формує спрямованість особистості не тільки на досягненнях власних, а й на досягненнях суспільно значущих цілей» [3, с. 40–41].

До 60-х років XX століття термін «соціальна зрілість» був маловживаним як у вітчизняній психолого-педагогічній науці, так і в педагогічній практиці через сприйняття його як буржуазного.

У педагогіці 60-х років «соціальна зрілість» пов'язувалась з поняттями соціальна активність (пізнавальна, трудова, соціально-політична, організаторська активність в різних видах суспільно корисної діяльності [2, с. 42–43]. Отже, соціальна зрілість розглядалась у контексті виховання соціальної активності, соціальної відповідальності, корисності суспільству.

У 70-80 роках XX століття соціально зріла особистість характеризувалась володінням стійкою єдністю особистісних рис і ціннісних орієнтацій, а також активною взаємодією з оточуючими людьми, бажанням займатися самоосвітою, створити сім'ю.

Наприкінці 90-х рокі XX століття поняття «соціальна зрілість» стало розглядатися як результат соціалізації, а виявлення зрілості відзначалося у взаємодії особистості і суспільства. Соціальну зрілість особистость розглядали як діалектику пристосування людини до суспільства та відособлення від нього. Досягнення необхідного для суспільства рівня соціальної зрілості конкретизується у відповідних ознаках: адаптивності і відокремленості. Ознаками адаптивності (за А. Мудриком) є ступінь оволодіння рольовими відносинами у різних сферах життя, наявність реалістичних для даного суспільства життєвих цілей та уявлень про способи їх досягнення, необхідний на кожному віковому етапі рівень освіти. Соціально зріла особистість має ставити перед собою соціально значущі цілі й самостійно приймати рішення та реалізувати їх у власній діяльності, вміти працювати в колективі, привласнювати соціальний досвід, оволодівати соціальними ролями, самостійно і творчо реалізовувати себе в діяльності. Зазначалося, що соціально зріла особистість має такі якості як: повага до себе та до людей; адекватність самооцінки; креативність. При цьому зазначалося, що виявлення соціальної зрілості можливо за умови взаємодії особистості і суспільства [5, с. 80–87].

Дослідник С. Вершловський розглядає соціальну зрілість як «компонент готовності до дорослого життя», тобто налаштованість людини на певну поведінку у суспільстві, що характеризує її як самостійно сформовану особистстість, яка здатна до самостійного й відповідального прийняття рішень у визначенні власного життєвого шляху, власного професійного та особистісного досвіду [2].

Сучасні дослідники розглядають соціальну зрілість перш за все як властивість особистості, що відображає розуміння нею свого місця в суспільстві, погляди і переконання, відношення до суспільних норм моралі, законів, до своїх обов'язків, соціальних цінностей. Вона

включає в себе відповідальність за свою діяльність і поведінку, розуміння, прийняття і реалізацію норм моралі, готовність діяти відповідно до встановлених норм, стосунків між людьми, розкриття та розвитку потенційних можливостей особистості. Як інтегральна характеристика особистості, соціальна зрілість виражає певний якісний стан її розвитку, такий ступінь оволодіння людиною соціальним досвідом, який дозволяє їй виступати повноправним суб'єктом суспільно-практичної діяльності (О. Асмолов, Б. Братусь, Л. Потапчук, В. Радул, А. Реан, Г. Салліван, Д. Фельдштейн та ін.) [4, с. 23].

Дослідник Д. Фельдштейн звертає увагу на наявність соціального та індивідуального у соціально зрілій особистості: «У процесі соціального визрівання здійснюється як усвідомлення, засвоєння і реалізація соціальних норм, принципів, відношень, так і привласнення і реалізація нової «самості» (нового рівня самосвідомості, самовизначення), що дозволяє індивіду не тільки відтворювати у своїй діяльності привласнене соціальне, але й забезпечує відповідні можливості в цьому відтворенні і функціонуванні нової соціальної позиції, а також можливість подальшого здійснення себе як діючого суб'єкта. Саме у такому двоєдиному відтворенні і відбувається соціальне дорослішання, проявляється ступінь соціальної зрілості» [10, с. 8]. Відтак, позиції самовизначення дослідник позначає як «Я у суспільстві» і «Я і суспільство».

Дослідниця Г. Александрова на основі узагальнення основних психологічних ознак соціальної зрілості особистості робить висновок про її суб'єктивний характер, який забезпечується системною самоорганізацією й виявляється в тенденції до самореалізації в різноманітних соціальних сферах, підкреслюючи її незавершеність, тобто процесуальний характер, «прив'язаний» до конкретних соціальних умов. Г. Александрова зазначає, що об'єктивні критерії соціальної зрілості (у тому числі й вікові) можуть бути визначені на підставі тих вимог, норм, правил, які сформовані та діють у конкретному суспільстві, у зазначених соціальних умовах та безпосередньо стосуються тих соціальних сфер, у які задіяна особистість» [1, с. 47–48]. Таким чином, соціальна зрілість розглядається як інтегративний показник ефективності соціального розвитку особистості.

Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень з проблеми виховання соціальної зрілості молодого покоління дає змогу зазначити, що «майже одностайно дослідники наголошують на обов'язковій присутності у формуванні соціальної, перетворюючої діяльності особистості як суб'єкта» [1, с. 22].

Висновки і перспективи (Discussion). Ретроспективний аналіз проблеми виховання соціальної зрілості молодого покоління дозволяє стверджувати, що у суспільстві завжди існував бажаний соціальний тип особистості, який «здатний брати на себе додаткові обов'язки заради іншої людини, своєї країни» [6, с. 6]. Умови та механізми виховання соціальної зрілості молодого покоління знайшли відображення у психолого-педагогічних концепціях, їх аналіз дозволив виявити принципи на яких ґрунтуються уявлення про виховання соціально зрілої особистості: принцип саморозвитоку особистості (А. Бове, А. Лай, Е. Мейман); заохочення юнацьких потреб та інтересів у навчально-виховному процесі (Дж. Дьюї, Г. Кершенштейнер), соціальне дорослішання особистості в колективі (А. Макаренко, А. Мудрик, А. Реан); розвиток потенційних можливостей особистості; виявлення соціальної активності, соціальної відповідальності (В. Радул); свідома реалізація суспільних норм і цінностей; прояв соціальних якостей (Л. Канішевська); соціального пристосування й автономності юнацтва (Т. Мальковська. А. Мудрик, В. Семенов та інші); оволодіння соціальним досвідом, уміння вирішувати різнопланові завдання (С. Вершловський, О. Каменева, С. Мальчукова, А. Поздняков, Д. Фельдштейн).

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми. Перспективним вважаємо вивчення структури феномена «соціальна зрістість студентської молоді».

Список використаних джерел

1. Александрова Г. И. О проблеме профессионального самоопределения школьников / Г. И. Александрова, Л. М. Карнозова. // Проблемы самоопределения молодежи. – Красноярск, 1987. – С. 46–54.

2. Вершловский С. Г. Личность, семья, школа / Семен Григорьевич Вершловский. –

СПб. : УПМ, 1996. – 134 с.

3. Канішевська Л. В. Ґенеза педагогічних знань щодо сутності феномена «соціальна зрілість» / Л. В. Канішевська. // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Вип. 10. – Т. 2. – 576 с.

4. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : монографія / Любов Вікторівна Канішевська. – К. : ХмЦНП, 2011. – 368 с.

5. Мудрик А. В. О воспитании старшеклассников: [книга для классных руководителей] / Анатолий Викторович Мудрик. – М : Просвещение, 1981. – 176 с.

6. Поліщук С. П. Психологічні умови розвитку соціальної зрілості учнів вищого професійного училища: дис. …канд. психол. наук: 19.00.07 / Поліщук Світлана Петрівна. – К., 2007. – 232 с.

7. Сопівник І.В. Виховання громадянина в аграрному вищому навчальному закладі / І.В.Сопівник, В.П.Лисенко, Р.В.Сопівник. – К.: Видавничий центр НАУ, 2007. – 217 с.

8. Сопівник І.В. Теорія і практика виховання моральної відповідальності сільської молоді [Текст] : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Сопівник Ірина Віталіївна ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. - Київ, 2014. - 40 с.

9. Сопівник І. В. Ціннісний (аксіологічний) підхід у вихованні особистості / І. В. Сопівник // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2016. Вип. 239 – С. 225-229.

10. Фельдштейн Д. И. Социализация и индивидуализация – содержание социального взросления и социально-психологической реализации детства / Д. И. Фельдштейн. / Мир психологии. – 1998. – № 1. – С. 5–11.

References

1. Aleksandrova, G. I., Karnozova L. M. (1987) O probleme professionalnogo samoopredeleniya shkolnikov. Problemy samoopredeleniya molodezhi. Krasnoyarsk, 46–54.

2. Vershlovskii, S. G. (1996) Lichnost', sem'ya, shkola. SPb. : UPM, 134.

3. Kanishevs'ka, L. V. (2007) Geneza pedagogichnih znan' shchodo sutnosti fenomena «social'na zrilist'». Teoretiko-metodichni problemi vihovannya ditej ta uchnivs'koї molodi : zb. nauk. prac'. – Kam'yanec'-Podil's'kii, 10. 2, 576.

4. Kanishevs'ka L. V. (2011) Vihovannya social'noї zrilosti starshoklasnikiv zagal'noosvitnih shkil-internativ u pozaurochnij diyal'nosti : monografiya. K. : HmCNP, 368.

5. Mudrik, A. V. (1981) O vospitanii starsheklassnikov: [kniga dlya klassnyh rukovoditelej]. M : Prosveshchenie, 176.

6. Polishchuk, S. P. (2007) Psihologichni umovi rozvitku social'noї zrilosti uchniv vishchogo profesijnogo uchilishcha. K., 232.

7. Sopivnyk, I.V., Lysenko, V.P., Sopivnyk, R.V. (2007) Vykhovannia hromadianyna v ahrarnomu vyshchomu navchalnomu zakladi [Educating citizens in agrarian university]. K.: Vydavnychyi tsentr NAU, 217.

8. Sopivnyk, I.V. (2014) Teoriia i praktyka vykhovannia moralnoi vidpovidalnosti silskoi molodi [Theory and practice of education of the rural youth of moral responsibility] Skhidnoukr. nats. un-t im. Volodymyra Dalia. - Kyiv, 40 s.

9. Sopivnyk, I. V. (2016) Tsinnisnyi (aksiolohichnyi) pidkhid u vykhovanni osobystosti [Valuable (axiological) approach in the education of the individual] Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy / Seriia «Pedahohika, psykholohiia, filosofiia», 239, 225-229.

10. Fel'dshtejn, D. I. (1998) Socializaciya i individualizaciya – soderzhanie social'nogo vzrosleniya i social'no-psihologicheskoj realizacii detstva. 1, 5–11.

РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ЗРЕЛОСТИ МОЛОДЕЖИ

М. С. Школьная

Аннотация. *В статье осуществлен ретроспективный анализ проблемы воспитания социальной зрелости молодежи. Проанализированы психолого-педагогические концепции и выявлены принципы, на которых основываются представления о воспитании социальной зрелости личности: принцип саморазвития личности; поощрения юношеских потребностей и интересов в учебно-воспитательном процессе; социального взросления личности в коллективе; развития потенциальных возможностей личности; сознательной реализации общественных норм и ценностей; социального приспособления и автономности юношества; овладения социальным опытом.*

Ключевые слова: *социальная зрелость, социальное развитие, ретроспективный анализ, социальные качества, социальное взросление.*

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE PROBLEMS OF UPBRININGFOR SOCIAL MATURITY IN YOUTH

M. S. Shkolna

Abstract. *The article is actualized a retrospective analysis of the of problems of upbrining for social maturity in youth. Its also analyzed the psycho-pedagogical concepts and revealed the principles that are based on the idea of social maturity of the individual education: the principle of self-identity; encouraged youth needs and interests in the upbrining process; social maturation of the individual in a team; the development potential of the individual; conscious realization of social norms and values; social adaptation and autonomy of youth; mastering the social experience.*

Key words: *social maturity, social development, retrospective analysis, social skills, social growing up.*

ZMIANY ŁADU SPOŁECZNO-POLITYCZNEGO POD KONIEC XX WIEKU I ICH WPŁYW NA FUNKCJONOWANIE DEMOKRACJI

M. BEDNARZ, dr
Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Historii i Politologii

Streszczenie: Pod koniec XX wieku dokonały się radykalne zmiany zarówno w sferze stosunków międzynarodowych jak i w obszarze rozwoju społecznego, jak np. terroryzm, masowe migracje, proliferacja broni masowego rażenia, upadek państw i zmierzch powstałych w drugiej połowie XIX w. systemów zabezpieczenia społecznego. Z konsekwencjami tych zmian muszą zmierzyć się lub co najmniej do nich dostosować wszystkie państwa na świecie. Zjawiska te stały się źródłem wyzwań dla bezpieczeństwa politycznego, militarnego, ekonomicznego i społecznego takich jak konflikty etniczne i religijne, niekontrolowane masowe migracje, proliferacja broni masowego rażenia, zorganizowana przestępczość, terroryzm międzynarodowy, ekskluzywna globalizacja, kryzysy ekonomiczne i wzrastająca rola transnarodowych korporacji. Zachodzące obecnie przemiany społeczno-ekonomiczne wywołane funkcjonowaniem wolnego rynku dają podstawy do zakwestionowania tezy, że demokracja przedstawicielska jest przyszłością świata nawet w odniesieniu do demokratycznych państw wysokorozwiniętych. Dodatkowo obnażyły one słabość nieprzystających do obecnych warunków rozwiązań mających zapewnić ład i rozwój społeczny.

1. Nowy globalny porządek jako źródło wyzwań dla demokracji

Pod koniec XX wieku dokonały się radykalne zmiany zarówno w sferze stosunków międzynarodowych jak i w obszarze rozwoju społecznego. Rozpad Związku Radzieckiego zakończył bipolarny podział świata i zainicjował powstanie nowego ładu międzynarodowego, co doprowadziło do daleko idących zmian politycznych. Stany Zjednoczone stały się jedynym globalnym supermocarstwem co spowodowało powstanie złudnego przekonania, że będą one w stanie narzucić pozostałym państwom korzystne przede wszystkim dla siebie warunki nowego światowego porządku [8]. W cieniu wzrastającej roli USA przebiegał proces odbudowy suwerenności państw oraz powstawanie państw nowych w wyniku rozpadu ZSRR, które stały się pełnoprawnymi członkami wspólnoty międzynarodowej. Wśród pozostałych zmian wymienić należy

© М. Беднарс, 2017